

सिं घी जै न ग्रन्थ माला

संस्थापक

श्रीमद् बहादुर सिंहजी सिंघी

संरक्षक

श्री राजेन्द्र सिंह सिंघी तथा श्री नरेन्द्र सिंह सिंघी

*****[ग्रन्थांक २८]*****

श्री जयसिंहसूरिविरचित

[प्राकृत भाषामय]

धर्मोपदेशमाला-विवरण

प्रधान सम्पादक तथा संचालक

आचार्य जि न वि ज य मुनि

(सम्मान्य नियामक-भारतीय विद्याभवन, बंबई)

*****[प्रकाशयिता]*****

सिं घी जै न शास्त्र शिक्षा पीठ

भारतीय विद्या भवन

बंबई

वि. सं. २००५] ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ ❀ [मूल्य ९-१२-०

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

खर्गवासी साधुचरित श्रीमान् डालचन्दजी सिंघी

बाबू श्रीवहादुर सिंहजी सिंघीके पुण्यश्लोक पिता

जन्म-वि. सं. १९२१, मार्ग. वदि ६   卐 खर्गवास-वि. सं. १९८४, पोष सुदि ६

दानशील-साहित्यरसिक-संस्कृतिप्रिय
स्व. श्रीबाबू बहादुरसिंहजी सिंघी

अजीमगंज-कलकत्ता

जन्म ता. २८-६-१८८५.]

[मृत्यु ता. ७-७-१९४४

[illegible]

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

सिंघी जैन ग्रन्थमाला

*****[ग्रन्थांक २८]*****

श्री जयसिंहसूरिविरचित

[प्राकृत भाषामय]

धर्मोपदेशमाला-विवरण

SINGHI JAIN SERIES

*****[NUMBER 28]*****

DHARMOPADESAMĀLĀ-VIVARAṆA

OF

ŚRĪ JAYASIMHA SŪRI

क ल क त्त नि वा सी
साधुचरित-श्रेष्ठिवर्य श्रीमद् डालचन्दजी सिंघी पुण्यस्मृतिनिमित्त
प्रतिष्ठापित एवं प्रकाशित

सिंघी जैन ग्रन्थ माला

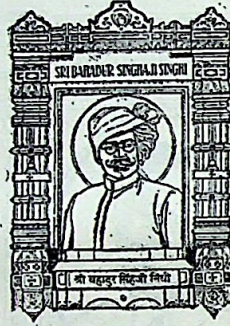
[जैन आगमिक, दार्शनिक, साहित्यिक, ऐतिहासिक, वैज्ञानिक, कथात्मक - इत्यादि विविधविषयगुम्फित;
प्राकृत, संस्कृत, अपभ्रंश, प्राचीनगूर्जर - राजस्थानी आदि नानाभाषानिबद्ध; सार्वजनीन पुरातन
वाङ्मय तथा नूतन संशोधनात्मक साहित्य प्रकाशिनी सर्वश्रेष्ठ जैन ग्रन्थावलि.]

प्रतिष्ठाता

श्रीमद्-डालचन्दजी-सिंघीसत्पुत्र

स्व० दानशील - साहित्यरसिक - संस्कृतिप्रिय

श्रीमद् बहादुर सिंहजी सिंघी

प्रधान संपादक तथा संचालक

आचार्य जि न वि ज य मुनि

(सामान्य नियामक - भारतीय विद्या भवन - बंबई)

सर्वप्रकार संरक्षक

श्री राजेन्द्र सिंह सिंघी तथा श्री नरेन्द्र सिंह सिंघी

*

प्रकाशनकर्ता

सिंघी जैन शास्त्र शिक्षा पीठ

भारतीय विद्या भवन, मुंबई

प्रकाशक-जयन्तकृष्ण ह. दवे, ऑनररी रजिस्ट्रार, भारतीय विद्या भवन, चौपाटी रोड, बंबई ७.

मुद्रक-रामचंद्र येसू शेडगे, निर्णयसागर प्रेस, २६-२८, कोलमाट स्ट्रीट, कालबादेवी, बंबई २.

श्री जयसिंहसूरिविरचित

[प्राकृत भाषामय]

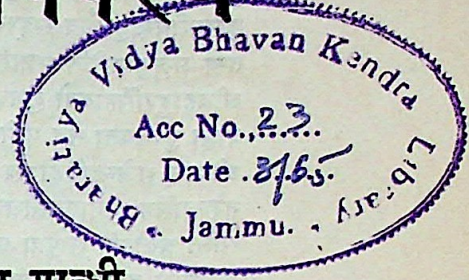
धर्मोपदेशमाला-विवरण

✽

संपादक

पण्डित श्री लालचन्द्र भगवान्दास गान्धी

[जैन पण्डित-प्राच्यविद्यामन्दिर, बडोदरा]

J.M. College of Education,
Raipur, Santalab
Jammu.

Acc. No. 2840 CD
Dated. 2-2-2016

प्रकाशक

सिंघी जैनशास्त्र शिक्षापीठ

भारतीय विद्या भवन

बंबई

विक्रमाब्द २००५]

प्रथमावृत्ति; पञ्चशत प्रति

[१९४९ ख्रिस्ताब्द

ग्रन्थांक २८] सर्वाधिकार संरक्षक भा. वि. भ. [मू० रु० ९-१२-०

॥ सिंघीजैनग्रन्थमालासंस्थापकप्रशस्तिः ॥

अस्ति बङ्गाभिधे देशे सुप्रसिद्धा मनोरमा । मुर्शिदाबाद इत्याख्या पुरी वैभवशालिनी ॥ १
बहवो निवसन्त्यत्र जैना उक्तेशवंशजाः । धनाढ्या नृपसम्मान्या धर्मकर्मपरायणाः ॥ २
श्रीडालचन्द इत्यासीत् तेष्वेको बहुभाग्यवान् । साधुवत् सच्चरित्रो यः सिंघीकुलप्रभाकरः ॥ ३
बाल्य एवागतो यश्च कर्तुं व्यापारविस्मृतिम् । कलिकातामहापुर्यां धृतधर्मार्थनिश्चयः ॥ ४
कुशाग्रीयस्वबुद्धयैव सद्गुण्या च सुनिष्ठया । उपार्ज्य विपुलां लक्ष्मीं कोट्यधिपोऽजनिष्ट सः ॥ ५
तस्य मञ्जुकुमारीति सन्नारीकुलमण्डना । अभूत् पतिव्रता पत्नी शीलसौभाग्यभूषणा ॥ ६
श्रीबहादुरसिंहाख्यो गुणवाँस्तनयस्तयोः । अभवत् सुकृती दानी धर्मप्रियश्च धीनिधिः ॥ ७
प्राप्ता पुण्यवता तेन पत्नी तिलकसुन्दरी । यस्याः सौभाग्यचन्द्रेण भासितं तत्कुलाम्बरम् ॥ ८
श्रीमान् राजेन्द्रसिंहोऽस्य ज्येष्ठपुत्रः सुशिक्षितः । यः सर्वकार्यदक्षत्वात् पितुर्दक्षिणबाहुवत् ॥ ९
नरेन्द्रसिंह इत्याख्यस्तेजस्वी मध्यमः सुतः । सूनुर्वीरेन्द्रसिंहश्च कनिष्ठः सौम्यदर्शनः ॥ १०
सन्ति त्रयोऽपि सत्पुत्रा आप्तभक्तिपरायणाः । विनीताः सरला भव्याः पितुर्मार्गानुगामिनः ॥ ११
अन्येऽपि बहवस्तस्याभवन् स्वत्तादिवान्धवाः । धनैर्जनैः समृद्धः सन् स राजेव व्यराजत ॥ १२

अन्यच्च—

सरस्वत्यां सदासक्तो भूत्वा लक्ष्मीप्रियोऽप्ययम् । तत्राप्यासीत् सदाचारी तच्चित्रं विदुषां खलु ॥ १३
नाहंकारो न दुर्भावो न विलासो न दुर्व्ययः । दृष्टः कदापि तद्गोहे सतां तद् विस्मयास्पदम् ॥ १४
भक्तो गुरुजनानां स विनीतः सज्जनान् प्रति । बन्धुजनेऽनुरक्तोऽभूत् प्रीतः पोष्यगणेष्वपि ॥ १५
देश-कालस्थितिज्ञोऽसौ विद्या-विज्ञानपूजकः । इतिहासादि-साहित्य-संस्कृति-सत्कलाप्रियः ॥ १६
समुन्नत्यै समाजस्य धर्मस्योत्कर्षहेतवे । प्रचाराय च शिक्षाया दत्तं तेन धनं धनम् ॥ १७
गत्वा सभा-समित्यादौ भूत्वाऽध्यक्षपदान्वितः । दत्त्वा दानं यथायोग्यं प्रोत्साहिताश्च कर्मठाः ॥ १८
एवं धनेन देहेन ज्ञानेन शुभनिष्ठया । अकरोत् स यथाशक्ति सत्कर्मणि सदाशयः ॥ १९
अथान्यदा प्रसङ्गेन स्वपितुः स्मृतिहेतवे । कर्तुं किञ्चिद् विशिष्टं स कार्यं मनस्यचिन्तयत् ॥ २०
पूज्यः पिता सदैवासीत् सम्यग्-ज्ञानरुचिः स्वयम् । तस्मात् तज्ज्ञानवृद्धयर्थं यतनीयं मयाऽप्यरम् ॥ २१
विचार्यैवं स्वयं चित्ते पुनः प्राप्य सुसम्मतिम् । श्रद्धास्पदस्वमित्राणां विदुषां चापि तादृशम् ॥ २२
जैनज्ञानप्रसारार्थं स्थाने शा न्ति नि के त ने । सिंघीपदाङ्कितं जै न ज्ञा न पी ठ मतीष्टिपत् ॥ २३
श्रीजिनविजयः प्राज्ञो मुनिनाम्ना च विश्रुतः । स्वीकर्तुं प्रार्थितस्तेन तस्याधिष्ठायकं पदम् ॥ २४
तस्य सौजन्य-सौहार्द-स्थेयौदार्यादिसद्गुणैः । वशीभूय मुदा येन स्वीकृतं तत्पदं वरम् ॥ २५
कवीन्द्रेण रवीन्द्रेण स्वीयपावनपाणिना । रसैर्नागाङ्क-चन्द्राङ्के तत्प्रतिष्ठा व्यधीयत ॥ २६
प्रारब्धं मुनिना चापि कार्यं तदुपयोगिकम् । पाठनं ज्ञानलिप्सूनां तथैव ग्रन्थगुम्फनम् ॥ २७
तस्यैव प्रेरणां प्राप्य श्रीसिंघीकुलकेतुना । स्वपितृश्रेयसे चैषा प्रारब्धा ग्रन्थमालिका ॥ २८
उदारचेतसा तेन धर्मशीलेन दानिना । व्ययितं पुष्कलं द्रव्यं तत्तत्कार्यसुसिद्धये ॥ २९
छात्राणां वृत्तिदानेन नैकेषां विदुषां तथा । ज्ञानाभ्यासाय निष्कामसाहाय्यं स प्रदत्तवान् ॥ ३०
जलवाय्वादिकानां तु प्रातिकूल्यादसौ मुनिः । कार्यं त्रिवार्षिकं तत्र समाप्यान्यत्र चास्थितः ॥ ३१
तत्रापि सततं सर्वं साहाय्यं तेन यच्छता । ग्रन्थमालाप्रकाशाय महोत्साहः प्रदर्शितः ॥ ३२
नन्द-निर्धर्ङ्क-चन्द्राब्दे जाता पुनः सुयोजना । ग्रन्थावल्याः स्थिरत्वाय विस्तराय च नूतना ॥ ३३
ततः सुहृत्परामर्शात् सिंघीवंशनभस्वता । भा वि द्या भ व ना येयं ग्रन्थमाला समर्पिता ॥ ३४
आसीत्तस्य मनोवाञ्छाऽपूर्वा ग्रन्थप्रकाशने । तदर्थं व्ययितं तेन लक्षावधि हि रूप्यकम् ॥ ३५
दुर्विलासाद् विधेर्हन्त ! दौर्भाग्याच्चात्मबन्धनाम् । स्वल्पेनैवाथ कालेन स्वर्गं स सुकृती ययौ ॥ ३६
इन्दु-खं-शून्यं-नेत्राब्दे मासे आषाढसञ्ज्ञके । कलिकाताख्यपुर्यां स प्राप्तवान् परमां गतिम् ॥ ३७
पितृभक्तैश्च तत्पुत्रैः प्रेयसे पितुरात्मनः । तथैव प्रपितुः स्मृत्यै प्रकाश्यतेऽधुना पुनः ॥ ३८
इयं ग्रन्थावलिः श्रेष्ठा प्रेष्टा प्रज्ञावतां प्रथा । भूयाद् भूत्यै सतां सिंघीकुलकीर्तिप्रकाशिका ॥ ३९
विद्वज्जनकृताह्लादा सच्चिदानन्ददा सदा । चिरं नन्ददिव्यं लोके श्रीसैन्धी ग्रन्थपद्धतिः ॥ ४०

॥ सिंधीजैनग्रन्थमालासम्पादकप्रशस्तिः ॥

स्वस्ति श्रीमेदपाटख्यो देशो भारतविश्रुतः । रूपाहेलीति सन्नानी पुरिका तत्र सुस्थिता ॥	१
सदाचार-विचाराभ्यां प्राचीननृपतेः समः । श्रीमच्चतुरसिंहोऽत्र राठोडान्वयभूमिपः ॥	२
तत्र श्रीवृद्धिसिंहोऽभूद् राजपुत्रः प्रसिद्धिभाक् । क्षात्रधर्मधनो यश्च परमारकुलाग्रणीः ॥	३
मुञ्ज-भोजमुखा भूपा जाता यस्मिन् महाकुले । किं वर्ण्यते कुलीनत्वं तत्कुलजातजन्मनः ॥	४
पत्नी राजकुमारीति तस्याभूद् गुणसंहिता । चातुर्य-रूप-लावण्य-सुवाक्-सौजन्यभूषिता ॥	५
क्षत्रियाणीप्रभापूर्णा शौर्योद्दीप्तमुखाकृतिम् । यां दृष्ट्वैव जनो मेने राजन्यकुलजा वियम् ॥	६
पुत्रः किसनसिंहाख्यो जातस्तयोरतिप्रियः । रणमल्ल इति चान्यद् यन्नाम जननीकृतम् ॥	७
श्रीदेवीहंसनामाऽत्र राजपूज्यो यतीश्वरः । ज्योतिर्भैषज्यविद्यानां पारगामी जनप्रियः ॥	८
आगतो मरुदेशाद् यो भ्रमन् जनपदान् बहून् । जातः श्रीवृद्धिसिंहस्य प्रीति-श्रद्धास्पदं परम् ॥	९
तेनाथाप्रतिमप्रेम्णा स तत्सूनुः स्वसन्निधौ । रक्षितः, शिक्षितः सम्यक्, कृतो जैनमतानुगः ॥	१०
दौर्भाग्यात् तच्छिशोर्बाल्ये गुरु-तातौ दिवंगतौ । विमूढः स्वगृहात् सोऽथ यदृच्छया विनिर्गतः ॥	११

तथा च-

भ्रान्त्वा नैकेषु देशेषु सेविष्या च बहून् नरान् । दीक्षितो मुण्डितो भूत्वा जातो जैनमुनिस्ततः ॥	१२
ज्ञातान्यनेकशास्त्राणि नानाधर्ममतालि च । मध्यस्थवृत्तिना तेन तत्त्वातत्त्वगवेषिणा ॥	१३
अधीता विविधा भाषा भारतीया युरोपजाः । अनेका लिपयोऽप्येवं प्रत्न-नूतनकालिकाः ॥	१४
येन प्रकाशिता नैके ग्रन्था विद्वत्प्रशंसिताः । लिखिता बहवो लेखा ऐतिह्यतथ्यगुम्फिताः ॥	१५
स बहुभिः सुविद्वद्भिस्तन्मण्डलैश्च सत्कृतः । जिनविजयनाम्नाऽसौ ख्यातोऽभवद् मनीषिषु ॥	१६
यस्य तां विश्रुतिं ज्ञात्वा श्रीमद्गान्धीमहात्मना । आहूतः सादरं पुण्यपत्तनात् स्वयमन्यदा ॥	१७
पुरे चाहम्मदाबादे राष्ट्रीयशिक्षणालयः । विद्यापीठ इति ख्यातः प्रतिष्ठितो यदाऽभवत् ॥	१८
आचार्यत्वेन तत्रोच्चैर्नियुक्तः स महात्मना । रस-मुनि-निर्धेनूद्दे पुरातत्त्वाख्यमन्दिरे ॥	१९
वर्षाणामष्टकं यावत् सम्भूष्य तत् पदं ततः । गत्वा जर्मनराष्ट्रे स तत्संस्कृतिमधीतवान् ॥	२०
तत आगत्य सैलम्नो राष्ट्रकार्ये च सक्रियम् । कारावासोऽपि सम्प्राप्तो येन स्वराज्यपर्वणि ॥	२१
क्रमात् ततो विनिर्मुक्तः स्थितः शान्तिनिकेतने । विश्ववन्द्यकवीन्द्रश्रीरवीन्द्रनाथभूषिते ॥	२२
सिंधीपदयुतं जैनज्ञानपीठं तदाश्रितम् । स्थापितं तत्र सिंधीश्रीडालचन्दस्य सूनुना ॥	२३
श्रीबहादुरसिंहेन दानवीरेण धीमता । स्मृत्यर्थं निजतातस्य जैनज्ञानप्रसारकम् ॥	२४
प्रतिष्ठितश्च तस्यासौ पदेऽधिष्ठातृसञ्ज्ञके । अध्यापयन् वरान् शिष्यान् ग्रन्थयन् जैनवाङ्मयम् ॥	२५
तस्यैव प्रेरणां प्राप्य श्रीसिंधीकुलकेतुना । स्वपितृश्रेयसे ह्येषा प्रारब्धा ग्रन्थमालिका ॥	२६
अथैवं विगतं यस्य वर्षाणामष्टकं पुनः । ग्रन्थमालाविकासार्थप्रवृत्तिषु प्रयस्यतः ॥	२७
बाण-रत्न-नैवेन्द्रदे मुंबाईनगरीस्थितः । मुंशीति विरुद्ध्यातः कन्हैयालालधीसखः ॥	२८
प्रवृत्तो भारतीयानां विद्यानां पीठनिर्मितौ । कर्मनिष्ठस्य तस्याभूत् प्रयत्नः सफलोऽचिरात् ॥	२९
विदुषां श्रीमतां योगात् संस्था जाता प्रतिष्ठिता । भारतीयपदोपेत विद्याभवन सञ्ज्ञया ॥	३०
आहूतः सहकाराय सुहृदा स मुनिः कृतौ । ततः प्रभृति तत्रापि सहयोगं प्रदत्तवान् ॥	३१
तद्भवनेऽन्यदा तस्य सेवाऽधिका ह्यपेक्षिता । स्वीकृता नम्रभावेन साऽप्याचार्यपदाश्रिता ॥	३२
नन्द-निर्धेय-चन्द्राब्दे वैक्रमे विहिता पुनः । एतद्ग्रन्थावलीस्थैर्यकृत् तेन नव्ययोजना ॥	३३
परामर्शात् ततस्तस्य श्रीसिंधीकुलभास्वता । भाविद्याभवाभायेयं ग्रन्थमाला समर्पिता ॥	३४
प्रदत्ता दशसाहस्री पुनस्तस्योपदेशतः । स्वपितृस्मृतिमन्दिरकरणाय सुकीर्तिना ॥	३५
देवादत्ते गते काले सिंधीवर्यो दिवंगतः । यस्तस्य ज्ञानसेवायां साहाय्यमकरोत् महत् ॥	३६
पितृकार्यप्रगल्भ्यं यत्नशीलैस्तदात्मजैः । राजेन्द्रसिंहमुख्यैश्च सत्कृतं तद्वचस्ततः ॥	३७
पुण्यश्लोकपितुर्नाम्ना ग्रन्थागारकृते पुनः । बन्धुज्येष्ठो गुणश्रेष्ठो ह्यर्द्धलक्षं प्रदत्तवान् ॥	३८
ग्रन्थमालाप्रसिद्धिर्था पितृवत्तस्य कांक्षितम् । श्रीसिंधीबन्धुभिः सर्वं तद्गिराऽनुविधीयते ।	३९
विद्वज्जनकृताह्लादा सच्चिदानन्ददा सदा । चिरं नन्दवियं लोके जिनविजयभारती ॥	४०

सिंधी जैन ग्रन्थमाला

अद्यावधि मुद्रितग्रन्थनामावलि

- १ मेरुतुङ्गाचार्यरचित प्रबन्धचिन्तामणि मूल-संस्कृत ग्रन्थ.
- २ पुरातनप्रबन्धसंग्रह बहुविध ऐतिहासिक-परिपूर्ण अनेक निबन्ध संचय.
- ३ राजशेखरसूरिरचित प्रबन्धकोश.
- ४ जिनप्रभसूरिकृत विविधतीर्थकल्प.
- ५ मेघविजयोपाध्यायकृत देवानन्दमहाकाव्य.
- ६ यशोविजयोपाध्यायकृत जैनतर्कभाषा.
- ७ हेमचन्द्राचार्यकृत प्रमाणसीमांसा.
- ८ भट्टकलङ्कदेवकृत अकलङ्कग्रन्थत्रयी.
- ९ प्रबन्धचिन्तामणि-हिन्दी भाषान्तर.
- १० प्रभाचन्द्रसूरिरचित प्रभावकचरित.
- ११ सिद्धिचन्द्रोपाध्यायरचित भानुचन्द्रगणि-चरित.
- १२ यशोविजयोपाध्यायरचित ज्ञानविन्दुप्रक-रण.
- १३ हरिषेणाचार्यकृत बृहत्कथाकोश.
- १४ जैनपुस्तकप्रशस्तिसंग्रह, प्रथम भाग.
- १५ हरिभद्रसूरिविरचित धूर्ताख्यान.
- १६ दुर्गदेवकृत रिष्टसमुच्चय.
- १७ मेघविजयोपाध्यायकृत दिग्विजयमहाकाव्य.
- १८ कवि अब्दुल रहमानकृत सन्देशरासक.
- १९ भर्तृहरिकृत शतकत्रयादि सुभाषितसंग्रह.
- २० शान्त्याचार्यकृत न्यायावतारवार्तिक-वृत्ति.
- २१ कवि धाहिल रचित पउमसिरीचरित.
- २२ महेश्वरसूरिकृत नाणपंचमीकहा.
- २३ भद्रबाहुसंहिता.
- २४ जिनेश्वरसूरिकृत कथाकोषप्रकरण.
- २५ उदयप्रभसूरिकृत धर्माभ्युदयमहाकाव्य.
- २६ जयसिंहसूरिकृत धर्मोपदेशमाला.

Life of Hemachandrāchārya: By Dr. G. Bühler.

संप्रति मुद्र्यमाणग्रन्थनामावली

- १ खरतरगच्छबृहद्गुर्वावलि.
- २ कुमारपालचरित्रसंग्रह.
- ३ विविधगच्छीयपट्टावलिसंग्रह.
- ४ जैनपुस्तकप्रशस्तिसंग्रह, भाग २.
- ५ विज्ञप्तिसंग्रह विज्ञप्ति महा लेख-विज्ञप्ति त्रिवेणी आदि अनेक विज्ञप्तिलेख समुच्चय.
- ६ उद्योतनसूरिकृत कुवलयमालाकथा.
- ७ कीर्तिकौमुदी आदि वस्तुपालप्रशस्तिसंग्रह.
- ८ दामोदरकृत उक्तिव्यक्ति प्रकरण.
- ९ महासुनि गुणपालविरचित जंबूचरित्र (प्राकृत)
- १० जयपाहुडनाम निमित्तशास्त्र.
- ११ कोऊहलविरचित लीलावतीकथा (प्राकृत).
- १२ गुणचन्द्रविरचित मंत्रीकर्मचन्द्रवंशप्रबन्ध.
- १३ नयचन्द्रविरचित हस्मीरमहाकाव्य.
- १४ महेन्द्रसूरिकृत नर्मदासुन्दरीकथा.
- १५ जिनदत्ताख्यानद्वय (प्राकृत).
- १६ स्वयंभूविरचित पउमचरित (अपभ्रंश).
- १७ सिद्धिचन्द्रकृत काव्यप्रकाशखण्डन.
- १८ कौटल्यकृत अर्थशास्त्र-सटीक.

मुद्रणार्थ निर्धारित एवं सज्जीकृतग्रन्थनामावलि

- १ भानुचन्द्रगणिकृत विवेकविलासटीका.
- २ पुरातन रास-भासादिसंग्रह.
- ३ प्रकीर्ण वाङ्मय प्रकाश.
- ४ सिद्धिचन्द्रोपाध्यायरचित वासवदत्ताटीका.
- ५ देवचन्द्रसूरिकृत मूलशुद्धिप्रकरणवृत्ति.
- ६ रत्नप्रभाचार्यकृत उपदेशमाला टीका.
- ७ यशोविजयोपाध्यायकृत अनेकान्तव्यवस्था.
- ८ जिनेश्वराचार्यकृत प्रमालक्षण.
- ९ महानिशीथसूत्र.
- १० तरुणप्रभाचार्यकृत आवदयकबालावबोध.
- ११ राठोडवंशावलि.
- १२ उपदेशगच्छप्रबन्ध.
- १३ वर्द्धमानाचार्यकृत गणरत्नमहोदधि.
- १४ प्रतिष्ठासोमकृत सोमसौभाग्यकाव्य.
- १५ नेमिचन्द्रकृत षष्ठीशतक (पृथक् पृथक् ३ बालावबोधयुक्त).
- १६ शीलांकाचार्य विरचित महापुरुषचरित्र (प्राकृत महाग्रन्थ).
- १७ चंदप्पहचरियं (प्राकृत).
- १८ नेमिनाहचरित्र (अपभ्रंश-महाग्रन्थ).
- १९ उपदेशपदटीका (वर्द्धमानाचार्यकृत).
- २० निर्वाणलीलावती कथा (सं. कथा ग्रन्थ).
- २१ सनत्कुमारचरित्र (संस्कृत काव्यग्रन्थ).
- २२ राजवल्लभ पाठककृत भोजचरित्र.
- २३ प्रमोदमाणिक्यकृत बागभटालंकारवृत्ति.
- २४ सोमदेवादिकृत विदग्धमुखमण्डनवृत्ति.
- २५ समयसुन्दरादिकृत वृत्तरत्नाकरवृत्ति.
- २६ पाण्डित्यदर्पण.
- २७ पुरातन प्रबन्धसंग्रह-हिन्दी भाषान्तर.
- २८ भुवनभानुचरित्र बालावबोध.
- २९ भुवनसुन्दरी चरित्र (प्राकृतकथा) इत्यादि, इत्यादि.

समर्पण

पूज्य माताने

जेमना उपकारोने दुष्प्रतीकार तरीके शास्त्रकारोए जणाव्या छे, तेमां मातातुं स्थान महत्त्वतुं छे । ७ वर्षनी वयमां पितृ-सुखथी वंचित थयेला, शिक्षक पिताना पुत्र आ बालकने, वात्सल्यभरी भली भोळी जे माताए विद्यावान् सुशिक्षित संस्कारी बनाववा प्रोत्साहित कर्यो, विशेष विद्याभ्यास माटे १३ वर्षनी वयना पोताना बालकने दाठा (सौराष्ट्र)थी काशी जेवा विद्याधाम तरफ मोकलवा अनुपम उत्साह दर्शव्यो, संवत् १९६४ थी १९७२ सुचीनां ८ वर्षो सुधी सतत पुत्रव्रियोग सहन कर्यो, ममताभरी मायाळु जे माता (नन्दु) सं. २००० नी विजयादशमीए वडोदराथी स्वर्गे संचर्या, तेमनी पवित्र स्मृतिमां प्रयत्न-संपादित धर्मोपदेशमय आ प्राचीन कृति सम्पादक समर्पण करे छे—

ला. भ. गान्धी

सं. २००५ वै. शु. ११

विषयानुक्रमणिका

सिंधी जैन ग्रन्थमाला-श्री बहादुर सिंहजी स्मरणांजलि	§५-§११
धर्मोपदेशमाला-प्रास्ताविक वक्तव्य	§१२-§१५
प्रस्तावना	१-२२

गाथायाम्	विषयाः	पृष्ठे	गाथायाम्	विषयाः	पृष्ठे
१-२ मङ्गलम्, अभिषेयप्रदर्शनम्		१	१९ सत्पुरुषसङ्गप्रभावः		६६
३ दानधर्मोपदेशः		२	तत्र सप्तपदिक (वङ्कचूल) कथा		
दाने धनसार्थवाहकथा [१]		२-५	[२०]		६७-७२
४ शीलधर्मोपदेशः		"	२० सततं कर्तव्यकरणम्		७२
शीले राजीमतीकथा [२]		६-२१	तत्र वणिक्जायाकथा [२१]		७२-७३
५ शीलमर्यादाक्षोपदेशः		२१	२१ कर्तव्यं गुरुवचनम्		७३
६ तपोधर्मोपदेशः		"	तत्र राजपुरुषकथा [२२]		"
तपःप्रभावे दृढप्रहारिकथा [३]		२१-२३	२२ गुरोः परिभवपरिहारः		"
७ भावधर्मोपदेशः		२३	तत्र इन्द्रदत्तसुतकथा [२३]		७४-७६
भावे इलापुत्रकथा [४]		२३-२६	२३ जिनवचनज्ञमुनीनां प्राणान्तेऽपि		
" भरतचक्रवर्तिकथा [५]		२७-२९	कोपाकरणम्		७६
" मरुदेवीकथा [६]		२९-३०	कोपनिषेधे मेतार्यकथा [२४]		७६-७९
८ जिनवचनस्य यथास्थितप्ररूपणं कर्तव्यम्		३०	" दमदन्तकथा [२५]		"
तत्र महर्षि कालकसूरिकथा [७]		३०-३२	२४ मुनीनामनुकम्पाक्रियया देवत्वम्		८०
९ कार्याकार्यविवेकेऽसमर्थो रागी		३२	तत्र वैद्यादिसुतकथा [२६]		"
राजमहिलारक्तमाथुरवणिक्कथा [८]		३२-४१	" वैतरणिवैद्यकथा [२७]		८१
१० धर्मोपदेशकगुरूणां विनयोपदेशः		४१	२५ दुःषमाकालप्रभावाद् मिथ्यात्वे प्रवृत्तिः		८२
गुरुविनये पुष्पचूलाकथा [९]		४१-४६	तत्र आर्याषाढसूरिकथा [२८]		८२-८६
११-१२ महिलादोषवर्णनम्		४६	२६ महर्षिदाने उदाहरणानि		८६
तत्र नूपुरपण्डिता-राजपत्नी कथा [१०-११]		४६-५२	तत्र श्रेयांसकथा [२९]		८७-८८
१३ आत्मदमनोपदेशः		५३	संक्षिप्ता चन्दनार्यकथा [३०]		८९
तत्र सिद्धकथा [१२]		"	दाने कृतपुण्यकथा [३१]		८९-९६
१४ भावानुरूपं फलम्		"	" शालिभद्रकथा [३२]		९७-१००
तत्र सायव-पालककथा [१३]		५४	२७ साधुदानाद् इहलोकेऽपि मनोरथसिद्धिः		१००
१५ प्रवचनोन्नतिकर्तव्योपदेशः		५५	" मूलदेवकथा [३३]		१००-१०६
तत्र सुभद्राकथा [१४]		५५-५७	२८ रागादिरहितैः सूरिभिर्गुरुपदे गुणवान्		
१६ अर्थस्यानर्थसन्तापकरता		५७	कर्तव्यः		१०७
तत्र भ्रातृद्वयकथा [१५]		५७-५८	तत्र आर्यरक्षितकथा [३४]		१०७-१०८
१७ पापिगृहे द्रव्याभावः, पुण्यशालिगृहे च संपत्तिः		५८	२९ भक्तिविनयादिभिर्देवा अपि वशीभवन्ति		१०९
तत्र माथुरवणिक्कथा [१६]		५९-६०	तत्र यक्षतोषकचित्रकरसुतकथा [३५]		"
१८ अवसरपठितप्रभावः		६१	३० परक्रुद्धिदर्शनात् निजां सम्पदं तुच्छां		
तत्र शुभमार्गादरे राजसुताकथा [१७]		"	दृष्ट्वा कृतपुण्यानां बोधः		११०
" क्षुल्लकोदाहरणम् [१८]		६२	तत्र दशार्णभद्रकथा [३६]		"
" अन्यत् क्षुल्लकाख्यानकम् [१९]		"	३१ इक्षितचेष्टाऽऽदिभिर्ज्ञातार्था गुरूणां		
			चित्तं हरन्ति		१११

गाथायाम्	विषयाः	पृष्ठे	गाथायाम्	विषयाः	पृष्ठे
तत्र वैश्याकथानकम् [३७]		१११	तत्र दर्दुरदेवकथा [६२]		१३१
तत्रैव भट्टिनीकथानकम् [३८]		"	४५ क्षेत्रादिषु भावतो देहानुरूपवीर्यं सेवनीयम्		"
,, सचिवकथानकम् [३९]	१११-११२		तत्र सङ्गमाचार्यकथा [६३]		"
३२ धर्मस्थानां त्रिदशपूज्यत्वम्		"	४६ छलसंगृहीतद्रव्यस्य न चिरस्थितिः		"
तत्र नन्दिषेणसाधुकथा [४०]	११२-११५		तत्र आभीरीवञ्चकवणिककथा [६४]	१३३	
तत्रैव सुलसाकथा [४१]	११५-११६		४७ विषमपि पुण्यशालिनोऽमृतं जायते	१३४	
३३ वृषभादिदर्शनात् सम्बुद्धाः	११६-१२२		तत्र सुभूमचक्रवर्तिकथा [६५]		"
४ प्रत्येकबुद्धाः [४२-४५]			४८ श्रावकाणामपि कार्ये सुरा नित्यं वर्तन्ते	१३६	
३४ सनिदानस्य तपसो दीर्घसंसारः फलम्	१२३		तत्र चेटकनृपकथा [६६]		"
तत्र ब्रह्मदत्तचक्रवर्तिकथा [४६]	१२३-१२६		४९ महामहिमानं प्राप्य गर्वो न कर्तव्यः		"
तत्रैव प्रथमवासुदेव (त्रिपृष्ठ)			तत्र चित्रकरसुता (राजमहिला)		
कथा [४७]	१२४-१२६		कथा [६७]	१३७	
सनिदाने तपसि नवमवासुदेव			५० भाववर्जिताया मुनिचेष्टातो न मोक्षः		"
कथा [४८]	१२६-१२७		तत्र अङ्गमर्दककथा [६८]		"
३५ कर्मवशेन मुनिव्रतस्य परिहरणं पुनरपि			,, सुबन्धुसचिवकथा [६९]		"
स्वीकरणम्	१२७		५१ पापभीरवो दीयमानमपि राज्यं न गृह्णन्ति	१४०	
तत्र नन्दिषेणमुनिकथा [४९]		"	तत्र अभयमहाशालयोः कथानके [७०, ७१]		
३६ द्रव्य-क्षेत्र-काल-भावानङ्गीकृत्य अपवाद			५२ श्रुतानुसारेण कालानुरूपा क्रिया कर्तव्या		"
पदासेवनम्	१२८		तत्र केशिगणधरकथा [७२]	१४०-१४२	
तत्र आर्यवज्राख्यानकम् [५०]		"	५३ सत्यपि मोक्षसुखे सुखविन्दुमिच्छन्		
३७ जानताऽपि गुरुसमीपे भक्त्या श्रोतव्यम्		"	विपुलानि दुःखानि सहते	१४३	
तत्र गणधारिगौतम उदाहरणम् [५१]		"	तत्र मधुविन्दुकूपनरकथा [७३]		"
३८ सुपुरुषचेष्टां दृष्ट्वा क्रूरकर्माणोऽपि बुध्यन्ते		"	५४ सन्देहे ज्ञातजिनवचना मुनयः प्रष्टव्याः		"
तत्र चिलातस्य कथा [५२]		"	तत्र श्रेणिकनृपकथा [७४]		"
तत्रैव प्रभवस्य कथा [५३]		"	५५ ज्ञातजिनवचना गृहिणोऽपि धर्मे		
३९ केचन मूढकृपण इव भोगानभुक्त्वाऽपि			ऽस्थिरमपि स्थिरं कुर्वन्ति		"
नरकं व्रजन्ति	१२९		तत्र अभयमन्निकथा [७५]	१४५	
तत्र पिण्डोलककथा [५४]		"	५६ क्षान्तौ केवलज्ञानम्		"
,, केचन भोगान् भुक्त्वा धौतकर्माणः			तत्र चण्डरुद्रशिष्यकथा [७६]		"
सिद्धिं यान्ति		"	,, स्कन्दकशिष्यकथा [७७]		"
तत्र भरतचक्रवर्तिकथा [५५]		"	५७ रमणीजनप्रतारिता विदग्धपुरुषा अपि		
४० तदनु रूपचेष्टाभिः हृदयगतः सद्भावो ग्राह्यः		"	हसनीया भवन्ति	१४६	
तत्र चाणक्यकथा [५६]	१२९-१३०		तत्र द्विजतनयकथा [७८]	१४६-१४८	
४१ गुरुवचनमश्रुद्धानाः भवे हिण्डन्ते		"	५८ इच्छा (आज्ञा) यां स्थिताः शिष्या ग्राह्याः		"
तत्र गोष्ठामाहिल-जमालि रोहगुप्तानां			तत्र सिंहगिरिकथा [७९]		"
निह्वानां त्रयस्य चरितं [५७-५९]		"	,, आज्ञायामवर्तमानाः शिष्या मोक्तव्याः		"
४२ विज्ञानलवेनापि हतमूर्खः सुरगुरुमप्यवमन्यते		"	तत्र कालकसूरिकथा [८०]	१४९	
तत्र परिव्राजक-पोद्दशालदृष्टान्तः [६०]		"	५९ निर्जरार्थं साधुभ्यो दातव्यम्	१५०	
४३ अज्ञानिविचेष्टितं ज्ञानिनां चरणहेतु भवति	१३१		तत्र घृत-चस्त्र-पुण्यमित्र-		
तत्र नागिलकथा [६१]		"	कथा [८१-८२]	१५१	
४४ तीर्थङ्करभाववन्दने फलम्		"			

गाथायाम्	विषयाः	पृष्ठे	गाथायाम्	विषयाः	पृष्ठे
तत्रैव बाहुसाधु (भरतजीव)	कथा [८३]	"	७३ तपो-नियम-संयमादिषु यः स्थाने स्थाने		
६० श्रुत-गणयोरव्यवच्छिन्नार्थं वरशिष्याः	कर्तव्याः १५१	"	विपीदेत, स साधुभिर्मोक्तव्यः	१८३	
तत्र प्रभवाचार्य-शय्यम्भवभट्टकथा	[८४]	"	तत्र क्षुल्लककथा [९९]	"	
६१ द्रव्याटवी, भावाटवी	१५४	"	७४ तपसोऽसाध्यं नास्ति, तथापि ततोऽपि		
द्रव्याटव्यां धनसार्थवाहकथा [८५]	१५५	"	क्षान्तिः सुप्रशस्ता	"	
भावाटवीस्वरूपम् [८६]	"	"	क्षान्तौ क्षुल्लककथा [१००]	"	
६२ केचन एकेनापि मुनिवचनेन बुध्यन्ते	"	"	७५ यावद् दुःखं न प्राप्तः, तावत् सुखी		
तत्र इन्द्रनागकथा [८७]	"	"	पुरुषो धर्मं न करोति	"	
अन्ये बहुभिरपि वचनैर्न बुध्यन्ते	"	"	तत्र गन्धर्वनागदत्तकथा [१०१]	"	
तत्र ब्रह्मदत्तचक्रवर्तिकथा [८८]	१५६-१५८	"	७६ गुह्यं युवतीनां न कथनीयम्	१८९	
६३ भणितमात्रमेव कर्ताऽयोग्यः	१५८	"	तत्र काकजंघकथा [१०२]	"	
तत्र ग्रामेयककथा [८९]	१५९	"	७७ विशेषज्ञः श्रामण्यं प्राप्नोति	१९१	
६४ जिननमस्कारमाहात्म्यम्	१६०	"	तत्र सुन्दरीनन्दनकथा [१०३]	"	
तत्र मेण्डसुरकथा	"	"	७८ स्त्री एकेनैव रुदितेन द्वौ नरपशू वञ्चयति	१९४	
६५ सम्यग् अनिरूप्य कर्तव्येषु वर्तमानो बध्यते	"	"	तत्र स्त्रीचरित्रकथा [१०४]	"	
तत्र उदयनकथा [९०]	"	"	७९ परकार्यकरणतिरता महानुभावा		
६६ परतीर्थिकमध्यगतः साधुरात्मनो निन्दां		"	निजकार्यं त्यजन्ति	"	
ज्ञात्वा परलिङ्गमेव गृह्णाति	"	"	तत्र वासुदेवकथा [१०५]	१९५	
तत्र बोटिकमध्यस्थितमुनिकथा [९१]	"	"	८० रागानलप्रज्वलितः पुरुषः कार्याकार्यं		
६७ पारदारिका इहलोकेऽपि बन्धं लभन्ते	"	"	न प्रेक्षते	१९७	
स्त्रीलोभी प्रद्योतोऽभयेन बद्धः [९२]	"	"	तत्र सागरचन्द्रकथा [१०६]	"	
६८ सङ्ग-गुरुकार्यं सुन्दराऽसुन्दरा वा		"	८१ मदनातुरा नारी तिजपतिं मुक्त्वा पङ्क्तुं		
स्वशक्तिः प्रकटनीया	"	"	गृह्णाति	"	
तत्र विष्णुकुमारकथा [९३]	१६२-१७५	"	तत्र सुकुमारिकाकथा [१०७]	१९८-१९९	
६९ रोगातुरा अपि मुनयः कथमपि क्रियां		"	८२ श्रोत्रेन्द्रियादिपरवशाः क्षयं यान्ति	१९९	
नेच्छन्ति	१७५	"	श्रोत्रेन्द्रिये भद्राकथा [१०८]	"	
तत्र सनत्कुमारमुनिकथा [९४]	१७५-१७७	"	घ्राणेन्द्रिये राजकुमारकथा [१०९]	"	
७० गुण-दोषविशेषज्ञा असद्वशगुणदर्शनाद्		"	जिह्वेन्द्रिये सोदासकथा [११०]	"	
बुध्यन्ते	१७७	"	चक्षुरिन्द्रिये माथुरवणिक्कथा [१११]	"	
तत्र दिगम्बरश्राद्धस्य कथा [९५]	"	"	८३ औत्पत्तिकादिबुद्धिसमेताः श्रुत-योग्या		
७१ नमस्कारमाहात्म्यम्	१७८-१७९	"	भवन्ति	२०१	
तत्र श्रावकसुतदृष्टान्तः [९६]	"	"	तत्र रोहकादिकथाः [११२-१४०]		
७२ शाश्वतसौख्यमिच्छता संयमयोगेषु		"		२०१-२०७	
नित्यमेव वर्तितव्यम्	"	"	८४ पापा महिला पुत्रं भर्तारमपि नाशयति	२०८	
तत्र कुलवधूकथा [९७]	"	"	तत्र वज्राकथा [१४१]	२०८-२०९	
नित्यप्रवृत्तौ पिशाचकथा [९८]	"	"	८५ विनयरहितः स्थानं न प्राप्नोति,		
		"	विनयवान् प्राप्नोति	"	
		"	तत्र निम्बककथा [१४२]	"	
		"	८६ अज्ञातजिनेन्द्रवचनाः उपदिष्टं सम्यग् न		
		"	प्रतिपद्यन्ते	"	
		"	तत्र पुण्यभूतिशिष्यकथा [१४३]	"	
		"	८७ द्वेषानलप्रज्वलित इह परलोके च		
		"	दुःखं प्राप्नोति	"	

गाथायाम्	विषयाः	पृष्ठे	गाथायाम्	विषयाः	पृष्ठे
तत्र धर्मरुचिनाविकनन्दकथा [१४४]		२११-२१२	तत्र धृतिमतिकथा [१५१]		"
८८ तपःशोषिता अपि कोपपरा मुनयः		"	९५ अविधिना श्रामण्यमल्पफलम्		"
महानरके व्रजन्ति		"	तत्र पद्मश्रीकथा [१५२]		"
तत्र करट-कुरुटकथा [१४५]		"	९६ सत्त्वशीलव्रती अजरामरं स्थानं व्रजति		२२२
८९ सम्यग् अनालोचयन् विनाशं व्रजति,		"	तत्र जिनदेवकथा [१५३]		२२२
गुरोरालोचयन् सुखी भवति		"	९७ जाति-कुलपरिहीणा गृहीतमपि व्रतं		मुञ्चन्ति २२३
तत्र मल्ल-द्वयकथा [१४६]		२१३	तत्र सङ्गमानुमतिकथा [१५४]		"
९० युवत्या रागरक्तः पुरुषो राजविरुद्धं		"	९८ महाव्यसनं प्राप्तो धर्मं सेवेत		२२४
कारयति, मित्रमपि आपदि प्रक्षिपति		"	तत्र तेतलिसुताकथा [१५५]		"
तत्र धनमित्रकथा [१४७]		२१४	" अग्रमादो न मोक्तव्यः		"
९१ इच्छतोऽपि पुण्य-रहितस्य पूजा न भवति,		"	तत्र मगधसुन्दरीकथा [१५६]		२२६
अलिच्छतोऽपि पुण्यैः पूजा भवति		"	महावीरगणधराणां परिचयः		२२६-२२७
तत्र धर्मघोष-धर्मयशःकथा [१४८]		२१५	महावीरतीर्थ-श्रुत-स्थविरानुकीर्तनम्		२२७-२२८
९२ शुद्धस्वभावे जने चन्द्रस्य धूलि-क्षेपक		"	ग्रन्थकारगुरुरम्पराप्रशस्तिः		२२८-२२९
इव यो दोषं ददाति, तस्यैव पतति		२१९	विवरणरचनासमय-राज्य-स्थलादि		२३०
तत्र रुद्रकथा [१४९]		२१९	परिशिष्टम् [१]		
९३ यो नैव रागे न च द्वेषे वर्तते; द्वयोर्मध्ये		"	धर्मोपदेशमालाविवरणान्तर्गतोदाहृतपद्यानां		सूची २३१-२३३
वर्तते स मध्यस्थः		२१९	परिशिष्टम् [२]		
तत्र सुव्रतसाधुकथा [१५०]		"	धर्मोपदेशमालाविवरणसिद्धिदानां विशिष्ट-		
९४ आलोचनापूर्वकमारारधकानां सिद्धिः		२२०	नाम्नां वर्णक्रमेण सूची		२३४-२४०
			शुद्धिपत्रकम्		

શ્રીમદ્ભગવદ્ ગીતા સંક્ષેપ સાર

સ્વ. બાબૂ શ્રી બહાદુર સિંહજી સિંઘી

અને

સિંઘી જૈન ગ્રંથ માલા

— [સ્મરણા ઝલિ] —

શ્રી બહાદુર સિંહજી સિંઘી - સ્મરણાંજલિ

*

મારા અનન્ય આદર્શપોષક, કાર્યસાહાયક, ઉત્સાહપ્રેરક અને સહૃદય સ્નેહાસ્પદ વાવૂ શ્રી બહાદુર સિંહજી સિંઘી, જેમણે મારી વિશિષ્ટ પ્રેરણાથી, પોતાના સ્વર્ગવાસી સાધુચરિત પિતા શ્રી ડાલચંદજી સિંઘીના પુણ્ય-સ્મરણ નિમિત્ત, આ 'સિંઘી જૈન ગ્રંથ માલા' ની કીર્તિકારિણી સ્થાપના કરીને, એના નિમિત્તે દરવર્ષે હજારો રૂપિયા ખર્ચ કરવાની આદર્શ ઉદારતા પ્રકટ કરી હતી; અને જેમની આવી અસાધારણ જ્ઞાનભક્તિ સાથે અનન્ય આર્થિક ઉદારવૃત્તિ જોઈને મેં પણ, મારા જીવનનો વિશિષ્ટ શક્તિશાલી અને વહુ જ મૂલ્યવાન અવશેષ ઉત્તર કાળ, એ ગ્રંથમાલાના જ વિકાસ અને પ્રકાશને માટે સર્વાત્મના એ સમર્પિત કરી વીધો; તથા જેમણે આ ગ્રંથમાલાનું વિગત ૧૩-૧૪ વર્ષોમાં આલું સુંદર, સમૃદ્ધ અને સર્વાદરણીય કાર્યફલ નિષ્પન્ન થઈ જોઈને ભવિષ્યમાં આના કાર્યને વધારે પ્રગતિમાન અને વધારે વિસ્તીર્ણ રૂપમાં જોવાની પોતાના જીવનની એકમાત્ર પરમ અભિલાષા સેવી હતી; અને તદનુસાર, મારી પ્રેરણા અને યોજનાને અનુસરીને, પ્રસ્તુત ગ્રંથમાલાની કાર્યવ્યવસ્થા 'ભારતીય વિદ્યાભવન' ને સમર્પિત કરી, આના માધ્યમ અંગે નિશ્ચિત થયા હતા; તે પુણ્યવાન, સાહિત્યરસિક, ઉદારમનસ્ક, અમૃતાભિલાષી, અભિનન્દનીય આત્મા હવે આ સંસારમાં વિદ્યમાન નથી. સન્ ૧૯૪૪ ના જુલાઈ માસની ૭ મી તારીખે ૫૯ વર્ષની ઉમરે એ મહાન આત્મા આ લોકમાંથી પ્રસ્થાન કરી ગયો. તેમના એવા ભવ્ય, આદરણીય, સ્પૃહણીય અને જ્ઞાનનીય જીવનને પોતાની કિંચિત્ સ્નેહાત્મક 'સ્મરણાંજલિ' સમર્પિત કરવા નિમિત્તે, તેમનો સંક્ષિપ્ત જીવન-પરિચય અહિં આપવામાં આવે છે.

સિંઘીજીના જીવન સાથેના મારા ખાસ ખાસ સ્મરણોનું વિસ્તૃત આલેખન મેં હિંદીમાં કર્યું છે અને તે ખાસ કરીને સિંઘીજીના જ 'સ્મારક ગ્રંથ' તરીકે પ્રગટ કરવામાં આવેલા 'ભારતીય વિદ્યા' નામક પત્રિકાના ત્રીજા ભાગની અનુપૂર્તિરૂપે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે. સિંઘીજી વિષે વિશેષ જાણવાની ઇચ્છાવાળા વાંચકોને એ 'સ્મારક ગ્રંથ' જોવાની ભલામણ છે.

*

વાવૂ શ્રી બહાદુર સિંહજીનો જન્મ બંગાળના મુર્શિદાબાદ જિલ્લામાં આવેલા અજીમગંજ નામક સ્થાનમાં, સંવત્ ૧૯૪૧ માં થયો હતો. તેઓ વાવૂ ડાલચંદજી સિંઘીના એકમાત્ર પુત્ર હતા. તેમની માતા શ્રીમતી મનુકુમારી અજીમગંજના જ વૈદ કુટુંબના વાવૂ જયચંદજીની પુત્રી થતી હતી. શ્રી મનુકુમારીનાં એક બહેન જગતસેઠને ત્યાં પરણાવેલી હતી અને બીજી બહેન સુપ્રસિદ્ધ નાહાર કુટુંબમાં પરણાવેલી હતી. કલકત્તાના સ્વ. સુપ્રસિદ્ધ જૈન સ્કૉલર અને આગેવાન વ્યક્તિ વાવૂ પૂરણચંદજી નાહાર, વાવૂ બહાદુર સિંહજી સિંઘીના માસીઆઈ ભાઈ થતા હતા. સિંઘીજીનો વિવાહ, બાલુચર-જીઆગંજના સુપ્રસિદ્ધ ધનાઢ્ય જૈન ગૃહસ્થ લક્ષ્મીપત સિંહજીની પૌત્રી અને છત્રપત સિંહજીની પુત્રી શ્રીમતી તિલકસુંદરી સાથે સંવત્ ૧૯૫૪ માં થયો હતો. એ રીતે શ્રી બહાદુર સિંહજી સિંઘીનો કૌટુંબિક સંબંધ બંગાળના ખાસ પ્રસિદ્ધ જૈન કુટુંબો સાથે ગાઢ રીતે સંકળાઈ ગયો હતો.

*

વાવૂ શ્રી બહાદુર સિંહજીના પિતા વાવૂ ડાલચંદજી સિંઘી બંગાળના જૈન મહાજનોમાં એક વહુ જ પ્રસિદ્ધ અને સચ્ચરિત પુરુષ થઈ ગયા. તેઓ પોતાના એકીલા જાત પુરુષાર્થ અને ઉદ્યોગથી, એક વહુ જ સાધારણ સ્થિતિના વ્યાપારીની કોટિમાંથી મ્હોટા કરોડાધિપતિની સ્થિતિએ પહોંચ્યા હતા અને સારાય બંગાળમાં એક સુપ્રતિષ્ઠિત અને પ્રામાણિક વ્યાપારી તરીકે તેમણે વિશિષ્ટ ધ્યાતિ પ્રાપ્ત કરી હતી. એક વચ્ચે તેઓ, બંગાળનો સૌથી મુખ્ય વ્યાપાર જે જૂટનો ગણાય છે તેના, સૌથી મ્હોટા વ્યાપારી થઈ ગયા હતા. તેમના પુરુષાર્થથી, તેમની વ્યાપારી પેઢી જે હરિસિંહ નિહાલચંદના નામે ચાલતી હતી તે બંગાળમાં જૂટનો વ્યાપાર કરનારી દેશી તથા વિદેશી પેઢીઓમાં સૌથી મ્હોટી પેઢી ગણાતી થઈ હતી.

વાવૂ ડાલચંદજી સિંઘીનો જન્મ સંવત્ ૧૯૨૧ માં થયો હતો, અને ૧૯૩૫ માં તેમનું શ્રી મનુકુમારી સાથે લગ્ન થયું. ૧૪-૧૫ વર્ષની ઉમરમાં ડાલચંદજીએ પોતાના પિતાની દુકાનનો કારભાર, જે તે વચ્ચે વહુ જ સાધારણ રૂપમાં ચાલતો હતો, તે હાથમાં લીધો. તેઓ અજીમગંજ છોડી કલકત્તા આવ્યા અને ત્યાં પોતાની હોશિયારી અને ખંત વડે એ કારભારને ધીમે ધીમે ધીર જ વધાર્યો અને અંતે તેને એક સૌથી મ્હોટી 'ફર્મ'ના રૂપમાં સ્થાપિત કર્યો. કલકત્તામાં જ્યારે 'જૂટ સેલર્સ એસોસિએશન'ની સ્થાપના થઈ ત્યારે વાવૂ ડાલચંદજી સિંઘીને તેના સૌથી પહેલા પ્રેસીડેન્ટ બનાવવામાં આવ્યા હતા. જૂટના વ્યાપારમાં આવી રીતે સૌથી મ્હોટું સ્થાન મેલવીને પછી તેમણે પોતાનું લક્ષ્ય બીજા બીજા ઉદ્યોગો તરફ પણ દોર્યું. એક તરફ

तेमणे मध्यप्रांतीमां आवेला कोरीया स्टेटमां कोलसानी खाणोना उद्योगनो पाथो नांख्यो अने बीजी तरफ दक्षिणना शक्ति अने अकलतरानां राज्योमां आवेली चूनाना पत्थरोनी खाणोना, तेम ज बेळगाम, सावंतवाडी, इचलकरंजी जेवा स्थानोमां आवेली 'बोकसाइट' नी खाणोना विकासनी शोध करवा पाळळ पोतातुं लक्ष्य परोव्युं. कोलसाना उद्योग अर्थे तेमणे 'मैसर्स डालचंद बहादुरसिंह' ए नामथी नवी पेढीनी स्थापना करी जे आजें हिंदुस्थानमां एक अग्रगण्य पेढी गणाय छे. ए उपरांत तेमणे बंगालना चोवीस परगणा, रंगपुर, पूर्णया अने मालदहा विगेरे जिल्हाओमां, म्होटी जमीनदारी पण खरीद करी अने ए रीते बंगालना नामांकित जमीनदारोमां पण तेमणे पोतातुं खास स्थान प्राप्त क्युं. बाबू डालचंदजीनी आवी सुप्रतिष्ठा केवळ व्यापारिक क्षेत्रमां ज मर्यादित म्होती. तेओ पोतानी उदारता अने धार्मिकता माटे पण एटला ज सुप्रसिद्ध हता-तेमनी परोपकारवृत्ति पण तेटली ज प्रशंसनीय हती. परंतु, परोपकारसुलभ प्रसिद्धिथी तेओ प्रायः दूर रहे-ता हता. घणा भागे तेओ गुप्तरीते ज अर्थिजनोने पोतानी उदारतानो लाभ आपता. तेमणे पोताना जीवनमां लाखोतुं दान क्युं हशे पण तेनी प्रसिद्धि के नोंध तेमणे भाग्ये ज करवा इच्छी हशे. तेमना सुपुत्र बाबू श्री बहादुर सिंहजीए प्रसंगोपात्त चर्चा करतां जणाव्युं हतुं, के तेओ जे कांई दान आदि करता, तेनी खबर तेमने पोताने (पुत्रने) पण भाग्ये ज थती. आशी तेमनां जाहेर दानो अंगेनी मात्र नीचेना २-४ प्रसंगोनी ज माहिती मळी शकी हती.

सन १९२६ मां 'चित्तरंजन' सेवा सदन माटे कलकत्तामां फाळो करवामां आव्यो खारे एक वार खुद महात्माजी तेमना मकाने गया हता अने ते वखते तेमणे वगर भाग्ये ज महात्माजीने ए कार्य माटे १०००० रुपिया आप्या हता.

१९१७ मां कलकत्तामां 'गवर्नमेंट हाउस'ना मेदानमां, लॉर्ड कार्माइकलना आश्रय नीचे रेडक्रॉस माटे एक मेळावडो थयो हतो तेमां तेमणे २१००० रुपिया आप्या हता. तेम ज प्रथम महायुद्ध वखते तेमणे ३,०००,०० रुपियाना 'वॉर बॉण्डस्' खरीद करीने ए प्रसंगे सरकारने फाळामां मदद करी हती. पोतानी छेष्टी अवस्थांमां तेमणे पोताना निकट कुटुंबीजो-के जेमनी आर्थिक स्थिति बहु ज साधारण प्रकारनी हती तेमने-रुपिया १२ लाख व्हेंची आपवानी व्यवस्था करी हती जेनो अमल तेमना सुपुत्र बाबू बहादुर सिंहजीये कर्यो हतो.

बाबू डालचंदजीतुं गार्हस्थ्य जीवन बहु ज आदर्शरूप हतुं. तेमना धर्मपत्नी श्रीमती मन्नुकुमारी एक आदर्श अने धर्म-परायण पत्नी हता. पति-पत्नी वंने सदाचार, सुविचार अने सुसंस्कारनी मूर्ति जेवा हतां. डालचंदजीतुं जीवन बहु ज साहुं अने साधुत्व भरेलुं हतुं. व्यवहार अने व्यापार वंनेमां तेओ अत्यंत प्रामाणिक अने नीतिपूर्वक वर्तनारा हता. स्वभावे तेओ खूब ज शान्त अने निरभिमानी हता. ज्ञानमार्ग उपर तेमनी ऊंडी श्रद्धा हती. तत्त्वज्ञानविषयक पुस्तकोतुं वाचन अने श्रवण तेमने अत्यंत प्रिय हतुं. किन्न नगर कॉलेजना एक अध्यात्मलक्षी बंगाली प्रोफेसर नामे बाबू ब्रजलाल अधिकारी-जेओ योगविषयक प्रक्रियाना अच्छा अभ्यासी अने तत्त्वचिंतक हता-तेमना सहवासथी बाबू डालचंदजीने पण योगनी प्रक्रिया तरफ खूब रुचि थई गई हती अने तेथी तेमणे तेमनी पासेथी ए विषयनी केटलीक खास प्रक्रियाओनो ऊंडो अभ्यास पण कर्यो हतो. शारीरिक स्वास्थ्य अने मानसिक पावित्र्यनो जेनाथी विकास थाय एवी, केटलीक व्यावहारिक जीवनने अत्यंत उपयोगी, यौगिक प्रक्रियाओनो तेमणे पोताना पत्नी तेम ज पुत्र, पुत्री आदिने पण अभ्यास करवानी प्रेरणा करी हती.

जैन धर्मेना विशुद्ध तत्त्वोना प्रचार अने सर्वोपयोगी जैन साहित्यना प्रसार माटे पण तेमने खास रुचि रहेती हती अने पंडितप्रवर श्री सुखलालजीना परिचयमां आव्या पळी, ए कार्य माटे कांईक विशेष सक्रिय प्रयत्न करवानी तेमनी सारी उत्कंठा जागी हती. कलकत्तामां २-४ लाखना खर्चे आ कार्य करनारुं कोई साहित्यिक के शैक्षणिक केन्द्र स्थापित करवानी योजना तेओ विचारी रह्या हता, ए दरम्यान सन् १९२७ (वि. सं. १९८४) मां कलकत्तामां तेमनो खर्गवास थयो.

*

बाबू डालचंदजी सिंघी, पोताना समयना बंगालनिवासी जैन समाजमां एक अत्यंत प्रतिष्ठित व्यापारी, दीर्घदर्शी उद्योगपति, म्होटा जमीनदार, उदारचित्त सद्गृहस्थ अने साधुचरित सत्पुरुष हता. तेओ पोतानी ए सर्व संपत्ति अने गुण-वत्तानो समग्र वारसो पोताना एक मात्र पुत्र बाबू बहादुर सिंहजीने सोंपता गया, जेमणे पोताना ए पुण्यश्लोक पितानी स्थूल संपत्ति अने सूक्ष्म सत्कीर्ति-वंनेने घणी सुंदर रीते वधारीने पिता करतांय सवाई श्रेष्ठता मेळववानी विशिष्ट प्रतिष्ठा प्राप्त करी.

बाबू श्री बहादुर सिंहजीमां पोताना पितानी व्यापारिक कुशलता, व्यावहारिक निपुणता अने सांस्कारिक सन्निष्ठा तो संपूर्ण अंशे वारसागतरूपे उतरेली हती ज, परंतु ते उपरांत तेमनामां बौद्धिक विशदता, कलात्मक रसिकता अने विविध विषयग्राहिणी प्राञ्जल प्रतिभानो पण उच्च प्रकारनो सन्निवेश थयो हतो अने तेथी तेओ एक असाधारण व्यक्तित्व धरावनार महानुभावोनी पंक्तिमां स्थान प्राप्त करवानी योग्यता मेळवी शक्या हता.

तेओ पोताना पिताना एकमात्र पुत्र होवाथी तेमने पिताना विशळ कारभारमां नानपणथी ज लक्ष्य आपवानी फरज पळी हती अने तेथी तेओ हाईस्कूलनो अभ्यास पूरो करवा सिवाय कॉलेजनो विशेष अभ्यास करवानो अवसर मेळवी शक्या न हतां. छतां तेमनी ज्ञानरुचि बहु ज तीव्र होवाथी, तेमणे पोतानी मेळे ज, विविध प्रकारना साहित्यना वांचननो अभ्यास

खूब ज वधायो हतो अने तेथी तेओ इंग्रेजी उपरांत, बंगाली, हिंदी, गुजराती भाषाओ पण खूब सरस जाणता हता अने ए भाषाओमां लखाएलां विविध पुस्तकोना वाचनमां सतत निमग्न रहेता हता.

नानपणथी ज तेमने प्राचीन वस्तुओना संग्रहनो भारे शोख लागी गयो हतो अने तेथी तेओ जूना सिक्काओ, चित्रो, मूर्तिओ अने तेवी बीजी बीजी चीजोनो संग्रह करवाना अत्यंत रसिक थई गया हता. झवेरातनो पण ते साथे तेमनो शोख खूब बध्यो हतो अने तेथी तेओ ए विषयमां पण खूब ज निष्णात थई गया हता. एना परिणामे तेमणे पोतानी पासे सिक्काओ, चित्रो, हस्तलिखित बहुमूल्य पुस्तको विगेरेनो जे अमूल्य संग्रह भेगो कथो हतो ते आजे हिंदुस्थानना गण्यागांठ्या एवा संग्रहोमां एक महत्त्वुं स्थान प्राप्त करे तेवो छे. तेमनो प्राचीन सिक्काओनो संग्रह तो एटलो बंधो विशिष्ट प्रकारनो छे के जेथी आखी दुनियामां तेनुं त्रीजुं के चोथुं स्थान आवे तेम छे. तेओ ए विषयमां एटला निपुण थई गया हता के म्होटा म्होटा न्युजियमोना क्युरेटरो पण वारंवार तेमनी सलाह अने अभिप्राय मेळववा अर्थे तेमनी पासे आवता जता.

तेओ पोताना एवा उच्च सांस्कृतिक शोखने लईने देश-विदेशनी आवी सांस्कारिक प्रवृत्तियो माटे कार्य करती अनेक संस्थाओना सदस्य विगेरे बन्या हता. दाखला तरीके—रॉयल एशियाटिक सोसायटी ऑफ बंगाल, अमेरिकन ज्योग्राफिकल सोसायटी न्यूयॉर्क, बंगीय साहित्यपरिषद् कलकत्ता, न्युमिसेटिक सोसायटी ऑफ इन्डिया विगेरे अनेक प्रसिद्ध संस्थाओना तेओ उत्साही सभासद हता.

साहित्य अने शिक्षण विषयक प्रवृत्ति करनारी जैन तेम ज जैनेतर अनेक संस्थाओने तेमणे मुक्त मने दान आपी ए विषयोना प्रसारमां पोतानी उत्कट अभिरुचिनो उत्तम परिचय आप्यो हतो. तेमणे आवी रीते केट-केटली संस्थाओने आर्थिक सहायता आपी हती तेनी संपूर्ण यादी मळी शकी नथी. तेमनो स्वभाव आवां कार्योमां पोताना पिताना जेवो ज प्रायः मौन धारण करवानो हतो अने ए माटे पोतानी प्रसिद्धि करवानी तेओ आकांक्षा न्होता राखता. तेमनी साथे कोई कोई बखते प्रसंगोचित वार्तालाप थतां आवी बाबतनी जे आडकतरी माहिती मळी शकी तेना आधारे तेमनी पासेथी आर्थिक सहायता मेळवनारी केटलीक संस्थाओनां नामो विगेरे आ प्रमाणे जाणी शकायां छे:—

हिंदु एकेडेमी, दोलतपुर (बंगाल), रु० १५०००)

तरक्की उर्दू बंगाला, ५०००)

हिंदी साहित्य परिषद् भवन (इलाहाबाद), १२५००)

विश्वद्वानंद सरस्वती मारवाडी हॉस्पिटल, कलकत्ता, १००००)

एक मेटर्निटीहोम, कलकत्ता, २५००)

बनारस हिंदु युनिवर्सिटी, २५००)

जीयागंज हायस्कूल, ५०००

जीयागंज लंडन मिशन हॉस्पिटल, ६०००)

कलकत्ता—मुर्शिदाबादना जैन मन्दिर, ११०००)

जैनधर्म प्रचारक सभा, मानभूम, ५०००)

जैन भवन, कलकत्ता, १५०००)

जैन पुस्तक प्रचारक मंडल, आगरा, ७५००)

जैन मन्दिर, आगरा, ३५००)

जैन हाइस्कूल, अंबाला, २१००)

जैन गुप्तकूल, पालीताणा, ११०००)

जैन प्राकृत कोश माटे, २५००)

ए उपरांत हजार—हजार पांचसो—पांचसोनी नानी रकमो तो तेमणे सेंकडोनी संख्यामां आपी छे जेनो सरवाळो दोढ बे लाख जेटलो थवा जाय.

साहित्य अने शिक्षणनी प्रगति माटे सिंधीजीनो जेटलो उत्साह अने उद्योग हतो तेडलो ज सामाजिक प्रगति माटे पण ते हतो. अनेकवार तेमणे आवी सामाजिक सभाओ विगेरेमां प्रमुख तरीके भाग लईने पोतानो ए विषेनो आन्तरिक उत्साह अने सहकारभाव प्रदर्शित कथो हतो. जैन श्वेतांबर कॉन्फरन्सना सन् १९२६ मां मुंबईमां भराएला खास अधिवेशनना तेओ प्रमुख बन्या हता. उदयपुर राज्यमां आवेला केशरीयाजी तीर्थना वहीचटना विषयमां स्टेट साथे जे झगडो उभो थयो हतो तेमां तेमणे सौथी बंधारे तज, मन अने धननो भोग आप्यो हतो. आ रीते तेओ जैन समाजना हितनी प्रवृत्तियोमां यथायोग्य संपूर्ण सहयोग आपता हता परंतु ते साथे तेओ सामाजिक मूढतां अने सांप्रदायिक कट्टरताना पण पूर्ण विरोधी हता. बीजा बीजा धनवानो के आगेवानो गणाता रूढीभक्त जैनोनी माफक, तेओ संकीर्ण मनोवृत्ति के अन्धश्रद्धा-पोषक विकृत भक्तिथी सर्वथा पर हता. आचार, विचार के व्यवहारमां तेओ बहु ज उदार अने विवेकशील हता.

तेमनुं गृहस्थ तरीकेनुं जीवन पण बहु ज सादुं अने सात्त्विक हतुं. बंगालना जे जातना नवाबी गणाता वातावरणमां तेओ जन्म्या हता अने उछर्या हता ते वातावरणनी तेमना जीवन उपर कशी ज खराब असर थई न हती अने तेओ लगभग ए वातावरणथी तदन अलिप्त जेवा हता. आटला म्होटा श्रीमान् होवा छातां, श्रीमंताईना खोटा विलास के मिथ्या आडंबरथी तेओ सदा दूर रहेता हता. दुर्व्यय अने दुर्व्यसन प्रत्ये तेमनो भारे तिरस्कार हतो. तेमनी स्थितिना धनवानो ज्यारे पोतामां मोज-शोख, आनन्द-प्रमोद, विलास-प्रवास, समारंभ-महोत्सव इत्यादिमां लाखो रूपिया उडावता होय छे त्यारे सिंधीजी

तेनाथी तदन विमुख रहेता हता. तेमने शोख मात्र सारा वाचननो अने कलामयवस्तुओ जोवा - संग्रहवानो हतो. ज्यारे जुओ ल्यारे, तेओ पोतानी गादी उपर बेठा बेठा साहित्य, इतिहास, स्थापत्य, चित्र, विज्ञान, भूगोल के भूगर्भविद्याने लगतां सामयिको के पुस्तको वांचता ज सदा देखाता हता. पोताना एवा विशिष्ट वाचनना शोखने लीधे तेओ इंग्रेजी, बंगाली, हिंदी, गुजराती आदिमां प्रकट थता उच्च कोटिना, उक्त विषयोने लगता विविध प्रकारनां सामयिक पत्रो अने जर्नल्स आदि नियमित मगावता रहेता हता. आर्ट, आर्किऑलॉजी, एपीग्राफी, न्युमिसेंटिक, ज्योग्राफी, आइकोनोग्राफी, हिस्टरी अने माइनिंग आदि विषयोना पुस्तकोनी तेमणे पोतानी पासे एक सारी सरखी लईब्रेरी ज बनावी लीधी हती.

तेओ स्वभावे एकान्तप्रिय अने अल्पभाषी हता. नकामी वातो करवा तरफ के गप्पां सप्पां मारवा तरफ तेमने बहु ज अभाव हतो. पोताना व्यावसायिक व्यवहारनी के विशाल कारभारनी वाबतोमां पण तेओ बहु ज मितभाषी हता. परंतु ज्यारे तेमना प्रिय विषयोनी - जेवा के स्थापत्य, इतिहास, चित्र, शिल्प आदिनी - चर्चा जो नीकळी होय तो तेमां तेओ एटला निमग्न थई जता के कलाको ना कलाको वही जता, तो पण तेओ तेथी थाकता नहिं के कंटाळता नहिं.

तेमनी बुद्धि अत्यंत तीक्ष्ण हती. कोई पण वस्तुने समजवामां के तेनो मर्म पकडवामां तेमने कशी वार न लागती. विज्ञान अने तत्त्वज्ञाननी गंभीर वाबतो पण तेओ सारी पेठे समजी शकता हता अने तेमनुं मनन करी तेमने पचावी शकता हता. तर्क अने दलीलमां तेओ म्होटा म्होटा कायदाशास्त्रीयोने पण आंटी देता. तेम ज गमे तेवो चालाक माणस पण तेमने पोतानी चालाकीथी चकित के सुगंध बनावी शके तेम न हतुं.

पोताना सिद्धान्त के विचारमां तेओ खूब ज मक्कम रहेवानी प्रकृतिना हता. एक वार विचार नक्की कर्था पछी अने कोई कार्यनो स्वीकार कर्था पछी तेमांथी चलित थवानुं तेओ बिस्कुल पसंद करता नहिं.

व्यवहारमां तेओ बहु ज प्रामाणिक रहेवानी वृत्तिवाळा हता. बीजा बीजा धनवानोनी माफक व्यापारमां दगा फटका के साच-झूठ करीने धन मेळववानी वृष्णा तेमने यत्किंचित् पण थती न हती. तेमनी आवी व्यावहारिक प्रामाणिकताने लक्ष्मीने इंग्लैंडनी मर्केन्टाईल बैंकनी डायरेक्टरोनी बॉर्डे पोतानी कलकत्ता - शाखानी बॉर्डेमां, एक डायरेक्टर थवा माटे तेमने खास विनंति करी हती के जे मान ए पहेलां कोई पण हिंदुस्थानी व्यापारीने मळ्युं न्होतुं.

प्रतिभा अने प्रामाणिकता साथे तेमनामां योजनाशक्ति पण घणी उच्च प्रकारनी हती. तेमणे पोतानी ज स्वतंत्र बुद्धि अने कार्य कुशलता द्वारा एक तरफ पोतानी घणी मोटी जमीनदारीनी अने बीजी तरफ कोलीयारी विगेरे माईनींगना उद्योगनी जे सुव्यवस्था अने सुघटना करी हती ते जोईने ते ते विषयना ज्ञाताओ चकित थता हता. पोताना घरना नानामां नाना कामथी ते छेक कोलीयारी जेवा म्होटा कारखाना सुधीमां - के ज्यां हजारो माणसो काम करता होय - बहु ज नियमित, व्यवस्थित अने सुयोजित रीते काम चाल्यां करे तेवी तेमनी सदा व्यवस्था रहेती हती. छेक दरवानथी लई पोताना समो-वडीया जेवा समर्थ पुत्रो सुधीमां एक सरखुं उच्च प्रकारनुं शिस्त-पालन अने शिष्ट आचारण तेमने त्यां देखातुं हतुं.

सिंघीजीमां आवी समर्थ योजकशक्ति होवा छतां - अने तेमनी पासे संपूर्ण प्रकारनी साधनसंपन्नता होवा छतां - तेओ धमालवाळा जीवनथी दूर रहेता हता अने पोताना नामनी जाहेरातने माटे के लोकोमां म्होटा माणस गणावानी खातर तेओ तेवी कशी प्रवृत्ति करता न हता. रावबहादुर, राजाबाहादुर के सर-नाईट विगेरेना सरकारी खिताबो धारण करवानी के काउन्सीलोमां जई ऑनरेबल मेंबर बनवानी तेमने क्यारेय इच्छा थई न हती. एवी खाली आडम्बरवाळी प्रवृत्तिमां पैसानो दुर्व्यय करवा करतां तेओ सदा साहित्योपयोगी अने शिक्षणोपयोगी कार्योंमां पोताना धननो सद्व्यय करता हता. भारतवर्षनी प्राचीन कळा अने तेने लगती प्राचीन वस्तुओ तरफ तेमनो उत्कट अनुराग हतो अने तेथी ते माटे तेमणे लाखो रुपिया खर्च्या हता.

*

सिंघीजी सायेनो मारो प्रत्यक्ष परिचय सन् १९३० मां शरू थयो हतो. तेमनी इच्छा पोताना सद्गत पुण्य-श्लोक पिताना स्मारकमां जैन साहित्यनो प्रसार अने प्रकाश थाय तेवी कोई विशिष्ट संस्था स्थापन करवानो हतो. मारा जीवनना सुदीर्घकालीन सहकारी, सहचारी अने सन्मित्र पंडितप्रवर श्री सुखलालजी, जेओ बाबू श्री डाल्बेन्डजीना विशेष श्रद्धाभाजन होई श्री बहादुर सिंहजी पण जेमनी उपर टेटलो ज विशिष्ट सद्भाव धरावता हता, तेमना परामर्श अने प्रस्तावथी, तेमणे मने ए कार्यनी योजना अने व्यवस्था हाथमां छेवानी विनंति करी अने में पण पोताने अभीष्टतम प्रवृत्तिना आदर्शने अनुरूप उत्तम कोटिना साधननी प्राप्ति थती जोई तेनो सहर्ष अने सोल्लास स्वीकार कर्यो.

सन् १९३१ ना प्रारंभ दिवसे, विश्वबंध कवीन्द्र श्री रवीन्द्रनाथ टागोरना विभूतिविहारसमा विश्वविख्यात शान्तिनिकेतनना विश्व भारती - विद्या भवन मां 'सिंघी जैन ज्ञानपीठ' नी स्थापना करी अने त्यां जैन साहित्यना अध्ययन-अध्यापन अने संशोधन-संपादन आदिनुं कार्य चालु कर्नु. आ विषेनी केटलीक प्राथमिक हकीकत, आ ग्रंथमाळाना सौथी प्रथम प्रकट थएला 'प्रबन्धचिन्तामणि' नामना ग्रंथनी प्रस्तावनामां में आपेली छे, तेथी तेनी अहिं पुनरुक्ति करवानी जरूर नथी.

સિંધીજીએ મારી પ્રેરણાથી, 'સિંધી જૈન જ્ઞાનપીઠ' ની સ્થાપના સાથે, જૈન સાહિત્યના ઉત્તમોત્તમ ગ્રંથરત્નોને આધુનિક શાસ્ત્રીય પદ્ધતિએ સુંદર રીતે સંશોધિત-સંપાદિત કરી-કરાવી પ્રકટ કરવા માટે અને તેમ કરી જૈન સાહિત્યની સાર્વ-જનિક પ્રતિષ્ઠા સ્થાપિત કરવા માટે, આ 'સિંધી જૈન ગ્રંથમાલા' પ્રકટ કરવાની વિશિષ્ટ યોજનાનો પણ સ્વીકાર કર્યો; અને એ માટે આવશ્યક અને અપેક્ષિત અર્થવ્યય કરવાનો ઉદાર ઉત્સાહ પ્રદર્શિત કર્યો.

પ્રારંભમાં, શાન્તિનિકેતનને લક્ષીને એક ૩ વર્ષનો कार्यक्रम ઘડી કાઢવામાં આવ્યો અને તે પ્રમાણે ત્યાં કામનો પ્રારંભ કરવામાં આવ્યો. પરંતુ એ ૩ વર્ષના અનુભવના અંતે શાન્તિનિકેતન મને મારા પોતાના કાર્ય અને સ્વાસ્થ્યની દૃષ્ટિએ બરાબર અનુકૂળ ન લાગવાથી, અનિચ્છાએ મારે એ સ્થાન છોડવું પડ્યું અને અમદાવાદમાં, ગુજરાત વિદ્યાપીઠના સામિપ્યમાં, 'અને કાન્ત વિહાર' વનાવી ત્યાં આ કાર્યની પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખી. આ ગ્રંથમાલામાં પ્રકટ થયેલા ગ્રંથોની ઉત્તમ પ્રશંસા, પ્રસિદ્ધિ અને પ્રતિષ્ઠા થયેલી જોઈને સિંધીજીનો ઉત્સાહ ખૂબ વધ્યો અને તેમણે એ અંગે જેટલો સર્ચ થાય તેટલો સર્ચ કરવાની અને જેમ વને તેમ વધારે સંખ્યામાં ગ્રંથો પ્રકટ થયેલા જોવાની પોતાની ઉદાર મનોવૃત્તિ મારી આગલ વારંવાર પ્રકટ કરી. હું પણ તેમના એવા અર્પૂર્વ ઉત્સાહથી પ્રેરાઈ યથાશક્તિ આ કાર્યને વધારે ને વધારે વેગ આપવા માટે પ્રયત્નવાન રહેતો.

✱

સન ૧૯૩૮ ના જુલાઈમાં, મારા પરમ સુહૃદ્ સ્નેહી શ્રીયુત કન્હૈયાલાલ માળેકલાલ મુંશીનો - જેઓ તે વખતે મુંબઈની કોંગ્રેસ ગવર્નમેંટના ગૃહમંત્રીના ઉચ્ચ પદ પર અધિષ્ઠિત હતા - અકસ્માત્ એક પત્ર મને મળ્યો જેમાં એમણે સૂચવ્યું હતું કે 'સેંટ મુંગાલાલ ગોપેનકાએ બે લાખ રૂપિયાની એક ઉદાર રકમ એમને સુપ્રત કરી છે જેનો ઉપયોગ ભારતીય વિદ્યાઓના કોઈ વિકાસાત્મક કાર્ય માટે કરવાનો છે અને તે માટે વિચાર-વિનિમય કરવા તેમ જ તદુપયોગી યોજના ઘડી કાઢવા અંગે મારી જરૂર હોવાથી મારે તરત મુંબઈ આવવું વિગેરે'. તદનુસાર હું તરત મુંબઈ આવ્યો અને અમે વચ્ચે ય સાથે બેસી એ યોજનાની રૂપરેખા તૈયાર કરી; અને તે અનુસાર, સંવત્ ૧૯૯૫ ની કાર્તિક સુદ પૂર્ણિમાના દિવસે શ્રી મુંશીજીના નિવાસસ્થાને 'ભારતીય વિદ્યા ભવન' ની એક મ્હોટા સમારંભ સાથે સ્થાપના કરવામાં આવી.

ભવનના વિકાસ માટે શ્રીમુંશીજીનો અથાગ ઉદ્યોગ, અર્થસહાયતા અને ઉદાર આત્મભોગ જોઈ, મને પણ એમના કાર્યમાં યથાયોગ્ય સહકાર આપવાની પૂર્ણ ઉત્કંઠા થઈ અને હું તેની આંતરિક વ્યવસ્થામાં પ્રમુખપણે ભાગ લેવા લાગ્યો. ભવનની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં સાહિત્ય પ્રકાશન સંબંધી જે એક વિશિષ્ટ પ્રવૃત્તિ સ્વીકારવામાં આવી હતી તે, મારા આ ગ્રંથમાલાના કાર્ય-સાથે, એક પ્રકારે પરસ્પર સહાયક સ્વરૂપની જ પ્રવૃત્તિ હોવાથી, મને એ પૂર્વ-અંગીકૃત કાર્યમાં વાધક ન થતાં ઉલટી સાધક જ જણાઈ અને તેથી મેં એમાં યથાશક્તિ પોતાની વિશિષ્ટ સેવા આપવાનો નિર્ણય કર્યો. સિંધીજીને એ વધી વસ્તુસ્થિતિની જાણ કરવામાં આવતાં તેઓ પણ ભવનના કાર્યમાં રસ ધરાવતા થયા અને એના સંસ્થાપક-સદસ્ય બની એના કાર્ય માટે પોતાની પૂર્ણ સહાનુભૂતિ પ્રકટ કરી.

જેમ મેં ઉપર જણાવ્યું છે તેમ, ગ્રંથમાલાના વિકાસ માટે સિંધીજીનો ઉત્સાહ અત્યંત પ્રશંસનીય હતો અને તેથી હું પણ મારા સ્વાસ્થ્ય વિગેરેની કશી દરકાર રાખ્યા વગર, એ કાર્યની પ્રગતિ માટે સતત પ્રયત્ન કર્યા કરતો હતો. પરંતુ ગ્રંથ-માલાની વ્યવસ્થાનો સર્વ ભાર, મારા એકલાના પંડ ઉપર જ આશ્રિત થઈને રહેલો હોવાથી, મારું શરીર જ્યારે એ વ્યવસ્થા કરતું અટકી જાય, ત્યારે એની શી સ્થિતિ થાય તેનો વિચાર પણ મને વારંવાર થયાં કરતો હતો. બીજી બાજુ સિંધીજીની પણ ઉત્તરાવસ્થા હોઈ તેઓ વારંવાર અસ્વસ્થ થવા લાગ્યા હતા અને તેઓ પણ જીવનની અસ્થિરતાનો આભાસ અનુભવવા લાગ્યા હતા. એટલે ગ્રંથમાલાના ભાવી વિષે કોઈ સ્થિર અને સુનિશ્ચિત યોજના ઘડી કાઢવાની કલ્પના હું કર્યા કરતો હતો.

ભવનની સ્થાપના થયાં પછી ૩-૪ વર્ષમાં જ એના કાર્યની વિદ્વાનોમાં સારી પેટે પ્રસિદ્ધિ અને પ્રતિષ્ઠા જામવા લાગી હતી અને વિવિધ વિષયના અધ્યયન - અધ્યાપન અને સાહિત્યના સંશોધન સંપાદનનું કાર્ય સારી પેટે આગલ વધવા લાગ્યું હતું, એ જોઈ સુહૃદ્ શ્રીમુંશીજીની ખાસ આકાંક્ષા થઈ કે સિંધી જૈન ગ્રંથમાલાની કાર્યવ્યવસ્થાનો સંબંધ પણ, જો ભવન સાથે જોડી દેવામાં આવે તો તેથી પરસ્પર વંનેના કાર્યમાં સુંદર અભિવૃદ્ધિ થવા ઉપરાંત ગ્રંથમાલાને સ્થાયી સ્થાન મળશે અને ભવનને વિશિષ્ટ પ્રકારની પ્રતિષ્ઠાની પ્રાપ્તિ થશે; અને એ રીતે ભવનમાં જૈન શાસ્ત્રોના અધ્યયનનું અને જૈન સાહિત્યના પ્રકાશનનું એક અદ્વિતીય કેન્દ્ર બની રહેશે. શ્રીમુંશીજીની એ શુભાકાંક્ષા, ગ્રંથમાલા વિષેની મારી ભાવી ચિંતાની યોગ્ય નિવારક લાગી અને તેથી હું તે વિષેની યોજનાનો વિચાર કરવા લાગ્યો. યથાવસર સિંધીજીને મેં શ્રી મુંશીજીની આકાંક્ષા અને મારી યોજના સૂચિત કરી. તેઓ ભા. વિ. મ. ના સ્થાપક-સદસ્ય હતા જ અને તદુપરાંત શ્રીમુંશીજીના ખાસ સ્નેહાસ્પદ મિત્ર પણ હતા; તેથી તેમને પણ એ યોજના વધાવી લેવા લાયક લાગી. પण्डितप्रवर શ્રીમુखलालजी જેઓ આ ગ્રંથમાલાના આરંભથી જ અંતરંગ હિત-ચિંતક અને સક્રિય સહાયક રહ્યા છે તેમની સાથે પણ એ યોજના સંબંધે મેં ઉચિતપરામર્શ કર્યો અને સંવત્ ૨૦૦૧ ના વૈશાખ સુદિમાં (મે સન ૧૯૪૩) સિંધીજી કાર્યપ્રસંગે મુંબઈ આવેલા ત્યારે, પરસ્પર નિર્ણાત વિચાર-વિનિમય કરી, આ ગ્રંથમાલાની પ્રકાશનસંબંધી સર્વ વ્યવસ્થા ભવનને સોંપી ન કરવામાં આવી. સિંધીજીએ, એ ઉપરાંત, તે અવસરે મારી પ્રેરણાથી ભવનને

બીજા ૧૦ હજાર રૂપિયાની ઉદાર રકમ પળ આપી જેના વડે ભવનમાં તેમના નામનો એક સ્થાન બંધાવવામાં આવે અને તેમાં પ્રાચીન વસ્તુઓ તેમ જ ચિત્ર વિગેરેનો સંગ્રહ રાખવામાં આવે.

ભવનની પ્રવંધક સમિતિએ સિંઘીજીના આ વિશિષ્ટ અને ઉદાર દાનના પ્રતિષ્ઠા રૂપે ભવનમાં પ્રચલિત 'જૈન શાસ્ત્ર-શિક્ષણ વિભાગ'ને સ્થાયી રૂપે 'સિંઘી જૈનશાસ્ત્ર શિક્ષાપીઠ' ના નામે પ્રચલિત રાખવાનો સવિશેષ નિર્ણય કર્યો.

*

ગ્રંથમાલાના જનક અને પરિપાલક સિંઘીજીએ, પ્રારંભથી જ એની સર્વ પ્રકારની વ્યવસ્થાનો મારા મારા ઉપર મૂકીને પોતે તો ફક્ત ખાસ એટલી જ આકાંક્ષા રાખતા હતા કે ગ્રંથમાલામાં કેમ વધારે ગ્રંથો પ્રકટ થાય અને કેમ તેમનો વધારે પ્રસાર થાય. તેમના જીવનની એક માત્ર એ જ પરમ અભિલાષા હતી કે આ ગ્રંથમાલા દ્વારા જેટલા બને તેટલા સારા સારા અને મહત્ત્વના ગ્રંથો જલ્દી જલ્દી પ્રકાશિત થાય અને જૈન સાહિત્યનો ખૂબ પ્રસાર થાય. એ અંગે જેટલો સ્વર્ચ થાય તેટલો તે વધુ જ ઉત્સાહથી કરવા ઉત્સુક હતા. ભવનને ગ્રંથમાલા સમર્પણ કરતી વખતે તેમણે મને કહ્યું કે— 'અત્યાર સુધી તો વર્ષમાં સરેરાશ ૩-૪ ગ્રંથો પ્રકટ થતા આવ્યા છે પરંતુ જો આપ પ્રકાશિત કરી શકો તો, દરમિયાને વચ્ચે ગ્રંથો પણ પ્રકાશિત થતા જોઈ હું ધરાઉં તેમ નથી. જ્યાં સુધી આપની અને મારી જોડણી છે ત્યાં સુધી, જેટલું સાહિત્ય પ્રકટ કરવા-કરાવવાની આપની ઇચ્છા હોય તે પ્રમાણેની આપ વ્યવસ્થા કરો. મારા તરફથી પૈસાનો સંકોચ આપને જરાય નહીં જણાય'. જૈન સાહિત્યના ઉદાર માટે આવી ઉત્કટ આકાંક્ષા અને આવી ઉદાર ચિત્તવૃત્તિ ધરાવનાર દાની અને વિનમ્ર પુરુષ, મેં મારા જીવનમાં બીજો કોઈ નથી જોયો. પોતાની હયાતી દરમિયાન તેમણે મારા હસ્તક ગ્રંથમાલા ખાતે લગભગ ૭૫૦૦૦ (પોણો લાખ) રૂપિયા સ્વર્ચ કર્યા હશે; પરંતુ એ ૧૫ વર્ષના ગાળા દરમિયાન તેમણે એકવાર પણ મને એમ નથી પૂછ્યું કે કઈ રકમ, કયા ગ્રંથ માટે, ક્યારે સ્વર્ચ કરવામાં આવી છે; કે કયા ગ્રંથના સંપાદન માટે, કોને હું આપવામાં આવ્યું છે. જ્યારે જ્યારે હું પ્રેસ ઇત્યાદિના બીલો તેમની ઉપર મોકલતો ત્યારે ત્યારે, તેઓ તે માત્ર જોઈને જ ઓફિસમાં તે રકમ ચુકવવાના શેરા સાથે મોકલી દેતા. હું તેમને કોઈ બીલની વિગત સમજાવવા ઇચ્છતો, તો પણ તેઓ તે વિષે ઉત્સાહ નહોતા બતાવતા અને એનાથી વિરુદ્ધ ગ્રંથમાલાની સાદૃશ્ય, ટાઈપ, પ્રીટીંગ, બાઈન્ડીંગ, હેડીંગ આદિની વાવતમાં તેઓ ખૂબ ઈર્ષાવ-ટથી વિચાર કરતા રહેતા અને તે અંગે વિસ્તારથી ચર્ચા પણ કરતા. તેમની આવી અપૂર્વ જ્ઞાનનિષ્ઠા અને જ્ઞાનમત્તિએ જ મને તેમના સ્નેહપાશમાં બદ્ધ કર્યો અને તેથી હું યત્નિચિત્ત આ જાતની જ્ઞાનોપાસના કરવા સમર્થ થયો.

ઉક્ત રીતે ભવનને ગ્રંથમાલા સમર્પિત કર્યા બાદ, સિંઘીજીની ઉપર જળાવેલી ઉત્કટ આકાંક્ષાને અનુલક્ષીને મને પ્રસ્તુત કાર્ય માટે વધારે ઉત્સાહ થયો, અને જો કે મારી શારીરિક સ્થિતિ, એ કાર્યના અવિરત શ્રમથી પ્રતિદિન વધારે ને વધારે ક્ષયપ્રાપ્ત થતી ગઈ છે, છતાં મેં એના કાર્યને વધારે વેગવાન અને વધારે વિસ્તૃત બનાવવાની દૃષ્ટિએ કેટલીક વિશિષ્ટ યોજના કરવા માંડી, અને સંપાદનાના કાર્યમાં વધારે સહાયતા મળે તે માટે કેટલાક વિદ્વાનોના નિયમિત સહયોગની પણ વ્યવસ્થા કરવા માંડી. અનેક નાના-મોટા ગ્રંથો એક સાથે પ્રેસમાં છાપવા આપ્યા અને બીજા તેવા અનેક નવા નવા ગ્રંથો છાપવા માટે તૈયાર કરવા માંડ્યા. જેટલા ગ્રંથો અત્યાર સુધીમાં કુલ પ્રકટ થયા હતા તેટલા જ બીજા ગ્રંથો એક સાથે પ્રેસમાં છાપવા શરૂ થયા અને તેથી પણ વમણી સંખ્યાના ગ્રંથો પ્રેસ કૉપી આદિના રૂપમાં તૈયાર થવા લાગ્યા.

એ પછી થોડા જ સમય દરમિયાન, એટલે સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૩ માં, ભવન માટે કલકત્તાના એક નિવૃત્ત દક્ષિણી પ્રોફેસરની મ્હોટી લાઈબ્રેરી ખરીદ કરવા હું ત્યાં ગયો. સિંઘીજી દ્વારા જ એ પ્રોફેસર સાથે વાટાઘાટ કરવામાં આવી હતી અને મારી પ્રેરણાથી એ આલી લાઈબ્રેરી, જેની કિંમત રૂ. ૫૦૦૦૦ (પચાસ હજાર) જેટલી માગવામાં આવી હતી, સિંઘીજીએ પોતાના તરફથી જ ભવનને મેટ કરવાની અતિમહનીય મનોવૃત્તિ દર્શાવી હતી. પરંતુ તે પ્રોફેસર સાથે એ લાઈબ્રેરી અંગેનો યોગ્ય સોદો ન થયો અને તેથી સિંઘીજીએ, કલકત્તાના સુપ્રસિદ્ધ સ્વર્ગવાસી જૈન સદ્ગુરુશ્રી વાવૂ પૂરણચંદ્રજી નાદારની મ્હોટી લાઈબ્રેરી લઈ લેવા વિષે પોતાની સલાહ આપી અને તે અંગે પોતે જ યોગ્ય રીતે એની વ્યવસ્થા કરવું માથે લીધું.

કલકત્તામાં અને આજના બંગાળમાં એ વર્ષ દરમિયાન અન્ન-દુર્મિશ્વનો ભયંકર કાળ વર્તાઈ રહ્યો હતો. સિંઘીજીએ પોતાના વતન અજીમગંજ, મુર્શિદાબાદ તેમ જ બીજાં અનેક સ્થલે ગરીબોને મફત અને મધ્યમવિત્તોને અલ્પ મૂલ્યમાં, પ્રતિમાસ હજારો મળ ધાન્ય વિતીર્ણ કરવાની મ્હોટી અને ઉદાર વ્યવસ્થા કરી હતી, જેના નિમિત્તે તેમણે એ વર્ષમાં લગભગ ત્રણ-સાડા ત્રણ લાખ રૂપિયા સ્વર્ચે ખાતે માંડી વાઢ્યા હતા. બંગાળના વતનીયોમાં અને જમીનદારોમાં આવો મ્હોટો ઉદાર આર્થિક ભોગ એ નિમિત્તે અન્ય કોઈએ આપ્યો હોય તેમ જાણવામાં નથી આવ્યું.

અક્ટોબર-નવેમ્બર માસમાં તેમની તબિયત બગડવા માંડી અને તે ધીરે ધીરે વધારે ને વધારે શિથિલ થતી ગઈ. જાન્યુઆરી ૧૯૪૪ નાં પ્રારંભમાં હું તેમને મળવા ફરી કલકત્તા ગયો. તા. ૬ ઠી જાન્યુઆરીના સંધ્યા સમયે, તેમની સાથે બેસીને ૩ કલાક સુધી ગ્રંથમાલા, લાઈબ્રેરી, જૈન ઇતિહાસના આલેખન આદિ અંગેની ખૂબ ઉત્સાહપૂર્વક વાતોચીતો કરી

પરંતુ તેમને પોતાના જીવનની અલ્પતાનો આભાસ જાણે થઈ રહ્યો હોય તેમ, વઢે વઢે તેઓ તેવા ઉદ્ગારો પળ કાઢતાં રહેતા હતા. ૫-૭ દિવસ રહીને હું મુંબઈ આવવા નીકળ્યો ત્યારે છેલ્લી મુલાકાત વચ્ચે તેઓ વહુ જ ભાવભરેલે હૃદયે મને વિદાય આપીને બોલ્યા કે - 'કોણ જાણે હવે આપણે ફરી મઠીશું કે નહિં?' હું તેમના એ દુઃખદ વાક્યને વહુ જ દયા-પૂર્ણ હૃદયે સાંભાળતો અને ઉદ્વેગ પામતો, તેમનાથી સદાના માટે છૂટો પડ્યો. તે પછી તેમની સાથે મુલાકાત થવાનો પ્રસંગ જ ન આવ્યો. ૫-૬ મહિના તેમની તબિયત સારી-નરસી રહ્યા કરી અને આખરે સન્ ૧૯૪૪ ના જુલાઈની ૭ મી તારીખે તેઓ પોતાના વિનશ્વર દેહને છોડી પરલોકમાં ચાલ્યા ગયા. મારી સાહિત્યોપાસનાનો મહાન્ સહાયક, મારી અલ્પસ્વલ્પ સેવાનો મહાન્ પરિપોષક અને મારી કર્તવ્યનિષ્ઠાનો મહાન્ પ્રેરક, સહૃદય સુપુરુષ, આ અસાર સંસારમાં મને શૂન્ય હૃદય બનાવી પોતે મહાશૂન્યમાં વિલીન થઈ ગયો.

સિંધીજીનું જો કે આ રીતે નાશવંત સ્થૂળ શરીર સંસારમાંથી વિલુપ્ત થયું છે, પરંતુ તેમણે સ્થાપેલી આ ગ્રન્થમાલા દ્વારા તેમનું યશઃશરીર, સેકંડો વર્ષો સુધી આ સંસારમાં વિદ્યમાન રહી તેમની કીર્તિ અને સ્મૃતિની પ્રશસ્તિનો પ્રભાવક પરિચય ભાવી પ્રજાને સતત આપ્યા કરશે.

*

સિંધી જીના સુપુત્રોનાં સત્કાર્યો

સિંધીજીના સ્વર્ગવાસથી જૈન સાહિત્ય અને જૈન સંસ્કૃતિના મહાન્ પોષક નરરત્નની જે મ્હોટી છોટ પડી છે તે તો સહજભાવે પૂરાય તેમ નથી. પરંતુ મને એ જોઈને હૃદયમાં ઝંચી આશા અને આશ્વાસક આલ્હાદ થાય છે કે તેમના સુપુત્રો-શ્રી રાજેન્દ્ર સિંહજી, શ્રી નરેન્દ્ર સિંહજી અને શ્રી વીરેન્દ્ર સિંહજી પોતાના પિતાના સુયોગ્ય સન્તાનો હોઈ પિતાની પ્રતિષ્ઠા અને પ્રસિદ્ધિના કાર્યમાં અનુરૂપ ભાગ ભજવી રહ્યા છે અને પિતાની ભાવના અને પ્રવૃત્તિને ઉદારભાવે પોષી રહ્યા છે.

સિંધીજીના સ્વર્ગવાસ પછી એ બંધુઓએ પોતાના પિતાના દાન-પુણ્ય નિમિત્ત અજીમગંજ વિગેરે સ્થાનોમાં લગભગ ૫૦-૬૦ હજાર રૂપિયા સ્વર્ગ કર્યા હતા. તે પછી થોડા જ સમયમાં, સિંધીજીના વૃદ્ધમાતાનો પણ સ્વર્ગવાસ થઈ ગયો અને તેથી પોતાના એ પરમ પૂજનીયા દાદીમાના પુણ્યાર્થે પણ એ બંધુઓએ ૭૦-૭૫ હજાર રૂપિયાનો વ્યય કર્યો. 'સિંધી જૈન ગ્રન્થમાલા' નો સઘલો ભાર પણ એ સિંધી બંધુઓએ, પિતાજીએ નિર્ધારેલ વિચાર પ્રમાણે, પૂર્ણ ઉત્સાહથી ઉપાડી લીધો છે, અને તે ઉપરાન્ત કલકત્તાના 'ઈન્ડીયન રીસર્ચ ઇન્સ્ટીટ્યૂટ'ને બંગાળીમાં જૈન સાહિત્ય પ્રકટ કરવા માટે સિંધીજીના સ્મારકરૂપે ૫૦૦૦ રૂપિયાની પ્રારંભિક મદદ આપી છે.

સિંધીજીના જ્યેષ્ઠ ચિરંજીવ વાવૂ શ્રી રાજેન્દ્ર સિંહજીયે, મારી ઇચ્છા અને પ્રેરણાના પ્રેમને વશ થઈ, પોતાના પુણ્યશ્લોક પિતાની અજ્ઞાત ઇચ્છાને પૂર્ણ કરવા માટે, ૫૦ હજાર રૂપિયાની ઉદાર રકમ ભારતીય વિદ્યાભવનને દાન કરી, અને તેના વડે કલકત્તાની ઉક્ત નાહાર લાઈબ્રેરી ખરીદ કરીને ભવનને એક અમૂલ્ય સાહિત્યિક નિધિરૂપે મેટ કરી છે. ભવનની એ ભવ્ય લાઈબ્રેરી 'વાવૂ શ્રી વહાદુર સિંહજી સિંધી લાઈબ્રેરી' ના નામે સદા ઓઢાસાશે અને સિંધીજીના પુણ્યાર્થે એ એક મ્હોટી જ્ઞાનપરવ બનશે. વાવૂ શ્રી નરેન્દ્ર સિંહજીયે, બંગાળની સરાક જાતિના સામાજિક અને ધાર્મિક ઉત્થાન નિમિત્તે પોતાના પિતાજી જે પ્રવૃત્તિ ચાલુ કરી હતી, તેને અપનાવી લીધી છે અને તેના સંચાલનનો ભાર પ્રમુખપણે પોતે ઉપાડી લીધો છે. સન ૧૯૪૪ નવેંવર માસમાં કલકત્તાના દિગંબર-સમાજ તરફથી ડજવાળા 'વીરશાસન જયન્તી' મહોત્સવના પ્રસંગે તેના ફાળામાં એમણે ૫૦૦૦ રૂપિયા આપ્યા હતા તેમ જ કલકત્તામાં જૈન શ્વેતાંબર સમુદાય તરફથી બાંધવા ધારેલા 'જૈન ભવન' માટે ૩૧૦૦૦ રૂપિયા દાન કરી પોતાની ઉદારતાની શુભ શરૂઆત કરી છે. ભવિષ્યમાં સિંધી જૈન ગ્રન્થમાલા નો સર્વ આર્થિક ભાર આ વઢે બંધુઓએ ઉત્સાહ પૂર્વક સ્વીકારી લેવાની પોતાની પ્રશંસનીય મનો-ભાવના પ્રકટ કરીને, પોતાના પિતાના એ પરમ પુનીત યશોમન્દિરને ઉત્તરોત્તર ઉજ્જત સ્વરૂપ આપવાનો શુભ સંકલ્પ કર્યો છે. તથાસ્તુ.

સિંધી જૈન શાસ્ત્ર શિક્ષાપીઠ

ભારતીય વિદ્યા ભવન, મુંબઈ

- જિ ન વિ જ ય મુ નિ

* *

ધર્મોપદેશમાલા - પ્રાસ્તાવિક વક્તવ્ય

*

જૈન પૂર્વાચાર્યોએ પ્રાથમિક કક્ષાના સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા - એમ ચતુર્વિધ જૈન સંઘને નિયમિત મળવા-ગુણવા માટે જે કેટલાક સામાન્ય ઉપદેશાત્મક પ્રકરણ ગ્રંથોની રચના કરી છે તેમાંનો પ્રસ્તુત 'ધર્મોપદેશમાલા' પ્રકરણ પણ એક પ્રમુખ ગ્રંથ છે.

એ પ્રકારનાં પ્રકરણોમાં સૌથી મુખ્ય અને સૌથી પ્રાચીન પ્રકરણ ગ્રંથ તે ધર્મદાસ ગણીનો બનાવેલો 'ઉપદેશમાલા' નામનો છે જેની મૂલ ૫૪૧ પ્રાકૃત ગાથાઓ છે. બહુ જ પ્રાચીન સમયથી લઈને વર્તમાન સમય સુધીમાં, એ પ્રકરણનું પઠન-ગુણન જૈન શ્રદ્ધાલુ વર્ગમાં વ્યાપકરૂપે થતું આવ્યું છે. શ્વેતામ્બર સંઘના સર્વ પ્રાચીન સંપ્રદાયોમાં એ પ્રકરણ ગ્રંથની વિશિષ્ટ પ્રકારની પ્રતિષ્ઠા મનાતી આવી છે અને આગમિક ગ્રંથોના જેટલી જ શ્રદ્ધાથી એનો સ્વાધ્યાય કરવાનો પ્રચાર ચાલ્યો આવ્યો છે.

એ ગ્રંથના કર્તા ધર્મદાસ ગણી ક્યારે થયા તેનો ચોક્કસ નિર્ણય કરવા માટેનાં પુરાતાં પ્રમાણો હજી જ્ઞાત નથી થયાં. એ ગ્રંથના કેટલાક વ્યાખ્યાકારોએ તો, તેમને ખાસ મહાવાન સ્વામિના જ એક હસ્ત-દીક્ષિત શિષ્ય તરીકે ઉલ્લેખ્યા છે અને એ રીતે એ પ્રકરણની રચના મહાવીર સ્વામિના સમયમાં જ થયેલી હોવાની માન્યતા પ્રકટ કરી છે; પરંતુ ઇતિહાસિક દૃષ્ટિએ તેમ જ પ્રાકૃત ભાષાના સ્વરૂપના તુલનાત્મક અવલોકન વિગેરેની દૃષ્ટિએ, એ ગ્રંથ તેટલો પ્રાચીન તો સિદ્ધ નથી થતો. કારણ કે એમાં મહાવાન મહાવીરના નિર્વાણ વાદ કેટલાય સૈકા પછી થયેલા આર્ય વજ્ર આદિ આચાર્યોનો પણ પ્રકટરૂપે ઉલ્લેખ થયેલો મળે છે. તેથી ઇતિહાસજ્ઞોની દૃષ્ટિએ એ ગ્રંથ, વિક્રમના ૪ થા - ૫ માં શતક દરમિયાન કે તેથી ય પછીના એકાદ સૈકામાં રચાયેલો સિદ્ધ થાય છે. એ સમય ગમે તે હોય, પરંતુ ભૂતકાળના ૧૨૦૦-૧૪૦૦ જેટલા વર્ષોથી તો નિશ્ચિત રૂપે ધર્મદાસ ગણીની એ કૃતિ શ્વેતામ્બર સંઘમાં બહુમાન્ય થયેલી છે, એટલી વસ્તુ સુસ્પષ્ટ છે.

એ 'ઉપદેશમાલા' માં સામાન્ય પ્રકારે સર્વકક્ષાના જૈન સંઘને જીવનમાં આચરવા અને અનુસરવા યોગ્ય જ્ઞાન, ધ્યાન, તપ, સંયમ, ક્ષમા, દયા, વિનય, વિવેક, અનુકંપા, અપરિગ્રહ, નિર્મમતા, નિર્લોભતા, અપ્રમાદ અને અનાસક્તિ - ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ વિવિધ પ્રકારના આત્મવિ-શુદ્ધિ અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ કરનારા ગુણોનો બહુ જ સરલ અને સુબોધ રીતે પરંતુ અસ-રકારક અને આદેશાત્મકરૂપે, સુંદર ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો છે. પ્રાયઃ નવદીક્ષિત સાધુ-સાધ્વીઓ અને સ્થૂલવ્રતધારી શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ માટે એ પ્રકરણને કંઠસ્થ કરવાની અથવા તો નિયમિત રીતે એનું વાચન કરવાની પરંપરા બહુ જૂના કાલથી જૈન સમાજમાં ચાલી આવે છે. ગ્રંથકારે પોતે પણ એના અન્ત ભાગમાં કહ્યું છે કે "આ ઉપદેશમાલાને જે મનુષ્ય મળે છે, સાંભળે છે અથવા હૃદયમાં ધારણ કરે છે તે મનુષ્ય, પોતાના આત્મહિતને જાણી શકે છે અને તે જાણીને સુખદાયક (માર્ગ) આચરી શકે છે."

ઉવણસમાલમેયં જો પઢઈ સુણઈ કુણઈ વા હિયણ ।

સો જાણઈ અપ્પહિયં, નાઝુણ સુહં સમાયરઈ ॥ ૫૨૬ ॥

તેમ જ એ ગ્રન્થના મહત્ત્વનું વર્ણન કરતાં ગ્રન્થકાર પોતે જ કહે છે કે — આ ઉપદેશમાલા રૂપ ગ્રન્થકૃતિ, એના વક્તા અને શ્રોતાવર્ગને શાન્તિ કરનારી, વૃદ્ધિ કરનારી, કલ્યાણ કરનારી, સુમંગલ કરનારી, તેમ જ નિર્વાણ ફલ આપનારી છે.

સંતિકરી વુઢ્ઠિકરી કલ્હાણકરી સુમંગલકરી ય ।

હોઈ કહગસસ પરિસાણ તહ ય નિવ્વાણફલદાઈ ॥ ૫૪૧ ॥

આ રીતે ગ્રન્થકારે પોતે જ એ પ્રકરણ ગ્રન્થના પઠન તેમ જ શ્રવણનું વિશિષ્ટ માહાત્મ્ય વતાવેલું હોવાથી, તેમ જ એમાં નિવદ્ધ કરેલા વિવિધ પ્રકારના પ્રકીર્ણ ઉપદેશાત્મક વચનોની હૃદયંગમતાથી, શ્રદ્ધાશીલ મુમુક્ષુ જનને એ ગ્રન્થ વધુ જ હિતોપદેશક અને સુમાર્ગપ્રેરક લાગતો રહ્યો છે અને તેથી જ એના પઠન-પાઠનનો સતત પ્રચાર ચાલ્યો આવ્યો છે.

એ ગ્રન્થની આવી સુપ્રસિદ્ધિ અને સમાદરતા જોઈ, એના અનુકરણરૂપે એ પછીના અન્યાન્ય આચાર્યોએ પણ, એ શૈલીના અને એ જ પ્રકારના, કેટલાય નવા નવા ઉપદેશાત્મક પ્રકરણ ગ્રન્થોની રચના કરી છે, જેમાં હરિભદ્રસૂરિનું ‘ઉપદેશપદ પ્રકરણ’, જયસિંહસૂરિની પ્રસ્તુત ‘ધર્મોપદેશમાલા’, તેમ જ મલધારી હેમચન્દ્રસૂરિકૃત ‘પુષ્પમાલા’ આદિ અનેક કૃતિઓ ગંગાવી શકાય તેમ છે.

જયસિંહસૂરિએ આ કૃતિ મુખ્યપણે ધર્મદાસ ગણીની ઉક્ત ‘ઉપદેશમાલાના’ અનુકરણ-રૂપે જ બનાવી છે એ એની રચના જોતાં સ્પષ્ટ જણાય છે. કારણ કે એમાં સૂચવેલા ઉપદેશો અને તેમની પુષ્ટિમાટે ઉલ્લેખેલાં કથાનકોનો મોટો ભાગ, એ ઉપદેશમાલાના જ આધારે ગ્રથિત કરવામાં આવ્યો છે. ઉપદેશમાલાની ઉપદેશાત્મક ઉક્તિઓ વધારે વિસ્તૃત અને વધારે વૈવિધ્ય ભરેલી છે ત્યારે પ્રસ્તુત ધર્મોપદેશમાલાની રચના સંક્ષિપ્ત અને સૂચનાત્મક રૂપ છે. ગ્રન્થકારનો ઉદ્દેશ ઉપદેશાત્મક કથનની ઉક્તિઓ કરતાં તદુપદેશસૂચક કથાનકોની નામાવલિ સૂચવવાનો વિશેષ દેખાય છે, અને તેથી તેમણે ૯૮ ગાથાના આ લઘુ પ્રકરણમાં, ભિન્ન ભિન્ન ઉપદેશોની સૂચક ૧૫૮ જેટલી કથાઓની નામાવલિ ગ્રથિત કરી દીધેલી છે. ત્યારે ધર્મદાસ ગણીની ઉપદેશમાલા જે ૫૪૧ ગાથા જેટલી વૃહત્ કૃતિ છે, તેમાં લગભગ ૭૦ જેટલી જ કથાઓનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

ગ્રન્થકારે પોતાની પ્રસ્તુત નૂતન કૃતિની રચના કરવા પૂર્વે, ધર્મદાસ ગણીની ઉક્ત ‘ઉપદેશમાલા’ ઉપર વિસ્તૃત વિવરણ કર્યું હતું જેનો ઉલ્લેખ અનેક ઠેકાણે આમાં કરવામાં આવ્યો છે અને જે જે કથાઓ ઉક્ત વિવરણમાં તેમણે વિસ્તૃત રૂપે ગ્રથિત કરી છે તેની પુનરુક્તિ આ વિવરણમાં ન કરતાં તે વિવરણમાંથી જ તે તે કથાઓ જાણી લેવાની મઝામણ કરી છે. પન્દરમા સૈકામાં પાટણ, ચંભાત, મરૂચ, દેવપત્તન વિગેરે સ્થાનોનાં પ્રસિદ્ધ જ્ઞાનમળદારોનું અવલોકન કરી, કોઈ સંશોધક વિદ્વાને ‘વૃહટ્ટિપ્પનિકા’ નામની જે એક વધુ જ ઉપયોગી અને પ્રમાણભૂત પ્રાચીન જૈન ગ્રન્થોની ‘સૂચિ’ બનાવી છે, તેમાં પણ એ વિવરણની ઇટલે કે એમની ‘ઉપદેશમાલાવૃત્તિ’ની નોંધ લેવામાં આવી છે, અને તેની રચ્યાસાલ પણ તેમાં નોંધી છે. તે અનુસારે સં. ૧૧૩ માં ઇટલે કે પ્રસ્તુત ધર્મોપદેશમાલાવિવરણની સમાપ્તિ

પૂર્વે, બે વર્ષ ઉપર, તેની રચના કરી હતી. એ વૃત્તિ અद्यापि મારા જોવામાં આવી નથી. સંભવ છે કે જેમ ગ્રન્થકારે પ્રસ્તુત વિવરણની અન્તે લાંબી પ્રશસ્તિ લખીને પોતાનાં સ્થાન, સમય ગુરુકુલ આદિનો યોગ્ય પરિચય આપ્યો છે, તેમ એ વૃત્તિ = વિવરણમાં પણ આપ્યો હોય અને એમાં ગ્રન્થકાર વિષે કોઈ વિશેષ ઐતિહાસિક જ્ઞાતવ્ય પણ નોંધાવેલું હોય. વિદ્વાનોએ એ વૃત્તિની શોધ કરવી જોઈએ અને ઉપલબ્ધ થાય તો તેને પણ પ્રકાશમાં મુકવાની પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ.

ગ્રન્થકારે પોતાની જે એક અન્ય વિશિષ્ટ રચનાનો પણ ઉલ્લેખ, પ્રસ્તુત વિવરણની પ્રશસ્તિમાં કરેલો છે તે પૂર્ણરૂપમાં મારા જોવામાં નથી આવી પરંતુ તેનો અલ્પ એવો ત્રુટિત ભાગ મારા જોવામાં આવ્યો છે. એ રચના તે ‘નેમિનાહચરિયં’ છે.

ગ્રન્થકાર કહે છે કે— ‘જ્યાં સુધી આ જગતમાં દ્વીપ, સમુદ્ર, કુલપર્વત, ચન્દ્ર, સૂર્ય અને સ્વર્ગના દેવો વિદ્યમાન રહે ત્યાં સુધી આ વિવરણ પણ, ‘નેમિચરિત’ની જેમ પ્રસાર પામતું રહો. (પ્રશસ્તિ ગાથા ૨૭, પૃ. ૨૨૯) મને લાગે છે કે ગ્રન્થકારની રચનાઓમાં એ ‘નેમિચરિયં’ કદાચ સૌથી મોટી અને મહત્ત્વની કૃતિ હશે. જેસલમેરના મંડારમાં, એ ગ્રન્થની તાલપત્રની પ્રતિનાં થોડાંક ત્રુટક પાનાં મારા જોવામાં આવ્યાં જેમાં એક પાનું ગ્રન્થના અન્તભાગવાળું પણ દૃષ્ટિ ગોચર થયું હતું.

એ પાનામાં ગ્રન્થની અન્તપ્રશસ્તિનો કેટલોક પાઠ મને ઉપલબ્ધ થયો છે જે આ નીચેની પંક્તિઓમાં આપવામાં આવે છે.

- (૨).....નેમિકહાસંગેણં દસાર-હલિ-કેસવાઈયાણં પિ । ચરિયમિણં પરિકહિયં વિમલગુણં.....(પં. ૨)
- (૩).....અથ સમપ્પઈ એયં તિહુવણગુરુણો અરિટ્ટુનેમિસ્સ । રાઈમઈણ તહા ણવભવસુહસંગયં ચરિયં ॥-છ ॥
સિરિવદ્ધમાણતિથે પવહ્મમાણમ્મિ જણિયજયહરિસે । તિયસામુરવિજાહરણરિદં [દેવિદં ?] ણયચલણો ॥
ણમે ણ.....(પં. ૩)
- (૪).....જંબુણામુ તિ સીસો વોચ્છિણાઈં અથમિ એયાણિ ॥
મણપરમોદિપુલાએ આહારગલ્લવગગવસમે કપ્પે । સંજમતિઅ કેવલિ સિજ્ઞા[ણ]ય જંબુમ્મિ વોચ્છિણા ॥
તસ્સ વિ પમવાયરિઓ તસ્સ વિ સેજંભવો મહાસત્તો । સંજાઓ વર.....(પં. ૪)
- (૫).....સીસો પરિમુણિયત્તભાવત્થો । જો સુઅંદાણકણં સેવિજ્ઞઈ સાહુભમરેહિં ॥
તિવિહં સામાયારિં આયરમાણો તહા પગાસેન્તો । અહ જક્ખમયહરો તિ અ સીસો સે આસિ ગુણરાસી ॥
તસ્સ વિ તિવ્વત્તવાણ.....(પં. ૫)
- (૬).....તેયજંતુણાસિઅણાણાવિહુરિયસંઘાઓ ॥
આમોસહિ વિપ્પોસહિ જલ્લોસહિ વિવિહલ્લહિસંપણો । જિણકપ્પિયાણ ચરિઅં દુસમાકાલે વિ પયહંતો ॥
સીસો અહેસિ ગુણરયણભૂસિઓ ભવિઅ.....(પં. ૬)
- (૭).....સિરિમં જયસિંહસૂરિણામેણં । મંદમઈણા વિ રઈયં એયં સિરિણેમિણો ચરિયં ॥
સિરિણેમિણાહચરિઅં કારુણ જમ્મજિઅં મણે પુણં । સંપાવહ ભવિ.....(પં. ૭)

દુર્ભાગ્યે એ પાનાનો ડાવી બાજુએથી લગભગ એક તૃતીયાંશ કરતાં વધારે ભાગ તુટી ગયેલો હોવાથી, પ્રશસ્તિગત પાઠ ધ્રુવિત રૂપમાં જ મેળવી શકાયો છે. એ જે છેલ્લું પત્ર જોવામાં આવ્યું છે તેનો પત્રાંક ૨૩૮ નો છે. પત્રની લંબાઈ લગભગ ૨૬-૨૭ ઇંચ જેટલી હોવાથી તેમ જ દરેક પૃષ્ઠ ઉપર ૬-૭ પંક્તિઓ લખેલી હોવાથી, લગભગ બારેક હજાર શ્લોક = ગ્રન્થાગ્ર જેટલો એ ગ્રન્થ મોટો હશે, એમ અનુમાન કરી શકાય છે.

ઉક્ત ‘બહટ્ટિપ્પનિકા’માં એ ચરિતની નોંધ લેવામાં નથી આવી, તેથી તે સૂચીકારને તેણે અવલોકેલા કોઈ પણ પ્રસિદ્ધ મંડારમાં એની પ્રતિ ઉપલબ્ધ થઈ નહિં હોય. પરંતુ

તપાસ કરતાં કોઈ મંડારમાં એ ગ્રંથ કદાચ મઠી પળ આવે; તેથી વિદ્વાનોએ એ વિષે ખાસ લક્ષ્ય રાખવા જેવું છે.

*

ગ્રંથકારના વિષયમાં, પ્રસ્તુત ગ્રંથની પ્રશસ્તિમાંથી જે કાંઈ પરિચયાત્મક હકીકત ઉપલબ્ધ થાય છે તે વિષે, સંપાદક વિદ્વાને, પોતાની પ્રસ્તાવનામાં, યથાયોગ્ય વિવેચન કર્યું છે; તેથી વાચકોને તે વિષેની યોગ્ય માહિતી એમાંથી મઠી રહેશે.

પ્રસ્તુત ગ્રંથ જૈન કથાઓના સંગ્રહની દૃષ્ટિએ એક પ્રાચીન અને પ્રમુખ કૃતિઓમાંનો એક છે. એમાં કહેલી કથાઓમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલાં વિવિધ વર્ણનોની ધાર્મિક, વ્યાવહારિક, સામાજિક આદિ દૃષ્ટિએ જે ઉપયોગિતા અને વિશિષ્ટતા છે તેનો પણ કેટલોક નિર્દેશ સંપાદક પण्डितजीए પોતાની પ્રસ્તાવનામાં યોગ્યરીતે કર્યો છે જ. જૈન કથાસાહિત્યનું લક્ષ્ય શું છે અને તેનું મહત્ત્વ કઈ દૃષ્ટિએ રહેલું છે ?—તે વિષે મેં મારા કેટલાક વિચારો, ઇતઃપૂર્વ, પ્રસ્તુત ગ્રંથમાલામાં પ્રકટ થયેલા જિનેશ્વરસૂરિકૃત ‘કથાકોશપ્રકરણ’, મહેશ્વર-સૂરિરચિત ‘જ્ઞાનપદ્ધતી કથા’ તથા ઉદયપ્રભસૂરિકૃત ‘ધર્માભ્યુદય મહાકાવ્ય’નાં ‘પ્રાસ્તાવિક—વક્તવ્યો’માં આલેખ્યા છે, તેથી તે વિષે અહિં હવે વિશેષ કહેવા જેવું રહેતું નથી.

ગ્રંથના સંપાદક પં. શ્રીલાલચન્દ્રજી જૈન વાઙ્મયના—તેમાં યે ખાસ કરીને પ્રાકૃત, સંસ્કૃત અને ભાષા સાહિત્યના—પ્રૌઢ પંક્તિના વિદ્વાન છે. આજ સુધીમાં એમણે પ્રાકૃત, સંસ્કૃત, અપભ્રંશ, પ્રાચીન ગૂજરાતી આદિ અનેક ગ્રંથોનું સંશોધન—સંપાદન આદિ કરીને વિદ્વદ્વર્ગમાં યોગ્ય ય્વ્યાતિ મેળવી છે. પ્રસ્તુત ગ્રંથની પ્રાચીન પ્રતિઓ પ્રાયઃ અશુદ્ધ અને અપભ્રષ્ટ પાઠવાહુલ્યવાળી ઉપલબ્ધ થાય છે, તેથી જુદી જુદી ૩-૪ પ્રતોનો આધાર મેળવી તે પરથી યથાશક્ય શુદ્ધ પાઠોદ્ધાર કરવામાં પण्डितजीए જે વિશિષ્ટ શ્રમ લીધો છે તે વદલ એમને મારા અભિનન્દન છે.

પ્રસ્તુત ગ્રંથ ઉપર જે વીજી વે મોટી વૃત્તિઓ રચાઈ છે અને જેમનો પરિચય પण्डित-जीए પોતાની પ્રસ્તાવનામાં આપેલો છે તેમને પણ પ્રસિદ્ધિમાં મુકવાની દૃષ્ટિએ ગ્રંથમાળા તરફથી, તેમની પ્રેસકૉપિઓ વિગેરે થઈ રહી છે; પરંતુ તેમની પ્રસિદ્ધિ તો ભાવિના હાથની વસ્તુ છે. આજે તો પ્રસ્તુત મૂળ કૃતિને જ વાચકોને સમર્પિત કરી સન્તુષ્ટ થવા ઇચ્છું છું.

ગ્રંથકારે પોતે, ગ્રંથાન્તમાં એવી અભિલાષા પ્રકટ કરી છે કે—‘પ્રસ્તુત વિવરણની રચના કરવાથી જે કાંઈ કુશલ કર્મ મેં પ્રાપ્ત કર્યું હોય તેનાં વડે, કવિની અર્થાત્ કર્તાની સાથે જ મન્યજનો પણ, જ્યાં શાશ્વત સુખ, રહેલું છે એવું મોક્ષ પ્રાપ્ત કરો’. હું પણ અન્તે તેમના જ શબ્દોમાં, માત્ર ‘વિવરણની રચના’ને વદલે ‘વિવરણની પ્રસિદ્ધિ’ આટલા ફેરફાર સાથે, એ જ ઉચ્ચ અભિલાષા પ્રકટ કરી વિરમું છું.

પસિદ્ધિકરણા કુસલં જં કિંચિસમજિયં મય તેણ ।

મઘ્વા લહંતુ મોક્ષં કઢ્ઢણા સહ સાસયં સોક્ષં ॥

અક્ષય તૃતીયા, સં. ૨૦૦૫

[દિનાંક ૧, મર્દ, ૪૯]

સિંધી જૈન શાસ્ત્ર શિક્ષાપીઠ

ભારતીય વિદ્યાભવન, વંબઈ

જિ ન વિ જ ય મુનિ

1871

1872

1873

પ્રસ્તાવના ।

પુણ્યશ્લોક સ્વ૦ શ્રીમાન્ બાબૂ બહાદુર સિંહજી સિંઘીના સ્તુત્ય સ્મારકસ્વરૂપ 'સિંઘી જૈન ગ્રન્થમાલા'માં ધર્મોપદેશમાલા (ધર્મોપદેશમાલા) જેવું પ્રશંસનીય પ્રાચીન પ્રાકૃત ગ્રન્થ-રત્ન અત્યુપયોગી વિવરણ સાથે જે પ્રકાશમાં આવે છે, એમાં 'ભારતીય વિદ્યાભવન'ના સુપ્રસિદ્ધ આચાર્ય શ્રીજિનવિજયજીની પ્રેરણા મુખ્ય નિમિત્તભૂત છે । આ શ્રેષ્ઠ ગ્રન્થનું સમ્પાદન-કાર્ય તેઓએ આજથી લગભગ સાઠાચાર વર્ષો પહેલાં મને સોંપેલું, તે બીજી બીજી પ્રવૃત્તિઓમાંથી અવકાશ મેળવીને, પ્રાચીન પ્રતિયોના આધારે, આવશ્યક પાઠાન્તરોની યોજના સાથે, શક્ય પરિશ્રમથી યથામતિ સંશોધિત કરેલ, આ ઉત્તમ ગ્રન્થ, મુદ્રણાલય આદિની અનુકૂલતાએ હાલમાં પ્રથમ પ્રકાશમાં આવે છે, એ આનન્દ-જનક ઘટના છે ।

ગ્રન્થની વિશિષ્ટતા ।

આજથી એક હજાર અને એકસો વર્ષો પૂર્વે થઈ ગયેલા, શ્રુતદેવીના પરમ પ્રસાદને પ્રાપ્ત કરનાર જયસિંહસૂરિ જેવા મહાન્ સમર્થ ધર્મોપદેશક ધર્માચાર્યના વિવરણથી વિભૂષિત થયેલો વિદ્વત્તામયો આ વિશિષ્ટ ગ્રન્થ વિદ્વજ્ઞનોના ચિત્તનું અનેક પ્રકારે આકર્ષણ કરશે, એવી અમ્હને શ્રદ્ધા છે ।

વિવિધ દૃષ્ટિથી અવલોકન કરનારા પ્રાચ્યવિદ્યા-પ્રેમીઓ આ ગ્રન્થના પઠન-પાઠન-પરિશીલનથી પરમ પ્રમોદ પામશે, આ એક જ ગ્રન્થમાંથી વિવિધ વિષયોનું વિજ્ઞાન મેળવી શકશે ।

આ ગ્રન્થ, પ્રાકૃતભાષામય હોઈ, પ્રાકૃતભાષાના વિશારદોને અને અભ્યાસીઓને, તથા પ્રાકૃત સાહિત્યના રસિક પાઠકોને પ્રબલ પ્રોત્સાહન આપે, એ સ્વાભાવિક છે ।

પ્રશસ્ત પાઠ્ય ગદ્યમય મનોહર પ્રાકૃત ગ્રન્થની ગવેષણા કરનારને આ ગ્રન્થની પ્રાપ્તિથી અધિક પ્રસન્નતા થવા સમ્ભવ છે । સુપ્રસિદ્ધ મહાકવિ વાળમટ્ટની કાદમ્બરી આદિની સંસ્કૃત ગદ્ય-ચ્છટા જેવી પ્રાકૃત ગદ્ય-ચ્છટા આમાં અનેક સ્થલે જોવા મળશે । અભ્યાસીઓની અનુકૂલતા માટે આ પ્રકાશનમાં સમાસવાઙ્માં પદો વચ્ચે '—' આવાં ચિહ્નો અમ્હે દર્શાવ્યાં છે ।

ગદ્ય-પદ્યમયી પ્રાકૃત ચમ્પૂકથા જોવા ઇચ્છનારને પણ આ ગ્રન્થ, બહુધા સન્તોષ આપી શકશે । આ ગ્રન્થના અવગાહનથી મહાકાવ્યની મહત્તાનો પણ અનુભવ થશે ।

પ્રસન્નોચિત સંસ્કૃત, પ્રાકૃત સુમાધિતામૃતનું પાન કરવા ઇચ્છનારને આમાંનાં સુમધુર સુમાધિતો અનન્ય આનન્દ આપશે । આમાં ઉદ્ધૃત જણાતાં પદ્યોની એક સૂચી અમ્હે અહિં પરિશિષ્ટ (૧) તરીકે દર્શાવી છે, તે તે પદ્યોની પ્રાચીનતા સાથે લોક-પ્રિયતા, શુદ્ધતા અને પાઠ-ભિન્નતા વગેરે વિચારવામાં ઉપયોગી થશે ।

કાવ્ય-શાસ્ત્રથી વિનોદ પામતા કવિઓને, તથા સાહિત્ય-રસિક સાક્ષરોને આ ગ્રન્થની રચના-શૈલી આનન્દપ્રદ થવા સાથે ચાતુર્યભર્યું ઉચ્ચ શિક્ષણ આપવા સમર્થ થશે ।

ભાષા-વિશારદોને, અને ભાષા-શાસ્ત્રના અભ્યાસી સંશોધકોને આ ગ્રન્થ-દ્વારા ભાષા-વિષયક ઘણું જાણવા-શીખવા જેવું મળી શકે તેમ છે । પ્રાકૃત ભાષાનો સંસ્કૃત ભાષા સાથે કેવો ગંભીર સંબંધ છે ? તથા દેશી ભાષાઓ પર કેટલો મહાન્ ઉપકાર છે ? પ્રાકૃતભાષાનું દેશીભાષાઓ સાથે કેટલું સામ્ય છે ? પ્રાચીન પ્રાકૃત ભાષામાંથી કેટલા વિશાળ પ્રમાણમાં શબ્દો અને ક્રિયાપદો એ જ રૂપમાં અથવા સહજ ફેરફાર સાથે આપણી વર્તમાન પ્રાકૃતભાષાઓ (ગૂજરાતી, હિન્દી, મરાઠી, મારવાડી, માલવી, બંગાલી આદિ ભાષાઓ)માં અત્યંત પ્રાચીન સમયથી, વંશ-પરમ્પરાથી ઉતરી આવેલ છે ? આવો ભાષાઓનો ઘનિષ્ઠ સંબંધ સમજવાની, તટસ્થ અને તુલનાત્મક દૃષ્ટિથી વિચારવાની તક તેમને આ ગ્રન્થથી-સારી રીતે મળશે. *વ્યુત્પત્તિ, ભાષા-શુદ્ધિ આદિમાં પણ આથી અનુકૂળતા થશે ।

* નમૂના તરીકે અહીં હજાર વર્ષ પહેલાના આ પ્રાકૃત ગ્રન્થમાં વપરાયેલા, વર્તમાનમાં ગૂજરાતી વગેરે ભાષામાં વપરાતા થોડા સમાન શબ્દો તરફ અમ્હે લક્ષ્ય ઝેંચીએ છીએ—

પ્રાકૃતશબ્દ	ગૂજરાતી	પૃષ્ઠ	પ્રાકૃતશબ્દ	ગૂજરાતી	પૃષ્ઠ
અજ્ઞ	(આજ)	૫૪, ૬૬	હાલ	(હાલ)	૧૧૨
આવેજ્ઞા	(આવજે)	૧૩૧	પહાણ-પોત્તી	(ન્હાવાની પોતડી)	૧૦૩
આહીરી	(આહીરણ)	૧૩૩	તુજ્ઞ	(તુજ)	૬૬
ઉઘાડેડ	(ઉઘાડો)	૫૬	નત્થિ	(નથી)	૪૯
ઉચ્છોડે	(છોડે)	૩૨	નાણયં	(નાણું)	૨૦૬
ઉચ્છોડિઓ	(છોડ્યો)	૩૩	નીસરિયા	(નીસર્યા)	૪૮
એકલ્લા	(એકલા)	૧૧૭	પડે	(પડે)	૨૨૫
ઓલ્હવિયવ્વો	(ઓલ્હવવો)	૧૫૮	પલ્લાણ	(પલાણ)	૫૩
ઓવારણયં	(ઓવારણું)	૯૧	પુટ્ટલિયા	(પોટલી)	૯૨
કહેયવ્વો	(કહેવો)	૬૭	પુડઓ	(પડો)	૩૨
કવડિયા	(કોડી)	૧૦૩	પુડિયા	(પડી, પુડી હિંદી)	૩૩
કોઈ	(કોઈ)	૪૭, ૫૬, ૬૧	પેટ્ટ	(પેટ)	૫૭
કુસણિઝ્ઞ	(કસણીને)	૧૭૭	પોટ્ટ	(પોટ્ટ મરાઠી)	૨૦૯
કોથલિયા	(કોથલી)	૯૨	ફાડિઝ્ઞ	(ફાડીને)	૩૩
હોડિયા	(હોડી)	૧૯૧	વપ્પ	(વાપ)	૯૩, ૧૫૩
ગુજરત્તા	(ગૂજરાત)	૨૨૭	વાઈયા	(વાઈ)	૯૦, ૯૧
ગુલિયા	(ગોલી)	૧૧૬	માઈ	(માઈ)	૪૧
ઘર	(ઘર)	૫૮	માડ	(માડ મરાઠી)	૫૭
ચેલ્લઓ	(ચેલો)	૬૨, ૮૨, ૮૩	મામો	(મામો)	૧૦૮, ૧૧૨
છાણ	(છાણ)	૨૦૩	લહુય	(લાહવો)	૧૧૮
જગડિઝ્ઞંત	(જગડતા-કલહ કરતા)	૧૮૬	લહૈ	(લહે)	૫૮, ૬૬
જાણિઝ્ઞ	(જાણીને)	૫૦	લાહ	(લાહ)	૧૪૬, ૧૬૦
જુવાણઅ	(જુવાન)	૩૪, ૪૭, ૬૨, ૧૮૨, ૨૦૩	લિંડિયા	(લિંડી)	૨૦૨
જોવ્વણ	(જોવન)	૬૨, ૬૪	વઢાવિઓ	(વઢાવ્યો)	૫૪
જોહાર	(જુહાર)	૧૫૯, ૨૦૧	વહુ	(વહુ)	૪૭
			વિટ્ઠલિઝ્ઞિહિસિ	(વટલુઈશ)	૩૧

આ ગ્રન્થમાં કવિએ અટવીનું વર્ણન કરતાં મરહટ્ટુય ભાસા (મરાઠી-પ્રાકૃત ભાષા) ને, કામિનીને તથા અટવીને સમાન વિશેષણોથી લલિત પદ-સંચારવાળી, મદનને પ્રકટ કરનારી તથા સુવર્ણ-રચનાવાળી જણાવી છે [પૃ. ૪]

આ પ્રાકૃત ગ્રન્થની પ્રાચીન તાંબપત્રીય પ્રતિ વગેરેના પાઠો પ્રમાણે સંયુક્ત વર્ણની પૂર્વના ઇકારને ઇકાર તરીકે, અને ઉકારને ઓકાર તરીકે આ ગ્રન્થમાં રાખવામાં આવેલ છે । ઘરરુચિના પ્રાકૃતપ્રકાશ (પરિ. ૧, સૂત્ર ૧૨, ૨૦) માંનાં 'ઇત્ત એત્ત પિણ્ડસમેષુ'; 'ઉત્ત ઓત્ત તુણ્ડરુપેષુ' સૂત્રો, તથા સિદ્ધહેમચન્દ્ર શબ્દાનુશાસનનાં અ. ૮, પા. ૧, સૂત્ર ૮૫ અને ૧૧૬ 'ઇત્ત એદ્ વા' તથા 'ઓત્ત સંયોગે' આ પદ્ધતિનું સમર્થન કરે છે ।

ઇતિહાસના પ્રેમીઓને, અને સંશોધકોને આ ગ્રન્થમાંથી કેટલીય જાણવા જેવી-નોંધવા જેવી માહિતી મળી આવશે । સુરટ્ટ (સૌરાષ્ટ્ર), લાહ (લાટ), ગુજરાત્તા (ગૂજરાત) જેવા અનેક દેશો સમ્બન્ધમાં, બારવડે (દ્વારકા), મરુચ્છ (મૃગુચ્છ) ઉજ્જેની (ઉજ્જયની), મહુરા (મથુરા), વસંતપુર, સોપ્પારઅ (નાલા-સોપારા), હત્થકપ્પ (હાથપ) આદિ અનેક નગર-નગરીઓના સમ્બન્ધમાં, સત્તુંજય (શત્રુંજય) તીર્થ, ઉજ્જિત (ઉજ્જયન્ત-ગિરનાર) જેવા અનેક પર્વત-પ્રદેશોના સમ્બન્ધમાં કરેલા પ્રાસંગિક ઉલ્લેખો ઇતિહાસમાં ઉપયોગી થશે । આદ્યર (આદિકર)-મંડલ એ જ પાઠાલથી પ્રસિદ્ધ થયેલ આદ્ય (આદિત્ય) મંડલ, તથા કણ્ણકુજ (કન્નોજ), પાડલિપુત્ત (પાટલિ-પુત્ર-પટના), પમાસ (પ્રમાસ), પયાગ (પ્રયાગ) તીર્થ આદિ અનેક સ્થળોની ઉત્પત્તિનો ઇતિહાસ આમાંથી જાણવા મળશે । પ્રાચીન તીર્થો, મન્દિરો, સ્તૂપો, જલકાન્ત મળિ, ધારા-જલયત્ર, યત્રમય કપોત, ગરુડ, સંરોહિણી મૂલી, શતસહસ્ર (લક્ષ) પાક તેલ, વગેરે સમ્બન્ધમાં જાણવા યોગ્ય અનેક હકીકતો જણાશે. શ્વેતામ્બર જૈન સાધુઓદ્વારા આશીર્વાદ તરીકે ઉચ્ચરાતો ધર્મલાભ શબ્દ કેટલો પ્રાચીન છે ? તે આમાંના ઉલ્લેખથી વિચારી શકાશે । આ ગ્રન્થમાં આવેલાં ઇતિહાસોપયોગી વિશિષ્ટ નામોની એક સૂચી અમ્હે અહિં પરિશિષ્ટ (૨) તરીકે દર્શાવી છે, તે, તે વિષયના જિજ્ઞાસુ સંશોધકોને અત્યન્ત ઉપયોગી થશે, એવી આશા છે ।

દાન, શીલ, તપ, ભાવ, અહિંસા, સત્ય, સંયમ, શમ, દમ જેવા સર્વ-માન્ય ધાર્મિક સંદુપદેશોથી, અને તેને પુષ્ટ કરનાર, આરાધન-વિરાધનથી શુભાશુભ ફલ દર્શાવનાર સુવર્ણમય સરસ સુવાસિત કથા-પુષ્પોથી ગુંથાયેલી આ મનોહર માલા ધર્મોપદેશક

પ્રાકૃતશબ્દ	ગૂજરાતી	પૃષ્ઠ	પ્રાકૃતશબ્દ	ગૂજરાતી	પૃષ્ઠ
વિટ્ઠાલિઓ	(વટાલ્યો)	૪૯	સવકી	(સાવકી)	૨૦૫
વિલગિગુણ	(વલગીને)	૪૯	સસુરો	(સાસરો)	૪૮
વેગલાવસુ	(વેગલા કરાવ)	૨૧૭	સાસુ	(સાસુ)	૧૮૨
સંકલ	(સાંકલ)	૪૯	સિયાલ	(સિયાલ)	૫૨
સત્થ	(સાથ)	૯૧	સુરટ્ટ	(સોરઠ)	૬, ૫૮
સમારિયં	(સમાર્યું)	૧૯૦	હેટ્ટ	(હેઠ)	૪૯, ૧૦૩
સંભારિયવો	(સંભારવો)	૧૧૬			

સજ્જનોના કળ્થને સુશોભિત કરશે । ધર્મોપદેશ માટે આવા શ્રેષ્ઠ સાધનનો સદુપયોગ કરવા તેઓ પ્રેરાશે, પર્ષદાઓમાં આના વ્યાખ્યાન આદિથી તેઓ ધર્મ-પ્રચાર કરી સુયશ મેલવી શકશે, ધર્મોપદેશના કાર્યમાં આથી સફલતા મેલવશે, એવો અમ્હને વિશ્વાસ છે ।

ધર્મોપદેશ શ્રવણ કરનારાઓને આથી ધર્મનું જ્ઞાન થશે, ધર્મ-પ્રેમ વધશે, ધર્મ અને અધર્મનાં ફલો સમજાશે, ધર્મ-માર્ગથી ચ્યુત થતા લોકો ધર્મ-માર્ગમાં સ્થિર થશે, તેમને કર્તવ્યોનું અને અકર્તવ્યોનું વિવેક-જ્ઞાન થશે, ઉન્માર્ગમાંથી તેઓ સન્માર્ગ તરફ વલશે । શ્રોતાઓ આ ગ્રન્થના વ્યાખ્યાન-શ્રવણથી પરમ આહ્વાદ સાથે પુરુષાર્થોનું પરમ જ્ઞાન મેલવશે । ધાર્મિક તત્ત્વ-જ્ઞાન સાથે અનેક પ્રકારનું સામાજિક, વ્યાવહારિક આવશ્યક ઉપયોગી જ્ઞાન પણ મેલવી શકશે, એવી આ ગ્રન્થની સફળતા છે । ભાષાન્તર-પ્રેમીઓ આ ગ્રન્થના ભાષાન્તરો માટે પ્રેરાશે, એમ ધારવું અયોગ્ય નથી ।

અલંકાર-શાસ્ત્રના નિષ્ણાતોને, અને વિચક્ષણ અભ્યાસીઓને આમાંનાં શબ્દાલંકારોથી અને અર્થાલંકારોથી અલંકૃત પ્રસજ્જોચિત વિવિધ વર્ણનો અસાધારણ વિનોદ સાથે વિવિધ ચાતુર્ય આપશે । પ્રેમ-પત્રિકાઓ, અન્તરાલાપ-મધ્યોત્તરવાળા, બહિરાલાપવાળા, પ્રશ્નોત્તરો, સંસ્કૃત, પ્રાકૃત પ્રશ્નોના સમસંસ્કૃતથી પ્રત્યુત્તર, પાદ-પૂર્તિ, વક્રોક્તિ, વ્યાજોક્તિ, શ્લેષોક્તિ, ગૂઢોક્તિ, અન્યોક્તિ, છેકોક્તિ આદિનું ચાતુર્ય પણ આ ગ્રન્થમાંથી મળી રહેશે ।

આ ગ્રન્થમાં પ્રસજ્જે પ્રસજ્જે જૂદી જૂદી શૈલીથી કરેલાં ભિન્ન ભિન્ન દેશોનાં, અને નગર-નગરીઓનાં, ભિન્ન ભિન્ન સ્વભાવનાં નાયક-નાયિકાઓનાં, તીર્થ-સ્થલો દેવ-મન્દિરોનાં, પર્વતો, ગુફાઓ અને અટવીઓનાં, ઉદ્યાનોનાં અને વિવિધ ઋતુઓનાં, પુષ્કરિણીઓ (વાવડીઓ), સરિતાઓ, સાગરો, સરોવરો આદિ જલાશયોનાં, જલક્રીડા, જલ-વિહાર આદિનાં, જલ-ચર, સ્થલચર, સ્થેચર આદિ સચરાચર સૃષ્ટિનાં, દેશાટનનાં, સમુદ્ર-યાત્રાનાં અને આકાશ-ગમનનાં, યજ્ઞમય કપોત, ગરુડનાં, સૂર્યોદય, સૂર્યાસ્ત આદિનાં, દેવ-લોકનાં, દેવોનાં અને વિદ્યાધરોનાં, નરકલોક અને રમશાન આદિનાં, રાજ-પ્રાસાદો, રાજસભાઓ અને રાજ-વૈભવોનાં, ગુણવતી ગણિકાઓનાં, રાધા-વેધનાં, વિવાહ-પ્રસજ્જનાં, વધૂ-વરન, પ્રસાધનનાં, સંયોગ-વિયોગમય, સુખ-દુઃખમય સંસારના વિચિત્ર રજ્જોનાં, મહાવિદ્યાનાં ચતુરંગી સેનાનાં અને યુદ્ધોનાં, શૂઝાર, વીર, કરુણ આદિ રસોનાં — ઇત્યાદિ નાના પ્રકારનાં વર્ણનો અત્યન્ત આકર્ષક, વિવિધ જ્ઞાન આપનારાં અને મહાકવિની અસાધારણ શક્તિને પ્રકાશિત કરનારાં છે ।

પ્રાચીન સમયમાં સંગીત-કલા, નૃત્ય-કલા, ચિત્ર-કલા, શિલ્પ-કલા, પ્રસાધન-કલા, રંજનકલા, નાટક-પ્રેક્ષણક-કલા ઉચ્ચ પ્રકારની હતી; પ્રાચીન સમયમાં ચિત્ર-સભા, લેખશાલા, દાનશાલાઓ હતી — તેના સૂચક પ્રસજ્જો આમાં જોવા-જાણવા મળે છે । તથા વૈદ્યક, જ્યોતિષ, સામુદ્રિક, નિમિત્તજ્ઞાન, શકુનશાસ્ત્ર, સ્વપ્નશાસ્ત્ર વગેરે સંબંધના પ્રાસંગિક ઉલ્લેખો પણ આમાં છે । તાત્રિકો, માંત્રિકો, કાપાલિકો તથા માયાવી ધૂતોં કેવી જાતના પ્રપન્થો કરતા હતા, તે પણ આમાંથી સમજવા મળે છે । વિવિધ કલા-કૌશલ્ય દર્શાવતી, અનેક પ્રકારનું બુદ્ધિ-ચાતુર્ય અને વ્યવહાર-ચાતુર્ય વધારતી, વિવિધ વિષયોનું જ્ઞાન આપતી

વિસ્તૃત અને સંક્ષિપ્ત ૧૫૬ જેટલી કથાઓમાં વિવરણકારે બહુ કુશલતાથી વિશાલ જ્ઞાન આપ્યું છે, બહુ ઉપયોગી ઉચ્ચ પ્રકારનું શિક્ષણ આપ્યું છે ।

૬ કથા-ચરિત્રોમાં, ભારતવર્ષને પાવન કરી ગયેલા મહાપુરુષોનાં, પરમપૂજ્ય સર્વજ્ઞ તીર્થકરોનાં, ચક્રવર્તિઓનાં, વાસુદેવોનાં, બલદેવોનાં, તથા પ્રત્યેકબુદ્ધ અનેક રાજર્ષિઓનાં પવિત્ર ચરિત્રો વિશિષ્ટ શૈલીથી દર્શાવ્યાં છે । ગણધરોનાં અને અન્ય પ્રભાવક, તપસ્વી, ક્ષમાશ્રમણોનાં, સન્ત-સત્પુરુષોનાં, તથા વીજા રાજા-મહારાજાઓનાં પણ ચરિત્રો છે । સાત વાર નક્ષત્રી પૃથ્વી કરનાર પરશુરામ, અને એકવીસ વાર નત્રાહ્વણી પૃથ્વી કરનાર સુભૂમ ચક્રવર્તી જેવાનાં વિચારવા યોગ્ય બોધક ચરિત્રો પણ આમાં છે । અભયકુમાર, રોહક, યૌગંધરાયણ, ચાળક્ય જેવા બુદ્ધિ-નિધાન રાજ-માન્ય મંત્રીઓનાં, સદ્ગુણોથી શ્રેષ્ઠ શ્રેષ્ઠીઓનાં, તથા ઉદાર સાર્થવાહો જેવા અનેક સજ્જન-સદ્ગૃહસ્થોનાં સરસ ચરિત્રો આમાં ઉત્તમ શૈલીથી વર્ણન કરેલાં મળે છે । તે સાથે વિરુદ્ધ સ્વભાવવાળા અને વિપરીત આચરણ કરનારા અધમ દુર્જનોનાં દુષ્ટ ચરિત્રો પણ પરિહરવા યોગ્ય તરીકે પ્રસન્નજ્ઞાનુસાર સમજાવ્યાં છે । ચોરી, જારી, ઘોર હત્યા આદિ પાપો કરનારા અધમ અધર્મીઓને પણ અધ્યાત્મ માર્ગે વાળનાર ઉદ્ધારક ઉપદેશોવાળાં દૃષ્ટાન્તો પણ આમાં જોવા-જાણવા મળશે ।

વિશાલ ભારતને ઉજ્જ્વલ બનાવી ગયેલી આર્ય મહિલાઓનાં, સુશીલ સન્નારીઓનાં, રાજીમતી જેવી રાજકુમારીઓનાં, રાજ-રમણીઓનાં, શ્રમણીઓનાં, સતી-મહાસતીઓનાં આદર્શ પવિત્ર ચરિત્રો આ ગ્રંથમાં સરસ શૈલીથી ઉત્તમ પ્રકારે દર્શાવ્યાં છે, તે આર્યો-વર્તની પવિત્ર નીતિ-રીતિનો અને આર્યોની ઉચ્ચ સંસ્કૃતિનો સારો ચાલ આપે તેવાં છે । ઇમાંથી દેશને અને સમાજને ઉચ્ચ પ્રકારનું શિક્ષણ મળી શકે તેમ છે । પુરુષોને પવિત્ર માર્ગે વાળનારી, પતનમાંથી બચાવી લેનારી શ્રેષ્ઠ મહિલાઓની પુણ્યકથા અનન્ય પ્રેરણા આપશે । તે સાથે વીજાં કેટલાંક ચતુરાઈ-ભર્યા સ્ત્રી-ચરિત્રો પણ આમાંથી જોવા-જાણવા મળશે, કેટલીક અધમ સ્ત્રીઓનાં નિંદ્ય દુઃસાહસોની કથાઓમાંથી પણ સુજ્ઞો સદ્બોધ મેળવી શકશે ।

આ ગ્રંથમાંનાં ધર્મ-માર્ગમાં લઈ જનાર, નીતિમય પવિત્ર સન્માર્ગ તરફ પ્રેરનાર, શાન્તરસને પુષ્ટ કરનાર, નવરસમય કથાનકો, આજના નવલિકા-રસિક નવલકથાકારોને, તથા નવલ-કથા-પ્રેમીઓને પ્રાચીન કથાકારોની વિશિષ્ટ સરસ શૈલીનું પરિજ્ઞાન કરાવશે, પાશ્ચાત્ય કથાઓથી મુગ્ધ બનેલાઓને ભારતીય કથાઓની ઉત્તમતા અને સરસતાનો ચાલ કરાવશે । અત્યંત પ્રાચીન સમયની લોક-વાર્તાઓ, પરંપરાથી વર્તમાનમાં ઉતરી આવી છે, તે આમાંની કેટલીય કથાઓને વર્તમાનમાં પ્રચલિત લોક-વાર્તાઓ સાથે સરખાવી જોવાથી સમજી શકાય તેમ છે । દેશ-પરદેશની વાર્તાઓને, દેશી ભાષાઓમાં પ્રચલિત કથાઓને, આવા પ્રાચીન પ્રાકૃત સાહિત્યની કથાઓ સાથે સરખાવવાથી લોક-વાર્તા-વૃત્તાન્તોનાં ડંડાં મૂઠો સમજાશે । તુલનાત્મક દૃષ્ટિએ અભ્યાસ કરવા યોગ્ય આ ગ્રંથ છતાં રસપ્રદ વિષય છે । દૃષ્ટાન્ત તરીકે આમાં દર્શાવેલી બુદ્ધિ-હીન મૂર્ખ ગામડિયાની કથા [પૃ. ૧૫૯]ને ‘મૂર્ખો’ વાર્તા સાથે સરખાવી શકાય । સમ્ભવ છે કે આમાંની

કેટલીય સરસ કથાઓને નાટકોમાં અને સીનેમાની ફિલ્મોમાં ઉતારવા તે વિષયના નિષ્ણાતો લલચાય, તેવી તેની ઉત્તમ સફળતા છે ।

વિવરણકારે પ્રારંભમાં શ્રુતદેવીનું મંગલ સ્મરણ કર્યું છે, તેમ પ્રાયઃ પ્રત્યેક વિસ્તૃત કથાના અન્તમાં પણ તેનું સ્મરણ કરતાં તે તે કથાને શ્રુતને અનુસારે રચેલી જણાવી છે. 'શ્રુત' શબ્દવડે અહિં જૈન આગમ-સિદ્ધાન્ત પ્રકારાન્તરે અન્યત્ર સૂચવેલ છે । જૈન સિદ્ધાન્તને અનન્ય નિષ્ઠ રહી, શ્રુતદેવીના સાન્નિધ્યથી આ વિવરણની અને તદન્તર્ગત કથાઓની પોતે રચના કરી છે—એવું કવિએ આમાં સૂચન કર્યું છે । જૈન આગમોમાં જાણીતી કથાઓને કવિએ પોતાની સરસ શૈલીથી દર્શાવી છે ।

આગમોમાં મુખ્યતથા આવશ્યક-વિવરણ, ઉત્તરાધ્યયન, જ્ઞાતાધ્યયન, સૂત્રકૃતાંગ, દશવૈકાલિક, આચારકલ્પ, દશ-કલ્પ, વ્યવહાર આદિ સૂત્રોનો આધાર લીધેલો જણાય છે, કેટલેક સ્થળે તેનો નામ-નિર્દેશ કરેલો છે । ગણિ-પિટક (દ્વાદશાંગી), દૃષ્ટિવાદ, આત્મ-પ્રવાદ પૂર્વ, સત્યપ્રવાદ પૂર્વ, પ્રથમાનુયોગ આદિ પ્રાચીન શ્રુતોનું પણ પ્રાસંગિક સ્મરણ કર્યું છે । ઋષિ-ચરિત, નેમિ-ચરિત, સનત્કુમાર-ચરિત, વસુદેવહિંડી આદિના પણ ઉલ્લેખો આમાં છે । વિશેષ જાણવા માટે જેનો નિર્દેશ અનેક વાર કરેલો છે, તે ઉપદેશમાલા-વ્યાખ્યાન (વિવરણ), તથા દ્વિમુનિ-ચરિત (પ્રા.), આ વિવરણકારની અન્ય રચનાઓ જણાય છે । ઉપર્યુક્ત સર્વ સાહિત્ય, પ્રાયઃ પ્રાકૃત છે અને શ્વેતામ્બર જૈનાગમ સાથે સમ્બન્ધ ધરાવે છે, તથા તેની અવિચ્છિન્ન પરમ્પરાને, પ્રાચીનતાને અને પ્રામાણિકતાને પ્રકાશિત કરે છે । ગ્રન્થકારે સુપ્રસિદ્ધ શ્વેતામ્બર જૈનાચાર્ય સિદ્ધસેન દિવાકરનો, વાચક-મુખ્ય (ઉમાસ્વામિ)નો, તથા અપ્રસિદ્ધ વંદિકાચાર્યનો નિર્દેશ કરી, તેમની કૃતિયોમાંથી અવતરણો દર્શાવ્યાં છે । જૈનાગમ ઉપરાન્ત વેદ, અક્ષપાદ, સુગત ધર્મકીર્તિ, કપિલ, સાંખ્ય, ક્રાણાદ, ભાગવત આદિ અન્ય દર્શનોનાં મન્તવ્યોના અને રામાયણ, ભારત, નીતિશાસ્ત્ર આદિના નામ-નિર્દેશ સાથે પ્રાસંગિક પ્રકટ ઉલ્લેખો પણ કર્યા છે । આથી ગ્રન્થકારની બહુશ્રુતતા પ્રકાશિત થાય છે, જેનો લાભ સમાજને આવી રીતે આપ્યો છે ।

અહિં દર્શાવેલ વિષયાનુક્રમ જોવાથી આ ગ્રન્થમાંના વિષયોનો, ધર્મોપદેશોનો, તથા તેને અનુસરતી કથાઓનો સામાન્ય રીતે ધ્યાન આવશે, અને યથાયોગ્ય પઠન-પાઠન-પરિશીલનથી ગ્રન્થની વિશિષ્ટતા સુજ્ઞોના લક્ષ્યમાં આવશે । તે સાથે, વિશ્વમાં સર્વત્ર મૈત્રી વિસ્તારનાર, અને શાન્તિને સ્થાપનાર, વિશ્વનું કલ્યાણ કરનાર, અહિંસા-લક્ષણ, સત્ય-પ્રતિષ્ઠિત જૈનધર્મ તેના તત્ત્વજ્ઞાનમય ઉત્તમ સદુપદેશોથી વિશ્વ-ધર્મની વાસ્તવિક પ્રતિષ્ઠાને પ્રાપ્ત કરે છે, તેવું સમજાશે ।

ભારતવર્ષના પ્રતિભાશાલી સજ્જનો અને પરોપકાર-પરાયણ પવિત્ર જીવન ગાઢતા ધર્માચાર્યો વિશ્વના વિવિધ વિષયોનું કેવું વિશાળ જ્ઞાન ધરાવતા હતા ? તે સાથે પોતાના વિશિષ્ટ બુદ્ધિ-વૈભવનો, પ્રાપ્ત થયેલી શક્તિનો, અને પોતાના અમૂલ્ય સમયનો સદુપયોગ તેઓ કેવાં પ્રશંસનીય કાર્યોમાં કરતા હતા ? તે આવા ગ્રન્થ જોવા—જાણવાથી સમજાશે । આવી ગ્રન્થ-રચના જોવા—જાણવાથી ભારતીય શ્રેષ્ઠ પ્રતિભા પ્રકાશમાં આવશે, અને વિદ્યા-

रक सुज्ञोना अन्तःकरणोमांथी शतशः संहज धन्यवाद्ना उद्गारो प्रकट करावशे ।
वर्तमान धर्माचार्योने निज कर्तव्योनी उच्च प्रकारनी प्रेरणा आपशे ।

आवी श्रेष्ठ सरस कृति, आपणा प्रमादथी अने वेदरकारीथी अत्यार सुधी अन्धकारमां
रही गई, प्रकाशमां न आवी शक्ती, एथी एना लाभथी आपणे वंचित रह्या—ए माटे
आपणे सखेद शरमातुं जोइए । एक हजार वर्षो उपरान्त लगभग एक सो वर्षो बीती
जवा छतां सद्भाग्ये आ रचना सुरक्षित रही प्रजा-स्वातन्त्र्यना वर्तमान युगमां, अभिनव
गूजरात विश्व-विद्यालयना प्रादुर्भाववाळा शुभ वातावरणमां प्रकाशमां आवे छे, एथी
आपणे आनन्द मानीए । उत्तम धर्मोपदेशोनी आ माला, विद्वज्जनोना कर-कमलने, तथा
कण्ठ-कमलने विभूषित करशे, एटलुं ज नहि, सहृदयोनां हृदय-कमलोने उल्लसित करवां
पण समर्थ थशे-एवी आशा अस्थाने नथी ।

विवरणकार जयसिंहसूरि ए ज मूलकार

मालामां सामान्य रीते १०८ मणका, रत्नो, किंवा पुष्पो होवानी मान्यता छे, परन्तु
आ धर्मोपदेशमाला मूल ग्रन्थमां प्राकृत ९८ गाथा ज मळे छे । आ ग्रन्थनी पाछलथी
रचाएली बीजी बे विवरण-वृत्तियोना अन्तमां ४ गाथा अधिक मळे छे, ते प्रक्षिप्त जणाय
छे । जयसिंहसूरिना सं. ९१५ मां रचायेला ५७७८ श्लोक-प्रमाण आ विवरणमां,
ते गाथाओनो निर्देश के तेनी व्याख्या दर्शावेल नथी । मूल ग्रन्थकार कोण ? एतुं सूचन
एमांथी मळतुं नथी । जयसिंहसूरिए मूलतुं कर्तृत्व पोतानुं होवानुं स्पष्ट सूचव्युं नथी । आ
विवरणना प्रारम्भमां—‘मङ्गलं च प्रदर्शयन् गाथाद्वयमाह प्रकरणकारः’—एवी रीते उल्लेख
करी मूल प्रकरणतुं कर्तृत्व अन्यतुं होय तेवी रीते तटस्थ सूचन कर्तुं छे; तेम छतां मूलमां
आवता सुयदेवी, विमलगुण वगेरे सूचक शब्दोने विवरणकार जयसिंहसूरिए प्रायः प्रत्येक
कथाना अन्तमां, अने गणधरस्तव, जिनेन्द्र-जयशब्द-कुसुममाला आदि प्रसङ्गोना अन्तमां
पोताना अभिज्ञान तरीके सूचव्या छे । मूलनी प्रथम गाथामां ‘जय-पडाय व्व’ विशेषणमां

१ “सिज्जउ मज्ज वि सुयदेवि ! तुज्ज भरणाउ सुंदरा ज्ञत्ति ।

धम्मोवएसमाला विमलगुणा जय-पडाय व्व ॥” (मूलगाथा १) पृ. १

“सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण” — विवरणमां पृ. ५, २१, २३, २६, २९, ३०, ३२, ४१;

४६, ५२, ५३, ५४, ५७, ५८, ६० वगेरे

“नमिऊण महावीरं सह सुयदेवीए गणहरे शुणिमो ।”

पृ. २२६

“चरम-सरीरा मोकखं विमलगुण-गणहरा दिवु ।”

पृ. २२७

“नमिऊण महावीरं सह सुयदेवीए.....”

पृ. २२७

“विमलगुणं पढमाणो लहइ नरो सासयं ठाणं ॥”

पृ. २२८

“तस्स सुर-मणुय-संथुय-चलण-ट्टिय-पंसुरेण असमेण । सीसावयवेण कयं जयसिंहायरियनामेणं ॥

धम्मोवएसमाला-विवरणमहियागमाणुसारेण । सुयदेविपसाएणं विमलगुणं कुसुमदामं व ॥

तं सुयदेवी-गुणिणो खमिऊण करितुं सुसिलिद्धं । जो सुयदेवि-सण्णेज्ज-विरइयं चित्तिऊण वाएइ ॥” पृ. २२९

“इय जय-पयड-कण्हमुणि-सीस-जयसिंहसूरिणा रहयं ।

धम्मोवएसमाला-विवरणमिह विमलगुण-कलियं ॥”

पृ. २३०

યુક્તિથી 'જય' નામ સૂચિત કર્યું જણાય છે.^૧ યથી વિવરણકાર જયસિંહસૂરિ એ જ મૂલ પ્રકરણકાર હોય—પ્રત્યું અનુમાન થાય છે । વિ. સં. ૧૧૯૧ માં બીજા વિવરણને રચનાર વિજયસિંહસૂરિ (મલધારી હેમચન્દ્રસૂરિના પટ્ટધરે) આ પ્રથમ વિવરણમાં આવેલાં પ્રાકૃત કથાનકોને જ વિસ્તૃત રચ્યાં હોવા છતાં, પ્રસ્તુત જયસિંહસૂરિના નામનો ક્યાંય નિર્દેશ કર્યો જણાતો નથી । તેમણે ૧૪૪૭૧ શ્લોક-પ્રમાણ વિસ્તીર્ણ વૃત્તિનો પ્રારંભ કરતાં મૂલકારને 'શાસ્ત્રકર્તા' 'પ્રકરણકાર' શબ્દોથી સૂચવ્યા છે, પણ તેમનું નામ ત્યાં દર્શાવ્યું નથી । વિ. સં. ૧૩૨૦ લગભગમાં, આ ગ્રન્થની સંસ્કૃતકથાઓવાળી ૬૮૦૦ શ્લોક-પ્રમાણ ત્રીજી વૃત્તિ રચનાર મુનિદેવસૂરિ (વાદી દેવસૂરિના અનુયાયી) પ્રારંભમાં પૂર્વ વૃત્તિકાર તરીકે જયસિંહસૂરિનું સ્મરણ કર્યું છે, પણ સંગલ-ગાથાની વ્યાખ્યા કરતાં મૂલકારને નામ-નિર્દેશ વિના 'પ્રકરણકરણસૂત્રધાર' શબ્દદ્વારા સૂચિત કર્યા છે. તેમ છતાં તેમની વૃત્તિના અન્તમાં 'ક્ષેપક સૂચવેલી ગાથાઓની વ્યાખ્યા કર્યા પછી, છેલ્લી ૧૦૨૩ મી ગાથા આપેલી છે, સુગમ

૧ હર્ષપુરીયગચ્છના વિજયસિંહસૂરિ વિ. સં. ૧૧૯૧ વર્ષમાં રચેલ પ્રાકૃતકથામય ધર્મોપદેશમાલાવિવરણના અન્તમાં અધિક ૪ ગાથાઓ આ પ્રમાણે જોવામાં આવે છે—

“જલ-રેણુ-પુંડવિ-પૈવ્ય-રાઈ-સરિસો ચડવિહો કોહો । પૈવલ-ચૈડમાસ-વૈચ્છર-જાવજીવાણુગામી ય ॥ ૧૯ ॥
 એમેવ થંભ-કેયણ-વૈત્થેસુ પરુવણા ગઈઓ ય । મરુ-અચ્ચંકારિય-પંડુરજેમંગૂ ય આહરણા ॥ ૧૦૦ ॥
 મહમેયા પુવ્વગગહ સંસગીય ય અભિનિવેસેણ । ચડહાં લલુ મિચ્છતં સાહુણમદંસણે અ(ણ)હવા ॥ ૧૦૧ ॥
 મહમેણ જમાલી પુવ્વગગહિયમિ હવહ ગોવિંદો । સંસગિ સાગમિક્ખુ ગુટ્ટામાહિલો અભિનિવેસે ॥” [૧૦૨]

— મુનિરાજ હંસવિજયજીના શાસ્ત્રસંગ્રહની નં. ૬૧૧ વાળી ધર્મોપદેશમાલાવિવરણની પોથીમાં (પત્ર ૨૮૭, ૨૯૦, ૨૯૧)

૨ વિ. સં ૧૩૨૦ લગભગમાં મુનિદેવસૂરિ રચેલ સંસ્કૃતકથાવાળી ધર્મોપદેશમાલાવૃત્તિના ચતુર્થ પ્રસ્તાવના પ્રાન્તમાં પ્રક્ષિપ્ત ૩ ગાથાઓનો અધિક પાઠ તેની વ્યાખ્યા સાથે આ પ્રમાણે મળે છે—

“અતઃ પરં ગાથાત્રયં પૂર્વવૃત્તિકારેણ ક્ષેપકત્વાન્નાદતમ્, વયં તુ નિશીથચૂર્ણેરસુસારેણ વ્યાખ્યાસ્યામઃ ।

એમેવ થંભ-કેયણ-વૈત્થેસુ પરુવણા ગઈઓ ય ।

મરુઅય-અચ્ચંકારિય-પંડુર[જ]મંગૂ ય આહરણા ॥ ૧૯ ॥

નિશીથચૂર્ણો પ્રથમખંડે દશમોદેશકે ઇયં ગાથાઽસ્તિ । અસ્યા ગાથાયાઃ પૂર્વ તત્ર ક્રોધસ્ય ચાતુર્વિધ્યં વર્ણિતમસ્તિ ।”

“અથ સર્વોપદેશસારં ચતુર્વિધમિથ્યાત્વપરિહારં પ્રસ્તુત્વાહ—

મહમેયા પુવ્વગગહ-સંસગીય ય અભિનિવેસે ય ।

ચડહાં લલુ મિચ્છતં પગયરં સંય(જ)મો જત્થ ॥ ૧૦૦ ॥

મહમેણ જમાલી પુવ્વગગહિયંમિ હવહ ગોવિંદો ।

સંસગિ સાગમિક્ખુ ગુટ્ટામાહિલ અભિનિવેસે ॥ ૧૦૧ ॥

તે પછી અન્તમાં આવી ગાથા છે—

ઇય જય-પયડ-કન્હમુણિ-સીસ-જયસિંહસૂરિણા રહ્યા ।

ધર્મોવપ્સમાલા કમ્મકલ્લયમિચ્છમાણેણ ॥ ૧૦૨ ॥”

— વહોદરાના મુનિરાજ હંસવિજયજીના શાસ્ત્રસંગ્રહની નં. ૪૯૬ વાળી સં. ૧૯૬૬ વર્ષમાં લિખિત પ્રતિમાં પત્ર ૨૩૯-૨૪૬

જળાવી જેની વ્યાખ્યા આપી નથી; તેને ક્ષેપક ન માનીએ તો તેના આધારે આ ધર્મોપદેશ-માલા(મૂલ પ્રકરણ)ને જગત્પ્રસિદ્ધ કૃષ્ણમુનિના શિષ્ય પ્રસ્તુત વિવરણકાર જયસિંહસૂરિએ રચેલી માનવી જોઈએ । તે ગાથા આ પ્રમાણે છે—

“ઇય જય-પાયડ-કન્હમુણિ-સીસ-જયસિંહસૂરિના રહ્યા ।

ધર્મોવેશમાલા કમ્મકલ્પમિચ્છમાણે ॥ ૧૦૨ ॥”

વડોદરાના મુનિરાજ શ્રીહંસવિજયજીના શાસ્ત્ર—સંગ્રહની નં. ૪૯૬ હ. લિ. પ્રતિ પત્ર ૨૪૬

ધર્મોપદેશમાલા(પ્રા.) મૂલ ગ્રન્થમાં, પહેલાં જળાવ્યા પ્રમાણે પ્રક્ષિપ્ત ૨,૩,૪ ગાથાઓ જોડીને ૧૦૦, ૧૦૧, ૧૦૩, ૧૦૪ સંખ્યા પળ પ્રાચીન પોથીઓમાં જોવામાં આવે છે । પ્રાચીન સમયમાં આ ગ્રન્થને પઠન-પાઠનાદિમાં મહત્ત્વનું સ્થાન મળ્યું હતું, તેમ જળાય છે । જૈન શ્રમણો અને શ્રમણીઓ પોતાના સ્વાધ્યાયમાટે ધર્મદાસગણિની ઉપદેશમાલા વગેરે પ્રકરણો સાથે આ(મૂલ)ને પળ લખાવી રાખતા હતા । વિહારમાં ઉપયોગમાં લઈ શકાય, તે માટે નાના કદમાં લખાવતા હતા । ૧૦૩ ઇંચ થી ૧૬ ઇંચ સુધીની લંબાઈ વાળી, અને ૧૩ થી ૨ ઇંચ સુધીની પહોળાઈવાળી આવી ૨૭ જેટલી તાડપત્રીય પોથીઓ—ધર્મોપદેશમાલા સાથે અન્ય પ્રકરણોના સંગ્રહની પ્રકરણ-પુસ્તિકાઓ અન્હે પાટળના જૈનમંડારોમાં રહેલી જળાવી છે । તેમાં વિક્રમની તેરમી ચૌદમી સદીમાં લખાયેલી પોથીઓ છે । કેટલીક પોથીઓ જૈન મહિલાઓએ પળ લખાવેલી છે । એમાંની એક સં. ૧૨૭૯ માં ચન્દ્રાવતીમાં મલયચન્દ્રે લખેલી છે, વીજી સં. ૧૨૯૨ માં મૃગુકચ્છ (મરુચ)માં આસદેવીએ લખાવેલી છે, ત્રીજી સં. ૧૩૨૬ માં લખાયેલી સચિત્ર છે, અને ચોથી સં. ૧૩૫૪ માં શ્રીમાલવંશી બાહડના આત્મજ સા. રાસલની પુત્રિકા મોહિણીએ લખાવેલી છે [વિશેષ માટે જુઓ ‘પત્તનસ્થ-પ્રાચ્યજૈનમંડાગારીય-ગ્રન્થસૂચી’ ૧ ભાગ તાડપત્રીય, ગાયકવાડ-પ્રાચ્યગ્રંથમાલા નં. ૭૬, પૃ. ૨૨, ૨૮૪, ૨૩, ૩૦૯ વગેરે]

એવી રીતે જેસલમેર(મારવાડ)ના દુર્ગના પ્રાચીન મોટા મંડારમાં નં. ૨૫ ની પ્રકરણપુસ્તિકા, જે ૧૧×૨ આકારમાં સં. ૧૩૪૫ માં લખાયેલી છે, તેમાં પળ આ મૂલ પ્રકરણ છે । જેસલમેર મંડાગારીય-ગ્રન્થસૂચી(ગા. ઓ. સિરીઝ નં. ૨૧, પૃ. ૫)માં અન્હે સૂચવેલ છે ।

પ્રો. પીટર્સનના રિપોર્ટ ૧, પૃ. ૨૫, ૪૭, ૫૫, ૬૪, ૭૦, ૮૨, ૯૧, ૯૩માં તથા રિપોર્ટ ૫, પૃ. ૮૦ માં જળાવ્યા પ્રમાણે આ મૂલ પ્રકરણની પ્રતિયો સ્વંભાત વગેરેના જૈન મંડારોમાં પળ છે । પી. રિ. ૧, પૃ. ૨૫ માં આ જ ગ્રન્થના કર્તાનું નામ યશોદેવસૂરિ જળાવ્યું છે, તે યુક્ત જળાતું નથી, તેનો આધારભૂત ઉલ્લેખ ત્યાં દર્શાવ્યો નથી । વડોદરા, છાળી, લીંબડી, સૂરત, બંગાલ, પંજાબ વગેરેના સંગ્રહોમાં પળ આ ગ્રન્થની પ્રતિયો જળાય છે ।

પી. રિ. ૧, પૃ. ૪૭, ૫૫, ૬૪, ૭૦ માં માગધી જળાવેલ આ ગ્રન્થના અંતમાં ૧૦૪ મી ગાથા આ પ્રમાણે છે—

“માલા ઉવણાણં એયં જો પઠહ ભાવહ ઉં (ઈ, ઉ) કંઠે ।

સો પાવહ નિવાણં અચિરેણ વિમાણવાસં ચ ॥ ૧૦૪ ॥”

પ્રો. કીલહોર્નેના રિપોર્ટ (વૉ. ૨, નં. ૩૮૨) વગેરેમાં પણ આ ગ્રંથનું સૂચન છે ।

જયસિંહાચાર્યનો પરિચય ।

ધર્મોપદેશમાલા જેવા ૯૮ ગાથાના લઘુ પ્રકરણ ગ્રંથનું ૫૭૭૮ શ્લોકગ્રમાણ આવું ઉત્તમ વિશિષ્ટ વિવરણ રચતાં જયસિંહાચાર્યે પોતાની અનેકદેશીય પ્રૌઢ વિદ્વત્તાનો, बहुश्रुतતાનો પરિચય કરાવ્યો છે; પરંતુ તેઓ પોતાનાં જન્મ, વિદ્યાધ્યયન, દીક્ષા આદિથી ભારતના કયા શુભ પ્રદેશને વિભૂષિત કર્યો હતો ? કયા જ્ઞાતિ-વંશને અલંકૃત કરી યશસ્વી કર્યો હતો ? કયા કુલને કીર્તિશાલિ કર્યું હતું ? કયાં ભાગ્યશાલી માત-પિતાને ધન્યવાદનાં પાત્ર કર્યાં હતાં ? એ વગેરે સમ્બન્ધમાં તેઓ આ ગ્રંથમાં કોઈ નિર્દેશ કર્યો નથી; એથી એ સમ્બન્ધી આપણી જિજ્ઞાસા પૂર્ણ થઈ શકતી નથી । સંસારથી વિરક્ત નિઃસ્પૃહ જૈનાચાર્યો પોતાની પૂર્વાવસ્થા ગૃહસ્થાવસ્થાને, અથવા પોતાના ત્યાગ કરેલા સાંસારિક સમ્બન્ધોને સ્મરણમાં લાવી પ્રકાશિત કરવાનું પ્રાયઃ પસંદ કરતા નથી । આ પ્રૌઢ ગ્રંથકારે પણ એવા કોઈ આશયથી પોતાનો એવા પ્રકારનો પરિચય આપવો ઉચિત નહિ માન્યો હોય—એવું અનુમાન થાય છે । એમતા કોઈ અનુયાયી ભક્ત શિષ્યે અન્યત્ર તેવો પરિચય કરાવ્યો હોય, તો તે સાધન અમને ઉપલબ્ધ થયું નથી ।

સન્તોષની વાત છે કે આ ગ્રંથકારે શ્રમણાવસ્થા સાથે સમ્બન્ધ ધરાવતો પોતાનો આવશ્યક ऐतिहासिक પરિચય આ ગ્રંથના અન્તમાં કરાવ્યો છે । આ ગ્રંથમાં [પૃ. ૧૯૨-૧૯૩ માં] પ્રસન્નાનુસાર ‘જય’ શબ્દોથી અલંકૃત, ‘જિનવરેન્દ્રોની સ્તુતિરૂપ જયશબ્દ-કુસુમમાલા’ રચી ગ્રંથકારે ૨૪ તીર્થંકરો પ્રત્યે પોતાનો ભક્તિ-ભાવ પ્રકટ કર્યો છે ।

તથા ગ્રંથના અન્તમાં—‘ઋષભ વગેરે સર્વ જિનેન્દ્રોના ગણધરો અને સ્થવિરો પદ-માણુઓમ(પ્રથમાનુયોગ)માં કહેલા છે.’ તેમ સૂચવી, એકેક ગાથાદ્વારા મહાવીરના સમસ્ત શાસ્ત્રાર્થના પારમાર્થી ૧૧ ગણધરોનો, દેશ, વંશ, આયુષ્ય, માત-પિતાદિ પરિચય કરાવ્યો છે ।

ગ્રંથકારે ઉપર્યુક્ત તીર્થંકરાવલી અને ગણધરાવલી જણાવ્યા પછી મહાવીરના તીર્થમાં થઈ ગયેલા શ્રુત-સ્થવિરોની આવલી જણાવી છે । તેમાં શ્રુત-રત્નના મહાસાગર જેવા જમ્બૂધી દેવ વાચક સુધીમાં થઈ ગયેલા ૨૪ શ્રુત-સ્થવિરોનું સ્મરણ કરી વિનયથી તેમને તમન્ન કર્યું છે, તે સાથે વર્તમાન કાલમાં વિદ્યમાન અને ભવિષ્ય કાલમાં થનારા શ્રુત-સ્થવિરોને પણ પ્રણામ કરતાં ગ્રંથકારે પોતાની તમ્મતા-લઘુતા દર્શાવી છે । પ્રકારાન્તરથી તે પૂર્વજોના અનુયાયી શ્રુત-સ્થવિર તરીકે પોતાને સૂચિત કર્યા છે ।

ગ્રંથકારે અન્તમાં ૩૧ ગાથાઓ દ્વારા પોતાની ગુરુ-પરમ્પરા દર્શાવી, ગ્રંથ-રચના, સમય, રાજ્ય-સ્થલાદિ સમ્બન્ધિ વક્તવ્ય કર્યું છે ।

વિવરણકારનું વક્તવ્ય

૧. “વીર જિનથી પ્રારમ્ભ કરેલી એ (ઉપર્યુક્ત) સ્થવિરાવલીને પૂર્વે થયેલા મુનિઓએ કહેલી છે [દેવ વાચકે નન્દીસૂત્રમાં જણાવી છે]; શેષ (વાકીના - પછીના વીજા સ્થવિ-રોની) આવલીને હવે હું કહું છું, તે તમે સાંભળો -

દેવ વાચક તથા વટેશ્વર

૨. દેવ વાચક [સં. ૫૧૦] પછી અનેક સૂરિઓ થઈ ગયા પછી મિથ્યાત્વરૂપી અન્ધકારને દૂર કરવામાં સૂર્ય જેવા વડસર(વટેશ્વર) નામના ક્ષમાશ્રમણ થઈ ગયા ।

તત્ત્વાચાર્ય અને યક્ષ મહત્તર

૩. તેમના શિષ્ય તત્ત્વાચાર્ય એવા નામથી સુપ્રસિદ્ધ થયા, જેમનો જશ જગત્માં પ્રકટ થયો હતો, જે, પાંચ પ્રકારના આચારો (૧ જ્ઞાનાચાર, ૨ દર્શનાચાર, ૩ ચારિત્રાચાર, ૪ તપ આચાર અને ૫ વીર્યાચાર)માં સારી રીતે સ્થિત હતા, જિન-પ્રવચનરૂપ ગગનમાં ચન્દ્ર જેવા હતા ।

૪. તેમના પ્રધાન શિષ્ય પળ તેવા, યક્ષ મહત્તર નામના થયા, જેણે સ્વદુર્ય(સ્વદુ-કૂપ=સ્વાદુ)માં સુપ્રસિદ્ધ જિન-ભવન સ્થાપિત કરાવ્યું હતું ।

કૃષ્ણ મુનિ

૫. તેમના શિષ્ય કૃષ્ણમુનિ^૧ થયા, જેઓ તપ-તેજના રાશિ હોઈ દુઃષ્ણમાં કાંલના નરનાથો(દુષ્ટ રાજાઓ, મનુષ્યો)ના મસ્તકોને શૂલ ઉત્પન્ન કરનાર અને મંઠ્યોરૂપી અરવિન્દોને વિકસ્વર કરવામાં સૂર્ય જેવા હતા ।

૧. શકાબ્દ ૭૦૦ = વિક્રમસંવત્ ૮૩૫માં દાક્ષિણ્યચિહ્ન ઉદ્દ્યોતનાચાર્યે રચેલી પ્રાકૃત કુવલયમાલિકથામાં પોતાના પૂર્વજો તરીકે જે વટેશ્વર, તત્ત્વાચાર્ય અને યક્ષ વગેરેનો ઉલ્લેખ કર્યો છે, તેઓ અને આમાં જણાવેલ એવી સમાન નામવાળી વ્યક્તિઓ એક જ છે કે કેમ? એ વિચારણીય છે ।

નામિનન્દનજિનોદ્ધાર (શત્રુંજયતીર્થોદ્ધાર)પ્રબન્ધ રચનાર ઉપકેશગચ્છના કક્કસૂરિએ વિ. સં. ૧૩૯૩ માં રચેલા ઉપકેશગચ્છ-પ્રબન્ધમાં જણાવેલ યક્ષ મહત્તર, કૃષ્ણર્ષિ, તથા જયસિંહસૂરિ; અને અહિં જણાવેલ તે તે નામના આચાર્યો એક હોવાનો સંભવ લાગે છે । ત્યાં જણાવ્યા પ્રમાણે તેમનો સમય અધિક પ્રાચીન લાગે છે, અને તેમની માન્યતા પ્રમાણે તેઓ ઉપકેશગચ્છમાં થયેલા પૂર્વજો હતા । અહિં તત્ત્વાચાર્ય તરીકે નિર્દેશ છે, તેને ત્યાં નન્દસૂરિ તરીકે જણાવ્યા લાગે છે । પ્રાકૃત તત્તાયરિય, નન્નાયરિય તરીકે પણ વંચાય, અને લેખકો દ્વારા સમાન અક્ષરે લખાય છે - એ પ્રાચીન હસ્તલિખિત પ્રતિયો વાંચનાર વિદ્વાનો સમજી શકે તેમ છે । સ્વદુકૂપ નગરનો, નાગપુરનો, તથા ત્યાંના જિનમન્દિરનો ઉલ્લેખ ઉપર્યુક્ત ઉપકેશગચ્છ-પ્રબન્ધમાં પણ આવે છે । શ્રીજ્ઞાનસુન્દરજી(હાલ નામ દેવગુપ્તસૂરિ)ની પ્રેરણાથી સં. ૧૯૮૭ માં તે સંસ્કૃત ગ્રંથનો હિન્દી અનુવાદ મેં કરી આપ્યો હતો, તે સાથે તે પ્રકટ થયો નથી, છતાં તેમાંનું કથન જાણવા માટે અહિં આગલ દર્શાવવામાં આવે છે ।

વિક્રમસંવત્ ૯૧૫ માં રચેલા આ ગ્રંથના અન્તમાં કૃષ્ણમુનિના શિષ્ય જયસિંહાચાર્યે પોતાની ગુરુ-પરમ્પરાનો સમ્બન્ધ, ભગવાન મહાવીરના ગણધરો, શ્રુત-સ્થવિરોના ક્રમમાં થયેલા દેવ વાચક (નન્દીસૂત્રકાર) સાથે જોડ્યો છે । દેવ વાચકની પરમ્પરામાં થયેલા ઉપર્યુક્ત યક્ષ મહત્તર અને કૃષ્ણ મુનિ વગેરેને તે પછી લગભગ પાંચસો વર્ષ પછી થયેલા ઝકેશ(ઉપકેશ)ગચ્છના આચાર્યે પોતાની રત્નપ્રભગુરુવાળી પૂર્વજ-પરમ્પરામાં ઝકેશગચ્છની અગ્ર શાખામાં થયેલા સૂચવી કેટલોક વૃત્તાન્ત જણાવ્યો છે, તે વિચારણીય છે । વિ. સં. ૧૩૯૩ માં કક્કસૂરિએ સંસ્કૃતમાં ઝકેશગચ્છ સમ્બન્ધી પ્રબન્ધ-ચરિત્ર ગ્રંથ રચેલો છે, તેની રચના

तेमणे ऐदम्पर्यंशी जाणीने, अने चिर-लिखित महापुस्तिकाओ जोईने पोताना मति-वैभव प्रमाणे करेली त्यां जणावी छे-

“आसन्नकेशगच्छे निखिलगणभृतो ये पुरा सप्रभावा,

पेदम्पर्याद् विदित्वा, चिरलिखितमहापुस्तिकाभ्योऽपि दृष्ट्वा ।

ग्रन्थे गच्छप्रबन्धे निजमतिविभवोन्मानतो निर्मितेऽस्मिन्

प्रोचेऽहं तानशेषानपि न हि विदिता ये मया तेऽत्र नोक्ताः ॥ ७३२ ॥

श्रीविक्रमाकाङ्क्ष दहनाङ्ग-वह्नि-शशाङ्क [१३९३] संख्ये शरदि प्रवृत्ते ।

गच्छस्य सम्बन्धचरित्रमेतत् श्रीकक्कसूरी रचयाञ्चकार ॥ ७३४ ॥

श्रीपार्श्वोत्पन्न-रत्नप्रभगुरु-निविड-स्थूलमूलप्रबन्धः,

कृष्णव्याघ्रप्रशाखाततिपरिकरितः साधु-साकार-पत्रः ।

सच्छायः कीर्ति-पुष्पः शुभशतफलितः श्राद्धपक्ष्याश्रितो यः,

श्रीमानूकेशनामा स भुवि विजयतां कल्पशाखीव गच्छः ॥ ७३५ ॥”

उपर्युक्त प्रबन्धमां (श्लो. १८८ थी २०५ मां) जणाव्युं छे के-“त्यार पछी फरी पाछा बीजा यक्षदेवसूरि थया, ते विहार करता अनुक्रमे मुग्धपुर (मूढारा) नामना श्रेष्ठ नगरमां आव्या हता । त्यां म्लेच्छोनी भय उत्पन्न थतां तेमणे वृत्तान्त जाणवा माटे शासनदेवीने मोकली हती, तेणीने म्लेच्छोना देवोए पकडी हती । तेओ आवीने निरन्तर कहेता हता के-‘म्लेच्छो आपणा मन्दिरमां छे’ तेमना वचननी प्रतीतिथी पूज्य, ते ज.प्रमाणे जनोने कहेता हता । दैवयोगथी अकस्मात् म्लेच्छ-सैन्य आव्युं, त्यारे शासनदेवीए जल्दी आवीने कहुं के-म्लेच्छो आव्या,.....हे प्रभो ! हुं शुं करुं?, व्यन्तरो वडे पकडाई हती, हमणां ज मने छोडी छे, तो म्हारो शो दोष छे?, एम कहीने देवी गई; सूरि देव-गृह (मन्दिर)मां गया, देवताऽवसर (देव-सामग्री) आपीने तेमणे बे साधुओने मोकल्या । सूरिजी पोते पांचसो मुनिओ साथे कायोत्सर्ग (ध्यान)मां रह्या । एवी रीते रहेला केटलाक साधुओने [म्लेच्छोए] पकड्या, केटलाकने मार्या; वन्शी तरीके रहेल, म्लेच्छ थयेला एवा पण श्रावके सूरिजीने छोडाव्या, अने साथे पोताना पुरुषो आपीने तेमने सुखेथी खट्टकूप (खाट्ट)पुरमां पहोंचाड्या, कारण के मनुष्योनुं भाग्य जागनुं होय छे-

“दत्त्वा सह स्वपुरुषान्, खट्टकूपपुरे प्रभुम् । प्रापयच्च सुखेनैव भाग्यं जागर्ति यन्नृणाम् ॥ १९६ ॥”

त्यां वसता श्रावकोए पोताना पुत्रो आप्या, ते ११ जणने पूज्ये दीक्षित कर्या । पूर्वोक्त वने मुनिओ देवतावसर (देव-सामग्री) लइने मळ्या । त्यांथी पूज्य, परिवार साथे आघाट नगरमां गया । त्यां पण श्रावकोए गच्छना उद्धार माटे पुत्रो आप्या, केटलाके संसारना वैराग्यथी पोतानी मेळे ज दीक्षा स्वीकारी । विक्रमथी एक (? आठ) सो ने कंडक अधिक काल गयो, त्यारे श्रेष्ठ चरित्रवाळा ते यक्षदेवाचार्य थया ।

“श्रीविक्रमादेक (? दष्ट) शते किंचिदभ्यधिके गते । तेऽजायन्त यक्षदेवाचार्या वर्यचरित्रिणः ॥”

जे मुनीश्वरे स्तम्भतीर्थ (खंभात) पुरमां संघे करावेल पार्श्वने मन्दिरमां स्थाप्या हता. बहु परिवार थतां, कोइ बुद्धिनिधि शिष्यने ‘कक्कसूरि’ नामथी पोताना पदमां गुरु (गच्छ-नायक) करीने ते स्वर्गे गया ।

ते (कक्कसूरि) ना पट्ट पर, गुरुना गुणोथी आश्रित सिद्धसूरि गुरु थया; तेमना यक्ष नामना शिष्य महत्तरपदमां रह्या हता । तेओ चारित्रवंत होवा छतां पण शुभ परिणामनो विचार करीने, श्रावकोना अति आदरथी नियन्त्रित थइने प्राये खट्टकूपपुरमां रहेता हता; गुरु (गच्छनायक) स्थाप्या विना, सिद्धसूरि गुरु स्वर्गे जतां, सर्व प्रकारनी गच्छ-वाहकता यक्ष महत्तर करता हता ।

“तत्पट्टेऽभूत् सिद्धसूरिगुरुर्गुणाश्रयः । यक्षाभिर्यस्तस्य शिष्यो, महत्तरपदे स्थितः ॥ २०३ ॥

स प्रायोऽभूत् खट्टकूपे, चारित्र्यपि विविन्त्य च । शुभोदकं श्रावकाणामत्यादरनियन्त्रितः ॥ २०४ ॥

सिद्धसूरिगुरौ स्वर्गमत्यापितगुरौ गते । गच्छवाहकतां चक्रे, सर्वा यक्षमहत्तरः ॥ २०५ ॥”

“आ तरफ मथुरापुरीमां नान नामना कोई सुबुद्धि, कोइ एक आरण्यक (वनवासी) गुरुनी पासे दीक्षा लइने सर्व सिद्धान्त भण्णा हता, अने पुरीनी समीपना वनमां व्रत पालन करता हता; तेमने पहेलां ऊकेशगणना नायक यक्षदेवे नन्नसूरि नामना आचार्य कर्या हता; तेमनी पासे कृष्ण नामना विप्रे व्रत स्वीकार्यु हुं । स्वल्प आयुष्यवाळा ते नन्नसूरि, बीजा भविकोने पण पोताना हाथे दीक्षा आपीने स्वर्गे गया । त्यार पछी

ઉદાર બુદ્ધિવાળા સુજ્ઞ કૃષ્ણ સાધુ ઉત્થાપના (ઉપસ્થાપના) વગેરે વ્રત-વૃદ્ધિ (વિધિ) માટે સ્વટ્કૂપ (સ્નાત્ર) પુરમાં ગયા હતા । તેમણે વીર-મન્દિરમાં યક્ષ મહત્તરની પાસે ઉપસમ્પદ અને વંને પ્રકારની (પ્રહણ, આસેવના) શિક્ષા પ્રહણ કરી હતી । મહત્તર પળ, પોતાના આયુષ્યના અન્તમાં, ગચ્છનો સમસ્ત ભાર કૃષ્ણ ઋષિને સમર્પણ કરીને, અનશ્ન કરીને સ્વર્ગે ગયા ।

કૃષ્ણઋષિએ ચક્રેશ્વરી દેવીની વાળીથી ચિત્રકૂટ (ચિત્તોડ) પુરમાં જઈને કોઈ શિષ્યને મળાવ્યો હતો, સર્વ વિદ્યાવાળા તે શિષ્યને દેવગુપ્ત નામથી ગુરુ (ગચ્છનાયક) તરીકે સ્થાપન કરાવ્યા હતા, તે પોતાની મેઠે આદર-પૂર્વક ગચ્છ-વાહકપણાનું પાલન કરતા હતા ।

દેવગુપ્ત, ગચ્છના ભારનો નિર્વાહ કરતા હતા, તે સમયમાં કૃષ્ણઋષિ વિહાર કરતા એક વખતે નાગપુરમાં ગયા હતા । ત્યાં તેમની ધર્મદેશના સાંભળીને નારાયણ શ્રેષ્ઠી પ્રતિબોધ પામ્યા હતા..... એક વખતે એ શેઠે કૃષ્ણઋષિને વિજ્ઞાપિત કરી કે-“ભગવન્! તમારા આદેશથી આ પુરમાં હું જિન-મન્દિર કરાવું.”.....[સપ્તેત્રી] જિને કહેલી છે, તેમાં જૈનમન્દિરના નિર્માણની મુખ્યતા છે” [ઉત્તમ મેટળું લઈ તે ત્યાંના મહારાજા પાસે ગયા, તેની પ્રાર્થનાના પ્રત્યુત્તરમાં મહારાજાએ કહ્યું કે-] ‘પુરમાં જ્યાં તમને સુખ થાય ત્યાં, રુચિ પ્રમાણે ભૂમિને પ્રહણ કરો, અને ત્યાં [દેવમન્દિર] કરાવો, મેં તે ભૂમિ તમને પ્રસાદથી અર્પણ કરી છે ।’

ત્યાર પછી તે શેઠે (નારાયણે) નાગપુરમાં ડુર્ગ (ગઢ-કિલ્લા) માંની ભૂમિની યાચના કરી; તે પ્રાપ્ત કરીને, જલ્દી ત્યાં આવીને તેણે દેવ-મન્દિરનો પ્રારંભ કર્યો । થોડા દિવસોમાં અસાધારણ જૈનમન્દિર તૈયાર થતાં, મૂલ બિમ્બ કરાવીને તેણે કૃષ્ણઋષિને વિજ્ઞાપિત કરી કે-“હે પ્રભો! પ્રતિષ્ઠા કરો, જેથી આ (બિમ્બ) જનો વડે પૂજાય; તમારા મન્ત્રોથી સ્થાપિત સંસ્કારવાળા પાષાણો પણ પૂજાય છે.”

કૃષ્ણ ઋષિએ કહ્યું કે-“મહારા પૂજ્ય શ્રીદેવગુપ્તસૂરિજી ગૂર્જર ભૂમિમાં છે, તેમને તમે સત્વર બોલાવો.” ત્યાર પછી ભક્તિમાન તે શેઠે વિજ્ઞાપિત સાથે પુત્રને મોકલી, ગુરુજીને બોલાવી શ્રેષ્ઠ લગ્નમાં પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી । ત્યાં ૭૨ ગોષ્ઠી અને ગોષ્ઠિકો (વ્યવસ્થાપક વહીવટદાર ટ્રસ્ટીઓ) પણ ઠરાવ્યા હતા. ત્યારથી નાગપુરમાં જૈનધર્મનું સામ્રાજ્ય થયું હતું ।

કૃષ્ણ ઋષિએ સ્પાદલક્ષ (સવાલક-રાજપૂતાના) માં ઉત્કૃષ્ટ તપ કર્યું હતું, જે જોઈને સર્વ જન માથું ધુળાવતા હતા । ઉપવાસી તે તપસ્વીએ નાગપુરથી રૈવત (ગિરનાર) ગિરિ પર જઈ, નેમિજિનને નમન કરી, નિયમ પ્રમાણે પૂજીને ક્ષીર જલને પ્રાપ્ત કરીને, દૂધ પર નજર નાખતાં, ગુહરિહા જઈને જ મોજન, અને નિર્વેદથી મથુરા પુરીએ પહોંચીને પારણ કર્યું હતું ।

કૃષ્ણ સાધુએ એક સમયે દેવગુપ્તજીને વિજ્ઞાપિત કરી કે-“અનુયોગને ધરનાર કોઈ પણ એક સૂરિ કરો; શ્રીસિદ્ધસૂરિજી થયા પછી ઘણાં વર્ષો સુધી ગચ્છ ગુરુ (ગચ્છનાયક સૂરિ) થી શૂન્ય રહ્યો હતો, તેથી અન્ય ગચ્છના સૂરિઓને મેં બહુધા પ્રાર્થના કરીને આપ પૂજ્યને પદ-સંગમ કરાવ્યો હતો; તેથી મન્ત્રને ધરનાર બીજા કોઈ સૂરિ કરવામાં આવે, જેથી આત્માયવાળો સૂરિ-મન્ત્ર ગચ્છમાંથી જાય નહિ ।”

તે (કૃષ્ણ સાધુ) ની વિજ્ઞાપિતથી દેવગુપ્તજીએ ત્યાર પછી પોતાના આદેશને કરનાર જયસિંહ નામના સુબુદ્ધિ વિદ્વાનને મન્ત્રના આધારરૂપ ગુરુ (ગચ્છનાયક) કર્યા હતા । તેમના પદ પર વીરદેવ, અને તેમના પદ પર વાહુદેવ; એવી રીતે કેટલાંક વર્ષો સુધી મન્ત્રાધાર એ ત્રણ નામો થયાં હતાં । વિ. વિ.”

ઉપર્યુક્ત આશયને સૂચવતા શ્લોકો આ પ્રમાણે છે-

“ઇતશ્ચ મથુરાપુર્યાં, કશ્ચિન્નાનાઽભિધઃ સુધીઃ । કસ્યાપ્યારણ્યકગુરોર્દીક્ષામાદાય પાર્શ્વતઃ ॥ ૨૦૬ ॥

અધીતસર્વસિદ્ધાન્તઃ, પુર્યાસન્નવને વ્રતમ્ । પાલયન્ યક્ષદેવાલ્યૈરુકેશગણનાયકૈઃ ॥ ૨૦૭ ॥

શ્રીનન્નસૂરિનામાઽસાવાચાર્યોઽસ્તિ કૃતઃ પુરા । તસ્ય પાર્શ્વે કૃષ્ણનામા, ત્રિમો વ્રતમુપાદદે ॥ ૨૦૮ ॥

ત્રિભિર્વિશેષકમ્ ।

અથ શ્રીમાન્ નન્નસૂરિર્ભવિકાનપરાનપિ । દીક્ષયિત્વા સ્વહસ્તેન, સ્વલ્પાયુઃ સ્વર્જગમ સઃ ॥ ૨૦૯ ॥

તત ઉત્થાપનામુખ્યવ્રતવૃદ્ધિ (વિધિ) કૃતે કૃતી । કૃષ્ણસાધુઃ ષ (સ્વ)ટ્કૂપપુરેઽગચ્છદતુચ્છધીઃ ॥ ૨૧૦ ॥

શ્રીયક્ષમહત્તરાણાં, પાર્શ્વે શ્રીવીરમન્દિરે । ઉપસમ્પદમાદત્ત, શિક્ષાં ચ દ્વિવિધામપિ ॥ ૨૧૧ ॥

મહત્તથા(રો)ઽપિ ગચ્છસ્ય, ભારં કૃષ્ણર્ષયેઽલિલમ્ । વિતીર્યાનશનં કૃત્વા, સ્વાયુઃપ્રાન્તે દિવં યયૌ ॥ ૨૧૨ ॥

ततः कृष्णार्पिणा.....देवीचक्रेश्वरीगिरा । चित्रकूटपुरे गत्वा, विनेयः कोऽपि पाठितः ॥ २१३ ॥
 स सर्वविद्यः श्रीदेवगुप्ताख्यः स्थापितो गुरुः । स्वयं गच्छवाहकत्वं, पालयामास सादरः ॥ २१४ ॥
 श्रीदेवगुप्ते गच्छस्य, भारं निर्वाहयत्यथ । कृष्णार्पिः श्रीनागपुरे, विहरन्नन्यदा ययौ ॥ २१५ ॥
 तत्र नारायणः श्रेष्ठी, श्रुत्वा तद्धर्मदेशनाम् । प्रतिबुद्धः कु....., ...शतैः ॥ २१६ ॥
 व्यजिज्ञपदसौ जातु, कृष्णार्पिं भगवन्नहम् । कारयामि त्वदादेशात्, पुरेऽस्मिन् जैनमन्दिरम् ॥ २१७ ॥
 .....जिनोदिता । विद्यते तत्र मुख्यत्वं, जैनमन्दिरनिर्मितेः ॥ २१८ ॥
 ततः श्रेष्ठी कन्य.....। .....हा(दा)य सः ॥ २१९ ॥
 “यथारुचि गृहाण त्वं, भूमिं यत्र पुरे तव । सुखायते तत्र कुर्याः, प्रसादे ते कृता मया” ॥ २२० ॥
 सोऽयाचत नागपुरे, दुर्गमध्ये क्षितिं ततः । लब्ध्वाऽऽगत्य द्रुतं तत्र, प्रारभे देवमन्दिरम् ॥ २२१ ॥
 स्वप्नैरहोभिरतुले, निष्पन्ने जैनमन्दिरे । कारयित्वा मूलविम्बं, स कृष्णार्पिं व्यजिज्ञपत् ॥ २२२ ॥
 “प्रभो ! प्रतिष्ठा क्रियतां, यथेदं पूज्यते जनैः । त्वन्मन्त्राहितसंस्काराः, पूज्यन्ते दृषदोऽपि हि” ॥ २२३ ॥
 कृष्णार्पिः ग्राह मे पूज्याः, श्रीदेवगुप्तसूरयः । सन्ति गूर्जरमेदिन्यां, तानाकारय सत्वरम् ॥ २२४ ॥
 ततः सुतं सविज्ञसिं, प्रेषयित्वा स भक्तिमान् । गुरुनाकार्यं सल्लभे, प्रतिष्ठां निरमापयत् ॥ २२५ ॥
 तत्र द्वासप्ततिं गोष्ठीगोष्ठिकानप्यचीकरत् । जैनधर्मस्य साम्राज्यं, ततो नागपुरेऽभवत् ॥ २२६ ॥
 सपादलक्षे कृष्णार्पिरुत्कृष्टं विदधे तपः । यन्निरीक्ष्य जनः सर्वो, विदधे मूर्धधूननम् ॥ २२७ ॥
 श्रीमन्नागपुरादुपोषिततनुर्गत्वा गिरौ रैवते, नत्वा नेमिजिनं प्रपूज्य नियमं क्षीरार्णमासाद्य च ।
 दुग्धे चक्षु निवेशतां गुडरिहा गत्वैव यो भोजनम्, निर्वेदान्मथुरां पुरीमधिगतः चक्रे ततः पारणम् ॥ २२८ ॥
 श्रीदेवगुप्ता अन्येद्युर्विज्ञप्ताः कृष्णसाधुना । अनुयोगधरः कोऽपि, सूरिरको विधीयताम् ॥ २२९ ॥
 श्रीमतां सिद्धसूरीणां, व्यतीतानामनन्तरम् । गुरुशून्यो यथा गच्छो, बहुवर्षाण्यजायत ॥ २३० ॥
 ततोऽन्यगच्छसूरीणां, बहुधाऽभ्यर्थनं मया । विधाय कारयामासे, पूज्यानां पद-सङ्गमः ॥ २३१ ॥
 ततो मन्त्रधरः कोऽपि, सूरिरन्यो विधीयते । यथा गच्छात् सूरिमन्त्रो, गच्छत्यान्नाधिको नहि ॥ २३२ ॥
 तद्विज्ञेदेवगुप्तैर्निजादेशकरस्ततः । मन्त्राधारगुरुश्चक्रे, जयसिंहद्वयः सुधीः ॥ २३३ ॥
 तत्पट्टेऽभूद् वीरदेवो, वासुदेवोऽथ तत्पदे । मन्त्राधाराभिधा एवं, तिस्रोऽभूवन् कियत्समाः ॥ २३४ ॥”

‘भगवान् पार्श्वनाथकी परम्पराका इतिहास’ जेवा विशाल ग्रन्थोना लेखक, उपकेशगच्छना वर्तमान आचार्य श्रीदेवगुप्तसूरिजी (पूर्वनाम ज्ञानसुन्दरजी)नो अहिं आभार मानवो उचित छे, के जेमणे म्हारी प्रार्थनाथी तत्काल आ श्लोक-सामग्री सं. १९८७ मां म्हारा करेला हिन्दी अनुवाद साथे म्हने मोकलावी हती ।

कृष्णार्पि-गच्छ

आ महासुनि कृष्णना नामथी ‘कृष्णार्पि-गच्छ’ प्रसिद्धिमां आवेल छे, जेमांना अनेक आचार्योंए, अने विद्वान् मुनिओए अनेक स्थले जिनमन्दिर-मूर्तियोनी प्रतिष्ठा करी-करावेली जाणवामां आवी छे, तथा ग्रन्थ-रचनादि अनेक शुभ प्रवृत्ति करेली जणाय छे ।

वाद-विद्यामां सारंग नामना वादीने विरंग बनावनार, न्यायसारनी टीका वगेरे रचनार अन्य जयसिंह-सूरिए वि. सं. १४२२मां रचेल कुमारपालचरित महाकाव्यमां पोताना पूर्वज तरीके उपर्युक्त कृष्णमुनि सम्बन्धमां उल्लेख कर्यो छे के “आर्य सुहस्तीना मुख्य शिष्य श्रीगुप्तसूरिथी चारणलब्धिना कारणथी चारणगण प्रख्यात थयो, तेनी चोथी शाखा वज्रनागरीमां, विटप नामना बीजा कुलमां कृष्ण मुनि थया । जेथो अनहद लब्धियोना वासस्थानरूप हता, भक्तो-देवोथी वन्दन कराता प्रख्यात तपस्वी हता, कृपा-सागर हता । जेमणे मित्र-मरणना दुःखथी व्रत स्वीकार्युं हतुं, जेमणे दुःखे ग्रहण करी शकाय एवा अभिग्रहो ग्रहण कर्यो हता; जेमणे सपौना झेरथी आकुल प्राणीओने पगना पाणीथी उज्जीवित कर्यो हता, जेमणे प्रतिवर्ष ३४ पारणां कर्यो हता, अनेक राजाओने प्रतिबोध आप्यो हतो; शमरूपी धनवाळा ते कृष्ण ऋषि हर्ष माटे थाओ । ते मुनिराजे पहेलां नागपुरमां पोताना वचनथी नारायण शेठ द्वारा उत्तम चैत्य (जिन-मन्दिर) करावीने, तेमां वीरथी (? विक्रमथी) ९१७ वर्षमां आषाढ मासनी शुक्ल पंचमी तिथिए अन्तिम जिन (महावीर तीर्थकर) नी प्रतिष्ठा करी हती; अने बंभ वगेरे ७२ गोष्ठिको (बहीवटदार टूस्तीओ) नी स्थापना करी हती । ते संस्कृत उल्लेख आ प्रमाणे छे-

૬. જેને ભારતમાં જિનવરોની ૧ અવતરણ (દેવલોકમાંથી ચ્યવી માતાની કુક્ષિમાં અવતરવું), ૨ જન્મ, ૩ નિષ્ક્રમણ (પ્રવ્રજ્યા), ૪ જ્ઞાન(કેવલજ્ઞાન), અને ૫ નિર્વાણ (મોક્ષ કલ્યાણક)ની ભૂમિઓને સંઘ સાથે વહુ પ્રકારે નમન કર્યું હતું (તીર્થ-યાત્રાઓ કરી હતી)

૭. જિન-કલ્પી જેવા જે મુનિએ એક માસના, બે માસના, ત્રણ માસના, ચાર માસના ચતુર્માસ (તપ-ઉપવાસો) કાચ-ક્લેશ વિના કર્યા હતા ।

૮-૯. ભક્તિથી જેમનું નામ ગ્રહણ કરવાથી પુરુષો(મનુષ્યો)નું અનિષ્ટ કષ્ટ-સંકટ જલ્દી નાશ પામે છે; ચાહે તે દેવો, મનુષ્યો કે તિર્યંચોએ કરેલું હોય, ગ્રહો, ભૂતો, રોગો, ઉપસર્ગો, મારિ(મરકી) કે શત્રુએ ઉત્પન્ન કરેલું હોય, અથવા ચોરે, સર્પે, મત્ત રાજાએ, દુઃસ્વપ્ને કે અશકુને કરેલું હોય, તે ક્ષય પામે છે; સૂર્યનાં કિરણોથી ગાઢ અન્ધકાર ભેદાય છે, તેમાં વિસંવાદ ક્યાં છે ?

૧૦. મસાણની ભૂમિઓમાં સર્વ(આછી) રાત સુમેરુની જેમ અડગ ઉભા રહેતા જે મહાત્મા દેવો વગેરેના વહુ પ્રકારના ઉપસર્ગો વડે પણ ચલાયમાન કરી શકાયા ન હતા ।

“તત્રાસીદપસીમલબ્ધિ-વસતિર્વિન્દારુવન્દારકત્રાતલયાતતપાઃ કૃપાજલનિધિઃ શ્રીકૃષ્ણનામા મુનિઃ ।
યો મિત્ર-વ્યયદુઃખતો વ્રતમધાદ્ યોઽભિગ્રહાન્ન દુર્ગ્રહાન્, વધ્રે વ્યાલવિષાકુલાન્ પદ્-જલૈરુજ્જીવયામાસ યઃ ।
પ્રત્યક્ષં ચતુરુત્તરાં વ્યરચયદ્ યઃ પારણાત્રિશતં સ ક્ષમાપાલ-વિબોધનઃ શમધનઃ કૃષ્ણર્ષિરાસ્ટાં મુદે ॥
શ્રીમન્નાગપુરે પુરા નિજગિરા નારાયણશ્રેષ્ઠિતો નિર્માપ્યોત્તમચૈત્યમન્તિમજિનં તત્ર પ્રતિષ્ઠાપ્ય ચ ।
શ્રીવીરાજવ-ચન્દ્ર-સત્- (૧૧૭) શરદિ શ્વેતેષુતિથ્યાં શુચૌ વંશાદ્યાન્ સમતિષ્ઠપદ્ સ મુનિરાઢ્ દ્વાસતતિ ગૌષ્ઠિકાન્ ॥”
-કુમારપાલચરિત મહાકાવ્ય (પ્રશસ્તિ શ્લો. ૨-૪)

વીરરસમય વીરાંક પ્રસિદ્ધ હુમ્મીરમહાકાવ્ય અને રંભામંજરી નાટિકા વગેરે રચનાર રાજ-માન્ય ષડ્ભાષા-વિશારદ મહાકવિ નયચન્દ્રસૂરિ વગેરે અનેક કવિઓ એમના ગચ્છમાં થઈ ગયા ।

ધર્કટ ઝૂકેશર્વશમાં થયેલા મૂલ્લ નામના સુશ્રાવકે પોતાની માતાના શ્રેય માટે ગ્રહણ કરેલ મહાવીર-ચરિત્ર (ત્રિષષ્ટિ શ. પુ. ચ. પર્વ ૧૦), પોતાના ગુરુ ઉપરુક્ત ગચ્છના નન્નસૂરિ દ્વારા સં. ૧૩૬૮ માં કોલાપુરીમાં સભા-વ્યાખ્યાનમાં વંચાવ્યું હતું. (વિશેષ માટે જુઓ પાટણજૈનમંડાર-ગ્રન્થસૂચી (ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬ તાહ-પત્રીય વો. ૧, પૃ. ૩૨૭-૩૨૮)

વિ. સં. ૧૩૯૦ માં હરિભદ્રસૂરિની ક્ષેત્ર-સંગ્રહણીની વૃત્તિ રચનાર પ્રમાનન્દસૂરિ વિગેરે પોતાને ઉપરુક્ત ગચ્છના જણાવેલ છે. (પીટર્સન રિ. ૩, પૃ. ૨૭૬-૨૭૭)

પૃથ્વીચન્દ્રસૂરિના પટ્ટ-વિભૂષણ એ જ પ્રમાનન્દસૂરિના સદુપદેશથી ઓસવંશી સુવિતિગોત્રવાળા સોમસિંહના પુત્રોએ પોતાની માતા સોમશ્રીના શ્રેય માટે ત્રિષષ્ટિ શ. પુ. ચરિત પર્વ ૮ માની તાહપત્રીય પ્રતિ સં. ૧૩૯૧ માં ગ્રહણ કરી હતી, જે ધ્વંસાતમાં શાન્તિનાથ-જ્ઞાનમંડારમાં છે ।

આ જ ગચ્છના વા. જયવલ્લભના શિષ્ય પૂજ્ય દેવસુન્દરે વિ. સં. ૧૪૯૯ માં સરસ્વતીપત્તનમાં લખાવેલ વર્ધમાનવિદ્યા-કલ્પ જેસલમેરમાં હોવાનું અમ્હે જણાવ્યું છે. [જુઓ જેસલમેર-મંડાર-ગ્રન્થસૂચી ગા. ઓ. સિ. ૨૧, પૃ. ૫૮]

ઉપકેશજ્ઞાતીય(ઓસવાલ) કાકરીયા-ગોત્રવાળા સં. સોઢલે કરાવેલ ચન્દ્રપ્રભસ્યામીના ચિમ્બને સં. ૧૫૧૭ માં આ જ ગચ્છના નયચન્દ્રસૂરિના પટ્ટ પર થેલા જયસિંહસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કર્યું હતું ।

આ સમ્બન્ધમાં ‘વિક્રમની નવમી સદીના પ્રભાવક જૈન મહાત્મા કળ્હ(કૃષ્ણ) મુનિ’ એ નામનો એક લેખ સાત વર્ષ પહેલાં અમ્હે લખ્યો હતો, જે અહમ્મદાવાદથી પ્રકટ થતા ‘જૈનસત્યપ્રકાશ’ માસિકના સાતમા વર્ષના સં. ૧૯૯૭ ના દીપોત્સવી અંકમાં પૃ. ૧૦૭ થી ૧૧૬ માં પ્રકાશિત થયેલ છે ।

૧૧. જેમણે ભારતવર્ષમાં અજ્ઞાનરૂપી ગાઢ અંધકારમાં પડેલા મનુષ્યોને જિન-વચન-રૂપી પ્રદીપ વડે સિદ્ધપુર(મોક્ષ)નો માર્ગ પ્રકટ કર્યો હતો (દર્શાવ્યો હતો) ।

૧૨. જેમણે મહાસત્ત્વશાલી ઘણા રાજાઓ, દ્વિજો અને શ્રેષ્ઠીઓને પ્રવ્રજિત કર્યા હતા; અને સ્થાને સ્થાનમાં વીજાઓને અભય(મંત્રીશ્વર) સરસા શ્રાદ્ધ-શ્રદ્ધાલુ શ્રાવકો કર્યા હતા ।

૧૩-૧૪. જેમણે ઘણા દેશોમાં, ચતુર્વિધ શ્રીસંઘથી યાત્રા કરાતાં અનેક જિન-મન્દિરો કરાવ્યાં હતાં । ગુજરાત(ગુજરાત)ભરમાં, નાગર(નાગોર, મારવાડ) વગેરે જે જે નગરોમાં તેઓ ભોજન માટે પળ વસ્યા, ત્યાં ત્યાં અનેક જિન-મન્દિરો થયાં હતાં ।

૧૫. જેમનો સ્પર્શ, કફ, મલ-મૂત્ર અને મેલ પળ ઔષધિરૂપ થતાં હોઈ વિવિધ વ્યાધિઓને આશ્ચર્યકારક રીતે નાશ પમાડતા એ (મહાત્મા) પરમ ઔષધિનો વિભ્રમ કરાવતા હતા ।

૧૬. એવા પ્રકારના તે મહામુનિના ગુણોનો પાર પામી શકાય નહિ; અથવા ગગનના વિસ્તારમાં રહેલાં દ્રવ્યો(તારાઓ)નું પ્રમાણ કોણ જાણી શકે ?

વિવરણકાર જયસિંહાચાર્ય

૧૭-૧૮. દેવો અને મનુષ્યોવડે સ્તુતિ કરાયેલા, તે(મહાત્મા કૃષ્ણમુનિ)ના ચરણોમાં રહેલ રજ જેવા, જયસિંહાચાર્ય નામના અસમ-અસામાન્ય શિષ્યાવયવે (શિષ્યરૂપ

૧ ગુજરાત નામની પ્રાચીનતાને સૂચવતો, ગુજરાત નામ સાથે સામ્ય ધરાવતો, પ્રાકૃતભાષામાં વપરાયેલ આ ગુજરાત શબ્દનો પ્રયોગ સં. ૯૧૫ માં રચાયેલા આ પ્રાચીન ગ્રન્થમાં મળતો હોઈ મહત્ત્વનો ગણી શકાય । આવો પ્રયોગ, આ પછી ત્રીજે વર્ષે સં. ૯૧૮ માં લખાયેલા એક અન્ય શિલાલેખમાં પણ પ્રાકૃતભાષામાં મળે છે । પઢિહાર(પ્રતિહાર)વંશી સદ્ગુણી રાજા કક્કુકે ભક્તિથી જિનદેવનું દુરિત-વિનાશક, સુખ-જનક અચલ ભવન કરાવ્યું હતું, અને તે સિદ્ધ ધનેશ્વરના ગચ્છમાં ગોષ્ઠિકો(વ્યવસ્થાપકો-ટ્રસ્ટીઓ)ને સમર્પણ કર્યું હતું, તે ભવનનો સં. ૯૧૮ નો શિલાલેખ, ઘટિયાલા(જોધપુર-મારવાડરાજ્ય)માં છે; તેમાં તે મહારાજાની પ્રશંસા કરતાં 'મહ-માહવલ્લતમણી પરિઅંકા અજ ગુજરાતસુ' ઉલ્લેખ કર્યો છે; અર્થાત્ 'જેણે મહ...આર્ય ગુજરાત વગેરે અનેક દેશોમાં પોતાના સચ્ચરિત અને ગુણો વડે જનોમાં અનુરાગ ઉત્પન્ન કર્યો હતો'—એવો ત્યાં આશય છે ।

'જર્નલ રોયલ એસિયાટિક સોસાયટી' સન્ ૧૮૯૫ ના પૃ. ૫૧૬થી ૫૧૮ માં, મુનશી દેવીપ્રસાદજીના 'મારવાડના પ્રાચીન લેખ' માં, અને સદ્ગત બાબૂજી પૂર્ણચંદજી નાહરના 'જૈનલેખસંગ્રહ' (ખંડ ૧, પૃ. ૨૫૬ થી ૨૬૧)માં પણ કંઈક અશુદ્ધિ સાથે એ લેખ પ્રકટ થયેલ છે ।

પ્રાકૃત ગુજરાતશબ્દને મળતો, સંસ્કૃત ગૂર્જરત્રા શબ્દ, વિ. સં. ૯૦૦ ના તામ્રપત્રમાં વપરાયેલ જોવા જાળવા મળે છે । પ્રતિહારવંશી મહારાજા ભોજ(૧ લા)ના દાનપત્રમાં એનો ઉલ્લેખ છે. ત્યાં દાનમાં અપાયેલ સિવાગમને, ગૂર્જરત્રાભૂમિમાં ગળેલ હેંડવાનક વિષય સાથે સંબદ્ધ સૂચવવામાં આવ્યું છે । તેવી રીતે એજ સમયના વીજા દાનપત્રમાં, દાનમાં અપાયેલ મંગલાનક(મંગલાણા) ગામને પણ ગૂર્જરત્રા-મંડલમાં ગણવામાં આવેલ છે; જે બંને ગામો હાલમાં મારવાડના જોધપુર-રાજ્યમાં ગણાય છે । વિશેષ માટે જુઓ ઇપિ-ગ્રાફિયા ઇન્ડિકા [વો. ૫, પૃ. ૨૧૦-૨૧૧]. પ્રાકૃતમાં ગુજર દેસ, દેસીભાષા વગેરે પ્રયોગો, અને સંસ્કૃતમાં ગૂર્જર શબ્દ-પ્રયોગ એથી પણ ૨-૩ શતક જેટલા પ્રાચીન સમયના ગ્રન્થોમાં જોવા-જાણવામાં આવેલ છે । કેટલાક સાક્ષરો 'ગૂર્જરરાષ્ટ્ર' શબ્દના અપભ્રંશ તરીકે 'ગૂજરાત'શબ્દની વ્યુત્પત્તિની અવનવી કલ્પના કરતા હતા, તેમને આ 'ગુજરાત' શબ્દનો પ્રાચીન પ્રયોગ, વિશેષ યોગ્ય વિચાર કરવામાં ઉપયોગી થશે । મારવાડ અને ગુજરાતના ગાઢ નિકટ સંબંધને સમજવામાં પણ આ ઉલ્લેખ ઉપયુક્ત થશે ।

અંશે) અધ્યયન કરેલા આગમને અનુસારે, શ્રુતદેવીના પ્રસાદથી વિમલગુણવાળી કુસુમ-માલા જેવું ધર્મોપદેશમાલાનું વિવરણ કર્યું છે ।

૧૯. અજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ વગેરે વડે જે કંઈ અયુક્ત રચાયું હોય, ક્ષમા કરીને, તે દૂર કરીને શ્રુતદેવીના ગુણવાળા-શ્રુતજ્ઞાનીઓ તેને સુશ્લિષ્ટ(સુસમ્બદ્ધ) કરો ।

૨૦. આ સર્વ આગમની વિધિ પ્રમાણે કહેવામાં આવ્યું છે, કલ્પનાથી ન્યૂન નથી; તેથી જિન-વચનો પ્રત્યે સત્વર(સ્પૃહાવાળા - શ્રદ્ધાલુ) સજ્જનો આગમ-ભક્તિથી આ (વિવરણ ગ્રન્થ)ને ગ્રહણ કરો ।

શ્રુતદેવીના સાન્નિધ્યથી રચના

૨૧. જે(ધર્મોપદેશક), આ (ગ્રન્થ)ને શ્રુતદેવીના સાન્નિધ્યથી રચેલ ચિન્તવી પર્ષદામાં વાંચે, તે, તેના પ્રભાવથી બન્ધ, મોક્ષ વગેરેને જાણે છે ।

૨૨-૨૬. બન્ધ વગેરેને પરિહરતો, પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મોક્ષ માટે ઉદ્યમ કરતો મનુષ્ય, નિશ્ચયે વીજા પુરુષાર્થો વડે પણ મુક્ત થતો નથી; જેમ ધાન્ય માટે ઉદ્યમ કરનાર, પલા(રા)લથી મુક્ત થતો નથી. કારણ કે આ(ગ્રન્થ)માં જિનોનું, ગણધરોનું, ચક્રવર્તી-ઓનું, બલદેવોનું, વાસુદેવોનું, કેવલજ્ઞાનીઓનું, મનઃપર્યવજ્ઞાનીઓનું, અવધિજ્ઞાનીઓનું, પ્રત્યેકબુદ્ધોનું, જિનકલ્પીઓ વગેરેનું ચરિત કહેવાય છે, તે આ લોકમાં ચિન્તામણિની જેમ અનિષ્ટોનો વિઘાત કરનાર અને ચિન્તવેલ સુખને આપનાર થાય છે, તથા પરલોકમાં મોક્ષના સુખને ઉત્પન્ન કરનાર થાય છે । તેથી દુરિતોના વિઘાતને, અને આ લોકમાં તથા પરલોકમાં જે કલ્યાણને તું ઇચ્છતો હોય, આ ગ્રન્થને તું સાંભળ, અને સર્વ(ભવ્ય) સત્ત્વોને તું વંચાવ । આ ગ્રન્થને વાંચનાર, સાંભળનાર અને આ ગ્રન્થમાં કહેલ અનુષ્ઠાનમાં વર્તનાર મનુષ્ય ત્રીજા ભવમાં, અથવા સાતમા, આઠમા આદિ(મર્યાદિત) ભવોમાં સિદ્ધ થાય છે ।

૨૭. જ્યાં સુધી દ્વીપો અને સમુદ્રો વિદ્યમાન છે, કુલપર્વતો, ચન્દ્ર, સૂર્ય અને દેવલોકમાં દેવો વિદ્યમાન છે, ત્યાં સુધી નેમિચરિત જેવું મનોહર આ વિવરણ અસ્થલિતપણે પસરો - સર્વત્ર પ્રસાર પામો ।

રચના-સમય, રાજ્ય, સ્થલ

૨૮-૨૯. પન્નર વર્ષોથી અધિક, નવસો સંવત્સરો(સંવત્ ૯૧૫) વ્યતીત થતાં, ભાદ્રપદ શુદ્ધ પંચમી અને બુધવારને દિવસે, સ્વાતિ નક્ષત્રમાં, જનોનાં મનને આનન્દ

૧. લગભગ ચારસો વર્ષો પહેલાં રચાયેલી બૃહટ્પિપ્પલિકા નામની પ્રાચીન જૈનગ્રન્થસૂચી, જે શ્રી જિનવિજયજી દ્વારા જૈનસાહિત્યસંશોધક ત્રિમાસિકના ભા. ૧, અં. ૨ માં પ્રકાશિત થયેલ છે, તેના નં. ૧૭૦ માં 'ઉપદેશમા-લાવૃત્તિઃ પ્રાકૃતા કૃષ્ણર્ષિ-શિષ્ય-જયસિંહસૂરિકૃતા ૯૧૩ વર્ષે' આવો ઉલ્લેખ છે । તે પછી નં. ૧૭૯ અને ૧૮૦ માં જણાવ્યું છે કે-

“ધર્મોપદેશમાલા-લઘુવૃત્તિઃ ૯૧૫ વર્ષે જયસિંહીયા । -વિવરણં સ્તસ્મતીર્થં વિના ન ॥”

આપનાર, †શ્રીભોજદેવું રાજ્ય પ્રવર્તમાન હતું, ત્યારે, નાગડર(નાગોર)ના જિનાયત-
નમાં (જિનમન્દિરના સાન્નિધ્યમાં) આ વિવરણ સમાપ્ત કર્યું ।

૩૦. વિવરણ કરવાથી મેં જે કંઈ કુશલ ઉપાર્જિત કર્યું હોય, તેના વડે, ભવ્યો કવિ
સાથે શાશ્વત સુખવાળા મોક્ષને પ્રાપ્ત કરો ।

૩૧. એ પ્રમાણે જગત્માં પ્રખ્યાત કૃષ્ણમુનિના શિષ્ય જયસિંહસૂરિએ વિમલ ગુણથી
યુક્ત, ધર્મોપદેશમાલાનું વિવરણ અહિં રચ્યું છે ।”

વિવરણનું સ્મરણ

પિળ્હનિર્યુક્તિ(પૃ. ૬૮ ગાથા ૧૮૧)ની વ્યાખ્યામાં સુપ્રસિદ્ધ વ્યાખ્યાકાર
મલયગિરિએ નૂપુરપંડિતાના કથાનકને જાળવા માટે ધર્મોપદેશમાલા-વિવરણનો નિર્દેશ
કર્યો છે, તે આ પ્રથમ વિવરણને ઉદ્દેશીને જણાય છે ।

જયસિંહસૂરિના શિષ્ય

શીલોપદેશમાલા નામના પ્રાકૃત ૧૧૫ ગાથામય પ્રકરણ રચનાર જયકીર્તિસૂરિએ
પોતાને જયસિંહમુનીશ્વરના વિનેય તરીકે જણાવ્યા છે —

† અહિં જળાવેલ મહારાજા ભોજદેવ, તે મહારાજા નાગાવલોક(વપ્પમઢિસૂરિ-પ્રતિબોધિત આમ)ના
પૌત્ર જણાય છે, જે નાગાવલોકનો સ્વર્ગવાસ વિ. સં. ૮૯૦ માં ભાદ્રપદ શુ. ૫ શુક્રવારે થયો હતો, તેનો
દુઃખોદ્ગાર દર્શાવતો પ્રાચીન ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે મળે છે —

“મા મૃત્ સંવત્સરોઽસૌ વસુ-શત-નવતેર્મા ચ ઋક્ષેષુ ચિત્રા,
ધિગ્ માસં તં નભસ્યં ક્ષયમપિ સ ચલઃ શુક્લપક્ષોઽપિ યાતુ ।
સઙ્ક્રાન્તિર્યાં ચ સિંહે વિશતુ હુતભુજં પચ્ચમી યા તુ શુક્રે,
ગજ્ઞાતોયાગ્નિમધ્યે ત્રિદિવસુપગતો યત્ર નાગાવલોકઃ ॥”

વિ. સં. ૧૩૩૪ માં પ્રભાવન્દ્રસૂરિએ રચેલા પ્રભાવક-ચરિત્રમાં વપ્પમઢિસૂરિ-પ્રબન્ધમાં શ્લો. ૭૨૫ તરીકે
ઉદ્ધૃત કરેલ છે ।

આ મહારાજા ભોજદેવે વિ. સં. ૮૯૫ માં વપ્પમઢિસૂરિ સ્વર્ગવાસી થયા, ત્યારે ઘણો શોક દર્શાવ્યો હતો,
અને ગુરુના દેહના અગ્નિસંસ્કાર-પ્રસન્ને પોતાનું ઉત્તરીય વસ્ત્ર નાખી પોતાની આન્તરિક લાગણી દર્શાવી હતી, એ
વગેરે ઉલ્લેખો પણ ત્યાં છે ।

આ મહારાજા ભોજદેવના રાજ્ય-સમયનો સં. ૯૧૯ નો એક સ્તંભ-લેખ જાળવામાં આવ્યો છે, તેમાં જણાવ્યું
છે કે — “પરમમદ્દારક મહારાજાધિરાજ પરમેશ્વર શ્રીભોજદેવનું કલ્યાણકારી વિજયવંત રાજ્ય પૃથ્વીમાં પ્રવર્ધ-
માન હતું, તે સમયે, તેમણે આપેલ પંચ મહાશબ્દ પ્રાપ્ત કરનાર મહાસામંત શ્રીવિષ્ણુ [ ] ના ભોગ-
વટાવાળા લુબ્ધગિરિમાં શ્રીશાન્ત્યાયતનની સમીપમાં કમલદેવ આચાર્યના શિષ્ય દેવે આ સ્તંભ
કરાવ્યો હતો । સંવત્ ૯૧૯ આશ્વિન શુ. ૧૪ વૃહસ્પતિ દિવસે ઉત્તરભાદ્રપદ નક્ષત્રે આ સ્તંભ સમાપ્ત થયો
હતો । વાણુઆ ગગાણે ગોષ્ઠિક થઈને આ સ્તંભ ઘડ્યો હતો । શકકાલ સાતસો ચોરાસી ૭૮૪ ।”

મૂળ સં. લેખ દસ પંક્તિમાં આ પ્રમાણે છે —

“ૐ પરમમદ્દાર[ક] -મહારાજાધિરાજ-પરમેશ્વર-શ્રીભોજદેવ-મહીપ્રવર્ધમાન-કલ્યાણવિજયરાજ્યે તત્પ્ર-
દત્ત-પંચમહાશબ્દ-મહાસામંત-શ્રીવિષ્ણુ[રા]મ-પરિભુજ્યમાકે(ને) લુબ્ધગિરે શ્રીશાન્ત્યાયત[ન]-[સં]-
નિધે શ્રીકમલદેવાચાર્ય-શિષ્યેણ શ્રીદેવેન કારા[પિ]તમ્ હૃદમ્ સ્તંભમ્ સંવત્ ૯૧૯ અસ્વ(શ્વ)યુજ-
શુક્લપક્ષચતુર્દશ્યામ્ વૃ(વૃ)હસ્પતિદિને ઉત્તરભાદ્રપદનક્ષત્રે હૃદં સ્તંભં સમાપ્તં હૃતિ ॥ છ ॥ વાણુઆ
ગગાકેન ગોષ્ઠિકભૂતેન હૃદં સ્તંભં ઘટિતમ્ હૃતિ ॥ છ ॥ શકકાલ સપ્તશતાનિ ચતુરશીત્યધિકાનિ
૭૮૪ ।” — એપિગ્રાફિયા ઇન્ડિકા (વો. ૪, પૃ. ૩૧૦) ની ઍંગ્રેજી લિપિમાંથી નાગરીમાં.

“इयं जयसिंहसूणीसर-विणेयजयकिंतिणा कयमेयं ।

सीलोवएसमालं आराहए लहइ बोधिफलं ॥ ११५ ॥”

સંભવ છે કે તે આ જયસિંહસૂરિના શિષ્ય હશે ।

[૨] બીજું વિવરણ

ધર્મોપદેશમાલાનું બીજું સુવિસ્તૃત વિવરણ ૧૪૨૭૧ શ્લોકપ્રમાણનું છે, તે હર્ષપુરીયગ-
ચ્છના હેમચંદ્રસૂરિના પ્રથમ પટ્ટધર વિજયસિંહસૂરિએ વિ. સં. ૧૧૯૧ માં સિદ્ધરાજ જય-
સિંહના રાજ્ય-સમયમાં રચ્યું હતું । તેની ૪૩૩ તાલપત્રોવાળી પોથી પાટણમાં છે । તેની
પ્રાન્ત પ્રશસ્તિ અમ્હે પાટણ જૈનમંડારોની ગ્રન્થ-સૂચી (ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬ પૃ. ૩૧૧
થી ૩૧૩) માં દર્શાવી છે, પીટર્સન રિ. ૫, પૃ. ૮૭ થી ૯૦ માં પણ છે ।

તે બીજું વિવરણ, અહિં પ્રકાશિત થતા આ જયસિંહસૂરિના વિવરણનો જ વિસ્તાર છે,
પહેલા વિવરણમાં જણાવેલી પ્રાકૃત કથાઓને જ બીજા વિવરણમાં વિસ્તારથી જણાવી છે ।
બીજા વિવરણની પ્રશસ્તિ(શ્લો. ૨૧)માં, પૂર્વના આ વિવરણનું સ્મરણ આવી રીતે કર્યું છે —

“ધર્મોપદેશમાલા-વિવરણમાસીચ્ચિરંતનં તનુકમ્ ।

યત્ તત્ તેન સવિસ્તરમારચિતં રસિકલોક-મુદે ॥”

[૩] ત્રીજી વિવૃત્તિ

બૃહદ્ગચ્છમાં સુપ્રસિદ્ધ વાદી દેવસૂરિની પરંપરામાં મદનચંદ્રસૂરિના શિષ્ય મુનિદેવસૂરિ
થઈ ગયા, જેમણે વિ. સં. ૧૩૨૨ માં શાન્તિનાથ-ચરિત રચ્યું હતું, તેમણે આ ધર્મોપદેશ-
માલાનું સંસ્કૃત કથાઓવાળું ત્રીજું વિવરણ રચ્યું હતું, પાટણમાં તેની તાલપત્રીય પ્રતિ છે.
પાટણ-જૈનમંડાર-ગ્રન્થસૂચી(ગા. ઓ. સિ. નં. ૭૬, પૃ. ૧૦૯)માં ઉપદેશમાલા-વિવૃત્તિ
નામથી સૂચવાયેલ, તે આ જ છે । ત્યાં પ્રારંભમાં કૃષ્ણ ઋષિને ‘સુગૃહીત-નામધેય, ભવિક
લોકોના શોકને હરનારા’ જણાવ્યા છે, તથા ‘જેમનો તપરૂપી કલ્પવૃક્ષ લબ્ધિરૂપ અવિરલ
ફળો વડે ફળ્યો હતો’ તેમ જણાવ્યા પછી તેમના શિષ્ય પ્રથમ વિવરણકાર-જયસિંહસૂરિનું
સ્મરણ કર્યું છે કે જેમનાં શાસ્ત્રરૂપી વૃક્ષનાં અર્થરૂપ પુષ્પોનો સંગ્રહ કરી મેં આ વૃત્તિ રચી છે —

“જયતિ સુગૃહીતનામા કૃષ્ણમુનિર્ભવિકલોકશોકહરઃ ।

યસ્ય તપઃ-કલ્પતરુલ્લબ્ધિ-ફલૈરવિરલૈઃ ફલિતઃ ॥ ૭ ॥

તસ્યાન્તરારિવિજયી જયસિંહસૂરિઃ, શિષ્યો બભૂવ ભવવારિધિયાનપાત્રમ્ ।

તત્પ્રેરણાનુગુણનિત્યગતિપ્રવૃત્તિં, તનોમ્યહમિમામનુકૂલલબ્ધૈ ॥ ૮ ॥

શાસ્ત્ર-દ્રુમસ્યાસ્ય સ સૂરિવર્યો યાન્યર્થ-પુષ્પાણિ પુરા ચિક્ષાય ।

તાન્યેવ સંગૃહ્ય તનોમિ વૃત્તિં માલામિવૈતાં પ્રતિભાગુણેત ॥ ૯ ॥”

આ વૃત્તિની લીંબડીના જૈનજ્ઞાનમંડારની નં. ૧૨૯૧ પોથી સં. ૧૪૯૫ માં લખાયેલી છે,
તેમાં ગ્રં. ૬૬૫૦ જણાવેલ છે ।

બૃહદ્વિપનિકા નામની પ્રાચીન જૈનગ્રન્થસૂચી નં. ૧૭૮ માં આવો ઉલ્લેખ પ્રકટ થયો
છે — “ધર્મોપદેશમાલા-વૃત્તિઃ ૧૧૯૦ વર્ષે મુનિદેવીયા ૬૮૦૦ ।” અને આના આધારે
પ્રો. વેલણકરે સંકલિત કરેલા ‘જિનરત્નકોશ’ (પૂના, માળદારકર ઓરિયન્ટલ રિસર્ચ

ઇન્સ્ટિટ્યૂટ દ્વારા પ્રકાશિત પૃ. ૧૯૬) વગેરેમાં એની રચના સં. ૧૧૯૦ માં સૂચવેલી છે । વાસ્તવિક રીતે આ ગ્રન્થકારે શાન્તિનાથચરિત સં. ૧૩૨૨ માં રચ્યું હતું, જેનો ઉલ્લેખ અમ્હે જેસલમેર-ભાણ્ડાગારીય ગ્રન્થસૂચી(ગા. ઓ. સિરીઝ નં. ૨૧)માં, અપ્રસિદ્ધ-ગ્રન્થ-ગ્રન્થકૃત્પરિચય(પૃ. ૫૨)માં દર્શાવ્યો છે. એ શાન્તિનાથ-ચરિતનું સ્મરણ આ વૃત્તિના પ્રારમ્ભમાં હોવાથી અને તેના સંશોધક સમકાલીન પ્રસિદ્ધ પ્રયુગ્મસૂરિનું પણ સ્મરણ હોવાથી આ વૃત્તિની રચના સં. ૧૩૨૨ પછી, સં. ૧૩૨૪ લગભગમાં થઈ હોવી જોઈએ । ઉપર્યુક્ત ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે -

“શ્રીશાન્તિવૃત્ત-ચૈત્ય-સ્થપતિર્ધર્મોપદેશમાલાયાઃ ।

एतां रचयति वृत्तिं श्रीमान् मुनिदेवमुनिदेवः ॥ १० ॥

श्रीदेवानन्दशिष्यश्रीकनकप्रभ-शिष्यराट् ।

श्रीप्रद्युम्नश्चिरं जीयात् प्रत्यग्रग्रन्थशुद्धिकृत् ॥ ११ ॥”

આ મુનિદેવસૂરિના નામમાં રહેલ ‘મુનિ’ પદને ખ્રાન્તિથી વિશેષણ સમજી, દેવસૂરિ નામ હોવાનું સૂચન પીટર્સનના રિપોર્ટ ૧, પૃ. ૪ માં મૂલથી કર્યું હતું, તેની નકલ પાછળના અનેક લેખકોએ કરી જણાવ્યું છે । વાસ્તવિક રીતે મુનિદેવસૂરિ એવું નામ સમજવું જોઈએ । વિશેષ માટે જુઓ જે. માં. ગ્રન્થસૂચી(અપ્રસિદ્ધ ૦ પૃ. ૫૨-૫૩), તથા પાટળજૈનમાં. ગ્રન્થસૂચી (પૃ. ૧૦૯-૧૧૦), અને ‘કળહ(કૃષ્ણ) મુનિ’ નામનો અમ્હારો પૂર્વોક્ત લેખ ।

આધારભૂત ઉપયુક્ત પુસ્તિકાઓનો પરિચય ।

ધર્મોપદેશમાલાની જયસિંહસૂરિના વિવરણ સાથેની નીચે જણાવેલી ૪ પ્રાચીન પોથી-ઓનો ઉપયોગ અમ્હે આ ગ્રન્થના સંશોધન-સમ્પાદનમાં કર્યો છે, પાઠાન્તરો દર્શાવતાં ત્યાં ત્યાં હ., ક., જ., પ. એવી સંજ્ઞાઓથી સૂચવી છે, તેનો પરિચય અહિં આપવામાં આવે છે -

[૧] હ. આ સંજ્ઞાથી સૂચવેલી પોથી હંસવિજયજી મુનિરાજના શાસ્ત્ર-સંગ્રહની, વડોદરાના આત્મારામજી-જૈન જ્ઞાનમન્દિરમાંની છે, તે તાડપત્રીય પોથી ૧૦૭ પત્રની, અંતમાં થોડી અપૂર્ણ છે. પ્રકાશિત પૃ. ૨૧૨ માં સૂચવેલા ભાગ સુધીની છે; પડીમાત્રામાં મનોહર મધ્યમ અક્ષરોમાં લખાયેલી થોડી અશુદ્ધ છે, કિનારો પર કેટલેક સ્થળે સુધારેલ છે । ૧૦૩ પત્રની વીજી વાજૂ, તથા ૧૦૪ પત્રની પહેલી વાજૂના અક્ષરો ઘસાઈ જાંઘા પડી ગયા હોઈ કષ્ટથી વંચાય તેવા છે । લંબાઈ એક હાથ-પ્રમાણ, અને પહોળાઈ ૩ આંગળ-પ્રમાણ ૧૬૮×૨૩ ઇંચ પ્રમાણના પ્રત્યેક તાડપત્રમાં બંને વાજૂની મઠી પ્રાયઃ ૧૬ સોળ પંક્તિયો છે, પ્રત્યેક પંક્તિમાં પ્રાયઃ ૧૦૮ અક્ષરોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે । આ પુસ્તિકાનો અંત ભાગ અપૂર્ણ હોવાથી, પ્રશસ્તિ વગેરે ભાગ ન હોવાથી, પોથી લખાયાનો નિશ્ચિત સંવત્ વગેરે સૂચવી શકાય તેમ નથી, અનુમાનથી તે તેરમી અથવા ચૌદમી સદીમાં લખાણી ધારવામાં આવે છે । આ પોથી, સંપાદનમાં મુખ્યતઃ આધારભૂત થયેલી છે, તેના પ્રથમ પત્રની પ્રતિકૃતિ(ફોટો) કરાવી અહિં પ્રારમ્ભમાં દર્શાવવામાં આવેલ છે ।

[૨] ક. આ સંજ્ઞાથી સૂચવેલી પોથી, પ્રવર્તક મુનિરાજ શ્રીકાન્તિવિજયજીના શાસ્ત્ર-સંગ્રહની, વડોદરાના જૈનજ્ઞાનમંદિરની છે. તે ૧૨"X૪૩" ઇંચ લંબાઈ, પહોળાઈવાળા કાગળો પર લખાણેલી છે, છતાં સોમસુન્દરસૂરિના સમયમાં—પત્રરમી સદીમાં લખાણેલી પ્રાચીન જણાય છે. તેના પ્રથમ પત્ર ઉપર લાલ રંગાહીથી કરેલું નન્દ્યાવર્તનું માંગલિક ચિહ્ન છે, અને પ્રત્યેક પત્રમાં પહેલી બાજુ મધ્યમાં ૧ લાલ ચન્દ્રાકાર તિલક, અને બીજી બાજુ ૩ લાલ તિલકોની નિશાની છે. લખાવનારે આ પહેલાં અનેક ગ્રંથો આવી રીતે એક જ લેખકદ્વારા લખાવ્યા હશે, તેમ સૂચવતી આ પોથીમાં ચાલુ પત્ર-સંખ્યા ૧૩૬૮ થી ૧૪૪૭ જણાવવામાં આવી છે, તથા આ ગ્રંથ પૂરતી જૂદી પત્ર-સંખ્યા ૧ થી ૮૦ જણાવેલ છે, જમણી બાજુ તાડપત્રીય પોથી પ્રમાણે પ્રાચીન લિપિમાં સાંકેતિક અક્ષરોમાં પણ તેનું સૂચન છે, પડીમાત્રામાં મનોહર અક્ષરોમાં શુદ્ધાશુદ્ધ લખાણેલી આ પોથીમાં પ્રત્યેક પત્રમાં, બંને બાજુની મઝીને ૩૨ પંક્તિયો, અને પ્રત્યેક પંક્તિમાં પ્રાયઃ ૭૨ અક્ષરોનો સમાવેશ કરેલો છે. તેના છેલ્લા પત્રની પ્રતિકૃતિ(ફોટો) કરાવી અહિં દર્શાવેલ છે.

[૩] જ. આ સંજ્ઞાવાળી પોથી, શ્રીજિનવિજયજી દ્વારા જેસલમેરથી આવેલી છે, તે કાગળો પર સ્થૂલ અક્ષરોમાં લખાયેલી છે. લંબાઈ એક વેંત અને સાત આંગળ, તથા પહોળાઈ સાત આંગળ, ઇંચ ૧૩ X ૫ પત્ર-સંખ્યા ૧૪૩ છે. વધારે અશુદ્ધ છે. તેના પ્રત્યેક પત્રમાં બંને બાજુની મઝી ૨૬ પંક્તિયો છે, પ્રત્યેક પંક્તિમાં પ્રાયઃ ૪૮ અક્ષરો છે. રંગાહીમાં ગુંદર વધારે હોવાથી તેનાં પાનાં એક બીજા સાથે ચોંટી જાય છે, બહુ સંભાળથી તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. તેનાં ૯૧ પત્રો જ પ્રથમ મઝ્યાં હતાં, ગ્રંથની પ્રકાશનની સમાપ્તિના સમયે બાકીનાં પાનાં પણ જોવા મળ્યાં હતાં. પોથીના અંતમાં જૂદી જણાતી લિપિમાં લખવાનો સંવત્ ૧૬૭૭ વગેરે જણાવનારી અશુદ્ધ પંક્તિ, પૃ. ૨૩૦ ની ટિપ્પણીમાં અમ્હે પ્રકટ કરી છે. જેસલમેર(મારવાડ)ના મંડારોની વર્ણનાત્મક ગ્રંથ-સૂચી [ગા. ઓ. સિરિઝ નં. ૨૧; પૃ. ૧૩, ૫૩] માં અમ્હે આ પોથીને ત્યાંના તપાગચ્છના ઉપાશ્રયના મંડારમાં રહેલી જણાવી છે.

[૪] ધ. આ સંજ્ઞા અમ્હે પુણ્યપત્તન(પૂના)ના મોંડારકર ઓરિએન્ટલ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટની પોથી માટે સૂચવેલ છે. પ્રારંભનાં ૨ પત્ર વિનાની પત્ર ૩ થી ૯૯ વાળી કાગળો પર લખાયેલી તે પોથી બહુ અશુદ્ધ હોવાથી અને શ્રીજિનવિજયજી પાસે ત્યાંથી માગણી આવવાથી જલ્દી પાછી મોકલાવી આપી હતી, યથી તે બહુ ઉપયોગી થઈ નથી.

[૫] આ ઉપરાન્ત, ધર્મોપદેશમાલાના સં. ૧૧૯૧ માં વિજયસિંહસૂરિએ રચેલ વિસ્તૃત પ્રાકૃત કથાઓવાળા ૧૪૪૭૧ શ્લોક-પ્રમાણવાળા બીજા વિવરણની આધુનિક લખાયેલી અશુદ્ધ પોથીનો પણ આમાં પ્રસંગાનુસાર ઉપયોગ કર્યો છે, તે ૨૯૯ પત્રવાળી પોથી, વડોદરાના જૈનજ્ઞાનમંદિરની, મુનિરાજ શ્રીહંસવિજયજીના શાસ્ત્ર-સંગ્રહની નં. ૬૧૧ છે.

[૬] ધર્મોપદેશમાલાની મુનિદેવસૂરિએ સં. ૧૩૨૪ લગભગમાં રચેલી સંસ્કૃત કથાવાળી ત્રીજી વૃત્તિનો પણ આ સંપાદનમાં પ્રસંગાનુસાર ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. પ્રં. ૭૨૨૦ સૂચવેલી તે પોથી, મુનિરાજ શ્રીહંસવિજયજીના ઉપદેશથી સં. ૧૯૬૬ માં

પાટણમાં લખાયેલી છે, સ્થૂલ મનોહર લિપિમાં પરન્તુ અશુદ્ધ લખાણેલી ૨૪૭ પત્રોવાળી આ પોથી પળ ઉપર જણાવેલા તેમના સંગ્રહની નં. ૪૯૬ છે ।

આભાર-પ્રદર્શન

ક્રમાંક ૧, ૨, ૫, ૬ પોથીઓ લાંબા સમય સુધી ઉપયોગ કરવા આપવા માટે વિદ્વદ્વર્ય મુનિરાજ શ્રીપુણ્યવિજયજીનો, અને મુનિરાજ રમણિકવિજયજીનો, તથા ક્રમાંક ૩, ૪ પોથીઓ માટે આચાર્ય શ્રીજિનવિજયજીનો, અને તે તે સંસ્થાના વ્યવસ્થાપકોનો પળ હું અન્તઃકરણથી આભાર માનું છું ।

ઉપર્યુક્ત હ. લિ. પ્રતિયો ઉપરાન્ત આવશ્યકસૂત્ર (જિનદાસગણિ મહત્તરની ચૂર્ણિ, હરિભદ્રસૂરિની અને મલયગિરિની વૃત્તિ સાથે), તથા વિશેષાવશ્યકભાષ્ય (મલધારિ હેમચન્દ્રસૂરિની વૃત્તિ સાથે), નન્દીસૂત્ર (ચૂર્ણિ અને વૃત્તિયો સાથે), ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર (ચૂર્ણિ અને વૃત્તિયો સાથે), જ્ઞાતાધ્યયન (વૃત્તિ સાથે), ધર્મદાસગણિની ઉપદેશમાલા (સિદ્ધર્ષિ વગેરેની વૃત્તિયો સાથે), હરિભદ્રસૂરિનો ઉપદેશપદ ગ્રન્થ (વૃત્તિયો સાથે) વગેરે સમ્બન્ધ ધરાવતા પ્રસિદ્ધ સિદ્ધાન્તાદિ ગ્રન્થોનો ઉપયોગ પળ મેં આ ગ્રન્થના સંશોધનમાં, વિશેષ શુદ્ધિ માટે, પાઠાન્તરાદિ-નિરીક્ષણ માટે, કથાનકોની તુલના કરવા માટે, તથા ભાષા-રચનાદિ-વિચારણા માટે પ્રસંગાનુસાર કર્યો છે, તે કૃતજ્ઞતાથી સહજ જણાવું છું ।

આચાર્ય શ્રીજિનવિજયજીએ આ ગ્રન્થના સંશોધનમાં ધૈર્ય રાખી પહેલેથી છેલ્લે સુધી નિરીક્ષણ કર્યું છે, અને પ્રસંગાનુસાર સૂચનો કર્યા છે, તથા વિદ્વદ્વર્ય મુનિરાજ શ્રીપુણ્ય-વિજયજીએ, અને પ્રસિદ્ધ પં. વેચરભાઈ આદિએ આ ગ્રન્થનો પ્રકાશિત કેટલોક ભાગ અવકાશ પ્રમાણે તપાસી કેટલીક સૂચના કરી હતી, તથા પાઠાન્તરો મેઝવવામાં મિ. મહાદેવ અનંત જોશીએ સહાયતા કરી હતી, તે સર્વનો હું અહિં આભાર માનું છું ।

ઉપસંહાર

આ ગ્રન્થના સમ્પાદનમાં એવી રીતે અનેક પ્રકારે યથામતિ શક્ય પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે, બનતી સાવધાનતાથી સંશોધન કરવામાં આવ્યું છે; અન્તમાં શુદ્ધિપત્રકની યોજના કરી છે, છતાં મતિ-મન્દતાથી, દૃષ્ટિ-દોષથી, પ્રમાદથી, અથવા મુદ્રણાલય આદિના કારણથી કોઈ સ્વલના રહી ગઈ હોય, તો તે ક્ષન્તવ્ય ગણી વિદ્વજ્ઞનો સુધારી પઠન-પાઠનાદિ કરશે, અને અમ્હને સૂચવવા કૃપા કરશે, એવી આશા છે ।

વિક્રમસંવત્ ૨૦૦૫ }
માઘશુક્લપંચમી, ગુરુ }
વટપદ્ર

વિદ્વદનુચર—

લાલચન્દ્ર ભગવાન્ ગાન્ધી ।

शुद्धिपत्रकम् ।

पृष्ठे	पङ्क्तौ	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठे	पङ्क्तौ	अशुद्धम्	शुद्धम्
३	२५	णीइ-धणो	णीइधणो	४५	२८	कहिं	कहं
„	२८	ण । उल-	णउल-	४७	१४	वेइयां	वइयां
७	९	सयलाह-	सलाह-	५१	२३	अद्ध-	अट्ट-
९	१८	पंचायणा-	पंचयणा-	„	२६	सएदयं	सदयं
१०	९	ओज्झेण झु-	जोज्झेण जु-	५४	२४	(हिं से)	
„	१०	ओज्झा-	जोज्झा-	५६	३२	सईए	सईए
„	११	ओज्झेण ओ-	जोज्झेण जो-	५७	१	-सय-	-सयण-
„	१२	ओज्झं-	जोज्झं-	५९	२	-संका	संकासा
१३	२६	णिराव-	णिरव-	„	६	साणाए	-साणयाए
१५	२२	जाइ	जाय	६३	९	-सुतेहिं	-सतेहिं
„	२५	णंति	णेंति	६५	२८	उज्जाण-	उ जाण
१९	२८	जय सिद-	जयसि द-	६७	१८	(पिय)	(पियय)
२०	३	संखाए	संखा[ई]ए	६८	४	पव्वा(चा?)य	पव्वाय
„	„	पुरोओ	(परो उ)	„	२८	विमाले-	वि मा(पा) ले
„	२३	ढ (इ) यरेसु	ढयरेसु	„	३७	० ओ	० उ
२३	२	णुगयतणुओ	डणुगयतणओ	६९	९	पया णिखे	पयाणि खे
„	६	तेरिच्छा य सं-		„	३५	ओ	उ
		तेरिच्छायं-(?)सं-		७०	३	न किं ता-	ता किं न-
२५	९	‘जं एयं०	“जं एयं०” पय	„	२६	-इणरेहिं	-णरेहिं
„	११	लंखिया	लंखया	७८	१७	घेतं	घेतुं
२८	२३	तारिसम्मि	तारिस [य] म्मि य	७९	६	झरय	झरय
„	२४	रयणाएहिं	रयणा [इ] एहिं	८४	१६	-सत्त	-सत्तू
				८७	१७	‘एयाइं०	“एयाइं० [पय]
२९	७	कालंमि	कालं मि	९१	१	धोव-	धोय-
३०	२२	भइणीए	भइए	„	१०	-चिता	-चिता
३१	११	युज्जन्ते	नियुज्जन्ते	१०८	३०	दुम्मुणि-	दुमुणि-
„	„	-मे हनिः	-मेइहनि	११४	१२	निट्ठर-	निट्ठर-
३२	२६	झिज्झिमाउ-	झिज्झिउमा-	१२४	८	मायंग-	मयंग-
„	३०	पुडउ च्छोडे	पुड[ओ] उच्छोडे	१२५	७	-हरियं	-हरयं
३६	५	वा वाएइ	वावाएइ	१२६	१८	गम्भए	गम्भ [ग] ए
३८	१६	उज्झिउ (य)	उज्झिउं	१२७	२६	उवसगिग-	उवसगिग- [ज्ज]-
„	२३	कंचणा पर-	कंचण-पर	१४४	९	महावीरो	महावीरः
३९	१५	धणेण०	“धणेण	१४७	२	-माणाए	-मणाए
		मंगलेण [य] ण जओ० [पय]		१५२	८	गणा	गणणा
४५	१८	-मवि-	-मधि-	१५३	१७	‘मणाग’	‘मणग’

पृष्ठे	पङ्क्तौ	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठे	पङ्क्तौ	अशुद्धम्	शुद्धम्
१५३	३४	नि हइ	निज्जहइ	१७४	१९	पडिपड-	पडियड-
१५९	११	पुण्णादे	पुण्णाहे	१७६	६	खहयरी-	खह(इ)यरी-
"	१७	मे	मे	१७८	५	सचेयणा-	सचेयण-
१६०	११	किंचिल्लिग-	किल्लिच-	"	१३	रस्सया	रसया
"	२७, ३०	सउलिया-	सउलि-	१८४	२३	-लियामा-	-लियमा-
			(गि) या-	१८५	३	तयाणु-	तयणु-
१६१	११	घेत्तण	घेत्तण	१८७	२७	इहइ	ईहइ
"	१४	जण	जणे	१८८	१३	-मय-	-माय-
"	१५	दस्स	चंदस्स	१९०	१५	-कचाडेहिं	-कचोएहिं
"	२७	सात्त	सत्ति	"	२३	चा	च
१६२	३०	मारओ	मारओ	"	३१	-सकल-	-शकल-
"	३१	निवट्टिया-	निट्टविया-	१९१	२३	-पच्चइ-	-पच्चइ-
१६३	८	विसट्ट-	विसट्ट-	१९२	६	केसे(देवे)हिं वि	के(तिय)सेहिं वि
१६८	३१	संठाइय	संठा(छा)-	१९५	८	इरिसं	ईरिसं
			इय-	"	१६	-गया, तीए	-गच्छंतीए
१६९	७	विहल्लु	विह (हि) ल्लू	१९६	१८	तयाव-	तयव-
१७०	२१	न इ पु-	न इ(ति)पु-	१९८	८	'वसण'	'वसणि'
"	२६	मूर्खो जडोऽ-	मूर्ख ऋजुर-	"	२१	वणिजं(जं)	वाणिजं
१७१	६	विज्जलया	विज्जुलया	"	३३	-रहाए	-रहा
"	१७	खयहरा-	खयरा-	२००	११	दुःखिताः	दुःखिनः
"	३१	प्रद्वेष्ट्यन्यः	प्रद्वेष्ट्यन्यः	२०५	३३	दट्ठं	दिट्ठं
"	३४	युज्यन्ते	नियुज्यन्ते	२२५	२५	मे ! सुणियं	मे सुणियं
"	"	मे हनि[:]	मेऽहनि	२२७	८	वुत्तो	वु (विय) तो
१७३	४	-विजिओ	-विजओ				

श्रीजयसिंहसूरिविरचितं

धर्मोपदेशमालाप्रकरणम् ।

[सविवरणम् ।]

६० ॥ नमः श्रीश्रुतदेवतायै ॥

प्रणिपत्य जिनं श्रुतदेवतां च धर्मोपदेशमालायाः ।

वक्ष्यामि विवरणमिदं गुरूपदेशेन विस्पष्टम् ॥

अत्र कश्चिदाह — नारन्धन्यं विवरणमिदं प्रयोजनरहितत्वात्, कण्टकशाखा-मर्दनवत् ।
तथा निरभिधेयत्वात्, काकदन्त-परीक्षावत् । तथाऽसम्बद्धत्वात्, दश दाडिमानि,
षट् अपूपा इत्यादिवाक्यवत् । तदमीपां हेतूनां असिद्धत्वप्रदर्शनार्थं प्रेक्षावन्त(तां) प्रवृत्त्यर्थं च
प्रयोजनादि पूर्वं प्रदर्शयत इति । उक्तं च —

“प्रेक्षावन्त(तां) प्रवृत्त्यर्थं फलादि तू(त्रि)तयं स्फुटम् ।

मङ्गलं चैव शास्त्रादौ वाच्यमिष्टार्थसिद्धये ॥”

इत्यतः प्रयोजनम्, अभिधेयं, सम्बन्धो(न्धं) मङ्गलं च प्रदर्शयन् गाथाद्वयमाह
प्रकरणकारः —

सिञ्जउ मञ्ज वि सुयदेवि ! तुञ्ज भ(स)रणाउ सुंदरा झत्ति ।

धम्मोवएसमाला विमल-गुणा जय-पडाय व्व ॥ १

जिण-सिद्ध-सूरि-उज्झाय-साहु-सुयदेवि-संघ-नाणाणि ।

धम्मोवएसमालं थोऊण भणामि सुय-विहिणा ॥ २

[सिध्यतां ममापि श्रुतदेवि ! तव स्मरणात् सुन्दरा झटिति ।

धर्मोपदेशमाला विमलगुणा जगत्पताकेव ॥ १

जिन-सिद्ध-सूरि-उपाध्याय-साधु-श्रुतदेवि-संघ-ज्ञानानि ।

धर्मोपदेशमालां स्तुत्वा भणामि श्रुतविधिना ॥ २]

तत्र प्रयोजनं द्विविधं कर्तृ-श्रोत्रपेक्षया । पुनरेकैकं द्विविधं परापरभेदात् । तत्र परं
कर्तुः शिवगति, [अ]परं तु सत्त्वानुग्रहः । श्रोत्ररपि परं मोक्षावाप्तिरेव, अपरं तु प्रकर-
णार्थावगमः । अभिधेयं धर्मोपदेशः । सम्बन्धस्तु वाच्य-वाचक-लक्षणः । स च प्रकरणा-
न्तर्गत इति कृत्वा न पृथगुक्तः । तत्र वचनरूपापन्नं प्रकरणं वाचकम्, वाच्यं तु प्रकरणार्थः । २५

मङ्गलं तु जिनादीनां स्तुतिः । तत्र प्रथमगार्थया प्रकरणकारो विशिष्टवैकप्रवृत्त्यर्थं श्रुत-
देवतां विज्ञपयति स्म । द्वितीयगाथया तु जिनादीनामशेषविघ्नोपशान्तयेऽभिलषितार्थसिद्ध्ये
स्तुतिमाहेति समुदायार्थः । अधुनाऽवयवार्थोऽभिधीयते—सिद्ध्यतां निष्पद्यतां ममापि, यथा
प्राक्तनकवीनामित्यपिशब्दार्थः । हे श्रुतदेवि ! हे वाग्देवि ! तव स्मरणात् चिन्तनात्,
सुन्दराऽत्यन्तप्रधाना, झटिति आशु, धर्मप्रधाना उपदेशा धर्मोपदेशाः, तेषां माला पद्धतिः,
विमला निर्मला वाच्यादिगुणा यस्यां सा तथा । जगत्पताकेवोपमा । तस्यां गुणास्तन्तवः,
तस्याः । प्रथमगार्थाऽवयवार्थः १ । रागादिजेतारो जिनाः, सिद्धा निश्चितार्थाः, सूरय
आचार्याः, उपाध्यायाः सूत्रदाः, साधवो मुनयः, श्रुतदेवता प्रवचनाधिष्ठात्री, संघः श्रम-
णादिश्रतुर्विधः, ज्ञानानि मत्तादीनि । जिनाश्च सिद्धाश्चेति द्वन्द्वः । एतानि स्तुत्वा धर्मोप-
देशमालां भणामि ब्रवीमि श्रुतविधिनाऽऽगमानुसारेण नागमव्यतिरिक्तामिति भावः ।
द्वितीयगाथाऽवयवार्थः ॥ २ ॥

सांप्रतं धर्मोपदेशाः प्रोच्यन्ते । तत्रापि चतुर्विधधर्ममाश्रित्य प्रथमं दानधर्ममभिधि-
त्सुराह—

कालोवयोगि संतं पत्ते पत्तंमि धम्म-सच्चाए ।

सव्वोवाहि-विसुद्धं धणो व देज्जाहि मुणि-दानं ॥ ३

[कालोपयोगि संत् पात्रे प्राप्ते धर्मश्रद्धया ।

सर्वोपाधि-विशुद्धं धन इव दद्यात् मुनिदानम् ॥ ३]

कालः समयावलिका-मुहूर्तादि-लक्षणः, तत्रोपयोगोऽस्य दानस्य तत्तथा । सद् विद्यमानं,
पात्रे मुनौ, प्राप्ते आगते, धर्म-श्रद्धया, न बलाभियोगादिना, सर्वोपाधि-विशुद्धं सर्वविशेषण-
विशुद्धं द्विचत्वारिंशद्दोषरहितमित्यर्थः । उपाधेर्विशेषणम् । धन इव दद्यान्मुनिभ्यो दानं
घृतादिना सर्वोपाधिविशुद्धं मुनिदानमिति । भावार्थः कथानकसमधिगम्यः । तच्चेदम्—

— [१. दाने धन-कथा] —

दीवोदहि-कुलपवय-मज्झ-विरायंत-सासय-सरुवो ।

अत्थि मुरसेल-सरिसो जंबुदीवो जिणिंदो व ॥

तत्थ वि अवरविदेहं सग-समं, अहव ताओ^१ अब्भहियं तित्थयर-पाय-पंकय-
विभूसियं तं ख(खु)णय सगं ।

तत्थ य सुविभत्त-पागार-डालयं-गोपुर-देउल-धवलहरारामुज्जाण-विहारं खिइपई^२द्वियं
नाम नैयरं । जं च, संख-वयणं पिव महासत्ताहिद्वियं, पहाणं^३ गुणाणुगयं च । रामायणं
पिव रामाहिरामं, सुवन्न-रयणुज्जलं च । सुगय-वयणं पिव धम्मं^४ कित्ति-सणाहं,
विबुहोहिद्वियं च । जिणिंद-वयणं पिव महापुरिस-चरियाणुगयं, सुप्पसत्थं च ।

१ ह. क. ज. 'थाया । २ ह. क. 'क्यवृ' । ३ क. ज. 'थयाव' । ४ ज. 'मदा' । ५ क. ज. संतं
सत् । ६ क. भवो' । ७ ज. तथे' । ८ ज. तत्था' । ९ ज. ताउ । १० क. 'लव' । ११ क.
खइपय', ज. खिपइ' । १२ क. नरयं । १३ क. 'णुगु' । १४ ह. ज. धम्म' । १५ क. 'दिट्ठि' ।

जत्थ य लोयाणं दाणंमि वसणं, जसंमि लोहो, सत्थागमेसु चैता, संत-गुण-
केत्तणंमि मुहरया, गुरु-जणणि-जणय-कज्जंमि वावडत्तणं ति । अवि य -

हरि-सरिसा रायाणो धणिणो वेसमण-विभममा तैत्थ ।

रमणीओ रइ-सरिसा ललियं सुरकुमर-संकासं ॥

तत्थ य राया णिय-जस-पवाह-धवलिय-दियंतराभोगो ।

पणइयण-पूरियासो जियसत्तू कप्परुक्खो व ॥

अह तत्थ चेव निवसइ दीणाणाहाण वच्छलो इभो ।

आणंदिय-जियलोओ वेसमण-समो धणो णामं ॥

जो य, सरयागमो व गुण-वयरट्ठाणं, पाउसो व सज्जण-वरहीणं, हिमागमो जण-
कुंदलयाणं, सिसिरो रिउ-कमल-संडाणं, वसंत-समओ मयणसिरीए, णिदाहकालो पडिव-
कख-जलासयाणं ति । अवि [य] -

कामो व कामिणीणं पणईणं कप्पपायवो चंदो ।

बंधु-कुमुयागराणं, दिवसैयरो पाव-तिमिरस्स ॥

अन्नया राईए सुत्त-विउट्ठेण चैतियमणेण-अवो ! किमणेण अणिव्वडिय-पुरिस-
यारेण पुव्वपुरिसज्जिएण विहव-वित्थरेण ? ता गंतूण देसंतरं, समज्जिऊण अत्थं, पूरेमि
पणइणो, तोसेमि बंधुणो, समुद्धरामि दारिइ-महापंक-सुत्ते दीणाणाहाइणो ति ।

सो चिय जयंमि जाओ परत्थ-संपाडणं खु जो कुणइ ।

अरहट्ट-घटी-सरिसे संसारे को किर न जाओ ? ॥

एवं च भावैतस्स पभाया रयणी, कयं गोस-किच्चं । आपुच्छिया बंधुणो, निरूवावियं
पत्थाण-गमण-वासरं । गहियाणि परदेस-गमण-जोग्गाणि विचित्त-भंडाणि । घोसावियं
च नगरे-जो धणेण सह वच्चइ, तस्स अत्थियंजण-पाउग्गेणं धणो उदंतं ताव वहइ, जाव
वसंतपुरं पत्तो हविस्सइ ति । तं च सोऊण पयट्ठा अणेगे समण-बंधण-किविण-वणीमगा-
इणो साहुणो य ति । अवि य -

न्हाओ कय-बलिकंमो सिय-वत्थाभरण-कुसुम-सोहिल्लो ।

णगराओ णीइ-धणो सत्थाणुगओ सुरगुरु व ॥

तओ मत्त-महागइंदो व वियरंतो दाणं, सियपक्ख-मयलंछणो व वट्ठंतो जण-मण-
णयणाणंदं, कप्पपायवो व पूरंतो मणोरहे, कमेण पत्तो तमालाभिहाणाए अड-
वीए ति । जा य, भारह-कह व अज्जुणालंकिया, हरि-ण । उल-संगया य । कच्चायणि
व पयलिय-खग्ग-भीसणा, रत्तचंदणालंकिया य । पओस-संज्ञ व पणच्चिय-णीलकंठा,
पज्जलिय-दीविया य । पाउससिरि व्व करि-सयाउला, हरि-सइ-संगया य । जणय-तणय
व णिसियराहिट्ठिया, मयणाणुगया य । लंकापुरि व सुवन्न-सालालंकिया, पलासाणुगय
ति । जा य, अपरिमिय-पण्ण-संचया वि सत्तपण्णालंकिया । पुप्फवई वि यपत्ता ।
क्रूर-सत्ताहिट्ठिया वि सुणिगण-सेविया । मयणाणुगया वि पणट्ट-धम्मकह ति ॥
अवि य -

सललिय-पय-संचारा पयडिय-मयणा सुवण्ण-रयणेछा ।
 मरहट्टयभासा कामिणी य अडवी य रेहंति ॥
 को पुण तइया कालो ? संताविय-धरणि-मंडलो गेम्हो ।
 कुनरिंदेण सँरेच्छो वोलीणे तंमि घण-समओ ॥
 5 संपत्तो अडवीए तडिच्छडाडोय-भासुरो दूरं ।
 संताविय-विरहि-यणो सुदूसहो मयण-बाणो व ॥
 हरि-कोदंड-विणेग्गय-धारावाणेहि विरहि-हिययाइं ।
 भेण्णाभेण्णाइं घणो विज्जोज्जोएण जोएइ ॥
 सामल-वयणो गयं वेज्जोज्जोएण जोयए गिम्हं ।
 10 संताविय-धरणियलं खलो व धणु-संगओ जलओ ॥
 दूरुण्णय-गँरुय-पओहरेसु रेहइ बलाय-रँच्छोली ।
 पाउससिरीए हारावलि व्व कंदोडु-णयणाए ॥
 गेम्ह-णरेंद-त्थमणे जलहर-सदेहिं साम-वयणाओ ।
 लंविय-पओहराओ दूरं रोवंति व दिसाओ ॥
 15 मुसुमूरिय-गिम्ह-महाणरेंद-कय-मोर-महुरँ-जय-सहो ।
 गहिय-बलाय-पडाओ हसइ घणो कडु(कुड)य-कुसुमेहिं ॥
 पाउसलच्छि-पओहर-पणोल्लिया कामिणो व अंगाइं ।
 धारेंति नव-तणंकुर-रोमंचोच्चाइं धरणिहरा ॥
 करिणो तरुणो गिरिणो सिहिणो जलया य पंच वि सहंति ।
 20 इंदीवर-संकासा पाउसलच्छीइ पइणो व ॥
 इय एरिस-घण-समए सत्थाहो सहइ अडइ-मज्झंमि ।
 णीसेस-सत्थ-सहिओ कलहाणुगओ गइंदो व ॥
 तत्थ-ट्ठिय-लोएहिं असणं *जं आसि तं निट्ठियं सव्वं ।
 ताहे पुप्फ-फलेहिं तावस-मुणिणो व ते लग्गा ॥
 25 कइया वि रयणि-विरामे चिंतेइ धणो इमंमि सत्थम्मि ।
 के सुहि-दुहिणो पुरिसा ? हुं ! नायं साहुणो दुहिया ॥
 जम्हा जिणेंद-मुणिणो कंदं मूलं फलं च सच्चित्तं ।
 न च्छिवंति करयलेण वि तम्हा ते दोक्खिया एक्के ॥
 तो पच्चूस-विउद्धो गंतूणं भणइ परम-भत्तीए ।
 30 मुणिणो धणो महप्पा एत्तिय-कालं पमत्तेण ॥
 जं भे न कया त(भ)त्ती इह परलोए य जणिअ-सुह-भावा ।
 तं वंचिउ म्हि मुणिणो ! इत्तिय-कालं सुधम्माओ ॥
 अहुणा वि ममाहिंतो गेण्हह दव्वाणि जाणि जोग्गाणि ।
 मुणिवर-दाणाओ जओ लहंति निव्वाण-सुक्खं पि ॥

ता मम णिवुइ-हेउं मुणिणो पेसेसु जंपिओ सूरी ।
 भिक्खुइ पट्टविया धणेण सह सूरिणा साहू ॥
 संपत्ता से गेहं हरिसुब्भेज्जंत-पुलइयंगेण ।
 भत्ति-बहुमाण-पुवं घएण पडिलाभिया मुणिणो ॥
 ताहे चित्तेइ धणो धन्नो हं जेण मज्झ गेहम्मि ।
 सबोवाहि-विसोद्धा गहिया भिक्खा सुसाहूहिं ॥
 पुन्न-कलियाण मुणिणो उवेंति गेहेसु स्वीण-मय-मोहा ।
 ण कयाइ रयण-वरिसं निवडइ पावाण गेहेसु ॥
 परतुलिय-कप्पपायव-चिंतामणि-कामधेणु-माहप्पं ।
 संमत्त-महारयणं पत्तं धण-सत्थवाहेणं ॥
 पत्तो य वसंतउरं सत्थेण समं महानरिंदो व ।
 आणंदिय-जियलोगो मणहारी पाउस-घणो व ॥
 दट्ठूण नरेंदं सिद्धिणो य जं जस्स होइ कायवं ।
 तं सबं चिउ(य) काउं पच्छा भंडाणि दाएइ ॥
 कोडीसर-वणिएहिं धणाउ गहियाणि सब-भंडाणि ।
 तेहिंतो वि धणेणं पडिभंडं महरिहमसंखं ॥
 संपत्त-महालाभा जाया सव्वे वि तत्थ धणणामो ।
 संपत्तो णियय-पुरं कमेण सह सब-सत्थेण ॥
 तस्सागमेण तुट्ठो महूसवं कारवेइ नरनाहो ।
 अहवा को व न तूसइ संपत्त-धणो जए पुरिसो ? ॥
 एवं तिवग्ग-सारं परत्थ-संपाडणेक-तल्लेच्छं ।
 बहु-यण-पसंसणेज्जं विसय-सुहं अणुहवंतस्स ॥
 वोलीणा पुर्वसया पच्छा वोढत्तणम्मि संपत्ते ।
 संपत्त-णमोकारो मरिऊणं विहु-णओ जाओ ॥
 इय ताव भाणियवं धणस्स चरियं सुयाणुसारेणं ।
 जा उसभनाम नाहो तित्थयरो सो सैम-प्पत्तो ॥
 अतो एस धम्मोवएसो जेहा धणेण दाणं देवं, तहा दायवं ।
 सुयदेवि-पसाएणं धणस्स चरियं सुयाणुसारेण ।
 कहियं जो सुणइ नरो सो लहइ समीहिय-सुहाइं ॥
 ॥ धण-कहाणयं सैमत्तं ॥

सांप्रतं शीलात्मकं धर्ममधिकृत्याऽऽह प्रकरणकारः —

लहुइय-सेसाहरणं तियसाण वि दोल्लहं महाइसयं ।

राईमइ व निच्चं सीलाहरणं खु रक्खेज्जा ॥ ४

[लघ्वीकृतशेषाभरणं त्रिदशानामपि दुर्लभं महातिशयम् ।
राजीमतीव नित्यं शीलाभरणं खु रक्षेत् ॥ ४]

लघ्वीकृतानि तिरस्कृतानि शेषाभरणानि कटकादीनि येन तत् तथा । त्रिदशानां विरतेर-
भावात् । अतस्तेषां दुर्लभं महान्तोऽतिशया यत्र तत् तथा । शीलमाभरणमिव शीलाभरणं
५ प्रधानमण्डनम् । शेषं स्पष्टम् । गाथाऽक्षरार्थः । भावार्थस्तु कथानकगम्यस्तच्चेदम् —

— [२. शीले राजीमतीकथा] —

अत्थि इहेव जंबुदीवे दीवे भारहे वासे समत्थ-विसयाहरणाण चूडामणि-विम्भमो
सुरङ्गाभिहाणो देसो । जो यं, दव्वट्टियणउ व सासय-धण-धन्न-संचओ । पिङ्गलो व णिय-
मिय-जाइ-संचारो । वेय-णिहेसो व पमाणीकय-वोड्डुलोगो । जयकेसरि व महासत्ताहि-
१० द्विओ । कमलायरो व कय-लच्छि-निवासो त्ति । अवि य —

आहरणाणं चूडामणि व देसाण सहइ सो देसो ।

तम्मि पुरी पोरणा वारवई दस-दिसि-पयासा ॥

जा य, पडिभग्ग-सूर-पसरा वि सूरहिद्विया । पण्डु-गया वि विलसिर-महागया ।
कुवइ-द्विया वि अयला । सावाणीया वि पण्डु-जल त्ति । जा य, समोद-वेल व बहुविह-
१५ रयणुज्जला, ण उण वडवाणलाणुगया । मियंक-लेह व वड्डियाणंदा, ण उण सकलंका ।
सुरेन्द-कालवट्टलट्टि व विचित्त-रयणोज्जला, ण उण विगय-गुण त्ति । अवि य —

मुह-कंति-विजिय-ससि-मंडलम्मि मणि-कोट्टमम्मि संकंते ।

जत्थ डुवइ सहेलं चलणं अहिसारिया-सत्थो ॥

अइमणहर-तार-समुच्छलंत-वररमणि-नेउर-रवेण ।

२० कलहंसाण कल-रवो ण मु(सु)णिज्जइ गेह-वावीसु ॥

णीसेस-तियस-नरवर-पडहत्थे सयल-तिहुयणाभोगे ।

तं णत्थि जं न दीसइ अच्छेरं तीए णयरीए ॥

जा तार-तरल-पम्हल-धवलुज्जल-दीह-नयण-जुयलेहिं ।

अणवरयं तियसेहि वि पुलइज्जइ पुलइयंगेहिं ॥

२५ हरि-वास-णिमेत्तं सुरवरेहिं रयणेहिं जा विणिम्मविया ।

महि-महिलाए चूडामणि व को वैण्णिउं तरइ ? ॥

अह एको चिय दोसो पओस-समयम्मि मंगलपईवा ।

जायंति विगय-तेया पवियंभिय-रयण-किरणेहिं ॥

वीओ वि तत्थ दोसो तियसा धरणीए अकय-चरणा वि ।

३० पणमंति नेमि-हरिणो महिवड्ड-णिविड्ड-सिरि-मउडा ॥

तइओ वि तीए दोसो पभाय-समयम्मि मंगुं(ग)लग्गीयं ।

ण सु(मु)णेज्जइ तार-समुच्छलंत-मणि-नेउर-रवेण ॥

१ ज. °उ । २ ज. सामो° । ३ क. प. काचलवट्टमट्टि, ज. °कालावलट्टि । ४ ज. घररमं, ज. घरर° ।
५ ह. ज. °वित्तं । ६ ज. सेरि° । ७ ज. °लं गी° ।

इय एवंविह-दोसायराए निवसंति जायव-परिंदा ।

दस वि दसारा पयडा समोदविजयाइणो पुण्णा ॥

उक्तं च श्रीमद्वन्दिकाचार्येण —

“समुद्रविजयोऽक्षोभ्यः स्तिमित[ः] सागरस्तथा । हिमवानचलश्चैव धरणः पूरणस्तथा ॥

अभिचन्द्रश्च नवमो वसुदेवश्च वीर्यवान् । वसुदेवानुजे कन्ये कुन्ती मद्रौ च विश्रुते ॥”

जे य, ठाणं ठिईए, गुरुणो गुणाणं, सूरिणो समायाराणं, गिरिणो कित्ति-महानईण, निम्मल-पईवा कुल-मंदिरस्स ति । जे य, सेस फणि-(णा)समूहा विव मंहीधरण-पच्चला, जल-णिहिणो विव मय-र-हिया वसुदेव-पेरंत ति । तस्स य समुद्रविजय-राइणो कित्ती(कंती)-विव भाणुणो तिहुयण-सयलाहणेज्ज-गुण गणालंकिया सिवादेवी भारिया । ताण य चउद्दस-सुमिणय-पिसुणिओ सुओ णेमिणामो तिहुयण-चूडामणी वावीसइमो तित्थयरो । वसुदे-वस्स वि सयलंतैउर-पहाणाओ दोन्नि भारियाओ देवई रोहिणी य । देवईए सत्त-महासुमिणय-वज्जरिओ कण्हो नाम णवम-वासुदेवो । रोहिणीए वि चउहिं महासुमिणेहिं छइओ बलदेवो ति । तत्तो तत्थ ताण तिण्ह वि दसार-चकेणमहिणंदेज्जमाणानं, सुरसुंदरीहिं पि अहिलसेज्जमाणानं, सब्बा समत्थ-तिहुयणेण वि पसंसणेज्जमाणानं, जम्मंतर-णि-वत्तिय-विसेइ-पुन्नाणुभाव-जणियं जीयलोय-सुहमणुहवंताण संपत्तो वसंतो । जम्मि य, विरायंति रत्ताशो(सो)गतरुणो, मंजरेज्जंति सहयारा, फुल्लेंति पलासा, विसइंति कुजया, महमहंति पाडलाओ, पयइन्ति चच्चरीओ, बहु मन्नेज्जंति दइयागमा, अणुणे-जन्ति दईओ, पेज्जंति वारुणीउ ति । अवि य —

उब्भट-सू(चू)य-रुक्ख-मलयानिल-वासिय-सयल-भुयणए,

कोइल-कल-रव-कणिर-सद-णिहारिय-पंथिय-रमणि-हिययए ।

वउलौसोम(ग)-गंध-पवियंपिय-दीविय-पंचवाणए,

कुसुमामोय-भमिर-भमरावलि-वियसिय-सैंदुवारए ॥

इय एरिसे वसंते हलहर-गोवें(विं)द-णेमिणो पत्ता ।

नागर-जायव-सहिया रमणट्टा रेव-उज्जाणे ॥

जं च, संकेय-ठाणं पिव वसंतलच्छीए, वासहरं पिव मकरकेउणो, रमणट्टाणं पिव रईए, कडक्खो विव सरस्सईए ति । अवि य —

पुण्णाग-णाग-चंपय-हिंताल-तमाल-ताल-सोहिल्लं ।

णंदणवण-संकासं संपत्ता ते तमोज्जाणं ॥

तत्तो रमिऊण विचित्त-कीडाहिं अवयर(रि)या लच्छि-णिहा(हे)लणाभिहाणं सरवरं । जं च, गयणं पिव वेत्थिण्णं, पढमवराह-समोद्धरिय-धरणिमंडलं पिव जलाउण्णं ति । जं च, सच्छयाए महापुरिस-मणेहिं पिव णिम्मियं, चीणंसुएहिं पिव विरइयं, कुरंगि-लोयण-पहाहिं पिव घडियं ति । जं च, कहिं पि विजाहर-कामिणी-थण-कलस-विलुलिय-जलुप्पीलं । कहिं पि विसइ-कंदोइ-कुसुम-कल्हार-रत्तुप्पल-सयवत्त-सहस्सपत्तोवसोहियं । कहिं पि

विगलियारवेद-मयरंदासवेद-णिवद्ध-चंदयाहिरामं जलाउलं । कहिं पि पफुल्ल-चंपय-महु-
पाण-वसत्त-हंसकामिणी-कय-महाकोलाहलं । कहिं पि वणदेवया-केसपास-निवडंत-कुसुम-
रय-रेणु-रंजियं । कहिं पि अभिसेय-निमेत्तागय-सुरवहु-थण-कलश(स)-चंदण-धूलि-
धवलिय-तगर-मालाउलं । कहिं पि पेरंत-जाय-केयई-रयपड-धवलिय-^१नीर-कल्लोलाउलं ।
५ कहिं पि संपत्त-दिसागयंद-जज्जरियं-जरढ-मुणाल-दंड-खंडोवरेहिरं । कहिं पि हर-वि(व)-
सभ-विसाण-कोडि-खंडिय-निविड-तड-प्पहार-कलुसिय-जलाउलं । कहिं पि एरावय-दंत-
मुसल-खंडिय-मुणाल-णिवह-संगयं । कहिं पि महुमत्त-भमिर-भमरोलि-झंकार-विलुलिया-
रवेद-केसर-पम्भारं ति । अवि य -

पफुल्ल-कुसुम-तारे णरेंद-धयरट्ट-चंद-सोहिल्ले ।
१० जल-जोण्हा-पडहत्थे सरवर-गयणम्मि अवयरिया ॥
दइयायण-परिवारो सरवर-मज्झम्मि सहइ गोविंदो ।
सुरकामिणीहिं सहिओ खीरोय-जलम्मि इंदो व ॥
विलसंतंमि नरेंदे सर-सलिलं घुसिण-राग-सोहिल्लं ।
जायं सुपुरिस-जोगो^२ अणुरायं कस्स ण जणेइ ? ॥
१५ दूरुणय-गरुय-पओहराए एकाए णोल्लिओ कण्हो ।
निवडइ वच्छुच्छंगे^३ मोत्ताहारो व अन्नाए ॥
अणुणेइ जाव इकं कुवलय-दल-दीहराए दिट्ठीए ।
रोस-फुरियाहराए दूमिज्जइ ताव अन्नाए ॥
कीलाइ जंले बुडुं एकं किर जाव कड्डुए राया ।
२० नीलुप्पलेण पहओ अन्नाए ताव पुट्ठीए ॥
तरु-सिहर-मुँक-देहा णिवडइ महुसूयणस्स वच्छम्मि ।
मयरो ति का वि भणिरी तं चिय आलिंगए बाला ॥
जल-केलीइ णेबुडो णियंसणं जाव हरइ एकाए ।
अन्नाए ताव देण्णो बाहु-लया-पासओ तस्स ॥
२५ जूइयो इव सारिं जलयर-मज्झाड कड्डुए जाव ।
इकं ता दुइयाए च्छोभइ अत्थाह-नीरम्मि ॥
रेहइ पियाहिं समयं रंगंत-तरंग-सलिल-मज्झम्मि ।
रिक्खावलि-परिवारो पडिमा-पडिओ^४ मियंको व ॥
पिय-परिहास-हियंसुय-लज्जोणामिय-मुहीए काए वि ।
३० आलिंगेज्जइ सो चिय दोसो वि फुडं गुणो जाओ ॥
मोत्तूण पंकयाइं मयरंदोदाम-सुरहि-गंधाइं ।
परिमल-गंधाइड्डिय-भसला सेवति वयणाइं ॥
इय णिय-परियण-सहिया हलहर-गोवेद-णेमिणो णयरं ।
रमिऊणं संपत्ता सुर व खीरोय-जलणिहिणो ॥

१ क. °दुम°, ज. मयरंदोम° । २ ज. घण° । ३ ज. तीर° । ४ ज. जज्जरिज्जरिय° । ५ ह. ज. °र ति ।
६ प. °भारे । ७ ज. पडहह° । ८ ज. जोगे । ९ ज. °गो । १० ज. जसे बुडुं, प. वं जलबुडुं ।
११ प. ज. °सुक, देहो । १२ ज. म° । १३ ज. °मुयल्लुज्जोमिय° । १४ ज. पोरी° ।

एयं च जम्मंतर-णिवृत्तिय-पुन-पद्भार-जणियं तिहुयण-पसंसणेजं परत्थ-संपाडण-
सयण्हं तिवग्ग-सारं जियलोग-सुहमणुहवंतोण समइकंतो को वि कालो । अन्नया सरिस-
वयो-वेसायार-रायतणय-परिवुडो रमतो कमेण संपत्तो नेमी हरिणो आउहसालाए ।
दिट्ठाणि य अणेग-देवयाहिट्ठियाणि णाणाविहाणि आउहाणि । ततो देवं कालवट्ठं गेण्हंतो
पाएसु निवडिऊण भणिओ आउहसालावालेण-‘कुमार ! किमणेण सयंभुरमण-जलट्ठि-जल-
वाहा-तरण-विभमेणासकाणोट्ठाणेण ? । ण खलु महुमहाहिंतो सदेव-मणुयासुरे वि तेलोके
अत्थि सत्तो, जो इमं धणुमारोवेइ ।’ तओ हसंतेणं तमवणिऊणारोवियं लीलाए । किं
पुण से जीयारवेण जायं ? ति । अवि य—

उच्छलिया जलनिहिणो रंगंत-तरंग-मच्छ-पडहत्था ।

अवहत्थिय-मज्जाया संपत्ता गयण-मग्गम्मि ॥

10

पसरंत-दाण-परिमल-गंधाइड्डिय-भमत-भमर-उला ।

भय-वेविर-तरलच्छा दिसागइंदा वि ते णट्ठा ॥

परिसिढिल-संधि-बंधण-नमत-सेसाहि-दलिय-मणि-मउडा ।

तिणयण-तंडव-संखोहिय वेव संचल्लिया धरणी ।

मोत्तुं सासय-ठाणं अन्नं किर णत्थि तिहुयणाभोगे ।

15

जन्न चलियं सुदूरं जिणस्स गंडीव-सहेण ॥

तओ अचंत-विम्बियाणारक्खिय-नराण मोत्तूण कालवट्ठं पुणर(रु)त्तं वारंताण वि
गहिओ पंचायण्णाभिहाणो संखो त्ति । आपूरिओ भुवण-गुरुणा । कंहं च से सद्दो
गओ ? त्ति । अवि य—

भय-तार-तरल-लोयण-चलंत-फण-निवह-णागराएण ।

20

आयन्निज्जइ सद्दो आवूरिय-सयल-पायालो ॥

अणवरय-दाण-पसरिय-उण्णय-करेहि सुपुरिसेहिं व ।

आहूओ विव दूरं हित्थेहिं दिसागयंदेहिं ॥

अप्पुवं पिव सोउं सद्दं म(स)ग्गम्मि मोक्क-मज्जायं ।

णासेज्जइ दूरयरं तियसाहिव-करिवरेणं पि ॥

25

मोत्तुं अइसय-मुणिणो खुहियं सयलं पि तिहुयणं इत्ति ।

सहेण तेण धणियं विसेसओ णगरि-जण-णिवहो ॥

तओ मुणिय-कुमार-सामत्थेण भणिओ बलदेवो हरिणा—‘जस्सेरिसं वालस्स वि
सामत्थं णेमिणो सो वट्ठं(डुं)तो रज्जं हरेस्सइ, ता पुणो वि वलं परिक्खिऊणं रज्ज-
रक्खणोवायं चिंतेमो ।’ बलदेवेण भणियं—‘अलमेयाए संकाए ।

30

जह-चेंतिय-देन्न-फलो एसो पणईण कप्परुक्खो व ।

सो कह नरेंद ! रज्जं [हरेइ] कुमरो तुमहिंतो ? ॥

अपि च -

“कृमिकूल-चितं लाला-क्लृप्तं विगंधि जुगुप्सितं
निरुपमरसप्रीत्या खादन् नरास्थि निरामिषम् ।
सुरपतिमपि श्वा पार्श्वस्थं ससं(शं)कितमीक्षते

5 न हि गणयति क्षुद्रो लोकः परिग्रह-फलगुताम् ॥”

जेण पुवं केवलि-निदिट्ठो उप्पन्नो वावीसइमो णेमी तित्थयरो, तुमं पुण भरहद्ध-सामी
नवम-वासुदेवो; ता एस भगवं अकय-रज्जो परिचत्त-सयल-सावज्ज-जोगो पवज्जं काहि त्ति ।
अन्न-दीहंमि रज्ज-हरण-संकाए वारेज्जंतेणावि हलिणा, उज्जाणमुवगओ भणिओ णेमी
हरिणा - ‘कुमार ! निय-निय-वल-परिक्खणत्थं बाहु-झोज्जेण झुज्झामो’ । नेमिणा
10 भणियं - ‘किमणेण बहु-जण-निदणिजेण इयर-जण-बहु-मएणं बाहु-झोज्झाज्झवसाएणं ?
विउस-जण-पसंसणिजेण वाया-झोज्जेण झोज्झामो । अन्नं च, मए उहरएण तुज्झाभि-
भूयस्स महंतो अयसो । हरिणा पलत्तं - ‘केलीए झोज्झंताण केरिसो अयसो ?’ तओ
पसारिया वामा बाहु-लइया नेमिणा । एयाए णामियाए वि जिओ म्हि त्ति । अवि य -

उवहासं खलु तम्हा जोज्झं गोविंद ! तेण बाहाए ।
15 णामिय-मित्ताइ चिय विजिओ म्हि ण इत्थ संदेहो ॥
अंदोलिया वि दूरं अइसामत्थेण चिण्हुणा वाहा ।
थेवं पि ण सा वलिया मणं व से मयण-वाणेहिं ॥

एवं च विणियत्त-रज्ज-हरण-संकस्स दसार-चक्र-परिवुडस्स हरिणो समइकंतो कोइ
कालो । अन्नया संपत्त-जोवणं विसय-सुह-णियत्त-चित्तं णेमिं णिएऊण भणिओ
20 समुद्विजयाइण(णा) दसार-चक्रेण केसवो - ‘तहा उवयरसु कुमारं, जहा झत्ति पयट्ठए
विसएसु’ तेण वि य भणियाओ रोप्पिणि-सच्चभामा-पमुहाओ णियय-भारियाओ । ताहि
वि जहा-अवसरं सपणयं सविब्भमं सहासं सविणयं भणिओ एसो - “कुमार ! संसार-
विस-पायवस्स अमयफलभूयं खेत्ताइ-विसिड्ढं माणुसत्तणं, तत्थ वि नरेंद-कुलुप्पत्ती, तत्थ य
हरिवंस-तिलय-समुद्विजयराइणो गेहेऽवयरणं । असरिस-रूवाइ-गुण-संपया, रायसिरी,
25 णीसेस-कला-कोसल्लं अहिणव-जोवणं असरिस-णाण-संपया जणाणुराओ सोहग्गमारोगं
पहोत्तं दक्खेन्नं हिययाणुवत्ति-मेत्त-संगमा सलाहणिज्ज-गुरु-सहि-सयण-संगमो केत्तीप-
याओ महाणुभावत्तणं विणओ चाओ सब्बहा जह-चित्ति-य-कज्ज-णिप्फत्ति त्ति । अवि य -

एते सब्बे वि गुणा साहीण-पियाण णिवुइं देंति ।

पिय-विरहियाण जिणवर ! सुमिणय-जलपाण-सारेच्छा ॥

30 ता काऊण विसिड्ढं दार-संगहं, भोत्तूण भोगे, जंणिऊण पुत्ते, सफलीकरेसु एते सब्बे वि
गुणे, पूरेसु गुरु-सयण-मेत्ताइण मणोरहे, पच्छा पच्छिम-वयंमि विणियत्त-विसयाहिलासो
करेज्जसु धम्मं ति ।”

अह कुंमरेणं भणियं - “दाराइ-परिग्गहेण गुण-णिवहो ।

सफलो ण होइ कइय वि मोत्तूणं चरण-पडिवत्ति ॥

जेण, जाओ विसय-णिवन्धणाओ इत्थियाओ, ताओ महावाहीओ विव सोसियदेहाओ, जलणावलीओ विव कय-संतावाओ, किंपागफल-समिद्धीओ विव [वि]रसावसा[णा]ओ, माइंदजालिय चिद्धाओ विव मुद्धजण-मोह-कारियाओ, णिणयाओ विव णीयाणु-वत्तिणीओ, मरुभूमीओ विव जणिय-तण्हाओ, पभाय-पईव-वट्ठीओ विव पणट्ट-नेहाओ, संकलाओ विव लोहाणुवत्तिणीओ, तुंविणीओ विव परवइ-गामिणीओ, अक्ख-सारीओ ५ विव पर-घर-संचारिणीओ, संख-मालियाओ विव अंतो-कुडिलाओ, पंड(डु)रंग-तवस्सि-मुत्तीओ विव जडाणुगयाउ त्ति । अवि य —

इय केत्तियं च भन्नउ ? समत्थ-दोसाण णिलय-भूयाओ ।

इत्थीओ जेण तम्हा परिहरियवा पयत्तेण ॥

किं च —

“अपकारफला एव योषितः केन निर्मिताः ? ।

नरकागाध-क्रूपस्य समाः सोपानपङ्क्तयः ॥”

अन्नं च —

देवाण वि ण थिरा विसया । सुहं पुण सारीर-माणसाणेय-दोक्ख-कारणं कह वि किलेसायास-पत्तं पि करि-कन्न-चंचलं अथिरं विवाग-दारुणं विरसावसाणं ति । 15

अवि य —

“ईसा-विसाय-भय-कोह-लोह-चवणाइ-दुक्ख-पडहत्था ।

देवा वि कामरूवा अथिरा पच्चूस-दीव व ॥

वस-रुहिर-मास-मेय-ट्टि-मज्ज-सुकाइ-असुइ-पुण्णाण ।

सारीर-माणसाणेय-दुक्ख-तवियाण पुरिसाण ॥ 20

असुइमसारमणेच्चं अथिरं बुह-णेंदियं णिरभिरामं ।

एवंविहं खु सोक्खं पुरिसाण हवेज्ज जइ कह वि ॥”

तओ साहिओ कुमाराभिप्पाओ ताहिं हरिणो, तेण वि दसार-चकस्स । पुणो वि जहा-अवसरं सवहुमाणं भणिओ दसार-चकेण हरी-‘तहा सयं चिय भणसु कुमारं, जहा पूरेइ णे मणोरहे ।’ तओ भणिओ तेण णेमी — ‘कुमार ! उसभाइणो वि तित्थयरा काऊण दार- 25 संगहं, भोत्तूण भोगे, जणिऊण तणए, पूरिऊण पणइणे(णो), पालेऊण पुहइं, सबहा णिविन्न-काम-भोगा पच्छिम-वयम्मि पवइया; तहा वि संपत्ता निवाणं । ता एस परमत्थो, काऊणं दार-संगहं, पूरेसु समत्थ-लोग-सहियस्स दसार-चकस्स मणोरहे, विसेसेण जणणि-जणयाण । अट्ठो ! अइणेब्बंधो एयाण । मुणिय-पभाविय-परिमाणे(णामे)ण य पडिवन्ना सिं पत्थण त्ति । अवि य — 30

“उवरोह-सीलयाए पडिवन्ना पत्थणा इमा तेण ।

पर-कज्ज-साहण-परा पुरिसा कूवे वि निवडंति ॥”

कहिओ य जिणाभिप्पाओ दसार-चकस्स । तओ संजाय-पहरिसाइसएण भणिओ केसवो दसारचकेण-‘कुमाराणुरूवं वरेसु वालियं’ गवेसेंतेण महि-मंडलं देड्डा उग्गसेण- 35 दुहिया रायमई कन्नगा । जा य, णव-बरहि-कलाव-विग्गमेणं चिहुर-हत्थुल्लएणं, पंचमि-

मियंक-संकासएणं भालुल्लएणं, मयरद्वय-कोदंड-सरिसएणं भुमया-जुव(य)लुल्लएणं, विय-
 सिय-कंदुट्ट-विब्भमेहिं णयणुल्लएहिं, सज्जण-सहाव-समुज्जएणं नासा-वंसुल्लएणं, संपुन्न-
 मियंक-संकासएहिं कवोल-वत्तुल्लएहिं, विवफल-संनिभेणमहरुल्लएणं, कुंद-कुसुम-पंडरेहिं
 दसणुल्लएहिं, तिवली-तरंगियाए कंबु-सरिसाए गीवुल्लियाए, वियसिय-सयवत्त-पडिमएणं
 5 वयणुल्लएणं, ईसि-पलंविरेहि कन्नोल्लएहिं, कोमल-मुणाल-सारिक्खएणं बाहा-जुवलुल्लएणं,
 मंगलकलसोवमेहिं थणहरुल्लएहिं, णिरवज्ज-वज्ज-संकासएणं मज्झदेसुल्लएणं, तियसणइ-
 पुलिण-वेत्थिल्लएणं जहणुल्लएणं, कयली-दंडोवमेणमूरु-जुवलुल्लएणं, णिव्वण-वण-मसिणएणं
 जंघिया-जुवलुल्लएणं, कुम्मुण्णएहिं चलणुल्लएहिं विहुम-पभाय-विरेह-णखुल्लएहिं ।
 अवि य -

10

जा तार-तरल-पम्हल-दीहर-रत्तंत^१-कसिण-धवलेहिं ।

णिय-णयणेहिं विरायइ धयवड-सरिसेहिं लच्छि व ॥

णेवत्तिऊण रूवं कह वि तुलग्गेण जीए देवो वि ।

मयणाउरो वियंभइ को किर तं वण्णिउं तरइ ? ॥

तत्तो गंतूण भणिओ भोअग-वंस-तिलओ उग्गसेण-नरेंदो हरिणा - 'पावेउ राइमई
 15 णेमिणो धरिणी-सहं ।' तेण भणियं- 'मणोरहाइरित्तो परमाणुग्गहो एस अम्हाण, जेण
 माणुसमेत्ताए वि वच्छाए पाविओ समत्थ-तेलोक-चूडामणी वरो ।'

“यच्चाशिषोऽप्यविषयस्थितमपथे यन्मनोरथस्यापि ।

तदनेकाश्चर्यनिधे(धि)र्विदधाति विधे(धि)ः सुखेनैव ॥”

कारावियं दोसु वि कुलेसु महावद्भावणयं । अन्न-दियहंमि णिरूवाविओ वारेज्जय-
 20 महूसवो । ततो णेवत्तिएसु तयणुरूवेसु भक्ख-पेय-वत्थालंकाराइएसु कायवेसु, कमेण
 मणोरहमओ विव, अमय-रस-णिम्मिओ विव, परमाणंद-कओ विव पत्तो वारेज्ज-वासरो ।
 जहा-विहिणा य पमक्खिया रायमइ त्ति । अवि य -

दहि-अक्खग(य)-दुव्वंकर-वावड-हत्थाहिं पइ-सणाहाहिं ।

विहिणा पमक्खिया सा रत्तंसुय-भूसण-धरीहिं ॥

25

पुप्फ-फलोदय-भरिएहिं णिय-थणेहिं व कणय-कलसेहिं ।

जुवईहि ण्हाविया खलु पउमिणिया-पुन्न-पत्तेणं ॥

सवोसहि-पसरिय-सुरहि-गंध-बहुकसिण-चिहुर-सीसम्मि ।

बहुलुग्गय-पुलएहिं गुरुहिं से अक्खया देन्ना ॥

आयंवि-णक्खेसुं पडिओ दइउ व जावय-रसो से ।

30

होइ चिय संजोगो रत्ते रत्तस्स किं चोज्जं ? ॥

णिय-कंति-विब्भमेणं जंघाओ कयाओ घुसिण-रागेण^२ ।

चकाय-सरेच्छाओ थणेसु तह पत्तलेहाओ ॥

णिय-जस-धवलेणं चंदणेण वयणं पि से कयं पवरं ।
 मयण-सणाहो अहरो कामे व कओऽणुरागेहो ॥
 णव-सरयागम-णेम्मल-विसड्ढ-कंदोड्ढ-दल-सुसोहिहं ।
 लोयण-जुयलं पि कयं कज्जल-रय-रंजियं तिस्से ॥
 महुमास-सिरी विव से मुहम्मि तिलओ समोग्गओ सहइ ।
 छजंति तीए अलया मुह-गंधावडिय-भसल व ॥
 मणहर-सद्धानंदिय-समत्थ-जिय-लोय-लोयण-मुहाइं ।
 मणि-नेउराइं तिस्सा चलणेसु कयाइं हंसो व ॥
 पिय-पणईहिं पिव वेंटियाइ चलणंगुलीओ पडिवण्णा ।
 कामि-हिययं व वड्ढुं रसणा-दामं णियंवमि ॥
 कंठावसत्त-बहुगुण-पओहरुच्छंग-वड्डियाणंदो ।
 कामि व जणिय-सोक्खो मुत्ता-हारो वि से रइओ ॥
 पिय-वयणाइं पिव कुंडलाइं सवसो(सा) सुतीइ रेहंति ।
 सीसंमि सहइ चूडामणी वि आण व जय-गुरुणो ॥
 इय जाव पसाहिज्जइ रायमई णिउण-सहि-समूहेण ।
 ताव कुमारो वि दढं पसाहिओ देव-रमणीहिं ॥

ततो समारूढो एरावण-संकासं मत्तवारणं, समागया दसारा सह बलएव-वासुदेवेहिं ।
 एत्थंतरम्मि समाहयाइं मंगल-तूराइं, उब्भियं सिया[य]वत्तं, आवूरिया जमल-संखा,
 पगाइयाइं मंगलाइं, जय-जयावियं तियस-मागहेहिं । चोइओ गयं(इं)दो पयत्तो गंतुं ।
 समुच्छलिओ कलयलो । तओ थुवंतो अणलिय-गुण-संथवेणं, अहिलसिजंतो सुर-मणुय-
 सुंदरीहिं, पसंसिजमाणो तिहुयणेणं, धवलजंतो सुरसुंदरी-णयण-धवल-पहाहिं, महया
 विच्छड्डेणं संपत्तो विवाह-धवलहरासन्नं । तओ कलुणकंदं सोऊण जाणंतेणावि जिणेणं
 पुच्छिओ सारही - 'भो ! काण पुण मरण-भीरुयाणमेस कलुण-सहो ? ' सारहिणा
 भणियं - 'देव ! एते हरिण-सूयराइणो तुज्झ वारेज्जय-परमाणंदे वावाइऊण आमिस-
 भोयणेण लोगा भुंजाविस्संति ।' तओ पणामिऊण से आभरणाणि, भणिया लोगा
 जिणेण - 'भो भो ! केरिसो परमाणंदो ! जम्मि एयाण णिरावराहाण दीण-वयणाण
 असरणाण खुहा-पिवासा-वाहि-वेयणा-पीडियाण कलुण-सराण वहो कीरइ ! ता किमणेण
 इह परलोगे य सारीर-माणस-दोक्ख-हेउणा स-परोभय-जणिय-संतावेण वारेज्जएण ?'
 भणंतेण चोआविओ हत्थी उज्जिताभिमुहं । अवसरु त्ति काऊण संपत्ता सारस्सा(स्स)-
 याइणो लोगंतिया अमरा । एवं भणियं च णेहिं - 'भयवं ! तेत्थं पवत्तेहि ।'
 अवि य -

“सारस्सयमाइच्चा वण्ही वरुणा य गहतोया य ।
 तुसिया अवावाहा अगिच्चा चेव रिद्धा य ॥
 एते देव-णिकाया भयवं बोहिंति जिणवरिंदे(वं) तु ।
 सब्ब-जगज्जीव-हियं भयवं ! तेत्थं पवत्तेहि ॥”

तओ दवावितो आघोसणा-पुंवयं महादाणं, अणेग-देव-दाणव-सिद्ध-गंधव-वेज्जाहराइ-
 परिवुडो सविसाय-जायव-पुरलोगेहि य अणुगम्ममाणो संपत्तो सुहडं पिव वणराइ-
 मणहरं विसाल-वच्छं च, तियसणाहं पिव सगयं जय-पायडं च, महुमहं पिव तमाल-दल-
 सामलं सिरि-समद्धासियं च, जलहिं पिव रयण-सारं विवुह-सेवियं च, जिणिंदागमं
 ४ पिव पय-गम-कलियं महाइसयं च उज्जेत-पवयं । जो य, कत्थ य मत्त-मायंग-कर-
 णियर-भजंत-सरस-चंदणवणाणम्महंत-सुरहि-परिमलामोय-वासिय-दिसा-मंडलो, कत्थ य
 भासुर-मुह-विवर-पयडिय-दाढा-कराल-केसरि-खर-णहर-कोडि-निदलिजंत-मत्त-मायंग-
 कुंभंत्यलाणित-मुत्ताहल-णियर-धवलिय-महियलो, कत्थ य प(थ)क-महावराह-दाढा-
 कोडि-नियरुम्मूलेज्जमाण-महिवेदुच्छलिय-भदमुत्था-महापब्भारालंकिओ, कहिं पि मत्त-
 १० करिणाह-गंडयलासत्त-कन्न-चवेदुड्ढाविय-भमिर-भमर-झंकार-हलबोलिजंत-दियंतरो, कहिं
 पि किलिकेलेंत-जूहाहिवाहिद्विय-वाणर-णियर-विलुप्पंत-सिरिफलोवरेहिरो, कत्थ
 य जहिच्छ-पसरंत-वणचरेहिं बहल-केकारवावूरेज्जमाण-गुहा-विवरंतरो, कत्थ य रहसो-
 वयंत-तियस-कामिणि-धम्मेल्लुवेल्ल-णिवडंत-मंदार-कुसुम-नियर-भूसिज्जमाण-णियंव-त्थलो,
 कत्थइ किन्नर-मिहुणय-समारद्ध-गेय-सदायण्णण-णेच्चल-द्विय-हरिण-उलो, कत्थ य
 १५ कमल-कुवलय-णीलुप्पल-सयवत्त-सहस्सपत्तोवसोहिय-महासरवर-मंडिओ । जो य,
 माणदंडो विव गयणंगणस्स, चूडामणी विव महि-सीमंतिणीए, कन्नावयंसो विव
 दाहिण-दिसावहूयाए, केस-कलाओ विव जयलच्छीए, रयण-रसणा-बंधो विव रईए,
 रमणुज्जाणं पिव उउ-सिरीए ति । अवि य—

पुण्णाग-णाग-चंपय-हिंताल-तमाल-ताल-सोहिल्लो ।

२० णंदणवण-संकासो उज्जेतो सहइ मेरु व ॥

तत्थ य समारूढो चउव्विह-देव-णिकाय-परिवुड-वत्तीससुराहिव-परिवारो जिणो ।
 तओ समाहयाइं आभिओगिण्हिं देवतूराहिं(इं), आवूरिया असंख-संखा, समाहयाओ
 देवदुंदुहीओ । पणच्चियाओ देवसुंदरीओ । जय-जयावियं तियसेहिं ति । अवि य—

अवणद्ध-सुसिर-घण-तय-चउव्विहाउज्ज-वज्ज-सदेहिं ।

२५ कण्ण-पडियं ण सुव्वइ वयणं रोरस्स व पहूहिं ॥

तओ विमुक्काणि तित्थयरेणाहरण-वत्थाईणि, पडिच्छियाणि हरिणा । समुवणीयं
 तित्थयर-लिंगं देवदुगुल्लं उत्तरासंगीकयं जिणेणं ति ।

“सव्वे वि एगदूसेण णेग्गया जिणवरा चउव्वीसं ।

ण य णाम अन्न-लिंगे नो गिहिलिंगे कुलिंगे अ ॥”

३६ कओ सयमेव पंच-मुट्ठिओ लोओ । एत्थंतरम्मि सक-वयणाओ समुवसंतो कलयलो ।
 कयं सामाइयं ति । अवि य—

काऊण नमोकारं सिद्धाण अभिग्गहं तु सो लेइ ।

सवं मि अकरि(र)णेज्जं पावं ति चरित्तमारूढो ॥

पवइओ णरेंद-सहस्स-परिवारो अणंतरं च जायं मणोणाणं^१ ति । अवि य -

“तिहि णाणेहिं समग्गा तित्थयरा जाव होंति गिह-वसे ।

पडिवन्नम्मि चरित्ते चउनाणी जाव छउमत्था ॥”

ततो काऊण निक्खमण-महिमं गया तियस-णरेंदाइणो णियय-ट्ठाणेसु त्ति ।

काऊण य से महिमं पत्ता देवा णरा य सट्ठाणे ।

एण्हं जं राइमई कुणइ तयं भो ! णिसामेह ॥

ततो पडिणियत्त त्ति जिणेंद-मुणिय-वोत्तंता भणिया सा सहियणेणं ति । अवि य -

सुर-मणुय-सुंदरी-सुह-विरत्त-चेत्तो महामुणी एसो ।

सिद्धि-बहु-राग-रत्तो णेच्छइ वीवाहिउं महिलं ॥

वज्ज-वडणाइरित्तं वयणं सोऊण सहि-यणाहितो ।

मुच्छा-णिमीलियच्छी पडिया धरणीए सा कण्णा ॥

ततो कह कह वि लद्ध-चेयणा भणिउमाटत्ता-“अवो ! लहुओ वि लहुईओ मए अप्पा, तिहुयणस्स वि अचंत-दोछहे^२ महाणुभावे जणे अणुरागं करिंतीए । जेण कत्थ विणिज्जियासेस-नरामर-विजाहर-कुल-रूव-जोवण-कला-कलावाइसओ समत्थ-तिहुअण-पणय-पाय-पंकओ जह-चित्तिय-संपज्जंतासेस-महाफलो जेमी !, कत्थ वा अम्हारिसीओ^३ अमुणिय-परमत्थाओ पायय-रमणीओ ! त्ति । सबहा अचंत-तण्हाणुगओ वि ण रमए एरावणो अचंत-सुंदरे वि गाम-तलायम्मि । अवि य -

“जो अप्पणो परस्स य गुण-दोसे सव्वहा ण जाणेइ ।

सो अप्पाणं विडंबइ अहं व णेमिमि उण रत्ता ॥”

ततो इमं पि भावंती असाहारण-दोक्ख-सल्लियंगी आलिहिया विव, उक्किणा विव,^४ थंभिया विव, णिच्चला विव, उय(व)रया विव, बहिरिया विव, मूढ-मणसा विव, जरिया विव, धरिया विव, महावाहि-वियणाउरा विव राइमई जाइ त्ति । अवि य -

किं सोगेणं पडिया किं वा रूवेण णेमिनाहस्स ? ।

अहवा वि जोव्वणेणं रोगेण व किं व होजाहि ? ॥

मग्गं पिव दायंता पुरओ से णंति दीह-मुह-पवणा ।

दोक्खानल-भीओ विव पयंपिओ तीए कंपो वि ॥

ततो कमलिणी विव दिणयरं, जलहि-वेला विव पुण्ण-मयलंछणं, कणेरू विव मत्तमहागयं, बरहिणी विव जलहरं, कलहंसिया विव रायहंसं, महुयराली विव पंकयं, सई विव पुरंदरं, लच्छी विव महुमहं, सरस्सई विव सुरगुरुं, दया विव महामुणिं, तं चेव हियय-सल्लभूयं ज्ञायंती विलविउमाटत्ता -

“काउं दइय-पसंगं पुणा वि रे देव ! अवहिओ कीस ? ।

दाऊण णिहिं उप्पाडियाणि अहवा वि^५ (किं) अच्छीणि ? ॥

१ ज. जायमणोणंति । २ ह. °हो । ३ प. °हि° । ४ क. प. केण । ५ ज. रोगेण । ६ प. वंदायं, ज. °या । ७ ज. °बुहपव° । ८ ज. जुल° । ९ ज. हंसं । १० ज. °णिहदावि° ।

ताओ जयम्मि धन्ना ताओ जीयंति जीय-लोगम्मि ।
 जाहिं पिय-संपओगो मणसा वि ण झाइओ कह वि ॥
 णरयाणल-संकासं दुक्खं गिण्हंति वल्लहं काउं ।
 पावन्ति णिरुवम-सुहं विणियत्ता वल्लहाहिंतो ॥”

5 ततो ण सहइ मयलंछणं मलउब्भवं च, ण गणेइ सहिया-य(व)यणं हिओवएसं
 च, णिंदए वम्महं णियय-कम्मं च । ततो वित्थरइ से वम्महो संतावो, वड्डइ मुंह-मारुओ
 रणरणओ य, निवडइ अंसु-पवाहो गुरुवएसो वा, णासइ लज्जा वेयणा य, अणुगच्छइ
 पुलओ परियणो त्ति । अवि य —

णीससइ तीए मुंह-मारुओ वि, दोक्खं पि दुक्खियं होइ ।
 10 रोवइ वाह-जलं पि य पुलइज्जइ तीइ पुलओ वि ॥

तओ भणिया सहिया-यणेण — ‘पियसहि ! जम्मंतरारोवियस्स पाव-महातरुणो
 फलमिणमो, ता धीरत्तणमवलंबेसु, अलं विसाएण, धीर-धणाओ चेव राय-धूयाओ
 होंति । भणियं च —

“वसणंमि न उच्चिग्गा विहवम्मि अगच्चिया भए धीरा ।
 15 होंति अभेन्न-सहावा समम्मि विसमंमि य समत्था ॥”

एयं च परिणाम-सुंदरोहिं कह कह वि सहिया-यण-वयणेहिं समासासिया भणिउं
 पवत्ता रायमई — “जाणामि अज्जं चिय पच्चूस-समए सुमिणयम्मि संपत्तो दुवार-देसे
 परितुलिय-तिभुयण-रूवाइ-गुण-समुदओ अच्चंत-विलक्खणो अणेग-देव-दाणव-विज्जाह-
 20 राणुगम्ममाणो एरावयारूढो कोइ देवपुरिसो । सो तक्खणं चिय तत्तो णियत्तीऊण
 समारूढो सुरसेलं, निसन्नो सीहासणे । समासन्नीहूया अणेगे जंतुणो । सहिया-यण-वयण-
 चोइया पत्ता अहं पि तत्थेव । ततो दाउमाढत्तो ना(ता)ण चउरो चउरो कप्पपायव-
 फलाणि । मए वि भणियं — ‘भयवं ! ममावि तारिसाणि फलाणि देसु, जेण ण सारीर-
 माणस-दोक्खं लहामि ।’ “एतेहिं किंचि मुह-कडुएहि परिणाम-महुरेहिं संममुवभुत्तेहिं ण
 कयाइ दोक्खं पाविहिसि, णिरुवम-सुह-भागिणी य परत्ते होहिसि ।” भणंतेण देन्नाणि
 25 मज्झ वि फलाणि । तक्खणं च मंगल-तूर-रवेण विवोहिय भि ।” सहीहिं भणियं-
 पियसहि ! मुह-कडुओ वि एस सुम(मि)णओ झत्ति परिणाम-सुंदरो हविस्सइ । तओ
 भगवओ भाया रहणेमी रायमई(ई) उवयरिउमाढत्तो । भणियं च णेण —

“वय-तव-संजम-जोगे करिंति दोहयि(ग्गि)णी महिलाओ ।
 तं पुण सोहग्ग-निही जम्हा तियसा वि पत्थित्ति ॥

30 ता उज्झिऊण एते भजसु ममं पच्छिमंमि य वयंमि ।
 संपत्त-विग(स)य-सोक्खा जिणेंद-मग्गं गमिस्सामो ॥”

“णाहं सोहग्ग-कए करेमि धम्मं पुणो वि पच्छा वि ।
 जइ सो चिय कायवो ता किं पुवं पि विसएहिं ? ॥”

केणइ कालेण पुणो वि भणिया सा तेण विसय-कएणं । ततो से पच्चक्खं पाऊण दुद्ध-पेयं^१ मयणफल-भक्खणेण वमिऊण सोवन्निय-कच्चोले समुवणिया(य) रहणेमिणो-
'पियसु' । तेण भणियं- 'कहं वंतं पिबामि ?' । तीए भणियं- 'एयं पि जाणसि ?' तेण
भणियं- 'बालो वि एवं वियाणइ' । तीए भणियं- 'जइ एवं, ता कीस अहं तित्थयरेण
वमिया तुमं पाउमिच्छसि ? । अवि य-

“पक्खंदे जलियं जोयं(इं) धूमकेउं दुरासयं ।

णेच्छंति वंतयं भोतुं कुले जाया अंगधणे ॥”

एवं विचित्त[त]वोविहाणेहिं अप्पाणं सोसंतीए केणइ कालेण भगवओ वि तिब-तवा-
णले णेद्वद(डु)-कम्म-महाकाणणस्स विसुज्झमाण-चरितस्स अचंत-विसुद्धलेसा-परिणामस्स
समारोविय-खवग-सेदीणो आइल्ले दोन्नि सुकज्झाण-भेए पहु(पुह)त्तवियकं सवियारं^{११}
एगंतवियकं च अवियारं वोलीणे तस्स तइयं सुहुमकिरियमप्पडिवाइं अप्पत्तस्स
समुप्पन्नं केवलं ति । अवि य-

वोलीणाणागय-वट्टमाण-णीसेस-भाव-प(घ)डिएणं ।

तं णत्थि जं ण पेच्छइ केवलणाणेण जिण-इंदो ॥

चलियासणा य समागया सपरियणा वत्तीसं पि सुरासुरवइणो । ततो आभिओगिय-^{१२}
सुरेहिं समंता समं कयं णिण्णुणयं रयण-चेत्तं महीयलं, अवहरिउं रय-रेणु-त्तणाइयं,
गज्जियं वसुमतीए, नेम्मलीहूयाओ दिसाओ,^१ पणट्ठा वेराणुबंधा सह सबोवदवेहिं ।
णिवडियं गंधोदयं, वरिसियं दसद्ध-वन्नं कुसुम-वरिसं । हरिसिया सबे पाणिणो । णेम्मवियं
साल-तियं,^३ विउरुवियाणि चत्तारि महादाराणि, णिहिया सरस-तामरस-पिहाणा खीरोच्चज-
लावुन्ना मणिमय-कलसा, णेव्वत्तियं स-पायपीढं सिंहासणं, कओ तेलोक्क-गुरुणो बारस-^{१३}
गुणो द(दि)वो कंकेल्लि-पायवो । णिरुद्धंवरयलं विमाण-मालाहिं, उब्भिमया सीह-व(च)-
क्कज्झया, णिवद्धं धम्मचकं, पवज्जिया तियस-दुंदुहीओ, समुच्छलिओ देवघोसो, अवय-
रिया तियसाइणो सब्बाहा । किं बहुणा ? णिवत्तियं सबं पि णित्तामरेहिं । तओ धरिय-
धवलायवत्तो तियस-विणिमाविय-दिवपंकय-णिहत्त-चलण-जुयलो पासट्टिय-सक्कीसाण-
धुवमाण-सिय-चामरावयवो भामंडल-किरण-समुज्जोइय-गयणंगणो अणेग-गरामर-कोडि-^{२४}
परिवुडो देवतूर-रवापूरेजमाण-दिसा-मंडलो पयाहिणीकाऊण सीहासणं णिसन्नो तत्थ
जिणो । अवि य-

धरिय-धवलायवत्तो पुव्व-दुवारेण पविसिउं जेमी ।

सीहासणे णिसन्नो णय-तित्थो होइ चउवयणो ॥

समारद्धा य जोयण-णिहारणीए तिरिय-गरामर-णिय-णिय-भासा-परिणाम-परिणामि-^{३१}
णीए अचंत-मणोहराए देवाए भासाए धम्मकह त्ति । अवि य-

धम्मो अत्थो कामो मोक्खो चत्तारि होंति पुरिसत्था ।

तत्थ वि धम्माउ च्चिय सेसा जह इंतं तह भणिमो ॥

पुढवीए विणा कुंभो तंतु-विहीणो य जह पडो णत्थि ।
 दुद्वेण विणा दहियं दहि-रहियं जह य णवणीयं ॥
 द्व-विहीणा य गुणा सुह-दोक्खं जह य जंतुणा रहियं ।
 तह धम्मेण विरहिया तिन्नि वि अत्थाइणो कत्तो ? ॥
 5 तम्हा सयल-सुहाणं अत्थाइणं च कारणं धम्मो ।
 सो दु-वियप्पो भणिओ मुणि-सावय-धम्म-भेयाओ ॥
 संकाइ-मल-विमुक्कं संमत्तं ताण मूलव(च)कं ति ।
 अहिगम-णिसग्गभेउं^१ पसमाइ-गुणेहिं चिचइयं ॥
 हिंसा-उलिय-चोरत्तण-भेहुण-परिग्गहाओ खलु विरई ।
 10 उत्तरगुण-चिचइओ मुणि-धम्मो मोक्ख-सुह-हेऊ ॥
 पंच य अणुवयाइं गुणवयाइं च होंति तिन्नेव ।
 सिक्खावयाइं चउरो सावय-धम्मो वि सुह-हेऊ ॥
 इय एवमाइ-बहुविह-गुण-सय-कलियम्मि साहिए धम्मे ।
 चउरूव-समण-संघो जाओ पढमे समोसरणे ॥

15 इमिणा य पढम-समवसरण-कमेण विहरंतोऽपेग-समण-गण-परिगओ णासंतो मेच्छ-
 तंधयारं समोसरिओ पुणो वि बारवईए बाहिरुज्जाणे रेवयाभिहाणे जिणो । पुव-
 भणियाणुसारेण कयं तियसेहिं समवसरणं । णिउत्त-पुरिसेहि य वद्धाविओ वासु-
 देवो सह जायव-चक्केणं । तित्थयरागमणेण^२ अणावेक्खणीयमाणंद-सुहमणुहवंतेण य
 देन्नं से पारिओसियं दाणं ति । अवि य-

20 वित्तीओ^३ सुवन्नस्स बारस अद्धं च सयसहस्साइं ।
 तावइयं चिय कोडी पीती-दाणं तु चक्किस्स ॥
 एवं चेव पमाणं णवरं रययं तु केसवा दिति ।
 मंडलियाण सहस्सा पीती-दाणं सय-सहस्सा ॥
 भत्ति-विभवानु(णु)रूवं अन्ने वि य दैति इब्भमाईया ।
 25 सोऊण जिणागमणं णिउत्त-पुरिसेयरेसुं वा ॥

तओ महाविभूईए दिव्व-संदणारूढा णिग्गया बलदेव-केसवा समुहविजयाइणो य
 सह सिवादेवी-देवई-रोहिणीहिं पुरलोगो य । अणाविक्खणि(क्खणी)यमाणंद-सुहमणु-
 भवंतेहिं पणमिओ तित्थयरो सह गणहराईहिं । णिसन्ना जहारिहं । मुणिय-जिणागमणा
 य पत्ता राइमई वि, पणमिओ तित्थयरो, निसन्ना जहारिहं । भगवया वि णेंदिओ जाइ-
 30 जरा-मरण-पिय-विप्पओग-सोगाइ-णाणाविह-दुक्खाणुगओ नारय-तिरिय-नरामराणुभूइ-
 लक्खणो संसारो, तन्निमित्ताणि य मिच्छत्ताविरइ-पमाय-कसाय-जोगाईणि । तहा परू-
 विओ अयलाणंत-णिरुवम-णिरावाह-सासय-सोक्खाणुगओ मोक्खो, तक्कारणाणि याणेग-
 वियप्पाणि संमइंसण-णाण-चरणाणि । तत्तो इमं संसारासारत्तणं सोऊण णेक्खंतो
 अणेगे जायव-कुमारा रहणेमी णागरया । रायमई वि^४ हियय-णिहिय-चारित्त-परिणामा

पणमिऊणं तित्थंकरं पविट्ठा णगरं । ततो पुच्छिऊण जणणि-जणयाइणो, दाऊण
महादाणं, काऊण सब-जिणाययणेसु अट्ठाहिया-महिमं, अणेग-नरेंद-सेणावइ-मंति-
सत्थाह-सेट्ठि-बालिया-सहिया महाविच्छङ्गेणं पद्माविया राईमई तित्थयरेण । इत्थंतरम्मि
य सक्को संवेग-सारं थुणियं(उं) पयत्तो त्ति । अवि य -

जय सुरसेल-विभूषण !	जय जय इंदंक-वड्डियाणंद ! ।	5
जय णिवत्तिय-मज्जण !	जय जय सुर-सुंदरी-पणय ! ॥	
जय हरिचंदण-चच्चिय !	जय जय मणि-मउड-भूसिय-सरीर ! ।	
जय सेयंवर-धारय !	जय जय सियकुसुम कय-सोह ! ॥	
जय इंदावलि-संथुय !	जय जय जणणीप(ए)वड्डियाणंद ! ।	
जय बाल ! अबाल-विसिट्ठ-चेट्ठ !	जय जोवणं पत्त ! ॥	10
जय रायलच्छि-भूसिय !	जयसिं दसारोह-णहयल-मियंक ! ।	
जय सिवदेवी णंदण !	जय दाविय-कण्ह-णिय-वीरिय ! ॥	
जय अकय-दार-संगह !	जय जय उज्जेत-गहिय-सामन्न ! ।	
जय देवदूस-धारय !	जय जय सुर-मणुय-णय-चलण ! ॥	
जय चउणाणि-मुणीसर !	जय जय उवसग्ग-दलण-मुणिचंद ! ।	15
जय केवललच्छी-वरिय-वरय !	जय देव-णय-चलण ! ॥	
जय दढ-पाव-णिस्सड्डण !	जय जय सुर-सिद्ध-पणय-कम-कमल ! ।	
जय गय-गमण ! सुरच्चिय !	जय लोह-समुह-गय-पार ! ॥	
जय मयणानल-जलहर !	जय जय णेदलिय-गरुय दढ-माण ! ।	20
जय सिद्ध ! सिद्ध-सासण !	जय जय भुवणम्मि सुपसिद्ध ! ॥	
जय इंदीवर-विब्भम !	जय जय गुण-रयय-सागर ! मुणिंद ! ।	
जय पाउस-जलय-समाण-सह !	जय पउम-कय-चलण ! ॥	
जय गोविंद-णमंसिय !	जय जय नीसेस-बंधण-विमुक्क ! ।	
जय नाह ! णाण-सागर !	जय पणयासेस-वर-फलय ! ॥	25
जय तव-लच्छि-सुसंगय !	ईसाइ व राइलच्छि-परिमुक्क ! ।	
जय सिद्धत्थ-नरामर !	जय जय कोवाहि-वर-मंत ! ॥	
जय सिद्ध ! बुद्ध ! गुण-णिहि !	पसत्थ-कल्लाण-मंगलाययण ! ।	
जय सिंदयालु-महागुण !	पुरिसोत्तम-पुरिस-कय-पूय ! ॥	

एवं च सह अट्ठारसहिं समण-सहस्सेहिं भगवंतं अरेट्ठणेमिं थोऊण राइमई च
अणलिय-गुण-संथवेण पविट्ठा सह जायव-चक्क-पुर-लोएणं वारवई बलदेव-वासुदेवाइणो ।
राइमईए वि पवट्ठ(ड्ड)माण-संवेगाइसि(स)याए नाणाविह-तवो-विसेस-तणुइय-तणूए
वेरग्ग-मग्गावडियाए जहुत्त-संजमाणुड्डाण-पराए कमेण य अहिज्जियाणि इकारस
अंगाणि । कालंतरेण य पुणरवि समोसरिओ भगवं वारवईए । समाढत्ता धम्म-कहा ।
संबुद्धा पाणिणो । उट्ठिउ(ओ) तित्थ[य]रो णिव(स)नो देवच्छंदए । दुइय-पोरिसीए
समाढत्ता धम्मकहा गणहरेणं ति ।

राओवणि(णी)य-सीहासणंमि विट्ठो वि पायपीठे वा ।
 जिट्ठो अण्णयरो वा गणहारि कहेइ बीयाए ॥
 संखाए उ भवे साहइ जं वा पुरोओ पुच्छेज्जा ।
 ण य णं अणाइसेसी वियाणई एस छउमत्थो ॥

५ पडिबुन्न-दुइ-पोरिसीए वि उट्ठिओ गणहरो । देवाइणो वि गया सट्ठाणेषु, साहुणो वि पविट्ठा णयरीए भिक्खा-निमित्तं । रहणेमी वि कारणंतरेण एगागी वासाहिहओ णयरि-उज्जाणंतर-गिरि-गुहाए णिलुक्को, थेव-वेलाए वासाभिहया पविट्ठा तत्थेव राइमई वि । तेंनाणि वत्थाइणि विसारंतीए दट्ठूण सरीर-सोहं संजाय-मयणेण अणविक्खिज्जण इह-परलोग-भयं भणिया रहणेमिणा—‘भदे ! एहि, भुंजामो ताव भोगे, पुणो वि ॥ पच्छिम-वयंमि पव्वजं काहामो ।’ सुणिय-रहनेमि-सदाए ससज्जसाए ठवेज्जण अप्पाणं भणियं राइमईए । अवि य—

“तुच्छ-रइ-सोक्ख-कजे मा मुंचसु मेरु-विब्भमं सीलं ।

इह परलोए जम्हा दुहाइं पावंति हय-सीला ॥

इह लोगम्मि अकित्ती कुल-मालिणं पयाव-परिहाणी ।

१५ असरिस-जणं-हीलणया अपच्चओ^१ चित्त-संतावो” ॥

नरवइणो गरुय-भयं जणणी-जणयाण होइ संतावो ।

इय जायंते बहवो दोसा इह सील-रहियस्स ॥

धम्माइसु सीमंताइएसु णरएसु तिच्च-दुक्खाइं ।

पावंति विगय-सीला तेत्तीसं सागरा जाव ॥

२० गय-गवय-गोण-गंडय-वग्घ-तिरेच्छ-च्छमल्ल-तिरिएसु ।

तण्हा-छुहाइ-दुक्खं लहंति णरओवमं चित्तं ॥

तत्तो धम्माइ-विवज्जिएसु तिरिओवमेसु पुरिसेसु ।

ढ(इ)यरेसु य कुपुरिस-विब्भमेसु दुक्खाइं चित्ताइं ॥

इय णारय-तिरिय-णरामरेसु दुक्खाइं अन्न-जम्मम्मि ।

२५ पारिविति णट्ठ-सीला णाणा-रूवाणि चित्ताणि ॥

गह-भूय-रोग-तक्कर-कुसु(स)उण-दुस्सुमिण-णरवइ-भएहिं ।

जलणाहि-सत्तु-करिवर-मइंद-णीराइ-जणिएहिं ॥

सुमिणंमि वि^२ णोत्थप्पइ पसत्थ-सीलो किमेत्थ अच्छेरं ? ।

णं कयाइ वि मुरसेलो चालिज्जइ पलय-पवणेहिं ॥

३० आमोसहि-विप्पोसहि-खेलोसहि-जल्ल-गयण-गमणाओ^३ ।

जंघा-विज्जा-चारण-आसीविस-भिन्न-सोआई ॥

अक्खीण-महाणसि-कोट्ट-बीय-वेउवि-पयणु-बुद्धीओ^४ ।

खीरासव-महुआसव-लद्धीओ चित्त-रूवाओ ॥

जाइंति इमंभिम भवे परलोए सुरभवो व मोक्खो य(वा) ।
सील-परिपालणाओ' तम्हा तं णेच्च रक्खिज्जा ॥
इय सीलासीलाणं गुण-दोसे तीए सो णिसामेउं ।
पडियागय-संवेगो जाओ मेरु व थिर-चित्तो ॥”

भणियं च सेज्जं भवेणं -

“अहं च भोगिरायस्स तं च सि अंधगवन्हिणो ।
मा कुले गंधणा होमो संजमं णिहुओ चर ॥
जइ तं काहिसि भावं जा जा दिच्छसि णारीओ' ।
वायाइद्धु व्व हढो अट्टियप्पा भविस्ससि ॥

तीसे सो वयणं सोच्चा संजयाए सुभासियं । अंकुसेण जहा नागो धम्मे संपडिवाइओ ॥
एवं करेंति संबुद्धा पंडिया पवि[य]क्खणा । विणियट्ठंति भोगेसु जहा से पुरिसोत्तिमो । त्ति ॥”

कमेण य दो वि केवल्लिणो जाया सिद्धा य ।
अओ जहा रायमईए सीलं रक्खियं, तहा रक्खियव्वं ।
सुयएवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।
रायमईए सुणेंतो इच्छिय-सुक्खाइं पावेइ ॥
॥ रायमई-कहाणयं सैमत्तं ॥

मदनातुरेणापि न शीलं खण्डनीयं रथनेमिनेवेत्याह च -

मयण-परायत्ता वि हु मुणिणो न मुअंति नियय-मज्जायं ।

रहनेमि व्व महप्पा रायमई-दंसणाहितो ॥ ५

[मदन-परायत्ता अपि मुनयो न मुञ्चन्ति निजमर्यादाम् ।

रथनेमिवत् महात्मा राजीमती-दर्शनात् ॥ ५]

स्पष्टार्थं कथानकमनन्तरोक्तमेव ।

सांप्रतं तपोऽधिकृत्य धर्मोपदेशमाह -

णत्थि असज्झं किंचि वि तवस्स चिन्नस्स माणुसे लोए ।

तं कुणसु जहा-सत्तिं दृढप्रहारि व्व मुणि-सीहो ॥ ६

[नास्ति असाध्यं किञ्चिदपि तपसः चीर्णस्य मानुषे लोके ।

तत् कुरुष्व यथाशक्ति दृढप्रहारिवन्मुनिसिंह ! ॥ ६]

स्पष्टार्थं । भावार्थस्तु कथानकगम्यस्तच्चेदम् -

— [३. तपसि दृढप्रहारि-कथा] —

अत्थि इहेव जंबुदीवे दीवे भारहे वासे अपरिमिय-गुणाहिरामं वसंतपुरं णयरं, ॥

जियसत्त राया । तत्थ य णिय-कम्माण उट्ठाण-परो पहाण-दियवरो । तस्स य समस्थ-
दोसेक-मंदिरं सुउ त्ति । अवि य -

तण्हाइएहि व दढं पडिवण्णो सो असेस-दोसेहिं ।

सुइ(मि)णंमि वि परिहरिओ गुण-लेसेणावि दूरयरं ॥

अणालिओ^१ अकुणंतो णीणिओ गुरूहि, भणंतो य जहिच्छं संपत्तो पल्लीए,
समल्लीणो पल्लीनाहस्स । तेण वि पडिवन्नो स-बहुमाणं पुत्तत्ताए त्ति । अवि य -

“मृगा मृगैः सङ्गमनुव्रजन्ति गावश्च गोभिस्तुरगैस्तुरङ्गाः ।

मूर्खाश्च मूर्खैः सुधियः सुधीभिः समान-शील-व्यसनेषु सख्यम् ॥”

जओ दढं पहरइ त्ति पुव्वणाममवहत्थिऊण कयं से दढप्पहारि त्ति णामं । कालंतरेण
१० य मओ पल्लीणाहो । णियय-सोंडीरयाए सो चिय पल्लीवई जाओ । उट्ठिया णिहेस-परा
सवे वि पल्लीवासिणो । अपि च -

“नाभिषेको न संस्कारः सिंहस्य क्रियते मृगैः । विक्रमार्जित-सत्त्वस्य स्वयमेव मृगेन्द्रता ॥”

तओ तत्थ पाणिणो घायंतस्स, अलियं भणंतस्स, पर-दवावहरणं करंतस्स,
परदाराणि सेवंतस्स, परिग्गहारंभेसु वट्टमाणस्स, महु-मज्ज-कुणिमाहाराइ परिभुजंतस्स,
११ गामागर-सत्थे घायंतस्स समय(इ)कंतो को वि कालो त्ति । अवि य -

“कुसलाणुबंधे कम्मोदएण धम्मत्थ-काम-संजोत्ता ।

वच्चंति वासरा सुपुरिसाण पावाण विवरीया ॥”

अन्नया सज्जिया धाडी णिवडिया गामे विलुपंती य परिवाडीए पत्ता रोर-बंधण गेहं ।
ण केंचि लद्धं, णवरं तक्खण-संसिद्ध-पायस-पडिपुन्न-थालिं गहेऊण गया भिल्ला गाम-
१२ मज्जे । ततो पण्डासाणि छुहा-परद्वानि रोवमाणाणि णिग्गयाणि डिंभाणि पिउणो
समीवं । भणियं च णेहिं - ताय ! सो सव्वो पायसोंवाए पिकलमाणीए णिण्हिऊण पहाविया
भिल्ला गाम-मज्जे । ततो रोस-वस-तंविरेच्छो गहिय-लउडोऽणुपयं गओ बंधणो । देट्ठा
भिल्ला, समाढत्तं भंडणं । अब्बो ! एस च(व)कयरो मम भेल्ले अभिभवइ त्ति मन्नमाणेण वा-
वाइओ दढप्पहारिणा । इमं च सोऊण गब्भ-भर-णीसहंगी आगया बंधणी । भणिओ णाए
१३ भिल्लाहिवो - “आ पाव ! णिरणुकंप ! सरणागय-घायग ! परदारासत्त ! अलिय-वयण !
चोर ! अणज्ज ! विलाय(लया)-गो-बंधण-मारग ! अच्चंताहम ! चंडाल ! निग्घण !
कयग्घ ! खल ! पिसुण ! अदट्ठव ! णीलज्ज ! असंतुट्ठ ! महापाव ! किमेयं तए ववसियं ?”
पुणैरुत्तमुक्कोसंती समुप्पन्न-कोवेण वावाइया सा वि । तओ फुरफुरायमाणं गब्भं
णिएऊण संवेग-सारं चित्तिमणेणं-धिरत्थु मम पावस्स, जस्सेरिसं चिट्ठियं । ता किं जलणं
१४ पविस्सामि ?, अणसणं करेमि ?, सत्थयारे पुच्छामि ?, भयरवाउ पडामि ?, महापहं
वच्चामि ?, तित्थेसु ण्हामि ?, मुणिणो सेवेमि ?, तिणयणमाराहेमि ?, भदियं
थुणामि ?, दिवसयरं ज्ञाएमि ? । अवि य -

इय एवंविह-चिंतापरेण दिट्ठो महामुणी तेणं ।

पाएसु णिवडिऊणं सिद्धं णिय-चिट्ठियं सव्वं ॥

ततो से अणंतर-चित्तिं सोऊण भणियं मुणिणा-‘भइ ! ण एते पावमल-पक्खालण-निबंधणं जलणाइ-पवेसा अन्नाण-हिंसा-णुग्गय-तणुओ मोत्तूण सम्महंसण-णाण-चरणाणि, ता तेसु चेव आयरं कुणसु’ त्ति । अवि य-

अमयं पिव पडिवन्नो मुणि-धम्मो तेण साहु-मूलम्मि ।

परिणिहिऊण सिक्खं घोराराणं तवं कुणइ ॥

एवं च खुहा-पिवासाइ-वावीस-परीसहे सहंतस्स, दिव-माणुम-तेरिच्छा य संवेयणीय-पुढो-वेमायोवसग्गे अहियासितस्स, अणिच्चाइ-दुवालस-भावणाउ भावंतस्स, अट्ठविह-कम्म-विवागं णिरूवेंतस्स, तिविह-सामायारिमब्भसंतस्स, दसविह-वेयावच्चं करंतस्स, छजीव-णिकाए रक्खंतस्स, पंच महावयाइं पालंतस्स, दुवालसविहं तवमायरंतस्स, आलोअणाइयमणेगविहं पायच्छित्तं चरंतस्स, संसारासारत्तणं चेतंतस्स, पुव्व-णिव्वत्तिं पावं तिविहं तिविहेण निंदंतस्स, पसत्थ-लेसासु वट्ठमाणस्स, समुच्छलिय-जीव-वीरियस्स ‘समारोविय-खवगस्सेट्ठिणो समुच्छलिय-सुकज्झाणानल-निदह-घण-घाइकम्म-चउक्किं-णस्स समुप्पन्नं केवलं नाणं । कया देवेहिं केवलि-महिमा । ततो बोद्धिऊण भव्व-कमलायरे, परिपालिऊण केवलि-परियायं, खविऊण भवोग्गाहि-कम्म-चउक्कयं संपत्तो नेव्वाणं ।

अतो भन्नइ-जहा दढप्पहारि-महरिसिणा तवोमइओ धम्मो कओ, तहा सेसेहिं पि कायवो; एस धम्मोवएसो । एवं सब्बक्खाणेसु उवणओ कायवो । अओ परं वित्थर-भएण ण सब्बं भन्नइ ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण दढप्पहारिस्स ।

णिसुणंतो लहइ नरो विसिद्ध-चरियं सया सोक्खं ॥

॥ इति दढप्पहारि-कहाणयं समत्तं ॥

भावात्मकधर्ममधिकृत्याऽऽह-

भावमइएण पावइ केवलि(ल)नाणं इलाइ-तणउ व्व ।

भरहाहिवु व्व भरहो मरुदेवी-सामिणी अहवा ॥ ७

[भावात्मकेन प्राप्नोति केवलज्ञानं इलायास्तनय इव ।

भरताधिपवदथवा (भरतो) मरुदेविस्वामिनी यथा वा ॥ ७]

भावार्थः कथानकेभ्योऽवसेयस्तानि चामूनि -

— [४. भावे इलापुत्र-कथा] —

इहेव जंबुदीवे दीवे भारहे वासे विउस-जण-पसंसणेजं गुण-निहाणं इलावद्धणं नाम नयरं । जं च, परिगयं पर-पुरिसालंघं गंभीराए कुलवहु-संकासाए परिहाए । चक्कलियं तुहिणगिरि-संकासेणं लुहा-धवलेणं दूरुणय-पागारेणं । विभूसियं चुल्लहिमवंत-पडिमेहि सिरि-सणाहेहिं धवलहरेहिं । मंडियं सुरसेल-सरिसेहिं तियस-बिंवाणुगएहिं देउल-विहा-रेहिं, ति(टि)विडिक्कियं सुविभत्त-तिय-चउक्क-चच्चर-चउमुह-महापह-पहेहिं ति । अवि य-

दहुं पुरस्स सोहं तियसाण वि विम्हओ मणे जाओ ।

किं तियस-पुरं इणमो विणिम्मियं विस्सकम्मेणं ? ॥

तत्थत्थि इलादेवी तत्थ वसंतेण इब्भ-मिहुणेण ।

पुत्तत्थं विन्नविया 'ओवाइय-संपयाएण ॥

चइऊण देवलोगा देवो गब्भंमि तीए उववन्नो ।

सीहं उच्छंग-गयं सुमिणे दट्ठण पडिबुद्धा ॥

महापुरिसाणुरूव-डोहलय-संपाडणेण य वड्ढिओ गब्भो । उचिय-समए य पसूया
एसा देवकुमारोवमं दारयं । वद्धाविओ य इब्भो । कयं महावद्धावणयं । दिन्नं
इलाए देवीए 'ओवाइयं । कयं दारयस्स णामं इलाय(इ)पुत्तो त्ति । कमेण य वड्ढिओ
१० देहोवचएणं, कला-कलावेण य । संपत्तो सयल-जण-सलाहणिजं जोवणं ति । अवि य-

“जीए जहिं चिय पढमं कुमार-अंगंमि णिवडिया दिट्ठी ।

तीए तहिं चेव ठिया संपुण्णो कीए वि ण दिट्ठो ॥”

एवं चा(च)बुह-जण-पसंसणेजं जीयलोयमणुहवेंतस्स संपत्तो सरयागमो । जत्थ य,
सरयसिरि-समद्धासिया रेहइ महि-महिला । महि-महिला-रंजियाइं रेहंति काणणाइं ।
१५ काणण-विहूसियाइं छजंति सरवराइं । सरवर-टिविडिकियाइं सहंति पंकयाइं । पंकय-
विहूसियाइं सोहंति भमर-कुलाइं । भमर-उल-विभूसियाइं अग्घंति गय-उलाइं । गय-उल-
पसाहियाइं रेहंति महानरेंद-धवलहरंगणाइं । अवि य-

नव-णीलुप्पल-देहो तारा-धयरट्ठि(ट्ठ)-परिगओ सहइ ।

अहिणव-ससि-कलहंसो वित्थय-णह-माणससरम्मि ॥

इय जं जं चिय दीसइ सारय-लच्छीइ भूसियं भवणे ।

आयन्न-कड्डिय-सरो तहिं तहिं पसरइ अणंगो ॥

एयारिसंमि सरए इलाइ-पुत्तेण पुलइया चेडी ।

उज्जाणमुवगएणं लंखय-मज्झंमि णचंती ॥

ततो तीए रूव-लावन्न-जोवण-सोहग्ग-कला-कलावावजिय-हिययस्स महावाही विव
२५ जणिय-संतावो पयडीहूओ वम्महो । खलिओ गइ-पसरो, समुग्गओ रोमंचो, पणट्ठो
कुलाहिमाणो, तच्चारिहूया लज्ज त्ति । अवि य-

भुमहा-धणु-पसरिय-दिट्ठि-चाण-णिवहेहि सल्लिओ^१ तीए ।

लेप(प्प)मओ^२ विव जाओ^३ सत्थाह-सुओ सुधीरो वि ॥

तओ तं तहाविहं णियय(ए)ऊण भणियं पास-ट्टिय-मेत्त-जणेण - ‘वयंस ! किमेयं
२५ सयल-जण-हसणेजं, खोद-जणेहिं पि विवजियं, इह-पर-लोग-विरुद्धं तए समारद्धं ? अब्बो !
वियाणिओहामएहिं” । भावेंतेण भणियमणेण - “भो भो ! अहं पि जाणामि जहा कुल-
कलंकइयमिणमो, ता किं करेमि ? अइदुद्धरा मे मयणावत्थ त्ति । अवि य-

पलयाणिल-खुद्धो जल-णिही वि कल्लोल-भिन्न-कुलसेलो ।

तीरइ सारे धरिउं ण उण चिय चित्तमणुरत्तं ॥”

तेहिं भणियं—अलमिस्थाण(णु)रागेण । न खलु अचंत-तण्हा-णुगओ वि सिसिरं पि मायं-
ग-जलं चोदसवेजाठाण-पारगो पहाण-बंधणो अहिलसइ । अण्णं च राया णाहीति, अवराहं
काही । बंधुणो जाणिस्संति, दूरेण परिहरिस्संति । अंबा जाणिस्सइ, अचंत-दुक्खिया
हविस्सइ । ताओ मुणेहित्ति, दुस्सुउ त्ति संभावेस्सइ । नगर-सेट्ठिणो जाणिस्संति,
णयराओ वाहिं करिस्संति । गुरुणो वियाणिस्संति, लज्जिया हविस्संति । ता किमणेण
स-परोभय-संताव-हेउणा दोट्ट-ज्झवसाएण ? नियत्तसु एयाओ ठाणाउ त्ति । अपि च—

“काम ! जानामि ते मूलं संकल्पात् किल जायसे ।

ततस्तं न करिष्यामि ततो मे न भविष्यसि ॥”

इलाइपुत्तेण भणियं—‘जं एयं संलत्तं, अहं पि जाणामि, किं खु मम जीयं एयाए
आयत्तं; अलाहि पुणरुत्त-भणिएहिं ।’ वियाणिओ एस वुत्तंतो जणयाइएहिं । भणिया १०
लंखिया इलासुएण—‘सुवन्न-समं देहि मम दारियं ।’ तेहिं भणियं—‘अक्खय-णिही एसा
अम्हाणं, णवरं जइ एयाए कज्जं, ता अम्हेहिं समं भमसु, सिप्पं च सिक्खसु ।’ ततो वारिजंतो
वि पुणरुत्तं गुरु-मिच्चाइएहिं अगणिऊणोभयलोगाववायं पविट्ठो ताण मज्झम्मि ।
पडिनियत्ता विमण-दोम्मणा जणयाइणो । इमो वि तेहिं सह विहरमाणो सिप्पमब्भसंतो
पत्तो बिन्नायडं । वीवाह-दव-निमित्तं च उ(ओ)लग्गिओ राया, दिन्नो पेच्छा-वरो, समाढत्तं १५
पेच्छणयं । निवेट्ठो राया सह महादेवीए । संपत्ता नागरया । नाणाविह-विन्नाणेहिं
आवज्जियाणि इलायपुत्तेण लोगाण चित्ताणि । नरेंदे य अदेत्ते न देइ लोगो । राया पुण
दारियाए निवद्ध-रागो तस्स बहणत्थं तं भणइ—‘लंख ! पडणं करेसु ।’ तं च वंस-सिहरे अड्डं
कट्ठं कीरइ, तत्थ खीलिया कीलंति, सो य मूले वेद्धाउ पाऊयाउ परिहेइ; ततो अ-
खेडय-दी(ह)त्थ-गओ आगासे उप्पइऊण ततो खीलयाओ पाउया-णालियाहि पवेसेयव्वा, २०
सत्त अग्गिमाइद्धे सत्त पच्छिमाइद्धे काऊण । जइ कह वि चुकइ; धरणीए पडिओ
सयखंडी(डो) होइ । तं कयं । लोएण साहू(हु)कारो क(क)ओ । अदेत्ते नरें[दि] ण देइ
जणो । राइणा भणियं—‘ण मए दिट्ठं, पुणो करेसु ।’ दुइय-वारं पि कयं, अइसएण तुट्ठो
लोगो । राइणा भणियं—‘ण संमं दिट्ठं, तइयवारं पि करेसु ।’ तओ विरत्तो णरेंदाओ
लोगो । कयं तइय-वारं पि । मारणत्थं च से पुणो वि भणियमलज्जेण राइणा—‘अव- २५
स्स(स्सं) चउत्थं वारं करेसु, जेण करेमि अदरिहं ।’ ततो विरत्त-चित्तो नियत्तो लोगो
पिच्छियव्वाओ । वंस-सिहर-ट्ठिओ इलाइपुत्तो चित्तेउं पयत्तो—धे(धि)रत्थु काम-भोगाणं ।
जेण एस राया एइए रंगोवजीवियाए निमित्तं च मम मरणमभिलसइ । कहं च एयाए
परितुट्ठी भविस्सइ ? जस्स महंतेणावि अंतेउरेण तिच्ची ण जाय त्ति । अवि य—

“सरियाहि व जलनिहिणो तण-कट्ठाईहिं जलिय-जलणस्स ।

णइ जाइ य संतोसो नरस्स नारी-सहस्सेहिं ॥”

ता धिरत्थु मे जम्मस्स, जेण ण लज्जियं गुरुणो, ण चित्तियं लहुयत्तणं, न
णिरुवियं जणणि-जणय-दुक्खं, परिच्चा बंधु-मेत्त-नागरया, णावलोइयं संसार-भयं,
सव्वहा णिरंकुस-गइंदेण व उम्मग्ग-गामिणा, चित्थरंत-विस-पायवेणेव संतावकारिणा,
परपुट्ठेणेव पर-घर-संचारिणा, णइ-पवाहेणेव णीयाणुवत्तिणा, जलणेणेवापरिहरिय-भक्खा-

भवखेणं, पर्यगेणेव रूवमित्त-विनडिणं । इमं सयल-जण-निंदणिजं लंखय-कुलमणुसरंतेण
मलिणीकओ कुंद-धवलो ताय-वंसो । ता संपयं कत्थ वच्चामि ?, किं करेमि ?, कस्स
कहेमि ?, कहां सुजिञ्जस्सामि ? त्ति । अवि य —

इय एवंविह-चिंताउरेण दट्ठण ईसर-घरंमि ।

पूज्जंते मुणिणो व्हहिं रइ-सरिस-रूवाहिं ॥

ता धण्णा कय-पुण्णा एते कुल-गयण-पायड-मियंका ।

जे णिब्भत्थिय-मयणा जिणिंद-मग्गं समल्लीणा ॥

एत्तिय-कालं णणु वंचिउ म्हि जं सेविओ ण मे धम्मो ।

इण्हि पि समण-धम्मं करेमि एताण आणाए ॥

- ॥ एवं च वेरग्ग-मग्गावडियस्स, समारोविय-पसत्थ-भावस्स, समुच्छलिय-जीव-वीरि-
यस्स, सुकज्झाणाण गयस्स, विसुज्झमाणं-लेसस्स, समासाइअ-खवगसेट्ठिणो समुप्पन्नं
केवलं नाणं । संपत्ता देवया । भणियं च णाए — ‘पडिवज्ज दव्वलिंणं, जेण वंदामो ।’ पडिवंने
य दव्वलिंणे वंदिओ देवयाए । पत्ता तियसा, अवहरियं तणाइअं, बुद्धं गंधोदएणं च
सह कुसुमेहिं । निव्वत्तियं सीहासणं । निसन्नो तत्थ इलाइपुत्त-केवली पणमिओ भाव-सारं
॥ सुरासुर-णरेंदाईएहिं । परूविओ सम्मत्त-मूलो सवित्थरो दुविहो वि धम्मो । पुच्छिया
सव्वेहिं पि णिय-णिय-संसया, वागरिया केवलिणा । तओ विम्विय-मणाए पुच्छियं
परिसाए — ‘कहं पुण एताए उवरिं ते एरिसो रागो जाओ ? ।’ ततो णियय-वुत्तंतं कहि-
उमाढत्तो — ‘इओ य तइय-भवे वसंतपुरे नयरे अहं दियवर-सुओ अहेसि, एसा पुण
मे भारिया । निव्विन्न-काम-भोगाणि य तहारूवाणं थेराणं समीवे पव्वइयाणि । अवरुप्परं
॥ च मुणिय-भव-सहावाण वि णावगओ णेहो । ततो देवाणुप्पिया ! अहमुग्गं तवं
काऊण आलोइय-णिंदिय-पडिकंत-पावकम्मो नमोक्कार-परो मरिऊणोव[व]न्नो सुरालए ।
एसा पुण जाइ-मयावलिच्चा एताउ ठाणाओ अणालोइय-पडिकंता मरिऊण गया देवलो-
गम्मि । अणुहूयं देव-सुहं । आउ-क्खए य चुओ समाणो उप्पन्नो हं इह इब्भ-कुले,
एसा पुण जाइ-मयदोसेणं अहम-कुले जाया । तओ पुव्व-भव-ब्भासेण जाओ मे एयाए
॥ उवरिं गरुअणुरागो ।’ एवं णिसामिऊणं कहियं भावेंतीए जाईसरण-पुव्वयं समुप्पन्नं
तीए वि केवलं । एवं चिय राइणो, महादेवीए य । चत्तारि वि केवलिणो जाय त्ति ।
अवि य —

जम्मंतर-कय-पुन्ना णिमित्त-मित्तेण केइ बुज्झंति ।

जहं एते चत्तारि वि संबुद्धा साहु-धम्मंमि ॥

- ॥ उवणओ कायवो ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहिअं एयं ।

संपत्त-तिवग्ग-सुहो निसुणंतो केवली होइ ॥

॥ इलाइपुत्त-कहाणयं ॥

— [५. भावे भरतचक्रि-कथा] —

तेलोक-पायड-जसो वत्तीस-सुरासुरेहिं नय-चलणो ।

पंचसु कल्लाणेसुं उसभो भरहंमि तित्थयरो ॥

तस्स य अवसप्पिणीए पढम-पत्थिवस्स भरहाहिहाणो चक्कवट्ठी सुउ त्ति । अवि य-

छक्खंड-भरह-णव-णिहि-वत्तीस-सहस्स-पुहइणाहाणं ।

तहुगुणाण य रइ-विब्भमाण रमणीण जो सामी^१ ॥

चोइस-रयणाहिवती नयणाणंदो ससि व सरयंमि ।

णोमेण आसि भरहो सुर-णमिओ^२ तियस-णाहो व्व ॥

जो य, जलणिहि व गंभीरयाए, ण उण दुट्ठ-गाहयाए । मयलंछणो व कला-कलावेण,
न उण कलंकयाए । दिणयरो^३ व्व निट्ठविय-दोसयाए, ण उण कर-चंडयाए । महुमहो^४
विवे सुद्ध-संमत्तयाए, ण उण कवडयाए त्ति । सुवन्नगिरी विव जच्च-सुवन्न-वन्नयाए, ण
उण अंयलयाए त्ति । अवि य-

सेवेत-अंसेस-महानरेंद-मणि-मउड-गलिय-कुसुमेहिं ।

अच्चिअइ चलण-जुयं हरिणो^५ विव तियस-वंदेहिं ॥

चउसट्ठि-सहस्सेहि य रमणीणं परिगओ^६ महाराया ।

रेहइ ताराणुगओ सरए संपुन्न-चंदो व्व ॥

तओ पुव्वभव-सुकय-समज्जियं तिवग्ग-सारं परत्थ-संपाडण-सणाहं वियट्ठुजण-पसंस-
णेज्जं अभग्ग-माण-पसरं विसिट्ठं विसय-सुहमणुहवंतस्स समइकंता अणेगे पुर्व्वसयसहस्सा ।

पुव्वस्स उ परिमाणं सयरं खलु होइ कोडि-लक्खाओ ।

छप्पन्नं च सहस्सा बोद्धवा वास-कोडीणं ॥

अन्नया आयंस-घरमुवगओ निसन्नो सिंहासणे सह इत्थी-रयणेण । संपत्ताओ^७ सद्वाओ
वि सद्वाभरणाओ^८ से तरुण-रमणीओ^९ । ताणं^{१०} च काओ वि हसंति, काओ^{११} वि जय-
जयारिंति, काओ^{१२} वि^{१३} वियंमंति,^{१४} अन्नाओ^{१५} रमंति । अवि य-

इत्थी-रयणेण समं रेहइ सिंहासणम्मि नरनाहो ।

उदयाचले व सूरुो संझाए राग-रंत्ताए ॥

गायंति तार-महुरं ताणं काओ वि किंनरीउ व^{१६} ।

सुललिय-पय-संचारं णट्ठं कवं च दायंति ॥

भमुहा-धणु-पसरिय-दिट्ठि-चाण-घाएहिं तत्थ काओ वि ।

घायंति तहा अवरा सिहिणुप्पंके(कंपे)णं^{१७} णोह्लेंति ॥

पत्त-णियंवे-प्फंसं कयावराहं व^{१८} चिहुर-पब्भारं ।

मोचुं जमिति पुणरवि जम्हा नरनाह^{१९}-महिलाओ ॥

१ क. पढप° । २ ज. व्व । ३ ज. °मा । ४ ज. णो । ५ ज. °उ । ६ ज. णो क° । ७ ज.
रो नि° । ८ ज. णं° । ९ ज. विप । १० क. अल° । ११ क. अविसे° । १२ ज. °णा । १३ ज.
व° । १४ ज. °उ । १५ क. ज. °णिजं । १६ क. पुव्वं । १७ ज. °उ । १८ ज. °ण । १९ ज.
सह° । २० क. °विते । २१ ज. °त्ता° । २२ ज. व । २३ क. सल° । २४ क. ने° । २५ ज.
क° । २६ ज. च । २७ ज. नहे° ।

पटुं धय-पण्होत्तर-^१विंदुमय-वकै-भणिय-कुलएहिं ।
 कण्णं पत्तेहिं मणं हरंति निय-लोयणेहिं^२ च(व) ॥
 आयंस-छत्त-चामेर-भंगाराभरण-कुसुम-हत्थाओ ।
 वम्मह-परवसाओ पुरओ^३ चिट्ठंति सद्वाओ ॥
 वायण-छलेण वंसं काओ वि भु(थु)वंति णेग-छिड्डं^४ पि ।
 मयण-परायत्ताणं केत्तिय-मित्तं तु जुवईणं ? ॥
 दावेंति चित्त-कम्मं चित्तं निय-चित्त-विब्भमं अन्ना ।
 पयडंति हाव-भावे स-वम्महं तियस-राम व ॥
 अवणद्ध-सुसिर-घण-तय-चउविहाउज्ज-वज्ज-सदेहिं ।
 पहुणो हरंति^५ चित्तं वीणा-सदेण काओ वि ॥
 इय विविह-कला-कोउय-विण्णाण-विलास-हास-भावेहिं ।
 परिवारिओ विरायइ राया इंदो व रमणीहिं^६ ॥
 इत्थंतरम्मि गलियं मुद्दारयणं करंगुलीहिंतो ।
 तं विगयालंकारं ककुच-सरिसं णिएऊणं ॥
 पच्छा कमेण मुंचइ जह जह देहाउ सवमाभरणं ।
 तं तं तहा ण सोहइ उज्झिय-कमलं सरवरं व^७ ॥
 चेंतेइ तओ राया वत्थालंकार-गंध-मछेहिं ।
 विट्ठा-कुंभ-सरिच्छो भूसिज्जइ एस खलु देहो ॥
 अधुवे चले दुरंते असासए वाहि-वेयणा-पउरे ।
 वस-रुहिर-मंस-मेय-ट्टि-मँज-सुक्काण कुल-भवणे ॥
 मुत्त-पुरीसानिल-पेत्त-^८सिंभ-कलमल-णिहाण-भूयम्मि ।
 खण-^९भंगुरम्मि देहे रज्जिज्जइ मोह-मलिणेहि ॥
 तौरिसम्मि देहे^{१०} विञ्जुलया-चंचलेहिं वज्जेहि ।
 पिइ-माइ-कणय-रयणाएहिं किं सेस-जोगेहिं ? ॥
 वंतासव-पेत्तासव-जाइ-जरा-मरण-असुइ-भूएसु ।
 करि-कन्न-चंचलेसुं य विसएसु वि केरिसी तेण्हा ? ॥
 ता ते अ सुद्ध-जम्मा ते चिय जीवंति माणुसे लोए ।
 ते चिय जयमि स्ररा ते चिय कुल-नहयल-मयंका ॥
 ते चिय तित्थे ण्हाया ते चिय सिय-जस-धवलिय-दियंता ।
 ते चिय सुरगुरु-सरिसा ते चिय भुवणंमि विक्खाया ॥

१ क. धम्मो । २ ज. विदुं । ३ क. वाकं, ज. वकं । ४ क. णाहिं, ज. णां । ५ ज. वे । ६ ज. वे । ७ ज. चिं । ८ ज. विट्ठं । ९ ज. रित्तं चीणीं काउं । १० क. यं । ११ क. जइदे । १२ ज. उयियं । १३ क. च चिं । १४ ज. मजं । १५ ज. तिलं । १६ क. सिंभं । १७ ज. कमलमलं । १८ ज. भंगुं । १९ क. तासं । २० क. विज्जं । २१ ज. सुक्कं वि सु य वि । २२ क. तिण्हा ।

ते चिय णयणाणंदा तेहि य दिण्णाणि सव्व-दाणाणि ।
 ते चिय जयंमि सुइणो ते चिय सुर-णाह-णय-चलणा ॥
 ते चिय गुणिणो गुरुणो सुहिणो तेयस्सिणो य ते चैव ।
 जे विगय-विसय-तण्हा जिणिंद-मग्गं समल्लीणा ॥
 धन्ना यं भायरो मे समत्थ-सावज्ज-जोग-परिहारं ।
 काऊण विगय-संगा जाया सैमणा समिय-पावा ॥
 एत्थियमित्तं कालंमि(ले?) विसयासत्तेण जं कयं पावं ।
 तं तिविहं तिविहेणं जावजीवाए उज्झामि ॥
 तो से विसुद्ध-दंसण-नाण-चरित्तेहिं वट्टमाणस्स ।
 सासयमउलमणंतं उप्पन्नं केवलं नाणं ॥
 बोलीणाणागय-वट्टमाण-णीसेस-भाव-पडिण्णं ।
 तं णत्थि जं ण पासइ भरहमुणी दिव्व-नाणेण ॥
 पासम्मि इत्थि-रयणं करि-हरि-रह-जोह-संगयं रज्जं ।
 भोगा सुरेद-सरिसा रमणीओ सुर-समो वेसो ॥
 सीहासणे णिसन्नो संपत्तो तह वि केवलं भरहो ।
 जम्हा ण बज्ज-वत्थुं विसुद्ध-भावस्स पडिबंधो ॥
 आसण-कंपाणंतर संपत्तो तं भणइ हरी इणमो ।
 गेण्हसु य दैवलिं गं भगवं ! वंदामि जं तं सि ॥
 राय-सहस्स-समेओ लिं गं धित्तुं गिहाउ णीहरिओ ।
 आइच्चजसो पुत्तो हरिणा रज्जंमि संठविओ ॥
 संबोहिऊण भवे सेलेसिं पाविऊण खविऊण ।
 कम्म-चउकं सिद्धो भरहमुणी उसभणाहो व ॥
 सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण भरहमुणि-चरियं ।
 सिद्धं जो मुणइ नरो सो पावइ केवलं नाणं ॥
 ॥ भरह-क्ख्वाणयं समत्तं ॥

— [६. भावे मरुदेवी-कथा] —

मरुदेवी-कथाणयं भन्नइ — गहिय-पवजे उसमे तित्थयरे असाहारण-पुत्त-विओगा-
 णल-संतत्ता मरुदेवी भरह-ऋ(रि)द्धिं दट्ठूण भणिया इया (?) भरहं — 'वच्छ ! तुह सरिं
 ऋ(रि)द्धिं उज्झिऊण एण्हि तुज्ज जणओ खुहा-तण्हा-सीउसिणाइ-संतत्त-सरीरो वत्थाहरण-
 विलेवण-कुसुम-तंबोलाइ-रहिओ एगागी मसाणाइसु वि विहरइ ।' भरहेण भणियं —
 'अम्मो ! मा एवं भणसु, कयत्थो ताओ, जो संसार-निबंधणं रज्जं मुणिऊण पवइओ ।
 अन्नं च जारिसी तायस्स रिद्धी, सा कत्तो कोडाकोडि-भागेण तियसैदाणं पि ?, कत्तो पुण

अम्हारिसाणं ? एवमनलिय-वयणं भणिया वि अपत्तियंती तहा रोवियं(उं) पयत्ता, जहा नीलीए अंतरियं नयण-जुयलं । उप्पन्ने य तित्थयरस्स केवले पयडो भरहो मरुदेवि पुरओ हत्थि-खंधे काऊण महासमुदएण भगवओ वंदणत्थं । भणिया य सा तेण — ‘अम्मो ! पेच्छसु तायस्स रिद्धिं ।’ तत्तो तित्थयर-सहायन्नण-संजाय-हरिसाए पण्डुं तिमिरं । अदिट्ठ-
 ५ पुवं दिट्ठं समोसरणं । एत्थंतरम्मि संजाय-सुह-परिणामाए समुच्छलिय-जीव-वीरियाए समासाइय-खवगसेटीए उप्पन्नं केवलं नाणं । अणंतरं च समासाइय-सेलेसीकरणाए णिट्ठविय-भैवोवगाहि-नाम-गोत्ताऊय-वेयणियाए एग-समएण समासाइयं परमपयं । ओसप्पिणीए पढमसिद्धो त्ति काऊण कया से देहस्स देवेहि महिमा । पच्छा पक्खित्तो देहो खीरोय-समुद्धंमि त्ति ।

- १० अओ जहा मरुदेवीए भावमइओ धम्मो कओ, तहा कायव्वं ।
सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।
मरुदेवि-सामिणीए निसुणंतो लहइ कल्लणं ॥
 ॥ मरुदेवि-कहाणयं समत्तं ॥

- अयं चतुर्विधोऽपि धर्मो यथावस्थित-जिनवचन-प्ररूपकस्य सफलो भवतीत्याह —
 १५ मरणभयंमि वि मुणिणो जिण-वयणं णण्णहा परूवंति ।
 दिअ-दैत्त-पुच्छिओ कालउ व्व जण्णाण फलमसुहं ॥ ८
 [मरणभयेऽपि मुनयो जिनवचनमन्यथा न प्ररूपयन्ति ।
 द्विजदत्तपृष्ठः कालकवत् यज्ञानां फलमशुभम् ॥ ८]

भावार्थः कथानकगम्यस्तच्चेदम् —

- ११ — [७. यथास्थित-प्ररूपणे कालक-कथा] —

अत्थि इहेव भरहद्ववासे सुरपुरि-सरिच्छा तुरुमिणी णयरी । रायलच्छि-संकेयट्ठाणं जियसत्तू राया । तस्स य त(न)द्वषिए(?) भइणीए सुओ दत्तो उ(ओ)ल्लगओ । सो अ जूयपसंगी मज्ज-पसंगी जीव-घायण-रुई अलिय-चाई परदार-सेवी पर-दवावहारी मायावी पिसुणो चोरो साहसिओ णीसंसो सब्बहा । किं बहुणा ? जोग्गो त्ति काऊण पडिवन्नो
 २५ समत्थदोसेहिं । तेण य जियसत्तु-ओल्लगंतेण वसीकया सब्बे वि सेवया, उव्वासिओ राया । समहिट्ठियं अप्पणा रज्जं । रज्जाइ-निमित्तं च सैमाढत्ता नाणाविह-जोगा । अन्नया विहर-माणो दसविह-सामायारी-णिरओ अणेग-सीस-गणि(ण)-परिवारो समोसरिओ से मामंगो कालियआभिहाणो नाम महरिसी । समाढत्तं वक्खाणं । धम्म-सद्धा-कोहल्लाएहि य संपत्ता नागरया । लोग-परंपराए र्य भाउणो आगमणं सोऊण भणिओ दत्तो भद्दाए —
 ३० ‘वच्छ ! तुह मामंगो सयल-जण-सलाहणिज्जो पडिवन्न-साहुलिंगो विउसाण चूडामणी पत्तो । तव्वंदणत्थं च गया विउस-नागरया, तुमं पि गंतूण पणमसु’ त्ति । अवि य —

इकं सो तुह मामो वीयं विउसेहिं पूइओ पुनो ।

तइयं संगहिय-वओ ता पुत्तय ! णमसु तं साहुं ॥

जणणी-उवरोहेण य पयडो दत्तो पत्तो तमुदेसं । पुच्छिओ कालियज्जो-‘जन्नाण फलं किं ?’ भगवया भणियं-‘पंचेदिय-वहेण णरगं वच्चंति ।’ पुणो वि जन्नाण फलं दुइय-वाराए पुच्छियं । भगवया वि साहिओ अहिंसा-लक्खणो धम्मो । तइय-वाराए पुट्ठेण साहियं पाव-कम्माण णरया फलं । चउत्थ-वारं रुट्ठेण भणियं दत्तेण-‘भो ! किमेवम-समंजसं पलवसि ? । जइ किंचि मुणि(ण)सि, ता जन्नाण फलं साहेसु ।’ भगवया भणियं-‘जइ एवं, ता नरय-फला जंना, जेण महारंभयाए महापरिग्गहयाए कुणिमा-हारेणं पंचेदिय-वहेणं जीवा नरयाउयं कंमं वंधंति । पयाणि य जन्न-करणे संति ति । उक्तं च-

“षट् शतानि युज्यन्ते पशूनां मध्यमे हनिः” ।

अश्वमेधस्य वचनात् न्यूनानि पशुभिः त्रिभिः ॥”

संजाय-रोसेण भणियं दत्तेण-‘कहं वियाणेसि, जहा नरय-फला जन्ना ?’ । भगवया भणियं-‘णाणाइसयाओ’ । दत्तेण भणियं-‘को पच्चओ ?’ । मुणिणा भणियं-‘सत्तम-दियहे कुंभी-पागेण पच्चिहिसि ।’ तेण भणियं-‘इत्थ को पच्चओ ?’ साहुणा भणियं-‘तंमि चेव सत्तम-दिणे पढमं असुइणा विट्ठलिज्जिहिसि’ । समुप्पन्न-कोवानलेणं य पुणो वि भणियं दत्तेण-‘कत्तो तुह मच्चू ?’ मुणिणा भणियं-‘निरुवसग्गत्तेणं पभूय-कालं काऊण पव्वजं पंचनमोक्कार-परो नियय-मच्चुणा मरिऊण देवलोगं गमिस्सामि ।’ तओ आणत्ता पुरिसा-‘एयं पव्वइयाहममसच्च-वयणं सुरक्खियं करेअह, जेण सत्तम-वासरे एयं चियं(य) कुंभीए पयामि’ णियमिऊण आरक्खिय-णरे पविट्ठो धवलहरं दत्तो । दवाविओ पडओ-‘ण सत्त वासराणि जाव णयरी[ए] पुरीसो उज्झियव्वो’ । सत्तम-दिणेण असहिण्हुणा मालायारेण राय-मग्गे उज्झिऊण पुरीसं ठइयं पुष्प(प्फ)-करंडएणं । व्रोलीणाणि सत्त वासराणि सम्ममयाणंतो सत्तमे चिय वासरे आसवड(र)यरेण पयडो साहु-वहाय, तुरियं तुरि(र)य-क्खुर-क्खएण य असुइणा विट्ठालिओ हसंतो पहे, ‘अहो ! साचइओ पाव-समणगस्स आएसो’ मन्नमाणो भय-भीओ पयडो निय-गिहाभिमुहं । ‘तत्थ पविट्ठो दूसज्जो’ भविस्सइ’ ति मन्नमाणेहिं विरत्त-चित्तेहिं सेस-भडेहिं वंधेऊण पुद्वाणीय-जियसत्तुणो समुवणीओ दत्तो । तेण वि य तेह्हापुन्न-मंडल-सणाहाए कवल्लीए छोदूण ए(प)को दोक्ख-मच्चुणा य मओ समाणो गओ णरगमिति । कालगो वि बोहिऊण भव्व-कमलायरे विहरिऊण निरुवसग्गं काऊणमकलंक-सामन्नं काल-मासे परिचत्त-सयलाहारो नमोक्कार-परो उज्झिऊण पूइ-कडेवरं गओ सुरलोगं ।

अओ जहा कालगेण अवितहं भणियं, तहा भणियव्वं ।

सुयदेवि-पसाणं सुयाणुसारेण कालय-कहाणं ।

कहियं जो मुणइ नरो सो पावइ निरुवमं ठाणं ॥

॥ कालय-कहाणयं समत्तं ॥

सम्यग्वादस्य हि विरागता फलम् । यत उक्तम् — “ज्ञानस्य फलं विरतिः” इति ।
तथा अन्यैरप्युक्तम् —

“तज्ज्ञानमेव न भवति यस्मिन्नुदिते विभाति राग-नागः ।

तमसः कुतोऽस्ति शक्तिर्दिनकर-किरणाग्रतः स्थातुम् ? ॥”

यस्तु रागवान् स कार्यमकार्यं वा न प्रेक्षत इत्याह —

रागानल-संततो कज्जमकज्जं ण पिच्छए पुरिसो ।

॥ राय-महिलाय(इ) रत्तो महुराए वणिय-तणउ व्व ॥ ९

[रागानलसंततः कार्यमकार्यं वा न प्रेक्षते पुरुषः ।

राजमहिलायां रक्तो मथुरायां वणिक्-तनयवत् ॥ ९]

भावार्थः कथानकगम्यस्तच्चेदम् —

— [८. रागे वणिक्-तनय-कथा] —

- ॥ इहेव जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे गयण-तलारूढ-पायार-मंडल-परिक्खित्ताए रवि-रह-
तुरंग-भग्ग-मग्ग-धवलहर-णिरंतराए सुविभत्ति(त्त)-तिय-चउक्क-चच्चर-चउम्मुह-विहार-
देउलारामाए सुरसेलाणुगारि-तित्थयर-पडिमाऽलंकिय-दिब्ब-महाधू-भ-“विभूसियाए
जिण-गणहर-नराहि[व]-वलदेव-वासुदेव-महापुरिस-सेवियाए तियस-विणिम्मिय-णा-
णाविह-कोट्टाणुगयाए महुराए नयरीए जियसत्तू राया । सयलंतेउर-पहाणा धारिणी से
॥ देवी । तस्स तीए सह विसय-सुहमणुहवंतस्स अइकंतो कोइ कालो । अन्नया भंडीर-वण-
चेइय-महूसवे णिग्गओ राया सह धारिणीए, सेसलोगो य । पयट्ठे य महूसवे जवणिया-
विवरेण सवालंकार-विभूसियं सालत्तयं चलणंगुट्ठयं पिच्छिऊण चित्तियं इक्केण वणिय-
तणए[ण]-‘अवो ! जीसे एयारिसो अच्चंत-नयणाणंदयारी चलणंगुट्ठओ, तीसे रुवाइ-
गुणेहिं सुर-सुंदरी-सरिसेहिं होयवं । का पुण एसा ? ’ गवेसंतेण णायं ‘णरवइणो
॥ महादेवी’ । चित्तियं तेण — ‘किं च जीविणं ? , जइ एयाए सह विसय-सुहं ण सेवेअइ’ ।
मयण-सैर[स]ल्लियंगो य गओ णियय-गेहं । तीए सह संगमोवार्यं चित्तंतो “झिज्झिमाउ-
ठत्तो । अन्न-दियहंमि राय-धवलहरासन्ने उग्घाडियं गंधियावणं, समाठत्तो ववहरिउं ।
दाणसंमाणार्इहि य आवज्जियाउ राय-महिलाण चेडीओ, विसेसेण धारिणी-संतिया पियं-
करियाऽभिहारो । तीए य धारिणी-पुरओ पसंसिओ वणिय-सुओ । अन्न-दियहंमि
॥ पुच्छिया चेडी वडि(णि)एणं — ‘को पढमं पुडउ च्छोडे ? ’ । तीए भणियं-धारिणी ।

ततो गंध-मञ्ज-द्विय-लेह-सणाहो समप्पिओ पुडओ । भणिया य चेडी - 'एस [स]हत्थेण धारिणीए अप्पेयवो' । तह चिय कए उच्छोडिओ महादेवीए पुडओ । देहो लेहो । किं तत्थ लिहियं ? ति । अवि य -

“काले प्रसुप्तस्य जनार्दनस्य, मेघान्धकारासुं च शर्वरीषु ।

मिथ्या न भाषामि विशालनेत्रे ! ते प्रत्यया ये प्रथमाक्षरेषु ॥”

5

‘कामेमि ते’ एतानि पादप्रथमाक्षराणि । ततो मुणिय-लेहत्थाए चित्तियमणाए - धिरत्थु काम-भोगाणं; जाण कए पाणिणो कुणंति पाणाइवायं, जंपंति अलियं, हरंति पर-दवं, वच्चंति पर-कलत्तं, वंचंति मित्त-वंधुणो, करंति महारंभ-परिग्गहं, तरंति सागरं, पविसंति महाडविं, करंति णीय-कम्माणि, पविसंति महासंगामे, न गणंति सुंकर-दुकरं, न निरुवंति कज्जाकज्जं, न पेच्छंति सुंदरासुंदरं, न मुणंति संसार-भयं, सव्वहा पयंगा विव रुवालोयण-णडिया खयमुवगच्छंति - त्ति । अवि य -

राग-तिमिरंध-नयणो कज्जाकज्जं न पेच्छए पुरिसो ।

इह-परलोग-विरुद्धाई जेण सो कुणइ कज्जाई ॥

ते धन्ना ताण नमो ताण सुलद्धं च माणुसं जम्मं ।

जे परदार-नियत्ता णिय-मज्जायं ण लंघंति ॥

15

मा एसो वणिय-सुओ विसयासा-मोहिओ खयं जाउ ।

निय-लेहेण समेया चेडीए अप्पिया पुडिया ॥

तीए वि अप्पिया वणिय-सुयस्स । तेण वि सहरिसेण उच्छोडियं पुडियं वाइओ [लेहो] । किंचि लिहियं ? ति । अवि य -

“नेह लोके सुखं किंचिच्छादितस्यांहसा भृशम् ।

मितं [च] जीवितं नृणां तेन धर्मे मर्ति कुरु ॥”

20

पादप्रथमाक्षरप्रत्ययस्त्वयम् - ‘नेच्छामि ते’ । ततो भाविय-लेहत्थो विमण-दुम्मण-पण्डासो चित्तिउं पयत्तो - समारूढ-सइत्तणां णेच्छइ सा पर-पुरिसे । ता ण इत्थ तीए विरहे खणं पि चेद्धियं तरामि त्ति । अवि य -

“सग-सरिच्छा वि पुरी पिय-विरहे णरय-सरिसिया होइ ।

इद्ध-जण-संपओगे रन्नं पि सुरालयं जिणइ ॥

25

ता किमेत्थ द्विएण ? जाव सा ण पाविय त्ति भावेंतो पोत्ताणि फाडिऊण निग्गओ सो गेहाओ । कमेण पत्तो रत्थं (टुं) तरं । ठिओ एगत्थ मढे । दिट्ठो सिद्धपुत्तो णीति-सत्थं चट्ठाण वक्खाणंतो । भणियं च तेण -

“अत्थो कामो धम्मो सत्तु-विणासो अ तूरमाणस्स ।

जिणदत्त-सावगस्स व जहिच्छिओ होइ पुरिसस्स ॥”

30

चट्ठेहिं भणियं - ‘को सो जिणदत्तो ? ।’ सिद्धपुत्तेण^{१२} भणियं निसामेह - अत्थि

१ ह. क. ज. धरासु स० । २ ह. क. ज. धेर० । ३ ह. क. सुकर - । ४ ह. क. वण० ।

५ क. पा० । ६ ह. डियं । ७ क. ह. शा । ८ ह. ज. मितं जी० । ९ ज. तेण । १० क. ह.

इत्थी ती० । ११ क. मग० । १२ क. ते भ० ।

इहेव भरहवासे 'अपरिमिय-गुण-णिहाणं वसंतउरं णयरं । तत्थ य णिय-विहव-रूव-
णिज्जिय-वेसमण-मयणो जिणदत्तो णाम इब्भ-सुओ अहिगय-जीवाजीवो' समुवल्ल-
पुन्न-पाओ(वो)^१ संवर-बंध-णिज्जरा-कुसलो । सो अन्नया वाणेज्ज-वडियाए गओ चंपाए ।
तीए य परम-माहेसरो धणो नाम सत्थवाहो । तस्स य दोन्नि अच्छेरय-विब्भमाणि
५ चउसमुद्द-सारा मुत्तावली, ओहामी(मि)य-सुरसुंदरी-गुणा य हारप्पहाभिहाणा धूया ।
धणेण य सह जाओ संववहारो जिणदत्तस्स । गेहमुवगएण य दिट्ठा उवरिम-तलारूढा
हारप्पहा । चित्तिं च णेण-अहो ! से रूवं, अहो ! से सोमया, अहो ! से लायन्नं,
अहो ! से जोवणं, अहो ! से कला-कोसल्लं, अहो ! से नीसेस-गुणाहारय त्ति । अवि य-

“जं जीए सुंदरं” विहिणा तं णिण्हऊण निम्मविया ।

१० सुरसुंदरीण ऐसा वियप्पियं तस्स चित्तेण ॥”

कहं एसा पावियव्वं त्ति चित्तिंतेण मग्गाविओ धणो बहुप्पयारं । ण देन्ना, गओ
णियय-त्थामं । तीए कएण कय-छन्न-वेसो पत्तो पुणो वि चंपाए । भणिओ उवज्झाओ-
'मम वक्खाणं कुणसु ।' तेण भणियं- 'भोयण-रहियं देमि ते व(वि)ज्जं । भोयणं धणं मग्गसु,
जेण तग्गेहं दियहं दियहं पंच भोयण-सयाणि पुं(भुं)जंति ।' गओ एसो भोयण-निमित्तं,
१५ मग्गिओ धणो । तेण वि भणिया हारप्पहा- 'वच्छे ! इमंस्स जं वा तं वा देज्जसु' ।
तेण चित्तिं- सुंदरं जायं । जं विरालो वल्लूरेण दामिओ, जं च णिप्पन्नाहाराए रसवईए
छुहालू छूढो, जं च वान(ण)रो पुप्फ-फल-समिद्धे काणणे छूढो, सए घयं पयट्ठं,^२ जं च
पंसुलि-सत्थे संपत्तो वियड्ढ-जुवाणओ । सो अ तुरंतो पुप्फ-फलाईहिं तं उवयरिउमाढत्तो ।
सा य णेच्छइ । ततो य से छंदमणुयत्तंतेण, इंगियं संपाडंतेण, विणयं करंतेण,
२० अवसरे जंपंतेण, नियय-कोसल्लं दावेंतेण, थक्के सुहासियं पढंतेण, वियड्ढ-गुट्ठिं वित्थारं-
तेण, परियण-चेत्तमाराहिंतेण, महत्थत्तणं पयासैंतेण, देस-कालावसरे दाणं देंतेण,
वम्मह-कहं कहंतेण, सब्बा किं बहुणा ? समासन्न-वत्तिण्णा अंतरेण आवज्जियं से^३
चित्तं ति । अपि च-

“आसन्नमेव नृपतिर्भजते मनुष्यं विद्या-विहीनमकुलीनमसंस्तुतं वा ।

२५ प्रायेण भूमिपतयः प्रमदा कृताश्च यत् पार्श्वतो भवति तत् परिवेष्टयन्ति ॥”

“लोया य समासन्नं पेच्छिऊण अमरिसेण खलीकरंति । अणवसरो त्ति काउं ण तेसिं
अवयारे पयट्ठइ । अन्न-दियहंमि भणिओ जिणदत्तो हारप्पहाए- 'भणसु, किं ते
करेमो ?' । तेण भणियं- 'कहिस्सामो, जया तुमं संपसाया भविस्ससि' । तीए
भणियं- अलं पुणर(रु)त्तोवन्नासेणं, जंपसु^४ जं ते समीहियं, सुअणु ! जेण संपाडिज्जइ ।'
३० तेण भणियं- 'जइ सच्चं संपाडेसि, ता णिसुणेसु त्ति । अवि य-

“गुरु-विरहान(ण)ल-तवियं मम देहं नियय-संगम-जलेणं ।

अहिसिंचसु तुरिययरं जइ कुणसि समीहियं सुअणु ! ॥”

१ क. ०रसिं । २ क. ०वे । ३ क. ०पाउ । ४ क. ०रयं । ५ क. पसा । ६ क. ०य त्ति ।
७ ह. क. ज. इम्मं । ८ ज. ०राण । ९ क. ०ट्ठं । १० क. स । ११ क. भो । १२ क. साया ।
१३ क. ०ए ।

ततो भणियं हारप्पभाए त्ति ।

पायाइ-गहिय-वन्नं सुललिय-पय-गामिणं मम सरिच्छं ।

मुणिकुणं गाहमिणं जं कायद्वं तयं कुणसु ॥

“हसियं तुह हरइ मणं, रमियं पि विसेसओ न संदेहो ।

मयरद्धउ व निवडइ, ‘मंतू वि तुमाओ वित्थरिओ ॥”

5.

को पुण एयाए गाहाए भावत्थो ? पायाए(इ)वणत्थो जहा — ‘हर ममं’ । ता किं हरामि ? । अहवा [ण] जुत्तमेयं इह-परलोय-विरुद्धमम्हारिसाणं मुणिय-जिण-वयणाणं ।

अवि य — “जो लोगाण विरुद्धं करेइ मूढो फलं पि सो लहइ ।

जो छुहइ विले हत्थं सो खजइ नूण कइया वि ॥”

भाविऊण भणिया सा तेण — ‘अलमणेण इह-परलोग-विरुद्धेण हरण-अज्झवसाएण ।¹⁰ हवसु अ(उ)म्मत्ता, जेण विज्जो हवामि’ । ‘अवो ! सुंदरो मम सामिणो बुद्धि-वियप्पो’ — भाविऊणासमंजसाणि विलविउमाढत्ता । तओ आउलीहूओ परियणो सह धणेण । वाहि(ह)राविया विज्जा गारुडयाइणो । समाढत्ता किरिया, न जाओ विसेसो । पुणो वि मेलिया भूअ-तंतिणो । कया आय-रक्खा, णिवत्तियं मंडलं, ठविया तत्थ हारप्पभा । पउत्ता मंता । मुणिय-भूय-तंताए य पायडिओ कारिम-गहो, दाविया भूअ-मुदा,¹⁵ आउलीहूया गाढयरं । अवि य —

“जह जह कीरइ कम्मं तह तह पागडिय-भीसण-संरूवो ।

वित्थरइ तीए देहे मयरद्धय-विबभमो भूओ ॥”

तओ भणि[ओ] धणो भूय-तंताइएहि — ‘देव ! महाभूयाहिट्टिया एसा । णं जेण वा तेण वा अवणेज्जइ भूयं । तओ पहाणयरा वाहरिया । तेहि वि णावणीओ । तओ²⁰ पुच्छिओ जिणदत्तो चट्ठो धणेण — ‘किंचि वियाणसि ?’ त्ति । अवि य —

“पुच्छइ जं जमिह धणो तं तं पयडेइ मुणिय-परमत्थो ।

भूय-चिणिच्छा-कम्मं विसेसओ दावियं तेण ॥”

धणेण भणियं — ‘महासत्त ! अवणेसु हारप्पहाए गहं’ । तेण भणियं — ‘पेच्छामो ताव से सरूवं’ । तेण भणियं — ‘पेच्छसु ।’ ततो पवेट्ठो अब्भंतरोवट्ठणे²⁵ दिट्ठा सहि- सणाहा हारप्पभा । फुसियाणि अंगाणि । मुणिय-मणो-वियप्पाए भणियं वियट्ठियाभि- हाणाए सहिए त्ति । अवि य —

अवणेहि वेज्ज ! हत्थं वच्छुच्छंगाउ मज्झ सहियाए ।

संकमइ झत्ति जंरओ जह दीसइ पुलइयं अंगं ॥

अवणेस्सइ एस चिय मम संकंतं पुणो भणंतेण ।

30

पम्हुट्ठो से देहो संकंतो ताव से जंरओ ॥

खिज्जइ सिज्जइ झिज्जइ जंभाइ य तह य वेवइ सं पहू ।

जं जरियाए कंमं तं तं वेज्जो चिय करेइ ॥

जह दीसइ संकंतो जरओ^१ अंगम्मि विज्ज-तणयस्सं ।
तह चिट्ठउ वणिय-सुया एसो च्चिय ओसहं पियउ ॥

तओ^२ केंचि खणंतरं वियड्डु-विणोएण चेड्डिऊण गओ चट्टो साहियं धणस्स - 'ताय !
मह-ग्गहो खु एसो असज्झो समत्थं(त्थ) तंतिय(या)णं, किं खु मम पुव्व-पुरिसागया
५ अत्थि विज्जा । सा य पओजमाणी भूयं अवणेइ, तंतियं वा वाएइ । किं पुण 'दोक्करो से
उवाओ, जेण मंडल-विहाणंमि अच्चंत-विसुद्धेहिं अट्टहि बंभयारीहिं पओयणं' । तेण भणियं -
'अत्थि भगवंतो ससरक्खा' । ततो संपत्ताए 'किसिण-चउइसीए अट्टरत्त-समए पयट्टो(ट्टो)
धणाइ-सहिओ एसो मसाणाभिमुहं, पत्तो तत्थ । दिहं(ट्टं) पेइवणं । जं च, दर-दड्डु-
सिमिसिमायंत-मणुय-देह-नीसरंत-मेय-मंस-वसा-भीसणं, कहिं पि किलकिलंत-वीम-
१० त्स(च्छ)-वेयाल-हाहारव-सह-गब्भिणं, कहिं पि णच्चंत-तिणयणं-अट्टट्टहासापूरिय-गयणं-
गणयं, कहिं पि वीर-पुरिस-निय-मंस-रुहिर-देज्जंत-परितोसिय-भूय-संकुलं । अवि य -

दीसंत-सव-णिरंतर-सुव्वंतासेस-भीम-भय-सहं ।

संपत्तो 'पेयवणं धणाइ-परिवारिओ चट्टो' ॥

ततो लिहियं मंडलं, पज्जालिओ जलणो, ठविया करवाल-वावड-करग्गा अट्टसु वि
१५ दिसासु ससरक्खा । भणिया चट्टेण - मम मंडलं पवेट्टस्स समकालं सिवा-सदो तुम्हेहि
कायवो' । पुणो य ताण पुरओ ठविया अट्ट धणुद्धरा, भणिया य ते - 'विद्ध-सिवा-सह-वेहीहि
होयव' । एवं णिवत्तियासेस-कायवो पविट्टो मंडले । ठविया से पुरओ दारिया । 'हुं
फुडि(द' इ)त्ति वाहरिए समुच्छलिया सिवा-सदा । विद्धा धणुद्धरेहिं गाढयरमाउलीभूता
पणट्टा वियणाउरा ससरक्खा । पडिओ चट्टो । विहडियं सव्वं । खणंतरेण य उट्टिण
२० भणियं चट्टेण - 'ताय ! मए पुव्वमेव साहियं च जहा दुलहा विसुद्ध-बंभयारिणो' । विमणा
य गया सव्वे वि गेहं । धणेण भणियं - 'को उवाओ ?' चट्टेण भणियं - 'अज्ज वि जह
सुद्धबंभयारिणो लहसि, पुणो वि करेमि कम्म' । ततो गंतूण भणिओ नियय-गुरू - 'जे
अच्चंत-बंभयारिणो ते पट्टवेसु' । तह च्चिय दुइय-वाराए विहडियं । ततो रुट्टेण निट्टाडिया
ततो ससरक्खा । पुणो वि भणिओ धणेण चट्टो - 'कहं पुण बंभयारिणो नायवा ?' ।
२५ चट्टेण भणियं -

'वसहि-कह-णिसेज्जिदिय-कुंडंतर-पुव्वकीलिय-पणीए ।

अइमायाऽऽहार-विभूसणा य णव वंम-गुत्तीओ ॥'

जे एयं गाहत्यं बुज्झंति, अणुट्ठिति^३, ते बंभयारिणो निस्संसयं । ततो दाविया गाहा
भोय-भगव-रत्तंवराइणं । न नाओ^४ परमत्थो । तहाविह-भवियवयाए^५ य समोसरिओ
३० अणेग-सीस-परिवारो वाहिरुज्जाणे धम्मघोसाभिहाणो आयरिओ । 'जो य, मंदिरं दयाए,
संकेयट्टाणं सच्च-वयणाणं, आगरो समत्थ-गुण-रयणाणं, मंडणं वसुमईए । जाओ पवाओ

१ क. 'इओ । २ क. 'यण । ३ प. किंचि । ४ क. 'यट्ट' । ५ क. ज. 'वियं वा टा' । ६ क. 'दे' ।
७ ह. क. ज. किमे' । ८ क. यणय' । ९ क. वेय' । १० क. वट्टो । ११ क. सास' । १२ क. 'ट्टे' ।
१३ ह. क. सहि' । १४ क. कुंड' । १५ क. 'ट्टे' । १६ क. 'उ' । १७ क. 'यापयस' ।
१८ क. जाय ।

एयारिसो तारिसो सूरी समोसरिओ । तओ आगया णागरया, संपत्ता सावगा, जिणदत्तो
य सह धणेण । पणमिओ सवेहिं^१ पि । संपत्त-धम्मलाभा य निसंना से पाय-मूलम्मि ।
सूरिणा वि पैत्थुया धम्म-कहा ति । अवि य-

“अत्थो कामो मोक्खो धम्मेण हवन्ति जेण सवे वि ।

ता धम्मो चिय पढमं सोऊणं कुँणह सुपसत्थं ॥

५

सो पुण कविल-कणभक्ख-अक्खपाय-सुगयाइ-देड्ड-धम्माणं मज्झे गयाण व
एरावणो,^२ तरूणं व कप्पपायवो जिण-धम्मो चिय पहाणो ति । अवि य-

सुरसेल व गिरीणं सयंभुरमणो व जलहि-मज्झंमि ।

चंदो व तारयाणं इंदो व सुराण जह सारो ॥

अमरतरु व तरूणं जंबोदीवो^३ व सबदीवाणं ।

१०

तह धम्माणं मज्झे सारो जिणदेसिओ धम्मो ॥

जेण एसो निदिड्ड(दड्ड)-राग-दोस-कसाय-परीसहोवसग्ग-कम्मंधणेहिं समुप्पन्न-दिव्व-
वित्तिमिर-नाणाइसएहिं समुवलद्ध-जहड्डिय-जीवाजीवाइ-पयत्थ-वित्थरेहिं तियसनाहं-
संपाडिय-पूयाइसएहिं णेच्चाणेच्चाइ-धम्मालिंगिय-वत्थु-भणिरेहिं तित्थयरेहिं स-देव-
मणुयासुराए परिसाए पुद्वावराविरुद्धो पच्चक्खाइ-पमाणाबाहिओ निवाण-सुह-निबंधणो^४
कहिउ ति । उक्तं च श्रीसिद्धसेनदिवाकरेण-

“प्रकाशितं यथैकेन त्वया सम्यग् जगन्नयम् ।

समग्रैरपि नो नाथ ! परतीर्थाधिपैस्तथा ॥

विद्योतयति वा लोकं यथैकोऽपि निशाकरः ।

समुद्गतः समग्रोऽपि किं तथा तारकागणः ? ॥

२०

त्वन्मतामृतबाह्यानां सर्वथैकान्तवादिनाम् ।

आप्ताभिमानदग्धानां प्रे(स्वे)ष्टं^५ दृष्टेन बाध्यते ॥”

ता सबहा देवाणुप्पिया ! दुलहो एस माणुंस्साईओ तर-त्तम-जोगो ति । अवि य-

“माणोस्स-खेत्त-जाई-कुल-रूवारोग्ग-आउयं बुद्धी ।

सम(व)णुग्गह-सद्धा संजमो^६ य लोगम्मि दुलहाई ॥

२५

इंदिय-लद्धी नेवत्तणा य पज्जत्ति निरुवह[य?]खेमं ।

धौया(?)रोगं(ग्गं) सद्धा संजम उय(व)ओग अट्ठो(ट्ठो) य ॥

चोल्लग-पासग-धण्णे जूए रयणे य सुमिण-चके य ।

चैम्म-जुगे परमाणू दस दिट्ठंता मणुय-लंभे ॥

जह चोल्लयाइएहिं दुल्लहं मणुयत्तणं समक्खायं ।

३०

एवं खित्ताईण वि माणुस-जम्मेण सरिसाई ॥

ता किं बहुणा ? पडिवज्जह धम्मं, जेण धम्माधम्मफलं इह भवे चिय दीसइ ।

१ क. पया^० । २ ह. क. पिहि । ३ क. क्ष^० । ४ क. कणह त एस^० । ५ ज. तं । क. वाएणे ।

६ क. ंदी^० । ७ क. मासपा^० । ८ क. णि^० । ९ ह. रइं^० इं, क. ञैर^० । १० क. अष्ट^० ।

११ क. माईड । १२ क. मा । १३ क. रुह^०, धया^० । १४ क. तस्स ।

अवि य — णेज्जइ वम्मह-रूवा इके दीसंति जण-मणाणंदा ।

अन्ने विरूव-रूवा हसणेज्जा जीवलोगम्मि ॥

वरवत्थ-पाण-भोयण-तंबोल-विलेवणाइ-संजुत्ता ।

अन्ने जरदंडी खंड-णिवसणा भोग-परिहीणा ॥

कुंकुम-कप्पूरागरु-चंदण-मयणाहि-परिमल-ग्घविया ।

अन्ने णिय-देह-विणेत-जल्ल-दुग्गंधिय-दिसोहा ॥

एके विमुक्क-वत्था लीलं दावेंति णंग-खवणाण ।

अन्ने सिय-वत्थ-धंरा सियवड-लच्छि विडंबंति ॥

कप्पूर-धूलि-धूसर-विसट्ट-मयरंद-पंकय-सणाहो(हं) ।

दइया-मुहं च पाणं पिबंति अन्ने उ जलनिहिणो ॥

दइयाऽऽलिंगण-सुहिया सुरय-रस-साय-वड्डियाणंदा ।

एगे^१ गमेति रयणिं अन्ने उ पहम्मि धावंता ॥

पणइयण-पूरियासा इके दीसंति तियसणाहो(ह) व ।

अन्ने णिय-पुट्टं पि वि कह कह वि भरेंति तिरिय व ॥

इय धम्माधम्मफलं पच्चक्खं चेव दीसए जम्हा ।

तो उज्झिउ(य) अहम्मं जिणधम्मं कुणह सुय(प)सत्थं ॥”

इय गुरुणो वयणाउ संबुद्धा तत्थ पाणिणो बहवे ।

अवहत्थिय-मेच्छतो सावय-सरिसो धणो जाओ ॥

‘अवो! महाणुभावो एस सूरी सह “सेसमुणीहिं । कैयत्था एते पाणिणो जे एयस्स वयणामयं निसुणंति’ भावेंतेण भणिओ चट्ठो धणेण — ‘जारिसा तए सिट्ठा मुणिणो तारिसा नूणमेए, ता वक्खाणावेसु गाहं’ । वक्खाणिया गुरुणा । भणियं धणेण-
 20 ‘भयवं! मंडलकम्मे पट्टवेसु ताव मुणिणो’ । सूरिणा भणियं — ‘ण एस मुणीणं कप्पो जमेयारिसेसु कज्जेसु वच्चंति’ । चट्ठेण भणियं — ‘ताय! महाणुभावा एते परिचत्त-
 गिहवासा सम-तण-मणि-लेट्टु-कंचणा परजण-सयणा परम-बंधयारिणो पणट्ट-कोह-माण-
 माया-लोहाहंकार-बंधमहा पंच-समिया तिगुत्ता बंधयारिणो खंता दंता मुत्ता जिय-परी-
 25 सहोवसग्गा ण पावकम्मेसु वट्टंति; केंतु एयाण णामेण य,^२ पाय-रण वि, सुमरणेण वि, दंसणेण वि, फरिसेण वि पणस्संति सट्ठाउ आवयाउ, विसेसओ किंनर-किंपुरिस-
 महोरग-वेयाल-पिसायाइ-जणियाइं भयाइं । संपज्जंति सयल-समीहियाइं ति ।

तं गत्थि णूण कज्जं जं न सुसाहूण दाण-भत्तीहिं ।

सिज्झइ नराण सव्वं, भूयाइ-भयं पुणो कत्तो ? ॥

30 ततो भुज्ज-लिहियाणि नामयाणि घेत्तूण मया पुणो मसाणं, समादत्तं कम्मं पुव्वकमेण कंउ(ओ) सबो वि विही । ‘मुक्क-कंदा णिवडिया धरणीए’^३ हारप्पहा । संवाहियाणि अंगाणि पासड्डिय-परियणेणं ति । अवि य —

मुक्क-गहाए दूरं लज्जिय-वयणाए^१ तह वि णीससियं ।
जह विज्ज-सुओ वि फुडं कह णवि^२ गह-गोयरं पत्तो ॥
तत्तो सणिवेयं पि य भणियमणाए ताय ! किमेयं ? [ति] ।
पास-ट्टिय-परियणेण य साहिओ सब्बो(व) बुत्ततो ॥

संजाय हरिसाणि य पत्ताणि य गेहं । धणो वि जाओ अणन्न-सदि(रि)सो सावगो ।
चित्तियं च णेण —

निय-कज्ज-सिद्धि-हेउं कुणंति लोगा पराण कज्जाइं ।
एत्तिय-मित्तं पि जग(गं) निक्कारण-वच्छलो चट्ठो ॥

ता जोज्जइ मम दारियमेयस्स दाउं ति मन्नमाणेण भणिओ धणेण चट्ठो — ‘भो^{१०}
महासत्त ! जाएमि किंचि, जइ देसि’ । सुणिय-मणो-वियप्पि(प्पे)णं भणियं चट्ठेणं ति —

“पत्थेउ ममं ताओ अलाहि संकाए वयणं[ण] करेमि” ।

देहस्स वि तं सामी किं पुण सेस[स्स] कज्जस्स ? ॥”

अहो ! से महाणुभावया, अहो ! से विणओ, अहो ! से वयण-विन्नासो, अहो ! से
समत्थ-गुणाहारय त्ति चैतयंतेण भणियं धणेण — ‘मंगलेण गेण्हसु हारप्पहाए करं^{१५}
करेण । ण जउ(ओ) महाणईओ रयणागराओ अन्नत्थ णिवडंति ॥’

तओ किंचि खणंतरं तुण्हिओ होऊण भणिउमाढत्तो जिणदत्तो त्ति ।

“हंसेण रायहंसी जो[इ]ज्जइ ताय ! सुंदरं एयं ।

जं पुण रिट्ठेण समं जोइज्जइ तं जणो हसइ ॥

निदलिय-मत्त-भायंग-रयण-विच्छुरिय-णक्ख-हीरेण ।

२०

सीहेणं चिय सीही जोज्जइ न हु जंबुएणं ति ॥

इय ताय ! तुंज्ज दुहिया जोग्गा विउसाण कह णु गेण्हामि ? ।

अहवा वि देवलोगं को साहइ तियस-णाहस्स ? ॥”

ततो भणियं च(ध)णेण — ‘सुंदरं संलत्तं ।

रिट्ठेण रायहंसी जोयंतो लहइ नाम वयणिज्जं ।

२५

जो पुण हंसेण समं संजोयइ सो कहं लहइ ? ॥”

तेण भणियं — ‘जइ एवं, ता तुमं जाणसि’ । ततो पसत्थ-वासरे महाविभूईए समुव्वूढा
जिणयत्तेण दिन्न-दाणं सह मुत्तावलीए । आणंदिओ सब्बो वि नयरि-जणो । कयं
महावद्भावणयं । पत्तो पओसो, कयं कायवं । गओ रइ-हरं, पत्ता हारप्पभा । तओ तीए
सह सब्भाव-सारं जीवलोग-सुहमणुहवंतस्स वोलीणो वि कोइ कालो । अन्न-दियहंमि^{३०}
सह तीए गओ णियय-नगरं । तां भो चट्ठा ! जहा तेण जिणदत्तसावगेण अतरंतेण
इच्छिय-भज्जा पाविया सह मुत्तावलीए; सत्तुणो य ससरक्खा णासिया, धम्मे य धणो
ठविओ, जसो य विढत्तो, तहा अतरमाणो अन्नो वि य पावई त्ति’ । ततो इमं नीइसत्थं

१ क. °ण । २ क. गहगो° । ३ क. °व्व° । ४ ह. क. °ण, °रेसि । ५ क. सेस । ६ क. राहं° ।

७ क. सुज्ज । ८ ह. °विइ ।

सिद्धपुत्ताओ सोऊण चितियं भाहुर-वणिण्ण - 'अहो ! अतरमाणेण [अ ?] णेंदिय-विहिणा
 सा तेण पाविया, तहा अहं पि नियय-पुरीए गंतूण पेउंजामि सामाई-चउव्विह-णीइं,
 पट्ठावेमि अक्खलिय-पसराउ परिवाइयाओ वियङ्कु-दइओ, करेमि राइणा सह संबंधं, सेवेमि
 वेज्जासिद्ध-पुरिसे, सिक्खामि वंसीयरणं(ण-) मंत-तंताइणो' भावेंतो पत्तो महराए । समाढत्तं
 5 जहुद्धिं । गवरमोलग्गिएहि विज्जासिद्ध-पाणेहिं भणिओ सो - 'साहसु, किं करेमो ?' । तेण
 भणियं - 'रायपत्तिं धारिणीं वडेह' । 'एवं' ति पडिवज्जिऊण समाढत्ता डिंभाण मारी ।
 पुच्छिया नरेंदेण - 'भो भो ! निरुवेह, न साहावियं' डेंभाण मरणं' । तेहि भणियं - 'एवं
 करेमो' । अन्न-दियहंमि भणिओ राया - 'देव ! तुह अंतउरे इत्थी-रूव-धारिणी मारी
 परिवसइ । सा डिंभाणि खायइ' । निरुवेंतेणावि जा णेह णाया, ताहे पुणो वि पुच्छिया ते ।
 10 तेहिं भणियं - 'महादेवी' । अन्नदियहंमि पच्चूसे उट्टियाए प(य)दिट्ठाणि से सयणे डेंभाण
 कर-चरण-खंडाणि । विलित्त-रुहिर-वयणा य भणिया राइणा - 'अपावे ! किमेवं ?' तीए
 भणियं - 'ण याणामो, मम भागधेयाणि पुच्छसु' । राइणा पुच्छिया मायंगी - 'किं कायवं ?' ।
 तेहिं भणियं - 'देव ! अम्हे णियय-विहाणेणं वावाएमो' । तओ अणिरूविऊण ताण माया-
 विलसियं, अप्पिया तेसिं । तेहिं पि अद्धरत्त-समए नीया मसाणं । समाढत्ता भेसेउं ।
 15 इत्थंतंरंमि कय-संकेओ पत्तो वणिय-तणओ । भणियमणेण - 'किमेवं ?' । मायंगेहिं भणियं -
 'मारे ! (रिं) दोक्ख-मच्चुणा वावाइस्सामो' । वणिय-सुएण भणियं - 'भो ! मा एवमसमंजसं
 '[ज]पह, न एयाए सोमयाए मारी हवइ । अन्नं च रूवाणुगारिणो गुणा' । तेहि भणियं -
 'न याणेसि तुमं, तुण्हिको हवसु' । पुणरवि भणियमणेण - 'भो भो ! दवं गेण्हेऊण मुयह' ।
 तेहिं भणियं - 'कत्तो एयाए पावकम्माए सोक्खो ?' । तेण भणियं - 'ममं वावाऊण मुयह
 20 एयं । अह अवस्सं मारेयवा, ता पढमं ममं मारेह' । तेहिं भणियं - 'ण तुमं वावाएमो,
 एसा पुण निच्छएण हंतवा' । 'जइ एवं, ता अहयं एयाए विणा ण जीवामि' । 'अहो !
 अम्हाणं तं विग्घकारी उवट्ठिओ' ! जइ भे असग्गाहो, ता दीणाराण कोडिं दाऊण तत्थ
 धित्तण वच्चसु, जत्थ ण मुंणामो' । जहा-भणियं चाणुट्ठियमणेण । चितियं च णाए -
 'अहो ! महाणुभावो निकारण-वच्छलो, न एयस्स पच्चुवयारो जीएण वि काउं तीरइ' ।
 25 आलवणाइहि य आवज्जियं से चेत्तं, णिविट्ठो दइय-सद्धो त्ति । अवि य -

“अइदंसणाउ पीई, पी[ई]ए रई, रईए सब्भावो ।

सब्भावेण य नेहो, पंच वि वाणा अणंगस्स ॥”

एवं च तीए सह विसय-सुहमणुहवंतस्स समइकंतो कोइ कालो । अन्नया रयणीए
 पेच्छणय-दंसणत्थं वच्चंतो विरह-भएणं वत्थद्धंते गहिऊण धरिओ । सहासं चेव भणिय-
 30 मणेण - 'कें तयं, किं वा एयं' ! विम्भियाए य निब्बंधेण पुच्छिण साहिओ सव्वो दंसणाईओ
 हरणावसाणो पुव्व-वुत्तंतो । तीए भणियं - 'किं सो तुमं' ? तेण भणियं - 'आमं' । तत्तो
 वेरग्ग-मग्गावडियाए भणियमणाए - 'अज्ज-दिवसाओ तिविहं तिविहेण सुरय-सुहमासज्ज

परिचत्ता सवे वि मए पुरिसा, विसेसेण तं सि महापावो । नियय-सुद्धि-निमित्तं च पुच्छियाओ पायच्छित्तं साहुणीओ । ताहिं च जोगा त्ति काऊण परूवियो संकाय(इ)-रहिय-संमत्त-मूलो पंच-महवय-लक्खणो पिंड-विसुद्धाइ-उत्तरगुण-गणालंकिओ समत्थ-दुक्ख-महावण-दावानलो वित्थरेण साहु-धम्मो । संजाय-चारित्त-परिणामा पवइया एसा । गहिया दुविहा सिक्खा । पालियमकलंक-सामन्नं । कालमासे य आगमाणुरूव-^५ णिवत्तिय-कायवा मरिऊण गया देवलोमं । वणिय-तणओ य तद्विसमेव रुद्ध-ज्झाणो-वगओ किण्हलेसा-परिणाम-परिणओ मओ समाणो गओ नरगमिति ।

अओ भन्नइ—‘न राग-कलिओ कज्जमकजं वा पेच्छइ’ त्ति । तम्हा तस्स विवक्खो सेवियवो, एसवएसो त्ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

10

माहुर-वणिणो संमं निसुणंतो जाइ वेरगं ॥

॥ माहुरवाणिय-क्खाणयं सैमत्तं ॥

राग-प्रतिपक्षश्च गुरोर्विनयाज्जायते, ततस्तत्र यत्तो विधेय इत्याह—

धम्मोवएसयाणं गुरूण विणयं करेज्ज भत्तीए ।

संपत्त-केवलाए [वि य] जहा कओ पुष्पचूलाए ॥ १०

15

[धर्मोपदेशका[नां] गुरूणां विनयं कुर्वीति भत्तया ।

संप्राप्त-केवलायाऽपि च यथा कृतः पुष्पचूलया ॥ १०]

धर्ममुपदिशन्ति ये ते तथा । गृणन्ति तत्त्वमिति गुरुवस्तेषां विनयं विदध्याच्छेषं स्पष्टम् । भावार्थस्तु कथानकगम्यस्तच्चेदम्—

— [९. गुरु-विनये पुष्पचूला-कथा] —

20

अत्थि भर[ह]-द्ववासालंकारभूयाओ दोन्नि महुराओ दाहिण-महुरा उत्तरमथु-
(हु)राय । तीए य वणिय-सुओ संववहार-वडियाए गओ दाहिण-महुरं । तत्थ सत्थवाह-
पुत्तेण सह जाया मित्ती । भणिया य णेण अन्नियाभिहाणा भणिणी—‘सुंदर-भोयणं कुणसु,
जेण मित्तेण सह भुंजामो’ । णिप्फन्ने य भोजने(यणे) वाहरिओ उत्तरमाहुरो मित्तो । तीए
समाढत्ता दोन्नि वि भोत्तुं । अन्निया [अ]वडिया तेसिं पुरओ वीयण-हत्था । तं च^{२५}
सवंगियं पुलईऊणं चित्तियं उत्तर-माहुरेण—अवो ! कयत्थो विही जेणेसा करोहिं फंसिया,
ता अलं मे जीविएणं, जइ एसा न पिय-पणयिणी हवइ । वितीय-वासरे पट्टाविया तीए
पवरगा । भाइणा भणियं—‘अणुरूवो एस अन्निया-वरो, किं खु जइ एवं ताव इहं चिय
चिद्धइ पसवण-कालं जाव’ । तेण वि तह त्ति पडिवज्जिऊण उव्वूढा महाविभूईए । तीए
सह सब्भाव-सारं जीवलोग-सुहमणुहवंतस्स समइकंतो कोइ कालो । जाया आवन्न-सत्ता ।^{३०}
अन्न-दियहम्मि सुहासणत्थस्स आगओ उत्तर-महुराए लेह-वाहओ । समप्पिओ लेहो ।

पायंगुड्य-मुद्दिउ त्ति काउं णाओ जहा सामि-लेहो । पणमिऊण य विहाडिओ । किं व(च) सारभूयं लिहियं ? ति । अवि य—

“तुज्झ विओयानल-ताविएहिं जं किंचि दुक्खमम्हेहिं ।

पत्तं तं मा रिउणो सुमिणे वि लहंतु ते वच्छ ! ॥

ता जइ इच्छसि दट्ठुं अम्हे जीवंतए तओ तुरियं ।

आगच्छिज्जसु गुणनिहि ! किमेत्थ बहुणा पलत्तेण ? ॥”

ततो गहिय-लेहत्थं विमणं पिय[य]मं पुलइऊण भणियमन्नियाए—‘अज्जउत्त ! किं कुसलं गुरुणं ?’ तेण भणियं—‘पिए ! केयारिसं कुसलं ?, जाण अम्हारिसा कुल-कलंक-भूया तणया’ । ततो घेत्तूण लेहं वाइउमाढत्ता । मुणिय-लेहत्थाए य भणिओ^१ दइओ—
 १० ‘अज्ज-उत्त ! मा जूरसु, तहा करेमि, जहा तुरियं पेच्छसि गुरुणो’ । लेहत्थ-कहण-पुव्वं च भणियं(ओ) भाया सह सेस-बंधवेहिं—‘जहा पट्ठवेसु अज्जउत्तं मए सह, जेण पिच्छइ सिणेह-कायरे जणणि-जणए’ । तओ पसत्थ-वासरे महावेच्छड्डेण पट्ठविओ अन्नियाए सह । अद्धपहे य पसूया देव-कुमार-पडिमं दारयं । कयमुचियं करणिज्जं । गुरुणो घरं गयस्स दारय-नामं काहिस्सं ति परियणो अभिरमावंतो ‘अन्निय-पुत्तं’ वाहरइ । कमेण य पत्ताणि
 १५ गेहं । अन्नं कयं पि नामं ण सिद्धिमुवगयं । वड्ढंतो य संपत्तो जोवणं सह कला-कला-वेण य । मुणिय-जिण-वयणो य संसारं-भयुविग्गो अणासाइय-विसय-संगो महाविभूईए^२ निक्खंतो अनिया-पुत्तो त्ति ।

“धन्नो अन्निय-पुत्तो जो विसय-सुहाइं णरय-मूलाइं ।

मोत्तूणं पव्वइओ सासय-सोक्खस्स तण्हाए ॥”

२० परिणय-णाण-दंसण-चरणो य कालंतरेण जाओ सूरी । विहरंतो य गच्छ-परिवारो पत्तो पुप्फभदं णाम नयरं । तत्थ पुप्फकेऊ राया, पुप्फवई से भारिया । पसत्थ-सुमिणय-सूइयं पसूया एसा जमल-मिहुणयं । पइडियं^३ दारगस्स पुप्फचूलो नामं, कुमारियाए पुप्फ-चूल त्ति । वड्डिया^४ देहोवचएणं^५ जोवणं कला-कलावा[इ]एहिं । संपत्त-जोवणं अण्णोण्णाणुरत्तं जाणिऊण चित्तियं पुप्फकेउणा—हंत ! जइ परोप्परमि[मं] मिहुणयं
 २५ विओइज्जइ, ता नूणं पाणे परिच्चयइ । अन्न-^६‘दियहंमि मेलिऊण णागरया भणियं राइणा—‘भो भो ! जाणि अंतेउरे रयणाणि उप्पज्जंति, ताण को पहू हवइ ?’ । तओ अजाणिऊण से भावत्थं भणिअं नागरएहिं—‘देव ! चिट्ठउ अंतेउरं, जमेत्थ विसए वि उप्पज्जइ, तस्स देवो सामी’ । ‘जइ एवं, ता उप्पन्नमिमं पुरिसित्थि-रयण-जुयलं रइ-काम-मिहुणयं’ पिव मिहुणयं काहामो’ । ततो विलक्खीभूया गया नियय-ठाणेसु नगरया ।
 ३० विवाहावियं मिहुणयं पि अन्नोन्नाणुराग-रत्तं भोगे भुंजिउं पयत्तं । अन्न-दियहम्मि^७ भणियं पुप्फचूलाए—‘अज्जउत्त ! पढसु किंचि^८ पण्होत्तरं’ । तेण भणियं—‘पिए !

१ क. ‘णि दं’ । २ क. ‘उ’ । ३ क. ‘यं’ । ४ क. ‘च्छ’ । ५ क. ‘ट्ठि’ । ६ क. ‘ठवए’ ।

७ क. जाणं । ८ क. परे । ९ क. ‘व्व’ । १० क. ‘वि’ । ११ क. ‘यं का’ । १२ क. मागं ।

१३ क. ‘हंपि’ । १४ क. ‘वि’ ।

अणोग-पगारं पण्होत्तरं सक्कयं पाययं अववभंसं पिसाइयं मागहं मज्झोत्तरं बाहिरुत्तरं एगालावं गय-पच्चागयं' ति । तीए भणियं - 'सक्कयं पढसु' ति ।

“कथं सम्बोध्यते स्थाणुः ? किं वा(च) रूपं तदो जसि ? ।

शतु-चतुर्थ्येकवचो भवतेरिह किं भवेत् ? ॥”

तीए भणियं जहा - “भवते” । पुणो वि भणियमणाए' ति ।

अवि य - सक्कय-पायय-पण्हाण जत्थ सम-सक्कएणं पडिवयणं ।

तं एकं चिय साहसु अलाहि सेसेहिं भेएहिं ॥

“कां पाति न्यायतो राजा ? विश्रसा बोध्यते कथम् ? ।

टवर्गे पंचमः को वा ? राजा केन विराजते ? ॥

धरणेदो कं धारेइ ? केण व रोगेण दोव्वला होंति ? ।

केण व रायइ सेणं ? पडिवयणं 'कुंजरेण' ति(त्ति) ॥”

अजउत्त ! संपयं पडुं-पयं पढसु ति । अवि य -

“भृत्यो मया नियुक्तो दानं लोकाय दीयतामाशु ।

न तेन दीयते किञ्चित् तत्राऽऽज्ञा मे न खण्डिता ॥”

यदि वेत्ति ततो 'नतेन' - प्रणतेनेति । एवं चाभिरमंताणि(ण) समइकंतो कोइ कालो । 15
राइणा अजोत्तं कयं ति इमिणा णेव्वेएणं कय-पव्वजा गया पुप्फवई देवलोमं । ओहि-
णाणोवओगेण य दिट्ठं मिहुणयं विसयासत्तं । मां दोगईए अकय-धम्मं वच्चउ त्ति भौवें-
तेण जणणी-देवेण सुविणए दाविया छेयण-भेयण-मारण-कुंभीपागाईणि तिद्वाइं
दुक्खाइं पच्चणुहवमाणा णेरइया । तं दट्ठूण भय-वेवमाण-सवंग्गाए पसाहियं पइणो पुप्फ-
चूलाए । ततो संति-निमित्तं कारावियाणि मंगलोवयारियाणि । दुइय-दियहे तह चिय 20
दावियं । हंत ! देव-विलसियमिणं ति मन्नमाणेण मेलिऊण सव-पासंडिणो पुच्छिया
राइणा - 'केरिसा णरया, णेरइगा य ?' । इक्केण भणियं - 'देव ! गव्व-वासो णरगो,
णेरइया पुण दारेइइ-दुक्खाभिभूया पाणिणो' । अन्नेण पलत्तं - 'रन्न-वासो णरगो, णेरइया
पुण पर-पेसण-रय त्ति' * । अन्नेण भणियं - 'नरिंद-गोत्ती नरगो, नेरइया तन्निवासिणो' ।
अन्नेण पलत्तं - 'अबुहेहिं सह वासो नरगो, नेरइया पुण अन्नाणिणो' ति । 25

अवरोप्परं विरुद्धे णारय-णरए भणंति पासंडा ।

जिणवयण-बाहिर(रि)ह्हा अमुणिय-सत्थत्थ-परमत्था ॥

अन्न-दियहंमि सबहुमाणं वाहरावियां अनियपुत्ता आयरिया । पत्ता नरेंद-गेहं,
सुहासणत्था य सविणयं पुच्छिया - 'केरिसा नरगा, णेरइया च केरिसाणि वा दुक्खाणि
अणुहवंति असाहारणाणि ?' ति । आगमाणुसारेण भणियं सूरिण त्ति - 30

१ ह. क. °तो । २ क. °प° । ३ ह. कं । ४ क. मो । ५ क. भीसंतेण । ६ ह. °न । ७ क.
ह. °सणो । ८ क. °ठा । ९ क. °य । १० क. म° ।

* ह. टि. “कुप्राप्तवासः कुनरेन्द्रसेवा कुभोजनं कुदुमुखी च भार्या ।

कन्याबहुत्वं च दरिद्रता च षड् मर्त्यलोके नरका भवन्ति ॥

क्षुत्ती सेवा वत्थं भोयणं तह कणिट्ठ-सेवाए । न भोयणं न वत्थं इमीए कुनरिंद-सेवाए ॥”

“घंमा वंसा सेला अंजण-रिट्ठा मघा य माघवई ।

पुढवीणं नामाईं रयणाईं होंति गुत्ताईं ॥”

नारय-सत्ता पुण अचंताहमा दुदंसणा अपसत्थंगोवंगा, दोक्खाणि^१ पुण असाहार-
णाणि त्ति ।

५ “अच्छि-निमीलिय-मेत्तं णत्थि सुहं, दुक्खमेव पडिबंधं ।

णरए^२ नेरइयाणं अहोणिसं पच्चमाणाणं ॥”

तओ संजाय-विम्हियाए भणियं पुप्फचूलाए—‘भयवं! किं तुम्हेहिं पि सुमिणओ
दिट्ठो?’ । भगवया भणियं—‘भदे! विणा वि सुमिणयं तित्थयर-वयणाओ एयं अन्नं
च सवं वियाणिज्जइ । अपि च—

१० “चक्षुष्मन्तस्तं एवेह ये श्रुतज्ञान-चक्षुषा । सम्यक् सदैव पश्यन्ति भावान् हेयेतरान् नराः ॥”

तीए भणियं—‘केहिं पुण कम्मोहिं पाणिणो णरएसु वच्चंति?’ । सूरिणा भणियं—
‘आरंभाईहिं’ ति ।

हिंसा-ऽलिय-परदवावहरण-मेहुण-पंरिग्गहासत्ता ।

परवसण-हरिसिय-मणा गुरु-पडणीया महापावा ।

१५ परलोय(ए)-निरविक्खा^३ निरणुकंपा य सव-सत्तेसु ।

अइरुदज्ज-वसाणा गच्छंति महातमं जाव ॥

अन्नदिवहंमि^४ अचंत-रमणिज्ज-सुर-सुंदरी-समद्वासिया भोगोपभोग-कलिया दाविया
देवलोगा । ते पेच्छिऊण संजायाणंदा विबुद्धा देवी । तह चिय पुच्छिया पासंडिणो—
‘केरिसा देवलोगा हवंति?’ । एगे पलवंति—

२० अवि य—‘अइनेह-गन्धिभाणं अवरोप्पर-वद्ध-णेह-साराई ।

हिययाईं जत्थ दोन्नि वि मिलंति सो होइ सो (भो!) सग्गो ॥’

अन्नेण भणियं—‘रूव-रस-गंध-फासा सदा मंण-हारिणो य खलु जत्थ ।

संपज्जंति णराणं सो चिय सग्गो किमन्नेण? ॥”

[अन्नेण] भणियं—‘पिसुणो गुरु-पडणीओ पाओ गुण-मच्छरी कयग्घो य ।

२५ पर-वसण-ह[रि]सिय-मणो गय-लज्जो चित्त-सम्भावो ॥

हिंसा-ऽलिय-परदवावहरण-परदार-सेवणासत्तो ।

जत्थेरिसो न दीसइ लोगो सो होइ भो! सग्गो ॥”

अन्नेण भणियं—‘खज्जउ जं वा तं वा निवसेज्जउ पट्टणे व रत्ते वा ।

इट्ठेण जत्थ संगो^५ सो चिय सग्गो किमन्नेण? ॥”

३० इय एवंहिरूवं परोप्परं ते हि देवलोगस्स । कहिऊणमसंबद्धं संपत्ता नियय-ठाणेसु ॥

वितिय-दियहे तह चिय पुच्छिया सूरिणो—‘भयवं! केरिसा देवलोगा?, कइ-भेया
वा तियसा?, केरिसं वा सिं सोक्खं?’ ति । सूरिणा भणियं—

“नाणा-विमाण-कलिया रयण-विचित्ता पसत्थ-वर-रूवा ।

देवाणुभाव-कलिया दिवलोगा एरिसा कहिया ॥

१ क. °हेमा । २ क. ह. दोषाणि । ३ क. पार° । ४ क. °धंत° । ५ क. ययंति । ६ क. वज्ज° ।
७ क. °स° । ८ क. पणीणे । ९ क. महाणप° । १० ह. क. °रविक्खा कं° । ११ क. °ट्ठमि अकलिया ।
१२ क. °हण° । १३ क. ह. भज्ज° । १४ क. चिय संगो । १५ क. °सं ।

भवणवइ-चाणमंतर-जोइसवासी विमाणवासी य ।

दस-अट्ठ-पंच-दुविहा जह-कम्मं(कमं) होंति सुर-निवहा ॥

जं कहिऊण न तीरइ असंखकालम्मि जीवमाणेहिं ।

तं अणुहवंति सोक्खं तियसा पुन्नाणुभावेण ॥”

ततो समुप्पन्न-पहँरिसाए भणियं पुष्पचूलाए—‘भयवं ! किं तए वि सुमिणे दिट्ठा ६
देवलोगा ?’ । तेण भणियं—‘भदे ! आगम-बलेण देट्ठ’ ति । अवि य—

अँच्छउ ता दिव-लोगो सुय-णाणँ-बलाउ मुणइ तेलोक्कं ।

णीसेस-गुण-समेयं कर-णिक्खेत्तं व आमलयं ॥

ततो भणियं पुष्पचूलाए—‘भयवं ! कहं पुण देवलोगो पावेज्जइ ?’ । भगवया
भणियं—‘जिणधम्माणुट्ठाणाओ सासयं निरुवमाणमक्खयमवयं सहावियं मुक्ख-सुखं पि १०
पाविज्जई ति ।

“जिणधम्माणुट्ठाणाओ मोक्खसुहं होइ उत्तमो लाभो ।

सुर-नर-सुहाइं अणुसंगियाइं, किस(सि)णो पललं वा ॥”

पुणो वि सवित्थरेण साहिए चरणधम्मे भणियं पुष्पचूलाए—‘भयवं ! जाव रायाणं
पुँच्छामि, ताव ते पाय-मूले पवज्जाऽणुट्ठाणेण सफली-करेमि करि-कन्न-चंचलं मणुय- १५
त्तणं । पुच्छिएण य राइणा भणिया एसा—‘जइ परं मम गेहे चिय मेक्खं गेहेसि’ ।
‘एवं’ ति भणिऊण महाविभूईएँ पवइया पुष्पचूला । कम्मक्खओवसमओ य
गहिया दुविहा सिक्खा । अन्नया भवेस्स-दुकालमविगच्छिऊण पट्टविओ सबो वि
गणो सुभिक्षमिति ।

“संवच्छर-वारसएण होहिति असिवं ति ते ततो णं(जं)ति ।

सुत्तत्थं कुवंता अइसइमाईहि णाऊणं ॥”

आयरिया पुण जंघावल-परिक्खीणा ट्टिया तत्थेव । अंतेउराउ य आणेऊण देइ
तैसिं पुष्पचूला भँत्त-पाणं । एवं च साणंदं गुरुणो वेयावच्चं कँरंतीए, संसारासारत्तणं
भावंतीए, पसत्थेसु अज्झवसाय-ट्टाणेसु वट्टभाणीए, समारोविय-खँवगसेटीए, आइल्लं २०
सुक्कज्झाण-भेददुगं वोलीणाए, तईयं सुहुमकिरियमप्पडिवायमप्पत्ताए एयंमि ज्ञाणंतरे २५
समुप्पन्नं २१ से केवलं । केवली पुव्व-पव्वत्तं विणयं णं मुंचइ, जाव ण णज्जइ । जं जं
गुरुणो चेंतंति, तं तं संपाडेइ । गुरुहिं भणियं—‘जं मए २२ चित्तिव(यं), तं तए
संपाडियं, कहिं मुणियं ?’ । ‘नाणेण’ । गुरुहिं भणियं—‘किं पडिवाइणा ?, अप्पडि-
वाइणा वा ?’ । तीए भणियं—‘अप्पडिवाइणा’ । अन्ने भणंति—वासंमि पडंते
पिंडाणयण-चोइयाए भणियं—‘अचित्त-पएसेणाणीओ’ । भणियं गुरुहिं—‘कहं २३ विया- ३०
णसि ?’ । तीए भणियं—‘केवलेण’ । ततो ससंभंतो गुरु—‘मेच्छा मि दुक्कडं, केवली आसा-
इओ’ भणिऊण जाओ चिंताउरो ‘किमिह सेज्झिस्सामो न व ति ?’ । केवलिणा भणिओ—
‘मा अधिइं कुणसु, चरम-सरीरो, तुज्ज वि गंगमुत्तरंतस्स होहि(ति)त्ति केवलं’ । ततो

१ क. सया । २ क. परिहसा । ३ क. णा ते । ४ क. च । ५ क. ह. णु । ६ क. ति घ ।
७ क. ई प । ८ क. सत्त । ९ क. हं । १० क. वसं । ११ क. थगमे । १२ क. आयणं ।
१३ क. स । १४ क. य । १५ क. वित्तिव । १६ क. ह. मा । १७ क. हा । १८ क. सा भ ।

आरूढो लोणेण सह नावं । पवाहिया गंगा-जले । जत्थ जत्थ आयरिओ ठायइ, तत्थ
तत्थ नावा जले बुडइ । मज्झ-ट्टिए वि सव्वं बोड्डिउमाढत्तं । अप्प-भएण य पक्ख(क्खि)त्तो
सूरी लोणेण गंगा-जले । समुप्पन्न-पसत्थ-भावस्स जायं केवलं । जाओ अंतगडो । कया
देवेहिं महिमा । सुर-संथुयं ति काऊण जायं तत्थ पएसे पयागाभिहाणं तित्थं । एयं
५ पसंगेण सिट्ठं ति ।

अओ भन्नइ - जहा पुप्फचूलाए विणओ कओ, तहा कायव्वं ॥

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण पुप्फचूलाए ।

कहियं जो सुणइ नरो चरियं सो लहइ निव्वाणं ॥

॥ पुप्फचूलाए कहाणयं 'समत्तं' ॥

१० विनयवता चैवम्भूता योषितो विगणय्य ताभ्यो विरक्त-चेतसा भवितव्यमित्याह -

चेष्टो(बद्धो)त्तर-माया-कूड-कवड-दोसाण मंदिरं महिला ।

जह नेउरपंडि[इ]या णिदेट्ठो पुव्वसूरीहिं ॥ ११

रज्जाविति ण रज्जंति लिति हिययाइं ण उण अप्पेति ।

जुवइओ मिंठ-चौरा एवं कया राय-पत्तीए ॥ १२

१५ [चेष्टो(बद्धो)त्तर-माया-कपट-कूट-दोषाणां मन्दिरं महिला ।

यथा नूपुरपण्डिता निर्दिष्टा पूर्वसूरिभिः ॥ ११

रञ्जयन्ति, न रज्यन्ते, लान्ति हृदयानि, न पुनरर्पयन्ति ।

युवतयो मेण्ठ-चौरौ एवं कृतौ राजपत्न्या ॥ १२]

चेष्टो(बद्धो)त्तरं यथा -

२० “श्वासः किं ? त्वरितागतात्, पुरुकिता कस्मात् ? प्रसाद्यागता,

सस्ता वेण्यपि पादयोर्निपतितात् क्षामा किमित्युक्तिभिः ।

स्वेदाद्रिं मुखमातपेन शिथिला नीवी रयादागमाद्

दूति ! म्लान-सरोरुह-द्युतिधरस्यौष्ठस्य किं वक्ष्यसि ? ॥”

माया प्रतीतैव, कपटो दम्भः, कूटं कूटलेखादिकरणं; एतेषां दोषाणां मन्दिरं गृहं
२५ नूपुरेणोपलक्षिता पण्डितिका । एवं कृतौ मेण्ठ-चौरौ इति रञ्जितौ राज-पत्न्या,
न स्वयं तदारक्तेति । कथमिदम् -

— [१०. दोष-आहुत्ये नूपुरपण्डिता-कथा] —

इहेव अत्थि जंबुदीवे दीवे भारहे वासे तियस-णयर-विब्भमं वसंतपुरं नयरं ।
जयसिरि-संकेयट्ठाणं जियसत्तू राया, धारिणी से महादेवी । तंमि चेव णयरे णगर-
३० प्पहाणस्स इब्भ[स्स] निय-रूव-लावन्न-जोव्वण-सोहग्ग-कला-कोसल्लोहामियं-खयर-रमणी

वहू गया णईए ण्हाणत्थं । तं च नियेऊण चित्तिं एकेण णगर-जुवाणएण - अहो ! कय-
त्थो^१ कोइ पुरिसो, जो एयाए मुंह-पंकए भसल-लीलं करेइ । अवि य -

अच्छिंतेण इमीए रूवं विहिणा विणिम्मियमवस्सं ।

जेण करालिद्धाणं ण होइ एयारिसी सोहा ॥

कहं पुण इमीए भावत्थो णायवो ? मन्नमाणेण पढियं जुवाणएण -

“सुण्हायं ते पुच्छइ एस णई मत्तवारणकरोरु ! ।

एते णई च रुक्खा अहं च पाएसु ते पडिओ ॥”

तओ तं पुलइऊण संजायानु(णु)रागाए पढियमणाए -

“सुहगा होंति(तु) नईओ चिरं च जीवंतु जे नई-रुक्खा ।

सुण्हाण-पुच्छगाणं^२ प्प(घ)त्तीहामो पियं काउं ॥”

तीएँ य नाम गुत्तं घरं च अयाणमाणेण जाणि तीए सह डिंभाणि आगयाणि, ताणं
रुक्खेहिंतो फलाणि दाउं पुच्छियाणि जहा - ‘का एसा ?’ तेहिं पि सिद्धं से णामं
गेहं ति । अवि य -

“अन्न-पानैर्हरेद् वालां यौवनस्थां विभूषया । वेश्यां स्त्रीमुपचारेण वृद्धां कर्कशसेवया ॥”

मयण-सर-सल्लियंगो तीए सह संगमोवायमभिलसंतो गओ परिवार्इयाए समीवं ।^३
वसीकया सा तेण दाण-विणयाईएहिं । भणिओ अंणाए - ‘किं ते समीहियं करेमि ?’ । तेण
भणियं - ‘इब्भ-वधूए सह संगमं’ । ‘धीरो हवसु, जाव से समीवे गंतूणागच्छामि’ ।
गया सा दिट्ठा वहू । थालीए तलयं कुणंतीए पणाम-पुव्वयं च दिनमासणं । निसन्नाए
परिवार्इया[ए]^४ पत्थुया धम्मकहा । तयावसाणे य पुच्छिया सा वहूए - ‘भयवइ ! किंचि
अच्छेर-पुव्वयं दिट्ठं ?’ । तीए भणियं - “वच्छे ! किं बहुणा ? जं मए दिट्ठं तं ज्ञत्ति^५
पावेसु’ । वहूए भणियं - ‘किं को वि जुवाणो ?’ । तीए भणियं - ‘आमं’ । वहूए
भणियं - ‘केरिसो ?’ । परिवार्इयाइ भणियं - ‘को से रुवाइ-गुणे वण्णेउं समत्थो ?’
तहा वि सुणसु संखेवेणं -

निवसइ इमंमि नयरे सत्थाह-सुओ सुदंसणो नाम ।

निय-रूव-विजिय-भुवणो णीसेस-कलाण कुल-भवणं ॥

जो य, वच्छे ! कुलीणो मज्झत्थो मेधावी पडुओ दक्खो विणीओ वाई रसिओ रूवी
सुभगो देस-कालन्नू उज्जल-वेसो बहु-मित्तो ईसरो [अंगवो] गंभीरो सरणागय-वच्छलो
विउसो पत्थणेज्जो धम्म-परो दयालू सच्च-वयणो पडिवन्न-वच्छलो पुद्वाभासी महासत्तो
कला-कुसलो पसिद्धो मइमन्तो सबहा समत्थ-गुण-रयणाकरो ति ।

अह तस्स रूव-विजिओ सकलंको दोस-संगओ चंदो ।

पक्ख-क्खएण वच्छे ! कलावसेसो फुडं जाओ ॥

सामल-देहो जाओ महु-महणो तस्स रूव-विजिय व ।

गहिय-कलावो अज्ज वि भमइ चिय^६ तिनयणो भिक्खं ॥

१ क. °ओ । २ ह. महु°, क. सुहु । ३ क. ज. °णम्मि° । ४ क. ह. °रोरु । ५ क. °च्छणं । ६ क.
°ए ना° । ७ ह. क. वेश्या । ८ क. ह. वृद्धात् । ९ क. ह. आ° । १० ह. क. °या प° । ११ क. तस्से ।
१२ ह. क. ज. मज्झत्थो । १३ ज. ते° ।

तस्स मुह-रुव-तुलिओ कसिण-सिओ उवह गोउलं पत्तो ।

हल-मुसल-वावड-करो लज्जाए गोडु-पुरिसो व ॥

इय एवमाइ-बहुविह-गुणाण अंतं ण तस्स पेच्छामि ।

ता पुत्तिया ! तेण समं रइ-सोक्खं झत्ति पावेसु ॥”

इवम-वधूए पुरओ तह तीए तस्स वणिण्यं चरियं ।

जह वम्महस्स वाणा हियं भित्तूण नीसरिया ॥

‘एयं पि वंचेमि’ मन्नमाणीए मसि-विलेत्त-करेणं पट्टीए आहणिऊण गच्छल्लिया गेहाउ वधूए परिवाइया – आ ! पावे ! कुलवहू-विद्धंसकारिए ! ममावि पुरओ एयारिसाणि कुल-कलंक-भूयाणि पलवसि ! विमण-दोम्मणा गया एसा । साहिया से पउत्ती – ‘वच्छ !
 10 न नामं पि इच्छइ, णवरं मसीए खरंटीऊणाहं नीणिया’ । अब्बो ! जहा मसी-सणाहाउ पंच वि अंगुलीउ पट्टीए दीसंति, तहा ‘कसिण-पक्ख-पंचमीए समागमं पिसुणियं’ णवरं संकेय-ट्ठाणं न कहियं, तज्जाणणत्थं पुणरवि कह कह वि पट्टविया संती से समीवं समाढत्ता कालाणुरुव-कहा । ‘अब्बो ! किं पुण एयागया ? हुं, संकेय-ट्ठाणं न स्रियं, तन्निसमणत्थं पट्टविया’ नाऊणऽसोगवणियाए मज्जेण तह चिय नीणिया पत्ता तस्स
 15 समीवं । भणियसणाए – ‘ण ते वच्छ ! नामं पि इच्छइ, असोय-वणियाए नीणिय मिह’ । मुणिय-संकेय-ट्ठाणेण य भणिया सा तेण – ‘अब्बो ! अलं वा(ता)ए त्ति’ । कमेण य संपत्ते कसिण-पक्ख-पंचमी-पओसे गओ सो तत्थ । पत्ता सा वि तत्थेव त्ति । अवि य –

रमिऊण नियय-नाहं सबभावे पाडिऊण सोऊण ।

पत्ता जार-समीवं वंमह-सर-सल्लिय-सरीरा ॥

20 अचंतो नेहाणुराग-सणाहं दीहर-वियोगाणल-तविय-देह-निव्वण-समत्थं मोहिय-हरि-हर-पियामह-तियस-तिहुयणं आवडियं से मोहणं । एवं च पुणरुत्तं रमिउवा(ऊण) य णीसहगाणि अंतरियाणि निहाए । चरिम-जामे सरीर-चिंताए उट्टिऊण चित्तियं ससुरेण – ‘न एस मज्झ सुओ वधूए समीवे सुत्तो, ता मा पच्चूसे ममं अलिय-वायिणं काहि’त्ति चित्तैतो वेत्तूण चरणाओ नेउरं गओ ससुरो । मुणिय-ससुर-वुत्तंताए य भणिओ अनाडो –
 25 ‘तुरियं वच्चसु, पत्ता आवयाकाले य साहिज्जं करिज्जसु’ त्ति । सा वि गंतूणं प्रसुत्ता पइ-समीवे, थेव-वेलाए पभणिओ भत्तारो – ‘गिम्हो इत्थ, ता असोगवणियाए वच्चासो’ । गयाणि तत्थ । पसुत्तस्स य भत्तुणो बोहिऊण विम्वह-विसाओवहासाणुगय-मणाए भणियं भत्तुणो – ‘किं एसो कुल-कमायारो ?, किं वा उवएसो ?, किं वा रहस्सं ?; जेण भत्तुणा सह रइ-सोक्खमणुहवंतीए वधूए चरणाउ ससुरो नेउरं णयति !’ । तेण भणियं – ‘किं सच्चमेयं ?’ । तीए भणियं – ‘स एदह-मित्त-मिलियं तुम्हं चिय भणिउं पारेह’ । तओ-लज्जाणुगएण भणिया पइणा – ‘विसत्था हवसु, पच्चूसे मग्गिसामो’ । तीए भणियं – ‘न मे णेउरेण कज्जं, एयारिसेण भे चिट्ठिएण विलिय मिह’ । पच्चूसे एगंते भणियं थेरेण – ‘विणट्ठा पुत्त ! ते जाया’ । सरोसं भणिओ सुएण – ‘वोड्डीहोतस्स पणट्ठा ते बुद्धी’ । थेरेण भणियं – ‘निस्संसयं, अन्नेण सह दिट्ठा पुरिसेण’ । सुएण भणियं – ‘अहं चिय

तए अन्नो कउ' ति सुएण भणियं । इत्थंतरंमि महया सहेण पलत्तं वहूए - 'किमेत्थ बहुणा पलत्तेण ? जाव एयाओ कलंकाओ न सुद्धा, ताव न गिण्हामि भत्त-पाणं' । एवं सोऊण मिलिओ लोगो, जाओ महाकलयलो । 'दिवघड-विसाईहिं सोहेमि अप्पाणयं' तीए भणियं । बुद्ध-नागरएहिं भणियं - 'किमणेहिं अणिच्छियत्थेहिं ? कुत्तियावण-जक्खे परेक्खा कीरउं । तओ ण्हाया कय-वलिकंमा सिय-वत्थाभरण-कुसुमालंक्रिया अणुगम्ममाणा कोऊहलापूरिय-नागरेहिं सह संपत्ता । तत्थ मिलिया नरेंदाइणो । इत्थं-तरंमि मुणिय-बुत्तंतो पायडिय-कारिम-गहो जर-दंडी खंड-निवसणो भूइ-धवलंगो पणो-लितो लोगं आलिंगिउं रमणीउं पत्तो तं उद्देसं सो तीए जारो । अणिच्छियन्ती वि बला आलिंगिया सा तेण, गलत्थिओ लोगेण । ततो आमंतिऊण लोगपाले तियस-महामुणियो भणिओ जक्खो - 'जो जणणी-जणएहिं दिन्नो भत्तारो, तं मोत्तूणं, एसो पुण गह-^{११} गहिओ दिट्ठो चिय, एयं च अन्नो जइ मए मणसा वि झाइओ, ता धरेज्जसु; अह न पत्थिओ ता वच्चिज्जामो' ति भणिऊण किंकायव-मूढो जाव जक्खो वियप्पंतो चिट्ठइ, ताव झत्ति जक्खस्स हेट्ठेण णीहरिया । समुट्ठिओ साहुकारो 'अहो ! महासई एसा' । निदिओ सबलोगेहिं थेरो ।

अवि य - चित्तेइ जाव जक्खो, ता से हेट्ठेण निग्गया झत्ति ।

छलिओ अहं पि अबो ! नत्थि सइत्तं अहवाए ॥

'अहो ! सच्चवाई वि सयण-णागरय-नरेंद-जक्खाईहिं संभाविओ अलियवाई' एयाए चिंताए पणट्ठा थेरस्स निदा । 'एस महल्लत्तणस्स जोगो(ग्गो)' मण्णंतेण ठविओ अंतेउरे राइणा । संपत्तो पओसो । बोलीणो राईए पढम-जामो । पसुत्ताउ सवाउ' वि अंतेउरिया, 'णवरमेगा उव्विग्गा ण निहं पवज्जइ । हंत ! कारणेण होयवं^{१०} जमेसा ण णेहं पवज्जए, ता करेमि कवड-सुत्तं । तहा कए पसिमि(सारि)ओ कुंडंतरिएण करिणा करो ति । तत्थ विलग्गिऊण गया मेंठस्स समीवं । चिरस्स आगय ति संजाय-रोसेण ताडिया संकल-प्पहारेहिं । तीए भणियं - 'मा रुससु, एरिसो अज्ज महल्लओ जाओ, जो चिरेण पसुत्तो । पच्चूसे उवणीया करिणा गेहे । 'अहो ! जइ नाम उभय-कुल-विसुद्धाउ'^{१२} नरेंद-पत्तीउ रक्खिज्जंतीउ' वि एआरिसमंसमंजसमणुद्धेंति; अम्हाण पुण^{२५} बहूउ जं गया वि आगच्छंति, तं पि लट्ठं' इमं भावेंतो पणट्ठ-चिंतो थेरो सोउमाढत्तो । उग्गए वि^{१३} सरे ण बुज्झइ, सिट्ठं राइणो । तेण भणियं - 'मा बोहेह' । सत्तम-दिणे बुद्धो य पुच्छिओ राइणा - 'किमेयं ?' ततो साहिओ सम्भावो, णवरं ण याणामो तं महिलं । तओ भणिव(या)उ राइणा महिलाउ - 'मम दुरिय-णासणत्थं भेंडमय-हत्थि उलंघेह' णिवियप्पं उलंघिओ^{१४} सवाहिं पि । इका महादेवी - 'वीहेमि भिंड-हत्थिणो' । संजाया-^{३१} संकेण पहया उप्पल-नालेण, मुच्छिऊण पडिया धरणीए । दिट्ठाओ संकलप्पहाराओ ।

अवि य - "मत्तकारिं आरूढा ण वीहिया डिंभ(भिंड)-करिवरुप्पेच्छा ।

संकल-हया वि णो मुच्छिया हंतु मे उप्पले पडिया ! ॥"

१ क. दुट्ठं । २ क. ह. °ओ । ३ क. भूय- । ४ क. °ओ । ५ ह. °ओ । ६ क. णवरसेमाओ-विया । ७ क. जण णि° । ८ क. पए पसविओ । ९ क. रोहे । १० क. ह. °ओ । ११ क. ह. °ताओ । १२ क. °ससस° । १३ क. उ° । १४ ह. °या ।

ततो णिस्संसयं जाणिऊण समाइड्डाणि वज्झाणि मेंठो देवी करी य । आरोविया छिन्न-
टंकं गिरिवरं । ठिओ^१ एगेण पाएणागासे हत्थी । लोणेण य भणिओ राया—‘किमेस
वराओ तिरिओ वियाणइ? ता मा एयं वावाएसु’ । पच्छा ठिओ गयणारुद्धे(ठे)हिं
दोहि वि पाएहि । पुणो वि णिच्छए विन्नत्तेण वि ण मुको राइणा । पुणो गयण-गएहिं
५ ठिओ तिहि वि चलणेहिं । ततो लोणेहिं कओ महकंदो—‘अवो ! अजोत्तकारी राया,
जो णेदोसमेयारिसं हत्थि-रयणं वावाएइ’ । ततो समुवसंत-कोवेण भणिओ मिंठो—
‘अरे ! तरसि नियत्तेउं?’ । तेण भणियं—‘जइ अम्हाण वि अभयं देसि’ । दिन्ने
अभये^२ नियत्ताविओ नागो अंकुसेण^३ । इत्थं वि सुत्ते एस उवणओ दट्ठवो ।

“अंकुसेण जहा नागो धम्मे संपडिवाइओ” रहनेमी । [उ. २२, ४६]

१० कओ देवीए सह निविसओ मेंठो । भमंताणि देसंतरं ठियाणि पओसे देवउले ।
इत्थंतरं चोरो गामं मुसिऊण ठिओ सो तत्थेव । चोराणुमग्गागएहिं य नरेहिं वेढियं
तमुज्जाणं । पभाए गेण्हिस्सामो । तीए लोडुंतीए लग्गो तक्कर-फासो । तम्मि गय-रागाए
पुच्छिओ सो को तुमं ? । तेण भणियं—‘तक्करो रित्थं गेण्हिऊण अहं पविट्ठो । वेढिओ
आरक्खिणहिं’ । मेंठं सुह-पसुत्तं जाणिऊण भणिओ चोरो—‘जइ भत्तारो भवसि, ता
१५ मुयावेमि वसणाओ’ । तेण भणियं—‘एवं करेमो’ त्ति ।

अवि य—‘रइ-सोक्खं किंत्ति जीवियं च रेत्थं च देइ जा तुट्ठा ।

तं सयमागच्छंती को मुंचइ कामधेणु व ? ॥”

पभाए गहियाणि तेन्नि वि । मेंठेण भणियं—‘नाहं चोरो, अण्णं गवेसह’ । तीए
भणियं—‘एस मज्झ भत्तारो जणणि-“जणएहिं दिण्णो सुद्ध-सहावो, एसो पुण तक्करो’ ।
२० ततो गहिओ मेंठो त्ति ।

अवि य—“विहिणो वसेण कम्मं जयंमि तं किं पि माणिणो पडइ ।

जण्ण कहिउं न सहिउं ण चेव पच्छाइयं(उं) तरइ ॥”

ततो चितियं मेंठेण—‘अहो ! महिला नाम अणामिया वाही, अभोयणा विसइया,
अहेउओ” मच्चू, निरब्भा वज्जासणी, अनिमेत्ता पाव-परिणई, अकंदरा वग्घि’ त्ति ।

२५ अवि य—“मोत्तूण महारायं गहिओ अहयं ममं पि मच्चुमि ।

छोडुं गहिओ चोरो णत्थि विवेगो महिलाणं ॥”

उक्तं च—“दुःखभावा यतश्चैता निसर्गादेव योषितः ।

ततो नासां वशं गच्छेद्धितार्थी प्रेत्य चेह च ॥

गणयन्ति न रूपाढ्यं नार्थाढ्यं न प्रभुं कुलीनं वा ।

३० मन्मथ-दीपित-गात्राः स्वच्छन्दाः संप्रवर्तन्ते ॥

आवृ-समं पुत्र-समं पितृ-तुल्यं यान्ति नेह लज्जन्ति ।

मन्मथ-दर्पाविष्टा गाव इवात्यन्तमूढत्वात् ॥

१ ह. क. ज. हत्थी । २ क. °भाव° । ३ क. °शेण । ४ क. ह. उण° । ५ क. महा° । ६ क. मं° ।
७ क. पउसे । ८ क. खा° । ९ क. च कर° । १० क. मेंठं मु° । ११ ह. जएण° । १२ क. पच्चा° ।
१३ क. मेंते° । १४ क. अहेवओ मत्तु ।

त्यजन्ति भर्तृनुपकारकर्तृन् विरक्त-चित्ता अपि घातयन्ति ।
खलेऽपि रज्यन्त इह स्वतन्त्रा भुजङ्ग-पत्न्यः प्रमदाश्च तुर्याः ॥
रागमेकपद एव हि गत्वा यान्ति शीघ्रमविचार्य विरागम् ।
चञ्चलत्वमिदमात्मवधार्थं योषितां च तडितां च समानम् ॥
आवारो(सो) मानसानां कपट-शतगृहं पत्तनं साहसानां

5

तृष्णाऽग्नेर्जन्मभूमिर्मदन-जलनिधेः कोप-कान्तारपारः ।
मर्यादा-भेदहेतुः कुल-मलिनकरी नित्यदुर्ग्राह्यचेताः
स्त्रीनामाऽतीव(नीच)दुर्गं बहुभयगहनं वैरिणा केन सृष्टम् ? ॥
वचनेन हरन्ति बलुगुना निशितेन प्रहरन्ति चेतसा ।
मधु तिष्ठति वाचि योषितां हृदये हालाहलं सदा विषम् ॥
अत एव मुखं निपीयते वनितानां हृदयं तु ता(पी)ज्यते ।
पुरुषैः सुखलेश-वञ्चितैर्मधुगुदैः कमले यथाऽलिभिः ॥”

10

समारोविओ 'मेंठो खलियाए । थेववेलाए य निग्गओ सावगो तेण पएसेण । चोरेण
भणियं—'महासत्त ! कुणसु दयं नीर-दाणेण' । सावगेण य धम्म-देसणा-पुच्चयं भणिओ
एसो—'भइ ! निहलिय-समत्थ-पावं कय-समत्थ-सोक्खं नमोकारं पढसु, जेण देमि ते
जलं' । 'एवं' ति पडिवन्ने गओ सावगो । आगच्छंतं दड्डुण गहिय-जलं संजायाणंदो
नमोकारं पढंतो जीविएणं मुक्को । नमोकार-प्पभावेण उप्पण्णो वाणमंतर-देवेसु^१ ति ।

अवि य—“मातङ्गानां भदान्धभ्रमदलिपटलश्यामर्गण्डस्थलानां

ये मार्गेणानुयाताः क्षणमपि हरिणाः क्षुद्रमश्लानदेहाः ।

तेऽवश्यं भूतलस्थैस्तरुणतरुलतापल्लवैर्यान्ति तृप्तिम्,

20

प्रायस्तुज्ज्ञान(नु)गानां न भवति विफलो वीप्सितार्थोऽभिलाषः ॥”

पउत्तावहिणा य मुणिओ पुव्वभव-वुत्तंतो । सावगं पि चोर-पडिगच्छं काउं वज्झट्ठाणं
निज्जंतं दड्डुण अकय-तियस-कायवो कर-गहिय-महासेलो लोगं भेसिउं पयत्तो । अद्वपड-
पाउरणो गहिय-धू[व]कडच्छूगो^२ लोणेण सह राया विनविउमाढत्तो । देवेण भणियं—
'अरे नरेंदाहम ! अमुणिय-कज्जाकजं एयं महाणुभावं पावेसु वि अपावं, वंचणाय(प)रेसु^३
वि सरलं, निहएसु वि सएदयं, णेक्कलंकं तियसाणं^४ वि पूयणेज्जं जिणधम्माणुट्ठाण-^५परं
सावयं माराविसि, ता णत्थि ते जीवियं सविसयस्स' । राइणा भणियं ।

अवि य—अण्णाणोवहएणं^६ जं पावं कारियं मए देव ! ।

तं खम ण पुणो काहं खंति-परा होंति मुणि-देवा ॥

ततो संसिऊण सवित्थरं नियय-वोत्तंतं भणिओ राया—'पाएसु पडिऊण महाविभूईए^७
पवेसेसु सावगं' अणुट्ठियं देव-वयणं^८ राइणा । देवो वि सवभाव-सारं^९ पणमिऊण सावगं
उप्पइओ गयण-मग्गेणं ति ।

१ क. मेतोअ^० पादवले । २ क. °दारे^० । ३ क. °निय^० । ४ क. °ति मां । ५ क. °गामां ।
६ क. °दण्ड^० । ७ क. °लत्तै^० । ८ क. °क्कगो । ९ क. ण, °क. सू णि^० । १० क. °णुपरं साविं ।
११ क. °वं । १२ क. पइं । १३ क. °वरं ।

अवि य — 'कयपावो वि मणूसो मरणे संपत्त-जिण-नमोकारो ।
इच्छिय-सिद्धिं पावइ पत्ता जहा मेंठ-देवेण ॥'

इओ य सा तकरस्स नियय-चिद्धियं साहंती पहंमि गंतुं पयट्ठु त्ति ।

अवि य — 'जह जह तीए चरियं इक्क-मणो तक्करो निसामेइ ।

तह तह भयमइओ विव वेविर-देहो इमो जाओ ॥'

'अवो ! किंपाग-फल-भक्खणं पिव ण सुंदरा एसा' — भाविऊणं संपत्त-नई-तीरेण गहिय-वत्थाभरणेण भणिया सा तेण — 'उत्तारेमो तावोवगरणं, पुणो वि तमुत्तारेस्सामो' भणिऊण, उत्तिन्नो नइं पयट्ठो गंतुं । भणिऊणमणाए — 'ममं मोत्तूण कत्थ वच्चसि ?' । तेण भणियं — 'अलं तुज्झ संसग्गीए, दूर-ट्टिया वि जीवियं देज्जसु' त्ति । ततो सर-त्थं व-
१० निलोका कर-संछाईय-गुज्झ-देसा ठिया 'करण-लयाए दिट्ठा मेंठ-सुरेण । तीए संबोहणत्थं गहिय-मंस-पेसी आगओ जंबुओ, दिट्ठो अपणेण नई-तड-संठिओ मीणो । तओ मंसपेसिं मोत्तूण पहाविओ 'मच्छ-गहणत्थं । इत्थं तरंमि उक्खित्तं मंसं पक्खिणा, मीणो य पविट्ठो जलंमि । तओ विमणं जंबुयं णिएऊणं भणियमणाए त्ति ।

अवि य — 'साहीणं मंसं उज्झिऊण पत्थेसि मूढ ! किं मीणं ? ।

एण्हि दुण्ह वि चुको अप्पाणं खाइसु सियाला ! ॥'

जंबुएण भणियं । अवि य —

'कर-संछाईय-गुज्झे ! मइलिय-सप्पुरिस-कुलहरे ! पावे ! ।

णरणाह-मेंठ-चोराण चुक्किए ! रुयसु अप्पाणं ॥'

अहो ! जइ सच्चमेस जंबुओ, ता कीस माणुस-भासाए मम पुणो 'दुच्चरियाणि जंपइ ? जाव
२० विमला(णा) भावेंती चेड्डइ, ताव दावियं मेंठ-रुवं । कहिऊण णमोकार-फलं देवत्तं काऊण धम्मकहा भणिया तियसेण — 'भद्दे ! संपयं पि पस(सम)त्थ-पाव-वण-जलणं अचित्त-चित्ता-मणि-विब्भमं कुणसु 'मुणि-धम्मं' । तीए भणियं — 'फुससु कलंकं जेण करेमो' । तओ तज्जिऊण णरनाहं पवेसिया वसंतपुरे महाविच्छेड्डेण^१ णेक्खंता एसा गहिय-सिक्खा धूयपावा य गया देवलोगम्मि ।

२५ अओ भन्नइ — जेणेवंविहाउ^२ तम्हा ताण विरत्त-चित्तेण धम्मो कायवो त्ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

दोण्हं पि हु महिलाणं सोऊणं कुणह वेरगं ॥

॥ नेउरपंडिय-नरेंदमहिलाण कहाणयं स३मत्तं ॥

स्त्रीभ्यो विरक्तस्यापि यदि कर्मपरतन्त्रतया विषयेच्छा जायते, तत आत्मा दान्तव्य इत्याह—

सदाइसु रक्तेण वि दमियव्वो साहुणां णिओ देहो ।

सैज्झगिरि-सिद्धएण वि(व) संबोहिय-रायलोएणं ॥ १३

[शब्दादिषु रक्तेनापि दान्तव्यः साधुना निजो देहः ।

सह्यगिरि-सिद्धकेनेव सम्बोधित-राजलोकेन ॥ १३]

भावार्थः कथानकगम्यस्तच्चेदम्—

— [१२. आत्म-दमने सिद्धक-कथा] —

सज्झगिरिम्मि कोंकणय-नयरे समारोविय-गुरुभारे आरुहंति अवयरंते य दट्टूणा-
णुकंपाए राइणा तेसिं वरो दिन्नो 'मए वि एयाण मग्गो दायव्वो, न उण एएहिं' ति । 10
इओ य एगो सेयंवर(सिंधवओ) पुराणो संजाय-संवेगो चित्तिउमाढत्तो ति ।

“मए वि अप्पा दंतो संजमेण तवेण य । मा हं परेहिं दंमंतो वंधणेहि वहेहि य ॥

अप्पा चेव दमेयव्वो अप्पा हु खलु दुइमो । अप्पा दंतो सुही होइ अस्सिं लोणे परत्थ य ॥”

ता तहा दमामि अप्पाणं जहा सुही होइ । गओ सज्झगिरिंमि । गहिया वाहियाण
मज्झे सामन्नया । गुरुर-वाहि ति काउं जाओ तेसिं सो चिय मयहरो । अन्नया सेल- 15
मारुहंतेण आगच्छंतं साहुं दट्टूण देन्नो सिद्धएण से मग्गो । अव्वो ! मग्गो राय-
विदिण्णो अम्हाण वरो इमिणा समणगस्स मग्गं देंतेण । गया राय-कुले भारवाहिणो ।
वाहरिओ सिद्धो, जाओ ववहारो । सिद्धएण भणियं—‘महाराय ! समारोविय-गरुय-
भरं ति काऊण अम्हाण तए दिन्नो वरो, ता जइ मए वि भारो चेत्तूण मुक्को, सक्केवेण
सो जइ तेण समणगेण उक्खित्तो; ता किं न दायव्वो से मग्गो ?’ । राइणा भणियं— 20
‘सुट्टु दायव्वो’ । तेहिं भणियं—‘देव ! न तेण तण-मेत्तो वि भारो समुक्खित्तो’ । ततो
चारित्तधम्म-देसणा-पुव्वयं परुविओ अट्टारस-सीलंग-साहस्सिओ भारो ति ।

वोज्झंति नाम भारा ते चिय वोज्झंति वीसमंति(ते)हिं ।

सील-भरो वोढव्वो जावज्जीवं अविस्सामो ॥

मुणि-वूढो सील-भरो विसय-पसत्ता तरंति णो वोढुं । 25

किं करिणो पल्लणं उव्वोढुं रासहो तरइ ? ॥

तओ संजाय-संवेगा के वि तेण चिय सह निक्खंता, अन्ने सावया संवोत्ता सह
नरेंदेणं ति ।

अओ भन्नइ—विसय-उप्पन्न-रागेण वि अप्पा दमियव्वो ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं । 30

कहिय जो सुणइ नरो सो गच्छइ सासयं ठाणं ॥

॥ सज्झगिरि-सिद्धकखाणयं समत्तं ॥

एकस्यामपि क्रियायां भावानुरूपं फलं प्राप्नुवन्ति प्राणिन इत्याह -

भाव-सरिच्छं खु फलं इक्काइ वि होइ जंतु-किरियाए ।

जह संब-पालयाणं वंदण-किरियाए नेमिस्स ॥ १४

[भाव-सदृशं खु फलमेकस्यामपि भवति जन्तु-क्रियायाम् ।

यथा संब-पालकयोर्वन्दनक्रियायां नेमिनः ॥ १४]

भावानुरूपं फलमेकस्यामपि भवति द्वयोर्वहूनां वा जन्तूनां क्रिया चेष्टा तस्यां जन्तुक्रियायामेकस्यापि यथा कृष्ण-सुतयोः संब-पालकयोरिति । भावार्थस्तु कथानकगम्यस्तच्चेदम् -

— [१३. भावानुरूप-फले सम्ब-पालक-कथा] —

११ परितुलिय-सग्ग-नगरीए वारवईए अणेग-नरनाह-पणय-पय-पंकओ जायव'-सहस्सा-
णुगम्ममाणो सिंहासणत्थो वद्धाविओ वासुदेवो निउत्त-पुरिसेहिं - 'देव ! पमोएण
वद्धसि, समोसरिओ विमुक्क-भूसणो वि तइलोक-भूसणो, पण्डु-संसारधम्मो वि संसा-
राणुगओ अट्टारस-महारिसि-सहस्स-परिवारो भगवं अरिद्धनेमी रेवय-उज्जाणे' । तओ
तक्काल-पयड्ड-पहरिसि-विसेसेण दाऊण तेसिं जह-चेतिय-वमहियं दाणं 'पभाए सब-
१२ रिद्धीए वंदिस्सामो' आणवेऊण लोगं पुणो वि भणियं कण्हेण - 'जो पढमं सुए तित्थयरं
वंदइ, तस्स जहिच्छियं वरं देमि' । निदा-खयं [मि] विवुद्धेण य नियय-धवलहरे चिय गंतूण
कय(इ)वय-पयाणि धरणियल-णमिय-जाणु-करयलेण पवड्ड(ड्ड)माण-संवेगाइसएण पण-
मिओ संवेण तित्थयरो । संकिलिद्ध-परिणामेण य पालएण गंतूण राईए वंदिओ
रज्ज-लोमेण । वासुदेवो वि महाविच्छड्डेण पयड्डो भगवओ वंदणवड्डियाए । पत्तो
१३ समोसरणं । भावसारं पणमिओ तित्थयरो सह गणहराईहि त्ति । अवि य -

तं किं पि अणन्न-समं सोक्खं तस्सासि णेमि-णमणंमि ।

जं कहिऊण न तीरइ संकासं निरुवम-सुहेण ॥

निसामिऊण य धम्मं जहा-अवसरं भणियं कण्हेण - 'केण अज्ज तुम्हे पढमं
वंदिया ?' । भगवया भणियं - 'दवओ पालएण, भावओ संवेण । 'कहमे(हिं से)यं ?'

२४ भगवया भणियं - 'एस अभविओ य पालओ, इयरो भवसिद्धिओ' । तओ दिण्णो
संवस्स वरो । ततः स्तुतिद्वारेणोक्तं कृष्णेन -

“ त्वद्वाक्यतोऽपि केषांचिदबोध इति मेऽद्भुतम् ।

भानोर्मरीचयः कस्य नाम नालोकहेतवः ? ॥

न चा(वाऽ)द्भुतमूलं कस्य प्रकृत्याऽऽक्षि(क्लि)ष्ट-चेतसः ।

२५ स्वस्था(च्छा) अपि तमस्ते(त्वे)न भासन्ते भास्वतः कराः ॥”

अतो भन्नइ - एक्काए वि जंतु-किरियाए भावाणुरूपं फलं ति ।

सुयदेवि-पसाएणं० ।

॥ संब-पालय-कथाणयं समत्तं ॥

प्रशस्त-भाववता च कुतश्चित् प्रम(मा)दादिभ्यः प्रावचनिके उड्ढाहे जाते, तमाच्छाद्य यथा प्रवचन-प्रभावना भवति, तथा कार्यमित्याह -

पावयणिय-उड्ढाहं गोवेउं पवयणुन्नइं कुज्जा ।

जह चंपा-नयरीए कया सुभद्दाए सयराहं ॥ १५

[प्रावचनिकमुड्ढाहं गोपयित्वा प्रवचनोन्नतिं कुर्यात् ।

यथा चम्पानगर्या कृता सुभद्रया इति ॥ १५]

भावार्थः कथानकगम्यस्तच्चेदम् -

— [१४. प्रवचनकलङ्कापहारे सुभद्रा-कथा] —

अत्थि इहेव जंबुदीवे दीवे भारहे वासे अंगा-जणवए वाससय-वण्णणिज्जा चंपा-नयरि ति । अवि य -

अत्थि पुरी पोरणा चंपानामेण दस-दिसि-पगासा ।

केत्ति व भुवण-गुरुणो आणंदिय-सयल-जिय-लोणा ॥

तत्थ य राया दरियारि-मत्त-मायंग-कुंभ-निदलणो ।

जयलच्छि-परिग्गहिओ जियसत्तू विणमि-संकासो ॥

तत्थेव वि(व)स[इ] इब्भो जिणदत्तो णाम मुणिय-जिण-वयणो ।

संमत्ताइ-गुण-जुओ सारिच्छो अभयकुमरस्स ॥

तस्स सुभदं धूयं तव(?)न्निय-सद(द्व)ओ निएऊण ।

चिंतेइ विही धन्नो जेणेसा फंसिया धणियं ॥

अहवा चिअ लद्ध-रसो ण उण विही जेण निम्मिउं एसा ।

उवणीया अन्नेसिं अमुणिय-रइ-सोक्ख-सारेण ॥

ता जइ एयाए करं करेण गेण्हेइ [स]जीविओ होज्ज ।

इय एवं चिंतंतो अणंग-सर-गोयरं पत्तो ॥

तत्तो पट्टविया जिणदत्त-समीवे दुजाइणो वरगा ।

अण्णधम्मिउ त्ति काऊ(उं) ण दिन्ना तीसे य लाहत्थं ॥

गओ साहु-समीवंमि निसामिओ धम्मो जाओ कवड-सावगो । कालंतरेण य सम्मं निसामिंति(त)स्स परिणओ सम्भावेण । तओ कहिऊण मुणीण परमत्थं जाओ अभय-कुमार-सरिसो सावगो । जिणदत्तेण वि साहम्मिउ त्ति काऊण दिन्ना से सुभद ति ।

अवि य - काय-मणिणो निमित्तं गहिओ चिंतामणी वि कवडेणं ।

मुणिय-गुणे भावेणं गहिए इयरो वि संपत्तो ॥

निरुविंयं वारेज्जय-वासरं । समाढत्ताणि दोसु वि इब्भ-कुलेसु त्कालाणुरुवाणि काय-वाणि । कमेण आणंदिए णागरय-जणे पत्ते वीवाह-दिवसे महा-विभूईए समोव्वूढा सा तेणं ।

एवं च तीए सह सन्भाव-सारं जीय-लोग-सुहमणुहवंतस्स बोलीणो कोइ कालो । अन्न-
 दियहंमि भणिओ जिणदत्तो नियगेहे नी(ने)मि सुभदं । जिणदत्तेण भणियं - 'उवासग-
 भत्तो सबो वि ते सयणो अणणुवडुंतीए मा कलंकं काहि' ति । तेण भणियं - 'अन्नम्मि
 गेहे काहामो' । तहा कए तीए सह जिण-साहु-साहंमिय-संघ-दाण-वंदण-पूया-सारं
 5 धम्म-त्थ-काम-सणाहं बुहजण-पसंसणेज्जं जियलोग-सुहमणुहवंतस्स समइकंतो कोइ
 कालो ति । जिणधम्म-मच्छरेणं पइ-सइ(य)णो तीए छेडुमलहंतो रोसानल-पज्जलिओ
 खवेइ कइ(ह) कह वि अप्पाणं । पुणरुत्तं च सयणेण भण्णमाणाणं वि ण से पइणो चलयं
 चित्तं । अन्न-दियहंमि पत्तो खमग-मुणी भेक्खट्ठा । गहिय-भेक्खस्स पवेडुमच्छिमि
 कणोज्जं । तं चावणीयं सुभदाए जि(जी)हाए लिहिऊण य । संकंतो य से चीण-पेडु-
 10 तिलओ मुणिणो भालंमि । अवसरो ति काऊण भणिओ से भत्तारो सयणेण - 'संपयं
 किं भणिहिसि ?' ति ।

अवि य - "गिण्हइ दोसे वि गुणे जो रत्तो होइ जंमि वत्थुंमि ।

दुट्ठो गुणे वि दोसे मज्झत्थो दो वि णिरूवेज्ज ॥"

चित्तिंयं से पयणे(इणा) - 'जइ नाम विसुद्धोभय-पक्खा मुणिय-जिण-वयणा धम्माणु-
 15 रत्ता एसा वि एयारिसमुभय-लोग-विरुद्धं कुणइ, ता किमेत्थ भन्नउ ?' । ण तहा
 उवयरइ । तत्तो चित्तिंयं सुभदाए - 'किमेत्थ चोज्जं ? जं गिहिणो कलंकं पाविति,
 एवं(यं) खु महादुक्खं, जं मह कज्जे पवयण-क्खिंसा । ता तहा करेमि, जहा पवयणस्स
 उण्णई हवइ' । चित्तिंती ए[सा] कओववासा सिय-वत्थाभरण-कुसुम-सोहिया ठिया
 सम्म[दि]ट्ठिणो देवस्स काउस्सग्गेणं ति । अवि य -

20 'जाव न पवयण-णेंदा अवणी(णे)यं, ताव देव ! एत्ताए ।

ठाणाओ न चलामि' भणिऊणं सा ठिया तत्थ ॥

"तण-सरिसं पि ण सिज्झइ कज्जं पुरिसस्स सत्त-रहियस्स ।

आरूढ-संसयस्स उ देवा वि वसम्मि वडुंति ॥"

तीए तव-तेय-चलिओ पत्तो तं भणइ सुरवरो - 'किं ते ।

25 करेमो ?' तीए वि भणिओ 'पवयण-नैंदं पणासेसु' ॥

'णयरीए चत्तारि वि ढकेऊणं पुणो वि भणिहामो ।

उग्घाडेउ जा सई चालणि-नीरेण दाराणि ॥

ताणि तुमं चिय मोत्तुं उग्घाडेस्संति णेय सेसाओ ।

रमणीओ' परिकहिउं तियसो पत्तो सयं ठाणं ॥

30 पच्चूसंमि विबुद्धो उग्घाडेउमतीरमाणो उ ।

दाराणि भणइ लोगो जो देवो होउ सो पयडो ॥

ताहे जंपइ देवो 'सइए उच्छोडियाणि गयणत्थो ।

उग्घडिस्संति दढं चालणि-परिसंठिय-जलेण' ॥

विगुत्ताओ अणेगाओ णरेंद-मंति-सेणावइ-सिद्धि-दिय-सत्थवाहाइ-वहूयाओ । ततो
 35 पुच्छिओ सयणो सुभदाए । संदेहमाणेण य न विसज्जिया, चालणि-द्विय-जल-दंसणाओ

य पट्टविया संजायाणंदे[ण] । ततो ण्हाया कय-चलिकम्मा अणेग-सय-पुरजणाणुगम्म-
माणा संपत्ता पुव्व-पओलीए । इत्थंतरंमि समाहयाइं मंगल-तूराइं, आऊरिया असंखम-संखा ।
संपत्ता किंनर-किंपुरिस-जक्ख-विज्जाहराइणो । अ(उ)ग्घोसियं तिथय-नामं, पसंहि-
(सि)या महरिसिणो, विन्नविओ सिरिसमण-संघो । उग्घाडिओ कसिणागुरु, देन्नो वली ।
ततो पढिऊण तिंनि वाराओ पंचनमोकार-महामंतं, उ(आ)च्छोडियाणि चालिणी-जलेण ।
गुंजारवं कुणमाणाणि उग्घाडियाणि दोन्नि वि कवाडाणि । तओ समुच्छलिओ साहुकारो,
मुकं गयण-ट्टिय-देवेहिं कुसुम-वरिसं । समाहयाइं देवतूराइं । आणंदिया 'समत्थ-लोका ।
तओ महा-विच्छड्डेणं एवं चिय दाहिण-पच्छिम-पओलि-कवाडाणि वि उग्घाडियाणि ।
उत्तर-पओलिं पुण नीरेण अच्छोडिऊण भणियमणाए- 'जा मए जारिसी सीलवई होज्जा,
सा विहाडेज्जा' । सा तह चिय संपयंमि(पि) ढक्किया चिट्ठइ । ततो अणलिय-गुण-संथवेण १०
बुच्चं(शुव्वं)ता धम्मिय-जणेणं, पसंसिज्जमाणा विम्हियावद्ध-नागरएहिं, अणुगम्ममाणा
आणंदिय-चेत्तेहिं नरिंद-णागर-सयणाइएहिं, पए पए कय-मंगलोवयारा, महाविच्छड्डेणं
संपत्ता जिण-मंदिरं । पणमिउं जिणं वंदिया साहुणो । तओ किंचि खणंतरं सोऊण
जिण-वयणं तह चिय पत्ता नियय-घरं । ततो हरिसिओ सयणो, विलिओ पडिवक्खो,
आणंदिओ समण-संघो ।

15

अओ भन्नइ - जह सुभदाए कयं तहा कायवं ति । एसुवएसो ।

सुयदेवि-पसाएणं चरियमिणं साहियं सुभदाए ।

सुय-विहिणा निसुणंतो लहइ फुडं तीइ सारिच्छं ॥

॥ सुभदा-कहाणयं समत्तं ॥

प्रवचनोन्नतिकारिणा च द्रव्ये नादरः कार्य इत्याह -

20

पावेण किलेसेण य समज्जिओ तह वि आवया-हेऊ ।

अत्थो संताव-करो निदरिसणं भाउणो दुन्नि ॥ १६

[पापेन क्लेशेन च समार्जितस्तथापि आपद्धेतुः ।

अर्थः सन्तापकरो निदर्शनं भ्रातरौ द्वौ ॥ १६]

कहमिणमतो भन्नइ -

25

— [१५. अर्थे भ्रातृद्वय-कथा] —

एगंमि संनिवेसे दोन्नि भाउणो अचंत-दोक्खिय-दारिदमहावसण-निहिणो दोहग्ग-
कलंकंकिय ति । अवि य -

जमंतर-कय-पावा रिट्ठो व भरंति कह वि ते पेडुं ।

कुसुमाभरण-विलेवण-तंबोल-कहा वि नवि दिट्ठा ॥

30

अन्नया तओ दारिद्र-महादोक्खमणुहवंता गया सुरुद्धा-विसए । तत्थ य निंदिय-
कम्माणुद्धाणेण महाकिलेसेण य दीहकालेण विठत्तो रुवय-साहस्सिओ नउलगो ।
समोप्पन्न-पहरिसेहि चिंतियमणेहिं -

“किं ताए सिरीए पीवराए जा होइ अन्नदेसम्मि ? ।

जा य न मित्तेहिं समं जं च अमेत्ता ण पेच्छंति ॥”

कं(क)मेण पत्थिया स-देसाभिमुहं । परिवाडीए णउलयं वहंताण परुप्परं समुप्पन्नो
वह-परिणामो, न वहे पयट्ठंति । कमेण य पत्ता नियय-विसंयस्सासन्नं तडागं । परूइओ
महल्लय-भाया । पुच्छिओ डहरएण । इयरेण भणियं - ‘पाओ(वो) हं जेण गहिय-नउलेण
मए तुज्झ वि वहो चेंतिओ’ । डहरएण भणिउं(ओ) - ‘मए वि एवं चिय पिसुणियं, ता
१० अलमिमिणा आवय-हेउणा जल-जलण-चोर-दाइय-णरेंदाइ-साहारणेणाणत्थ-निबंधणेणं
अत्थेण’ । पक्खेत्तो तडागे नउलओ, तक्खणं चिय गहिओ मच्छएणं । ते वि पत्ता
णियय-मंदिरं । मीणो वि गहिओ धीवरेणं ओआयरिओ विवणीए । थेरीए वि
पट्टविया धूया पुत्ताण पाहुणय-निमित्तं मच्छाण । तीए वि सो चिय गहिओ महंतो
मच्छो । पत्ता गिहं । फालितीए जाओ खणकारो, दिट्ठो दवाउन्नो नउलओ, लोहेण
१५ कओ उच्छंगे । संजाय-संकाए पुच्छियं थेरीए, ण साहियमणाए, जायं भंडणं । सम्म-
देसाहया य मुक्का जीविण थेरी । समुच्छलिओ कलयलो । पत्ता भाउणो, सेसलोगो
य । देट्ठो णउलगो । थेरी य मुक्क-जिया । मुणिओ एस वोत्तंतो अहो ! उज्झिओ वि
समत्थावयाण हेऊ अत्थो पुणो वि दुक्ख-कारणं जाउ ति ।

अपि च - “अर्थानामर्जने दुःखमर्जितानां च रक्षणे ।

२१ आये दुःखं व्यये दुःखं धिगर्थं दुःखभाजनम् ॥”

रोवंता य निवारिया पास-ट्टिय-जणेण । ततो काऊण से उद्धदेहियं, दाऊण
कुलपुत्तयस्स भणिणिं सोऊण सम्मत्त-मूलं पंच-महवय-लंक्खणं साहु-धम्मं वेरग-
मग्गावडियाए पवइया दोणि वि भाउणो ति । उवणओ कायवो ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण दोन्ह भाऊणं ।

२५ सु(सि)ट्ठमिणं निसुणंतो लहइ नरो सासयं सोक्खं ॥

॥ दोभाइ-कहाणयं समत्तं ॥

एवंभूतोऽप्यर्थस्तथाऽपि न पापस्य गृहे तिष्ठत्याह च -

संतं पि घरे दव्वं पावस्स ण ठाइ, पुन्न-र(स)हियस्स ।

ठाइ किलेसेण विणा निदरिसणं माहुरा वणिणो ॥ १७

२० [सदपि गृहे द्रव्यं पापस्य न तिष्ठति, पुण्य-र(स)हितस्य ।

तिष्ठति क्लेशेन विना निदर्शनं माथुरौ वणिजौ ॥ १७]

विद्यमानमपि गृहे द्रव्यं पापस्य पुंसो न तिष्ठति । यस्तु पुण्यभाक् तस्य क्लेशं
विनैव देवताऽनुभावादन्यत आगत्य तिष्ठति । मथुरायां भवौ माथुरौ ।

— [१६. सपुण्य-पाप-द्रव्ये माथुरवणिक-कथा] —

अत्थि दाहिण-दिसालंकार-भूया तियसपुरि-संका दाहिण-महुरा उत्तरमहुरा य ।
उत्तरमहुरी(रो)य वाणिओ गओ दक्खिणमहुरं । जाओ 'दाहिण-वाणियएण सह
संववहारो परम-मिच्ची य । तीए य नेव्वहणत्थं कओ संकेओ धूया-पुत्तेहिं जाएहिं
कायवो संवंधो । कालंतरेण जाओ दाहिणस्स पुत्तो, इयरस्स धूया । कयं विवाहिज्जं ।^५
मरण-पज्जवसाणाए य जीवलोगस्स पंचत्तीभूओ दाहिण-माहुरो वणिओ । कयमुद्ध-
देहियं । समहिट्ठिओ पुत्तेण घर-सारो । लाभंतराय-कम्मोदएण य भेण्णाणि देसंतरा य
गयाणि वाहि(ह)णाणि । गेह-गयं पि दड्डं जलणेण दव्वं, छन्नो वाणिज्जो । थलपहेणागच्छंतं
दव्वं विलुत्तं तकरेहिं, विहडियाणि करिसणाणि, पणट्ठाणि णिहाणाणि, विरत्ता सयण-
बंधु-मित्त-परियण-गागरयाइणो । सब्बा अणुदियहं झेज्जिउमाढत्तो दव्व-पयावाइहि ।^{१०}
अन्न-दियहंमि निरुवियो(ओ) ण्हवण-विही । निसन्नो ण्हाण-पीढे, चाउदेसिं ठविया चत्तारि
कणय-कलसा, ताणं पुरओ रुपिप्पया, ताण वहिं तंवया, ताण वि पुरओ मिम्मया
सब्बा । किं बहुणा ? समुवणीओ सबो य ण्हवण-विही । अहिसित्तो पुव्व-ट्ठिय-कलहोय-
कलसेहिं । सुक्कमेत्ता य उप्पइया गयणयणे(ले) । एवं पणट्ठं सव्वं पि । उट्ठियस्स
य ण्हाण-पीढं पि गयं । ततो गओ य भोयणत्थाण-संडवं । विरइयाणि पुरओ सोवन्न-^{१५}
रूपमयाणि विचित्ताणि थाल-कच्चोलाईणि । परिविट्ठो विचित्ताहारो । जिमियाहारस्स
य एकेकं नासिउमाढत्तं । जाव मूल-थालं पलायंतं गहियं कण्णो तं चिय मोत्तूण
णट्ठं थालं पि ।

अवि य — “कुल-जलनिहिणो वुट्ठिं को वि नरो कुणइ पुण्णिम-ससि व ।

जायंतो चिय दूरं आणंदिय-महियलाभोगो ॥”

२०

वंस-फलेणं व मए पावेण विणासिओ निओ वंसो ।

रेद्धी य ताय-जणिया एण्हे(णिं) किं मज्झ गेहेण ? ॥

एवं च वेरग-भग्गावडिओ तहाविहाणं साहूणं समीवे धम्मं सोऊण कोडेण
गहिय-थाल-खंडो पवइओ एसो । पढियं किंचि सुत्तं । निसामियत्थो एगागी विहरमाणो
पत्तो जिणायतण-मंडियाए उत्तर-महुराए । भिक्खट्ठा भसंतो कमेण पत्तो इव्व-गेहं ।^{२५}
दट्ठो णेण तक्खणं निय-ण्हाणुवगरण-ण्हाओ गहिय-तालि-वं(विं)टाए अच्चंत-रूववईए
धूयाए वीइज्जंतो कच्चोल-सुत्ति-करोडयाइ-सणाहे खंडथाले भुजंतो इव्वो । लद्ध-भिक्खं
पि उवगरण-दिन्न-देहिं साहुं दट्ठूण भणियं इव्वमेण — “किं भगवं ! बालियं पलोएसि ?”
मुणिणा भणियं —

“रूवेसु भइ ! भइय-पावएसु दिट्ठिविसयमुवगएसु ।

३०

रुट्ठेण व तुट्ठेण व समणेण सया ण होयवं ॥”

ता णाहं बालियमणुराणेण पुलोएमि । “कें खु एयं भंडोवगरणं । ‘कत्तो य एयं
तुज्झ ?’ । इव्वमेण भणियं — ‘अज्जय-पज्जय-पिति-पज्जयागयं सबमेवमुवगरणं, अत्थो य
कोडि-संखो, रयणाणि य विविह-रूवाणि’ । साहुणा भणियं — ‘किमे[ए]ण असंबद्ध-

पलावेण ? नाहमुवगरण[स्स] अत्थी, किं खु महल्लेण कोऊहलेण पुच्छामि । जेण
 एयाणि ण्हाण-भोयणंगाणि पुवं ममं आसि । खीणं पुनं च ममं मुत्तुं उड्डेऊण पुलोयं-
 तस्स^१ य अन्नत्थ गयाणि जाव इमं थाल-खंडं ठियं^२ । कड्डिऊण उवट्टियाए कयं थाल-
 समीवे झड त्ति लग्गं । ततो पणट्ट-संको इब्भो कहिउमाढत्तो - 'ण्हायमाणस्स मे आगओ
 ५ आगासेणं सव्वो वि एस उवगरण-वेच्छड्डो^३ । गेहमुवगएणेया देट्ठाओ नाणाविहाओ
 निहीओ ।

अवि य-जा सुविणे वि न सुणिया कुवेर-धण-लच्छि-विब्भमा रिद्धी ।

अणुकूल-दिव्व-जोगा सा जाया मज्झ कत्तो वि ॥

काए पुरीए जाओ ?, को व तुमं ? कस्स भन्नसे तणओ ? ।

१० इब्भेण पुच्छिणं कहियं सव्वं पि से सुणिणा ॥

हंत ! एसो सो मे जामाउओ । कंटे घेत्तूण सव्भाव-सारं रुन्नो इब्भो । भणियं च
 णेण - 'तुमं मज्झ जामाऊ, एसा वि ते बालभाव-देन्ना भारिया । एसो वि सव्वो वि
 हु तुह संतिओ घर-सारो । एयाणि धव[ल]हराणि, एसो य आणा-णेहेस-करो परियणो,
 एताणि य अग्घेयाणि अणेगाणि महारयणाणि । महद्दव्व-निचएण ता भुंजसु जहत्थि-
 १५ (हेच्छि)ए भोगे । भुत्त-भोगो अ पच्छिमे वयं(य)सि करेज्जसु मुणि-धम्मं^४ । विरत्त-
 विसएण भणियं सुणिणा -

“सल्लं कामा विसं कामा कामा आसी-विसोपमा ।

कामे पत्थेमाणा अकामा जंति दुग्गयं के वि ॥”

महासत्त ! कयाइ पुरिसो काम-भोगे उज्झइ, काम-भोगेहिं वा पुरिसो उज्झइ ।
 २० ता काम-भोगे परिचत्तेण अर्चित-चिंतामणि-संकासो पत्तो साहु-धम्मो । एय-परि-
 पालणेण य विज्जुलया-चंचलं सारीर-माणस-दुक्ख-निबंधणं सफलीकरेमि मणुयत्तणं ति ।

अवि य - “तह सुणिणा से सिट्ठो संसारो तं-निबंधणं सव्वं ।

मोक्खो य सोक्ख-हेऊ जह निक्खंतो महासत्तो ॥”

उवणओ कायव्वो त्ति ।

२५

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

माहुर-वणियाण दोण्ह वि निसुणंतो लहइ निवाणं ॥

॥ माहुरवाणिय-क्ख्वाणयं समत्तं ॥

तेन च पुण्य-पाप-फलज्ञेन विषयादि-निमित्त-परित्यक्त-सन्मार्गेण श्रुतमाकर्ण्य
 सन्मार्गे स्थातव्यमित्याह -

अपसत्थ-निमित्ताओ उज्झिय-मग्गा वि ठंति सुह-मग्गे ।

रायसुय-खुल्लगा विव अवसर-पठियं सुणेऊणं ॥ १८

[अप्रशस्त-निमित्तात् उज्झित-मार्गा अपि तिष्ठन्ति शुभ-मार्गे ।

राजसुता-क्षुल्लका इव अवसर-पठितं श्रुत्वा ॥ १८]

अप्रशस्त-निमित्तं विषयादिकम् । राजसुता च क्षुल्लकौ च राजसुता-क्षुल्लकाः । शेषं स्पष्टम् । विशेषस्तु कथानकेभ्योऽवसेयस्तानि चामूनि -

— [१७. शुभमार्गादरे राजसुता-कथा] —

वसंतउरं नयरं । जियसत्तू राया, धारिणी से भारिया । ताण य सयल-लक्खणाणु-
गया रइ-संकासा कन्नगा । तीए य कुविंद-धूयाए सह जाया परम-मिती ।

“सुललिय-पय-संचारा सुवन्न-रयणुच्छलंत-रव-सुहया ।

छंदमणुवत्तमाणी कहाऽणुरूवा सही होइ ॥”

॥

कुविंदसालाए य ठिया धुत्त-कोलिया । ताण इक्केण गायंतेण आवज्जियं कोलिय-
धूयाए हिययं । निविट्ठो धरिणी-सदो । ससंकाण कारिमं विलसियं चित्तिऊण भणिया सा
धुत्तेण - ‘अन्नत्थ वच्चामो’ । तीए भणियं - ‘मम वयंसिया राय-धूया, तं पि धित्तूण
वच्चामो’ । ‘एवं’ ति धुत्तेण पडिवन्ने पइट्ठाविया तीए राय-कन्नगा । कय-संकेयाणि १५
पयट्ठाणि पच्चूसे तिन्नि वि । वच्चंतीए सुआ एसा गीतिया राय-कन्नगाए गाइजंती ।

अवि य - “जइ फुल्ला कणियारया चूयय ! अहिमासयंमि घुट्ठमि ।

तुह न खमं फुल्लेउं जइ पच्चंता करेति डमराइं ॥”

एयं निसामिऊणं चित्तिं रायकन्नाए - ‘अवो ! वसंतेण चूओ उवालद्धो ! जइ नाम
अच्चंताहमा एए कणियाराइणो अहिमासए घोसियंमि पुप्फंतु नाम; तुमं पुण सबोत्तमो, १८
अतो ण जोत्तं तुह पुप्फेउं । एवं जइ एसा अच्चंताहमा कुवेंद-दारिया पर-पुरिसेण सह
वच्चइ, वच्चउ णाम । अहं पुण सुविसुद्धोभय-पक्खा सबोत्तमा य; ता कहमेयारिसं
उभय-लोग-विरुद्धं जण-गरहियं कुल-कलंक-भूयं करेमि ?’ ति चिन्तिऊणं ‘मए
आभरणगाणि विस्सारियाणि’ एतेण ववएसेण गया नियय-मंदिरं राय-कन्नगा । तद्विसं
च पत्तो चरडाईएहिं धाडिओ नरेंद-तणओ । जोगो ति काऊण दिन्ना स च्चिय पिउणा २५
महा-विच्छङ्खेण, पत्तो वारेज्जय-महूसवो । तीए सह सवभाव-सारं विसय-सुहमणुहवंतस्स
घोलीणो कोइ कालो । अन्न-दियहंमि दिन्नं राइणा से बलं । गओ नियय-देसे, विजिय
सत्तुणो अहिट्ठियं रज्जं । कओ तीए महादेवीए पट्ट-बंधो ति । उवणओ कायवो ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण राय-कन्नाए ।

कहियं जो चरियमिणं सुणइ सो लहइ निवाणं ॥

३१

॥ रायधूया-कहाणयं समत्तं ॥

[१८.] द्वितीयं क्षुल्लकोदाहरणम् । तच्चेदम्—

एगंमि संनिवेसे गच्छे एगं गहण-धारण-समत्थं बहुविह-गुणावासं चेल्लयं वत्था-
हाराईहिं सरिणो वट्ठा(ड्डा)वेंति । कालंतरेण य संपत्त-जोवणस्स मोहणीय-कम्मोदयाओ
समुप्पन्नो विसयाहिलासो । पयडीहूया अरई, पणट्ठो कुलाहिमाणो, विहलीहूओ गुरूव-
५ एसो । उणिक्खमामि त्ति संपहारिऊण गहिय-दवलिङ्गो च्चिय पहाविओ एकाए दिसाए ।
सउणासउण-निरूवणं करंतेणं सुया सूर-तेयस्सि-जुवाणएहिं पढिजंती गीइय त्ति—

“तैरियव्वा य पइन्निया मरियव्वं वा समरे समत्थएण ।

असरिस-जणओफेसणया ण हु सहियव्वा कुले पसूएण ॥”

एयं सोऊण चित्तिंयं खुड्डएणं हंत ! असासय-कायमणि-तण्हाए चिंतामणिमिव
उज्झिए नीयजणेहिंतो सहियव्वा ‘पुराण-पणट्ठ-धम्म ! अधंने(धम्मि)य ! महापाव !
१० कु[ल]फंसण ! अदट्ठव ! अणसणारूढ !’ एवमाइणो अपसत्थ-सदा । भग्ग-वया च
णियमा णरगेसूववजंति । अवि य—

“वरं प्रविष्टुं ज्वलितं हुताशनं न चापि भग्नं चिर-संचितं व्रतम् ।

वरं हि मृत्युः सुविशुद्ध-कर्मणो न चापि शील-स्खलितस्य जीवितम् ॥”

इमं च तित्थयर-वयणं संजाय-संवेगो भाविउं पयत्तो । अवि य—

१५ “इहै खलु भो ! पव्वइएणं उप्पन्न-दुक्खेणं संजमे अरइ-समावन्न-चित्तेणं ओहाणुपेहिणा
अणोहाइएणं जेव हयरस्सि-गयंकुसं-पोय-पडागा-भूयाइं इमाइं अट्ठारस ठाणाइं सम्मं संपडि-
लिहियव्वाइं हवंति । तं जहा—

“हं भो ! दुस्समाए दुप्पजीवी लहुस्सगा इत्ति(त्ते)रिया ।

गिहीणं काम-भोगा भुज्जो असाय-वहुला मणूसा ॥

२० इमे य मे दुक्खे ण चिरकालोवट्ठाइ भविस्सइ” त्ति ।

इय एवमाइ-बहुविह अज्झयणत्थेण जणिय-संवेगो ।

णिंदंतो निय-चरियं संपत्तो गुरु-समीवंमि ॥

आलोइय-निंदिय-पडिकंत-कय-जहारुह-पायच्छेत्तो य सामन्नं काउं पयट्ठो त्ति ।

उवणओ कायवो ।

२५ सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुंसारेण खोडय-कहाणं ।

कहियं जो सुणइ नरो सामन्ने निच्चलो होइ ॥

॥ खोड्डय-कहाणयं ‘समत्तं ॥

[१९.] अन्यदपि क्षुल्लकाख्यानकमभिधीयते—

इत्थ(अत्थि) इहेव भरहद्ववासे विउसजण-सलाहणिजं गुण-निहाणं साकेयं महानयरं ।
३० दरिय-पडिवक्ख-मत्तमायंग-जयकेसरी जयसिरि-संकेयठाणं पोंडरीओ राया । कंडरीओ से
यु(जु)वराया, रइ-संकासा जसभदा से भारिया । तीसे य रूव-लावण्ण-जोवण-कला-

कलाव-वहिय-चित्तेण चित्तिं पुंडरीएण-‘अलं मे जीविणं, जइ एयाए सह विसय-सुहं ण सेवेज्जइ’ । अन्न-दियहंमि अणवेक्खिऊणेह-परलोग-भयं भणिया राइणा-‘सुंदरि ! ममं पडिवज्जसु’ । तीए भणियं-‘महाराय ! मम भत्तुणा तं पडिवन्नो, सो मए पुव्व-पडिवन्नो चेव । तेण भणियमलं परिहासेण, पुरिसभावेण पडिवज्जसु । तीए भणियं-‘महाराय ! मा एवमाणवेसु’ । तेण भणियं-‘किमित्थ बहुणा ? मयण-जलण-जालावली-डज्जंतं मे सरीरं संगम-जलेण निव्वेसु’ । तीए भणियं-

“प्रमाणानि प्रमाणस्थैः रक्षणीयानि यत्नतः । सीदन्ति हि प्रमाणानि प्रमाणस्थैर्विसंस्थुलैः ॥”

ता अलमिमिणा कुल-कलंक-भूएणं दोग्गइ-निवंधणेणं दुरज्जवसाएणं । परिहरिओ य एस मग्गो खोदसुत्तेहिं पि” । अणुदियहं पत्थेंतस्स अन्नदियहंमि भणियमणाए-‘किमेयस्स वि भाउणो ण लज्जिहिसि ?’ । ‘अहो ! एसा कंडरीय-संकाए ण मम पडिवज्जइ, ता वावाइऊण एयं गिण्हामि देवि’ । तह चिय काऊण भणिया एसा-‘संपयं किं भणिहिसि ? वावाइओ भाया’ । ‘हद्धी ! इमिणा वि(चि?)लाएण मम निमित्तं गुणनिही अज्जउत्तो वावाइओ; ता जाव न सीलस्स खंडणं करेइ, ताव अन्नत्थ वच्चामि’ त्ति-चित्तिउमावन्न-सत्ता सावत्थी-गामिणा सत्थेण सह गंतुं पयड्ढा । चित्तिं च णाए

“विसयासत्तो पुरिसो कज्जाकज्जं न पेच्छए कह वि ।

हंतूण नियय-भायं पत्थेइ ममं जओ राया ॥”

कमेण य पत्ता सावत्थीए । तत्थ य अजियसेणो आयरिओ, कित्तिमई पवि(व)-त्तिणी । सा वि पत्ता तीए समीवं । वंदिया सविणयं । अहो ! खलु एयारिसाए वि आगितीए, नरेंदपत्ती-सरिच्छेहिं पि लक्खणेहिं, तहा वि एरिसी अवत्थ त्ति चित्तिऊण भणियं मयहरी(रि)याए-

‘का सि तुमं?, कत्तो वा केण व कजेण आगया इत्थ ?’ ।

इय पुच्छिया[य] तीए गुरु त्ति काऊण परिकहियं ॥

मयहरिया[ए] भणियं-‘धन्ना तं सुयणु ! जेण परिचत्तो ।

सयण-जण-विसय-भोगो सीलस्स विणासण-भयाओ ॥

ता इत्थ चेव वच्छे ! निचं चिय आयरो ण मोत्तवो ।

जेण ण सीलवईणं असज्जमिह अत्थि भुवणे वि ॥

ततो परूविओ वित्थरेण अट्टारस-सीलंग-साहस्सिओ महाभारो । संजाय-संवेगाए पडिवन्नो तीए वि त्ति । अवि य-

सारीर-माणसाणेय-दोक्ख-तवियाए तीए पडिवन्नं ।

सामन्नमसामन्नं निवंधणं सग्ग-मोक्खाणं ॥

जह जह वड्ढइ एसा चारित्त-गुणेहिं, तह य पोडुं पि ।

जायासंकाए पवि(व)त्तिणीए अह पुच्छिया एसा ॥

‘पुवं चिय’ निय-पइ-संगमेण जायं, इमं ण भे कहियं ।

‘मा पव्वज्जा-विग्घं काहिह’ भणियं इमाए वि ॥

ततो सावय-घर-पच्छन्ने डिया य पसूया एसा दारयं । कमेण वड्ढंतो दारओ जाओ ॥

अट्टवारिसिओ, गाहिओ सुणि-किरियं । पसत्थ-वासरे पद्दाविओ सरिणा । गहिया
दुविहा वि सिक्खा । समइकंतो कोइ कालो । संपत्तो जोवणं ति । अपि च —

“अवश्यं यौवनस्थेन विकलेनापि जन्तुना ।

विकारः खलु कर्तव्यो नाविकाराय यौवनम् ॥”

- ५ चारित्तावरणीय-कम्मोदया समुप्पन्न-विसयाभिलासेण चित्तियं खोड्डय-साहुणा — ‘ण
तरामि पव्वजं काउं, ता सेवेमि विसए, पच्छा पव्वजं काहामो ।’ णिवेइयमिणं जणणीए ।
तीए भणियं — ‘वच्छ ! मा एवं पलवसु । आयरियओ णाहि त्ति, अकुल-पुत्तउ त्ति
गणिस्सइ । पवि(व)त्तिणी सुणिस्सइ, अविणीउ त्ति संभाविस[इ]त्ति । सेसलोगो जाणिहि
त्ति, पवयण-निंदं काहि त्ति । सयणा णाहिंति, लज्जिया भविस्संति । अन्नं च वच्छ !
॥ विवागदारुणं विसय-सुहं ति ।

अपि च — “आदावत्यभ्युदया मध्ये शृङ्गार-हास्य-दीप्त-रसाः ।

निकषे विषया वीभत्सा कर(रु)ण-लज्जा-भयप्रायाः ॥

यद्यपि निषेद्यमाना(णा) मनसः परितुष्टिकारका विषयाः ।

किंपाकफलादनवद् भवन्ति पश्चादतिदुरन्ताः ॥”

- १५ “अन्नं च भग्ग-पयण्णा इहइं पावं धित्तूण सह कलंकेण ।

वच्चंति महानरयं ता पुत्तय ! कुणसु पव्वजं ॥”

‘जाणामि सब्बमिणमो अहं किं करेमि ? पावो हं ।

न तरामि अन्नं ! काउं सामन्नं’ जंपियं तेण ॥

‘तह वि य मज्झ कएणं वारस वरिसाणि कुणसु पव्वजं’ ।

- २० तीए उवरोहेणं सो चिट्ठइ तत्तियं कालं ॥

पुच्छइ पुणो वि जणणिं तीए भणिओ वि जा न संठाइ ।

ताहे पुणो वि भणिओ ‘इण्हि मम सामिणी पुच्छ’ ॥

पुट्ठा एसो भणिओ मयहरियाए ‘असासए जीए ।

किं काहिसि विसएहिं ?, दवेण वि तण्णिमित्तेण ? ॥’

- २५ इय धरिओ वि न चिट्ठइ धम्म-विमुक्को जयंमि वाणो व ।

लोहाणुगओ पुणरवि वारस वरिसाणि जा धरिओ ॥

पुन्नेसु तेसु परिपुच्छियाए उज्झाय-पाय-मूलम्मि ।

तीए सो पट्ठविओ तेण वि से साहियं सीलं ॥

जाहे ण ठाइ हियए अमयं पिव राहुणो पुणो धरिओ ।

- ३० तत्तिय-कालं तेण वि पुन्ने अह पुच्छिओ सो वि ॥

तेण वि खोड्डो भणिओ सव्वाणम्हाण सामिओ सरी ।

तो तं दट्ठुं वच्चसु अह पत्तो से समीवंमि ॥

‘वच्छ ! दुलहो एस तर-तम-जोगो ।

अवि य — “भूएसु जंगमत्तं तेसु वि पंचिंदियत्तमुक्कोसं ।

- ३५ तेसु वि य माणुसत्तं मणुयत्ते आरिओ देसो ॥

देसे कुलं पहाणं कुले पहाणे इ जाइमुकोसा ।
तीए रूव-समिद्धी रूवे वि च बलं पहाणयरं ॥
होइ बले वि य जीयं जीए वि पहाणयं तु विन्नाणं ।
विन्नाणे संमत्तं संमत्ते सील-संपत्ती ॥

सीले खाइयभावो खाइयभावेण केवलं 'नाणं' ।
केवलिए पडिपुत्ते पत्ते परमक्खरे मुक्को(क्खो) ॥

माणुस्साइओ सीलावसाणो दुलहो एस तर-तमजोगो चोल्लयाइ-^१दिइंतेहिं । पत्तो एसो तए, ता मा असुइयाणं^२ असुइ-देहुब्भवाणं करि-कंन-चंचलाणं असार-दंडोवमाणं विसयाण कए उज्झसु, किंचि पढसु सुत्तं, निसामेसु परमत्थं, भावेसु अणेचाइयाउ दुवालस भावणाओ,^३ निरुवेसु संसारासारत्तणं, पयडेसु नियय-विरियं, पालेसु वंभ-^४ गुत्तीओ,^५ सहसु परीसहोवसग्गे । किं च -

“काम ! जानामि ते मूलं संकल्पात् किल जायसे ।
ततस्तं न करिष्यामि ततो मे न भविष्यसि ॥”

अन्यच्च - “पैशाच्चिकमाख्यानं श्रुत्वा गोपायनं च कुलवध्वाः ।

संयम-योगैरात्मा निरन्तरं व्यावृ(पृ)तः कार्यः ॥

देवलोकोपमं सौख्यं दुःखं च नरकोपमम् ।

प्रव्रज्यायां तु विज्ञेयं रतस्य विरतस्य वा (च) ॥”

ता संय(ज)मे रई काऊण उवहसु सील-भारं । एवं पि भणिओ जाहे ण हु पडिवज्जइ सामन्नं । ताहे धरिओ सूरिणा वि दुवालस वासाणि । पुत्तेसु य तेसु गमणत्थं पुच्छिओ सूरि । पुणो कया धम्मकहा, ण से परिणयं^६ ति । अवि य -

इय मणहर-महुर-सुपेसलं पि वयणं न ठाइ से हियए ।

वमिणो व पायसं तं मुक्को गुरुणा वि सो ताहे ॥

‘अहो ! से कम्म-गरुयत्तणं, जेण अडयालीसाए वि वासेहिं णावगया विसय-तण्हा; ता मा जत्थ वा तत्थ वा कंमयरो व किलिस्सउ’ भावेंतीए कहिऊण पुवाणुभूयं, भणिओ जणणीए - ‘वच्छ ! एयं पुवाणीयं मुहाए सह कंबल-^७ रयणं धित्थूण वच्चसु साकेए पुंडरीय-समीवंमि’ । ‘एवं’ ति पडिवज्जिऊण गहिय-दवल्लिंगो कमेण य पत्तो तत्थ पओस-समए । ‘पच्चूसे णरनाहं पेच्छिस्सामो’ ठिओ उज्जाणसालाए य । समादत्तं पिच्छणयं । निसन्ना नरिंदाइणो । समादत्तो पुवरंगो । पणच्चिय णिट्ठि(णट्ठि)या । कोऊहलेण गओ खोड्डओ । सव्वराइयं च नच्चमाणीए आवज्जिया णरेंदाइणो, विटत्तो साहु-सहो, पावियं दवं । अच्चंत-खिन्ना य पच्चूसे पयलाइउमादत्ता ।^८ ततो चित्तियं से जणणीए ‘अवो ! वा(तो)सिओ रंगो, विटत्तो जसो, ता मा पयलायंती लोगाओ णिंदं पावउ’ ति । तीए बोहणत्थं पढिया एसा गीतिया -

१ ह. ज. णां । २ ह. °ट्ठिं । ३ ह. क. °ज्झाणं । ४ ज. °उ । ५ ह. क. ज. °यणं । ६ ह. कामरागं ।

“सुट्टु गाइयं सुट्टु वाइयं सुट्टु नच्चियं सामसुंदरि ! ।

अणुपालिय दीहराइए उ सुमिणंतए मा पमायए ॥”

इमं निसामिऊण पडिबुद्धा णडिया, इमे य खोड्डाइणा(णो) । ततो तुट्टएण खुड्डएण सय-
सहस्स-मुल्लं खेत्तं कंबलरयणं, जसभदेण णरवइ-सुएण कुंडला, सिरिकंताए इब्भ-घरिणीए
हारो, जयसंधिणा सचिवेण कडयं, कण्णपालेण मेंठेण अंकुसो त्ति ।

“खोड्डाइएहिं पंचहिं अवसर-पट्टिण तुट्ट-चित्तेहिं ।

सयसाहस्साणि इहं देव्वाणि विसिट्ठ-दाणाणि ॥”

अणुच्चि(चि)य-दाणाओ य पुच्छियाणि राइणा पच्चूसे सव्वाणि मि(मे)लेऊण । तओ
खुड्डएण पुव्व-संबंधं सवं साहिऊण जाव विसयाभिलासी तुज्झ समीवे पट्टविओ । इमं
१० च सोऊण पडिबुद्धेण दिण्णं कंबलरयणं । ततो बहु मन्निऊण सब्भाव-सारं भणिओ
राइणा — ‘गिण्हसु रज्जं, करेसु अंतेउरं, उवभुंजसु रायसिरिं, पच्छिम-वयंमि करेसु पव्वजं’ ।
खोड्डएण भणियं — ‘कह दीहकाल-विट्ठत्तं सीलं खण-सुक्ख-कएणं परिमुंयामि’ त्ति ।

“दीहरकालं सीलं काऊणं कह मुयामि ? एत्ताहे ।

को गोपयंमि बुड्डइ जलहिं तरिऊण मन्दो वि ॥”

१५ राइसुओ सो भणइ — ‘अज्जं कल्लं वा तुमं वावाइऊण रज्जं गेण्हिस्सामो[त्ति]
कय-संकप्पओ वि बुद्धो गीतियाए’ । राइणा भणियं — ‘अलं वियप्पेणं, देमि ते
रज्जं’ । सो वि णेच्छइ । सिरिकंता भणइ — ‘वारस वरिसाणि पउत्थस्स पइणो अज्जं
कल्लं वा पुरिसं पवेसेमि जाव गीतियाए बोहिया’ । राइणा भणियं — ‘इच्छा तुज्झ ।’
तीए भणियं — ‘अलमेयाए इच्छाए’ । अमच्चो भणइ — ‘अन्नेहिं णरेंदेहिं सह मिलामि,
२० जाव पडिबुद्धो’ । मेंठो भणइ — ‘पच्चंत-णरेंदेहिं भिण्णो हं । जहा हत्थि देसु, मारेसु
वा’ । राइणा भणियं — ‘करेसु जं ते पडिह[इ]’ । तेण भणियं — ‘अलमणेणं थेव-
कालाणुवत्तिणा असुंदराणुट्ठाणेणं’ । पवा(च्छा) सवेसिं कया खोड[ए]ण धम्मकहा ।
संजाय-विसेट्ठ-चारित्त-परिणामाणि य खोड्डएण पवावियाणि चत्तारि वि । अन्ने
सावया कया ।

२५ अओ भन्नइ — जहा खोड्डएण कयं, तहा कायवं ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण खोडय-कहाणं ।

कहियं भावेह(इ) मणो जाइ नरो नूण वेरगं ॥

॥ खोडय-कहाणं संमत्तं ॥

३० सत्पुरुष-सङ्गात् पापेभ्यो निवर्त्तते जन्तुरित्याह —

सप्पु(सुपु)रिस-संगाउ णरो इह परलोए य लहइ कल्लाणं ।

जह साहु-णिसेवाए पत्तं सत्तवइय-नरेण ॥ १९

[सत्पुरुषसङ्गात् नर इह परलोके च लभते कल्याणम् ।

यथा साधु-निसेवया प्राप्तं सप्तपदिकनरेण ॥ १९]

[२०. सत्पुरुष-सङ्गे वङ्कचूलिकथा]

वसन्तपुर-वासिणो हयसत्तुणो सुओ रा(ना)य-विरुद्धकारी जणएण निद्राडिओ परि-
भमंतो ठिओ पल्लीए । कमेण य जाओ पहाण-जोहो समण-वंभणाईणं न अछियइ - 'मा
धम्म-सवणाउ पाणाइवाईणं णियत्तिसामो' । ततो से तिविहं तिविहेणं पंचेदिय-घायं
करंतस्स, असच्चं भासितस्स, परदव्वं हरंतस्स, पर-कलत्ताणि सेवेंतस्स, इंगाल-कम्माणि
करेंतस्स, अच्चंत-रोइज्झाणे वडुंतस्स, समइकंतो को वि कालो । विकाले अन्नया
विहरमाणा पत्ता तत्थ साहुणो । ओत्थरिओ पढम-पाउसो । भणिया गाम-गोहा 'को
अम्हाणं वसहिं दाहिति ?' । अज्जेसो एएहि खलीकीरउ त्ति चिंतंतेहिं भणियं -
'अत्थि मे परमसावगो वंकचूलो नाम सो दाहीइ त्ति निलयं' सहाहारवत्ताईहि । गया
साहुणो से गेहं । अणाढाय-मणे य तंमि भणिओ गुरु - 'न याणिमो किमेस सावगो न
वि त्ति' । तेण भणियं - 'किं निमित्तमिहागया ?' । तेहि सब्भावे कहिए चेंतियं वंक-
चूलिणा - 'अहो ! ताण जहन्नत्तणं, जमेते महाणुभावा विपयारिया' चिंतितेण भणियं
वंकचूलिणा - 'नाहं सावगो, जस्स मे ण किंचि अकायव्वमत्थि । किं खु एगाए ववत्थाए
देमि वसहिं, ण मे धम्मो कहेयव्वो' । 'एवं' ति पडिवज्जिऊण ठिया मुणिणो । तओ
पणट्ट-चंद-जुओ वियंभिओ सिसिर-वण-पवणो, अंधारियं नभयलं, वित्थरिओ घण-रवो,
पयडीहूया सोयामणी, पफुल्लिया कयंवा, उव्वेण्णा णव-तणंकुरा, पयट्टा सल्लिप्पीला,
उम्माहीयाउ पउत्थवईयाओ, ठाणट्टिया पहिया, भग्गा पवा-मंडवा, गया रायहंसा,
हरिसिया कासया, जोत्ता णंगला, हरिसिया साहीण-पीयइ(पिय)मा मयाउरा मोरा,
रडंति दहुरा, वियंभंति गयं(इं)दा । अवि य -

'मेहाण रवो वरहीण कलयलो विज्जुलाण संलावो ।

२१

इक्किओ दुव्विसहो कयंत-दंडो व विरहीण ॥

इय जं जं चिय दीसइ पाउस-लच्छीइ भूसियं भुवणे ।

आइन्न-कड्डिय-सरो तहिं तहिं वच्चइ अणंगो ॥'

तओ एवंविहो घण-समओ । एकविहमसंजमं परिहरंताण, राग-दोसे निस्सडेंताणं,
दंडग-ति-गारव-सल्ल(ल्ले) परिहरंताणं, विकहा-सन्नाओ मुसुमूरंताण, किरिया-कामगुणे
उज्झंताणं, महवयाणि धारयंताणं, जीव-निकाए रक्खंताणं, भय-ट्टाणाणि परिहरंताणं,
मय-ट्टाणाणि णासैंताणं, बंभ-गुत्तीओ रक्खंताणं, मुणि-धम्मं पालेंताणं, सावय-पडिमाओ
सहंताणं, मुणि-पडिमाओ सेवंताणं, किरियाठाणाणि भावेंताणं, भूय-ग्गामे परूवेंताणं,
परमाहंमिए कहेंताणं, गाहा-सोलसयाणि पढंताणं, संजमं सेवंताणं, अवंभं परिहरंताणं,
नायज्झयणे य परूवेंताणं, असमाहिठाणाणि परिहरंताणं, सवले पिसुणंताणं, परीसहे
सहंताणं, तेवीस-सूयगडज्झयणाणि सुणिंताणं, चउवीसं तित्थयरे ज्ञायंताणं, भावणाओ
भावेंताणं, दस-कप्प-ववहारुदेसणकाले अब्भसंताणं, अणगार-चरित्तं सेवंताणं, आया-
रकप्पं पण्णवेंताणं, पावसुय-पसंगं निरहरंताणं, मोहणिय-ट्टाणाणि गलत्थिलिंताणं,
सिद्धाइ-गुणे सहंताणं, जोग-संगहे वक्खाणंताणं, आसायणाओ परिहरंताणं बोलीणो
वासारत्तो त्ति । अवि य -

२२

“इकोत्तर-वोड्डीए तेत्तीसं होंति जाव ठाणाणि ।

भावेताण मुणीणं वोलीणो पाउसारंभो ॥

अन्नया । अच्च(उच्छ) वोलेति वई तुंवीओ^१ जाय-पुत्त-भंडाओ^१ ।

वसहा जाय-त्थामा गामा पच्चा(च्चा ?) यच्चिक्खल्ला ॥

५ अप्पोदगा य मग्गा वसुहा विय पक्क-मड्डिया जाया ।

अन्नोक्कंता पंथा साहूणं विहरिउं कालो ॥”

एयं गाहा-जुयलं पढंताण-‘अहो ! गमिस्संति एए संपयं महामुणियो’ । भणियं वंकचूलिणा-‘भयवं ! कीस ण सव्वकालं चिड्डह ?’ । गुरुहिं भणियं-

“समणाणं सउणाणं भमर-कुलाणं च गोकुलाणं च ।

१० अणियाओ^१ वसहीओ^१ सारइयाणं च मेहाणं ॥”

अन्नया पसत्थ-वासरे पुच्छिऊण वंकचूलिं पयड्ढा गुरुणो । सपरियणो णिग्गओ वंकचूली गुरुण वोलाविउं^१(उं ?) । ‘संपयं पुण्णा पय(इ)ण्ण’ त्ति भणेंतिहिं भणियं गुरुहिं-‘भइ ! एण्हिं किंचि वयणमित्तं णिसुणेसु जेण निरुवयारिणो वि उवयारो कायवो उवयारिणो पुण विसेसेण । उवयारी तुममम्हाणं, ता करेमो भे उवयारं । सो पुण १५ उवयारो दुविहो दवोवयारो भावोवयारो य । दवोवयारो य नाम जो वत्थासण-सयणा-हार-तंवोल-सुवन्न-हिरन्नाईहिं कीरइ । एसो पुण असुंदरो-अणेगंतिओ^१ अणचंतिओ^१ काऊण । भावोवगारो पुण संमहंसण-नाण-चरण-रूवो सव्वुत्तमो-एगंतिओ^१ अचंतिउ त्ति काऊण । ता गेण्हसु भावोवगारमंगीकाऊण पंचाणुवयाणि, तिन्नि गुणवयाणि, चत्तारि सिक्खावयाणि, सम्मत्त-मूलाणि’ । तेण भणियं-‘भयवं ! पावो हं न तरामि केंचि वि २० गेण्हिउं’ । गुरुणा भणियं-‘तहा वि किंचि गिण्हसु’ । तेण भणियं-‘न तरामि किंचि वि गिण्हिउं, जेण अचंत-हिंसो हं अलियवाई चोरो परदारिओ महारंभ-परिग्गहासत्तो कुणिमाहारो णिकेवो(क्विवो) साहस्सिओ पर-च्छेदावलोई पर-वसणकारी पणड्ड-धम्मसन्नो सव्वहा । किं बहुणा नीसेस-दोसागारो त्ति । अवि य-

“पावाण वि पावो हं जेण तुमं पाविऊण वरसामि ।

२५ न तरामि गिण्हिऊणं नियमं थेवं पि जिणधम्ममे ॥”

‘अवो ! जोगो एसो बुज्झिस्सइ’ त्ति उवओम-पुव्वयं भणिओ गुरुहि-“जाण फलाण नामं तुमं अन्नो य न जाणइ, ताणि न खायवाणि । कम-पडियं च जीअं घायंतेण जावइएणं कालेणं सत्त पया णिग्गमंति, सो कालो विमालेयवो । पुहय(इ)नाह-महादेवी य न भोत्तवा । काग-मंसं न खायवं’ । ‘एवं’ ति पडिवज्जिय पणमिऊण य ३० गुरुणो पडिनियत्तो वंकचूली । अन्नया देसंतर-घायणट्ठाए वच्चंता संपत्ता महाडवी । पड्डिया गिरिणो समासन्ने । अचंत-सुंदर-सुरहि-मुह(महु)राणि पुरिसेहिं आणियाणि किंवा(पा)ग-फलाणि । तेण पुच्छिया ‘णाहमेयाण(णि) वियाणामि’ । तेहिं भणियं-‘वयं पि न याणामो’ । वंकचूलिणा भणियं-‘जइ एवं, ता अलमेएहिं । पच्चक्खायाणि मए एवंविहाणि फलाणि गुरु-समीवे’ । तेहिं भणियं-‘अलमेयारिसेहिं गुरुहिं, जे ३५ पच्चक्खोवलद्ध-सुहकारणाउ णियत्तेति’ । तेण भणियं-‘रे ! एवं पलवंताण तुम्हाण वयणे जीहा अत्थि नत्थि त्ति ? । अवि य-

“पावाण वि ते पावा महाणुभावाण लेंति जे दोसे ।

अहवा अहं पि पावो जं मे वयणं निसामेमि ॥”

तओ दु(ढ)किय-मुहा उसरिया से दिट्ठिपहाउ । पत्ता किंपागफल-रुक्ख-ग्गहणे । भक्खियाणि किंपाग-फलाणि, पसुत्ता दीहर-निहाए । पयाणय-समए वाहरिया वि जाहे ण देंति पडिवयणं, ताहे सयं देट्ठा जाव मया । ‘अहो ! देट्ठो वि महानिही, ण मए पावकंमेणोवभुत्तो’ भावेंतो थेव-जोहो त्ति काउ’ (उं ?) पडिनियत्तो नियय-निवासाभि-मुहं । लज्जमाणो पवेट्ठो अदूरत्तंमि निय-वासहरे । दिट्ठा दीवुज्जोएण पुरिसेण सह पसुत्ता भारिया । समुप्पन्न-महाकोवानलेण आयड्डियं^१ रिउ-करि-कुंभ-मुसुमूरण-पच्चलं कराल-करवालं ताण दोन्ह वि वावायणत्थं । ततो सुमरिय-वय-विसेसो सत्त पया णिखेवकाल-चेट्ठिउमाढत्तो । इत्थंतरंमि पीडिजंत-बाहुलयाए पलत्तं से भयणीए—‘हले ! मा मे बाहं पीडेसि ?’ ‘अवो ! मम भगिणीए एस सद्दो’ त्ति संजाय-संकेण उट्ठविय पुच्छिया सा तेण । ‘को एस वोत्तंतो ?’ तीए भणियं—‘तुह नीहरियमेत्तस्स गामंतराउ अहमागया । तक्खणं च समुवड्डियं तुह जाया-समीवे पेच्छणयं । भणियं च णाए—‘वंकचूलिणा विणा ण पेच्छामो’ । मए भणियं—‘अहं वंकचूलि-णेवत्थं काऊण ते दुइयाए पेच्छि-स्सामो’ । ततो समाढत्तं पेच्छणयं । दट्ठूण णिदाभिभूयाओ तह वि य पसुत्ताओ दोन्नि^{१५} वि । वंकचूलिणा भणियं—

“महानुभाव संपर्कः कस्य नोन्नतिकारकः ? ।

पन्नपत्रस्थितं वारि धत्ते मुक्ताफलश्रियम् ॥” इत्यादि ।

अन्नया पत्तो विगारधवल-महानरेंदाहिड्डियं सिरिपुरं । भमंतेण य निय-रूवाणुरूव-लोगा मुणियाणि नाणाविह-रेत्था-पूरियाणि अपेगाणि मंदिराणि । चिन्तियं तेण—‘किं^{२०} देवदत्तवणिणो गेहाओ अवहरामि दवं ? अहवा न जोत्तमिणं । जेण महाकिलेसेण तमज्जियं ति ।

अवि य—“करिसघये लूहणाओ^१ जं तेण समज्जियं धणं वणिणा ।

तं जइ गिण्हामि अहं ता नूण विवज्जि(ज्ज)ए वणिओ ॥”

ता पइसामि देवसम्म-दियाइणो गेहं ? । एयं पि न जोत्तं ।

अवि य—“परदव-वित्तिणो भिक्खुणो व जइ वंभणस्स गेहाओ ।

गेण्हामि कह वि दवं ता नूण न होइ एसो वि ॥”

ता किं पविसामि विस्सनंदिणो सोन्नारस्स गेहे ? एयं पि न सुंदरं ति ।

अवि य—“जो वंचिऊण दिट्ठिं न(ल)वमेत्तं हरइ कह वि वे(णि)क्खस्स ।

तमहं सुवन्नचोरं मुसमाणो नूण लज्जं(ज्जे)मि ॥”

ता किं पविसामि मय(इ)रापालय-कल्लवालस्स गेहे ? एयं न जोत्तं ति ।

अवि य—“जं मज्ज-संधणाओ गुरु-पावाओ^१ समज्जियं तेण ।

दवं तं पावफलं को गेण्हइ पाव(ण)-सरिसो वि ? ॥”

ता किं मयणपडागाए गणियाए गेहं पविसामि ? । एवं पि न सुंदरं ति ।

अवि य—“अमुणिय-परमत्थाणं जा देहं देइ पाण-सरिसाणं ।

चाडु-सएहिं समाणं अलाहि ताए वि मुसियाए ॥”

न किं तारेंद-सेवयाण गेहे पविस्सामि ? । एयं पि न सुंदरं ति ।

“गु(तु)ट्ठेण कह वि दिन्नं दवं एयाण राइणा होइ ।

ता एएहिं पि अलं मुसामि नरनाह-भंडारं ॥”

ततो दिन्नं धवलहरे खत्तं । पविट्ठो तत्थ । तुरयपाल-क्खोज्जमणुसरंतीए य दड्डूण चित्तिं महादेवीए—‘को एसो वम्महाणुकारी ?’ । ततो भणिअमणाए—‘को सि तुमं ?’ । तेण भणियं—‘जो एयाए वाराए परि(र)-गिहेसु पविसइ’ । मुणियपरमत्थाए भणिय-मणाए—‘होसु जीविय-नाहो, जेण करेमि अदरेइ’ । तेण भणियं—‘का तुमं ?’ ।
 10 तीए भणिअं—‘पुहइवइणो महादेवी’ । तेण भणियं—‘जइ एवं ता वंदणिज्जा तुमं समत्थ-गुणाणुगयाणं पि विसेसओ’ अम्हारिसाणं । ता विरमसु एयाओ’ इह-परलोग-दुहावहाओ’ निम्मल-कुल-कलंक-भूयाओ’ महापावकम्म-निबंधणाओ’ दोववसियाओ, ण खलु जयकेसरिणं मोत्तूण जंबुयमणुसरइ सीहिणि ति’ । सरोसं च भणियमणाए—
 15 ‘हयास ! किमेयाए तुह चिंताए ?, मा सयंवरमागयं लच्छिमवमन्नसु’ । तेण भणियं—
 ‘अंव ! न होसि तुमं लच्छी, आवया तुमं, जा एवं पलवसि’ । तीए भणियं—

“दड्डूण पि अजोग्गो नरवइ-महिलं कहिं वि(हं चि) जइ लहसि ।

तं उवअंजसु बालय ! को दिट्ठं मुंचए अमयं ? ॥”

तेण भणियं—“अंव ! ण एरिसममयं तालउडविसं इमं न संदेहो ।

ता को जीविय-कामो एवं मणसा वि चित्तेइ ? ॥”

20 “रमिहिसि न मं अयाणुय ! पवणुब्भव-नट्ट-गेह-संवंधो ।

जाइस्सइ सगं नग्ग-खवणओ’ नूण विगोत्ते ॥”

अह तेणं सा भणिआ’ अ(ज)म्हा अम्ब ति तं मए भणिया ।

ता कह इण्हि तं चिय जायं भणिऊण सेवेमि ? ॥”

तओ’ जाणिऊण से निच्छयं कओ महादेवीए कलयलो ‘चोरो चोरो’ ति । पच्छन्न-
 25 डिय-समुवलद्ध-चोल्हो गहिय-करवालो ‘धीरा पिए ! हवसु’ ति भणंतो पत्तो णरिंदो सह जामइल्लइणरेहिं । राइणा भणियं—‘सूरे अविणासंति गिण्हिअह’ । तेहिं भणियं—
 ‘भइ ! अभयं ते, मुअसु आउहं’ । तेण भणियं—‘न जीवंतो मुयामि’ । तो जाणिऊण से नेच्छयं कइ वि पुरिसवंद्र-परिवुडो नीओ विवित्त-गेहे । पभाया जामिणी, कयं गोस-कायवं । एगंते आणाविओ’ राइणा । पुलइऊण य रूवाइ-गुणे चित्तिं नरवइणा—
 30 ‘अहो ! विहिणो विलसियाणि विचित्ताणि, जेणेवंविहा वि पुरिसा उभय-लोग-विरुद्धेसु जीविय-संसय-निबंधणेसु महापुरिस-निदिएसु चोराइ-कज्जेसु वड्ढंति’ । तओ सबहुमाणं पुच्छिओ राइणा—‘को तुमं ?’ । तेण भणियं—‘देव ! कम्मओ चेवावगओ, किं पुच्छाए ?’ । राइणा भणियं—‘अतो चेव पुच्छामि, जेण विचित्तं ते कम्मं’ । वंक-

चूलिणा चित्तिं—‘नूनं सुओ महादेवीए समुल्लावो, तेणेवं वाहरइ’ भाविऊण ठिओ तुण्हिको । राइणा चित्तिं—महाणुभावो खु एसो, न पर-पीडा-णिबंधणं भासेइ । ता महुर-वक्केण पुच्छामि । ‘भइ ! किमेयं ?’ । तेण भणियं—‘देव ! देसु महादेवीए अभयं’ । राइणा भणियं—‘महाणुभावो तुमं, कहं ते पढम-पत्थण चिय विफलीकरेमि ?; इयरहा वावायंतो तं दुरायारं’ ति । वङ्कचूलिणा भणियं—

“अर्थनाशं मनस्तापं गृहे दुश्चरितानि च । वञ्चनं चापमानं च मतिमान् न प्रकाशयेत् ॥”

पंचवइ(पंथ-वय)री-समाणा इत्थीओ’ जेण सव्व-भोज्जाओ’ ।

मा कुप्पसु, मा रज्जसु, रमसु जहिच्छं महाराय ! ॥”

सवित्थरे कहिए निय-वुत्तंते महाजीवण-दाण-पुवं ठविओ’ सव्वेसु वि रज्ज-निबंधणेसु कायवेसु । जिणयत्तेण सावएण सह जाया परम-मिच्ची । सुवयसाहुणो समीवे भाव- १० सारं णिसामिओ’ सम्मत्त-मूलो साहुधम्मो सावयधम्मो य । काल-कमेण य जाओ अभयकुमारोवमो । ततो तित्थयर-मंदिराणि जिणपडिमाहिड्डियाणि कारावेंतस्स, मुणिणो पडिलाभितस्स, सिद्धंत-वयणाणि निसामेंतस्स, जणणि-जणय-बंधु-गुरुणो सम्माणितस्स, संसारासारत्तणं भावेंतस्स, सिरिसमणसंघं पूइंतस्स, दीणाणाह-किमि(व)-णाइणो समुद्धरेंतस्स, सव्वहा, किं बहुणा ? पवयणुन्नयं(इं) करेंतस्स, बहु(बुह)जण-पसंस- १५ णिज्जं धम्मत्थ-काम-सणाहं जीयलोय-सुहमणुहवंतस्स समइकंतो अणेगो कालो । अन्नया विगारधवलाएसेण गओ कामरूव-वासिणो उपरि जत्ताए । पत्तो तमुदेसं । जायमा-ओहणं । विजिओ कामरूवग-राया । वङ्कचूली वि जाओ दढप्पहारो । कया वण-चिगिच्छा । पत्ता णियय-धामं । आणंदिओ विगारधवलो । मेच्छारूढि त्ति वियसिया से वणा, पारद्धं वेजेहि कम्मं, न जाओ’ विसेसो । कमेण य अड्ढि-चम्मावि(व)सेसो २० जाओ । राइणा वि पुच्छिया विज्जा । ‘देव ! पउत्ता सव्वे ओसह-गणा, किं करेमो ? णवरं काक-मंसमेकं चेड्डइ’ भणिओ वेजेहिं । तेण भणियं—‘अलमेतेण’ । राइणा भणियं—‘काऊणोसहं पायच्छेत्तं करेज्जसु’ । तेण भणियं—‘वरम[क]यं ति । ‘कयाइ परमेत्तस्स जिणदत्तस्स वयणाओ’ पडिवज्जइ’ भाविऊण गामंतराओ’ सदाविओ जिण-दत्तो । पहे आयच्छंतेण निसामिओ’ कलुण-सदो । ‘अवो ! किमेयं ?’ संजाय-संकेण २५ उज्जाणत्थमाहविलया-गहणे सवालंकार-भूसियं देट्ठं देवेत्थिगा-जुयलयं भूमीए उवरि वट्ठंतं । ततो लिंगेहिंतो जाणिऊण देवयाओ’, भणियमणेण—‘कीस रोवह ?’ । ताहि भणियं—‘वाणमंतर-रमणीओ’ वयं, चुओ अम्हाण नाहो । एसो य कंठ-गय-पाणो काग-मंसं अखायंतो अम्हाण सामी हवइ । तुह वयणाओ’ य जइ कह वि खायइ, ततो भु(भ)ग्ग-गुरुवयणो संसारमणुवट्ठइ । ता इमिणा कारणेण रोयामो’ । तेण भणियं— ३० ‘महाणुभावो न खोइ-जण-समो, जो गुरु-वयणं ण पडिकूलेइ । ण य अहं पि से अणिहियं वय-विरुद्धं भणामि’ । पत्तो जिणदत्तो, देट्ठो वङ्कचूलिणा । जाया परम-तुड्डी । रायोवरोहओ’ भणियमणेण—‘कीस वेज्जाण वयणं ण करेसि ?’ । तेण भणियं—‘महाणु-भावो तुमं गुरु अ, ता एयंमि वइयरे णाहं तए किंचि वत्तवो’ । जिणदत्तेण भणिया नरेंदाइणो—‘महाणुभावो एसो न यत्तं लोवेइ । ता कीरउ से पर-लोयहियं’ । ‘एवं’ ति ३५

पडिवन्ने राइणा कया से धम्मकहा । गहियाणि सविसेसाणि अणुवयाणि । काराविया सव-जिणाययणेसु महामहिमा । पूइओ सिरि-समण-संघो । ततो काऊण अणसणं पवट्टमाण-सुह-परिणामो पंच-नमोकार-परो मरिऊणोववन्नो सहस्सारे कप्पे महावे-माणिओ तियसवरो । पउत्ता अवहिया मुणिय-पुव-भव-वुत्तंतो किंकर-सुर-दाविय-णिवत्तिय-तियस-कायवो देवे मणोरमे पंचविहे भोगे भुंजिउमाढत्तो । पडिनियत्तंतेण तह वि(चि)य देट्ठाओ^१ ताओ^२ पुणो वि जिणदत्तेण देवत्थियाओ^३ रोवंतीओ^४ । तेण भणियं—‘कीस रोवह ? न मए से काग-मंसं दिन्नं’ । ताहि भणियं—‘अहिग-वय-गहणाओ^५ उववन्नो सो वेमाणिएसु’ त्ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण वंकचूलिस्स ।

१० सिट्ठा व(वि)सिट्ठ-चि(वि)त्ता णिमु(सु)णंतो लहइ सिव-सोक्खं ॥
॥ वंकचूल-कहाणयं समत्तं ॥

मार्गस्थोऽपि प्रत्यहं यत् कर्त्तव्यं तदकुर्वन्नभिलषितार्थं न प्राप्नोति, इत्याह—
उज्झिय-निय-कायवो सोक्खत्थी तं सुहं न पावेइ ।

१५ पासाय-रक्खियाए निदरिसणं वणिय-जायाए ॥ २०

[उज्झित-निज-कर्त्तव्यः सुखार्थी तत् सुखं न प्राप्नोति ।

प्रासाद-रक्षिकाया निदर्शनं वणिक-जायायाः ॥ २०]

कथमिदम् ?—

— [२१. कर्त्तव्य-करणे वणिक-जाया-कथा] —

२० वसन्तपुर-निवासिणा सत्थवाहेण सत्त-भूमिया-विभूसियं पासायं कारिऊण भणिया जाया—‘एस अखंड-फुडिओ^१ जत्तेण पालेयवो’ । गओ दिसा-जत्ताए । तीए अणुदिणं ण्हाण-विलेवणालंकार-मंडण-भोयण-तंवोलायरिस-पलोयण-पेच्छणय-दंसणाइ-वावडाए असारवेजंतो कालंतरेण निवडिओ पासाओ । विहडिओ सयण-परियणो । पणट्ठो घर-सारो । सवहा पणट्ठ-संपया जाया करुणा-मंदिरं । कालंतरेण य पत्तो सत्थवाहो । दिट्ठं २५ मसाण-सरिसं गेहं । पुच्छिया महिला ठिया तुण्हिका^२ । साहियं परी(रि)यरेण जहा—‘एयाए सुहाभिलासिणीए हारियं सव्वं’ । तओ^३ तं उज्झिऊण वीवाहिया अन्ना इब्भ-धूया । तह चिय अन्नं पासायं काऊण भणिया एसा—‘पयत्तेण पालेयवो’ । गओ दिसायत्ताए । ततो तिसंझं पासायं परियणं च पालेइ । ण्हाण-भोयणाइ-जणियं अप्पणा सुहमणुहवइ । कालंतरेणागय-वणिएणं घरलच्छि निएऊण कया सवस्स ३० सामिणी ।

अतो भन्नइ—जहा सुहाभिलासिणी नियय-कायवमकरेंती वणिय-महिला सुहाण चुका । एवं साहू वि नियय-कायवं पमायंतो इह-पर-लोग-सुहाण चुकइ । जो पुण साहु(हू) कायवं कुणइ, सो दुइय-महिल व सुहं पावइ ।

सुयदेवि-पसाएण सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

ईसर-महिलाण फुडं सोऊणं संजमं कुणह ॥

॥ इवममहिला-कहाणयं समत्तं ॥

गुरोर्वचसि स्थितानां गुणोऽन्यथा दोष इत्याह -

अकुणंता य कुणंता गुरुणो वयणाणि दुक्खिया सुहिया ।

जायंति नरा लोए निदरिसणं राय-पुरिसेहिं ॥ २१

[अकुर्वन्तश्च कुर्वन्तो गुरोर्वचनानि दुःखिताः^१ सुखिताः ।

जायन्ते नरा लोके निदर्शनं राजपुरुषैः(पाः) ॥ २१]

अकुर्वन्तो गुरोर्वचनानि दुःखिनो^२ भवन्ति, कुर्वन्तः सुखिनो जायन्ते । अतो गुरु-
वचनं कर्तव्यम् । कथमिदम् ? -

— [२२. गुरुवचन-कर्तव्ये राजपुरुष-कथा] —

धणवद्धणे नयरे सुमंगलो महानरेंदो । सो य मंडलाहिवङ्गो सुसेणस्स उव्वरिं
पयट्ठो । महाबल-समुदएणं तमागच्छंतं सोऊण अपहुप्पंतो पणट्ठो सुसेणो महासरवर-
तडाग-कूव-वावि-निझ(ज्झ)र-जलाणि सविसाणि करेंतो खज्ज-भुज्ज-[घ]य-तेल्ल-गुड-
सकराईणि य । कमेण य पत्तो तमुदेसं मंगलनरेंदो । वन्न-गंध-रस-फासाईहिं जाणिऊण
विस-भावियाणि जलाणि घोसावियं खंधावारे 'एवंविह-लिंगाणि नीराईणि परिहरि-
यवाणि' त्ति ।

राय-वयणं करेंता विस-अन्न-पाणाणि उज्झियं(उं) सुहिणो ।

जाया णिसेवमाणा अकरेंता दुक्खिया पुरिसा ॥

एवं गुरुणो वयणं कुणमाणा होंति पाणिणो सुहिया ।

न करेंता पुण दुहिणो तम्हा करेज्ज गुरु-वयणं ॥

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण राय-पुरिसाण ।

सिट्ठं विसिट्ठ-चरियं सोऊणं कुणह गुरु-वयणं ॥

॥ रायपुरिस-कहाणयं समत्तं ॥

तस्माद् गुरु-परिभवो न कार्य इत्याह च -

गाहिज्जंता नाणं जे गुरुणो परिहवंति दढ-मूढा ।

ते इंद-सुय-सरिच्छा हसणेज्जा हुंति लोगाणं ॥ २२

[ग्राह्यमाना ज्ञानं ये गुरुन् पराभवन्ति दढ-मूढाः ।

ते इन्द्रसुत-सदृशा हसनीया भवन्ति लोकानाम् ॥ २२]

कथमिदम् ? -

— [२३. गुरु-परिभवे इन्द्रदत्त-सुत-कथा] —

अथि भरहद्ववासे वि[से]सय-विब्रमं इंदपुरं नाम नयरं । जि(ज)य-लच्छि-कुल-
निकेयणं इंददत्तो राया । चउव्विह-बुद्धि-समद्वासिओ अभयकुमाराणुगारी से मंती ।
राहणो य इट्ठाणं कंताणं बावीसाए देवीणं बावीसं पुत्ता । अन्ने भणंति — इक्काए चिय
५ सुय त्ति । अन्नया मंतिणो धूयं पुप्फवयं(इं) निएऊण पुच्छिओ रहस्सिय-नरो राइणा —
'कस्सेसा ?' । तेण भणियं — 'देव ! एसा मंतिणो दुहिया, तया तुमए वीवाहिऊणो-
ज्झिया' । संजायाणुरागेण य देवो से वासओ । समुप्पण्णो गब्भो । पुच्छियाए य सिट्ठं
मंतिणो राय-चिट्ठियं । लिहियं पत्तए । वड्ढिओ गब्भो । संपुन्न-समए सबोवाहि-विसुद्ध-
दियहए पसूया एसा । जाओ से दारओ । जद्विसं सो जाओ, तद्विसं च जायाणि
१० चत्तारि दास-रूवाणि । पयट्ठि(इट्ठि)यं दारयस्स नामं सुरेंददत्तो, दासरूवाणं अग्गियओ,
पव्वइओ, बहुली, सागरओ य । जायाणि कला-गहण-जोग्गाणि । मंतिणा य पच्छन्न-
घरए छोट्ठण कुमारं भणिओ' लेहायरिओ' — 'तहा कुणसु जहा अणन्न-सरिसं विन्नाणं
कलाओ य गेण्हइ कुमारो' । तत्थ ट्ठिएण य सह दासरूवेहि गहियाओ' कलाओ' ।

मणहर-कलाभिरामो कंतिहो जणिय-जण-मणाणंदो ।

१५ दट्ठव-दिट्ठि-सारो संपुण्ण-ससि व सो जाओ' ॥

तहा ते वि बावीसं सुया समुवणिया लेहायरि[य]स्स । तस्स वि सम्मं गाहिंतस्स वि
अजोग त्ति ण गेण्हंति, अंवाडिया य उवज्झाएणं ति । उक्तं च —

“लालनाद् बहवो दोषास्ताडनाद् बहवो गुणाः ।

तस्मात् पुत्रं च भार्या च ताडयेन्न च लालयेत् ॥”

२० ततो तं खलीकाऊण जणणीणं साहिंति-‘उवज्झाओ अम्हे अंवाडेइ’ । ताओ भणंति —
'कें सुलहाणि पुत्ताणि जम्माणि ?, जेण कुमारे अंवाडेसे' त्ति ।

“उपदेशो हि मूर्खाणां प्रकोपाय न शान्तये ।

पयःपानं भुजङ्गानां केवलं विष-वर्द्धनम् ॥”

ततो जणणि-जणयाइएहिं उवेक्खिया, लेहायरिएण असिक्खविया पणट्ठ-विन्नाणा
२५ समत्थ-जण-हसणिज्जा जाया । इओ य, महिर-मणी-चूडामणि-भूयाए महुरापुरीए
जियसत्तू राया, रइ-संकासा निव्वुई नाम धूया । सा य संपत्त-जोव्वण-सवालंकार-भूसिया
गया पिउणो वंदणत्थं । विणय-गुणावज्जिएण य भणिया जणएण — 'वच्छे ! गेण्हसु
जहारुइयं वरं' । तीए भणियं —

‘कुल-रूव-वणि(विण)य-जोव्वण-कला-कलावेहिं जो ममं जिणइ ।

३० सरिसत्तणं च पावइ से नाहो ताय ! मे होउ ॥’

तेण भणियं — ‘एवं करेसु । को पुण एयारिसो होज्जा ?’ । अहवा संति इंदपुर-
वासिणो इंददत्तस्स बावीसं सुया । ताण इक्कं वरेमि त्ति चेंतितीए भणियं(ओ) जणओ
'पट्ठवेसु इंदपुरे' । तेण वि महाविच्छड्ढेण पेसिया तत्थ । सुयं इंददत्तेण महानरेंद-धूया
मम पुत्ताण सयंवरा आगच्छइ, ता पहाणो हं सेस-राईणं । क्रमेण य पत्ता एसा,
३५ कारावियमूसिय-पडाय-णगरं । बहु मन्निया राइणा । कयं जहारिहं कायवं । वितिय-
दिवसे उब्भिया राहा । जो एयं विंधइ, सो ममं परिणेइ । तओ महारिद्धि-समुदएणं
निग्गओ राया सह बावीसाए तणएहिं, सेसलोगो य । भणिओ' पढमसुओ' सिरि-

मालिनामो — 'वच्छ ! इमं राहं वेंधेऊणं गेण्हसु महाविभूईए सह निव्वुईए मम संतिंयं रज्जं साहुकारं च । तओ तस्स समुह(दा)यस्स मज्जे संखोहेण कह कह वि गहिउं कालवट्ठं, आरोविओ सरो । वच्चउ जत्थ व तत्थ त्ति पुव्व-दिसाए पक्खित्तो, दक्खिणाए गओ' । वित्तिण धणुवरं चिय नारोवियं । तइयस्स य सासंकं कट्ठंतस्स खुड्ढिओ गुणो । अन्नस्स घुणक्खर-नाएण पत्तो पढम-चउक्क(चक्क)व्भंतरे बाणो त्ति ।

अवि य — इय एवं विगुत्ता सव्वे ते नरवइस्स निय-तणया ।

राया वि सोग-विहुरो तेहिं कओ पाव-तणएहिं ॥

इत्थंतरम्मि अवसरं जाणिऊण भणियं मंतिणा — 'देव ! अलं सोगेण, अत्थि अन्नो वि भे तणओ, सो वि परिक्खिज्जउ' । राइणा भणियं — 'कत्तो अन्नो ?' । तओ संवच्छर-अयण-रिउ-मास-पक्ख-वासर-मुहुत्त-रभिय-हसियाइएहिं पिसुणिओ पुत्तो । १०
राइणा भणियं — 'झत्ति आपोसु' । समुवणीओ मंतिणा, निवडिओ पिउणो पाएसुं । तेण वि सुअ-सिणेहेण बहु मन्निऊण भणिओ — 'वच्छ ! विंधेऊण राहं अवणोसु कलंकं, गेण्हसु निव्वुई सह रज्जेण, उज्जोएसु कुल-मंदिरं, आसासेसु वंधुयणे', पूरेसु मज्झ मणोरहे' । 'जं महाराओ आणवेइ' भणंतेण सव्वोवाहि-विसुद्धं गहियं सरासणं सह सायगेण । रइयं ठाणयं, आरोवियं कालवट्ठं, संधिओ सरो, आयड्ढिओ कन्नंतं । उभय-
पासेसु ठिया दोन्नि करवाल-वावड-करा पुरिसा । सहवट्ठि(ड्ढि)याणि चत्तारि वि चेडय-
रूवाणि अभिद्वं(द्वं)ति । ते य बावीसं कुमारा सोल्लंठ-वयणेहिं णिंदंति । उवज्झाओ
पास-ड्ढिओ भयं दाएइ — 'जइ चोक्किहिंसि, ता एते करवालेन(ण) सीसं छेंदिसंति' ।
ततो सव्वमु[व]द्वमगणेऊण, निवद्व-वे(दे)ड्ढिणा लक्खिय-लक्खेण अट्ठहं रह-चक्काणं
परओ ठिया विद्धा वामअच्छिंमि धीउल्लिया णिवडिया धरणीए त्ति । २०

वंसुवभव-गुण-संगय-धणुणो बाणेण पाडिया राहा ।

कुमराओ विव वम्मह-बाणेण निव्वुई चेव ॥

उच्छलिय-कलयलो वियंभिओ साहुकारो । जय-जयावियं मागहेहिं । समाहयाणि आनंद-तूराणि, आऊरिया असंख-संखा । हरिसिओ राया । परितुट्ठो नगरि-जणो ।
छारीभूया सत्तुणो । दिन्ना वरमाला, पाडिच्छिया तेणं । सव्वहा पावियं सवं पि २५
समीहियं सह निव्वुईए त्ति । अवि य —

“विन्नाण-गुण-विहीणा बहुया वि न देंति निव्वुईं पिउणो ।

विन्नाण-गुण-सणाहो सुरिंददत्तो व तं देइ ॥”

इ(अ)ओ भण्णइ — जहा गुरु-पडिक्कूला ते कुमारा हसणिज्जा जाया, एवमण्णे वि ।
तम्हा गुरुण पसायाभिमुहेण होयवं सुरिंददत्तेणं व । ३०

“सिद्धंतंमि पसिद्धं दुइओ वयणं पि इत्थ दायंति ।

नेव्वुइ-सरिसा सिद्धी सुरिंद-कप्पो मुणी भणिओ ॥

दास-रूवाणि कसाया नरनाह-सुया परीसहा सव्वे ।

करवाल-वावड-करा राग-दोसा समक्खाया ॥

उज्झाओ आयरिओ राहा-वेहो वि संजमो सुहुमो । ३५

इय एवं जोइज्जसु सुयाणुसारेण सवं पि ॥

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं
इंददत्तस्स सुयाणं णिसुणंतो निव्वुइं लहइ ॥

॥ इंददत्त[-सुय-]कखाणयं 'समत्तं' ॥

गुरु-श्रुत-भक्तेन च कोपो मरणेऽपि न कर्तव्य इत्याह -

मारिज्जंता वि दढं कोवं न कुणंति मुणिय-जिणवयणा ।

मेयज्जो य महरिसी अहवा दमदंत-साह व्व ॥ २३

[मार्यमाणा अपि दढं कोपं न कुर्वन्ति मुणित(ज्ञात)-जिनवचनाः ।

मेतार्य इव महर्षिरथवा दमदन्तसाधुवत् ॥ २३]

भावार्थस्तु कथानकगम्यः ।

— [२४. कोप-निषेधे मेतार्य-कथा] —

साकेते चंडवडेंसयस्स भज्जा सुदंसणा तीए ।

सागरचंदो पुत्तो विइओ मुणिचंद-नामो त्ति ॥

पियदंसणा वि विइया पुत्ता से बालचंद-गुणचंदा ।

पढम-सुओ यु(जु)वराओ उज्जेणी-सामिओ दुइओ ॥

हेमंत-जामिणीए काउस्सगंगंमि संठिओ राया ।

चित्तेइ 'जाव दीवो जलइ मए ताव ठायव' ॥

'अंधारे' दुक्खेणं मा सामी ठाउ' चित्तियंतीए ।

पज्जालिओ पईवो चेडीए सव्व-रायं(इं) पि ॥

अइसुकुमालो राया पच्चूसे हियय-संठिय-जिणिंदो ।

मरिउणं संपत्तो सुरसुंदरि-संकुलं 'सगं' ॥

सागरचंदेण दढं भणिया पियदंसणा णिय-सुयाणं ।

णिण्हाहि 'अंव ! रज्जं पव्वजं जेण हं करिमो ॥

'असमत्था मे तणया तं चिय पालेसु' तीए भणियंमि ।

पडिवन्नं तं रज्जं दट्ठुणं तस्स जयलच्छि ॥

चित्तेइ 'एस लच्छी आगच्छंती सुयाण' पडिसिद्धा ।

एण्हि कत्तो एसा सागरचंदंमि जीवंते ! ॥

उज्जाण-ट्टिय-छाइल्लराय-कज्जमि चेडि-हत्थंमि ।

पट्टवियं सएणं दट्ठुणं मोदयं भणइ ॥

को एयं खाइस्सइ ? चेडी तं भणइ सागरमियंको ।

विस-भाविय-हत्थेहिं ताहे सो लोलिओ तीए ॥

चेडीए उवणीओ राया तं देइ लहुय-भाऊं ।

ते वि य भुत्ते पडिया धरणीए विस-वियारेण ॥

जो सुंदर-चित्ताणं पावं चितेइ पडइ तस्सेव ।
 जह तीए चिय पुत्ता पडिया न य सागरमियंको ॥
 मंतोसहेहि तक्खण जीवावेऊण पुच्छिया चेडी ।
 'पिय-दंसणाए लुलिओ' चेडीए साहियं एसो ॥
 नरनाहेणं भणिया देजंतमणिण्हऊण रज्जमिणं ।
 अकय-तवो पक्खित्तो संसारे अंव ! कह इण्हि ? ॥
 ताहे कय-कायवो तीए पुत्ताण वि लिहिउं रज्जं ।
 निक्खंतो नरनाहो जाओ कालेण गीयत्थो ॥
 उज्जेणीए पत्तो मुणिणो सो भणइ 'निरुवसग्गि' त्ति ।
 तेहि वि भणियं नवरं राय-सुओ मंति-तणओ य ॥
 वाहेति सो वि तक्खण-संपत्तो तत्थ साहुणो भणइ ।
 ठवण-कुलाणि उ साहह भिक्खं हिंडामि सयमेव ॥
 'एयं नरिंद-गेहं मुत्तूणं भमसु' जंपियं मुणिणा ।
 सो वि य तत्थ पविट्ठो महया सदेण उल्लवइ ॥
 तुरियं वच्चसु एत्तो भणिओ पडिभणइ राय-महिलाओ ।
 किं भणह सावियाओ ? अहयं ण सुणेमि कण्णेहिं ॥
 सोऊण य से सइ अवयरिया दो वि तं मुणिं घेतुं ।
 उवरिम-भूमिं पत्ता णच्चसु भणिओ मुणी भणइ ॥
 'गायह तुब्भे' एवं पडिवन्ने णच्चिउं समाढत्तो ।
 एयारिस-गेएणं पसुवाल-सुयाण सरिसेण ॥
 किं नच्चावेह ममं ? रुद्धा उद्धा(द्धा)इया कुमारा से ।
 तेण वि य पाडिऊणं विओइया सब-संधीसु ॥
 ताहे साहू पत्तो उजाणे ते वि पुलइया रत्ता ।
 पंचोत्तरसुर-सरिसा नवरं अच्छीणि चालंति ॥
 को पुण नियुद्धकुसलो सागरचंदाउ ? जेण एवं नु ।
 एते कया उ सिट्ठे राया साहुं गवेसंतो ॥
 संपत्तो आयरियं तेण वि सिट्ठं 'न अम्ह ते गेहं ।
 वच्चामो, जइ नवरं पाहुण-साहू गओ होजा' ॥
 दिट्ठो रत्ता साहू लज्जिय-वयणेण वंदियं(उं) भणियं ।
 'कुणसु पसायं इण्हि कुमराणं जीव-दाणेण' ॥
 जोत्तं चिय चंडवडेंसयस्स पुत्ताण साहु-उवसग्गं ।
 कारावेउं ! मुणिणा खरंदिओ परि(रु)स-गिराहिं ॥
 जइ पव्वयंति तेसिं मोक्खो जइ ताण रोयए श्चत्ति ।
 पद्दावेसु पलत्तं नरवइणा साहुणा दो वि ॥
 पद्दाविऊण सिक्खं जत्तेणं गाहिया तओ एक्को ।
 गिण्हइ सम्मं दुइओ दुग्गंछए मंति-तणओ त्ति ॥

मरिऊणं संपत्ता दिव-लोगं ते करेंति संकेयं ।
 जो उववज्जइ पढमं तियसेणं बोहि(ह)णिज्जो सो ॥
 रायगिहे मेईए गब्भे जाओ' दुगंछ-कंमेण ।
 मंति-सुय-देवजीवो गहिओ' सत्थाह-घरिणीए ॥
 निंदूए दाऊणं निय-धूयं मेयणीए वावणं ।
 पुवं चिय संपीई आसि तओ एरिसं विहियं ॥
 पाएसु मेइणीए सत्थाही पाडिऊण तं बालं ।
 तुज्झ पसाएण इमो जीवउ मेयज्ज-नामो त्ति ॥
 देहेण वड्ढिओ' सो कला-कलावेण पुन्निम-ससे(सि) व ।
 सुर-भणिओ' वि न बुज्झइ थीणद्धि-जुओ जुवाणो व ॥
 इक्क-दियहंमि तेणं इब्भाणं अट्ट कन्नगा वरिआ ।
 शि(सि)विया-रूढो हिंडइ ताहि समं नयर-मज्झंमि ॥
 एत्थंतंरंमि तियसो मेयं अणुपविसिऊण निय-महिलं ।
 रूढो जंपइ - 'मज्झ वि वीवाहो एरिसो होंतो ॥
 ता किं कीरउ ? जं मे धूया देवेण मारिया तइया' ।
 सो मेइणिए भणिओ' - 'मा झरसु, एस ते पुत्तो' ॥
 सिबियाए तं घेत्तं किह असजाईउ परिणसे ? पाव ! ।
 भणिऊण पुणो छूढो खड्डाए दुट्टपुरिसु व ॥
 देवेण पुणो भणिओ' - 'संबुज्झसु संपयं पि' सो भणइ ।
 अवणेषु कलंकमिमं सेणिय-धूया-विवाहेण ॥
 रयणाणि वोसिरंतो दिन्नो छगलो सुरेण मेओ' वि ।
 घेत्तूण रयण-थालं नरनाहं भणइ - 'निय - धूयं ॥
 मम पुत्तयस्स देहि' सि शुक्किय मेयं ति जंपिर-णरेहिं ।
 भेतत्तो(ज्जो) अविणीओ' अणुदियहं कुणइ एमेव ॥
 'नरवइ-धूया-परिपत्थणम्मि कत्तो इमस्स सामत्थं ? ।
 रयणाणि नत्थि नूणं ता दिव-वियंभियं एयं' ॥
 चिंतितेणं पुट्ठो 'कत्तो रयणाणि तुज्झ ?' अभएणं ।
 तेण वि कहियं 'छगलो घर-द्धिओ वोसिरेइ' त्ति ॥
 जइ देसि तइं दिन्ने राय-घरे असुइयं तु सो मुयइ ।
 णीओ' मेयस्स घरे पुणरवि रयणाणि वोसिरइ ॥
 'तित्थयर-वंदणत्थं वेभारगिरिस्स वियड-रह-मगं ।
 सोवंनिय-पागारं पुरस्स तुरियं करावेसु' ॥
 तेसु कएसुं पुणरवि 'समुद-वेलं इहाणिउं तत्तो ।
 ण्हाओ' विसुद्ध-पाओ' नरेंद-धूयं विवाहेउ' ॥
 एवं ति कए ताहे उव्वूढा रायकन्नगा तेण ।
 ताहि य अट्टहि सहिओ' भमिओ' नयरं विभूईए ॥

भणिओ^१ य सुरो तेणं बारस वासाणि भुंजिमो भोगे ।
 तेहिं गएहिं वहहि वि एवईउ मग्गिओ^१ कालो ॥
 निव्विन्न-काम-भोगो ताहिं समं सो महाविभूईए ।
 निक्खंतो मेयज्जो जाओ^१ कालेण गीयत्थो ॥
 सो णवबुद्धी भयवं पडिमं पडिवज्जिऊण विहरंतो ।
 रायगिहे संपत्तो भिक्खट्ठा झरय-गेहंमि ॥
 सो अट्ठसयं सोवणियाण जवयाणं कुणहु(इ) तिसंझं ।
 सेणिय-जिणपूया-कारणेण गिहमइगए तंमि ॥
 कौंचेण ते विगिलिया नीहरिओ^१ पुच्छइ मुणिं एसो ।
 कौंचय-दयाए साहू ण साहए तेण ते गिलिए ॥
 तह मुणिणो झरणं सीसं वट्ठेण वेढियं जह य ।
 अच्छीणि निवडियाइं समयं नीसेस-कम्मेण ॥
 कट्ठ-भएणं गिलिए कौंचेणं ते जवे णीएऊण ।
 निंदंतो अप्पाणं सोन्नारो सेणिय-भयाओ^१ ॥
 सकुडुंभो पवइओ नरनाहो भणइ मुणियत्थो ।
 तत्तो धम्मेणं तं वट्ठसु भणिओ^१ सो राय(इ)णा एवं ॥
 सुपरिग्गहियं काहिसि इहरा ते नत्थि जीवियं नियमा ।
 मेयज्जो वि महरिसी संपत्तो सासयं ठाणं ॥
 सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं एयं ।
 संखेवेणं पुण वित्थरेण उवएसमालाए ॥
 ॥ मेयज्ज-कखाणयं^२ समत्तं ॥

— [२५. कोप-निषेधे दमदन्त-कथा] —

अत्थि इहेव भरहद्ववासे निरुवम-गुणमिह(मणि)-निहाणं हत्थिसीसयं नयरं । रायलेच्छि-
 संकेय-ठाणं दमदंतो राया । तस्स य रायगिहे निय-सामिणो जरासंधस्स समीवमुव-
 गयस्स तओ गयपुराओ^१ आगंतूण पंचहि वि पंडवेहिं विणासिओ^१ से विसओ^१ । पत्ता^{२५}
 गयपुरं । कालकमागय-दमदंतराया वि मुणिय-वुत्तंतो सबल-चाहणो पत्तो गयपुरं,
 रोहियं समंता । भय-भीया य ण गेंति पंडवा । भणाविया दमदंतेणं ति । अवि य -

“केसरि-सुन्नं च [वणं] सवो चिय अहिहवेइ किं चोजं ? ।

केसरिणा पुण जुत्तं न तरइ दट्ठं पि गरुओ^१ वि ॥”

ता संपयं पि नियकुलाविच्छिन्न-महापडस्स मसि-कोच्चा ।

मा होहऽत्थिर-जीविय-विहवाइ-कएण भो ! तुब्भे ॥

इय एवंविह-वयणेहिं भन्नमाणा वि जा ण ते गेंति ।

ताहे सो नियय-पुरं संपत्तो झत्ति दमदंतो ॥

अन्नया य पच्छिम-वयंमि परिपालिय-सावग-धम्मो अणुभूय-तिवग्ग-सुहो परिपालिय-
मंडलो पणइ-यण-पूरियासो मुणिय-जहट्टिय-जिणिंद-वयणो पूइय-जिण-संघ-साहुगणो
दिन्न-महादाणो सब्बा तत्कालाणुरूव-निव(व)त्तियासेस-कायवो महाविभूईए तहारूवाणं
थेराणं समीवे पवइओ' दमदंतो । गहिया दुविहा सेक्खा । जाओ' गीयत्थो । कमेण य
१५ पडिवज्जिऊण एगल्ल-विहार-पडिमं विहरमाणो पत्तो गयपुरं, ठिओ बाहिं काउस्स-
ग्गेण । नगराओ य नीहरंतेहिं वंदिओ' भाव-सारं जुहिट्टिलाईहिं पंचहिं वि पंडवेहि ।
नीहरमाणस्स दुज्जोहणस्स सिद्धं पुरिसेहिं एस सो दमदंतराया मुणी संवुत्तो ।
रोसाऊरिय-माणसेणं पहओ' माउलिंगेणं, सेस-पायकेहिं कओ' पत्थर-रासी । पडिनि-
यत्तेणं तं साहुमपेच्छंतेण भणियं जोहिट्टिलेण 'कत्थ सो महरिसी?' । मुणिय-वुत्तंतेहि य
२० 'पडिसिद्धं पुरिसेहिं - 'देव ! एस पत्थर-रासी दुज्जोहणेण कओ' । तओ संजाइ(य)-करुणाइ-
सएणं अवणेऊण पत्थरे अब्भंगिओ' तेलेण, अवणेऊण वेयणं खामिओ' भाव-सारं ।
पच्छा हलीकओ दोज्जोहणो - 'आ ! पावकम्म ! कयग्घ ! कुल-कलंक-भूय ! एया-
रिसाणि इह-पर-लोग-विरुद्धाणि करेसि ?' ।

अतो भन्नइ - जह मेयज्ज-दमदंतंतेहि कोवो न कओ, तहा कायवं ति ।

१५ सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं एयं ।

दमदंत-महारिसिणो भावंतो लहइ सिव-सोक्खं ।

॥ दमदंत-क्खणायं^१ समत्तं ॥

कोपरहितश्च मुनीनामनुकम्पा-क्रियया देवत्वं प्राप्नोतीत्याह च -

अणुकंपा-किरियँए जइणो वच्चंति देवलोगेसु ।

२० जह विज्जाईण सुया वेयरणी वानरो जह य ॥ २४

[अनुकम्पाक्रियया यतीनां व्रजन्ति देवलोकेषु ।

यथा वैद्यादीनां सुता वैतरणी वानरो यथा च ॥ २४]

कथमिदम् ?

[२६. यत्यनुकम्पायां वैद्यादिसुत-कथा]

२५ वासे महाविदेहे धरणीयल-संठियंमि नगरम्मि ।

धणजीवो विज्ज-सुओ' जाओ' अन्ने य चत्तारि ॥

नरनाह-सिद्ध(ट्टि)-मंती-सत्थाह-सुया य एक-दिवसंमि ।

जाया पंच वि इतो(एते) वडुंता जुवणं पत्ता ॥

संपत्त-तिवग्ग-सुहा अवरुप्पर-गरुय-णेह-पडिवद्वा ।

२० निवसंति लोग-हियए अक्खलिया मयण-चाणो(ण) व ॥

वेज्ज-धरमइगएहिं किमि-कुट्ठोवहुयं मुणिं दडुं ।

जंपंति विज्ज-तणयं 'एयस्स करेसु तं किरियं' ॥

कंबलरयणं गोसीस-चंदणं सय-सहस्स-पागं च ।
 एतेहिं तत्थ कज्जं तेहं मम अत्थि सेसाणि ॥
 मोल्लेणं गिण्हामो दोलक्खे गिण्हिऊण ते पत्ता ।
 बुद्ध-वणिणो समीवं सो जंपइ - 'भणह, किं करिमो ?' ॥
 कंबलरयणं गोसीस-चंदणं देसु दोहि लक्खेहिं ।
 सो पुच्छइ - 'किं काहिह ?' भणियमिणं तेहिं - 'मुणि-किरियं ॥'
 'अवो ! धन्ना एते जाण समत्थाण जोवणत्थाण ।
 धम्मि चिय गरुय-मई, मम पुण मरणे वि सा नट्ठा ॥'
 इय भाविऊण तेणं ते भणिया - 'कुणह साहुणो किरियं
 घेत्तूण ओसहायं धम्मो चिय होउ मे मोल्लं ॥'
 दाऊण ओसहं सो सामन्नं पालिऊण संपत्तो ।
 निव्वाणं ते वि गया सओसहा साहु-मूलंमि ॥
 अब्भंगिऊण पढमं कंबलरयणेण पाउओ' पच्छा ।
 चंदण-रसेण सित्तो' एक्केकं तिन्नि वाराओ' ॥
 संरोहिणि-मूलीए कणय-निभं तं मुणि करेऊण ।
 संपत्त-तिवग्ग-सुहा संपन्ना अच्चुए कप्पे ॥
 इय संखेवेण इमं विज्जाइ-सुयाण साहियं चरिअं ।
 वित्थरओ भणियमिणं उवएसमाल-क्खणाणे ॥
 ॥ वेज्जाइसुय-क्खणाणयं समत्तं ॥

— [२७. यत्यनुकम्पायां वैतरणिवैद्य-कथा] —

बारवईए नगरीए बलदेव-वासुदेव-रायाणो । ताणं च महारंभ-परिग्गहा दोन्नि
 पहाण-विज्जा धन्नंतरी वेयरणी । धन्नंतरी साहूहिं पुच्छिओ साहु-पाओ'ग्गाणि मज्ज-
 मंसाईण(णि) उवइसइ । साहूहिं भणिओ - अब्भक्खमेयं जईण । तेण भणियं - 'किं मए
 समणगाणं कए वेज्जयमहीयं ?' । वेयरणी पुण साहु-पाओग्गाणि फासुयाणि कहेइ,
 नियद्वं च देइ ति । अन्नया समोसरिओ तिलोक-चूडामणी अरिट्टनेमी । पुच्छिओ'
 कण्हेण - 'भयवं ! एते महारंभ-परिग्गहा अणेगाणं पसु-पक्खीणं मारण-हेउणो कत्तो
 उववज्जिस्सन्ति ?' । भगवया भणियं - एस धन्नंतरी अब्भो मओ समाणो सत्तम-पुढवीए
 नरयंमि । वेयरणी पुण कालिंजर-वत्तिणी[ए] गंगाए महानईए वंज्ज(विंज्ज)स्स य
 अंतराले वानरो भविस्सइ । संपत्त-वयसो य सयमेव जूहं पडिवज्जिऊण साहु-सत्थेण
 सह कहकह-विमुक्कं मुणिय-जिण-वयणं सल्लिय-चरणं रुक्खासन्न-थंडिल्ल-गयं वेयणा-
 णि(भि)भूयं साहुं दट्ठूण सुमरिय-जाइस्सरणो तक्खण-पव्वयाणिय-सल्लोद्धरणि-संरो-
 हणि-मूलीहिं तं पन्नवेऊण कय-भत्त-परिच्चाओ पंच-नमोकार-परो सहस्सारे उववजेहि
 ति । कालंतरेण एवं कए उववन्नो सो तत्थ वानरो ति ।

अओ' भन्नइ-जहा तेण मुणीणमणुकंपा-किरियाए देवलोगो पत्तो, एवमन्नो वि पावइ ॥

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

संखेवेण महत्थं वित्थरओ' मुणसु सिद्धंते ॥

॥ वेयरणि-क्खाणयं समत्तं ॥

5

ॐ

दुःषमायां च परमार्थवेदिनो मिथ्यात्वं गच्छन्तीत्याह च-

भाविय-जिण-वयणा वि य दूसमकालंमि जंति मेच्छत्तं ।

जह अज्जसाढसूरी विबोहिओ' चेछ-सुरेण ॥ २५

[भावित-जिनवचना अपि च दुःषमाकाले यान्ति मिथ्यात्वम् ।

11

यथाऽऽर्याषाढसूरिर्विबोधितश्चिह्नक-सुरेण ॥ २५]

— [२८. दुःषमा-प्रभावे आषाढसूरि-कथा] —

कथमिदम् ?

एगत्थ सन्निवेसे सुत्तत्थ-तदुभय-विहण्णुणो पंचविहायार-रया दसविह-सामायारी-परायणा अणेग-गण-सीस-परिवारा अज्जासाढाभिहाणा सूरिणो । ते य जो जो साहू
11 कालं करेइ, तं तं आलोयणाणसण-पंच-नमोक्कार-समाहि-जणण-पुव्वयं भणंति - 'अवस्सं तए तियसेण होयवं, जेणेवं जिण-वयणे पडिवज्जइ -

"अविराहिय-सामन्नस्स साहुणो सावयस्स य ।

जहण्णो सोहमे उववाओ भणित्तो(ओ) तेलोक्क-दंसीहिं ॥"

ता तए आगंतूण य निय-रूवं दरिसियव्वं' । एवं पडिवज्जने अणेगे निज्जामिया ।
21 इमेहि य कारणेहि य न कोइ आगओ ।

"संकंत-दिव्व-पेमा विसय-पसत्ता समत्त-कत्तव्वा ।

अणहीण-मणुय-कज्जा णरभवमसुहं ण इति सुरा ॥"

अन्नया अचंत-वल्लहो द्विओ' चिल्लओ' अणसणे । पुणरुत्तं च भणिओ' एसो- 'तए नूणं आगंतव्वं' । पडिवज्जिऊण विहिणा मओ समाणो गओ देवलोगं । सो वि तह चि[अ] न
21 आगओ' । तओ चितियं सूरिणा - 'हंत ! सुंदरं नाहिय-वाइणा संलत्तं जहा- 'न देहाइ-रित्तो पच्चक्खाइणा पमाणेण जीवो चिप्पइ' । जइ पुण घेप्पेजंतो जे इमे साहुणो बोलीणा, ताण मज्झाउ अचंत-वल्लहेणावि पुणरुत्तमप्पाहिण चिल्लएण वि ण दिन्नं दरिसणं; ता नूणं नत्थि परलोग-गामी जीवो । तंमि य असंते दूरोच्चाइओ' परलोगो, निरत्थया दाण-दया-तव-भावणाइणो । वंचिओ' य एत्तियं कालं जं भोगा ण भुत्ता । अहुणा वि
21 भुंजामि, अलाहि परोप्पर-विरुद्धेहिं सबेहिं पि दरिसणेहिं । साधु चेदमुच्यते -

‘प्रिया-दर्शनमेवास्तु किमन्यैर्दर्शनान्तरैः ? ।

प्राप्यते येन निर्वाणं सरागेणापि चेतसा ॥

स्त्रीमुद्रां झष-केतनस्य महतीं सर्वार्थ-सम्पत्करीम्,

ये मूढाः प्रविहाय यान्ति कुधियो मिथ्याफलान्वेषिणः ।

ते तेनैव निहत्य निर्भरतरं नम्रीकृता मुण्डिताः,

केचित् पञ्चशिखीकृताश्च जटिनः कापालिकाश्चापरे ॥’

संपहारिऊण गहिय-दव्वलिङ्गो पहाविओ^१ एक्काए दिसाए । तहाविह-भवियव्वयाए य ओहिणाणोवओग-मुणिय-वोत्ततो अवयरिओ^२ चेळय-सुरो । पंथंमि विउव्वी(व्वि)ओ^३ गामो, कयं पिच्छणयं । तं च पलोयंतस्स सूरिणो दिव्वाणुभावेण तन्हा-छुहाइ-जणियं दुक्खम-वेयंतस्स बोलीणा छम्मासा । तओ^४ उवसंहरिऊण य पेच्छणयं विउव्विया सव्वालंकार-^{१०} विभूसिया पुढविकायाइणो । दिट्ठो सव्वालंकार-भूसिओ^५ पुढविकाय-दारओ^६ । ‘अवो ! इमस्स आभरणेहि जीविस्सामो’ चिंतेंतो गिण्हिउमाढत्तो । तओ^७ भणियं दारएण-‘भयवं ! सुणेसु ताव अक्खाणयं, पुणो जहा^८ रुइयं करेज्जासु’ । एगो कुलालो मट्ठियाए कोलालाणि काऊण अप्पाणं जीवावेइ । अन्नया पुढविं खणंतो तडीए अकंतो भणइ-

“जेण भिक्खं बलिं देमि जेण पोसेमि नायए ।

सा मं मही अक्कमइ जायं सरणओ भयं ॥”

एवं तक्कराइ-भयाए भवंतं सरणमागओ जाव तुमं चिय चोर-कजं करेसि ! । ‘अय(इ)पंडिओ सि बालय !’ भणंतेण घेत्तूणाहरणगाणि च्छूढाणि पडिग्गहम्मि । पुढविकाओ वि गओ ।

^१आउक्काय-दारओ^१ वि आढत्तो । तह चिय अक्खाणयं कहिउं पवत्तो जहा पाडला-^{२०} भिहाणं त(ता)लायरं गंगमुत्तरंतं उवरि वोट्ठोदएण हीरंतं पेच्छिऊण जणो भणइ-

“बहुस्सुयं चित्तकहं गंगा वहइ पाडलं ।

वोज्झमाणय ! महं ते वय किंचि सुभासियं ॥”

तेण भणियं ति - “जेण रोहंति वीयाणि जेण जीयंति कासया ।

तं च मज्झे विवज्जामि जायं सरणओ भयं ॥”

सो वि तह चिय मुसिओ ।

तेउक्काय-दारओ^३ तह चिय समाढत्तो । अक्खाणयं कहेइ - एगस्स तावसस्स जलण-कज्जोअयस्स अग्गिणा उडओ दट्ठो । पच्छा सो भणइ -

“जमहं दिया य राओ^४ य तप्पेमि महु-सप्पिसा ।

तेण मे उडओ दट्ठो जायं सरणओ भयं ॥

अहवा - “वग्गस्स मए भीएण पावओ सरणं कओ ।

तेण अंग महं दट्ठं जायं सरणओ भयं ॥”

‘अइवियक्खणो सि बालय !’ भणंतेण सो वि मुसिओ ।

वाउक्काय-दारओ आढत्तो । तह चिय अक्खाणयं कहेइ - एगो जुवाणओ लंघण-पवण-समत्थो अचंत-दंसणेओ । अन्नया वाऊ^५-वाहिणा गहियो । अन्नेण भणइ -

“लुंघण-पवण-समत्थो पुंवं होऊण संपयं कीस ? ।
दंडलय-अग्ग-हत्थो वयंस ! किं-णामओ वाही ? ॥”

“जेट्ठासाढेसु मासेसु जो सुहो वाइ मारुओ ।
तेण मे भज्जए अंगं जायं सरणओ भयं ॥”

अहवा — “जेण जीवंति सत्ताणि निरोहस्मि अणंतए ।
तेण मे भज्जए अंगं जायं सरणओ भयं ॥”

सो वि तह चि[य] सुसिओ^१ ।

पुणो वणस्सइकाओ दारओ तह चिय कहाणयं कहिउमाढत्तो —

“एगस्मि महारुक्खे सउणा सच्चिलया ।

वसंति वेढिओ^२ रुक्खो मूकुग्गय-वेहिए ॥”

समंता वेल्ली-मग्गेण य आरुहिऊण रुक्खं खइयाणि अहिणा । खइय-सेसा य
सुगादओ^३ भणिउमाढत्ता —

“जाव वुच्छं सुहं वत्थुं पायवे निरुवद्वे ।

मूलाओ^४ उट्टिया विह्मी जायं सरणओ भयं ॥”

तं तह चिय सुसइ ।

तसकाय-दारओ वि तह चिय कहाणयं कहेइ — वसंतउरं नयरं जियसत्त राया । तं
च पर-चक्केण रोहियं । तत्थ बाहिर-निवासिणो मायंगा ते नगर-मज्झाओ^५ नागरएहिं
निछुब्भंति, बाहिं पर-चक्केण घेप्पंति । तओ अन्नेण भन्नइ —

“अब्भितरया खुहिया पेहंती वाहिरा जणा ।

दिसं भयह मायंगा ! जायं सरणओ भयं ॥”

अहवा — एगत्थ नगरे पुरोहिण्ण भंडियं दिवसओ^६ राईय राया सुसइ । केण य
कालेण मुणिय-वुत्तंता परुप्परं भणिउमाढत्ता —

“जत्थ राया सयं चोरो भंडिओ अ पुरोहिओ^७ ।

वणं भयह नायरया ! जायं [सरणओ भयं] ॥”

अहवा — एगंमि नगरे चउदस-विजाठाण-पारओ छक्कम्म-निरओ सोमदेवो दियवरो ।
सोमसिरी से भारिया । ताण य परितुलिय-रइ-रूव-जोवण-लायन्न-कला-कलाव-रूवा
सोमप्पभा कन्नगा । संपन्न-जुवणा य पलोइया जणएण । जायाणुरागो अ । तीए विरहे
खिजंतं दट्ठूण निबंधेण भारियाए पुट्ठेण साहिओ^८ निययाभिप्पाओ । ‘अवो ! मा मयण-
सर-‘गोचरावडिओ^९ खयं वच्चओ^{१०}’ ति भावंतीए भणिओ^{११} भत्ता तीए — ‘धीरो हवसु, तहा
करेमि जहा अन्नाउ चिय भुंजसि’ । अन्न-दियहंमि भणिया धूया — ‘वच्छे ! एस अम्हाण
कुल-कमो-‘पढमं जक्खेण भुत्ता पच्छा भत्तारमणुगच्छइ, ता कल्लं कसिण-चउदसिए
तमंघयारे रइ-हरे अणालवंती पमाणेज्जसु जक्खं । तक्कालाणुरुव-निवत्तिय-कायवा गया

रइहर । आलिंगण-चुंबणार्इ 'पुवयं जहिच्छमणुभाविय-रइसुहं' खेय-किलंतो समद्वासिओ भट्टो निहाए । 'केरिसो जक्खो?' संजाय-कोऊयाए पुवाणीय-सराव-संपुडत्थ-दीवु-जोएण देट्ठो जणओ । 'अलं मे संकाए'त्ति ।

“सेवेमि निव्विसंका इण्हि जणयं पि किं वियप्पेण ? ।

रंगंमि नच्चियाए अलाहि अंगुट्ठि-करणेण ॥”

भावेंतीए समाढत्तं निव्विसंक्कं सयल-जण-मोहणं । अचंत-रइ-किलंताणि उग्गिये वि दिवसयरे ण वुज्झंति । ततो बोहणत्थं पढिया भट्टिणीए सा गाहुल्लिया —

“जइ उग्गाए वि सूरिं णिहं-पुण्णोन्न (णा न) वुज्झसि अहण्णा ।

एत्थ महं को दोसो ? तुमहं चिय होइ वयणेज्जं ॥”

अदिन्न-पडिसंलावाण पुणो पढिया ए[सा] मागहिय त्ति —

“अचिलुग्गाए वि सूरिं चेइय-धूम-गए वि वायसे ।

भित्ती-गए य आयवे सहि ! सुहिए जणे ण वुज्झइ ॥”

ततो इमं निसामिऊण पढियं से धूयाए —

“तुममेव य अम्म ! आलवे मा हु विमाणय जक्खमागयं ।

जक्खाहडए तायाए अन्नं दाणि गवेस ताययं ॥”

इमं सोऊण भणियं से^१ जणणीए —

“मव मासा कुच्छीए घरिया पासवणे पुलिसे य मद्दिए ।

धूयाए मे गिहिए हडे सरुणए असरुणं मि जायए ॥”

पच्छा गय-संको धूयाए सह भोगे भुंजिउं पयत्तो ।

अहवा - तिविक्रमाभिहाणेणं भट्टेण खणाविऊण महातडागं आरोविया पालिए^२ नाणाविहा रुक्खा । ताण बहुमज्झ-भागे कारावियं देवउलं । अणुवरिसं च पयट्ठिओ छगलग-जागो । तिविक्रमो अट्टज्झाणोवगओ मरिऊण जाओ एल्लो । संपत्त-जोवणो य गहिओ^३ पुत्तेहिं जाग-वहण-निमित्तं । घर-पुत्त-परियण-दंसणाओ^४ समुप्पन्न-जाईसरणो पुव-वत्तिय-देवउल-जागे मारणत्थं नीणेज्जंतो नियय-भासाए बोवूयंतो पुत्ते भणइ — ‘मा ममं णियय-जणयं मारेह’ । चित्तेइ य — ‘अहो ! एयारिसं पावाणुबंधं^५ मए कम्मं^६ पवत्तियं ? जत्थ अहं चिय मारणेज्जो संवोत्तो !’ । इमं च वुत्तंतं निएऊण भणियं अइसइ(य)-नाणिणा —

“सयमेव य लुक्ख लोविए अप्पणिया य वियड ख(खा)णिया ।

उवाइय-लद्धया य ते किं छेला ! वे वे त्ति वाससि ? ॥”

इमं निसामिऊण ठिओ तुण्हिको । ‘अहो ! मुणि-वयणाओ^७ य ट्ठिओ^८ तुण्हिको, ता कारणेण होयवं^९ भावेंतेहिं पुच्छिओ मुणी पुत्तेहि । तेण वि य सेट्ठं — ‘जहेसो मे

१ ह. °इ । २ क. सा ग° । ३ ज. दे । ४ ज. °उ । ५ ह. उ चिय° । ६ ह. क. ज. °वे ।

७ ज. खड । ८ ज. ताइ° ।

अणंतर-जम्म-जणओ' । तेहि भणियं—'को पच्चओ' ?' । मुणिणा भणियं—'पुव्व-
निक्खित्त-णिहाणाणि दावेहि' ति नीओ गेहं । दावियाणि चरणेण निहाणाणि । विम्भिय-
चित्ताण य दावियं भगवया संसारासारत्तणं, परूविओ' संसत्त-मूलो दुविहो वि धम्मो ।
जाया सावगा । छगलगो वि काऊण अणसणं पंचनमोक्कार-परो देवलोगम्मि गओ ।
१० "ता जहा तीए भट्ठिणीए भट्टस्स य सरणमसरणं जायं; एवमम्हाणं पि तुमं सरणं
चेतिओ', जाव तुमं चिय मुससि !" । 'अय(इ)वियक्खणो सि' भणंतेण मुट्ठो
तसकाय-दारओ ।

पुणो वच्चंतेण दिट्ठाऽलंकार-विभूसिया संजई । तेण सा भणिया—

"कडगा य ते कुंडला य ते अंजिय अक्ख तिलय ते ।

१० कंठे अइमुत्तग-मालिया तेण य ते सामण्यस्स किं ? ॥"

धि धि उड्ढाह-कारिए ! पवयणस्स ।

कत्तो तुमं पत्तो एसि रोसेण धमधमंतो ? ण चि(वि)य जाणामि पासेज्जा ॥

पच्छा ताए भण्णइ ति—

"समणो सि संजओ' सि वंभयारि सम-लेट्ठ-कंचणो ।

१५ वेहास्य-वाइओ' अंतं जिट्ठज्जा ! के ते पडिग्गहे ? ॥

राई-सरिसव-मित्ताणि पर-च्छिद्वाणि पेच्छसे ।

अप्पणो बिल्ल-मित्ताणि पिच्छंतो वि न पिच्छई ! ॥"

एवं च ताए उव(वा)लट्ठो पुणो वि गंतुं पयट्ठो पेच्छइ खंधावार-सणाहं नरनाहमा-
गच्छंतं । पणमिऊण राइणा भणियं अणेच्छंतो वि संविभागं बला मोडीए घेत्तूण
२० पडिग्गहं जाव देइ ताव निवडियं सुवन्नयं । ततो विलखीभूओ' । दूरं पुणो दावियं
चेल्लएण नियय-रूवं, भणियो' य सो 'किमेवं तए समाढत्तं ?' । सूरिणा भणियं—'किं
करेमो ? ण केण य देवत्तं साहियं' । तेण भणियं—'न संपयं बाहुल्लेण तियसावतारो' ।

अओ भन्नइ—सम्मत्ते दढ-चेत्तेण होयवं ॥

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

२५ सिट्ठं विसिट्ठ-चरियं निसुणंतो लहइ निवाणं ॥

॥ अज्जासाढ-क्खाणयं समत्तं ॥

पुनरपि दानमधिकृत्य धर्मोपदेशमाह—

सिज्जंस-चंदणज्जा-कयउन्नय-सालिभट्ट-नामाणो ।

महरिसि-दाणाहरणा निदिट्ठा पुव्व-सूरीहि ॥ २६

३० [श्रेयांस-चन्दनार्या-कृतपुण्यक-शालिभट्टनामानः ।

महर्षिदानाभरणा निर्दिष्टाः पूर्वसूरिभिः ॥ २६]

भावार्थस्तु चतुर्भ्यः कथानकेभ्योऽवसेयस्तानि चामूनि—

[२९. दाने श्रेयांसकथा]

अत्थि गयपुरे नगरे बाहुबलि-पुत्तो सोमप्पभो राया । तस्स य राय-गुण-संकेय-
ट्ठाणं सिज्जंसो यु(जु)वराया । तेण य सुमिणंमि सुरसेलो सामायंतोऽमय-कलसेहिमहिसित्तो
अहिययरं दिप्पिउमाढत्तो । तहा नयर-सेट्ठिणा खुबुद्धिणा दिट्ठं सहस्सरस्सीहेत्तो दिणयर-
विंवं खुड्ढंतं सिज्जंसेण संघडियं अच्चंतं दिप्पिउं पयत्तं । राइणा वि सुमिणे एगस्स
महापुरिसस्स सत्तु-सेन्नेण सह जोज्जंतस्स सावसेसीकय-वइरि-चक्क(वग्ग)स्स सिज्जंसेण
साहियं देन्नं । तेण सव्वं (सिन्नं) पि 'निट्ठवियं ति ।

“कुमारेण कंचणगिरी रवि-विंवं सेट्ठिणा नरेदेण ।

देट्ठो य महापुरिसो समयं सत्तूहि जुज्जंतो ॥

पच्चूसे संमिलिया सुमिणाण फलाइं ते अयाणंता ।

नवरं जंपति इमं कल्लाणं होहिति कुमारे ॥”

ततो गया सवे नियय-ट्ठाणेसु । सिज्जंसो वि समारूढो सत्तम-तलं पासायं । अवलो-
व(य)ण-ट्ठिएण य दिट्ठो तेलोकालंकारो उसभसामी पुव्व-दुवारेण पविसमाणो । तं च
दट्ठूण ईहापोह-मग्गण-गवेसणं करंतस्स समुप्पन्नं जाईसरणं । मुच्छिओ य सेत्तो चंदण-
रसाईहि लद्ध-चेयणो य अवयरिओ^१ पासायाउ ट्ठिओ ऽंगण-मज्जे । इत्थंतरम्मि
गोयर-चरियाए भमंतो संपत्तो तिहुयण-गुरू । इत्थंतरम्मि आगया गहिय-उच्छुरसा-
पुण्ण-कलसा पुरिसा । ततो 'एयाइं ताइं चिर-चित्तियाइं तिन्नि वि कम्मेण पत्ताइं तायस्स
आगमणं संतं च मण-प्पसाओ^२ य' चित्तितेण भत्ति-बहुमाणं पणमि[ऊ]ण गहिओ-
उच्छुरस-घडो । विन्नत्तं सेयंसेण—'भयवं ! जइ कप्पइ, ता ममाणुग्गह-बुद्धीए
गेण्हसु' । दवाइ-कओ^३ वओ^४ गेण य पसारिया करा जिणेण । पव्हत्थिओ तेसु रसो,
पविट्ठो सव्वंगेसु । समासत्थीभूओ^५ जयगुरु त्ति ।

आहारंतो भयवं नीहारंतो य मंस-चक्खूहिं ।

न य दीसइ नेय पडइ तस्स कर-संठियं दव्वं ॥

तओ^१ गयणा-रूढेहिं हरिस-भर-निभरंगेहि विमुक्कं तियसेहिं विट्ठाय-दसद्ध-वन्न-
कुसुम-वरिसं सह गंधोदएण । कओ चेलुक्खेवो । समाहयाओ दुंदुहीओ । निवडिया
अद्धतेरस-कोडी-पमाणा रयण-खुट्ठी । 'अहो ! दाणं सुदिन्नं' च समुग्घुट्ठं तियस-
मागहेहिं । अवयरिया तियसा । संपत्तो विम्हइय-मणो सव्वो वि लोगो त्ति । अवि य—

हरिस-भर-निभरंगेहिं पुच्छिओ नर-गणेहिं सिज्जंसो ।

कह भणसु तए णायं जह दिज्जइ भयवओ भेक्खा ? ॥

जाई-सरणेण अहं एवं जाणामि तह य भणिओ म्हि ।

अट्ठ भवे जिण-सहिओ सुमिणाण फलं च जिण-दाणं ॥

एतेसिं जं दिन्नं तं चिय दव्वं परे वि विभवम्मि ।

जं विंधइ तं सारं दस-हत्थस्सावि कुंतस्स ॥

कय-पुन्नाण गिहेसु एते ठायंति तिहु[य]णाणंदा ।

न कइया वि कप्पदुमा उर्विति पावाण निलएसु ॥

को कम्म भव-ग्गहणे आसि तुमं जिणवरस्स णे साह ।
 पुट्ठो कहेइ ताणं सिज्जंसो अट्ठ-भव-चरियं ॥
 सबं पि इमं भणियं सवित्थरं कण्ह-जणय-हिंडीए ।
 नामाभिहाण-मित्तं भणिमो एत्थं निसामेह ॥
 ईसाणे जिणजीवो ललियंग-सुरो अहं पि से जाया ।
 पुव्व-भवे निन्नामा सयंपभा पढम-जम्ममि ॥
 पुव्वविदेहे लोहग्गलम्मि नयरंमि वयरजंघो त्ति ।
 उप्पन्नो जिणजीवो अहयं से भारिया बित्तिए ॥
 तईय-भवे जिणजीवो मिहुणग-पुरिसो अहं पि से जाया ।
 उप्पन्ना तेण समा सुरसुंदरि-रूव-भोगेछा ॥
 भोत्तूण तत्थ भोगे तत्तो आउ-क्खयंमि संपत्ते ।
 उप्पन्ना दो बि सुरा चउत्थ-जम्मम्मि सोहंमे ॥
 वेज्ज-सुओ जिणजीवो अहयं पुण तस्स छट्ठओ मेत्तो ।
 पञ्चन्न-सेट्ठि-तणओ केसव-नामो त्ति पंचमए ॥
 अवरविदेहाहिंतो मरिऊणं दो वि अञ्चुए जाया ।
 छट्ठम्मि भव-ग्गहणे देवा तियसेंद-संकासा ॥
 पुंडरीणिणीए भयवं नामेण आसि वयरनाभो त्ति ।
 अहयं पि सारही से पवइया दो वि सत्तमए ॥
 अकलंकं सामन्नं काऊणं दो वि मरण-समयंमि ।
 अट्ठभवम्मि जाया देवा सबड्डसिद्धंमि ॥
 सबड्डाओ भयवं उप्पन्नो भारहंमि तित्थयरो ।
 अहयं पि से पपुत्तो सिज्जंस-कुमारनामो त्ति ॥
 निसुयं च मए पुच्छिंति(पुर्विं) तित्थयराओ जहेस भरहम्मि ।
 आयाहि-तित्थयरो दिट्ठं पुवं च से लिंगं ॥
 ता तं सबं मुणिउं दट्ठूणं जिणं च जाणियं सबं ।
 जह एवं से दिन्नं भिक्खाई बहु-फलं होइ ॥
 जंमि पएसे गहिया भिक्खा मा तत्थ कोइ चलणेहि ।
 ठाहि ति रि(र)यणेहिं कओ थूभो कुमरेण भत्तीए ॥
 थूभस्स पूयणपरं कुमरं पुच्छंति सो वि सिं कहेइ ।
 आइयर-मंडलमिणं लोगो वि तह चिय करेइ ॥
 आइच्च-मंडलमिणं जायं कालेण गच्छमाणेण ।
 सिज्जंसो विव तम्हा मुणीण देजाहि मुणि-दाणं ॥
 सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।
 सेज्जंस-जिणाण फुडं निसुणंतो लहइ निवाणं ॥
 ॥ सिज्जंस-कहाणयं ॥

— [३०. दाने चन्दनार्या-कथा] —

जहा सयाणीएणं पिल्लियस्स चंपाए दहिवाहण-खंधावारस्स पा(प)लायमाणस्स भारिया धारिणी-नामा वसुमइए धूयाए सह इकेणं पुरिसेण गहिया । पंथम्मि धारिणीए मयाए दिन्ना मोल्लेण वसुमई वणिणो । अइविणिय त्ति दिन्नं से नामं चंदणा । जह य वणिय-जायाए ईसाए केसे गुंडाविऊण नियलिऊण घरे छुटा; विलवंतस्स य वणिणो जहा कम्मयरिए साहिया, कुंमासे दाऊण लोहार-गेहं वणिओ गओ; जहा य छम्मासो-ववासी तित्थयरो परम-भत्तीए पाराविओ, तियसा अवयरिया, रयण-बुट्टी जाया, तह सब्बमिणं सवित्थरं उवएसमाला-विवरणाओ नेयवं ति ॥

॥ चंदणज्जा-कहाणयं समत्तं ॥

— [३१. दाने कृतपुण्य-कथा] —

तन्नगपालीए सुओ ऊसव-दियहंमि पायसं बहुयं ।

खजंतं दट्ठणं णिय-जणणिं^१ पायस-कएणं ॥

चित्तेइ सा परुत्ता तीए करुणाए सेस-महिलाहिं ।

दिन्नं खीराईणं तीए वि य साहिया खीरी ॥

घय-गुल्ल-संजुत्ताए भाणं पुत्तस्स सा भरेऊणं ।

घर-मज्झंमि पविट्ठा अह पु(प)त्तं मुणिवरं दट्ठं ॥

चित्तेइ दारओ सो धन्नो हं जेण एरिसे काले ।

संपत्तो एस मुणी चित्तिय-फलओ सुर-दुमो व ॥

भत्ति-बहुमाण-पुवं खीरि-विभागंमि दिन्नए संते ।

थेवमिणं पुण दिन्ने तत्तिय-मित्ते वि चित्तेइ ॥

जइ पडइ एत्थ तित्तं लवणं वा तो विणस्सए एसा ।

ता देमि सेसयं पि य जेण धणी होइ सब्बेण ॥

सवोवाहि-विसुद्धा दिन्ना सब्बा वि तेण दाणेण ।

मणुय-भवम्मि निवट्ठा भोगा सुरनाह-संकासा ॥

मरिउं विसुइयाए रयणीए पट्ठणम्मि रायगिहे ।

धणपाल-महिलियाए भदाए पहाण-सुमिणेण ॥

वज्जरिओ उववन्नो लोगो तं भणइ नूण कयपुण्णो^२ ।

गब्भो जो इत्थ घरे जाही बहु-रयण-सारंमि ॥

कमेण य चित्तिय-संपज्जंत-डोहला पसूया भदा । समत्थ-लक्खणाणुगओ जाओ दारओ । वट्ठाविओ इब्भो । कयं महावट्ठावणयं । लोग-भणियमणुयत्तंतेहि य पसत्थ-^{३०} वासरे कयं से णामं कयपुत्तओ । वट्ठिओ देहोवचएणं कला-कलावेण य । विवाहाविओ नियय-रूवाणुरूवं गुरुहिं इब्भ-बालियं महाविच्छुण्णं ।

सत्थत्थ-वियारेणं कला-कलावेण खित्त-चित्तस्स ॥

इत्थीसु सुंदरासु वि मुणिणो व पु(ण) रज्जए चेतं ।

ततो भणिओ भद्दाए भत्तारो - 'तहा कुणसु जहा कुमारो झत्ति विसए सेवेइ' । तेण भणियं ति -

आहार-भय-परिग्गह-मेहुण-सन्ना अणुहवइ ताओ ।

गिण्हंति सब्ब-सत्ता अब्बो ! किं तदुवएसेणं ? ॥

पुणरुत्तं च भन्नमाणेण मेलिओ जणएण दुल्ललिय-गोड्डिय-पवेसिओ गणिया-गेहे ।
नियत्ता वयंसया । समाढत्तो वसंतसेणाए सह भुंजिउं भोगे । रइ-सागरावगाढस्स य
पम्हुट्ठ-जणणि-जणयाइ-कायवस्स समइकंतो कोइ कालो । अन्नया भणिओ वसंतसेणाए
॥ पण्होत्तरं किंचि पढसु त्ति ।

“को पडिसेहे^१ वन्नो ? परोक्ख-रमणीओ भन्नए कह पु ? ।

को व विसायंमि ठिओ ? को वा धरणीए खलु सामी ? ॥

दोक्खेणं का वि(दि)ज्जइ ? का वा असईण वल्लहा लोए ? ।

गयणंमि को व रेहइ ? निवसइ जंतूण का हियए ? ॥

चक्काणं के दइया ? दाणे भण को उ वन्निओ धाऊ ? ।

के वा वरिसंमि ठिया ? विभूसणा के वि सिहिणाणं ? ॥

भन्नंतु कह व गोल्ला ? मा सा हा रा हु उत्तरं तिन्नि वाराओ ।

अणुलोमं पडिलोमं वत्थु-समत्थं तह समत्थं च ॥”

वसंतसेणाए पढियं -

“किमिहेच्छत्युदैन्यार्त्तः ? किं वा मल्लेन चेष्यते ? ।

लोका हिमार्दिताः कं च प्रार्थयन्तीह कं बलम् ॥”

तेण भणियं पिए ! उत्तरं पढियं । पुणरवि पढियं कय[पु]न्नेणं ति -

“को पुहईए सामी ? को वा रयणीए ? कत्थ छम्मासा ? ।

दाणंमि को व धाऊ ? को वा वन्नो निसेहंमि ? ॥

बोहेसि केसवं कह ? को वा धाऊ गईए निदिट्ठो ? ।

अम्हय-बहुवयणंमि य कं रूवं भणसु छट्ठीए ? ॥

तरुणाण कत्थ निवडइ देट्ठी ? वाराओ दोन्नि अणुलोमं ।

तइयाए पुण समत्थं उत्तरमेयस्स जाणाहि ॥”

तं च इमं रा मा य णे ।

एवं च तीए सह भोगासत्तस्स दुवालसेहिं वरिसेहिं निद्धणीकयं कुलं, लोगंतरीभूया
जणणि-जणया, पण्डा सवा वि घर-लच्छी । चरिम-दिवसे य पेसियाणि से भारियाए
निययाणि आभरगा(णा)णि । अब्बो ! निद्धणीकयं कयपुन्नयस्स गेहं मन्नंतीए रूवय-
सहस्सेण सह पेसियाणि वाइयाए आहरणाणि । अन्न-दियहंमि भणिया वसंतसेणा-

धोव-कुसुंभय-सरिसो एस कयपुनओ, ता अलमियाणिमणेण । तीए भणियं - 'अम्मो ! मा एवं भणसु, मणोरहाइरेत्तं दिनमणेण दव्वं' । तीए भणियं -

'जं दिन्नं तं गहियं, इण्हि से णत्थि तेण णीणेमो ।

अम्हाण एस धम्मो, मा धम्माइकमं कुणसु ॥'

'बोडाण एस धम्मो पहाण-गणियाण लज्जणं एयं ।

अन्नं च पुणो दाहिई एसो चिय इच्छियं दव्वं ॥'

ता अम्मो ! अलमणेण अयस-निवंधणेण दुरज्जवसाएणं । अन्नं च -

'नेय जोवणम्मि लुद्धा अहयं रयणेहिं विविह-रूवेहिं ।

गुण-लुद्धा ते य गुणा पज्जत्ता इत्थं पुरिसंमि ॥'

कलुसिय-चिता ठिता तुण्हिका वाइया । दा(पा)ऊण य मज्जं रयणीए मंचयारूढो ॥
मुक्को देवउलियाए । निदा-खय-विबुद्धो य चित्तिउं पयत्तो - हंत ! किमेस सुमिणओ ?
किं वा मोहो ? किमिंदयालं वा ? पयइ-विवज्जासो किं ? किं वा खेत्तंतरं ? । मुणिय-मणो-
वियप्पाए य भणिओ पास-वत्तिणीए चेडीए - 'अलं सेस-वियप्पेहिं, नियय-धम्ममणुसरं-
तीए निच्छुद्धो वसंतसेणा-मड्डाए जोन्न-कुट्टिणीए, ता वच्चसु णियय-मंदिरं' । विमण-
दोम्मणो पयट्ठो(ट्ठो) गेहाभिमुहं । महारन्नं पिव णट्ठ-माणसं, कुकइ-कव्वं पिव गय-सुवण्णा- ॥
लंकारं, सुक-तडागं पिव पणट्ठ-सोहं दिट्ठं मंदिरं । अब्भुट्ठिओ भारियाए, साहिओ
सवो वि जणणि-जणय-मरण-पज्जवसाणो गेह-बुत्तंतो । अवि य -

तं किं पि अणन्न-समं दुक्खं से आसि तंमि समयम्मि ।

जं कहिऊण न तीरइ सारिच्छं नारय-दुहेण ॥

पुच्छिया य सा किंचि भंड-मोल्लमत्थि ? । तीए वि दावियाणि आहरणगाणि, २०
रूवय-सहस्सं च । 'कह मेत्ताईण अयस-कलंकियमप्पाणं दाएमि ?' मन्नमाणेण भणिया
भारिया - 'वच्चाओ देसंतरं' । तद्विसं च रिउ-न्हायाए सह वसिओ । गम्भो य लग्गो
पवड्डिउं । अन्न-दिवसंमि पयट्ठो सत्थो, तेण सह पट्ठिओ देवउलियाए मंचयारूढो ।
एत्थंतरम्मि तहाविह-भवियवयाए एगाए ईसरीए प[व]हण-भंग-विवन्नं पुत्तं नाऊण 'मा
तणय-रहियं मंदिरं राया विलुंप्पिस्सइ, ता गवेसेमि किंचि पुरिसं' ति मन्नमाणीए २५
सत्थ-मज्झाओ उट्ठाविऊण कयपुनओ नीओ नियय-गेहे । वधूण पुरओ कंठे धित्थूण
रोवियं(उं) पयत्तं ति ।

पावाए मज्झ पुत्तय ! वालो चिय अवहिओ तुमं तइया ।

महि-मंडले गविट्ठो ण य लद्धा तुज्झ वत्ता वि ॥

जा अज्ज दिणे मुणिणा कहिओ ते आगमो तहा सुमिणे ।

दिट्ठो य कप्परुक्खो तओ तुमं पाविओ इहयं ॥

ता कत्थ य वेड्ढिओ तं कत्थ य भमिओ सि एत्तियं कालं ? ।

किं वा वि सुहं दुक्खमणुभूयं वच्छ ! मे साह ॥

पावा य अहं पुत्तय ! जा तुह विरहंमि जीविया जाया ।

ओवारणयं भिह कया गुणसागर ! तुज्झ देहस्स ॥

हियएण जाइं तुह चेंतियाइं पावाइं ताणि मा वच्छ ! ।
 निवडंतु वेरियाण वि तुह गुणनिहि ! विरह-दद्राए ॥
 विहुरेसु य देवयाए एत्तिय-कालं च रक्खिओ जाय ! ।
 मह जीविएण सुपुरिस ! कप्पाऊ होसु तं तत्थ ॥
 अणुभावेणं तियसाइयाण तेएण तह सईणं तु ।
 पालेसु नियय-वंसं घर-विच्छड्डं च अणुहवसु ॥
 देसंतरे विवन्नो भाऊजायाण तुज्झ भत्तारो ॥
 होसु चउण्ह वि सामी इण्हि एयाण तं वच्छ ! ॥
 इय तीए तह पलत्तं वियड्ड-वणिणीइ जोत्ति-घडणाहि ।
 जह संसयाइ-रहियं पडिवन्नं तेहि से वयणं ॥

एवं च जम्मंतर-देन्न-महरिसि-दाण-पुन्नाणुभाव-जणियं विसय-सुहमणुहवंतस्स
 समइकंताणि दुवालस वरिसाणि । जाया चउण्हं पि पुत्ता । इत्थंतरम्मि कहिओ
 सव्भावो सासूए वहूण । घर-संरक्खणत्थमेस अमुणिय-परमत्थो मए कयपुन्नओ छूढो ।
 उप्पन्ना भे पुत्ता, थिरीभूओ घर-सारो, ता अलमियाणिमेतेण । ताहि भणियं -
 सगुणो व होउ अह निगुणो अहव होउ पर-पुरिसो ।
 तह वि य जो परिभुत्तो सो अम्मो ! अम्ह भत्तारो ॥

अंवाडेऊण तओ थेरी परिभणइ - 'इक्खु-छोईय-संकासो से दइओ, ता एयं झत्ति
 नीणेहिं ।' जाणिऊण य से नेच्छयं रयण-गब्भिमण-मोदगाण कया ऊससि(सीस)यंमि कोत्थ-
 लिया । मज्जामय-णिब्भरो मंचयारूढो मुक्को तीए चेव देवउलियाए । निहा-खय-विबुद्धेण
 य मुणिओ एस वुत्तंतो । तहाविह-भवियवयाए तंमि चेव दियहंमि आवासिओ^१ तत्थेव
 सो सत्थो । पहाय-समए य पट्टविओ^२ भत्तार-न्नेसणत्थं तीए पुरिसो । दिट्ठो अणेण
 कयपुन्नओ^३ गओ^४ गेहं अब्भुट्ठिओ^५ महिलाए, गहिया संवल-पुट्टलिया, अब्भंगिओ^६
 कयपुन्नो । तईया^७ समुप्पन्न-गव्भाए जाओ^८ दारओ^९ लेहसालाओ^{१०} आगओ^{११} भोयणं
 जायंतो दिन्नो पुट्टलियाए मोयगो । तं च खायमाणो निग्गओ^{१२} बाहिं । अब्भिमडियं रयणं
 दिट्ठं से सली(मी)वेहिं गया कंदुयावणं, देन्नं पूइस्स 'अणुदियहं पूयलियाओ^{१३} दायवाओ^{१४}
 भणंतंहिं । घरणीए य मोदए भिंदंतीए देट्ठाणि रयणाणि । तीए भणियं - 'किं कारणं
 मोदएसु रयणाणि छूढाणि ?' । मुणियाभिप्पाएण य भणियमणेणं 'सुंक्क-भएणं' । रयण-
 सामत्थओ दाण-जणिय-पुन्नाणुभावेण य जाओ^{१५} वेसमण-संकासो । आणा-णिहेस-परा
 जाया सव्वे वि सयण-बंधु-परियणाइणो । एवं च तिवग्ग-सारं जियलोग-सुहमणुहवंतस्स
 समइकंतो कोइ कालो । अन्नया सेणियराइणो नईए^{१६} पियंतो गहिओ तंतुएणं सेयणय-
 करिवरो । साहियं अभयकुमारस्स । गवेसाविओ रयणाण मज्झे जलकंत-मणी । जाव
 खणंतरेण ण लब्भइ । ता मा करिणो अच्चाहियं भविस्सइ त्ति मन्नमाणेण दवाविओ^{१७}
 राइणा 'पडहओ^{१८} - 'जो जलकंत-मणिमुवणेइ, तस्स राया सह धूयाए अद्रं रज्जस्स देइ' ।
 इमं सोऊण समप्पिओ^{१९} पूइएण जलकंतो, पक्खित्तो जल-मज्झे । तदुज्जोएणं थलं मन्नमाणो

पण्डो तंतुओ,^१ आणिओ^२ करी । पुच्छिओ^३ पूइओ, कत्तो ते जलकंतो ? फुडं साहेजसु ।
ततो साहिओ^४ परमत्थो जहा कयपुन्नय-पुत्तेण दिन्नो । 'निहाणं चेव मयलंछणो कंतिणो,
सोमयाईणं' मन्नमाणेण सबहुमाणं दिन्ना धूया राइणा कयपुन्नस्स सह अद्वरजेण ।
महा-विच्छङ्गेण य वत्तो वारिज्जय-महूसवो । जाया अभएण सह सम्भाव-सारा मित्ती ।
अन्न-दियहंमि सिट्ठं अभयस्स - 'सपुत्ताओ' अत्थि मम अन्नाओ' वि एत्थ चत्तारि ।
भारियाओ,^५ नवरं मंदिरं न याणामो' । तओ^६ काराविऊण दोहिं दुवारेहिं आययणं
पय(इ)ट्ठिया कयपुन्नय-संकासा जक्ख-पडिमा । घोसाविया जक्ख-महिमा । पयट्ठाओ^७
सवाओ' वि इत्थियाओ' सडिंभाओ पुवेण जक्खं पूइऊण पच्छिम-दारंमि नीहरंति ।
तत्थ ठिया पेच्छंति अभय-कयपुन्नया । ताओ^८ य से भारियाओ' कयपुन्नाणुरूवं
जक्खं निएऊण रोविउं पयत्ताओ' ।

“काउं दइय-पसंगं हयास ! रे देव ! अवहिओ कीस ? ।

दाऊण निहिं उप्पाडियाणि अम्हाण अच्छीणि ॥”

तणया य 'वप्पो वप्पो' त्ति भणंता जक्खं समारूढा । तओ^९ भणियं कयपुन्नएणं -
'एयाउ सडिंभयाउ ममं भारियाउ' । वाहि(ह)रिया अभएण । देट्ठो भत्तारो, आणंदिया
चित्तेण । अंवाडिया थेरी । गिण्हाविओ^{१०} घर-सारो । वसंतसेणाए वि जक्खं पूइऊण ।
भणिया सहियाओ' - 'तहा तक्केमि संपयं पि य जह सुमिणंमि पच्चूसे पिययमाणुकारिणा
केणावि दिवपुरिसेण य आलिंगिया, जहा गेहाओ' आगच्छंतीए पसत्थ-सउणा
णिमेत्ताणि जायाणि, जहा वामच्छि-भुयाओ फुरंति, जहा य जक्ख-दंसणाओ
हरिसाइसओ जाओ, तहा तक्केमि संपयं पिएण सह समागमं' । णीहरंतीए य दिट्ठो
अभएण सह मंतयंतो कयपुन्नओ । अवि य -

“तं किं पि अणण्ण-समं दइए दिट्ठंमि होइ मण-सोक्खं ।

जं कहिऊण न तीरइ संकासं निरुवम-सुहेणं ॥”

संजायाणंदाए संपत्त-हरिसो भणिओ कयपुन्नओ वसंतसेणाए - 'कय-वेणी-बंधणाए
पुहइ-मंडलमन्नेसावंतीए दुवालस-वरिसस्स अज्ज दिट्ठो सि' । नीणियाओ^{११} सवाओ'
नियय-मंदिरे । अपि च -

“द्वीपादन्यस्सादपि मध्यादपि जलनिधेर्दिशोऽप्यन्तात् ।

आनीय झटिति घटयति विधिरभिमतमभिमुखीभूतः ॥”

समाढत्तं महावद्वावणयं ति ।

दिज्जं [त-] पाण-भोयण-वरवत्थाहरण-रयण-सोहिल्लं ।

आणंदिय-पुर-लोगं जायं वद्वावणं तत्थ ॥

एवं च तस्स रइ-संकासाहि सत्तहि वहूहिं सह जंमंतर-महि(ह)रिसिणो दाणेण
निवत्तिय-पुन्नाणुभाव-जिण(जणि)यं तिवग्ग-सार-विसिट्ठ-जण-पसंसणेज्जं अभग्ग-माण-
पसरं परमत्थ-संपाडण-सयण्हं जीयलोग[सुह]मणुहवंतस्स समइकंतो कोइ कालो ।

अन्नया नीसेस-गुण-गणालंकिओ^१ अलंकिय-सुर-मणुय-पणय-पाय-पंकओ^२ पंकय-निह(हि)-
 त्चरणारविंदो^३ अरविंद-गम्भ-संकास-वन्न-पयडिय-दिसा-मंडलो समोसरिओ तेलोक-
 मंगल-पईवो चउद्दस-समणसहस्साणुगम्ममाणो भगवं सिरिवद्धमाणसामी तित्थयरो
 गुणसिलए उज्जाणे । निवृत्तियं तियसेहिं समोसरणं । अवयरिया तियसा, निरुद्धं अंवरतलं
 विमाण-मालाहि । वद्धाविओ^४ सेणिओ^५ तित्थयरागमणेण निउत्त-पुरिसेहिं । दिन्नं से
 पारिओसियं । पयड्यो महाविच्छड्डुणं भगवओ वंदण-वडियाए, पत्तो तमुद्देसं । वंदिओ
 तित्थयरो सह गोयमाईहिं अणाविकखणियमाणंदसुहमणुहवंतो निसन्नो । तहा
 वत्ता नागरया सह कयपुत्तेणं । पत्थुया धम्मकहा । अवि य-

“तित्थ-पणामं काउं कहेइ साहारणेण सदेण ।

११

सवेसिं सत्ताणं तेलोक-दिवा(वा)यरो वीरो ॥

जीवा य अजीवा वि य दुविहो लोगो समासओ भणिओ ।

तत्थाजीवा तिविहा-धम्माधम्मा तहा गयणं ॥

जीवा वि य दु-वियप्पा सिद्धा संसारिणो य नाइ(य)वा ।

सिद्धा पण्णरस-विहा तित्थातित्थाइ-भेएणं ॥

१२

संसारत्था दुविहा थावरनामा तसा य पंचविहा ।

पुढवि-जल-जलण-मारुय-वण थावरजंतुणो भणिया ॥

पज्जत्तापज्जत्ता इक्किक्का ते भवे पुणो दुविहा ।

पत्तेयाणंत-गया तरुणो च्चिय न उण सेसा वि ॥

नेरइ-माणुय-तिरिया देवा य चउविहा तसा होंति ।

२०

‘नेरइया सत्तविहा रयणाणि(इ)-महातमंताओ’ ॥

जल-थल-नहयल-तिविहा(रिया) कम्माकम्माइं अंतरदीवा ।

मणुया वि होंति तिविहा देवा वि चउविहा सवे ॥

असुरा नाग-सुवन्ना उदही-विज्जू-वणेंद-जलणेंदा ।

वाऊ-दीव-दिसेंदा कमसो भवणाहिवा दसहा ॥

२६

किंनर-किंपुरिस-महोरगा य गंधव-जक्ख-रक्खा य ।

भूय-गणा य पिसाया अट्टविहा वंतरा भणिया ॥

चंदाइच्चा य गहा नक्खत्ता तारया य पंचविहा ।

जोइसिया कप्पयगा कप्पातीता य उवरिल्ला ॥

सोहंमीसाण-सणंकुमार-माहिंद-वंभलोगा य ।

३०

लंत-महासुकंमि य सहस्सारे आणए णवमे ॥

पाणय-आरण-अच्चुय-चारसमे कप्पवासिणो देवा(वा) ।

कप्पाईया दुविहा गेविज्जाणुत्तरा भणिया ॥

हिड्डिम-पढमा हिड्डिल्ल-मज्झिमा हिड्डिमोवरिल्ला य ।

मज्झिम-पढमा नवरं मज्झिम-मज्झिमा मज्झिमोवरिमा ॥

उवरिम-पढमा उवरिम-मज्झिमा उवरिमोवरिल्ला य ।

एए नव गेविज्जा पंचविहाणुत्तरा देवा ॥

जय-विजय-जयंत-अपराजिएसु सव्वट्टसिद्धि-पंचमए ।

एतेसु [अ]णुत्तर-सुरा गय-कामा वीयरग व ॥

एते सव्वे संसारिणो त्ति अट्टविह-कम्म-मल-मय(इ)ला ।

अट्टविहं पुण कम्मं समासओ' संपवक्खामि ॥

नाणावरणिज्जं दंसणावरणेज्जं वेयणियं मोहणेज्जं आउयं नामं गोयं अंतरायं च ।

तत्थ नाणावरणिज्जं पंचविहं पण्णत्तं तं जहा - मइनाणावरणिज्जं, सुयनाणावरणिज्जं, ओहिनाणावरणिज्जं, मणपज्जवनाणावरणिज्जं, केवलनाणावरणिज्जं । जंमि 'ओदिन्ने जंतू हेयाहेयं न जाणए वुच्छं तं खलु नाणावरणं । दंसणावरणयं नवहा - चक्खु-दंसणा-वरणं, अचक्खु-दंसणावरणं, 'ओहिदंसणावरणं, केवलदंसणावरणं, निहा-पणगं च त्ति ।

सुह-पडिबोहा निहा दुह-पडिबोहा य णिह-णिहा य ।

पयला होइ ठियस्स उ पयला-पयला य चंक्रमओ' ॥

अइसंकिलिट्ठ-कम्माण वेयणे होइ थीणद्धी ।

महणिहा दिण-चैतिय-चावारय-साहणी पायं ॥

जंमि उदेन्ने जंतू हेयाहेयं न पेच्छए तमिह दंसणावरणकंमं । वेयणियं साय-मियरं च ।

अट्टावीस-वियप्पं मोहणीयं कोह-माण-मय-लोभा ।

चत्तारि चउवियप्पा अणाइ-भेएण सोलसओ' ॥

इत्थी-पुरिस-नपुंसग-वेयतिगं सम्म-मिच्छं मीसं च ।

हासो रई अरई भय-सोगा तह दुगंछा य ॥

नारय-तिरिय-नरामर-आऊकम्मं च चउविहं जेण ।

वेडस-व(ख)इल्लो व दढं अणवरयं भमइ संसारे ॥

नामं दुचत्त-भेयं गइ-जाइ-सरीर-अंगुवंगाइं ।

बंधण-संधायण-संधयण-संठाण-नामं च ॥

तह वण्ण-गंध-रस-फास-नाम अगरु-लहुयं च बोद्धवं ।

उवघाय-पराघायाणुपुवि-ऊसास-नामं च ॥

आयावुज्जोय-विहायगई य तस-थावराभिहाणं च ।

बायर-सुहुमं च पुणो पज्जत्तं तह य अपज्जत्तं ॥

पत्तेयं साहारणं थिरमथिर-सुभासुभं च नायवं ।

सुभग-दूभगणामं ससर तह दूसरं चेव ॥

आइज्जमणाइज्जं जस-कित्तीणाममयस-कित्तिं च ।

णिम्माणनाममउलं चरिमं तित्थयरनामं च ॥

गोयं च दुविहभेयं उच्चागोयं तहेव णीयं च ।

चरिमं पंच-पयारं समासओ तं पवक्खामि ॥

अह दाण-लाभ-भोगोपभोग-विरियंतराइयं जाण ।

चित्तं पोग्गलरूवं विन्नेयं सबमेवेयं ॥

एगपरिणाम-परिसंठियस्स उक्कोसिया जहन्नायं ।

सवस्स वि होइ ठिई भणिमो कम्मस्स तं सुणसु ॥

आइल्लाणं तिण्हं चरिमस्स य तीस कोडिकोडीओ^१ ।

इअराण मोहणिज्जस्स सत्तरी होइ विन्नेया ॥

णामस्स य गोयस्स य वीसं उक्कोसिया ठिई भणिया ।

तित्तीस-सागराई परमा आउस्स बोधवा ॥

वेयणियस्स जहन्ना बारस^२ नामस्स अट्ट उ मुहुत्ता ।

सेसाण जहन्न-ठिई भिन्न-मुहुत्तं विणिदिट्ठा ॥

अट्टविहं पि य कम्मं संसार-निबंध्यं तु एयंमि ।

खीणे लहंति मोक्खं खमणोवाओ^३ इमो तस्स ॥

दंसण-नाण-चरित्ताणि खवण-हेऊणि दंसणं तिविहं ।

खइयं खओ^४ वसमियं उवसमियमिह समासेणं ॥

आभिणिवोहियनाणं सुयनाणं चेव ओहिनाणं च ।

तह मणपज्जवनाणं केवलनाणं च पंचमयं ॥

सामाइयं च पढमं छेओवट्ठावणं भवे वीयं ।

परिहार-विसुद्धी य मुहुमं तह संपरायं च ॥

तत्तो य अहक्खायं खायं सवमि जीवलोगम्मि ।

जं चरिऊण सुविहिया वच्चंति अयरामरं ठाणं ॥

ता भो देवाणुप्पिया ! दुल्लहो मणुस्साइओ संयमावसाणो एस तर-तम-जोगो ।

माणुस्स-खेत्त-जाई-कुल-रूवारोय(ग्ग)माउयं बुद्धी ।

सम(व)णोग्गह-सद्धा संजमो य लोगंमि दुलहाइं ॥

ता पडिवज्जह चरित्तधम्मं ।^१ एयं तित्थयर-वयणं सोऊण निक्खंता अणेगे, अने

सावया संवुत्ता । कयपुन्नएण वि पुच्छियं संपत्ति-विपत्ति-कारणं । भगवया साहियं
अंतरिय-पायस-दाणं ।

तिन्नि विभागा देन्ना अंतरिया पायसस्स तो तेण ।

अंतरियं भोगसुहं जायं सेसाओ^१ दाणाओ^२ ॥

ततो मुणिय-परभव-वुत्तंतो तक्कालाणुरूव-विणि[व]त्तियासेस-कायवो महाविभूईए

समुप्पन्न-महासंवेगाइओ^३ पवइओ^४ कयपुन्नो त्ति ।

अह भन्नइ-जहा कयपुन्नएण दाणं दिन्नं तहा दायवं ति ।

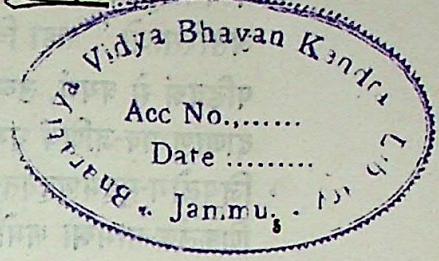
सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

कयपुन्नयस्स पुन्नं सोऊणं देहि मुणि-दाणं ॥

॥ कयपुन्न-क्खाणयं^१ समत्तं ॥

[३२. दाने शालिभद्र-कथा]

उच्छन्न-कुला' धन्ना पुत्तो से संगमो त्ति चारेइ ।
 लोगाणं तन्नयाइं सुपसिद्धे' स्यालिगामंमि ॥
 गेहे गेहे खीरं दद्वुणं ऊसवंमि निय-जणणि ।
 पायस-कण चड्डइ अमुणेंतो रोइरो तणओ' ॥
 खीराईणमभावा पुणरुत्तं पुत्त-जायणा हों(हिं)तो ।
 तं रूयमाणी(णिं) दद्वुण देइ जणो तीए खीराई ॥
 तीए वि रंधेऊणं दिन्नो तणयस्स पायसो भाणे ।
 इत्थंतरम्मि पत्तो महामुणी मास-खमणम्मि ॥
 हरिस-वस-पुलइ-अंगो तं दद्वुं संगमो वि चित्तेइ ।
 धन्नो हं जस्सेसो भोयण-वेलाए संपत्तो ॥
 "देसे कालेऽवसरे पत्ते पत्तंमि 'मोक्ख-तण्हाए ।
 सब्बोवाहि-विसुद्धं दाणं पुत्तेहिं निवडेइ ॥"
 ता को वि अणन्न-समो लाभो दाणाउ होहिइ निरुत्तं ।
 इय चित्तितेण इमं दिन्नो से पायसो तेण ॥
 मुणिणा वि य से भावं नाउं तयणुग्गहाओ' सो गहिओ' ।
 थालीए जो सेसो भुत्तो सो पायसो तेण ॥
 अणुइय-बहुभोयण-तह व(द)रिसमणाओ' सो चेव तीए इ ।
 रयणीए मरिऊणं रायगिहे गोभद-वहूइ भदाए ॥
 उववन्नो सो गम्भे कमेण जायंमि हरिस-पडिहत्थं ।
 जायं सबं पि पुरं कयं च वद्धावणं पिउणा ॥
 सुमिणंमि फलिय-साली दिट्ठो जणणीए तेण से णामं ।
 मासंमि गुरुहिं कयं सुयस्स अह सालिभदो त्ति ॥

वड्ढिओ अणन्न-सरिसेहिं रूवाइ-गुणेहिं, कला-कलावे(वा)इहि य । संपत्तो तिहुयण-
 सलाहणिजं जोवणं । गेहि चिय सरिस-वयो-वेसेहिं वयंसएहिं सह अभिरमंतस्स संपत्तो
सरओ । जम्मि य, रेहंति कमलायरा, सह रायहंसेहिं । हरिसेज्जंति कासया, सह नड-
 नड-छत्तेहिं । वियरंति दरिय-वसभा, सह मत्त-महागएहिं । पसरंति सत्तच्छय-पवणा,
 सह भसलावलीहिं । रेहंति काणणाइं, सह सर-तडागाइएहिं ति । अवि य—

जल-पक्खालिय-विमले रेहइ 'नह-मंदिरंमि ससि-दीवो ।

भदिय-विबोहकाले सारय-लच्छीए दिन्नो व ॥

तओ सालिभद-गुणावज्जिएहिं तन्नयर-वासीहिं इब्भ-सेट्ठि-सत्थवाहाइएहिं उवणी-
 याओ' सवालंकार-विभूसियाओ' से गेहे निरुवम-[रूव]-लायन्न-जोवण-सिंगार-हाव-भाव-
 कला-कोसल्लाइ-सणाहाओ' सवालंकार-विभूसियाओ' बत्तीसं कन्नगाओ' । सबहुमाण-

पत्थणा-पुव्वयं च भणिओ' गोभद्द-सिद्धी तेहिं - 'जइ वि सालिभद्दस्स रुवाइ-गुणेहिं असरिसाओ,' तहा वि अम्हाण णेव्वुई-निमित्तं गेण्हेउ एयाण मंगलेहिं 'करे ति ॥' पडिवन्नं से वयणं, उव्वूढाओ' सव्वाओ' वि महाविच्छङ्गेण । एवं ताहिं सह महारिसि-
 दाणाणुभाव-जणियं धम्मत्थ-काम-सणाहं' विसिद्ध-जण-सलाहणिजं जिणधम्माणुङ्गाण-परं
 ५ जियलोग-सुहमणुहवंतस्स समइकंतो कोइ कालो । अन्नया य से जणओ' निवाहिय-
 णिकलंक-सामन्नो णमोक्कार-परो कय-भत्त-परिच्चाओ' मओ' समानो जाओ' वेमाणिय
 सुरो । तयणुरुव-निवत्तिय-कायवो भोगे भुंजिउं पयत्तो । अब्बुक(क)ड-पुन्नाणुभावओ'
 य संपाडेइ से जणओ' समीहियं सव्वं ति ।

जम्मंतर-महारिसि-देण्ण-दाण-पुन्नाणुभावओ तियसो ।

१०

संपाडेइ जहिच्छं कामे स ह(हि) तस्स बहुयाइ ॥

११

अणुहवमाणस्स सुहं भज्जाइ समं च वच्चए कालो ।

पुन्नेहिं जणणि-जणया कुणंति सव्वाइं कज्जाइं ॥

अन्नया आगंतुय-वणिएहिं राइणो सेणियस्स उवणीयाणि कंवल-रयणाणि । 'अइदु-
 १५ महग्घाई' ति करिय ण गहियाणि । पच्छा निय-गेहे ठियाए भद्दाए सव्वाणि वि
 गहियाणि । 'चेल्लणाए य झूरिज्जमाणीए राइणा वाहराविया ते वणिया । पुच्छिएहिं
 सेट्ठं जहा सालिभद्द-जणणीए सव्वाणि वि गहियाणि । तओ पट्टविद्या तत्थ पुरिसा ।
 नियत्तेहि य साहियं जहा तक्खणं चिय ताणि भद्दाए फाडिऊण वहुयाणं पाय-लूहणाणि
 कयाणि । भणियं च णाए - 'जइ पुराणेहिं कज्जं, ता पेसेमि' । एयं सोऊण गाढयरं
 २० रुद्धा 'चिल्लणा - "एकं पि न गहियं' । विम्हिण 'पट्टविओ पुरिसो राइणा भद्दाए
 समीवे - 'पट्टवेसु सालिभद्दं, पुलोएमि कोऊहलेणं, जस्सेरिसी महाविभूई' ।

गंतूण आगओ सो रन्नो साहेइ जंपए भद्दा ।

'चंदाइच्चा वि ण मे देट्ठा पुत्तेण कइया वि ॥

ण य गेहाओ' वाहिं विणिग्गओ' ता करेइ जइ राया ।
 २५ एकं मज्झ पसायं ता गेहे एउ सयं राया ॥'

अह कोउएण पत्तो नरनाहो पेच्छिऊण घर-सोहं ।

चित्तेइ सग्गमिणमो अवयरियं मच्चलोगंमि ॥

समारूढो चउत्थ-भूमियाए निसन्नो सीहासणे । कया तयणुरुवा पडिवत्ती । सत्तम-
 भूमी-आरूढो भणिओ' सालिभद्दो भद्दाए - 'वच्छ ! राया आगओ, तं पेच्छि(च्छ)सु' ।
 ३० तेण भणियं - 'तुमं चिय से अग्घं जाणसि' । तीए भणियं - 'वच्छ ! न एसो पणियं,
 किं खु तुज्झ सेस-लोगाण य सामी । तं पिच्छिऊण य पणमसु' । ततो इमं असुय-पुव्वं
 निसामिऊण चित्तियमणेण - "धिरत्थु संसारस्स, जंमि तुल्लोयर-पाणि-पाय-वयणाण

परायत्ता । भिच्चभावंमि वट्टंति पाणिणो ता धण्णा साहुणो जे तिहुयण-गुरुमंतरेण अन्नं सामी(मिं) ण पवज्जंति ।

अवि य - नरवइ-वसयाण नराण करिवराणं व णत्थि सोक्खाइं ।

हिय-इच्छयाइं अब्बो ! वेसमण-समाण वि जयंमि ॥

जिणवर-आणाए पुणो वट्टंता पाणिणो इह भवम्मि ।

लहिऊण सामिभावं सिद्धिमविग्घेण वचंति ॥

ता जिण-वयणाणुट्ठाणेण अचंत-दुल्लहं विज्जुलया-चंचलं सफलीकरेमि मणुयत्तणं भावेंतो अलंघणीय-जणणि-वयणाओ' वधू-सहिओ' कामदेवो व सबो-ऊय-लेच्छि-समेओ' अवयरिओ' तत्तो । दिट्ठो राया, कय-पणामो य अच्चायरेण कओ राय(इ)णा उच्छंगे । चेंतियमणेण - 'धण्णो एसो जो नियय-सिरीए तियसिंद-महिमं' परितुलिऊण ठिओ ।' ततो नयणं वु पलोइं से णिएऊण भणिया भद्दा राइणा - 'किमेयं ?' तीए भणियं - 'महाराय ! एयस्स पुन्नाणुभावावज्जिओ' जणय-देवोऽणुदिणं देवाणि वत्थ-गंध-मल्लालंकाराईणि सदइयस्स पणामेइ । तेण न सहइ मच्चलोइय-कुसुम-विलेवणाईण गंधं । ततो सबहुमाणं विसज्जिओ राइणा समारूढो सत्तमि-भूमियं । अइकोऊएण य गओ राया वि तत्थेव । सबहुमाणं च भणिओ भद्दाए - 'महाराय ! कीरउ संपयं भोयण-पडिवत्तीए पसाओ' । 'मा से पत्थणा वंझा भवउ' त्ति पडिवन्नं से वयणं । ततो वीसत्थयाए भवणुज्जाणे चामीयर-वावीसु धारा-जलजंत-पओगेण अभिरमंतस्स अइसंभमेण पडियं मुद्दा-रयणं राय(इ)णो । तरलच्छं च णियंतस्स भद्दाए भणिया दास-चेडी - 'संचारेसु अण्णत्थ मज्जण-वावीए जलं' । तहा कए से रयण-सुवन्नयस्स मज्जे दिट्ठं इंगाल-सरिसं । विम्भिहण पुच्छिया राइणा - 'किमेयं ?' । चेडीए भणियं - 'सालिभद्देण वहुहि य उज्झियाणि देवाणि रयण-सुवन्नयाइयाणि । 'अहो ! कयत्थो एस सालिभद्दो, जस्सेरिसी महिम' त्ति भणंतो अहिणंदिऊण गओ नियय-गेहं । इओ य समोसरिओ धम्मवोसाभिहाणो आयरिओ । गओ से वंदण-वडियाए राया, सालिभद्दो य महाविच्छड्डेणं । निसामिओ' साहु-धम्मो, भावियं संसारासारत्तणं ति ।

अवि य - "नारय-तिरिय-नरामर-गईसु परमत्थओ सुहं नत्थि ।

अचंत-निरावाहं मुत्ति-सुहं निरुवममणंतं ॥

मोत्तूण साहु-धम्मं लंभोवाओ इमस्स जं नत्थि ।

ता तंमि चेव जत्तो कायवो किमित्थ सेसेहिं ? ॥"

ततो हियय-निहित्त-चारित्त-परिणामो परिकम्मणा-निमित्तं वंदिऊण सूरिणो पविट्ठो णयरं सालिभद्दो । कहियं भद्दाए । ततो अणेच्चाइ-भावणा-परुवणेण नियत्ताविओ भद्दाए सह वधूयाहिं संसार-पडिबंधो । अन्न-दियहंमि सुहासणत्थो विन्नत्तो तित्थयरागमणेण धम्म-मित्तेण एसो । दिन्नं से पारिओसियं । महाविच्छड्डेण गओ' भगवओ' वंदण-

बडियाए । भाव-सारं च वंदिओ' महावीरो । निसामिओ' साहु-धम्मो । विरत्त-संसार-
 सुहेण य भणियमणेणं — 'भगवं ! जाव जणणिं पुच्छामि, ताव ते पाय-मूले करेमि चरण-
 पडिवत्तीए सफलं मणुय-जम्मं' । भगवया भणियं — 'देवाणुप्पिया ! मा पडिबंधं
 कुणसु' । गओ' एसो । पुच्छिया जणणी सह बंधवेहिं । दिन्नं आघोसणा-पुव्वयं दाणं ।
 १ कया सब-जिणाययणेसु अट्ठाहिया-महिमा । सब्बा, किं बहुणा ? तत्कालाणुरूव-निवत्ति-
 यासेस-कायवो महाविच्छड्डेणं पव्वइओ तित्थयर-समीवे सालिभदो सह वत्तीसाए वहुहिं
 सेस-लोणेण य । एवं च तेलोक्क-दिवायरेण सह विहरंतो नाणाविह-तवो-विसेस-
 सोसिय-सरीरो पुणो वि पत्तो रायगिहे भिक्खा-निमित्तं । नीहरंतो भणिओ तित्थ[य]-
 रेण — 'अज्ज ते जणणी भिक्खं दाहि'त्ति गओ भदा-गेहं । अइसुसिउ त्ति न नाओ',
 ॥ अपत्त-भिक्खो निग्गओ' तत्तो । जम्मंतर-जणणीए य दहिणा पडिलाहिओ । पत्तो जय-
 गुरु-समीवे । भणियमणेण — 'न मम जणणीए भिक्खा दिन्ना' । भगवया भणियं —
 'पुव्वभव-जणणीए दिन्ना' । कहिए पुव्वभवे ईहापोह-मग्गण-गवेसणं करित्तस्स समुप्पन्नं
 जाईसरणं । तं चिय दहिं पारिऊण कय-पादवोवगमणं पंच-नमोक्कार-परो उप्पन्नो सब्ब-
 विमाणम्मि ।

॥ ता जहा सालिभदेण दिन्नं दाणं, तहा दायवं ति ।
 संखेवेणं भणियं चरिअं सिरिसालिभद-वरमुणिणो ।
 वित्थरओ' पुण भणियं नूणं उवएसमालाए ॥
 सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं एयं ।
 गिण्हउ सबो वि जणो कई य सुहं निरुवम-सुहेण ॥
 ॥ सालिभद-कहाणयं समत्तं ॥

दानधर्ममेवाधिकृत्य ऐहिकं तावत् फलमाह—
 इह लोगम्मि वि सिज्झइ मणोरहो साहु-भक्ति-दाणेणं ।
 करि-देवदत्त-रज्जं जह पत्तं मूलदेवेणं ॥ २७
 २८ [इह लोकेऽपि सिध्यते मनोरथः साधु-भक्ति-दानेन ।
 करि-देवदत्ता-राज्यं यथा प्राप्तं मूलदेवेन ॥ २७]

इह भवेऽपि सिध्यते मनोरथः, आस्तां तावदेव परभवे । करी च देवदत्ता च राज्यं
 चेत्येस(त)द्भावमित्यक्षरार्थः । भावार्थस्तु कथानकगम्यस्तच्चेदम्—

— [३३. दाने मूलदेव-कथा] —

३० अत्थि अवंती-जणवयालंकारभूया उज्जेणी नाम नयरी । जीए य मयलंछण-कवय-
 करवालेसु कलंका, विवणि-मग्गेसु दीसंति नाणाइ-पणाणि, वारेज्ज-विहाणेसु कर-

गहणाणि, रङ्ग-कलहेसु कीवाण अथिरत्तणं, तियसेसु अकुलीनत्तणं, मिणंमि विप्पलंभो,
सद-सत्थेसु निवाओ वसग्ग-दंसणाणि, 'कईया-करणे दाणंमि महावसणं ति । अवि य-

रूई स्रो सुभगो गुणञ्चओ^१ दोस-मच्छरी^२ चाई ।

धम्मत्थी कारुणिओ जत्थ जणो धम्मसुय-सरिसो ॥

राया वि निय-परक्कम-निदलियासेस-सत्तु-संवाओ ।

पणय-यण-पूरियासो जियसत्तू कप्परुक्खो व ॥

अह कामिणीण कामो अन्नाण-तमंधयार-दिणणाहो ।

सत्तु-वण-गहण-जलणो बंधव-कुमुयाण णिसिणाहो ॥

पणइ-यण-कप्परुक्खो दीणाणाहाण वच्छलो धीरो ।

निय-कु[ल]-मंदिर-दीवो निम्मल-जस-धवलिय-दियंतो ॥

निय-रूव-विभव-परितुलिय-मयण-वेसमण-जाय-माहप्पो ।

सव-कलागम-कुसलो सत्थाहो अयलनामो ति ॥

सव-कला-पत्तट्ठा रूवाइ-गुणोह-सुरवहु-सरिच्छा ।

नामेण देवदत्ता सुपसिद्धा वसइ^३ वरवेसा ॥

जा य, परमोसही विसमसराहि-दट्ठाणं, सुरसरिया सेसरमणि-निलयाणं, मियंकलेहा^४
गणिया-कुल-नहयलस्स, जयपडाया वम्महस्स, आवास-मेय(इ)णी समत्थ-सुह-संदो-
हस्स ति ।

अवि य-अछिवंतेणमिमीए विहिणा अंगाई नूण घडियाई ।

जेण करालिद्धाणं ण होइ एयारिसी सोहा ॥

सुर-विज्जाहर-नरवर-जुवईणं रूव-सोह-लाइ(य)न्नं ।

जं जीए आसि तयं घित्तूणं निम्मिया एसा ॥

एयाए कडक्ख-पलोइयाई निक्कारणे वि कुवियाई ।

तत्त-तवाण मुणीण वि चित्ताई परंमुहीकुज्जा ॥

मणहर-कलाभिरामो संपुन्न-ससि व तत्थ परिवसइ ।

धुत्तेसु परमधुत्तो, जूयारेसुं पि जूयपरो ॥

चोरेसु परमचोरो, साहसिय-नरेसु परम-साहसिओ ।

विउसेसु सुरगुरु-समो, धम्मव(र)ओ धम्मिय-नरेसु ॥

रूवीसु पंचवाणो, समणो समणेसु, माइसु वि माई ।

सरलेसु परमसरलो, कारुणिओ दीण-क्विणेषु ॥

इय जेण जेण समयं संबंधं जाइ तस्स तं तं व ।

परिणमइ मूलदेवो आइरिसो चेव दवेसु ॥

तस्स देवदत्ताए सह सम्भाव-सारं विसय-सुहमणुहवंतस्स समइकंतो कोइ कालो ।
अन्नया वसंतूस्वे उज्जाणमुवगाएणं दट्ठण देवदत्तं चित्तियं अयलेण - 'अहो ! निवडियं
विहिणा कोसल्लं इमीए रूवं विहंतस्स' । संजाय-विसयाहिलासेण य पट्टविओ संगमो

नाम दूओ' । भणिया य णेण — 'अज्ज ते अयलो पाहुणओ' । तीए भणियं — 'सागयं सयमागच्छंतस्स वम्महस्स' । कयं तयणुरूवं समत्थं पि कायवं । ततो ण्हाय-विलित्ता-लंकारिय-समाणिय-तंबोलो, अणुगम्ममाणो म(मि)त्तेहिं, विप्पइन्न-कुसुमोवयारं, पज्जालिय-रयण-पईवं, नाणाविह-रयण-रंजियं, सचित्तकम्मोज्जलं, कुलभवनं पिव जय-लच्छीए पत्तो देवदत्ताए भवनं पओस-समये अयलो त्ति । निसन्नो पहाणासणे । कयं चलण-पक्खालणाइयं समत्थं पि कायवं । ततो केंचि खणंतरं वंक्र-भणिय-पहाणाहि अचंताणुराग-पराहि कहाहि चिट्ठिऊण गया मेत्ताइणो नियय-ट्ठाणेसु । अयलो वि तीए सह नाणाविह-हाव-भाव-विलास-विब्भमाइ-सणाहं अचंताणुराग-गम्भिरं रइ-सुहमणुहविउं पयत्तो त्ति । अवि य —

११ तह सुरय-दुवियड्ढाए रूव-सोहग्ग-निरुवम-गुणाए ।
दूरमभिरामिओ सो जह तं चिय महइ सुविणेसु ॥

एवं च तीए सह जहिच्छिय-दव्व-पयाणेण वि सुहमणुहवंतस्स वच्चइ कोइ कालो । अहिलसंती वि मूलदेवं जणणि-भएणं न पवेसेइ । अन्न-दियहंमि भणिया जणणी — 'पवेसेसु मूलदेवं' ति । अवि य —

१२ चिर-संचिय-विरहानल-तावं मुत्तूण मूलदेवं तु ।
न समत्थो अवणेउं अन्नो मयरद्वय-समो वि ॥

जनन्योक्तम् — सत्यं खल्वयं प्रवादः —

“अपात्रे रमते नारी, गिरौ वर्षति माधवः ।

नीचमाश्रयते लक्ष्मीः, प्राज्ञः प्रायेण निर्धनः ॥”

२० जेण — मोत्तूणमयल-देवं समत्थ-गुण-रयण-सायरं एसा ।
अहिलसइ मूलदेवं चोरं जूइ(य)यरं रोरं च ॥

देवदत्ताए भणियं ति —

“रूवंमि णेय मुद्धा नाहं नव-जोवणंमि न य दव्वे ।

णैवरं गुणेसु लुद्धा ते य गुणा एत्थ निवसन्ति ॥

२१ जं मूलदेव-णाहे निवसइ विन्नाण-नाण-कोसल्लं ।

तं कत्तो तियसेसु वि विसेसओ सब-मणुएसु ॥”

जणणीए भणियं — 'वच्छे ! न कला-कोसल्लाइएहिं पि ऊणो अयलसामी मूलदेवाओ' ।
देवदत्ताए भणियं — 'अंव ! मा एवं असमंजसं पलवसु' । तीए भणियं — 'वच्छे ! न किंचि वि असमंजसं, अहवा कीरउ परिकखा' । देवदत्ताए भणियं — अंव ! सुंदरं पलत्तं, ता गंतूण
३० भणसु अयलं — 'देवदत्ताए उच्छंमि अहिलासो, तं पट्टवेसु' । कहिए य अचंत-निब्भरेणं
णियावियाणि अणेगाणि उच्छ(च्छु)-सगडाणि । हरिसियाए भणियं जणणीए — 'वच्छे !
पेच्छसु अयलसामिणो दाण-सत्ति' । सविसायं च भणियं देवदत्ताए — 'अंव ! किमहं
करेणुकया, जेणेवं उच्छु-पुंजी केज्जइ ?, ता संपयं भणसु मूलदेवं' । भणिओ सो वि ।

ततो धित्तूण दस कवडियाउ, गहियाओ दो-कवडियाहिं दोन्नि पहाणा उच्छु-लट्टीओ,
दोहि य दोन्नि णव-सरावाणि, सेसाण चाउजाययं । निच्छलेऊण लट्टीओ, कयाउ
गंडलियाओ, वासियाउ चाउजाएणं, विद्धा थूल-सलाहिं, ठवियाओ सराव-संपुडे
समप्पियाओ । देवदत्ताए संजायाणंदाए भणिया जणणी - 'पेच्छसु पुरिसाण विन्नाणंतरं !,
जेण अयलेण अणेग-दव्व-विणियोगेण वि न भक्खणारुहाओ' कय त्ति । मूलदेवेण
पुण दव्वं विणा वि चाउजायाइ-भाविआ अछिप्पमाणा एव भक्खणारुहा कय त्ति ।
ता सच्चं नत्थि विन्नाणाइ-गुणेहिं मूलदेव-सरिसो' । तओ रोसानल-पज्जलिया ठिया
तुण्हिका, मूलदेवस्स छिदाणि अन्नेसमाणी । विसयासत्ताण य न दुल्लहाणि छिदाणि ।

अवि य - "कोऽर्थान् प्राप्य न गर्वितो ? विषयिणः कस्यापदोऽस्तं गताः ?

स्त्रीभिः कस्य न खण्डितं भुवि मनः ? को नाम राज्ञां प्रियः ? ।

कः कालस्य न गोचरान्तरगतः ? कोऽर्थी गतो गौरवं ?

को वा दुर्जन-वागुरासु पतितः क्षेमेण जातः पुमान् ? ॥"

अन्न-दियहंमि भणिओ अयलो जणणीए जहा 'गाम-गमणं कहिऊणं पओसे एज्जसु' ।
एव ति कहिए हरिसिय-मणाए वाहि(ह)राविओ मूलदेवो देवदत्ताए । पत्तो से
मंदिरं, समाढत्तो तीए सह रमिउं । इत्थंतरंमि मुणिय-वोत्तंतेण वेदियं समंता देवदत्ताए
धवलहरं अयलेण । भय-भीओ य ठिओ पल्लंके-हेडुंमि मूलदेवो । अयलो वि गहिया-
उहो पविट्ठो रइहरं, निसन्नो पल्लंके । लक्खिऊण मूलदेवं भणिया देवदत्ता - 'पहाण-
विहिमुवड्डेवसु' । निप्पाइयं सासणं, उवणीया पहाण-पुत्ती । 'इत्थ आसणे निविससु'त्ति
भणिएण भणियमयलेण - 'पल्लंकारुढेण पहायव्वं' । देवदत्ताए भणियं - 'सयणेज्जं
विणासिज्जइ' । तेण भणियं - 'अन्नं क(का)हामो' । तह चिय अणेग-जलापूरिय-कणग-
कलसेहि पहायमाणस्स जल-णिवायमसहंतो नीहरमाणो धित्तूण केसेसु भणियमयलेण -
'किं करेमो ?' । मूलदेवेण भणियं - 'जं ते रोचइ' । 'अवो ! महाणुभावो एसो ।
कस्स वा देव-वसवत्तिणो विसम-दसा-विभागो ण हवइ ? । न य विसयासत्ताण
दुल्लहाओ आवयाउ' त्ति । अवि य -

"सयल-जण-मत्थयत्थो देवासुर-खयर-संथुय-पयाओ ।

दिव्व-वसेण गसिज्जइ गह-कल्लोलेण सूरु वि ॥"

विभावेंतेण 'समं पि संपत्त-विवयं मुइज्जसु' त्ति भणिऊण पूइऊण य मुक्को मूलदेवो ।
'अवो ! कहमप्पाणं पच्चोग्गय-अयस-कलंकियं नागरयाण दयेमि' ?' मन्नमाणो पयड्डो
'वेन्नायडाभिमुहं । वच्चंतो य समासन्नीभूओ महाडवीए । दिट्ठो णेण तत्थ गहिय-
पाहेओ सद्धडाभिहाणो डुक्को । 'अवो ! इमस्स संवला(ले)णाहं पि महाडविं लंघिस्सामि'
त्ति भावेंतो पयड्डो सद्धडेण सह गंतुं । समासन्नीभूओ मज्झण्ह-कालो, संपत्ता तडायं,
निसन्ना णग्गोह-च्छायाए । जल-तीरे य समाढत्तो भुत्तुं सद्धडो । 'भुत्ते मज्झ वि देसइ'

त्ति चिंतितस्सेव मूलदेवस्स पयड्डो सद्धडो । 'अवरण्हे दाहिति' त्ति कयासो पयड्डो मूलदेवो वि । अवरण्हे वि तह चिय भुत्तुं पड्डिओ पहम्मि । 'दुइय-दिवसे दाहिति' । तत्थ वि ण दिन्नं, तईए वि न दिन्नं । समासन्नीहूओ वसिमस्स । 'अवो ! एयस्स महाणु-भावस्स आसाए मए अडवी बोलीणा, ता ण संपयं उवयरिउं तरामि' चेंतेंतेण भणिओ मूलदेवेण सद्धडो—'संपत्त-विभवं ममं सोऊण इज्जसु' । सयं च पविड्डो वसिमंमि भिक्खा-निमित्तं । लद्धा कुम्मासा, भरिया पुडिया, पयड्डो तडागाभिमुहं । इत्थंतंरंमि मासोपवासी दिड्डो भिक्खट्ठा गामाभिमुहं एंतो महरिसी । 'अवो ! बहु-पुन्न-पावणिज्जो एस महप्पा, विसेसओ मास-पारणए । ण य मे 'कुम्मासे मोत्तूणमन्नं दायवमत्थि । एय-पयाणेण वि करेमि अच्चंत-कयत्थमप्पाणं' । समोप्पन्न-पहरिसाइसएण भणिय-मणेण—'भगवं ! गिण्हसु ममाणुगहट्ठा एते कुम्मासे' । साहुणा वि दवाइ-कओवओगेण गहिय' त्ति । ततो संजायाणंदेण पढियमणेणं ति—

‘धन्नाणं खु नराणं कुम्मासा हुंति साहु-पारणए’ ।

जहा सन्निहिय-देवयाए भणिओ य मूलदेवो—‘वच्छ ! मग्गसु गाहा-पच्छिद्धेण जं रोचइ’ । तेण भणियं—

‘गणियं च देवदत्तं दंति-सहस्सं च रज्जं च’ ॥

देवयाए भणियं—‘अचिरा हविस्सइ’ । ततो भोत्तूण गामं गओ विन्नायडाभि-मुहं । संपत्तो पओसे एगंमि नयरे । पसुत्तो देसीए चड्डेहि समं । सुमिणो लद्धो ‘चंदो उयरंमि पविसमाणो’ मूलदेवेण चड्डेण य । चड्डेण अन्नस्स कहियं ‘चंद-पमाणो मंडओ भविस्सइ’ त्ति । एएण लद्धो भमंतेण जहुदिड्डो मंडओ । मूलदेवेण चितियं—
 २० ‘न एते सुमिण-फलं वियाणंति, ता किमेतेसिं सिट्ठेण ?’ । ततो उट्टेऊण निवत्तिय-सरीर-चित्तो ‘आयंत-सुइभूओ गहिय-पहाण-पुप्फ-फलो सुहासणत्थस्स उवज्झायस्स विहि-पूइओवयारो सुमिणयं कहिउमाढत्तो । कहणयावसाणे’ दाऊण नियन(य)धूय(यं) समाइड्डो सत्त-दिवसभमंतरे पहाण-रज्ज-लाभो सुमिणो । कमेण य पत्तो विन्नायडं । रयणीए य गहिओ ईसर-घरे खत्त-मुहे चेव मूलदेवो समाढत्तो वज्झ-भूमिं णेउं ।
 २५ तओ चितियमणेण—‘किमहन्नहा-वाइणी देवया, उवज्झाओ य ?’ । इत्थंतंरंमि मओ तत्थेव अपुत्तो राया । नीणियाणि पंच दिव्वाणि तिय-चउक्काइं भमंतेहिं देड्डो मूलदेवो वज्झ-भूमीए नीणिजंतो । ततो काऊण गल-गज्जियमारोविओ नियय-खंधंमि करिणा, हेसियं तुरंगमेण, ठियमुवरिसुइंड-पोंडरीयं, वीइयाणि चामराणि, वरिसियं गंधोदएणं,
 ३० निवडिया कुसुम-वोट्टी । एवं च महाविच्छड्डेण निसन्नो सीहासणे । पडिवन्ना महासामं-ताइएहिं आणा । सव्वा पणड्डोवदवं पणय-महासामंत-मंडलं रज्जमणुहविउमाढत्तो । ततो चितियमणेण—‘अलमिमिणा सुंदरेणावि रज्जेणं पियाए देवदत्ताए रहिएणं’ ति ।

अवि य-“भुज्जउ जं वा तं वा निवसिज्जउ पट्टणे व रण्णे वा ।

इट्ठेण जत्थ जोगो तं चिय रज्जं किमन्नेण ? ॥”

इट्ठा य मे देवदत्ता निय-जीवियाओ^१ वि । ततो उज्जेणीए रायाणं दाण-सम्मानाह-
सन्निहियं काऊण लद्धा देवदत्ता । एवं च तीए सह सेस-महिलाहि य महरिसि-दिन्न-
दाण-दुम-कुसुमं बुहजण-पसंसणिज्जं धम्मत्थ-काम-सणाहं विसय-सुहमणुहवंतस्स-
समइकंतो कोइ कालो । इओ^२ य चित्ति यमयलेण । अवि य-

“सारय-ससंक-धवला कित्ती भुवणं न जस्स धवलेइ ।

निय-पोट्ट-भरण-वावड-रिट्ट-सरिच्छेणं किं तेण ? ॥”

सा पुण दाणाओ, पोरुसाओ^३, तवाओ^४, कवाओ य पावेज्जइ । ता गिण्हामि ताव
दाणेण सासयं कित्ति । न य अत्थेण विणा दाणं निप्पज्जइ । पुव-पुरिसज्जिओ अत्थो ॥
“अणिवडिय-पोरुसो अणत्थो चैव, ता पुव-पुरिस-दरिसिय-मग्गेणं गंतूण देसंतरं,
समज्जेऊण दवं, पूरेमि अत्थि-जण-मणोरहे, कारावेमि कित्ति(त्त)णाणि, समुद्धरेमि
दीणाणाह-किवि(व)णाइणो । तओ पसत्थ-वासरे आघोसणाइ-पुवयं तकालाणुरूवं पत्थाण-
गमण-निवत्तियासेस-मंगलोवयारो अणेग-“णिवतणय-समण-वणिय-किवणाईहिमणुगम्मंतो
महाविच्छङ्गेणं पयट्ठो अयल-सत्थवाहो त्ति । अवि य-

“वड्डिय-[णय]णाणंदो निववियासेस-महियलाभोगो ।

दाण-जलं वियरंतो वच्चइ मेहु व सत्थाहो ॥”

कमेण य पत्तो परदेसं । आवासिओ^५ वाहिरुज्जाणे । संपत्ता नरिंद-पुरिसा, वड्डियाणि
सुंकाणि । आगया कोडीसर-वणिणो । दिट्ठाणि भंडाणि, दावियाणि पडिभंडाणि,
दिण्णाओ^६ हत्थ-सण्णाओ^७, जाओ ववहारो । संचरियाणि परोप्परं भंडाणि । दावियाओ^८
अंकावलीओ । गहियाइं लेखयाइं । समासाइओ महालाभो । एवं च तयणुरूव-निवत्तिया-
सेस-कायवो पसत्थ-वासरे पयट्ठो उज्जेणि-हुत्तो । तहा वि य भवियवयाए पत्तो वेण्णा-
यडं । ‘सुंक्-वेज्जमाणेसु य भंडेसु न सवा[णि] दवाणि सुंकं दिन्नं’ति इमिणा
अवराहेण समुवणीओ अयलो । ‘अवो ! कत्थित्थ अयलो ?’ चित्ति तेण भणियं
मूलदेवेण-‘वियाणसि ममं ?’ । अयलेण भणियं-‘को भुवण-वित्थरिय-जसं महानरिंदं^९
न वियाणइ ?’ । तओ साहिऊण नियय-चरियं समाणिओ एसो लज्जमाणो य । भणियं
राइणा-‘सत्थवाह-पुत्त ! कीस लज्जसि ?, न जीविय-दाणाओ अण्णं दाणमत्थि; तं च
ते दिन्नं । न य ते पच्चुवयारं अह काउं समत्थो म्हि’ । पच्छा गओ सत्थो, कय(इ)वय-
दिणेहि य पत्तो उज्जेणी(णिं) । तुट्ठा नरिंद-सयण-बंधवाइणो, कओ नयर-महूसवो । विणिओ-
इयं जहा-समीहियं दवं । मूलदेवेण सदाविऊण सद्धडं-‘तुह पाहेय-आसाए मए^{१०}
अडवी लंघिया, ता एस तुज्ज गामो, मा य पुणो आगच्छेसु नगरं च’ । तदि[अ]हं च
तकरेहिं मुसियं नयरं । न य आरक्खिया तकरे गिण्हउं पारंति । अण्णया णील-पड-

१ क. दिवि । २ क. °ण्णे° । ३ ज. °उ । ४ क. आणवड्डियपोर° । ५ क. ज. °निव° । ६ क.
वड्डियणाय° । ७ क. विच° । ८ क. ने° । ९ क. नी° ।

पाउरणो पढम-पओसे सयं चैव मूलदेवो तिय-चउक्क-चच्चर-सुण्णहराईसु भमिऊण
 पसुत्तो एगंमि पएसे । इत्थंतरंमि आगओ मंडियाभिहाणो चोरो । पुट्ठो य तेण
 मूलदेवो-‘भद्! को तुमं?’ ति । तेण भणियं-‘देसिओ य आजम्म-दरिदो’ ति ।
 मंडिएण वुत्तं-‘लग्गसु मम पिट्ठओ, जेण तुमं अदरिदं करेमि’ । ‘महापसाउ’ ति
 भणंतो लग्गो सेऽणुमग्गेण । दिन्नं ईसर-घरे खत्तं, नीणियं तओ दव्वं, आरोवियं मूल-
 देव-खंधे । कओ अग्गओ, पयट्ठो गहिय-खग्गो मंडिओ से पिट्ठओ । संपत्ता भूमि-घरयं ।
 भणिया य पुव्व-संकेइआ भगिणी-‘एयस्स पाहुणयस्स चलणे धोएसु’ । कूव-तडा-
 सण्णासण-निविट्ठस्स चलणे धोवंतीए सुकुमार-फासाणुरत्ताए सण्णिओ एसो जहा-
 ‘पलाइसु, न तुमं एत्थ कूवए पक्खिखवामि सेस-पुरिसे व’ । मुणिय-परमत्थो य पहाविओ
 मूलदेवो । एत्थंतरम्मि तीए कओ कलयलो जहा-‘पहाविओ पुरिसो’ । तओ दव्व-संगो-
 वण-चावारमुज्झिऊण गहिय-करवालो पहाविओ मंडिओ से पिट्ठओ । समासण्णीहूओ
 य ठिओ चच्चर-क्खंभंतरिओ । एसो देसिउ ति आहओ कंक्क-करवालेण । खंभो जाओ
 दोन्नि खंडाणि । ‘मारिओ देसिओ’ ति पडिनियत्तो मंडिओ । राया वि चोरो लद्धो
 ति गओ धवलहरं । पभाया रयणी, उग्गओ दिवसयरो । वेढिऊण बहु-वत्थेहिं चरणे
 गहिय-दंडो खडंत-गइ-पसरो एगत्थ हट्ठ-चच्चरे वत्थाणि पुव्विट्ठिईए तुण्णिउमाढत्तो ।
 रायणा सहाविओ मंडिओ । चित्तियं य णेण-‘अवो! न सो नूणं पुरिसो
 वावाइओ, तेण वाहरणं’ । तो गओ राय-समीवं अब्भुट्ठाणासण-पयाणाईहिं पूइऊण
 भणिओ ‘निय-भगिणिं मे देसु’ । तेण दिण्णा, वीवाहिया य । पुणो सम्माणणाईहिं
 गहियं दव्वं । एवं च वीसासिऊण पूया-सक्काराइ-पुव्वयं गिण्हंतेण गहियं सव्वं पि दव्वं ।
 पुच्छिया सा भारिया-जह दिन्नं सव्वं पि । तओ पच्छा अणायार-निरउ ति काऊण
 निग्गहिओ रायणा । एयं पसंगेण मंडिय-चरियं भणियं । जहा राइणा ताव मंडिओ
 पूइओ, जाव दव्वमत्थि । एवमिमं पि सरीरगं ताव भु(भ)त्तोसह-वत्थाईहिं पोसिअव्वं, जाव
 धम्म-करण-समत्थं ति । पच्छा सो निकटं रज्जं पणट्ठोवद्वं भुंजिउमाढत्तो ति ।
 अओ जहा मूलदेवेण दाणाओ इह लोणे फलं पत्तं, एवं सेसा वि पावंति ति ॥

25

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण मूलदेवस्स ।

कहिउं(यं) जो मुणइ नरो चरियं सो लहइ निवाणं ॥

॥ मूलदेव-कहाणयं समत्तं ॥

रागादिविरहितेन आचार्येण गुणवान् निजपदे कार्य इत्याह -

रागाइ-विरहिएहिं गुणवंतो गुरु-पयम्मि कायवो ।

जह अज्जरक्खिएहिं एवं चिय सेस-सूरीहिं ॥ २८

[रागादि-विरहितैर्गुणवान् गुरु-पदे कर्तव्यः ।

यथाऽऽर्यरक्षितैरेवमेव शेषसूरिभिः ॥ २८]

— [३४. गुरुपद-कर्तव्ये आर्यरक्षित-कथा] —

दसपुर-उप्पत्तिं साहिऊण तत्थेव सोमदेवस्स ।

भट्टस्स रुद्धसोमा जाया जिणसासण-विह(हि)ण्णू ॥

ताणज्जरक्खियसुओ पाडलिपुत्ताओ' गहिय-बहुविज्जो ।

निय-नयरं संपत्तो आणंदिय-राय-नरलोगो ॥

मज्झागमेण तुट्ठो सव्वो चिय जंपिया य [जणणी] ।

जणणीए सो भणिओ- 'किमधीओ वच्छ ! तए दिट्ठिवाओ ?' ति ॥

तस्स कएण पयट्ठो उच्छ-सउणेण गहिय-परमत्थो ।

ढड्डर-सड्डय-सहिओ 'अल्लीणो गुरु-समीवंमि' ॥

कत्तो पत्तो धम्मो ? गुरुणा 'पुट्ठेण साहियं सव्वं ।

पटिहामि दिट्ठिवायं अह गुरुणा सो इमं भणिओ ॥

दिक्खाए सो लब्भइ 'एवं चिय होउ' गहिय-सामन्नो ।

सइ(य)णाइ-भएण गओ गुरुणा सह सो उ अन्नत्थ ॥

गुरुणो गहिए नाणे वइर-समीवंमि वच्चमाणो उ ।

निज्जविय-भट्टगुत्तो संपत्तो वइर-पासंमि ॥

किं चूण-पय-पडिग्गह-सुमिणय-दाणेण सइओ पत्तो ।

वाहिर-वसहिं 'बुच्छो गुरुणो सो पाय-मूलम्मि ॥

अन्न-वसहीए भव(ण)णं सम्मं किह होइ ? जंपिए गुरुणा ।

तेण वि सो विन्नत्तो आणेसा भट्टगुत्ताणं ॥

'जो मे सद्धिं निवसइ, सो मं अणुमरइ' तेण कज्जेण ।

गुरुणा एस निसिद्धो 'एवं चिय कुणसु को दोसो ?' ॥

दसमंमि समाढत्ते पुव्वे जणयाइएहिं से भाया ।

आगमणत्थं तुरिअं पट्टविओ सो गुरुं भणइ ॥

कित्तिय-मित्तं चिट्ठइ पुव्वस्स इमस्स ? सरिसव-गिरीहिं ।

दिट्ठंतंमि उ ग(क)हिओ(ए) गुरुणा सोगाउरो निच्चं ॥

गमण-कएणं पुच्छइ वोच्छिज्जिस्सइ इमं पि य ममाओ ।

नाऊणं पट्टविओ पद्दाविय-भायरो एसो ॥

पत्तो दसपुर-नयरे राया उवसामिओ तहा सयणो ।
 मोत्तूण नियय-जणयं अन्नो पच्चाविओ बहुओ ॥
 छत्तय-सहियं जणयं पच्चावेऊण डिंभ-वयणेहिं ।
 परिचत्त-छत्तयाइं सुपसत्थो सो मुणी जाओ ॥
 दुब्बलिय-पूसमित्तो मेहावी चीवराणि गच्छस्स ।
 उवणेइ वत्थमित्तो घयं तु घय-पूसमित्तो उ ॥
 गोड्डा^१ माहिलो^२ सूरिस्स^३ मामगो फग्गुरक्खिओ भाया ।
 विंझो वि य मेहावी एए गच्छंमि जुग-सारा ॥
 वक्खाण-संडलीए विसरमाणस्स सूरिणा दिन्नो ।
 दुब्बलिय-पुस्समित्तो विंझस्सच्छं^४(त्थं)तेण सो नवमं ॥
 पम्हुट्ठं खलु पुवं बंधव-गेहंमि जं च नो सु(गु)णियं ।
 तेसिं विबोहणट्ठा चित्तेइ गुरु इमस्सावि ॥
 सुरगुरु-समस्स पम्हुसइ सेस-साहूण पुव्व-नट्ठं तु ।
 ताहे पुट्ठोऽणुओगे करेइ मइ-दुब्बले नाउं ॥
 चरण-करणाणुओगे धम्मो काले तहेव दवंमि ।
 आयाराईए सो चउविहो होइ अणुओगो ॥
 हरिणा^५ निओअ-जीवा कहिया सीमंधरेण जिण-सिट्ठं ।
 पुच्छइ सूरिं पि हरी महुराए विहिय-दिय-वेसो ॥
 दिन्नं दा(ना)णं सह दंसणेण चरणं च पालियं विहिणा ।
 निष्काइया य सीसा इण्हिं गणहारिणं करिमो ॥
 परिभाविऊण गुरुणा गणेण पुट्ठेण सूरिणो भाया ।
 मामो य समाइट्ठो गुरुणा रागादि-रहिएण ॥
 घय-तिल्ल-वल्ल-कुड-दरिसणेहिं दुब्बलिय-पूसमित्तं तु ।
 ठविऊण नियय-पए सूरि सग्गंमि संपत्तो ॥
 महुराए जिणिऊणं नाहिय-वाई(इं) निसामए गोट्ठो ।
 निष्कावग-दिट्ठंता दुब्बलियं गणहरं ताहे ॥
 अट्ठम-णवमं पुवं अणुवयमाणस्स सो उ विंझस्स ।
 मिच्छाभिनिवेसेणं सत्तमओ^६ णिण्हवो जाओ ॥
 लेसुदेसेण इमं सिट्ठं चरियं सवित्थरं जेण ।
 सिट्ठं ति दुस्सुणिय-चरिए तत्तो चिय मुणह सविसेसं ॥
 सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।
 संखित्तं निमुणंतो पावइ मोक्खं सया-सोक्खं ॥
 ॥ अज्जरक्खिय-क्खाणयं^७ समत्तं ॥

भक्त्यादिभिर्देवा अपि वशवर्त्तिनो भवन्तीत्याह -

भक्ति-विणयाइएहिं देवा वि वसम्मि होंति किं चोज्जं ? ।

जह जक्खो तोसविओ चित्तगर-सुएण साकेए ॥ २९

[भक्ति-विनयादिभिर्देवा अपि वशे भवन्ति किं चोज्जं (आश्चर्यम्) ? ।

यथा यक्षस्तोषितः चित्रकर-सुतेन साकेते ॥ २९]

— [३५. भक्त्याऽऽराधने चित्रकर-सुत-कथा] —

अंत्थि भरहद्वालंकार-भूसियं तिहुयण-सिरि-संकेय-ट्ठाणं साकेयाहिहाणं महानयरं ।
तत्थ य उत्तर-पुरच्छिमे दिसि-भाए सुरप्पियाभिहाणो संनिहिय-पाडिहेरो जक्खो । सो
य वरिसं वरिसं कय-महूसवो निवत्तिय-चित्तकम्मो य तं चित्तकरं वावाएइ । अह न
चित्तिज्जइ जण-मारं विउवेइ । तओ य कोसंवीए एगो दारगो विण्णाणत्थी पत्तो ॥
साकेयं । पविट्ठो एग-पुत्तयाए चित्तकरीए गेहे । एवं च तीए सुएण सह संवसंतस्स
समइकंतो कोइ कालो । अन्नया आगओ से चित्तेयव-वारओ, परुन्निया थेरी । पुच्छिया
कोसंवी-दारएणं । तीए वि कहियं-मम पुत्तस्स अवसरो । तेण भणियं-‘वीसत्था
चिट्ठसु, अहं चित्तिस्सामि’ । तीए भणियं-‘किं तुमं पुत्तो न हवसि ?’ । तेण
भणियं-‘तह करेमो, जहा जीवंतो जक्खो तोसेस्सामो’ । तओ कय-ति-रत्तोववासो ॥
पहाय-विलित्त-सियवत्थ-नियत्थो नवेहिं कलसेहिं अभिलेस(प्पे)हिं वण्णएहिं अट्ठगुण-
मुहपोत्तीए ठइय-वयणो सब्बहा परम-भक्ति-विण्णाणाइसएहिं चित्तिऊण उग्घाडियाणि
अच्छीणि । कय-परम-महूसवो पाय-निवडिओ विन्नविउमाटत्तो त्ति । अवि य -

‘खमसु सुरप्पिय ! जं भे अयाणमाणेण किंचि अवरद्धं ।

पणिवइय-वच्छल चिय हवंति तुम्हारिसा जेण ॥’

तओ परम-भक्ति-विण्णाणाइ-आवज्जिएण भणियं जक्खेण-‘भइ ! वरं वरेसु’ । तेण
भणियं-‘किं तुह दंसणाओ वि अन्नो वरो ? , तहा वि मा जणं मारेसु’ । तेण
भणियं-‘तुह रक्खणाउ चिय सिद्धमिणमो, अण्णं किंचि पत्थेसु’ । दारएण भणियं-
‘जइ एवं, ता जस्स दुपयस्स चउप्पयस्स वा एगमवि देसं पेच्छामि, तं चित्तेज्जामो’
त्ति । ‘एवं’ ति पडिवन्ने पणमिऊण जक्खं गओ दारओ गेहं । आणंदिओ सबो वि २९
विसओ ।

अओ भण्णइ-जहा से जक्खो भक्तीए सिद्धो, तहा सबो वि आराहणीओ भक्तीए
आराहेयवो । सेस-क्खाणयं जहोवएसमालाए । जहा सो स्याणिएण निव(वा)डिओ, जहा
य चंडपज्जोएण नगरी रोहिया, जह परंपरागयाहिं इड्डयाहिं उज्जेणियाणियाहिं पागारो
कओ, जहा वद्धमाणसामी समोसरिओ, जहा मिगावई उदयणं पज्जोयस्स उच्छंगे ३०
दाऊण पवइया; तहा सवित्थरं भणियव्वं ॥

॥ चित्त[य]र-क्खाणयं ‘समत्तं ॥

पर-रिद्धि-दंसणाओ तुच्छं निय-संपयं निएऊण ।

बुज्झंति केइ पुरिसा दसण्णभदो व्व कय-पुण्णा ॥ ३०

[पर-रि(ऋ)द्धि-दर्शनात् तुच्छां निजसम्पदं निरीक्ष्य ।

बुध्यन्ते केचन पुरुषा दशार्णभद्रवत् कृतपुण्याः ॥ ३०]

— [३६. बोधे दशार्णभद्र-कथा] —

दसण्णपुरे नयरे राय-गुण-गणालंकिओ दसण्णभदो राया कामिणीयण-पंचसय-
परिवारो भोगे भुंजंतो चिट्ठइ । अण्णया समोसरिओ समुप्पन्न-नाणाइसओ भुवण-
भूसणो वद्धमाणसामी । वद्धाविओ राया निउत्त-पुरिसेहिं तित्थयरागमणेण । दिण्णं से
मणोरहाइरित्तं पारिओसियं । एत्थंतरम्मि अत्थमिओ चक्कवाय-पिय-बंधवो दिवसयरो ।
॥ विहडियाणि चक्कवायाणि, मउलियाणि पंकयाणि, वियंभिओ संझा-राओ, आणंदियाणि
इत्थण्ण(त्थीण) कुलाणि, पफुल्लाणि कुमुय-गहणाणि, पयट्ठो दूइया-जणो । तओ निवत्तिया-
सेस-पओस-कायवो 'तेलोक-सामिणो पाय-पंकय-पणामेण पूय-पावो भविस्सामो' ति
मण्णमाणो कय-पंच-नमोक्कारो पसुत्तो राया । सुह-सम्माणिय-निदो य विबुद्धो एसो
पहाय-मंगल-तूर-रवेणं । 'नमो जिणाणं' ति भणंतो समुट्ठिओ सयणाओ । कय-जहारिह-
॥ कायवो पहाय-विलित्तालंकरिओ समारूढो एरावण-संकासं महागइंदं । ठियं उभय-पासेसु
अंतेउरं । पयट्ठो गंतुं महाविच्छड्डेणं । पत्तो समोसरणं । पणमिओ तित्थयरो परम-भत्ति-
विभवाइएहिं । निय-रिद्धि-दंसणाओ य विम्भिओ राया । तओ से संकप्पं निएऊणं
चित्तिं हरिणा — 'अवो ! अवणेमि से मरडुं' मण्णमाणो आरूढो एरावणं । विउड्वियाणि
से अट्ठ मुहाणि । एकेक-मुहंमि विउड्विया अट्ठु दंता । एकेक-विसाणे निमि(म्मि)याओ
॥ अट्ठु पुक्खरिणीओ । एकेकियाए तलाइयाए कयाणि अट्ठु कमलाणि । एकेकंमि पंकए
निम्मवियाणि अट्ठु दलाणि । एकेकंमि दले विउड्वियं दिव्व-करणंगहारोववेयं तियस-
कामिणी-सणाहं वत्तीस-वद्ध-नाडयं नाडयं । महाविच्छड्डेण य पयाहिणीकओ
महावीरो । 'अहो ! कयत्थो सक्को, जेणेरिसेण विहवाइसएण पणमिओ तित्थयरो, कओ
य इमिणा अण्ण-जम्मंमि धम्मो, विजिओ य अहमणेण दव्व-त्थएण । ता संपयं
॥ अपरायत्त-सयल-सत्त-सुहावहं सिव-सुह-निबंधणं करेमि भाव-त्थयं' मण्णंतो महाविभूईए
निकखंतो दसण्णभदो राया पणमिओ नरामरेहिं ति^१ । उवणओ सबुद्धीए कायवो ॥

गुरोश्चित्तं हर्त्तव्यमित्याह -

इंगिय-चिट्टाईहि य गुरुणो चित्तं हरन्ति मुणियत्था ।

वेसा-भट्टिणि-सचिवा दिट्ठन्ता दिट्ठ-माहप्पा ॥ ३१

[इङ्गित-चेष्टाऽऽदिभिश्च गुरोश्चित्तं हरन्ति मुणितार्थः (ज्ञातार्थः) ।

वेद्या-भट्टिनी-सचिवा दृष्टान्ता दृष्ट-माहात्म्याः ॥ ३१]

भावार्थः कथानकेभ्योऽवसेयः । तानि चामूनि -

— [३७. इङ्गितज्ञतादिना चित्तहरणे वेद्या-कथानकम्] —

सावत्थीए नयरीए रूव-लावन्न-जोवण-सोहग्ग-कला-कोसल्लाइ-गुण-सय-विभूसिया अणंगसेणाभिहाणा पहाण-गणिया । तीए य लोग-चित्तागरिसणत्थं चित्तसालियाए लिहाविया निय-वावारुज्जया सवे वि नरिंदाइणो । पक्खालिय-चलणो य कामुओ^१ नियय-[चित्तं]कस्से य दिट्ठि पबंघइ, पसंसई य । तओ मुणिय-नरिंदाइ-बुत्तन्ता तयणु-रूपपडिवत्तीए अणुवत्तिया इच्छाणुरूवं दवं दिति । एवं मोक्खत्थिणा वि गुरुणो तोसवियवा, तुट्ठा य नाणाईहिं सोक्ख-निवंधणेहिं पडिलाहिस्सन्ति ॥

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

वेसाए निमुणंतो होइ नरो विणय-संपन्नो ॥

॥ वेसा-कहाणयं^२ समत्तं ॥

— [३८. इङ्गितज्ञतादिना चित्तहरणे भट्टिनी-कथानकम्] —

वसंतपुरे नगरे एकाए वंभणीए तिन्नि धूयाओ संपत्त-जोवणाओ य समुव्वूढा । पढमा भणिया जणणीए - 'सयण-निसण्णं भत्तारं पण्णीए मत्थए आहणेज्जासु' । तहा कए हरिसिय-चित्तो चरणं संवाहिउमाढत्तो । भणिया य सा तेण - 'कट्ठिणेण मत्थएणं^३ न दूमिओ ते चरणो ?' । पभाए य साहियं जणणीए । तीए भणिया - 'वच्छे ! तुमं पि जहिच्छं भमसु, सिय-कसिण-पडिवज्जओ जहा-सुहं विहरसु' । दुइय-धूयाए वि एवं चिय पयंमि पहए सो खिसिऊणोवसंतो, जणणीए वि सिट्ठो । भणिया धूया - 'वच्छे ! तुमं पि जहिच्छं भमसु, नवरं खिसणओ हविस्सइ' । तइयाए वि एवं निवत्तिए सा तेण दूरं खलीकाऊण नीणिया वासगेहाओ । साहियं जणणीए । तीए भणिया - 'जइ^४ परमेसो अप्पमत्ताए आराहेयवो' । उवणओ समुद्वीए कायवो ।

— [३९. इङ्गितज्ञतादिना चित्तहरणे सचिव-कथानकम्] —

वसंतउरं नयरं । नरनाह-रायसिरि-संकेय-ट्ठाणं अरिकेसी राया । चउविह-बुद्धि-समणुगओ मइसुंदरो मंती । अन्नया आस-वाहिणियाए निग्गओ राया । एगत्थ भूमि-भागे मुत्तियं तुरंगेण । रमिय-नियत्तेण य दिट्ठं तह-ट्ठियं सवं पि मुत्तं । निज्जायंतो य

सुइरं दिट्ठो मंतिणा, मुणिय-मणो-वियप्पेण य नाणाविहारामुज्जाण-देवउलाइ-भूसिओ
माणससरवराणुकारी काराविओ महातडागो । अन्नया आस-वाहण-निमित्तमागएणं तं
तहाविहं तडागं निएऊण अचंत-विम्हिण पुच्छिओ मंती राइणा-केणोसो माणस-
सराणुकारी काराविओ तलाओ ? । मंतिणा भणियं-‘देव ! तए’ । राइणा भणियं-
‘कहं ?’ मंतिणा भणियं मास-पक्ख-दिवस-वेला-पुव्वं तए अणुणाए । तओ अचंत-
परितुडेण सव्वेसु रज्ज-निबंधणेसु कायव्वेसु निउत्तो । उवणओ सबुद्धीए कायव्वो ।

धम्मस्थाश्च त्रिदशानामपि पूज्या भवन्तीत्याह -

धम्मट्ठिया सुदूरं पुरिस-त्थीओ थुवंति देवा वि ।

जह नंदिसेणसाह् सुलसा जह नाग-भज्जा य ॥ ३२

[धर्मस्थितान्(ः) सुदूरं पुरुषान् स्त्रीः स्तुवन्ति देवा अपि ।

यथा नन्दिसेन(पेण)साधुः सुलसा यथा नाग-भार्या च ॥ ३२]

भावार्थः कथानकाभ्यामवगम्यस्ते चेमे -

— [४०. देव-स्तुत्ये नन्दिषेणसाधु-कथा] —

समत्थ-देसाण तिलयभूए अंग-जणवए एगम्मि गामे अचंत-दारिद्रोवहयाणं
पुरिसिस्थीणं विडंवणा-निमित्तं संसारमणुहवंताण भारियाए समुब्भूओ गम्भो । तम्मि
य विस-रुक्खे व वड्डमाणे पंचत्तीहूओ जणओ । जायमाणे य तम्मि जणणी वि गया
जम-मंदिरं । सो उ दारओ अचंत-पण्ड-रुक्ख-लायण-सोहग्गाइ-हीणो जायमेत्तो
अणुकंपाए गहिओ माउच्छायाए, कयं से नामं नंदिसेणो त्ति । परिपालिओ कंचि
कालं, तं-निमित्तेण सा वि गया अंतय-वरम्मि । अवि य -

निवसइ जत्थ अहव्वो तत्थ वसंताण कुणइ मरणं पि ।

अहवा सुक्कइ डालं कमोडओ जत्थ अल्लियइ ॥

पच्छा घर-परिवाडीए भिक्खं भमंतो गहिओ माउलगेण । कमेण य तत्थ नाणाविह-
पेसण-परायणो पत्तो जोव्वणं ति । अपि च -

“यौवनमुदग्रकाले विदधाति विरूपकेऽपि लावण्यम् ।

दर्शयति पाक-काले किम्ब-फलस्यापि माधुर्यम् ॥

अवश्यं यौवनस्थेन विकलेनापि जन्तुना ।

विकारः खलु कर्तव्यो नाविकाराय यौवनम् ॥

सर्वस्य हि मनो लोके मैथुनाय प्रवर्तते ।

तच्चालाभात् भयात् धैर्यात् दारिद्र्याच्च निवर्तते ॥”

विसमसराहिट्ठिओ भणिओ लोणेण - ‘कीस एत्थ कम्मं करेसि?, जेण विठविऊण
दव्वं न दार-संगहं करेसि’ । तओ अन्नत्थ वचंतो मुणिय-मणो-वियप्पेण भणिओ
मामएण - ‘एत्थेव चिट्ठसु, एयं पढम-दुहियं ते देस्सामो’ । एवं च आसा-परायणस्स

संपत्त-जोषणा समुवणीया से पिउणा । तीए वि तं दडूण भणिओ जणओ - 'मए अप्पा घाएयवो, जइ एयस्स देसि' । 'इमं दुइयं देस्सामो' ति भणिऊण पुणो वि धरिओ । तीए वि तह च्चिय निवारिओ । एवं सत्तहिं पि विट्ठा-पुंजो व न मणे वि झाइओ ति । अवि य -

“उवरोहयाए कीरइ सव्वं सव्वस्स जीवलोगमि ।

‘पेम्मं पुण इह उवरोहयाए मण केण संघडियं ? ॥”

“अवो ! जम्मंतरारोविय-पाव-महातरुणो समुवणओ अचंतामोह-फल-निवहो । ता किमणेण अणत्थाभिणिवेसेण दाराइ-संगहाहिलासेणं ? । संपयं पि जाव जरा-वाहीहिं न पीडिज्जामि, ताव आरोवेमि पुण्ण-महा-कप्पपायवं, जेण जम्मंतरेसु वि भुंजिमो अमय-फलाणि” चित्तितो वेरग्ग-मग्गावडिओ भमिउमाढत्तो । दिट्ठो णेण आयरिओ । सविणयं च साहिओ नियय-वुत्तंतो । तेण वि जोगो ति काऊण परूविओ संमत्त-मूलो पंच-महवय-लक्खणो उत्तरगुण-गणालंकिओ जहा-चित्तिय-दिन्न-फलाइसओ सुसाहु-धम्मो ति ।

पंचमहवय-कलिओ धम्मो अह सूरिणा समक्खाओ ।

तेण वि सो अमयं पिव पडिवन्नो से समीवंमि ॥

एवं च तस्स वेरग्गमग्गावडियस्स, अंगोवंग-सणाहं सुयं पढंतस्स, परमत्थं निसामंतस्स, रागाइणो सुसुभूरितस्स, कसाए निज्जिणितस्स, इंदियाणि निरुंभंतस्स, छजी-वकाय-संजमे वट्ठंतस्स, नीइ(य)-वासं परिहरंतस्स, उज्जय-विहारेणं विहरंतस्स, दसविह-सामायारिमब्भसितस्स, पवयणुन्नय(इं) विहंतस्स, छट्ठ-ट्ठम-दसम-दुवालस-द्व-मास-दुमास-चउमासियाईणि विचित्त-तवचरणाणि चरंतस्स, अरहंताइणो भाव-सारं पणमंतस्स, पंचण्हं सुसाहु-सयाणमणवरयं दसविहं वेयावच्चं पराए भत्तीए करितस्स समइक्कंतो कोइ कालो । अन्नया तियस-मज्झ-(निय-सभमव)ट्टिएणं भणियं सक्केणं - ‘अहो ! कयत्थो णंदिसेणसाहु, जस्स साहुधम्म-परस्स दसविह-वेयावच्चं करंतस्स वच्चइ कालो, न य सुरेहिं पि धम्माओ चालिज्जइ । अवि य -

“दसविह-वेयावच्चंमि संठियं पिच्छिय (वए त्थियं) हरी भणइ ।

तियसेहिं पि न तीरइ धम्माउ चालिउं एसो ॥

हरिणो वयणं देवो असइहंतो य मच्चमवयरिओ ।

मोत्तुं गिलाण-रूवं अडवीए आगओ वसहिं ॥

वार-ट्टिएण भणियं सुरेण ‘अडवीए चिट्ठए साहु ।

अतिसारवाहि-गहिओ, ता तुरियं एउ भो ! कोइ’ ॥

एवं(यं) वयणं सोउं पारण-समयम्मि मेल्हिउं कवलं ।

संपट्टिओ महप्पा कयत्थमप्पाणं” मण्णंतो ॥

ओसह-कए भमंतो तियस-विण(णि)म्मिविय-अंतरायाई ।

तव-सत्तीए हंतुं सओसहो तत्थ सो पत्तो ॥

दिद्वो तेण गिलाणो सो वि य खर-फरुस-निदुर-गिराहि ।
 खिसेइ नंदिसेणं सो वि य तं सहइ चिंततो ॥
 रोग-वसेणं जंपइ एसो फरुसाणि कह णु एयस्स ? ।
 रोगाभावो होजा ? केण वि(व) दव्वेण दिन्नेण ? ॥
 धोऊणं तं जंपइ 'वसहिमागच्छ, जेण भे किरियं ।
 कारेमो' सो जंपइ 'गंतुं न चएसि, ता खंधे ॥
 नियए ठवेसु' ताहे खंधारूढेण जाइ सो तेण ।
 मुंचइ य सो गिलाणो तदुवरि दुग्गंध-विट्ठाइ ॥
 आ पाव ! वेग-घाओ कओ तए मज्झ गच्छमाणेण ।
 ता विसम मुहुत्तं अइ ! एवं जंपइ गिलाणो ॥
 वीसमिऊण पुणरवि सणियं तं णेइ खंधमारूढो ।
 सो वि य बहुप्पयारं निदुर-वयणेहिं तं सवइ ॥
 सुरसेलो विव जाहे न चालिओ सो सुरेण धम्माओ ।
 निय-मायं संहरिउं पडिय पाएसु से देवो ॥
 'खमसु महारिसि ! जं ते हरिणो वयणमसदहंतेण ।
 पडिकूलं आयरियं खंति-पहाणा मुणी होंति ॥
 तं चिय एत्थ कयत्थो निय-कुल-गयणस्स पुन्निमा-इंदो ।
 तं चिय निम्मल-निय-जस-संछाइय-तिहुयणाभोगो ॥
 तं चिय महारिसि ! बंभो अइदुद्धर-बंभ-पालणाहिंतो ।
 जंतूणं सुह-करणो होसि फुडं संकरो तं सि ॥
 पुरिसाण मुत्तिमन्तो तं चिय पुरिसोत्तमो समक्खाओ ।
 परमीसरियाइ तहा इंदो वि तुमं नु(न) संदेहो ॥
 वयण-किरणावबोहिय-भव्व-महाकमल-संड-निवहाओ ।
 तं चिय जयम्मि सूरुो निड्डिय-दोसाउ तह चेव ॥
 तव-करणाओ तं चिय सोमो विउसेहिं नणु समक्खाओ ।
 गरुय-पयत्ताउ जई मुणी वि मुणणाउ भवणस्स ॥
 कम्म-मलं खु खवेंतो खमणो तं चेव तह य समणो वि ।
 तव-खेदे वडुंतो गय-रागो राग-विरहाओ ॥
 सयल-जण-बोहणाओ बुद्धो तं चेव तह य मज्झत्थो ।
 रागाईणमभावा कारुणिओ करुण-भावाओ ॥
 इय एवमाय(इ)-बहुविह-जहत्थ-नामेहिं तं मुणिं थोउं ।
 निय-ठाणं संपत्तो देवो तह नंदिसेणो य ॥
 साहूहिं पुच्छिओ सो 'कत्थ गिलाणो ?' त्ति तेण वि पवंचो ।
 सवेसिं परिकहिओ जहा कओ तेण देवेण ॥

कय-पवजो पच्छा मरणे समुवट्ठिए इमं भणइ ।
 'जइ अत्थि इमस्स फलं तवस्स, ता होज्ज मणुयत्ते ॥
 कामो व मणभिरामो नर-नारि-गणाण' कय-नियाणो सो ।
 महसुक्के उववन्नो देवोऽयं नंदिसेणो त्ति ॥

उवणओ कायवो ।

॥ नंदिसेण-क्खाणयं 'समत्तं ॥

— [४१. देव-स्तुत्ये सुलसा-कथा] —

रायगिहे नयरे नागरहिणो तिहुयण-सलाहणिज्जा^१ निरुवम-गुणावली-भूसिया जिण-
 साहु-भत्ता सुलसा नाम भारिया । तीए पुत्त-निमित्तं तियसिंदाईणं नागो उवाइयाणि ॥
 देइ । दिण्णे ओवाइए^२ न य संपजंति मणोरहा । तीए भणिओ-^३ 'अण्ण-महिलं वीवाहेसु' ।
 तेण भणियं— 'अलमण्णाए सुंदरेणावि सुएण' । तओ पुत्त-निमित्तं वेज्जुवएसेणं तेहिं
 सयसहस्सेहिं पयाविया तिणिण तेह्ल-कुडया । अण्णया य तियस-सहाणुगएण भणियं
 हरिण त्ति । अवि य—

गयणाउ रिक्ख-चकं समयं नासेज्ज दिय(व)स-नाहेण ।

तह वि य सम्मत्ताओ न चलइ सुलसा हरी भणइ ॥

तओ इक्केण तियसेण चित्तियं—

“अजसं पि जसं तुट्ठा गुणं पि दोसं कुणंति रुट्ठाओ ।

अवहत्थिय-मज्जाया पहुणो अकुलीण-पुरिसो व ॥”

इमं भावेंतो समागओ तियसालयाउ देवो सुलसा-परिक्खा-निमित्तं । कय-साहु-वैसो^४
 समुवट्ठिओ से पुरओ । कय-विणयकम्माए भणियमणाए— 'संदिसह, किं करेमो?' ।
 तेण भणियं— 'सयसहस्सपागं तिह्लं देसु' ।

“एयाइं ताइं चिर-चिंतियाइं तिन्नि वि कमेण पत्ताइं ।

साहूण य आगमणं संतं च मण-प्पसाओ य ॥”

भार्विती हरिस-भर-निभरा समुट्ठिया दाउं । अंतराले य भिन्नो देवेण कुडओ । तह^५
 चिय गहिओ दुइय-वडो, सो वि भग्गो । एवं तइओ वि । तहा वि न विपरिणमिया^६ ।
 तओ तियसो भणिउमाढत्तो ।

साहेइ तओ तियसो जह तियसिंदेण वन्निया तं सि ।

ता तारिस्स चिय तुमं करेमि किं तुज्झ सन्नेज्झं? ॥

तीए भणियं 'महायस! अनं तुह दंसणाउ किं कजं? ।

तेण चिय पज्जत्तं अलाहि नीसेस-कजेहिं ॥’

तेण भणियममोहं देव-दंसणं महाणुभावा य तुमं ।

ता मम चित्त-निव्वुइ-निमित्तं किं पि पत्थेसु ॥

‘अबो! मा एस भत्तारो पुत्त-निमित्तं मिच्छत्ताईहिं निविट्ठ-चित्तो खिज्ज’
चिंतितीए भणियं सुलसाए - ‘जइ एवं, ता तुहाणुभावेण होउ मे पुत्तो’ ति । अवि य -

तुट्ठेण तओ दिन्ना बत्तीसं तेण तीए गुलियाओ ।

एक्किक्कं खाएज्जसु होहिंति सुया उ बत्तीसं ॥

कज्जंमि पुणो जाए संभरियवो ति जंपिउं तियसो ।

इंदीवर-दल-सारं उप्पइओ निम्मलं गयणं ॥

‘कहं बत्तीसाए चेडरूवाणं मुत्तासुई मलेमि? । सव्वाहिं एको सुंदरतरो होज’ ति
भावन्तीए खट्ठाओ सव्वाओ वि सम-कालं, संभूया य जुगवं बत्तीसं पि पुत्ता । गहिया
महावियणाए, ठिया देवस्स काउस्सग्गेण । चलियासणो य पत्तो सुरो । साहियं से
‘‘ जहा समकालं खट्ठाओ सव्वाओ वि । तेण भणियं - ‘दुट्ठं कयं, सरिस-आउक्खा सव्वे वि
भविस्संति’ । उवसामिज्जण वेयणं गओ देवो । क्रमेण य जाया सुर-संकासा बत्तीसं
पि सुया सेणियस्स तुल्ल-वयसा । वड्डिया देहोवचएणं, कला-कलावेण य । संपत्त-
जोव्वणा य सेणिएण सह सुजिट्ठा-निमित्तं गया जहा वेसालीए पंतीए रहारूढा
वीरंगण वावाइया तहा उवएसमाला-विवरणे सवित्थरं भणियं ति । उवणओ कायवो ।

॥ सुलसा-कहाणयं ‘समत्तं’ ॥

क्षपितपापा निमित्तमात्रेणैव बुध्यन्त इत्याह च -

जंमंतर-कय-पुण्णा निमित्त-मैत्तेण के वि बुज्झंति ।

करकंडुमाइणो जह संबुद्धा वसहमाईहिं ॥ ३३

[जन्मान्तर-कृत-पुण्या निमित्त-मात्रेण केचन बुध्यन्ते ।

करकण्डवाद्यो यथा संबुद्धा वृषभादिभिः ॥ ३३]

अनुस्वारावागमिकावित्युक्तम् -

‘‘णीया लोयमभूया य भूया य आणिया दो वि बिंदु-सम्भवा ।

अत्थं वहंति तं चिय जो चिय सिं पुव्व-णिट्ठिओ ॥’’

भावार्थश्चतुर्थः कथानकेभ्योऽवसेयः, तानि चामूनि । के ते पत्तेयबुद्धा? अओ
भण्णइ -

— [४२-४५. निमित्ताद् बोधे ४ प्रत्येकबुद्ध-कथाः] —

करकंडू^१ कलिंगेसु^२ पंचालेसु य दुम्मुहो । नमी राया विदेहेसु गंधारेसु य ‘नरगई’ ॥

वसभे य इंदकेऊ वलए अंबे य पुप्फिए बोही । करकंडु दुमुहस्सामी नमिस्स गंधाररत्तो य ॥

[१] तत्थ ताव करकंडुणो चरियं साहिज्जइ -

अंगाजणवए सग्ननयरि-संकासाए चंपाए नयरीए नरिंदलच्छि-संकेय-ट्ठाणो दहि-
वाहणो राया । चेडनरिंद-धूया जिणवयण-भाविय-मई सुरसुंदरि-संकासा पउमावई से

भारिया । तस्स य तीए सह विसय-सुहं पुंवभव-निवत्तिय-पुण्ण-पवभार-जणियं तिवग्ग-सारं
नरलोग-सुहमणुहवमाणस्स वोलीणो कोइ कालो । अण्णया पहाण-सुमिणय-पसइया
जाया आवण्ण-सत्ता । समुप्पण्णो से मणे वियप्पो 'नरिंद-नेवत्थालंकिया करिवरारूढा
जइ भमामि काणणुज्जाणाईसु' । पुच्छिया य राइणा । साहिओ पय(इ)णो डोहलओ ।
तओ पसत्थ-वासरे' मत्त-करिवरारूढा नरनाह-धरिज्जमाण-उदंड-पोंडरीया नरिंदाहरण-
वत्थ-मल्ल-वेसालंकिया महाविभूईए उज्जाणाईसु भमिउमाढत्ता । तओ पढम-
पाउसुच्छलिय-पंचवन्न-कुसुम-गंध-संचलियं पवणं आसाइऊण संभरिय-रण-सोक्खो
निवा(द्धा)डिऊणारोहणं पहाविओ अडवि-हुत्तं करिवरो । लग्गोऽणुमग्गेणं खंधावारो,
गंतूण कइवय-जोयणाणि नियत्तो अकय-कज्जो । दूर-पत्ते करिम्मि दिट्ठो राइणा वड-
पायवो । तं दट्ठूणं भणिया देवी — 'एयस्स हिट्ठेणं करी गमिस्सई, ता झत्ति एयस्स'^{१०}
साहाए लग्गेसु' । रायणा तहा कयं, देवी उण अपरिहत्थत्तेण उ न लग्गा तत्थ । तओ
पाडिया सिंघ(ह)-वग्घ-वण्ण-तरच्छ-च्छभल्ल-भीसणाए महाडवीए करिणा । सर-जले य
पविट्ठस्स करिणो अवयरिया देवी । तण्हा-लुहा-सीउसिण-भय-क्खेयाभिभूया पत्तां
तावसासमं । दिट्ठो कुलवई । संजाय-विम्हएण य पुच्छिया तेण उप्पत्ती । तीए विं
जणय-समाणो त्ति काऊण साहिया सवित्थरा । भणियं च णेण — 'वच्छे ! वीसत्था हवसु'^{११}
ताव एत्थ आसमे, जाव वसिमे सत्थो लब्भइ; अण्णं च चेडओ अम्हाणं सयणो
आसि' । तओ तत्थ वण-पुप्फ-फलाहाराए वोलीणाणि कइवय-दिणाणि । अन्न-
दियहंमि पट्ठविया कुलवय(इ)णां तावस-सहाया दंतपुरे, जत्थ दंतव(च)को राया ।
गंतूण वसिमासणं भणिया तावसेहिं — 'भदे ! वच्चसु एयाए वत्तिणीए, न अम्हाणं संपयं
गमण-विसओ हल-किट्ठ' त्ति । व(ध)रं करिय गया तावसा नियय-त्तवोवणे । सा वि'^{१२}
क्रमेण पत्ता पुरं । निसीहिया-करण-पुव्वयं च पविट्ठा पडिस्सयं । वंदिऊण चेइयाणि,
वंदिया य पवत्तिणी, सह अज्जाहिं । तओ विम्हिय-मणाए भणियं मयहरियाए त्ति ।

अवि य — विणएण कुलं रूवेण गुण-गणो जइ वि वच्छि ! तुह नाओ ।

सविसेस-पउत्ती कारणेण पुच्छिज्जसे तह वि ॥

का सि तुमं ? कत्तो वा ? केण व कज्जेण आगया एत्थ ? ।

एकंछा चोज्जमिणं कहिऊणं वच्छि ! अवणेसु ॥

तओ कहं कहं वि वियलंत-नयणंसुयाए साहिए नियय-वुत्तंते भणियं पवत्तिणीए त्ति ।

अवि य — "नारय-तिरिय-नरामर-गईसु दुट्ठ-डकम्म-मल-मईलो ।

तं नत्थि संविहाणं जं संसारी^३ न पावेइ ॥"

अन्नं च, वच्छे ! अकय-धम्माणं न दुल्लहाओ आवंयाउ त्ति । अवि य —

"निच्चं चिय विवयाओ धम्म-विहूणाण होंति सत्ताण ।

धम्म-कलियाण ताओ न होंति जायंति सिद्धीओ ॥"

'ता वच्छे ! अलमुवेएण, पडिवज्जसु सारीर-माणसाणेय-दुक्कम्म-सेल-वज्जासणीभूयं
सामण्ण' । तओ सबोवाहि-विसुद्धे वासरे जाय-संवेगा 'पवाविया एसा । गहिया दुविहा

वि सिक्खा । जाया साहुणीण बहुमया । अण्णया अपच्छासिणो वि(व) वाही
 वड्डिउमाढत्तो से उदरम्मि गब्भो । पुच्छिया पवत्तिणीए — 'किमेयं ?' । तीए वि साहिओ
 जह-ट्टिओ वुत्तंतो, 'नवरं पवज्जा-काले न मए सिट्ठं मा पवज्जा न होहि'त्ति । पच्छण्णं
 सावय-गेहे चिट्ठंती 'पडिपुण्ण-काले पसूया दारंगं । पुव्वाणीय-कंबलरयणं दहिवाहण-
 १ नरिंदक-मुद्दाए सहियं । मसाणे उज्झिओ दारओ । तक्खणं त्रिय गहिओ मसाण-रक्खिय-
 पाणेणं, समप्पिओ निय-जायाए, परितुट्ठा चित्तेण । साहुणीए वि कहियं पवत्तिणीए
 'विवण्णो दारओ जाओ, सो उज्झिओ' । तओ ताए मायंगीए सह मित्तीकाऊण अवच्चस्स
 नेहेण दारयस्स पउमावई लड्डुयाईणि इट्ठ-दव्वाणि देइ । वड्डंतो य जाओ अट्ठवारिसिओ
 दारओ । सुक्क-कंडूए गहिओ डिंभाणि भणइ — 'ममं कंडुयह, जेण मे गाम-नगराईणि
 १० देमि' । तओ डिंभेहिं पुव्वनामं अवहत्थिऊण 'करकंडु'नामं कयं । अण्णया मसाणं
 रक्खंतस्स कारणंतरेण पत्ता तत्थ दोण्णिं मुणिणो । तओ सयल-लक्खणाणुगयं दंडं
 दट्ठूण भणिओ इकेण मुणिणा दुइय-साहू — 'जो एयं दंडं चउरंगुल-विवड्डियं गिहिस्सइ,
 सो ज्ञत्ति पुहइनाहो भविस्सइ' वणंतरिएण सुयं करकंडुणा, वंभणेण य । तओ खणिऊण
 चत्तारि अंगुलाणि धरणिं गहिओ वंभणेण दंडओ, उद्दालिओ करकंडुणा । पविट्ठा नयरं,
 १५ उवट्ठिया ववहारेणं कारणियाण पुरओ । सामाईहिं भणिओ वि जाहे न देइ करकंडू
 वंभणस्स दंडयं, तओ समुप्पण्ण-कोवेहिं भणिओ कारणिएहिं — 'किं रे ! दुट्ठ ! मायंग-
 दारय ! एएण दंडेण तुमं रज्जं भुंजिहिसि ?' । तेण भणियं — 'को संदेहो ?' । तओ सहासं
 भणिओ सो तेहिं — 'जया तुमं राया हवेज्ज, तया एयस्स गामं देज्जसु' । 'एवं' ति
 पडिवन्ने पट्ठविया दोन्नि कारणिएहिं । दारय-मारणत्थं पुरिस-वंद-सहिओ जाव वंभणो
 २० आगच्छइ तओ । इत्थंतरम्मि मुणिय-वुत्तंतो से जणओ सह महिलाए दारयं धित्तूण पलाणो ।
 क्रमेण य पत्ता कलिंग-विसय-विसेसय-भूए कंचणपुरे, ठिया वाहिरुज्जाणे । दारओ वि पसुत्तो
 असोगतरूणो छायाए । तद्विसं च पंचत्तीभूओ तत्थ अपुत्तो राया । अहिवासियाणि पंच
 करिवराईणि दिव्वाणि । भमिउच्चाएहिं दिट्ठो सव्व-लक्खण-संजुत्तो दारओ । तओ पयाहिणी-
 काऊणारोविओ गल-कंठ-करण-पुव्वयं नियय-पट्टीए करिणा । हेसियं तुरंगमेण, ठियमुहंड-
 २५ पोंडरीयमुवरिं, निवडियं भिंगाराओ जलं, पवीइयाणि चामराणि । तओ आवूरियमाणेहिं
 असंख-संखेहिं, पवाइजमाणेहिं तूरेहिं, नच्चमाणीहिं विलासिणीहिं, पढंतेहिं मागहेहिं,
 महाविच्छड्डेणं नगरे पविसिउं पवत्तो; मुणिय-मायंग-वुत्तंतोहिं निवारिओ पओलीए
 पविसंतो वंभणेहिं । संजायामरिसेण य उब्भिओ दंडो पलयानलो व जलिउमाढत्तो । तओ
 भय-भीया पणट्ठा वंभणा । करकंडू वि निविट्ठो सीहासणे, अहिसित्तो नरिंद-सामंताइएहिं ।
 ३० एवं च जम्मंतर-कय-पुण्ण-जणियं तिवग्ग-सारं नर-सुक्खमणुहवमाणस्स बोलीणो कोइ
 कालो । मुणिय-वुत्तंतो य पत्तो सो वंभणो । भणियं च णेण — 'महाराय ! देसु मम पुव्वुत्तं
 गामं' । रायणा भणियं — 'गेण्हसु जो मे पडिहाइ' । तेण भणियं — 'मम चंपाए गेहं,
 तत्थ देसु' । तओ पट्ठविओ दूओ सह लेहेण दहिवाहण-राइणो । पडिहार-निवेइओ य
 पविट्ठो दूओ, समप्पिओ लेहो । भणियं दूएण — 'एयस्स दिया[इ]णो गामं देसु अम्हाण

कए(रे) । तओ संजायामरिसेण भणियं दहिवाहणेण - 'अरे ! दुट्ठमायंगस्स पम्हुट्ठो अप्पा, जेण ममावि लेहो विसज्जिओ' । गलत्थलिऊण य नीणिओ दूओ, कमेण य पत्तो एसो । साहियं करकंडुणो जहा-वुत्तं । तओ संजाय-कोवो पयट्ठो करकंडू तदुवरि संगामट्ठा ।

अवि य - धव्रल-गंडदारुट्ठो नयरओ नीरु(ह)णिकख-संकासो ।

सारय-धणो व सूरु राया पायडिय-महि-वीटो' ॥

तओ थुवंतो जहट्ठिय-गुण-संथवेण, पिच्छंतो नयण-गंडूसेहिं, दाइजमाणो अंगुलि-सएहिं, दितो दाणं कमेण पत्तो चंपाए, आवासिओ बाहिरुज्जाणे । तओ आवूरिएसु जमलसंक्खि(खे)सु, वाइएसु रण-तूरेसु, पढंतेसु सुहल-मागहेसु, जायामरिसाणि लग्गाणि दोण्ह वि नरिंदाणं अग्ग-सेण्णाणि त्ति । अवि य -

करिनाहाणं करिणो रहाण रहिणो भडाण नरवड्ढो ।

समयं चिय संलग्गा आसारोहा वि तुरियाण ॥

तओ कत्थइ धणु-गुण-विमुक्क-निसिय-सर-निरंतरं । कत्थइ निदलिय-सुहडासि-धायण-नर-सिर-मालोवमालिजमाण-महियलं । कत्थइ सर-नियर-निवाडियारोह-सुन्नासण-विहल-भमंत-तुरंगमं । कत्थ य कोऊहलागय-किन्नर-किंपुरिस-सिद्ध-गंधव-जक्ख-रक्खस-भूय-पिसाय-वेयाल-डाइणी-समाउलं । कत्थइ कराल-करवाल-निदय-पहार-निवडिय-करि-कुंभ-वियलंत-मुत्ताहल-धवलिय-महिमंडलं । कत्थइ सुमरिय-सामि-पसाय-महासत्त-सुहड-संधाय-दिजमाण-निय-जीवियं । कत्थइ चक्कासि-छिन्न-नर-रुहिर-वसामिस-लुद्ध-निवडंत-गिद्ध-सय-संकुलं । कत्थ य सुहड-महासत्त-परितुट्ठा- [गयणं] गण-विमाण-ति(ट्ठि)य-तियस-कामिणी-विमुच्चमाण-कुसुमोवयारं ति ।

अवि य - असरिस-समसीसी-भूसियाइं संभरिय-पुव्व-वेराइं ।

पहरंति ये वि(जाइं)दूरं बलाणि वि(ति)यसासुराणं व ॥

तओ कण्ण-परंपराए करकंडु-दहिवाहणाण दारुणं जुज्झं निसामिऊण 'मा जण-क्खओ होइ' त्ति भाविंती आगया पउमावई साहुणी । भणिओ तीए एगंते करकंडू राया-वच्छ ! कीस जणएण सह जुज्झसि ?' । तेण भणियं - 'कहमेस ममं जणओ ?' । तओ साहिए सवित्थरे तीए नियय-वुत्तंते पुच्छिया जणणि-जणया । तेहिं पि कहिओ परमत्थो, दावियं मुद्दा-रयणं । तओ अहिमाणेण भणिया पउमावई करकंडुणा - 'कह-मियाणिं कय-पय(इ)ण्णो नियत्तामि ?' । तीए भणियं - 'वच्छ ! वीसत्थो हवसु, जाव ते जणयं पेच्छामि' । गया एसा, पय(वि)ट्ठा नरिंद-अत्थाणं । निवडिऊण से चलणेसु परियणो रोविउमाढत्तो । एत्थंतरम्मि पणमिऊण सुहासणत्था पुच्छिया राइणा पउत्ति । तीए वि साहिया सवित्थरा । 'एसो य ते सुओ, जेण तुमं रोहिओ' । तओ महावि-भूईए पइसारिओ नयरीए करकंडू । तेण वि पणमिओ सबहुमाणं नरिंदो । कयं महा-वद्दावणयं । आणंदिओ लोगो त्ति । अवि य -

“तं किं पि अणण्ण-समं दिट्ठे इट्ठम्मि होइ मण-सोक्खं ।

जं कहिऊण न तीरइ, संकासं मोक्ख-सोक्खाण ॥”

तओ पसत्थ-वासरे दोसु वि रजेसु अहिसिचिऊण करकंडू(डं) कालाणुरूव-निव(व)-
 चियासेस-कायवो महाविभूईए पवइओ दहिवाहण-नरिंदो ति । करकंडुणो वि मुसुमू-
 रियारिचकं पणय-सामंत-महासामंत-भडयणं धम्मत्थ-काम-सणाहं परत्थ-संपयाण-सयणहं
 विसिद्धजण-सलाहणिजं नर-सोकख[मण]हवंतस्स समइकंतो कोइ कालो । सो य किर
 ५ गोव(उ)ल-प्पिओ । तेण अणेगाणि नियय-विसए गोव(उ)लाइं कयाणि ति ।

अवि य — जम्मंतर-सुकय-समजियाइं सोकखाइं अणुहवंतस्स ।

आणंदिय-जियलोगो संपत्तो सरय-कालो से ॥

तओ कोउहलेण गओ गोउलं, दिट्ठो ससि-कुंद-संकासो संपुण्णंगावयवो तण्णगो ।
 तं निएऊणं सहरिसं भणिया गोवाला — ‘न य एयस्स जणणी दोध(द्ध)वा’ । कालंतरेण
 १० य जाओ महावसहो । दुइय-वाराए आणएण य दिट्ठो सो नरिंदेणं ति । अवि य —

सुविभत्त-चारु-सिंगो तुसार-गोखीर-हार-संकासो ।

वेयड्ढुगिरि-सरिच्छो दिट्ठो दप्पुद्धरो वसहो ॥

ढिकिय-सहुप्पिच्छा वसहा नासंति तस्स गंधेण ।

पडिवण्ण-सव्व-जूहो तिलओ विव धरणि-रमणीए ॥

१५ तं तहाविहं जाय-क्खंधं दरिय-वसह-दुरालोयं अच्चंत-नयण-मणाभिरामं निएऊणं
 संजायाणंदो वि पविट्ठो नगरंमि राया । पुण वि कालंतरागएण राइणा पुच्छिया गोवाला
 ‘कत्थ संपयं सो महावसभो?’ । तेहिं पि दाइओ भूमीए निवडिओ, तण्णएहिं
 खलीकीरंतो । तं निएऊण सविसायं चितियं राइणा-‘धिरत्थु ! संसारासारत्तणस्स, जेण
 तारिसं रिद्धिं पाविऊण संपयं एयारिसो समत्थावयाण कुलमंदिरं संवुत्तो । अवि य —

२० सेयं सुजायं सुविभत्त-सिंगं जो पासिया वसभं गोठ-मज्जे ।

रिद्धिं अरिद्धिं ‘समुपेहिया णं कलिंगराया वि समिक्ख धम्मं ॥

“गोड्डंगणस्स मज्जे ढेक्किय-सदेण जस्स भि(भ)जंति ।

दिता वि दरिय-वसहा सुतिकख-सिंगा समत्था वि ॥

पोराणय-गय-दप्पो गलंत-नयणो चलंत-वस-मोहो ।

२५ सो चेव इमो वसहो पडुय-परिअट्ठणं सहइ ! ॥”

इय एवमाइ बहुविहं संसारासारयं निएऊण ।

संभरिय-पुव्वजम्मो निक्खंतो एस नरनाहो ॥

पुव्व-कय-सुकयकम्मा निमित्त-मित्तेण नवरि बुज्झंति ।

जह एसो चिय बुद्धो विवयं दट्ठूण वसभस्स ॥

३० तियसोवणीय-लिंगं धित्तूणं खि[इ]प्पइट्ठियंमि संपत्तो ।

‘वोसिरिय-पावकम्मो एस मुणी दिट्ठ-दट्ठवो ॥

[२]

तह पंचाल-जणवए कंपिल्लपुरे नयरे गुण-रयण-जलनिही दुम्मुहो राया । तस्स य
 सुकयकम्म-जणियं तिवग्ग-सारं जीयलोय-सुहमणुहवंतस्स आणंदिय-रायहंसो निम्मल-

गयणंगणो ढेकंत-दरिय-वसहालंकिओ निप्फण-सव-सासो नच्चिर-नड(व)-नट्ट-छत्त-सुट्ठिय-सुसोहिल्लो पत्तो सरयागमो । तओ आस-वाहणियाए नीसरंतेण दिट्ठो इंदकेऊ महावि-भूईए पूइजमाणो, पडिनियत्तेण य दिवसावसाणे दिट्ठो भूमीए पडिओ कट्ठावसेसो विलुप्पंतो । तं च दट्ठण चित्तियमणेण - 'एवं संसारि-सत्ताण वि संपय-विवयाउ' ति ॥

अवि य - दट्ठण सिरिं तह आवइं च जो इंदकेउणो बुद्धो ।

एस गई सव्वेसिं दुम्मह-राया वि धम्मंमि ॥

एसो वि गहिय-सामण्णो विहरिउं पयत्तो ति ।

[३]

तहा विदेहा-जणवए मिहिला-नयरीए नमी राया । तस्स य दाहजराभिभूयस्स विजेहिं चंदणरसो कहिओ । तं च वसंताण महिलियाण वलय-झंकारो जाओ । " तमसहंतेण रायणा अवणेयावियाओ एकेकं वलयं । तहा वि न झीणो सद्दो । पुणो दुइय-तइय-चउत्थमवणीयं, तहा वि न 'निट्ठिओ सद्दो । पुणो एकेकं धरियं । तओ पसंतो सव्वो वि सद्दो । इत्थंतरम्मि चित्तियं राइणा - अब्बो ! जावइओ धण-धन्न-रयण-सयणाइ-संजोगो, तावइओ दुक्ख-नियरो ति ।

जत्तिय-मित्तो संगो दुक्खाण गणो वि तत्तिओ चेव ।

अहवा सीस-पमाणा हवंति खलु वेयणाओ वि ॥

'तम्हा एगागित्तं सुंदरं' ति मण्णंतो संबुद्धो एसो वि । खओवसमेण वेयणीयस्स पउणीहूओ सरिय-पुव-जम्मो गहिय-सामण्णो विहरिउं पयत्तो ति । अवि य -

रेणुं व पड-विलुगं राय-सिरिं उज्झिऊण निकखंतो ।

म(मि)हिलाए नमी राया परिमुणियासेस-परमत्थो ॥

[४]

तहा गंधार-जणवए पुरिसपुरे नगरे जयसिरि-कुलमंदिरं नगई राया । तस्स पियाहिं सह भोगे भुंजंतस्स संपत्तो कणिर-कलयंठि-खावूरिय-वणंतरालो, विरहानल-तविय-नियत्तमाण-पावासुओ, विसट्ठमाण-कंदोड-रय-रेणु-रंजिय-दियंतरालो, माइंद-गाहि-गंधायड्डिय-भमिर-भमरोलि-झंकार-मणहरो, दीसंत-नाणाविह-तियस-जत्ता-महू-^{२५} सवो, पडु-पडह-झल्लिर-पडहिय-सदापरिजमाण-गयणंगणो वसंतो ति । अवि य -

मलयानिलो वियंभइ चूओ महमहइ परहुया रसइ ।

अच्चिजइ विसमसरो हिययारूढो पिययमो व ॥

एयारिसे वसंते उज्जाणं पट्टिएण नरवइणा ।

मंजरि-निवह-सणाहो साणंदं पुलइओ चूओ ॥

अइकोउहल्लेणं गहिया ताओ मंजरी राइणा, तयणु समत्थ-खंधावारेण वि । विलुत्तो जाओ खाणुय-मेत्तो । रमिऊण नियत्तमाणेण पुच्छिया आसण्ण-नरा - 'भो भो ! कथ

सो चूओ ?' । तेहि भणियं-देव ! जाव तए गहिया मंजरी, ताव तव खंधावारेण; एवमा-
वत्थंतरं पाविओ एसो सो चूओ' ति । तओ सविसायं चितियं रायणा - 'अवो ! करि-
कण्ण-चंचलाओ जीविय-जोवण-धण-सयण-रयण-पिय-पुत्त-मिताइयाओ विभूईओ । त-
किमणेण भव-निबंधणेण रजेण ?' । संबुद्धो सो वि गहिय-सामण्णो विहरिउं पयत्तो
५ ति । कमेण य पत्ता सवे वि खिइपइड्डियं नयरं । अवि य -

संभरिय-पुव्व-जम्मा दूसह-तव-नियम-सोसिय-सरीरा ।

विहरंता ते पत्ता चत्तारि वि धरणिड्डिय-नयेरे ॥

तओ चउदुवारे देवउले पुव्व-दुवारेण करकंडुमुणी पविट्ठो, दक्खिणेण दुम्मुहो,
अवरेण नमी, उत्तरेण नग्गई । कहं महामुणीण पराहुत्तो ठामि ? ति विरु(कु)वियं वाणमं-
१० तरेण नियपडिमाए मुह-चउकयं । एत्थंतरंमि मसिण-कट्टेण कन्नं कंडूइऊण मुक्कं
एगपासम्मि कंडुययणं करकंडुणा । तं च दडूण भणियं दुम्मुहेण ति ।

देस-पुर-रज्ज-धण-सयण-कामिणी उज्झिऊण पव्वइओ ।

ता कीस संचयमिणं कोरेसि कंडूयण-तणस्स ? ॥

जाव दुम्मुहेण भणिओ करकंडू पडिसंलावं न देइ । इत्थंतरंमि भणिओ दुम्मुहो
१५ नमिण ति । अवि य -

"नियरज्ज-मंतिणं उज्झिऊण रज्जं च कामिणीओ य ।

केणेण्हि तं ठविओ मुणिणो मंतित्तणे साहू ? ॥"

तओ जाव दुम्मुहो नमिणो पडिवयणं न देइ । इमं पि अंतरेण भणिओ नमी
नग्गइण ति । अवि य -

परिचत्त-सव्व-संगो मोक्ख-निमित्तं च कुणसि जइ 'जत्तं ।

ता कीस नं(निं)दसि मुणी ? अणिंदणिज्जं इमं लोए ॥

जाव य नमी नग्गइणो न देइ उत्तरं, एत्थंतरंमि भणिओ नग्गई करकंडुण
२० ति । अवि य -

तव-नियम-संयम-रए पसत्थ-सम्मत्त-गुण-जुए साहू ।

अहियाओ निवारेंते न दोस-वत्तव्वयमुवेइ ॥

रूस्सउ वा परो मा वा विसं वा परियत्तउ ।

भासियव्वा हिया भासा सपक्ख-गुण-कारिया ॥

मुह-मु(म)हुरं परिणय-मंगुणं(लं) च गिण्हंति दिंति उवएसं ।

मुह-कडुयं मोक्ख-फलं विरलं चियं जीवलोगम्मि ॥

एगसमयम्मि सवे अवयरिया जम्मणं च संपत्ता ।

निक्खमणं नाणं सिव-पयं च निडुविय-कम्मंसा ॥

दुरिय-हरं सुपसत्थं कल्लणं मंगलं सिवं संतिं ।

पत्तेयबुद्ध-चरियं भणियं जिणसासणे एयं ॥

सुयदेवि-पसाएणं मए वि पत्तेयबुद्ध-मुणि-चरियं ।

भणियं जहोवइदं सिद्धंते गणहराईहिं ॥

जो निसुणेइ कयत्थो इत्थी पुरिसो व मुक्क-वावारो ।

सो पत्त-तिवग्ग-सुहो निवाण-सुहं पि पावेइ ॥

॥ पत्तेयबुद्ध-चरियं 'समत्तं' ॥

सनिदानं तपो दीर्घसंसारफलं भवतीत्याह -

दीहर-संसार-फलो सनियाण-तवो जहा य बारसमे ।

चक्किम्मि तहा पढमे नवमम्मि य वासुदेवंमि ॥ ३४

[दीर्घतरसंसार-फलं सनिदानं तपो यथा च द्वादशे ।

चक्रिणि ब्रह्मदत्ते वासुदेवे त्रिष्टुष्टे(ष्ठे) नवमवासुदेवे कृष्णे ॥ ३४]

— [४६. सनिदाने तपसि ब्रह्मदत्तचक्रि-कथा] —

हत्थिणापुरे नयरे सणकुमारो चक्कवट्ठी । नमुई से मंती । तत्थ य विहरंता पत्ता
सहोयरा चित्त-संभूयाहिहाणा महातवस्सिणो । मास-पारणए पविट्ठो भिक्खुद्धा संभूय-
मुणी । अच्चत्थं कयत्थिओ मंतिण त्ति समुप्पण्णो से कोवानलो । अवि य-

“तपस्विनि क्षमाशीले नातिकर्कशमाचरेत् ।

अतिनिर्मथनादग्निश्चन्दनादपि जायते ॥”

तव-तेय-जणिय-कोवानलस्स वियंभिओ पारावय-कवोय-रासह-संकासो धूमुप्पीलो ।
तेण य संछाइय-नहंगणेण जलहर-संकाए पणच्चिया वण-मयूरा, उम्माहिया पहिआ,
हरिसिया कासवया, विमु(म)णीहूया रायहंसा । अणंतरं च वियंभियाओ जलणा-
वलीओ । जाओ य वित्थय-पक्ख-वियाण-संछाइय-नहंगणाओ व वियरंति चक्कवाय-
पंतीओ । किं वा संझा-रायारुणाओ पसरंति बलाहय-संतईओ ? । किं वा कुसुम-निवह-
समोच्छइयाउ किंसुगासोय-वीहियाओ ? । किं वा समुल्लसंति किंणयर(रय)सरंजिया
वेजयंतीओ ? । किं वा फुरंति एक्कीहूयाओ सोयामणीओ ? । किं वा सहरिस-गमण-
सिदिलिय-सुरवहु-केसपास-गलियाओ पारियाय-कुसुममालाओ ? । किं वा तिहुयण-
भक्खणत्थमुज्जयस्स विफुरंति कयंतस्स रसणाउ ? त्ति । अहवा मंडेति नहयलं ? किं
वाऽणुगच्छंति जलहरं ? , किमण्णेसंति विज्जुलयाओ ? , किं वा गच्छंति रवि-मंडलं ? त्ति ।

अवि य - धूम-सणाहो जलणो वियंभिओ मुणिवरस्स वयणाओ ।

पाउस-जलयावलीओ गयणाओ विज्जु-पुंजो व ॥

मुणिय-वुत्तंतो य आगओ राया, चित्तसाहू य उवसामिओ कह कह वि । गया
दोन्नि वि उज्जाणं तवस्सिणो, ठिया अणसणेणं । पुणरवि आगओ तेसि वंदण-वडियाए
इत्थीरयण-सहिओ राया । वंदिया सविणयं । समासाइय-इत्थीरयण-चिहुर-फासेण चित्तिं

संभूय-मुणिणा - 'अहो ! कयत्थो सणकुमारो, जो एरिसेण इत्थीरयणेण सह जीय-
लोय-सुहमणुहवइ; ता जइ इमस्स तवस्स फलमत्थि, ता मणुयत्तणे एरिसस्स इत्थी-
रयणस्स सामी उ होजा' । चित्तमुणिणा वारिजंतो वि कय-नियाणो गओ महासुके ।
तओ चुओ समाणो बंभस्स राइणो चुलणीए भारियाए चोदस-महासुमिणय-पिसुणिओ
५ जाओ बारसमो बंभदत्तो चक्कवट्ठी । साहियं भरहं । समुप्पण्ण-जाईसरणेण य चित्त-
जाणणत्थं अवलंपि(वि)या एसा पण्हा -

“दासा दासत्तणे आसी मिगा कालिंजेरे नगे ।

हंसा मायंग-तीराए' सोवागा कासि-भूमीए ॥

देवा य देवलोगमि आसि अम्हे महड्डिया ॥”

१० जो एयं पण्हं पूरेइ, तं राया रज्ज-संविभागेणं पूएइ । न य कोइ पूरेइ । इओ' य
चित्तदेव-जीवो उप्पण्णो पुरिमताले वणिय-सुओ' । समुप्पण्ण-जाई-सरणो अमुणिय-
विसय-संगो वेरग्ग-मग्गावडिओ' गहिय-सामण्णो पत्तो कंपिहं । भणिओ अरहट्टिएण-
'भयवं ! जइ जाणसि, ता पण्हं पूरेसु' । तेण भणियं-‘पढसु' । पढिए भणियं मुणिणा -
‘एसा णे लुट्टिया जाई अण्णमण्णेहिं जा विणा ॥’

११ गओ आरहट्टिओ राय-समीवं । पढियं मुणि-समाइडं । मुच्छिओ राया, समासासिओ
चंदण-रसाईहिं । केण पण्हा पूरिय त्ति सिडं अरघट्टिएण - ‘मुणिणा’ । गओ राया तस्स
वंदणत्थं, पणमिओ भाव-सारं । अवि य -

“तं किं पि अण्ण-समं दिट्ठे इट्ठमि होइं मण-सोक्खं ।

जं कहिज्जण न तीरइ संकासं निरुवम-सुहेण ॥”

२० सम्भाव-सारं निमंतिओ मुणी राइणा दिवाणुरुवेहिं कामेहिं । मुणिणा वि परुविओ
संमत्त-मूलो मुणि-धम्मो, जलभरिय-घड व जल-विंदू न से हियय-ट्टिओ । तओ भोत्तूण
भोगे अपरिचत्त-काम-भोगो गओ अहे सत्तमीए नरय-पुढवीए । चित्तो वि संपत्त-
केवल-नाणो गओ नेवाणं ति । उवणओ कायवो ॥

॥ बंभदत्त-क्खाणयं समत्तं ॥

२१ — [४७. सनिदाने तपसि त्रिपृष्ठवासुदेव-कथा] —

रायगिहे विसनंदी विसाहभूई य तस्स जुवराया ।

जुवरणो विसभूई विसाहनंदी य इयरस्स ॥

रायगिहं नयरं विस्सनंदी राया महादेवी-गब्भुब्भवो य विसाहनंदी तणओ ।
विसाहभूई जुवराया, धारिणी से भारिया । तीए य पहाण-सुमिणय-पसइओ जाओ
दारओ । कयं च से नामं विस्सभूई । वड्डिओ देहोवचएण, कला-कलावेण य । संपत्तो
३० जुवणं । अण्णया चूयतरु-पल्लवुवेल्ह-कणिर-कलयंठि-सद्द-मणहरो आणंदिय-जियलोगो
सुरय-सोक्खमओ विव समर-संगओ विव तरुण-मिहुणय-पहरिसमओ विव संपत्तो
वसंतुसवो त्ति । अवि य -

पप्फुल्ल-वियड-केसर-मयरंदुहाम-कुसुम-सोहिल्लो ।

निवत्तिय-सुरय-सुहो सहइ वसंतो वसंतो व ॥

तओ निग्गओ^१ कुमारो नयराओ, ठिओ नंदणवण-संकासे पुप्फकरंडए उज्जाणे ।
तत्थाभिरमंतस्स समइकंतो वसंतूसवो । अण्णया नरनाह-महादेवि-चेडीए दट्ठूण
जुवराय-सुअं रमंतं भणिया महादेवी — ‘सामिणि ! रज्जं परमत्थओ^२ जुवराय-सुयस्स,^३
जो पुप्फकरंडयत्थो देवो व विचित्त-कीडाहिं रमइ । ता जइ ते सुओ^४ तत्थ न रमइ,
ता निरत्थयं रज्जं मन्नामि’ । तओ^५ ईसानल-तविया पविट्ठा महादेवी कोव-हरियं ।
मुणिय-वुत्तंतेण य भणिया राइणा — ‘पिए ! न एस अम्हाण कुल-कमो, जमण्णंमि पुव-
पविट्ठे अण्णो वि पविस्सइ । तीए भणियं — ‘जइ एवं, ता अवस्सं मए अप्पा मारेयवो’ ।

अवि य — दइया-वयणम्मि कए कुल-ववएसो न पालिओ^६ होइ ।

कुल-ववएसंमि कए न जियइ दइय त्ति य विसण्णो ॥

तओ^७ भणियं मंतिणा — ‘देव ! कूडलेह-वएसेणं तरं(इ) सत्तूणं उवरि जत्ताए निग्गए
जुवराज-सुयम्मि रणुच्छाहे निग्गए तुह सुयस्स उज्जाणे पवेसो भविस्सइ’ । तहा कए
गओ^८ पच्चंत-राइण उवरि जुवराय-सुओ^९ । सच्चविया निरुवद्वा देसा, ठिया आणा-परा
पच्चंत-राइणो । खेमं ति मण्णमाणो पडिनियत्तो, कमेण य पत्तो रायगिहं, पुप्फकरंडए^{१०}
य पविसमाणो भणिओ^{११} दुवारपालेहिं — ‘मा पविससु, राय-सुओ^{१२} एत्थ रमंतो चिट्ठइ’
‘अवो ! इमिणा पवंचेण नीणिओ म्हि’ त्ति । अपि च —

“उपकारिणि विश्रब्धे आर्यजने यः समाचरति पापम् ।

तं जनमसत्य-संधिं(धं) भगवति वसुधे ! कथं वहसि ? ॥”

‘ता किं जुगंत-पवणो व तरुणो उम्भूलेमि सवे ? , अहवा न जुत्तमिणमो तुच्छ-^{२०}
विसयाण कए’ । तओ फल-भर-नमियाए कविट्ठीए मुट्ठि-पहारेण पाडियाणि सद्वाणि
फलाणि । भणियं च णेण — ‘एवं चिय ते सीसाणि पाडिउं समत्थो म्हि’ । ता
किमणेहिं सारीर-माणस-दुक्ख-निबंधणेहिं भोगेहिं ? ति वेरग्ग-मग्गावडिओ गओ^{२१}
संभूय-साहुणो समीवं । तेण वि समाइट्ठो साहु-धम्मो, पडिवण्णो भाव-सारं । भणियं
च णेण — ‘जावज्जीवाए मासाओ मासाओ भोत्तवो’ । एवं च अणाहारेण तव-तविय-^{२२}
देहो गओ महुराए । पविट्ठो भिक्खुट्ठा मास-पारणए । पसूय-तं(ग)वा पणोल्लियं पडियं
दट्ठूण माउल-धूया-वारेज्जय-निमित्तमागयस्स विसाहनंदिणो पुरिसेहिं कओ कलयलो
इमं भणंतेहिं — ‘कत्थ तं कविट्ठ-फल-पाडण-बलं ?’ । मुणिय-वुत्तंतो य विसाहनंदी
हसिउमाढत्तो । ‘अज्ज वि एसो कय-पावकम्मो ममोवरि वेराणुबंधमुवेइ !’ त्ति चिंतितेण
विप्फुरिय-कोवानलेण सिंगगेहिं घेत्तूण भामिया सुरही साहुणा, भणिओ य^{२३}
विसाहनंदी — ‘अरे दुरायार ! न दुब्बलस्स वि केसरिणो गोमाऊएहिं बलं खंडिज्जइ’ ।
अहिंडिय-भिक्खो पडिनियत्तो कय-भत्त-परिच्चागेण य कयं नियाणं — ‘मणुयत्ते तव-
फलेण महाबल-परकमो होज्जा’ । मओ य समाणो उप्पण्णो महासुके । मुणिय-पुव-

भव-वुत्तंतो विहिणा विहिय-देव-कायवो भोगे भोत्तुं पयत्तो । जहा तओ चुओ' संतो पोयणपुरे पयावइ-राइणो मियावईए सत्त-महासुमिणय-सुइओ पढम-वासुदेवो तिविडु(ड्ड)नामो संवुत्तो । जहा से धूया-कामणाओ पयावई-नामं जायं । जहा सुंभदा-गब्भुभवो अइ(य)लाहिहाणो पढमवलदेवो आगओ । जहा अयल-तिविडुणो दो वि बलदेव-वासुदेवा संवड्डिया । जहा आसग्गीवस्स निमित्तिणो पुच्छिया, पुच्छिएण मरणं सिद्धं । त(ज)हा दूओ खलीकओ, सीहो य वावाइओ । जहा आसग्गीवेण सह दुवालस-संवच्छरिओ संगामो जाओ । जहा य आसग्गीवो वावाइओ । जहा कोडिसिला उक्खित्ता, जहा अड्डभरहं भुत्तं, जहा सत्तम-महीए गओ । जहा य अयलो सिद्धो, तहोवएसमाला-विवरणाणुसारेण नायवं ति ।

॥ तिविडु-कहाणयं समत्तं ॥

—[४८. सनिदाने तपसि नवमवासुदेव-कथा]—

संपयं नवमवासुदेव-नियणयं साहिज्जइ -

वसंतउरे नयरे दोन्नि भाउणो गहिय-सयडा वाणिज्ज-वडियाए गामंतंरं पविट्ठा । वत्तिणीए' पसुत्तचकलंडं दट्ठण भणिओ महल्लएण लहूयभाया - 'उप्पहेण लाएसु सगडं, ॥ जेणेसा न वावाइज्जइ' । तओ से अगणिऊण वयणं चोइया सगड-बइल्ला । अमय-विस-संकासाणि ताण वयणाणि सुणंती वावाइया रह-चक्केणं, समुप्पण्णा सेट्ठि-धूया । हत्थिणा-उर-निवासिणा य संपत्त-जोवणा समुव्वूढा इब्भ-सुएण । तओ विचित्तयाए कंमुणो उप्पण्णो सो पढम-भाया तीए पुत्तत्ताए । गब्भए तम्मि आणंदिया चित्तेणं, पसाहिया लायन्न-सिरीए । सब्बा पडिवण्णा सब-मणोरहेहिं । कमेण य पसत्थ-वासरे पसूया ॥ एसा । जाओ दारओ । वट्ठाविओ सेट्ठी । दिन्नं पारितोसियं । समाढत्तं महावट्ठावणयं । कयं च से नामं रायललिओ । वड्डिओ देहोवचएणं, कला-कलावेण य । दुइय-भाया वि मओ संतो उप्पण्णो सो वि तीसे गब्भे । गब्भ-दोसेण य मया विव, मम्मदेसेसु कत्तिया विव, दावानल-पक्खित्ता विव जाया । गब्भ-साडणाईहिं पि न विवण्णो । अण्ण-दिययं(हं)मि पसूया दारयं । जायमेत्तो य उज्झाविओ दास-चेडीए । गहिऊण ॥ पिउणा समप्पिओ कम्मयरीए । कयं च से नामं गंगदत्तो त्ति । मुणिय-वुत्तंता य रुट्ठा पइणो । तं च दिट्ठि-गोयरावडियं लोट्ठ-कट्ठाईहिं खलीकरेइ । अन्नया इंद-महूसवे पच्छन्नं गंगदत्तं भुंजाविज्जंतं च दट्ठण पिउणा तओ संजाय-कोवाए खलीकाऊण परिकिखत्तो उप्पसरे । कह कह वि ण्हाविओ जणएण । एत्थंतंरंमि आगओ साहू पुच्छिओ पिउणा - 'किं भयवं ! जणणीए वि अणिट्ठो सुओ होइ ?' । साहुणा भणियं - 'जम्मंतंर- ॥ निवत्तिय-कम्म-वसाउ' त्ति । अपि च -

“यं दृष्ट्वा वर्धते क्रोधः स्नेहश्च परिहीयते । स त्रिज्ञेयो मनुष्येण एष मे पूर्ववैरिकः ॥

यं दृष्ट्वा वर्धते स्नेहः क्रोधश्च परिहीयते । स त्रिज्ञेयो मनुष्येण एष मे पूर्वबान्धवः ॥”

“नयणाइं नूण जाई-सराणि वियसंति वल्लहं दहं ।

कमलाइं व रवि-यर-बोहियाइं मउलेंति वेसम्मि ॥”

वित्थरेण सम्मत्त-भूले परुविए मुणि-धम्मे वेरग्ग-मग्गावडिओ पव्वइओ गंगदत्तो ।
त्ति । कालंतरेण य भाइ-नेहेण रायललिओ वि । तओ तव-सोसिय-सरीरा दुविह-सिक्ख-
सिक्खाविय-पाणिणो पंच-समिया तिगुत्ता गुत्तवंभयारिणो विहरिऊण उज्जय-विहारेण ।
मरण-काले भणियं गंगदत्तेण — ‘जइ इमस्स तवस्स फलमत्थि, मणुयत्ते सयल-जण-नय-
णाणंदो होज्जा’ । मओ समाणो गओ देवलो गंगदत्त-मुणी । रायललिओ वि, नवरम-
कय-नियाणो त्ति । तत्तो वि चुया समाणा जाया दसम-दसारस्स वसुदेवाहिहाणस्स ॥
रोहिणी-देवई-तणया बलदेव-वासुदेवा । सेस-क्खाणयमागमानु(णु)सारेण भावेयवं ।
उवणओ कायवो ।

॥ नवमवासुदेव-क्खाणयं समत्तं ॥

— [४९. पुनर्मर्यादाधारणे नन्दिषेणमुनि-कथा] —

कम्म-वसेणं मुणिणो जइ कह वि मुयंति नियय-मज्जायं ।

पुणरवि धरेंति ते च्चिय निदरिसणं नंदिसेणेण ॥ ३५

[कर्म-वशेन मुनयो यदि कथमपि मुञ्चन्ति निज-मर्यादाम् ।

पुनरपि धारयन्ति त एव निदर्शनं नन्दिसेने(षेणे)न ॥ ३५]

रायगिहे सेणिय-मुओ नंदिसेणो जाय-संवगे वारिजंतो वि अइसय-नाणीहिं ॥
देवयाए पव्वइओ । गहिय-दुविह-सिक्खो गोयर-चरियाए भमंतो अणाभोगेण पविट्ठो
वेसा-मंदिरं । धम्मलाभ-पुव्वयं च ठिओ से प(पु)रओ । सहासं च भणियं वेसाए—
‘महरिसि ! दम्म-लाभेण कज्जं’ । ‘अवो ! कहमेयाए अहं हसिओ ?’ भावंतेण सरणाउ
तणं कड्डिऊण पाडिया रयण-बुट्ठी । भणियं च णेण—एसो मे दम्म-लाभो । ‘अवो !
अक्खओ एस महप्पा निही, ता कखोहेमि’ त्ति भावंतीए भणिओ गणियाए सपरिहासं—
‘भाडिं दाऊण मा अण्णत्थ वच्चसु’ । अणुकूलोवसग्गेहिं उवसग्गिमाणस्स चलयं
संजमाउ से चित्तं । अवि य—

नेस्सास-कडक्ख-पलोइएहिं हसिएहिं विलसिएहिं च ।

तत्त-तवस्स वि मुणिणो गिरि-सरिसं चालियं चित्तं ॥

नारय-तिरिय-नरामर-गईसु अडुविह-कम्म-मइलस्स ।

तं नत्थि संविहाणं जं संसारे न संभवइ ॥

भाविय-मई वि, तव-सोसिओ वि, विण्णाय-विसय-संगो वि ।

कम्म-वसेणं चलिओ मेरु-सरिच्छो वि नियमाओ ।

॥ 'दस दस अहियंयरे वा अणुदियहं जइ न जिणवर-मयम्मि ।
 बोहेमि तओऽवस्सं विसं व विसए परिचयामि ॥'

केणइ कालेण भुत्त-भोगो पुणरवि जाय-संवेगो पवइओ । कयं निकलंकं सामन्नं ।
 उवणओ कायवो ।

॥ नंदिसेण-कहाणयं 'समत्तं ॥

दुइय-पयं सेविज्जसु दव्वाइ-चउक्कयं समासज्ज ।

जह संघ-साहु-सावय-वयणाओ अज्ज-वयरेण ॥ ३६

[द्वितीयपदं सेवेत द्रव्यादि-चतुष्टयं समाश्रित्य ।

यथा संघ-साधु-श्रावकवचनात् आर्यवैरेण ॥ ३६]

१४ द्वितीयपदं अपवादपदं तत् सेवेत द्रव्य-क्षेत्र-काल-भावानङ्गीकृत्य । यथा संघ-वचनात्
 दुर्भिक्षात् पटविद्यायां निधाय संघो निस्तारितः । साधु-वचनादाहत-पिण्ड-दानेन साधव-
 स्तारिताः । श्रावक-वचनात् पुष्पाण्यानीय महिमा कृता । इदमाख्यानकं [५०] सविस्तरं
 द्विमुनिचरितादवगन्तव्यम् ।

॥ वइर-कखाणयं 'समत्तं ॥

जाणंतो वि तमत्थं भत्तीए सुणेज्ज गुरु-समीवंमि ।

१५ गणहारि-गोयमो विव समत्थ-सुयनाण-जलरासी ॥ ३७

[जानन्नपि तमर्थं भक्त्या शृणुयात् गुरुसमीपे ।

गणहा(धा)रिगौतमवत् समस्त-श्रुतरत्न-जलराशिः ॥ ३७]

तेसु तेसु ठाणेषु [५१] गोयमो उदाहरणम् ।

२० सुपुरिस-चेट्ठं दट्ठं बुज्झंते नूण कूर-कम्मा वि ।

मुणि-जंबु-दंसणाओ चिलाय-पभवो जहा बुद्धा ॥ ३८

[सत्पुरुषचेष्टां दृष्ट्वा बुध्यन्ते नूनं क्रूरकर्माणोऽपि ।

मुनि-जम्बु-दर्शनात् चिलात-प्रभवौ यथा बुद्धौ ॥ ३८]

मुनिदर्शनाचिलातः । जम्बु-दर्शनात् प्रभवः प्रतिबुद्धः । [५२] चिलाय-क्खाणयं

२५ उवएसमालाए भणियं ति । उवणओ कायवो ।

— [५३. सत्पुरुष-प्रभावे जम्बू-कथा] —

रायगिहे उसभदत्तस्स धारिणीए जह नेमित्ति-सिद्धपुत्तादेसाओ जंबुनामो जाओ । जहा य संवड्ढिओ^१ पडिबुद्धो, जणणि-जणय-वयणाओ जह अड कन्नयाओ परिणीयाओ । ताहिं सह^२ जूत्त-पडिवत्तीहिं धम्म-जागरि(र)णेण जग्गंतस्स चोर-सहिओ पभवो बोहिओ । जहा हि दोन्नि वि पवइया, तहा सुप्पसिद्धं ति काऊण न भणियं^३ भंथ-गोरव-भीरुत्तणओ, नवरमुवणओ सबुद्धीए कायवो ॥

भोगे अभुंजिऊणं नरगं वच्चंति मूढ-किवणु-व्व ।

भोत्तूण जंति सिद्धिं धुय-कम्मा के वि भरहो व्व ॥ ३९

[भोगानभुक्त्वा नरकं व्रजन्ति मूढ-कृपण इव ।

भुक्त्वा यान्ति सिद्धिं धौतकर्माणः केचन भरतवत् ॥ ३९]

यथा पिण्डोलको नरकं गतः, भरतश्च निर्वाणम् । प्रसिद्धमाख्यानकद्वयम् [५४-५५] । उपनयः कार्यः ॥

हियय-गयं सब्भावं गिण्हिज्जा तयणुरूव-चिट्ठाहिं ।

जह गिण्हइ चाणक्को वणियाणं नच्चमाणाणं ॥ ४०

[हृदयगतं सद्भावं गृह्णीयात् तदनुरूपचेष्टाभिः ।

यथा गृह्णाति चाणक्यो वणिजां नृत्यताम् ॥ ४०]

— [५६. सद्भाव-ग्रहणे चाणक्य-कथा] —

जहा चाणक्को सदंतो जाओ । जहा य घट्ट-दंतस्स विवंतरियं मुणिणा रज्जं सिद्धं । मि(म)हिला-सुवण्णय-निमित्तं पाडलिपुत्ते सीहासण-निसण्णो जहा नंदेण गलत्था(त्थ)-ल्लाविओ । जहा तदुवरि पइण्णा कया । जहा य चंदगुत्तो संगहिओ । पाडलिपुत्तं^{२०} रोहियं, नट्ठो य । जहा पुणरवि पवययराइणा सह पाडलिपुत्तं गहियं । पवयए य मुये जहा सबं रज्जमुवणयं । भंडार-निमित्तं च वणिणो मज्जं पाइऊण जहा ताण विभव-संखा-परिजाणणत्थं पणवि(च्चि)ओ होला-वायण-पुवयं । कोस-निमित्तं पारिणामिगीबुद्धी जूयं रमइ कूड-पासएहिं । सोवण्ण-थालं दीणाराण भरियं । जो जिणइ तस्स एयं देमि, अहं जिणामि, एको दीणारो दायवो । अवि(त्ति)चिरं ति अन्नं धाउवायं चित्तेइ ।^{२५} वा(ना)गराण भत्तं देइ, मज्ज-पाणं च । मत्तेसु पणवि(च्चि)ओ भणइ -

दो मज्झ धाउ-रत्ताइं कंचण-कुंडिया तिदंडं च ।

राया मे वसवत्ती एत्थ वि ता मे होल वाएहिं ॥ १

अण्णो असहमाणो भणइ -

गय-पोयस्स य मत्तस्स उप्पयस्स जोयणसहस्स ।

पए^१ पए सयसहस्सी एत्थ वि ता मे होल वाएहिं ॥ २

अण्णो भणइ -

तिल आढयस्स वुत्तस्स निप्फन्नस्स बहुसय(ह)स्स ।
तिले तिले सहस्सं एत्थ वि ता मे होल वाएहिं ॥ ३

अन्नो भणइ -

नव-पाउसम्मि पुन्नाए गिरि-नईयाए वेग-पुन्नाए ।
एगाह-महिय-मेत्तेणं नवणीए पालिं बंधामि ॥ ४
एत्थ वि ता मे होल वाएहिं ॥

अण्णो भणइ -

जच्चाण नव-किसोराण तद्विवस-जायमेत्ताण ।
केसेहिं नहं छाएमि एत्थ वि ता मे होल वाएहिं ॥ ५

अण्णो भणइ -

दो मज्झ अत्थि रयणाणि सालि पसईया गद्दभिया य ।
छिन्ना छिन्ना वि रुहंती एत्थ वि ता मे होल वाएहिं ॥ ६

अण्णो भणइ -

सय सुकिल निच्च-सुर्यंधो भज्जमणुरत्ता नत्थि ए(प)वासो ।
निरणो य दुपंचम(स)ओ एत्थ वि ता मे होल वाएहिं ॥ ७

एवं नाऊण, रयणाणि मग्गिऊण, कोट्टागाराणि सालीणं भरियाणि, रयणाणि जायाणि,
गद्दभिया पुच्छिओ छिन्नाणि छिन्नाणि पुणो जायंति । आसा एगदिवस-मग्गिया जाया ।
एगदिवसं नवनीयं । एयमक्खा[ण]यं जहा आवस्सए जाव बिंदुसारो राया जाओ ।
२० जहा य तेहिं महत्तेहिं सन्भावो पयडिओ; तहा [आ]वस्सय-विवरणाणुसारेण दड्ढं
उवएसमाला-विवरणाउ त्ति ।

“कुवियस्स आउरस्स य वसणं पत्तस्स राग-रत्तस्स ।

मत्तस्स मरंतस्स य सन्भावा पायडा होति ॥”

उवणओ सु(स)बुद्धीए कायवो ।

२५ कोहानल-पज्जलिया गुरुणो वयणं असद्वहंता य(उ) ।

हिंडंति भवे माहिल-जमालिणो रोहगुत्तो य ॥ ४१

[कोधानल-दीप्ता गुरोर्वचनमश्रद्दधानास्तु ।

हिण्डन्ते भवे माहिल-जमालिनौ रोहगुत्तश्च ॥ ४१]

माहिल इति गोट्टा(छा)माहिलो गृह्यते ‘पदावयवेऽपि पदसमुदायोपचारात्’ चशब्द
३० इवार्थे, स चोपमावाची त्रिष्वप्येतेष्वपि । एतेषां त्रयाणामपि निह्वानां [५७-५९] चरित-
मावश्यकोपदेशमाला-विवरणाभ्यामवगन्तव्यमिति । उवणओ सबुद्धी[ए] कायवो ।

विण्णाणस्स लवेण वि अवमण्णइ सुरगुरुं पि हय-मुक्खो ।

परिवाय-पोट्टसालो दिट्ठतो दिट्ठ-माहप्पो ॥ ४२

[विज्ञानस्य लवेनाप्यवमन्यते सुरगुरुमपि हतमूर्खः ।

परिवाद् पोट्टसालो दृष्टान्तो दृष्ट-माहात्म्यः ॥ ४२]

भावार्थो रोहगुप्तकाख्यानके [६०] भणितः ।

नाणीण चरण-हेउं अण्णाणि-विचिद्धियं किमच्छेरं ? ।

जह नाइलस्स जायं मित्तस्स वियंभियं पावं ॥ ४३

[ज्ञानिनां चरणहेतु अज्ञानि-विचेष्टितं किमाश्चर्यम् ? ।

यथा नागिलस्य जातं मित्रस्य विजृम्भितं पापम् ॥ ४३]

— [६१. ज्ञानि-चेष्टिते नागिल-कथा] —

चंपाए नयरीए अहिगय-जीवाजीवो समुवलद्ध-पुण्ण-पावो संवर-निज्जराइ-कुसलो नाइलो सावगो । मित्तो य से अच्चंतं इत्थी-लोलो कुमारनंदीनामा सुवण्णयारो । तेण य जह(हि)च्छिय-दव्व-पयाणेण अच्चंत-रुववईणं विवाहियाणि पंचसयाणि तरुण-रमणीण । सो य ताण मज्झ-गओ महागइंदो विव करेणु-परिवुडो भोगे भुंजमाणो चिट्ठइ । रागुकडयाए य उवइडुं पि नाइलेण जिणधम्मं न पडिवज्जइ । अन्नया नंदीसर-जत्ता-¹⁵ नि[मित्तमागयाहिं] पंचसेल-वय(त्थ)वाहिं पणट्ट-सामियाहिं उज्जाणमुवगओ दिट्ठो सुवण्णयारो हास-प्पहासाहिं वाणमंतरीहिं, 'जोगो' ति पुलइओ साहिलासं । संजाय-वम्महेण य भणियमणेण — 'काओ तुम्हे ?, कत्तो वा आगयाओ ?, ममं च कामेह' ति । ताहिं भणियं । अवि य —

“दीवाउ पंचसेलाओ इहयं पत्ताउ देवया अम्हे ।

ता जइ कामेसि वयं ता तुरियं तत्थ आवेज्जा ॥”

भणिऊणं उप्पइयाओ तमाल-दल-सामलं गयणं । तओ अच्चंताणुराग-रत्तेण तक्खणं घोसावियं पडहएण — 'जो कुमारनंदीयं पंचसेलयं नेई, तस्स दव्व-कोडिं देइ' । सब्बा वहणेण निव्विण्ण-जीविण्ण नीओ थेरेण पंचसेलयं । दिट्ठाओ ताओ, कामंतो य भणिओ ताहिं — 'न इमिणा असुइणा सरीरेण अम्हे सेविज्जामो, ता तत्थेव गंतुं नियाण-पुव्वयं²⁵ जलणाइ-पवेसं कुणसु' । तेण भणिओ 'न तरामो गंतुं' । ताहिं भणियमम्हे नेमो । 'एवं' ति पडिवन्ने 'ओसोयणीं दाऊण मुक्को चंपाए वाहिरुज्जाणे । कोऊहल-पूरिएहिं भणियं लोगेहिं — 'किं तए तत्थ दिट्ठमणुभूयं वा ?' । सो भणिउं पयत्तो ति । अवि य —

दिट्ठं सुयमणुभूयं जं चित्तं पंचसेलए दीवि ।

किं ताओ' पेच्छेज्जा हा हासे ! हा पहासे ! ति ॥

‘अवो ! खुड्डओ वाणमंतरीहिं वेलविओ, मा वराओ संसारं भमउ’ ति भावेंतेण

संमत्त-मूलो कहिओ साहु-सावयधम्मो नाइलेण, न ठिओ चित्ते । तओ' वारिजंतो
वि कय-नेयाणो इंगिणि-मरणेण मओ' उत्पण्णो पंचसेलाहिर्वई वाणमंतरो । नाइलो
वि इमेणं चिय मित्त-चिट्ठिएणं निविण्ण-काम-भोगो काऊणाकलंकं सामण्णं महिद्धिओ
वेमाणिओ' जाओ' । सवित्थरं पुण इमं दुमुणिचरियाओ' नायव्वं । उवणओ सबुद्धीए
५ कायव्वो ।

तित्थयर-वंदणत्थं चलिओ भावेण पावए सगगं ।

जह ददुरदेवेणं पत्तं वेमाणिय-सुरत्तं ॥ ४४

[तीर्थकरवन्दनार्थं चलितो भावेन प्राप्नोति स्वर्गम् ।

यथा ददुरदेवेन प्राप्तं वैमानिकसुरत्वम् ॥ ४४]

10 — [६२. भाव-वन्दने ददुरदेव-कथा] —

जहा सेडुवओ रायगिहे पओली-दुवारे तण्हा-हिहओ मरिऊणं वावीए ददु(हु)रो
जाओ । तित्थयर-समोसरणं च रमणी-यणाओ सोऊण भगवओ सभाव-सारं वंदणत्थं
पयडो । सेणिय-तुरय-खुरेण वावाइओ संतो जहा वेमाणि-सुरो जाओ; तहोवएसमाला-
विवरणाओ सवित्थरं नायव्वम् । उवणओ कायव्वो ।

15 ॥ ददु(हु)रदेव-कखाणयं समत्तं ॥

देहाणुरूव-वीरियं खेत्ताइसु भावओ निसेवेज्जा ।

जंघाबल-परिहीणा निदरिसणं संगमायरिया ॥ ४५

[देहानुरूप-वीर्यं क्षेत्रादिषु भावतो निसेवेत ।

जङ्घाबल-परिक्षीणा निदर्शनं सङ्गमाचार्याः ॥ ४५]

20 — [६३. क्षेत्रादिसेवने सङ्गमाचार्य-कथा] —

जहा दुकाले जंघा-बल-परिखीणा गच्छम्मि एगए नव-विभागीकाऊण कोल्लइ-
खेत्तं जयणाए ठिया सूरिणो । जहा य पुढो-वसहीए दत्तो, देवयाए पडिबोहिओ;
तहोवएसमाला-विवरणाओ सवित्थरं नायव्वं ।

॥ संगमायरिय-कखाणयं समत्तं ॥

25 छल-संगहियं दव्वं न ठाइ गेहंमि थेव-कालं पि ।

आहीरि-वंचएणं दिट्ठंतो एत्थ वणिएणं ॥ ४६

[छल-संगृहीतं द्रव्यं न तिष्ठति गृहे स्तोक-कालमपि ।

आभीरि-वञ्चकेन दृष्टान्तोऽत्र वणिजा ॥ ४६]

— [६४. छल-द्रव्ये वञ्चकवणिक-कथा] —

वसंतपुरे जियारी राया । अचंत-निंदाणुगओ हरिनंदी वणियओ । नायणी से भारिया । लच्छी तेसिं धूया, दिन्ना य कुसुमपुर-निवासिणो वणिय-सुयस्स । अण्णया विवणीए चिट्ठंतस्स हरिनंदिणो आगया आहीरी । कप्पास-निमित्तं च समप्पिया दोन्नि रूवगा । दिण्णासु दोसु तुलासु मुद्धत्तणओ वद्धो पोडुलओ । हरिनंदिणा चित्तिं — ‘सुंदरं जायं, जमिक्करूवय-कप्पासेणं तुट्ठा । अपुव-लाभो य एस रूवओ, ता घयपुण्णे काराविऊण भुंजामो । ततो पट्टवियाणि खीर-घयाईणि । निप्फण्णेषु य घयपुण्णेषु कय(इ)वय-पुरिस-सहिओ पत्तो जामाऊ । आमंतिओ सासए भोयण-निमित्तं । तेण भणियं — ‘तुरिएण गंतव्वं, ता जं पुव-रद्धमत्थि, तं चिय भोत्तूण गच्छामो’ । तओ भोत्तूण सवे घयपुण्णे सेसं च भोयणं गओ सो । हरिनंदी वि आगओ । अचंत-खुहाए परद्धो घयपुण्णाहिलासी^{१०} अणेग-डिंभाणुगओ पत्तो गेहं । निसण्णो आसणे, समुवणीयं भोयणं । परिविट्ठो कोइवो घणो, सह वल्ल-तेल्लेहिं । घयपुण्णे भुंजिस्सामो त्ति दिण्णो डिंभाण । भुत्ते य तंमि घयपुण्णे आगच्छंते पलोयंतस्स समुट्ठिया भारिया नीरं घेत्तूण । भणियं च णाए — आयमसु । ‘अवो ! थेव-वेलाए घयपुण्णे दाहि’ त्ति धमधमंतो उट्ठिऊण तत्तो निविट्ठो अण्णत्थ । तओ भणियं नाइणीए — ‘विवणीए वच्चसु’ । तेण भणियं — ‘किं^{१५} वे(वि)याले घयपुण्णे दाहिसि?’ । तीए भणियं — ‘जामाऊ ससहाओ भोत्तूण गओ’ । चित्तिं च णेण — ‘पावो हं, निवडियं च संपयमेव पावस्स कुसुमं सेसं(ममेयं), जेण सामण्णाहारो वि न संपडिओ’ । गओ बाहिं, चिंताउरो य ट्ठिओ नग्गोह-हेट्ठमि । थेव-वेलाए य दिट्ठो साहू । तेण समीवेण वोळंतो य वणिण भणिओ — ‘एहि भयवं ! वीसमसु ताव’ । साहुणा भणियं — ‘तुरियं मए नियय-कज्जेण गंतव्वं’ । वणिण^{२०} भणियं — ‘किं भयवं ! को वि पर-कज्जेणावि गच्छइ?’ । साहुणा भणियं — ‘भइ ! जहा तुमं चिय पर-कज्जेण किलिस्ससि, अण्णे य अविरया’ । संजाय-संकेण चित्तिं वणिण — ‘हंत ! कहमणेणाहं वियाणिओ?’ । तओ गंतूण सुहासणत्थं साहुं विण्णवि-उमाढत्तो — ‘भगवं ! कहं तए नायं ? जहा मए आभीरी रूवयं मुसिया । न [ए]यमण्णेसिं कहेयव्वं’ । विम्हिओ चित्ते, पुच्छिओ मुणिणा — ‘भइ ! किमेवं जंपसि?’ ।^{२५} सिट्ठे य सवभावे भणियं साहुणा —

‘बहु सुणेइ कण्णेहिं, बहु अच्छीहिं पेच्छइ ।

न य दिट्ठं सुयं सव्वं भिक्खू अक्खाउमरहइ ॥”

‘अण्णं च भइ ! किमेवं जंपसि?, सव्वो वि अविरय-जणो महिला-पुत्ताइ-निमित्तं किलिस्सइ, नवरं पावकम्मं अप्पणो गेण्हइ’ । पुणो य संमत्त-मूले परूविए साहुधम्म^{३०} भणियं वणिण — ‘भयवं ! धण्णो हं, जेण मए सिद्धिपुरि-सत्थवाहो तुमं पाविओ । ता जाव सयणमापुच्छामि, ताव ते पाय-मूले सफलीकरेमि मणुयत्तं पव्वजा-विहाणेण’ । मुणिणा भणियं — ‘देवाणुप्पिया ! एवं कुणसु, कायवमिणं भव-सत्ताणं’ । गओ एसो । भणिओ परियणो — ‘मए देसंतर(रं) वणिज्ज-वडियाए गंतव्वं । दोण्णि य सत्थवाहा, एगो

मूल-भंडं दाऊण सुहेण इट्ठपुरं पावेइ, तत्थ य विट्ठं न किंचि गेण्हइ । दुइओ पुण न किंचि मूल-भंडं देइ, पुव्व-विट्ठं च लुंणइ । इट्ठपुर-दव्व-लाभा पुण दूर-चाइया । ता साहह, कयरेण सह वच्चाओ ? । सयणेण भणियं — ‘पढमेण सह वच्चसु’ । जइ एवं, ता अणुव्वयह ममं । गओ सयणो । पत्तो तमुद्देसं । ‘कत्थ ते सत्थवाहा ?’ । वाणिएणं भणियं — ‘पढमो सत्थवाहो एस महप्पा मुणी, मूल-भंडं पंचमहव्वय-रयणाणि दाऊण सिवपुरे नगरे नेइ, न य नेव्वाण-सुहं ममाहिंतो गेण्हइ । विइय-सत्थवाहा उ तुब्भे, दाऊण धम्म-मोहं पुव्वज्जियं घेत्तूण संसारे लुहइ(ह)’ । तओ पडिबुद्धेण सयणेण भणिओ एसो — ‘धण्णो तुमं, पुज्जंतु ते मणोरहा, करेसु समीहियं’ । तओ पवड्डमाण-संवेगाइसओ पवइओ वणिओ, पालिऊण सामणं गओ निव्वाणं ति ॥

10

॥ वणिय-क्खाणयं ‘समत्तं’ ॥

जायइ विसं पि अमयं सत्तुसु वि पुण्णभायण-नरस्स ।

जह खीरीहूयाओ दाढाओ सुभूम-चक्किस्स ॥ ४७

[जायते विषमप्यमृतं शत्रुष्वपि पुण्यभाजननरस्य ।

यथा खी(क्षी)रीभूता दंष्ट्राः सुभौमचक्रिणः ॥ ४७]

15

— [६५. पुण्य-प्रभावे सुभूमचक्रि-कथा] —

वसंतपुरे नगरे उच्छन्न-वंसो अग्गियओ नाम दारओ । देसंतरं संकममाणो सत्थेण उज्झिओ तावस-पल्लिं गओ । संगहिओ दारगो त्ति काऊण जमाभिहाणेण तावसेण । तम्मि पंचत्तीभूए सो चेव दारओ जमदग्गिनामो पसिद्धिमुवगओ । दोण्णि य देवा वेसानर-धन्ततरि-नामाणो साधु-तावस-भत्ता भणंति य — ‘साधु-तावसे परिक्र्खामो’ । सङ्ख्य-सुरेण भणियं — ‘जो अम्हाण अहमो, तुम्हं पुण सबुत्तमो परिक्रिखज्जंतु’ । ‘एवं’ ति पडिवण्णे मिहिलाए नयरीए अभिनव-सावगो पउमरहो राया, सो चंपं वच्चंतो वासुपुज्ज-समीवे पव्वजा-निमित्तं । सो य पडिकूलाणुकूलोवसग्गेहिं उवसग्गिओ वि न विपरिणामिओ । अण्णे भणंति — सिद्धपुत्त-रुवं काऊण भणिओ जहा — ‘दीहमाउयं, मा ताव पव्वयसु’ । तेण भणियं — ‘विउला निज्जरा भविस्सइ’ । तओ गया जमदग्गिणो समीवं । कय-सउण-वेसा ठिया से कुच्चंमि । तओ माणुस-भासाए सउणेण भणिया सउणिया — ‘हिमवंतमहं गमिस्सामि’ । न सा विसजेइ । मा अण्णासत्तो तत्थेव चिद्धिहिसि । सो भण[इ] — ‘गोघाय-वंभणघाए निस्सवेमि, जइ तुरियं न आगच्छामि’ । सा भणइ — ‘न एएहिं सवए(हे)हिं पत्तियामि, नवरं जइ एयस्स मुणिणो दुक्कयं पियसि, तो मुयामि’ । सो नेच्छइ एयं सवहं काउं । रिसिणा रुद्धेण गहिया दोण्णि वि हत्थेहिं । पुच्छिएहि य भणियं तेहि — ‘सहरिसि ! अणवच्चो सि’ ति ।

अपि च — “अपुत्रस्य गतिर्नास्ति स्वर्गो नैव च नैव च ।

गृहधर्ममनुष्ठाय ततः स्वर्गं गमिष्यति ॥”

“इदं चिय सुरय-सुहं पुणो य देवेहिं साहिओ धम्मो ।

इकं उकंठिया वाला वीयं मोरेहिं से लवियं ॥”

तओ संखुद्धो पडिवण्णो नयरद्वएणं । देवो वि सावगो जाओ । जमदग्गी वि गओ मिगाकोट्टए । भणिओ य जियसत्तू — ‘मम कन्नगं देसु’ । साव-भीएण य दावियं धूयाण सयं । जा इच्छइ, तं गेण्हासु । तओ तं पिसाय-संकासं दट्ठण ‘न लज्जसि विसए पत्थितो !’ भणंती उट्ठियाओ सवाओ वि परंमुहीओ कण्णगाओ त्ति ।

अविं य — “उवरोहयाए कज्जं कीरइ सव्वं पि जीयलोगम्मि ।

पेम्मं पुण इह उवरोहयाए भण केण संघडियं ? ॥”

10

रुट्ठेण कयाओ सवाओ कुज्जाओ । इमाओ चिय कारणाओ कण्णकुज्ज त्ति नामं संवुत्तं नगरस्स । पुणो य दिट्ठा एगा रेणूए रमंती । पणामिउं फलं ‘इच्छसि’ त्ति भणिया । पडिवन्नं से वयणं । गो-महिसि-परियण-सहिया नेउं पयत्तो । सालिया रुवग-निमित्त-मुवट्ठियाओ, खुज्जियाओ ताओ पगुणाओ काऊण गओ आसमयं । गंधव-वीवाहेण समुव्वूढा^१ रेणुगा । तेण उउ-समए भणिया एसा — ‘साहेमि ते चरुं, जेण^{१५} समत्थ-वंभण-पहाणो ते सुओ होइ’ । तीए भणियं — ‘मम भगिणी हत्थिणाउरे अणंत-वीरियस्स भज्जा । तीसे वि खत्तियं चरुं करेसु’ । कएसु दोसु वि ‘अवो ! जारिसी अहं अडवीमई जाया, मा मज्झ पुत्तो वि एरिसो हवउ’ त्ति भावंतीए जिमितो खत्तिय-चरुओ । भगिणीए पुण वंभण-चरुओ पेसिओ । जाया दोण्हं पि पुत्ता । तावसीए रामो, इयरीए कत्तवीरिओ । वड्डिया दोन्नि वि देहोवचएणं । तावसासम-पत्त-गिलाणीहूय-^{२०} पडियरिय-विज्जाहरेण दिण्णा रामस्स परसु-विज्जा, साहिया सरवणे । अण्णे भणंति — जमदग्गिणा दिन्ना । रेणुगा वि हत्थिणाउरं गया रायणा सपुत्ता कया, आणिया आसम-पयं जमदग्गिणा । रूसिएण य सपुत्ता वावाइया रामेण । तत्थ चिट्ठंतेण गहियाओ य सत्थाइयाओ कलाओ । भगिणीए वि सिट्ठमणंतवीरियस्स जहा वावाइया सपुत्ता रामेण रेणुगा । तओ आगंतूण राइणा विणासिओ आसमो । पहाविओ गावीओ^{२५} घेतूण । रामेण वि गंतूण वावाइओ अणंतवीरिओ, नियत्तियाओ गावीओ । कत्तवीरिओ राया जाओ । तारा-पमुहंतेउरेण सह भोगे भुंजइ । अन्नया जणय-मरणं निसामिऊण वावाइओ जमदग्गी कत्तवीरिएण । रामेण वि परसुणा मारिओ कत्तवीरिओ, अहिट्ठियं रज्जं । इओ य सा तारादेवी सच्चविय-चोदस-महासुमिणा संभमेण पलायंती तावसासमं गया । कमेण य पडिओ सा(से) मुहेण गब्भो । कयं च से नामं सं(सु)भूमो ।^{३०} सत्त वाराओ निक्खत्तीकया पुहई रामेण । जत्थ जत्थ खत्तियं पेच्छइ, तत्थ तत्थ से परसू जलइ । अण्णया तावसासमं वोलेत्तस्स जलिओ परसू । ‘को एत्थ खत्तिय(ओ) ?’ त्ति

भणिण संलत्तं तावसेहिं - 'वयं चिय खत्तिया तावसा संवुत्ता' । एवं च तावसासमे
 विजाहर-देवया-परिग्गहिओ सुभ(भू)मो चक्कवट्ठी देहोवचएणं कला-कलावेण य वड्डिउं
 पउत्तो । नेमित्तिण पुच्छिण सिद्धं रामस्स - 'जो [ए]यम्मि सीहासणे निविट्ठो एयाओ
 खत्तिय-दाढाओ पायसीभूयाओ खाहिति, तत्तो ते मरणं' । मढं काऊण व(क)यं सीहासणं,
 5 पुरओ निवेसियं दाढा-पुण्णं थालं । निरुविओ अणिवारिओ सत्तागारो । ठविया
 आरक्खिय-नरा । इओ य, मेहनाओ विजाहरो पउमसिरीए धूया[ए] नेमित्तिणा आइहं
 सुभोमं भत्तारं पडियरंतो चिट्ठइ । अण्णया सुभोमेण पुच्छिया जणणी - 'किं एत्तिओ
 लोओ?, उवा(दा)हु अण्णो वि अत्थि?' । तओ सवित्थरेण नियय-वुत्तंते सिट्ठे रोसानल-
 पज्जलिओ अहिमाणेण एगागी वारेज्जंतो वि गओ हत्थिणाउरं । पविट्ठो तत्थ तडे(मढे) ।
 10 निसन्नो सीहासणे मुक्क-कंदा पणट्ठा वाणमंतरी, खीरीभूयाओ य दाढाओ भुंजिउं
 पयत्तो । वहणमुज्जया य आरक्खिया नरा निवारिया' य विजाहरेण । मुणिय-वुत्तंतो
 संनद्ध-खंधावाराणुगम्ममाणो गहिय-परस्स पत्तो रामो वि । ज(जि)यं से सेनं विजाहरेहिं ।
 तओ समुवट्ठिओ रामो, जाव उल्हाणा परस्स । सुभूमो वि उट्ठिओ तं चिय थालं
 वेत्तण, देवयाए चक्कं कयं । तेण छिन्नं रामस्स सीसं । निवडियं गंधोदयं । जाओ
 15 चक्कवट्ठी । अहिमाणेण य एकवीसं वाराओ निब्बंभणी कया पुहई । गम्भो वि ट्ठालिय
 त्ति । उवणओ कायव्वो ।

सुयदेवि-पसाएणं सुभोमचक्किस्स साहियं चरियं ।

आगम-विहिणा जीवो निसुणंतो लहइ कल्लणं ॥

॥ सुभोम-क्खाणयं समत्तं ॥

23 सुपसत्थ-नाण-दंसण-चरणाहरणाण सावगाणं पि ।

निच्चं वट्ठंति सुरा कज्जे जह चेडयनिवस्स ॥ ४८

[सुप्रशस्त-ज्ञान-दर्शन-चरणाभरणानां श्रावकाणामपि ।

नित्यं वर्तन्ते सुराः कार्ये यथा चेटकनृपस्य ॥ ४८]

जहा वेसालीपु-रोहियाए चेडयस्स देवेहिं सन्नेज्जं कयं, तहोवएसमाला-विवरणाओ
 25 सवित्थरं नायवं [६६] ।

संपत्त-महामहिमो गव्वं न करेज्ज नाउमप्पाणं ।

जह सा चित्तयर-सुया नरिंद-महिलत्तणं पत्ता ॥ ४९

[संप्राप्ता महती महिमा येन स तथा गर्वं न कुर्यात् ।

ज्ञात्वा आत्मानं महिमायाः पूर्वं कृपणकल्पकाऽसौ चित्रकरसुता ॥ ४९]

[६७. गर्व-निषेधे चित्रकरसुता-कथा]

वसंतउरे नयरे जियसत्तू राया । 'जमण्णेसिं राईणमत्थि, तं किं मम नत्थि ?' पुच्छि-
 ण साहियं दूण - 'देव ! चित्तसभा नत्थि' । तओ मेलिऊण चित्तयरे विभत्तं समभाणेण
 खेत्तं, समारद्धा चित्तेउं । अण्णया चित्तयर-दारिया हट्ट-मज्जेण गच्छंती पहाविय-तुर-
 यारोहाउ कह वि चुक्का पत्ता पिउणो समीवं । भणियं च णाए - 'ताय ! उण्हं चिय
 भुंजसु' । तेण भणियं - बाहरियाए गंतूण भुंजामि' । तओ कुट्टिमंमि वण्णिएहिं वरहि-
 पिच्छं लिहियं । मोरपिच्छासंकाए पसारिओ राइणा हत्थो । तओ सहासं भणियं चित्तगर-
 मुयाए - 'तिहि पाएहिं मंचिया न चिट्ठइ त्ति बहुकालाओ चउत्थ-पाओ लद्धो' ।
 समुप्प[न्न]-कोउगेण य पुच्छिया राइणा - 'किमेयं ?' । तीए भणियं - 'एक्को एस राया
 महामुक्खो, जो अणेग-कुडुंव-पडिवु(व)द्वाणं एगागीण य सरिसं खेत्तं समप्पेइ । वीइओ
 आसारोहो, जो हट्ट-मज्जेणं वाहिण तुरंगमेण वच्चइ । तइओ मम जणओ, जो
 अगुणण्णो नरवइणो कए भोयणं सीयलावेइ । चउत्थो तुमं, जो कित्तिमाकित्तिमाणं
 पिच्छाणं विसेसं न वियप्पेसि' । 'अहो ! से विण्णाणाइसओ !' भावेंतेण य पट्टविओ
 मणूसो से जणय-समीवे । भणियं च णेण - 'राइणो नियय-धूयं देसु' । भय-विम्हया-
 इकायरं च भणियमणेण - 'किमम्हाण धूयाए रूय(व)विहवाइ-रहियाए परमेसरो
 काहिति ?' । गंतूण भणियमणेण । दु[इ]य-वारं पि पट्टविओ राइणा । तीए भणिओ
 जणओ - 'भणेजसु जहा न पडिवत्ति काउं समत्थो' । तहा सिट्ठेण राइणा पेसियं दवं ।
 उव्वूढा राइणा । दिण्णो वासओ । पुव्व-सिक्खविया य पुच्छिया दासचेडीए कहाणयं ।
 एगस्स राइणो पच्छन्न-वर-ट्टिया सुवण्णयारा कलहोयं घडेंति । इक्केण भणियं - 'राई
 वट्ठइ' । सो कहं वियाणइ ? । दासचेडीए भणियं - 'साहसु, न याणामो' । तीए
 भणिओ(यं) - 'निहा आगच्छइ संपयं, कल्लं साहेमो' । कोउगेण य राइणा दिन्नो विइय-
 दिवसे तीए चिय वारओ । पुच्छिया चेडीए - 'कहं वियाणेइ ?' । तीए भणियं -
 'रत्ती-अंधओ, अहवा राई - जरगो आगच्छइ, मउलिय-पउम-दंसणाओ वा' । एक्केण-
 (क्काए) भणियं चेडीए - अण्णं कहसु । एगेण राइणा दोन्नि चोरा गहिया । ते मंजूसाए
 छोहूण नईए पवाहिया । तीर-पत्ता य विहाडिया केणावि मंजूसा । दिट्ठा पुरिसा ।
 एक्केण भणियं - 'तईयं दिवसमम्हाणं एत्थ छूढाणं' । 'सो कहं वियाणइ ?' । तीए
 भणियं - 'सामिणि ! कहेसु' । 'संपयं निहा बाहेइ, कल्लं साहिस्सामो' । पुणो वि दिन्नो
 वारओ । पुच्छियाए य भणियमणाए - 'तस्स तेइज्जरो आगच्छइ, तेण जाणइ' त्ति ।
 पुणो वि पुच्छिया । एगस्स राइणो अच्चंत-सुंदरा धूया रूव-लोभेण अवहरिया
 विजाहरेण । तस्स य चत्तारि पुरिसा रयण-भूया नेमित्तिओ, रहगारो, सहस्स-जोही
 महासुहडो, विज्जो । 'जो आणेइ दारियं, सो चेव वीवाहे' त्ति । तओ नेमित्तिणा
 सिट्ठं - 'पुव्व-दिसाए विजाहरेण नीया' । तक्खणं चिय आगासगामी णिवत्तिओ रहिएण
 रहो । समारूढा तत्थ चत्तारि वि । उप्पइया गयण-वत्तिणीए । दिट्ठो विजाहरो,
 लग्गो सहस्सजोहिणा सह । वावाइओ सहस्सजोहिणा । तेण य मरमाणेण य छिन्नं
 दारियाए सीसं । संपत्ता नयरं । ओसहि-सामत्थेण य जीवाविया वेजेण । उवगारिणो

त्ति काउं समुट्टिया सवे वि वीवाहिउं । 'कहं एत्तियाणं महिला हवामि ?' ति
मण्णमाणीए भणियमणाए - 'जो मे सह जलणंमि पविसइ, तस्साहं भारिया हवामि,
न अण्णेसिं' । ता को तीए सह जलणे पइस्सिस्सइ ? । दासचेडीए भणियं - 'सामिणि !
न याणामो, साहेइ(सु)' । तीए भणियं - 'कहं कहिस्सामो' । तओ वियइ(इय)-दिवसे
५ सिद्धं - 'नेमिच्चिओ तीए सह चडिस्सइ, जहा सुरंगाए नीहरिस्सइ' । एवं च एरिसएहिं
कहाणएहिं छम्मासं निरंतरं राया कामिओ । सेस-महिलाओ छिड्डाणि अणि(णि)-
स्संतीओ निच्चं चिट्ठंति । मज्झण्हसमए य उवरए पइसिऊण चित्तयर-वेसं काऊण अप्पाणं
निंदति । अवि य -

१० 'एयं ते पिउ-संतं जरदंडी खंडं काय-मणियाई ।
एयं नरिंद-तणयं पट्टंसुय-रयणमाईयं ॥
ता मा गवं काहिसि अप्पाणं जाणिऊण रे जीव ! ।'
महिलाहिं निवो भणिओ एसा तुह साहणं कुणइ ॥
जाल-गवक्खेण तओ अप्पाणं पुलइऊण निंदंती ।
ताहे स चिय इट्ठा जाया सवाण नरवइणो ॥

१५ उवणओ कायवो ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।
चित्तकर-दारियाए निसुणंतो हवइ गय-माणो ॥

॥ 'चित्तकर-दारियाए कहाणयं' समत्तं ॥

२० भावं विणा करेंतो मुणि-चिट्ठं नेय पावए मोक्खं ।
अंगारमद्वओ विव अहवा वि सुबंधु-सचिवो व्व ॥ ५०

[भावं विना कुर्वन् मुनि-चेष्टां नैव प्राप्नोति मोक्षम् ।

अङ्गारमर्दकवत्, अथवाऽपि सुबन्धुसचिव इव ॥ ५०]

कथमिदम् ? [६८] अङ्गारमद्वय-कहाणयं जहोवएसमालाए ॥

— [६९. अभाव-चरणे सुबन्धुसचिव-कथा] —

२५ दुइयमक्खाणयं पुण - पाडलिपुत्ते कम्मण-भयाओ रसायणत्थं च चाणक्केण चंद-
गुत्तेण विस-भाविओ आहारो पवत्तिओ । अन्नया चंदगुत्त-थाले राउकडयाए निविट्ठा
महादेवी भोत्तुं । तं च दट्ठूण भणियं चाणक्केण - हा ! दुट्ठ(ट्ठं) कयं । तओ विवण्णाए पोइं
फाडिऊण कट्ठिओ दारओ । तस्स सीसे से विसेण कओ बिंदू, तं चेव दारयस्स नामं
कयं बिंदुसारो । वट्ठमाणो य जाओ जोवणत्थो । चंदगुत्ते य पंचत्तीभूए सो चिय राया
३० संबुत्तो । अण्णया जहाऽवसरं भणिओ सुबंधु-नामेण पुव-मंतिणा - 'देव ! जइ वि संपयं

अहं तए परिचत्तो, तुह संतिएण य भोइणा संवड्डिओ, ता जं ते परिणाम-सुंदरं तं मुह-क[ड]यं पि भणियवं ति ।

“मुह-महुरं” परिणइ-मंगुलं च गेण्हंति दिति उवएसं ।

मुह-कडुयं परिणइ-सुंदरं च विरुल चिय नरिंद ! ॥”

ता इमस्स वीसास-घाइणो चाणकस्स न वीससियवं, जेण मे जणणीए पोडुं फाडियं । तओ पुच्छिया रायणा थणधाई । तीए वि तह ति सिद्धो । रुद्धो राया चाणकस्स । चितियं च णेण । आरोविओ अनिउत्ती-कोवो सुबन्धुणा राइणो, आसन्नीहूओ य मे मरण-कालो, ता तह करेमि, जहा एसो वि न संसार-निबंधणं विसय-सुहमणुहवइ । जोग-मंताइएहिं संजोइऊण गंधे लिहियं भुजं । भुजेण सह पक्खित्ता समुग्गयम्मि, ढक्किऊण घोडि(लि)ओ जत्त(तु)णा । समुग्गओ वि पक्खित्तो मंजूसाए, सा वि ढक्किया तालय-सएण । तओ जिण-साहु-संघ-समण-बंध-पमुहाइयाण दाऊण घर-सारं ठिओ नगरासन्ने इंगिणि-मरणेण । मुणिय-जहड्डिय-जणणीए मरण-वुत्तंतो संजाय-पच्छायावो सबल-वाहणो पत्तो बिंदुसारो । सवहुमाणं खामिऊण भणिओ चाणको — ‘एहि, वच्चसु पाडलिपुत्तं, अहिड्डिसु रज्जं’ ति । तेण भणियम् — अलमेयाए संकहाए, परिचत्तं मए सरीरं पि । तओ जाणिऊण से निच्छयं गओ राया । ‘मा पुणो समुप्पण्ण-पच्छायावो आगमिस्सइ’ ति मण्णमाणेण भणिओ सुबन्धुणा राया — ‘अहं चाणकस्स पूयं करेमि’ । एवं भणिए काऊण पूयं मोक्क(को) करीस-मज्जे अंगारो, तेण य जलणीभूएण दड्डो चाणको । सुबन्धुणा समुप्पण्ण-दव्व-लोभेण चाणक-गेहं राया मग्गिओ, दिन्नं, पविट्ठो । तत्थ उग्घाडियं तालय-सयं पि, जाव मंजूसि-मुत्तं न किंचिद्वं दिट्ठं । ‘अवो ! एयाए मंजूसाए जमित्थ सारभूयं तं हविस्सइ’ । विहाडियाए दिट्ठो जतु(उ)णा घोलिओ समुग्गओ । ‘हंत ! एत्थ रयणाणि भविस्सइ(स्संति)’ मण्णमाणेण विहाडिओ समुग्गओ । दिट्ठा मधमधंता गंधा । ते अग्घाइऊण निरुविय-समुग्गय-अब्भितरं दिट्ठं अक्खर-सणाहं भुजं । ‘अवो ! सुवण्ण-रयणाइ-संखा इत्थ भविस्सइ’ भावितो वाइयं(उं) पयत्तो ति । अवि य —

अग्घाइऊण एए जो गंधे मुणिवरो व न हु चिट्ठे ।

25

सो तक्खण-मेत्तेणं वच्च(च्चि)स्सइ अंतय-घरम्मि ॥

संजाय-विसाएणं पुरिसं जंघा(अग्घा)विऊण ते गंधे ।

भुंजाविओ य भोगे जा पत्तो तक्खणा मरणं ॥

तो सो जीविय-हेउं वत्थालंकार-कुसुम-तंबोलं ।

इत्थीउ घरं पुत्ते रयणाणि उ बंधु-सुहि-सयणे ॥

30

मणसा वि नेय ज्ञायइ मुणि व तव-नियम-सोसिय-सरीरो ।

विहरइ धम्म-विहूणो निय-जीविय-कारणा मंती ॥

उवणओ कायवु ति ।

॥ सुबन्धु-कहाणयं समत्तं ॥

अच्चंत-पाव-भीरू रज्जं न लयंति दीयमाणं पि ।

अभय-महासाला इव जिणसासण-भाविय-मईया ॥ ५१

[अत्यन्त-पापभीरवो राज्यं न लान्ति दीयमानमपि ।

अभय-महासा(शा)लाविव जिनशासन-भावित-शरीरौ(मतिकौ) ॥ ५१]

६ जहा अभयकुमारेण सेणिएण दिज्जंत-रज्जं न पडिवन्नं, महासालेण य दिज्जंतं न पडिवन्नं पाव-निबंधणं ति काउं, तहा कायव्वं [७०-७१] ।

॥ अभय-महा[साल]-क्खाणयं 'समत्तं' ॥

कालाणुरूप-किरियं सुयाणुसारेण कुरु जहा-जोगं ।

जह केसिगणहरेणं गोयम-गणहारिणो विहिया ॥ ५२

१० [कालानुरूप-क्रियां श्रुतानुसारेण कुरुष्व यथा-योगम् ।

यथा केसि(शि)गणधरेण गौतमगणधारिणो विहिता ॥ ५२]

कालानुरूप-क्रियां पञ्चमहाव्रतादिलक्षणामागमानुसारेण यथा गौतम-समीपे पार्श्व-नाथीयकेसि(शि)गणधरेण कृतेति ।

— [७२. कालोचितक्रियायां केशिगणधर-कथा] —

१५ तं जहा — पाससामिणो तेवीसइम-तित्थयरस्स केसिनामो अणेग-सीस-गण-परिवारो ससुरासुर-नरिंद-पणय-पय-पंकओ वोहिंतो भव-कमलायरे, नासितो मिच्छत्तमन्धयारं, अवणेतो मोह-निंदं, मासकप्पेण विहरमाणो समोसरिओ सावत्थीए नयरीए मुणि-गण-पाओगे फासुए तिंदुगाहिहाणे उज्जाणे । विउरुवियं तियसेहिं दिव्वमच्चंत-मणाभिरामं कंचण-सयवत्तं । ठिओ तत्थ । समाढत्ता धम्म-कहा । संपत्ता देव-दाणव-नरिंदाइणो

२० ति । अवि य —

तियसासुर-नय-चलणो धम्मं साहेइ गणहरो केसी ।

दडुव-दिडु-सारो मोक्ख-फलं सब-सत्ताणं ॥

तीए चिय नयरीए उज्जाणे कोडुगम्मि वीरस्स ।

सीसो गोयमगोत्तो समोसढो इंदभूइ ति ॥

२५ कंचण-पउम-निसण्णो धम्मं साहेइ सो वि सत्ताण ।

पुढावराविरुद्धं पमाण-नय-हेउ-सय-कलियं ॥

नाणाविह-वत्थ-धरा सीसा केसिस्स सियवड-समेया ।

गोयम-गणहर-सीसा मिलिया एगत्थ चिंतंति ॥

अवो ! मोक्ख-कजे साहेयवे किं पुण कारणं पास-सामिणा चत्तारि महवयाणि
३० निदिट्ठाणि ? , कारण-जाए य पडिकमणं ? । अण्णस्स मुणिणो कयमण्णस्स कप्पइ ।
नाणाविह-वत्थ-गहणं, सामाइय-संजमाईणि य । कीस वड्डमाणसामिणा पंच महवयाणि,
उभयकाल-पडिकमणमवस्सं, सियवत्थ-गहणं, एगस्स मुणिणो कयं आहाकम्माइ सबेसिं
न कप्पणिज्जं सेज्जायरपिंड-विवज्जं, सामाइयं छेदोवत्था[व]णार्हणि ति ? ।

इय एवंविहचित्तं(न्तं) सीसाणं जाणिऊण ते दो वि ।

‘मिच्छत्त-नासणत्थं संगम-चिंताउरा जाया ॥

तओ जेडुं^१ कुलमवेक्खमाणो अणेग-सीस-गण-परिवारो वुच्चंतो विज्जाहराईहिं संपट्ठिओ गोयमो तिंदुगुज्जाणे भगवओ केशिगणहरस्स वंदण-वडियाए । भणियं च परममुणिणा -

“गोयमो पडिवण्ण^२ [रूवण्णू]-सीस-संघ-समाउलो ।

जेडुं कुलमवेक्खंतो तिंदुगं वणमागओ ॥

केसी कुमारसमणो गोयमं दिस्समागयं ।

पडिरूवं पडिवत्तिं खिप्पं सो पडिवज्जइ ॥”

तक्खणं च सीसेहि रयाउ^३ निसेज्जाओ कय-जहारिह-विणयकम्मो गोयमो केसी य त्ति । १०

“केसी कुमार-समणे गोयमे य महायसे ।

दुहओ निसण्णा सोहंति चंद-सूर-सम-प्पभा ॥”

तओ ताण भगवंताण समागमं सोऊण कोऊहल-विन्नाण-हेउं पूयाइ-दंसणत्थमागया सवे पासंडिणो, गिहत्था, भवणवइ-वाणमंतर-जोइस-वेमाणिया[ण] य देवाणमणेगाउ कोडीउ त्ति ।

कुलगिरिणो विव धणियं उण्णयवंसा^४ सहंति ते दो वि ।

निट्ठि(ट्ठ)विय-मयण-पसरा गेविज्जय-तियस-संकासा ॥

जिय-विसय-राग-पसरा महानरिंद व विवुह-नर-महिया ।

गयणं व निरुवलेवा सकीसाण व जय-पयडा ॥

करिणो व दिण्ण-दाणा गय-केसरिणो व खविय-मय-पसरा ।

रविणो व खविय-दोसा तरुणो विव सउण-गण-निलया ॥

साहिय-विज्जा नमि-विणमिणो व ससिणो व वड्डियाणंदा ।

मणिणु व दलिय-तिमिरा हरिणो व पसत्थ-सम्मत्ता ॥

दोन्नि वि अवसर(अइसय)-कलिया दोन्नि वि निय-तेय-तविय-दढ-पावा ।

दोन्नि वि तवसिरि-सहिया दोन्नि वि सिद्धीए गय-चित्ता ॥

दोन्नि वि गरुय-पयावा दोन्नि वि जिणवयण-नहयल-मियंका ।

दोन्नि वि वित्थरिय-जसा दोन्नि वि तियलोय-नय-चलणा ॥

इय ते दोन्नि वि दिट्ठा तियसासुर-खयर-नर-गण-पहूहिं ।

दड्ढव-दिट्ठ-सारा तेलोक्क-नमंसिया धीरा ॥

तओ तित्थाहिव-गणहरो त्ति काऊण सीसाईण वोहणत्थं सविणयं जाणमाणेणावि पुच्छिओ गोयमसामी केशिगणहरेण पुव्वुत्त-संसर(ए) । गोयमेण भणियं - ‘उसभ-सामि[तित्थ-साहु]णो अचंतमुज्ज(ज्जु)य-जडा, वद्धमाणसामि-तित्थ-साहुणो पुण अचंत-वक्क-जडा । अओ पुव्विद्ध-साहुण दुविसोहओ,^५ पच्छिमाण पुण दुरणुपालओ । इमिणा कारणेण दोण्हं पि पंचमहवयाइ-लक्खणो । मज्झिम-जिण-तित्थ-साहुणो पुण उजुया

विसेसणुणो, तेण धम्मो दुहा कए त्ति । निच्छएण पुण सम्मदंसण-नाण-चरित्ताणि
निवाण-मग्गो, ताणि य सवेसिं पि तित्थयर-सीसाणं सरिसाणि त्ति । अवि य-

“साहु गोयम ! ते पण्णा जं छिण्णो संसओ मह ।

अण्णं पि संसयं छिंद जिणिंद-वयणा दढं ॥

गेगाणं तु सहस्साणं मज्जे चिट्ठसि गोयमा ! ।

ते य ते अहिगच्छंति कहं ते निजिया तुमे ? ॥

एगे जिए जिया पंच पंच जिता जिया दस ।

दसहा उ जिणित्ताणं सब-सत्तू जिणामहं ॥

‘सत्तू य इति के वुत्ते ?’ केसी गोयममब्बवी ।

[केसिमेवं बुवंतं तु गोयमो इणमब्बवी ॥]

एगे अप्पा[S]जिए सत्तू कसाया इंदियाणि उ ।

ते जिणित्ता जहा-नायं विहरामि जहा-सुहं ॥

साहु गोयम ! पण्णा ते छिण्णो मे संसओ इमो ।

अण्णो वि संसओ मज्झं तं मे कहय पुच्छिओ ॥

दीसंति बहवो लोए पास-बद्धा सरीरिणो ।

मुक्कपासो लहुब्भूओ कहं विहरसि तं मुणी ? ॥

ते पासे सबहा छित्ता निहंतूण उवायओ ।

मुक्क-पासो लहुब्भूओ विहरामि जहासुहं ॥

‘पासा य इति के वुत्ता ?’ केसी गोयममब्बवी ।

राग-रोसादयो तिवा नेह-पासा भयंकरा ॥

ते जिणि(छिदि)त्ता जहा-नायं विहरामि जहा-सुहं ।

केसी-गोयमणामं तेवीसइमं तु उत्तरज्झयणं ।

एवंविह-पुच्छाओ वयाओ तत्थ केसिस्स ॥

छिण्णा ताओ सवाओ जहागमं गोयमेण संतुट्ठो ।

संथुणइ महासत्तं इमेहि सिद्धंतवयणेहिं ॥

नमो ते संसयातीत ! सब-स(सु)त्त-महोदधे ! ।

जिणपवयण-गयण-ससी पयासियासेस-परमत्थ ! ॥

तओ पडिवण्णो पंच-महवयलक्खणो गोयमसामिणो समीवे केसिणा धम्मो त्ति ।

“तोसिया परिसा सवा संमत्तं पज्जुवट्ठिया ।

संथुया ते पसीयंतु भगवं केसि-गोयमा ॥”

उवणओ कायवो ।

सुयदेवि-पसाएणं जह-ट्ठियं गणहरेहिं ते(तो) भणियं ।

संखेवेण महत्थं निसुणंतो लहउ निवाणं ॥

॥ केसि-गोयम-चरियं समत्तं ॥

सुह-बिंदुं इच्छंतो जलनिहि-विउलाणि सहइ दुक्खाणि ।
संते वि मोक्ख-सुक्खे महुबिंदू कूवयनरो व्व ॥ ५३

[सुखबिन्दुमिच्छन् जलनिधि-विपुलानि सहते दुःखानि ।
सत्यपि मोक्ष-सौख्ये मधुबिन्दु कूप-नरवत् ॥ ५३]

— [७३. मधुबिन्दु-कूपनर-कथा] —

जह अडवीए मज्जे पुरिसो वणहत्थि-णोल्लिओ भीओ ।
धावंतो^१ पासेसुं पेच्छइ पोंडरिय-मयनाहे ॥
ताण वि भीओ पुरओ दड्डुणं रक्खसिं अचाइंतो ।
आरोढुं वडरुक्खं सुदीहरं तस्स हिड्डम्मि ॥
अगडंमि देइ झंपं सर-खंभे लग्गिऊण से हिड्डा ।
चिड्डइ अइ(य)गरपावो कयंत-सरिसेण वयणेण ॥
फुंकार-का(फा)र-फणिणो अणवरयमभिद्वंति चत्तारि ।
मूसा य कसिण-धवला निच्चं खायंति सर-खंभं ॥
तुरिय-पहाविय-वणहत्थि-दिण्ण-वडपायवस्स अहंमि^२ ।
महुणो फुट्ठं जालं समयं महुमच्छियाईहिं ॥
खायंति ताउ देहं कमेण महु-विन्दुणो य उद्ध(ड्डु)-मुहो ।
आसाएंतो भणिओ आयास-गएण खयरेण ॥
गय-सीह-वग्घ-रक्खसि-अजगर-फणि-कूव-मूसय-भयाहिंतो ।
तारेमि कीस चिड्डसि ? महु-बिंदु-पलोहिओ एत्थ ? ॥
सो भणइ लंक्काणो महु-बिंदू जाव मज्झ वयणंमि ।
निवडइ ता तारेज्जसु एवं भणिओ मओ खयरो ॥
एसोवणओ इहइं अडइ-समो इत्थ होइ संसारो ।
पुरिस-समो संसारी वणहत्थि-सुविब्भमो मच्चू ॥
मयणाह-वग्घ-सरिसा राग-दोसा सुदुज्जया घोरा ।
रक्खसि-कप्पा उ जरा कूवय-सरिसो भवो भणिओ ॥
अयगर-मुहं च नरगो फणि-सरिसा कोह-माण-मय-लोहा ।
उंदुर-सरिसा पक्खा सिण्यरा दो वि नायवा ॥
सरथंभ-समं जीयं वरडी-सरिसाओ विविह-वाहीओ ।
महुबिंदु-समा भोगा वडतरुवर-विब्भमो मुक्खो ॥
विज्जाहर-संकासो परमगुरू भणइ किमत्थ संसारे ? ।
अणुहवसि दुक्खमउलं मुक्ख-सुहे सासए वच्छ ! ॥
एवं भणिय-मित्ता लहुकम्मा उज्झिऊण पावाइं ।
वच्चंति सासय-पयं अवरे महुबिंदु-सरिसेसु ॥

करि-कन्न-चंचलेसुं माणुस-सारीर-दुक्ख-हेऊसु ।
 तुच्छेसु असुइएसुं भोगेसुं मुच्छिया संता ॥
 हिंसा-ऽलिय-चोरत्तण-मेहुण-परिग्गहेसु आसत्ता ।
 मरिऊण काल-मासे नरयं(गं) वच्चंति कय-पावा ॥

॥ कूवय-भव(नर)-क्खाणयं 'समत्तं' ॥

संदेहं संपत्तो मुणिणो पुच्छिज्ज मुणिय-^१जिण-वयणा ।
 जह सेणिएण पुट्ठो जाया-चरियं महावीरो ॥ ५४

[सन्देहं सम्प्राप्तो मुनीन् पृच्छेत् मुणित(ज्ञात)-जिनवचनान् ।
 यथा श्रेणिकेन पृष्टो जाया-चरितं महावीरो ॥ ५४]

16

— [७४. सन्देह-पृच्छायां श्रेणिक-कथा] —

सेणिओ चरिम-पोरुसीए भगवओ वंदण-वडियाए गओ सपरिवारो । आगच्छंतेण
 य पओसे दिट्ठो पडिमा-गओ मुणी, वंदिओ भाव-सारं । चेळ्ळणाए वि सुह-पसुत्ताए य
 निग्गओ पंगुरणाओ वाहिं हत्थो, कट्ठीहूओ सीएण । तओ तं मुणिं संभरिऊण
 भणियमणाए — 'स तपस्वी किं करिष्यति ?' । सोऊण य चित्तियं सेणिएण — 'अवो !
 15 पाएण दिन्न-संकेया कस्स वि, तेणेवं भणइ' ति । पहाए भणिऊण अभयं 'अंतेउरं
 दहसु' ति गओ भगवओ वंदण-वडियाए । पुच्छिओ भगवं — 'किं चिळ्ळणा एगपत्ती
 अणेग-पत्ती वा ?' । भगवया भणियं — 'देवाणुप्पिया ! एगपत्ती' । तओ संजाय-
 पच्छायावो पहाविओ नयराभिमुहं । अभओ वि सुन्नं हत्थिसालं पलीविऊण पयट्ठो
 तित्थयर-वंदणत्थं । पुच्छिओ सेणिएण — 'किं लाइयं अंतेउरं ?' । तेण भणियं —
 20 'आमं' । सेणिए[ण] भणियं — 'कीस तुमं न तत्थ पविट्ठो ?' । तेण भणियं — 'अलं
 मज्झ जलण-दाहेण, पव्वजं काहामो' । तओ 'मा विसायं गच्छउ' ति मण्णमाणेण
 साहिओ सब्भावो ति । उवणओ कायवो ति ॥

॥ सेणिय-क्खाणयं 'समत्तं' ॥

25

जीयं(वं) अथिरं पि थिरं धम्मम्मि कुणंति मुणिय-जिण-वयणा ।
 गिहिणो अभय-सरिच्छा रयणाणं तिकोडि-^३नाएण ॥ ५५

[जीवमस्थिरमपि स्थिरं धर्मे कुर्वन्ति मुनि(ज्ञा)तजिण(न)वचनाः ।
 गृहिणोऽभय-सदृशा रत्नानां त्रिकोटि-ज्ञातेन ॥ ५५]

गृहिणोऽपि, अत्रापिशब्दो लुप्तो द्रष्टव्यः । ज्ञातम्-उदाहरणम् । कथमिदम् ? —

— [७५. धर्म-स्थैर्येऽभयमन्त्रि-कथा] —

वद्वमाणसामिणो चरमतिथयरस्स सीसो पंचमगणधरो सुधम्मो संपुण्ण-दुवालसंगी
कमेण विहरमाणो समोसरिओ रायगिहे । साहुणो य भत्ति-वहुमाण-पुव्वं ईसर-घरेसु
आहार-वत्थाईहिं पूइजंता दट्ठूण नियय-कम्मणो निविण्णो निक्खंतो 'कट्टभारय-दमगो ।
तं च 'पुलोईऊण तवसिरि-समद्वासियं 'अहो ! कट्टभारओ 'कैरिसो जाओ?' । लोग-
वयणाणि असहमाणेण भणिओ गुरु- 'भयवं ! अण्णत्थ वच्चामो' । गमण-काले
णतो गुरुहिं आपुच्छिओ अभओ । तेण वि भणियं- 'भयवं ! किं मास-कप्पो पडि-
पुण्णो ?' । गुरुहिं भणियं- 'न पुण्णो, नवरमेस सेहो परीसहं न सहए 'सोडुं' । अभएण
भणियं- 'ताण य तहा करेमो, जहा न जाएइ परीसहो' । अण्ण-दियहम्मि रयणाणं
तिणिण रासीओ काऊण 'अभओ रयणाणि देइ' ति पडहय-पुव्वं 'वाहितो सव्वो वि
लोगो । तओ भणियमभएण- 'उदगं जलणं महिलं उज्झिऊण गिण्हह तिणिण वि
रयण-रासीओ' । लोगेण भणियं- 'भो ! एतेहिं परिचत्तेहिं किं रयणेहिं काहामो ?' ।
अभएण भणियं- 'जइ एवं, ता कीस एयं महासत्तं दुस्सह-तवलच्छि-समद्वासियं
महरिसिं [सं] तं किं 'कट्टाहारं' ति वाहरह ?' । तओ जल-जलण-महिला परिच-
त्ताओ एतेण एयाओ तिणिण वि रयण-कोडीउ ति । उवणओ कायव्वो ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

दमगमुणिणो मुणंतो पावइ हिय-इच्छियं सोक्खं ॥

खंतीए वद्वमाणा पुरिसा पावंति केवलं नाणं ।

जह चंडरुद्र-सीसो खंदय-सीसा य दिट्ठंता ॥ ५६

[क्षान्तौ वर्तमानाः पुरुषाः प्राप्नुवन्ति केवलज्ञानम् ।

यथा चण्डरुद्र-शिष्यः स्कन्दक-शिष्याश्च दृष्टान्ताः ॥ ५६]

— [७६-७७. क्षान्तौ चण्डरुद्र-स्कन्दक-शिष्य-कथा] —

जहा उज्जेणीए नयरीए चंडरुद्रेण वत्त-वीवाहो वणिय-तणओ पवाविओ । जहा
पंथे वच्चंता, गुरुणा दंडेणाहयस्स सम्मं सहंतस्स सेहस्स केवलमुप्पण्णं, कय-पच्छायाव-
यस्स गुरुणो य । तहोवएसमाला-विवरणे सवित्थरं भणियं । खंदय-सीसाणं पि जहा
खंतीए केवलमुप्पन्नं, एयं पि सवित्थरं तत्थेव भणियं ति । उवणओ कायव्वो ।

॥ चंडरुद्र-क्खाणयं समत्तं ॥

रमणीयण-वेलविया वियङ्ग-पुरिसा वि होंति हसणिज्जा ।

जह दियवरस्स तणओ सिक्खंतो जुवइ-चरियाइं ॥ ५७

[रमणीजन-प्रतारिता विदग्धपुरुषा अपि भवन्ति हसनीयाः ।

यथा द्विजवरस्य तनयः शिक्षमाणो युवति-चरितानि ॥ ५७]

— [७८. युवति-चरिते द्विजतनय-कथा] —

कथमिदम् ? — सिरिलाडदेसस्स चूडामणि-संक्रासं संपत्त-तिवग्ग-महाजण-समद्व्यासियं
भरुयच्छं नाम महानयरं । तत्थ य निय-धम्मकम्माणुट्ठाण-परायणो जलणप्पहो नाम
पहाण-दियवरो । पुत्तो से सोमप्पभो । सो य निय-जणयाओ घेत्तूण वेयाइ-सत्थं,
'विज्जासु पुरिसेण असंतुट्ठेण होयवं' इमं भावितो गतो पाडलिपुत्तं । अहिज्जियाणि
10 समत्थ-सत्थाणि सब्बा, संपत्तो चोदसण्हं पि विज्जा-ठाणाण पारं । अण्ण-दियहम्मि
चित्तिमणेणं ति —

“किं ताए नाण-लुच्छीए ? सुंदराए वि अण्ण-देसस्मि ।

जा न सदेस-विउसेहिं जाणिया दट्ठ-दट्ठवा ॥”

तओ गओ भरुयच्छं । आणंदिया नागरया, परितुट्ठा बंधुणो, समाढत्तं नाणाविह-
11 सत्थाण वक्खाणं । तक्खण-गहिय-सत्थ-वक्खाण-कोउआओ कहिंचि उवरोह-
सीलयाए विसएसु 'निप्पिवासं नियय-भत्तारं मुणिरुण चित्तिं से भारि-
याए — 'अवो ! पुन्न-पावणिज्जस्स विसय-सुहस्स समत्थ-सत्थाणि सिक्खंतेण कय-
मंतरायं अप्पणो मज्झं च अणेण, ता केणइ उवाएण एयं पट्टवेऊण सेवेमि अण्ण-
पुरिसं' । अण्ण-दिवहम्मि भणिओ स णाए — 'अज्जउत्त ! वक्खाणसु मे जुवइ-चरियं' ।
20 तेण भणियं — 'नामं पि न मए सुयं इमस्स सत्थस्स' । तीए भणियं — 'ता किं सेस-
सत्थेहिं, तेण विणा ?' । 'ता हंत ! जाणिरुण जुवइ-चरियं पूरेमि जायाए मणोरहे'
[त्ति] भावितो पयट्ठो पाडलिपुत्ताभिमुहं । ठिओ सहुराउरीए बाहिरुज्जाणे । सुओ
विजयाभिहाणाए भट्टदारियाए जंपंतो जहा — 'जुवइ-चरिय-सिक्खणत्थं' पाडलिपुत्ते
गमिस्सामो' । 'अहमेव जुवइ-चरियस्स गंभीरत्तणं दाएमि' चित्तंतीए पट्टविया दास-
25 चेडी — 'इमस्स जणणि-जणयाइय-विसेसं सवित्थरं नाऊण झत्ति मे कहसु' । तहा कए
कमेण सो भिक्खं भमंतो पत्तो विजयाए मंदिरं । तओ कंठे घेत्तूण देस-पुर-जणणि-
जणय-भाइ-भगिणि-सयणाइ-नाम-गहण-पुवयं कलुणं रोविउं पयत्ता । पक्खालिय-मुहा
य पुच्छिया परियणेण — 'को एस ?' । तीए भणियं — 'पित्तिय-पुत्तो भाया बालभावं
दिट्ठो' । तओ अब्भंगिओ सुयंध-तेल्लेणं, प्हाविओ महाविच्छड्डेण, परिहाविओ महरिह-
30 महग्घ-मोहं वत्थ-जुवलयं, भुंजाविओ विचित्ताहारेण, विलित्तो चंदण-रसेण, दिन्नो
तंगोलो । तओ कामिय[ण]-मणोहरे विरइय-संज्झावइते(पईवे)पत्ते पढम-पओसे भणिओ
भत्तारो विजयाए — 'अज्ज मए भाउणो सया[सा]ओ जणणि-जणयाइयाण वत्ता मुणेयवा,
ता वासहरे एगागी तुमं चिय वससु' । संठवेऊण भत्तारं पविट्ठा तेण सह दुइय-वासहरे ।

कयाणि दोष्णि सयणाणि निव्विणाणि । तेसु समावृत्ता पुवरिसि-कहा, कहंतो चिय
अंतरिओ निदाए, उट्टवेऊण भणियमाणाए—‘निच्चं(च्चिं)तो सुयसि, न मम वेयणं
वियाणसि?’ । तेण भणियं—‘का तुज्झ वेयणा?’ । तीए भणियं—‘वम्मह-वेयणा’ ।
‘अवो ! निदा-मोहेणेवं पलवइ’ त्ति ससंकेण पुणरवि पुच्छिया, वम्मह-वियणं चिय
साहिया । तेण भणियं—‘भद्रे(हे) ! न मम पुरओ एयारिसं जंपिउं जुत्तं’ । तीए भणियं—
‘तुज्झ पुरओ भणामि, जेणावणेसि’ । तेण भणियं—‘हा ! मा एवं इह-परलोग-विरुद्धं
जंपसु’ । तीए भणियं—‘नत्थित्थ विरोहो, जेण दाविओ एस मग्गो हरि-हर-परमिट्ठि-
वासवाईहिं महापुरिसेहिं’ । तेण भणियं—‘मा एवं जंपसु; न एएहिं भगिणीओ कामि-
याओ’ । तीए भणियं—‘न होमि ते भगिणी’ । तेण भणियं—‘तहा वायाए पडिवन्ना,
ता मा उभयलोग-विरुद्धं कुणसु’ । तीए भणियं—‘जइ परम-लोग-भीरू, ता रमिऊण ममं
वमणिं जीवावेज्जसु’ । तेण भणियं—‘किमेत्थ बहुणा ?, जीवंतो न अकायवं करेमि’ ।
तीए भणियं—‘मओ न तरसि, जीवंतो जइ करेसि । अन्नं च किमेत्थ [अ]कायवं ?,
जेण लाडाण माउल-धूया गम्मा, उदिच्चाण सवक्क-जणणी, अण्णेसिं भाइ-महिला, काणं
पि सहोयरा; एत्थ पुण पित्तिय-धूया, ता मा सुरय-सुह-विग्घं करेसु’ । तेण भणियं—
‘किमेत्थ पुणरुत्तो(त्त)-भणिएणं ? ति, सच्च-वयणेण ममं तुमं भगिणिय’ त्ति । तीए भणियं—
‘जाव न विगुत्तो, न ताव मे वयणं करेसि’ । तओ महया सहेण वाहरियं, संपत्तो
जणो । मज्झप्पह-जिमिय-भोयण-सरावं पुव्व-निहित्तं सयणीय-तले उंवि(उज्झि)ऊण भणिओ
लोगो—‘विसइया जाया, तेण वमित्तं, अणेण पाइओ उसिणोदगं, सेकिओ जलणेण,
थेव-वेलाए सत्थीहूओ’ भणिऊण पट्टविओ सबो वि लोगो । ठविऊण वासहर-कवाडाणि
भणिओ पुणो वि—‘जइ दिट्ठो पच्चओ, जीविणं य कज्जं; ता संपयं पि अच्चा(च्चंता)णुरत्तं
पडिवज्जसु ममं’ । तेण भणियं—‘सवं तुज्झायत्तं मम जीवियं, न विसयइ(ए)च्छा
समुप्पज्जइ, एवं ठिए जं तुमं भणसि, तमसंसयं निव्वियप्पं करेमि,’ । ‘अलमणणुरत्तेण
गमिएणं’ ति मण्णमाणीए भणिओ एसो । तुमए संलत्तं—‘इत्थी-चरियं सिक्खामि’,
तेण तुह बोहणत्थं एस पवंचो मए रइओ । ता विरमसु एयाओ, जेण न देवेहिं पि
जाणिज्जइ । अवि य—

25

“तंतेहिं भूत-रक्खस-ढयरा घेप्पंति डाइणीओ य ।
विसहर-जलणाईया, बलेणं हय-गयवराईया ॥
भत्तीए देव-गुरुणो, जणणी-जणयाइया^१ विणएणं ।
सब्भावेणं मित्ता, दाणेणं पइणो सबे ॥
राईणं हिययत्थो इंगियमाईहिं घेप्पए दूरं ।
सत्थाणं विसमाण वि परमत्थो नवरि बुद्धीए ॥
इत्थीए वेलं चरियं मायामय-मयण-दोस-दुल्लियं ।
एयाण न एकेण वि घेप्पइ तियसासुरेहिं पि ॥”

31

तओ घेत्तूण जुवलयं, समप्पिऊण अट्ठफालाणि पट्टविओ नियय-घराभिमुहं । अओ
न इत्थीण वीससियवं ति ।

35

“सुद्धु वि जियासु सुद्धु वि पियासु सुद्धु वि य लद्ध-पसरासु ।

अडवीसु महिलियासु^१ उ वीसंभो नेय कायव्वो ॥

रज्जवेति न रज्जंति केति हिययाइं न उण अप्पेति ।

छप्पणय-वुद्धीओ जुवईओ दो त्रि सरिसाओ ॥”

५ ता नेवाणत्थिणा परिहरियवाउ त्ति, एसो धम्मोवएसो त्ति ।

सुयदेवि-पसाएणं दियवर-तणयस्स साहियं चरियं ।

भावेमाणो सम्मं जुवईसु विरज्जए जीवो ॥

॥ दियवरतणय-क्खाणयं^२ समत्तं ॥

सीहगिरी विव सीसे इच्छाए संठिए णिसेविज्जा ।

१० आणाए अवट्ठंते कालकसूरि व्व मुच्चेज्जा ॥ ५८

[सिंहगिरिरिव शिष्यानिच्छायां संस्थितान् निषेवेत ।

आज्ञायामवर्तमानान् कालकसूरिरिव मुच्चेत् ॥ ५८]

वइरखुड्डय-गुण-जाणणत्थं सीहगिरिणा साहुणो भणिया — ‘मए गामंतरे गंतव्वं,
एस ते(भे) वइरखुड्डओ वायणायरिउ त्ति । अवि य —

१५ “गुण-जेट्ठेण वि लहुओ गुरुणो वयणाउ इच्छिओ वयरो ।

सुंदरमसुंदरं वा गुरुणो चिय जेण जाणंति ॥

सीहगिरि-सुसीसाणं भदं गुरु-वयण-सद्वहंताणं ।

वइरो किर दाही वायण^३ त्ति न विकोवियं वयणं ॥”

सवित्थरमिमं [७९] अक्खाणयं उवएसमाला-विवरणाओ नायवं । अओ एवंविहे
२० सीसे णिण्हेज्ज, एसो उवणओ ।

॥ सीहगिरि-क्खाणयं^३ समत्तं ॥

— [८०. कुशिष्य-त्यागे कालकसूरि-कथा] —

दुइयमक्खाणयं भणइ —

अणेग-जिणभवण-विभूसियाए तियसपुरि-विब्भमाय(ए) उज्जेणीए नयरीए अणेग-
२५ सिस्सगण-परिवारो सुवहुस्सुओ कालगो नाम सूरी । जो य, दिवायरो अण्णाण-तमंध-
यारस्स, कुलमंदिरं नाणलच्छीए, संकेय-ट्ठाणं तवसिरीए, जलनिही गुण-रयणाणं,
पाउस-घणो कोवानल-तवियाणं, कप्पपायवो सउणाणं ति । अवि य —

“निय-वयण-किरण-वोहिय-भविय-महाकमल-संड-दिणनाहो ।

दट्ठव-दिट्ठ-सारो कालयसूरी सुरगुरु व ॥

३० सीमंधर-वयणाओ निओय-कहणेण रक्खियज्जो व ।

कालयसूरी वि दढं सविम्हयं वंदिओ हरिणा ॥”

सीसा य से सारण-वारणाईहिं चौइया वि जाहे न 'समण-किरियाइयांसु पवंचंति,
ताहे राईए पसुत्ते सुत्तूण पयड्डो देसंतरं ठियस्स नत्तुयस्स स्वागरचंदस्स समीवं ।
पच्चूसे य आयरियमपेच्छंता संजाय-संका लग्गा से अणुमग्गणं सवे वि सीसा । जाओ
जणवाओ - 'कालायरिओ निग्गओ' । सवण-परंपरेण य सुयं स्वागरचंदेणावि । कमेण
य पत्तो तत्थ कालगसूरी, पुच्छिओ स्वागरचंदेण - 'अज्ज ! किल मम पियामहो ५
कालगसूरी निग्गओ इहागमिस्सइ' । तेण भणियं - 'मए वि सुयं' । नाण-परीसहम-
सहमाणो तं कालगं पुच्छइ - 'केरिसं मए वक्खाणियं ?' । तेण भणियं - 'सुंदरं' ।
पुणरुत्तं च सेस-सूरीहिंतो अप्पाणं सुंदरयरं मण्णमाणस्स अण्ण-दियहम्मि भणियं
कालगेण - 'अणिच्चयं वक्खाणेसु' । स्वागरचंदेण भणियं - 'अन्नं पि विसम-पयत्थं
वक्खाणावेसु' । तेण भणियं - 'न विसम-पयत्थमवगच्छामि' । तओ समाढत्तो १०
वक्खाणेउं 'अणित त्ति धम्महो किं न चिंतेमो ?' इचाइ ।

अत्रान्तरे भणियं (तं) कालकेन - "नास्ति धर्मः, प्रत्यक्षादिप्रमाणगोचरातिक्रान्त-
त्वात्, खर-विषाणवदित्युक्तम् -

"प्रत्यक्षेण ग्रहोऽर्थस्य निश्चितेन प्रशस्यते । तदभावेऽनुमानेन वचसा तदव्यतिक्रमे ॥"

न च प्रत्यक्षादिना प्रमाणेनासौ गृह्यते, इत्यलं तद्विषयस्तेन 'अवो ! पियामहाणुकारी १५
एस खडिक्को' संजायासंकेण भणियं स्वागरचंदेण - "तत्र यदुक्तं भवता तदसद्,
यतः कार्यद्वारेण प्रत्यक्षेणापि धर्माधर्मौ गृह्येते इति । उक्तं च -

"धर्माज्जन्म कुले शरीरपटुता सौभाग्यमायुर्धनं
धर्मेणैव भवन्ति निर्मलयशो-विद्याऽर्थ-सम्पत्तयः ।

कान्ताराच्च महाभयाच्च सततं धर्मः परित्रायते
धर्मः सम्यगुपासितो भवति हि स्वर्गापवर्ग-प्रदः ॥"

अन्यच्च - "निय-रूवोहामिय-खयरनाह-मयणो व केइ दीसंति ।

मंगुलरूवा अन्ने पुरिसा गोमायु-सारिच्छा ॥

परिमुणियासेस-सत्थ-सुरमंति-विब्भमा के पि ।

अण्णाण-तिमिर-छन्ना अण्णे अंध व वियरंति ॥

संपत्त-तिवग्ग-सुहा एके दीसंति जण-मणाणंदा ।

परिवज्जिय-पुरिसत्था उवियणिज्जा विसहरु व ॥

धरिय-धवल्लायवत्ता वंदियण-उग्घुड्ड-पयड-माहप्पा ।

वच्चंति गयारूढा अण्णे धावंति सिं पुरओ ॥

पणइ(ई)ण पूरियासा निम्मल-जस-भरिय-महियलाभोगा ।

अण्णे उ कलंकिल्ला पोडुं पि भरंति कह कह वि ॥

अणवरयं देंताण वि वड्डइ दवं सुयं व केसिंचि ।

अण्णोसिमदिताण वि वेप्पइ नरणाह-चोरेहिं ॥

इय धम्माधम्म-फलं पच्चक्खं जेण दीसए साहू ।
मोत्तण अहम्मं आयरेण धम्मं चिय करेसु ॥”

एवं च सत्थत्थ-विणोएण जाव कइवय-वासराणि चिट्ठंति सूरिणो सागरचंदेण सह,
ताव संपत्ता साहुणो कालगायरियमन्निसंता । सागरचंदेण भणियं — ‘आगओ एको
अज्जओ, तेणागंतुकामो सिट्ठो सूरि’ । थेव-वेलाए य वियारभूमी आगच्छंतं दट्ठूणायरिय-
मब्भुट्ठिओ पाहुणय-साहूहिं, वंदिओ भाव-सारं । संजायासंकेण पुच्छिया ते सागर-
चंदेण — ‘को एसो ?’ । तेहिं भणियं — ‘कालायरिओ’ । तओ पाएसु पडिऊण सम्भाव-
सारमप्पाणं निंदिउमाढत्तो । सूरिणा भणिओ — ‘मा झूरसु, न ते भाव-दोसो’ । तओ
सविसेसं खामिओ सब-साहूहिं । अण्ण-दियहम्मिं पुंजीकाराविओ वालुयाए पत्थयं
१० कुट्ठिमे सागरचंदो गिण्हाविऊण तत्तो अन्नत्थ सबं पक्खिवाविओ । एवं जाव कइवय-
वारे करेइ, ताव ऊणीहूओ पत्थओ । तओ भणिओ सूरिणा — ‘वालुगा-सरिसं सुयं
पभवायरियाइ-कमेण ज्झीणं, नवरं गणहराणं संपुण्णं । अण्णेसिं चोदसपुव्वधराणं पि न
संपुण्णमत्थि; जेण ते वि भगवंतो छट्ठाण-वडिया कहिजंति, ता मा सुय-मयं
कुणसु’ ति ।

१५ “मां वहउ को वि गव्वं एत्थ जए पंडिओ अहं चेव ।
आसव्वण्णु-मयाओ तर-तम-जोएण मइ-विभवा ॥”

तओ आसासिऊण सागरचंदं विहरिउं पयत्तो ति ।

अओ भण्णइ जहा इच्छा(आणा)ए अवड्डमाणा सीसा उज्झिया कालगेण, एवं
कायव्वं । एसो उवणओ ।

२० सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।
कालयगुरुणो विमलं निसुणंतो होउ सुहभागी ॥
॥ कालय-क्खाणयं समत्तं ॥

दवाइ लहमाणो साहूणं दिज्ज निज्जरट्ठाए ।

२५ घय-वत्थ-पूसमित्ता निदरिसणं बाहुसाहू य ॥ ५९

[द्रव्यादीनि लभमानः साधुभ्यो दद्यान्निर्जरार्थम् ।

घृत-वस्त्र-पुण्यमित्रौ निदर्शनं बाहुसाधुश्च ॥ ५९]

आदिशब्दात् क्षेत्रादिपरिग्रहः । चतुर्थ्यर्थे षष्ठी, यत उक्तम्—

“बहुवयणेण दुवयणं छट्ठ(द्वि)-विभत्तीए भन्नइ चउत्थी ।

३० जह हत्था तह पाया नमो त्थु देवाहिदेवाणं ॥”

तेन साधुभ्यो दद्यादिति । पुण्यमित्रशब्दश्च प्रत्येकं सम्बन्धनीयः । तयोश्चरितं

(८१-८२) द्विमुनि-चरिते उक्तम् । बाहुसाधुश्च (८३) भरतजीवोऽन्यजन्मनीति
कथानकत्रयं समाप्तम् ॥

अवोच्छित्ति-निमित्तं नाण-^१गणाणं करेज्ज वर-सीसे ।

जह सिज्जंभवभट्टो पभवायरिएण संगहिओ ॥ ६०

[अव्यवच्छित्ति-निमित्तं ज्ञान-^१गणयोः कुर्वीत वरशिष्यान् ।

यथा ^१शय्यम्भवभट्टः प्रभवाचार्येण सङ्गृहीतः ॥ ६०]

अव्यवच्छित्यर्थमित्यर्थः श्रुत-गच्छयोरिति । कथमिदम् ? -

—[८४. ज्ञान-गणाव्यवच्छित्तौ प्रभव-शय्यम्भव-कथा]—

वीरजिणाउ सुधम्मो तत्तो चिय अज्जजंबुनामो त्ति ।

तत्तो वि पभवसूरी उवओगं देइ निय-गच्छे ॥

न य किं पि तत्थ पेच्छइ जो नाण-गणाण संतयं कुणइ ।

एवं परगच्छेसु वि ताहे पुलएइ सेज्जंभव^१ ॥

रायगिहे भट्टसुयं जागत्थं उज्जयं महासत्तं ।

तं(तन्नि)निकखमण-निमित्तं रायगिहे आगओ सूरी ॥

निग्गया पु(प)रिसा । वंदिओ भयवं । कया भगवया धम्मदेसणा । दावियाणि ^{१५}
नरयगइ-निबंधणाणि महापरिग्गहारंभ-कुणिमाहार-पंचिंदियवहाईणि, बुहजण-निंदणि-
ज्जाणि निस्संस-कम्माणि । परूवियाओ जहागमोवलद्धाओ नरयावास-सय-सहस्स-संकु-
लाओ माणुम्माण-सरूवोवेयाओ सत्त वि घम्माइयाओ पुढवीओ त्ति । अवि य-

“घम्मा वंसा सेला अंजण रिट्ठा मघा य माघवई ।

पुढवीणं नामाइं रयणाइं हुंति गुत्ताइं ॥”

तहा दाविया जहड्डिय-जिणवयण-दिट्ठा माणुम्माण-दुक्ख-जुत्ता महापावकम्मुप्पणा
अच्चंत-दुइंसणा नेरइया, निदरिसियाओ उवमातीताओ परमवेयणाउ त्ति ।

“अच्छि-निमीरुण-मित्तं नत्थि सुहं दुक्खमेव पडिबद्धं ।

नरए नेरइयाणं अहोनिस्सिं पच्चमाणाणं ॥”

पुणो वि परूविया एगिंदियाइणो पज्जत्तापज्जत्त-सुहुम-वायर-बहुवियप्पा तिरिया । ^{२५}
कहियाणि य ताणं छेयण-भेयण-भंजण-डहणंकण-भारारोवण-भय-रोग-सोग-तण्हा-
छुहाईणि नारय-सरिसाणि परम-दुक्खाणि ।

“छुहा-तण्हा-रोग-भयाउरेसु अण्णाण-पंक-खुत्तेसु ।

नरओवमं खु दुक्खं अव्वो ! तिरिएसु सव्वेसु ॥”

पुणो य पयासिया जहागमोवइट्ठा कम्माकम्मभूमगंतरदीवयाइ-भेद-भिन्ना माणुम्मा- ^{३०}
ण-पमाण-भोगोवभोग-जीविय-पर(रि)कलिया नाणाविहा पुरिसा । साहियाणि य ताणं पि

जाइ-जरा-मरण-रोग-सोगाउराण पिय-विप्पओग-कोह-माण-माया-लोभ-राग-दोसुभ-
वाणि नाणाविहाणि सारीर-माणसाणि तिरियवास-विब्भमाणि दुक्खाणि त्ति ।

अवि य — “जर-मरण-रोग-सोगाउराण पिय-विप्पओग-तवियाण ।

तिरियाण व नत्थि सुहं दुक्खं चिय पाव-मणुयाण ॥”

५ पुणो य दवाविया जहागमोवइड्ढा भोगोवभोग-ठिइ-वण्ण-विमाणाहार-मच्छर-चव-
णाइ-जुत्ता भवणवइ-वाणमंतर-जोइसवासी-वेमाणिय-भेय-भिण्णा चउविहा वि देव त्ति ।

अवि य — “ईसा-विसाय-मय-कोह-लोह-तवियाण सुरवराणं पि ।

मणुयाण व नत्थि सुहं का ‘गणा सेस-लोमेहिं ? ॥”

नारय-तिरिय-नरामर-गईसु खलु जेण दारुणं दुक्खं ।

१० तेणं चिय सिद्धि-सुहे कायवो आयरो होइ ॥

गुरुणो वयणं सोउं लहु-कम्मा के वि साहुणो जाया ।

‘सम्मत्ताइ-समेया अण्णे पुण सावया तत्थ ॥

तओ संपत्तो मज्झण्ह-समओ । पयड्ढा मुणिणो भिक्खुड्ढा । एत्थंतरम्मि भणियं
गुरुणा एकं मुणि-जुव(य)लयं जह सिज्जंभवदिज्जाइणो पुरओ गंतूण तिण्णि वाराओ

१५ भणियव्वं— ‘अहो ! कष्टं तत्त्वं न ज्ञायते’ । तहा कए चिंतियं सिज्जंभवेण— ‘अहो !

पसंत-रूवा एते तवस्सिणो न अन्नहा जंपंति, ता किं पुण वेयाइरित्तं तत्तं हवेज्ज ?,

समाढत्तं च मए वेय-विहाणं, अहवा किं सेस-वियप्पेहिं ?, उवज्झायं पुच्छामि’

भावैतेण पुच्छिओ उवज्झाओ— ‘उवज्झाय ! किमेत्थ तत्तं ?’ । तेण भणियं— ‘वेदा

य(त)त्तं, जेण अपोर(रु)से वेते पुरिस-वयणाणि अप्पमाणाणि राग-दोसाइ-संभवाओ’ ।

२० ‘अवो ! जइ अपोर(रु)सेयं, कहां वयणं विरोहं ?’ मण्णमाणेण पुणो वि पुच्छिओ वेय-

तत्तं दुइय-वाराए वि तं चिय पलत्तं । पुणो तइय-वाराए वि ‘वेया एव तत्तं’ ति

साहियं । तओ रोस-वस-तंवि-नयण-जुयलो समुक्खाय-कराल-करवालो समुद्धाइओ

उज्झायाभिमुहं सिज्जंभवो— ‘जइ तत्तं न साहेसि, ता [S]वस्सं वावाइऊण अप्पाणं

मारेस्सामो’ । ‘अवो ! पुण्णा मे पइण्णा, जेण जीविय-संसए वेद-रहस्सं साहेयव्वं, सो य

२५ एसो मे जीविय-संसओ’ चिंतितेण भणियमुवज्झाएण— ‘जइ एवं, ता सम्मं निसुणेसु—

अहिंसा-लक्खणो सच्चाहिड्ढिओ पर-दवावहरण-नियत्ति-रूवो नवगुत्ती-विसुद्ध-वंभचेरालं-

किओ अवहत्थिय-परिग्गहारंभो जिय-राग-दोस-परीसहोवसग्गो दाण-सील-तप-भाव-

णाइ-नाणाविह-गुणाणुगओ पच्चक्खाणुमाणाइ-पमाणगओ पुवावर-पदत्थाविरुद्धो रायगिहे

चेव सवण्णु-महावीर-पणीओ धम्मो तत्तं’ ति । अवि य—

३० “नीसेस-गुण-ग्गवियं समत्थ-तेलोक-वड्ढियाणंदं ।

मोत्तुं जिणिंद-धम्मं किं किर तत्तं जए अन्नं ? ॥”

तओ भणियं सेज्जंभवेण— ‘को एत्थ पच्चओ ? जहा जिणधम्मो तत्तं ?’ । तेण

भणियं— ‘इमस्स जूयस्स हिड्ढाओ सब-रयणमई भगवओ उसभसामिणो पडिमा जाग-

पूया-छलेण पूइज्जइ’ । तओ भूमिं खणिऊण दवाविया से पडिमा, पणमिया भाव-सारं ।

तहा खामिऊणोवज्झायं पणमिऊण तस्सेय सवं जागोवगरणं सेस-दवं च दाऊण निग्गओ नियय-गिहाओ । संपत्तो गुणसिलयमुज्जाणं । दिट्ठा ते मुणिणो । अच्छि-
(त्थि)या ते धम्मं । तेहिं पि दाविया सूरिणो, पणमिया सवहुमाणं । पुव्वदिट्ठि-विहाणा निंदिओ संसारो, साहिओ सवित्थरो मुणि-धम्मो । तओ भणियं सिज्जंभवेण—
'भयवं ! देसु मे दिक्खं, जइ जोग्गो' । 'को अण्णो जोग्गो ?' ति भणंतेण पव्वाविओ ।
आगम-विहिणा भगवया । सिज्जंभवेण गहिया दुविहा सिक्खा । सव्वहा किं बहुणा ?
जाओ चोदसपुवी । तओ काऊण से मुणि-पत्थिवाभिसेयं कालाणुरूव-संलिहियं-सरीरो
कय-भत्त-परिच्चाओ नमोकार-परायणो गओ पभवसूरी देवलोगम्मि । सेज्जंभवायरिओ
वि आयरंते पंचविहमायारं, परूवेंतो संमत्त-मूलं साहु-सावय-धम्मं, बोहिंतो भव-कम-
लायरे, पयासेंतो अट्ठविह-कम्म-विवागं, परूवेंतो संसार-निवाण-कारणाणि मिच्छत्त-स-
म्मत्ताईणि, करेंतो गच्छ-बुद्धिं, पयासिंतो तित्थयर-वयणं विहरिउं पयत्तो सगच्छो
त्ति । इओ य तम्मि सेज्जंभवे पव्वइए भणिया से जाया वंसीजणेण—'किं कीरउ ?
तरुण चिय मुक्का भत्तुणा, ता किंचि अत्थि पोडुम्मि ?' । तीए भणियं—'मणागं
लक्खेमि' । कमेण य वड्ढिओ गम्भो । उचिय-समए य पसूया दारयं । कयं जहरिह-
कायवं । बारसमे दिवसे य कयं दारयस्स नामं 'मणगो' ति ।

“जणणीए मणागं ति य गम्भे परिपुच्छियाए संलत्तं ।

तम्हा 'मणाग'नामं गुरुहिं विहियं कुमारस्स ॥”

वड्ढमाणो य जाओ अट्ठवारिसिओ । अण्ण-दियहम्मि पुच्छिया जणणी—'को
मज्झ जणओ ?' । तीए भणियं—'तुज्झ बप्पो सेज्जंभवाहिहाणो पव्वइओ' । 'अहो !
सुंदरं जायं, जं मे जणओ पव्वइओ' चिंतितो असाहिऊण जणणीए कमेण वचंतो ॥
पत्तो चंपाए बाहिरुज्जाणं । आयरिओ वि हु भवियवयाए मज्झण्हस्स समए भिक्खुवा
निग्गएसु मुणि-गणेषु पत्तो तत्थेव सरीर-चिंताए । दिट्ठो सूरिणा दारओ । समुप्पण्णो
सिणेहो ति ।

“नयणाइं नूण जाई-सराइं वियसंति वल्लहं दट्ठं ।

कमलाणि व रवि-कर-बोहियाइं मउळित्ति वेसंमि ॥”

दारयस्स वि एवं चिय गुरुम्मि सिणेहो संबुट्ठो । तओ पुच्छिओ गुरुणा
'भो ! कत्तो तुमं ?' । तेण भणियं—'रायगिहाओ' । गुरुणा भणियं—'कस्स
सुओ ?' । तेण भणियं—'भट्टसिज्जंभवस्स, सो किर पव्वइओ, तयण्णोसणत्थं आगओ
म्हि, जेण से समीवे पव्वयामि ति, भयवं ! वियाणसि तुमं ?' । 'अवो ! एस मम
सुओ' विभावेंतेण भणिओ गुरुणा—'सो तुज्झ जणओ मम सरीरभूओ, ता पव्वयाहि ॥
मम समीवे' । दारएण भणियं—'एवं करेमो' । गओ गुरुणा सह वसहीए, आलोइओ
गुरुहिं दंडय-पुरओ जहा सच्चित्तो पत्तोप्पण्णो । पसत्थ-वासरे पव्वाविओ गुरुणा ।
उवओग-पुव्वयं च जाणिऊण से छम्मासे आउयं चित्तियं गुरुहिं—'ता सुय-जलनिहिणो
उद्धरिऊण कालाणुरूवं सुयमेयस्स दायवं, संपत्ते य कारणे नि हइ चोदसपुवी,

ममावि संजायं कारणं, दसपुत्री पुण पच्छिमो अवस्सं निज्जुहइ, ता अहं पि निज्जुहामि' ।
ते य दस-अज्झयण-विसेसा निज्जुहिज्जमाणा वियाले निज्जुढा, तेण दसवेयालिअं ति
सत्थस्स नामं जायं ति । भणियं च परमगुरूहिं ति -

“मणगं पडुच्च सिज्जंभवेण निज्जुहिया दसऽज्झयणा ।
वेयालिया प(य) ठविया तम्हा दसकालियं नाम ॥
आयप्पवायपुव्वा निज्जुढा होइ धम्म-पण्णत्ती ।
कम्मप्पवायपुव्वा पिंडस्स उ एसणा तिविहा ॥
सच्चप्पवायपुव्वा निज्जुढा होइ वक्क-सुद्धीओ ।
अवसेसा निज्जुढा नवमस्स उ तइयवत्थूओ ॥
विइओ वि य आएसो गणिपिडगाओ दुवालसंगाओ ।
एयं किर निज्जुढं मणगस्स अणुग्गहट्टाप ॥”

तओ छहिं मासेहिं पढिऊण मओ समाहीए मणगो देवलोगं गओ । अवच-नेहाओ
कओ गुरुणा अंसुवाओ त्ति । अवि य -

“छम्मासेहिं अहीयं अज्झयणमिणं तु अज्जमणएणं ।
छम्मासे परियाओ अह काल-गओ समाहीए ॥
आणंद-अंसुवायं कासी सेज्जंभवा तहिं थेरा ।
जसभदस्स यं पुच्छा कहणा य वियारणा संघे ॥”

अओ भणइ - अववच्छेयत्थं जोगे सीसे पद्दावेज्ज पभवसूरीवेत्ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।
सेज्जंभव-पभवाणं निसुणंतो लहउ सामण्णं ॥

॥ पभव-सिज्जंभव-कखाणयं समत्तं ॥

दव्वाडवी य भावाडवी य दव्वाडवीए दिट्ठंतो ।

धननाम-सत्थवाहो इयरीए होइ तित्थयरो ॥ ६१

[द्रव्याटवी च भावाटवी च द्रव्याटव्यां दृष्टान्तः ।

धननामा सार्थवाहः, इतरस्यां भवति तीर्थकरः ॥ ६१]

कथमिदम् ? -

— [८५. द्रव्याटव्यां धनसार्थवाह-कथा] —

समत्थ-गुण-विभूसियं वसंतउरं नयरं । तत्थ जियसत्तू राया । दीणाणाह-वच्छलो
संपत्त-तिवग्ग-सुहो परोवयार-निरओ बंधव-कुमुयागर-ससी धणो नाम सत्थवाहो । सो
देसंतरं गंतुकामो पाडहियं भणइ - ‘भइ ! उग्घोसेसु तिय-चउकाईसु, ‘जो धणेण सह
वच्चइ, तस्स इमओ गमाओ जाव इट्ठपुरं, एयम्मि अंतरे असणाइणा अक्खूणं काहि’

ति । एयं सोऊण पयट्ठा अणेगे समण-बंभण-वणिग्याइणो । ताणं च मिलियाणं
पंथस्स गुण-दोसे सत्थाहो कहिउमाढत्तो - 'इह खलु देवाणुप्पिया ! इट्ठपुरस्स दोन्नि
मग्गा वच्चंति; एगो उज्जुओ, [वीओ] कुडिलो । इमिणा य मणागं सुहेण गम्मइ,
बहुणा कालेण इच्छियं पुरं पाविज्जइ; अवसाणे य सो वि उज्जुगं-समोयरइ । पढमेण
पुण सिग्घं गम्मइ, किं तु किलेसेण; जेण सो अच्चंत-विसमो सण्हो य । तत्थ पत्थारे ५
चेव दोन्नि महाघोरा वग्घ-सिंघा निवसंति, ते अभिक्खणमुवद्विंति, मग्ग-ट्टियाण य न
पभवन्ति, अवसाणं च जाव अणुवट्ठंति । रुक्खा य एत्थ एगे मणोहरा, तेसिं छायासु
वि न वीसमियव्वं, मारण-पिया खु सा छाया । परिसडिय-पंडु-पत्ताणं पुण अहो
मुहुत्तगं वीसमियव्वं ति । मणोहर-रूव-धारिणो महर-वयणा य एत्थ मग्गे तड-ट्टिया
बहवे पुरिसा वाहरंति, तेसिं वयणं न सोयव्वं । सत्थिया य खणं पि न मोत्तवा । १०
जेणेगागिणो नियमा भयं । दुरंतो य थेवो दवग्गी अप्पमत्तेहिं ओल्हवियव्वो ।
अणोल्हविज्जमाणो नियमा डहइ । पुणो य दुग्गु व पव्वओ उवउत्तेहिं लंघेयव्वो ।
अलंघणे नियमा मरिज्जइ । पुणो महई अइगुविला गहव्वरा वंस-कुडंगी लंघियव्वा, तत्थ
ट्टियाणं बहवे दोसा । तओ लहुगो खड्डुल्लो, तस्स समीवे मणोरहो नाम बंभणो निच्चं
सन्निहिओ चिट्ठइ । सो भणइ - 'इमं खंडं (खड्डं) मणागं पूरेह', तव्वयणं न सोयव्वं, सो १५
पूरिज्जमाणो महल्लयरो भवइ । पंथाओ य चलिभज्जिज्जइ । फलाणि य एत्थ दिव्वाणि
पंच-प्पगाराणि नयणाणं सुहंकराणि किंपाग-रुक्खाणं न पेच्छियव्वाणि, न भोत्तव्वाणि;
जेण मरणंतियाणि ताणि । बावीसई तेणं इत्थ घोरा महाकराला पिसाया खणं खणमभि-
हवन्ति, ते वि न गणेयव्वा । भत्त-पाणं च नत्थि, विभाग-लद्धं विरसं थेवं च । अप्पयाणं
च न कायव्वं । राईए वि जाम-दुगं गंतव्वं । एवं च गच्छंतेहिं देवाणुप्पिया ! खिप्पमेव २०
अडवी लंघिज्जइ । लंघिऊण य तमेगंत-दोगच्चाइ-वज्जियं पसत्थं सिवपुरं पाविज्जइ ।
तत्थ य न हवन्ति पुणो किलेसाइणो । इमं निसामिऊण के वि तेण य सह पयट्ठा,
उज्जुगेण पहाविया, अण्णे पुण इयरेण । तओ सत्थाहो पसत्थ-वासरे ण्हाओ य
विलित्तालंकिओ तक्कालाणुरूव-निवत्तियासेस-पत्थाण-मंगलोवयारो उच्चलिओऽणुगम्म-
माणो अणेगेहिं लोगेहिं ति । अवि य -

२५

“दाणं दिंतो वच्चइ महागइंदो व पणय-भमराणं ।

आणंदिय-जियलोओ महाबलो एस सत्थाहो ॥”

वच्चंतो य आलिहइ सिलाइसु पंथस्स दोस-गुण-पिसुणगाणि अक्खराणि, लिहइ
'एत्तियं गयं, इत्तियं सेसं' ति । एवं च तस्स जे निदोस-वट्ठि(ट्टि)या, ते तेणेव समं
अचिरेण तं पुरं पत्ता । जे वि लिहियाणुसारेण सम्मं गच्छंति, ते वि पावन्ति । जे ण २५
वट्ठिया, न वट्ठंति, छायाइ पडिसेविणो ते ण पत्ता, ण पावन्ति । एस दवाडवी-देसग-
दिट्ठंतो ।

इयाणिं [८६] भावाडवी-देस-दिट्ठंतो जोइज्जइ - सत्थवाह-थाणीओ तित्थयरो ।
घोसणा-थाणीया धम्मकहा । कप्पडिय-समाणा जंतुणो, अडवी-सरिसो संसारो ।
उज्जुगो साहु-मग्गो, वंको सावग-पंथो । पप्प-पुर-थाणीओ मोक्खो । वग्घ-सिंघ-तुल्ला ३०

राग-होसा, मणोहर-च्छाया-थाणीयाओ इत्थि-पसु-पंडग-संसत्ताओ^१ वसहीओ । परिस-
डिया-सरिसाओ निरवज्जा वसहीओ । मग्ग-तड-डिय-हकारणपुरिस-सरिसा पासत्थाइणो
अकल्लणमित्तं त्ति । अवि य —

“पासत्थो ओसण्णो होइ कुसीलो तहेव संतत्तो ।

अहल्लंदो वि य एते अवंदणिज्जा जिणमयस्मि ॥”

सत्थिग-सरिसा साहुणो त्ति ।

“असहाइ-सहायत्तं करिंति मे संजमं करैतस्स ।

एतेण कारणेणं नमामि हं सब्ब-साहूणं ॥”

दवग्गि-सरिसो कोहो । पव्वय-उवमो माणो । वंस-कुडंगि-सरिसा माया । खड्डोलग-
॥ सरिसो मणोरहाहिड्डिओ लोहो, सो य पूरिज्जमाणो वित्थरइ त्ति ।

“जहा लामो तहा लोमो लामा लोमो य वट्ट (पव्वड्डु)इ ।

दोमास-कयं कज्जं कोडीए वि न निड्डियं ॥”

फल-संकासा विसया । पिसायाणुकारिणो बावीसं परीसहा । भत्त-पाणाणि एसणि-
ज्जाणि^२ । अ(णिच्च)-पयाणग-सरिसो णिच्चुज्जमो, रयणि-जाम-दुगं सज्झाओ, पुर-पत्ताणं
॥ च मोक्ख-सुहं त्ति ।

“नवि अत्थि माणुसाणं तं सुक्खं नवि य सब्बदेवाणं ।

जं सिद्धाणं सोक्खं अवावाहमुवगयाणं ॥”

लिहिय-क्खराण सरिसं सुत्तं त्ति ।

सुयदेवि-पप्पाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

२१ धणसत्थाह-जिणाणं निसुणंतो लहइ निव्वानं ॥

॥ धण-जिण-क्खाणयं समत्तं ॥

एकेण वि मुणि-वयणेण केई बुज्झंति इंदनागो व ।

अन्ने पुण बहुएहिं वि न बंभदत्तो व नरनाहो ॥ ६२

[एकेनापि मुनिवचनेन केचन बुध्यन्ते इन्द्रनागवत् ।

२५ अन्ये पुनर्बहुभिरपि न ब्रह्मदत्तवन्नरनाथः ॥ ६२]

— [८७. बोधे इन्द्रनाग-कथा] —

कथमिदम् ?

वसंतउरं नयरं । तत्थ इब्भ-कुलमेकं मारिणा समुच्छाइयं । एगं दारयं इंदनागा-
हिहाणं मोत्तूण गेहं च लोणेण भिंदेहिं चइयं । सो वि दारओ कह कह वि मंडल-
॥ विवरेण नीहरिओ । इब्भ-सुओ त्ति काऊण अणुकंपाए जीवाविओ लोगेहिं । पण्ड-
रोगेण य चित्तियमणेणं त्ति । अवि य —

“नवि दड्डु(ढं) बाहिति ममं दारिद्राईणि तिब्ब-दुक्खाणि ।
निअ-वास-परिभवो जह नरयाणल-विब्भमो दूरं ॥”

अण्ण-दियहम्मि पयट्ठो सिद्धत्थ-सत्थवाहेण सह रायगिहं ति ।

“गणिमं धरिमं मेयं पारिच्छं एवमाइयं भंडं ।

घेत्तूणं लाहट्ठी जो वच्चइ अण्णदेसम्मि ॥

निव-सम्मओ बहुमओ दीणाणाहाण वच्छलो लोए ।

सो सत्थवाहनामं घणु व लोए समुवहइ ॥”

तओ करेंतो परत्थ-संपाडणं, निरुवंतो सुहिय-दुहिए, वट्ठेंतो महाणुभावत्तणं गंतुं पयत्तो । इंदनागो वि अवत्त-वेसधारी गओ से आवासे भिक्खाए । दवाविओ धय-गुल-सारो पिंडो ति । अवि य-

“वड्डिय-नयणाणंदो स-सुयंधो नेह-संगओ महुरो ।

पियकामिणि-देहो विव संपत्तो तेण सो पिंडो ॥”

तदुवओगेण य पत्तो तइय-वासरे । सत्थाहेण चित्तियं-नूणमेगंतरियाओ जेमेइ, तेण कल्लं न आगओ । तओ अच्चंत-नेहावगाढो दवाविओ पुणो वि पिंडो । तदुव-ओगेण य छट्ठोववासो पत्तो से वसहिं । ‘अहो ! महाणुभावो एस तवस्सी’ भाव-सारं १५ पणमिऊण पडिलाभिओ विचित्ताहारेण । तदुवओगेण य पत्तो चउत्थ-दिवसाओ । एवं जाव मासखमगो जाओ । तओ भणिओ सत्थवाहेण-‘जाव पुरं न पत्तो, ताव मम गेहाओ नणत्थ भिक्खट्ठा गंतव’ । कमेण य पत्तो रायगिहं । कराविओ नियय-धरासन्ने मढो सत्थवाहेण । तओ मुंडाविऊण सीसं नियंसियाणि कासाय-वत्थाणि । जाओ लोय-विक्खाओ । जणवओ य परम-भत्तीए अण्ण-पाण-वत्थोसहाईहिं उवयरि- २० उमाढत्तो । जद्विसं च पारेइ, तद्विसं सबो वि लोगो गहियाहारो दुवार-ट्टिओ पडि-वालेंतो चिट्ठइ । एकस्स भोयणे गहिए सेता(सा) नियत्तंति । अओ सेस-लोग-जाणणत्थं भोयणे गहिए भेरी वादिजइ, सोऊण से सइं लोगा नियत्तंति । एवं वच्चंते काले, अण्णया समुप्पण्ण-केवलनाणो चोदस-समण-सहस्साणुगम्ममाणो समोसरिओ गुणसिलए उज्जाणे वट्ठमाणसामी । कयं देवेहिं समोसरणं । वट्ठाविओ सेणिओ २५ तित्थगरागमणेण य निउत्त-पुरिसेहिं । समुप्पण्ण-हरिसेण य दवावियं तेण महादाणं । पयट्ठो महाविच्छट्ठेणं भगवओ वंदण-वडियाए । पत्तो समोसरणं । वंदिओ अणाचि-क्खणीयमाणंद-सुहमणुहवंतेण तित्थयरो सहाभया[इ]एहिं । अवि य-

“तं किं पि अण्ण-समं सोक्खं तस्सासि जिण्वरे दिट्ठे ।

जं कहिऊण न तीरइ सारिच्छं निरुवम-सुहेण ॥”

तैलोक-दिवायरेण वि समाढत्ता सजल-जलहराणुकारिणीए सब-सत्त-निय-निय-भा-सां-परिणाम-परिणामिणीए आणंदिय-तिलुक्काए वाणीए धम्मकहा । परुवियाणि असार-संसार-निबंधणाणि मिच्छत्ताविरइ-पमाय-कसाय-जोगाईणि । दावियाणि य मोक्ख-कारणाणि य सम्मत्त-नाण-चरणाणि । तओ मुणिय-जहड्डिय-संसारासाररूवा जाया

के वि मुणिणो, अवरे सावया । पूराए पढम-पोरिसीए देव-सहिय-नरिंदाइएहिं महा-
विच्छङ्गेण पवेसिओ पुव्व-दुवारेण बली । कयं पयाहिणं विरइतं भगवओ पुरओ ।
तओ उट्ठिओ भगवं ति ।

“बलि-पविसणम्मि काले पुव्व-द्वारेण ठाइ परिकहणा ।

तिगुणं पुरओ पाडण तस्सद्धमवडियं देवा ॥

अद्धद्धं अहिवइणो अवसेसं होइ पायय-जणस्स ।

सव्वामय-प्पसमणी कुप्पइ नण्णो य छम्मासे ॥”

तओ दुइय-पोरुसीए समाढत्ता गणहरेण कह ति ।

“राओवणीय-सीहासणम्मि निविट्ठो य पायपीढे वा ।

जेट्ठो अण्णयरो वा गणहारी कहेइ विइयाए ॥

संखातीति वि भवे साहइ जं वा पु(प)रो उ पुच्छेज्जा ।

न य णमणाइसेसी वियाणई एस छउमत्थो ॥”

दुइय-पोरुसीए उट्ठिओ लोओ [सोउं] । गया लोगा जहागयं । मज्झण्ह-समए य
भिक्खट्ठा मुणिणो पविसमाणा निवारिया तित्थयरेण—‘संपइमणेसणाइ वट्ठइ’ ।
१५ पट्ठविओ य वीरेण गोयमो—‘भणसु इंदनागं जह—‘भोऽणोगपिंडिया ! एगपिंडिओ
दट्ठमिच्छइ’ । गोयमेण भणिओ चित्तिउमाढत्तो—‘कहमणेगपिंडिओ ? जो एगं पिंडं
गिण्हामि; अणेग-पिंडिया एते, जे अणेग-पिंडेहिंतो गेण्हंति’ । समुवसंत-कोवेण य
चित्तिमणेण—‘अवो ! उवसंत-वेसायारा एए नण्णहा जंपंति, ता किमेयं ?’ । सम्मं
भावितेण नायं—‘नूणं होमि अणेगपिंडिओ, जो सव्वनयरे पाणाइयं करावेमि । एते पुण
२० अकयाकारिय-विसुद्धाहार-भोइणो, ता एए एगपिंडिया’ एवं भावेंतस्स समुप्पण्णं जाई-
सरणं, सुमरिओ पुव्व-भवो, जाओ पत्तेयबुद्धमहरिसी अज्झयणं भासइ । इंदनागेणं
अरहया वुत्तं । कालंतरेण पत्तो नेव्वाणं ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण इंदनागस्स ।

सिद्धं विसिद्धचरियं वियरंतो लहउ सोक्खाइं ॥

२५ ॥ इंदनाग-क्खाणयं समत्तं ॥

[८८] बंभदत्त-क्खाणयं जहोवएसमाला-विवरणे तहा दट्ठवं, नवरं वोहिंतस्स वि-
चित्तस्स न पडिबुद्धो ति ।

जावय-मेत्तं भणिओ तावय-मेत्तं च कुणइ जो पुरिसो ।

अणवेक्खिऊण सेसं गामेय-समो न सो जुग्गो ॥ ६३

३१ [यावन्मात्रं भणितस्तावन्मात्रं च करोति यः पुरुषः ।

अनपेक्ष्य शेषं ग्रामेयक-समो नासौ योग्यः ॥ ६३]

— [८९. अयोग्ये ग्रामेयक-कथा] —

एगस्स राय-सेवयस्स भारिया तम्मि मए दारयं घेत्तूण 'सुहेण इंधणाईणि वहं' ति भावंती गया गामंतरं । संपत्त-जोवणेण य पुच्छिया तणयेण—'मम ताओ कहं जीवंतो ?' । तीए भणियं—'ओलग्गाए' । तेण भणियं—'अहं पि ओलग्गामि' । तीए भणियं—'न तुमं जाणसि' । तेण भणियं—'सिक्खवेसु' । तीए भणियं—'वच्छ ! ता पढमं दूराओ दट्ठूण माणणिज्जं महया सहेण जोहारो कीरइ' । 'एवं' ति पडिवज्जिऊण पयट्ठो रायगिहं । अंतराले य मिग-वहणत्थं चाहेडिए निलुके दट्ठूण कओ महया सहेण जोहारो । पलाणा मया । अंवाडिऊण सवभावे सिट्ठे मुक्को, सिक्खविओ य अणुकंपाए तेहिं—'एरिसं दट्ठूण निलुकंतेहिं सणियं सणियं आगम्मइ' । अन्नत्थ दिट्ठा चोरा जाणणत्थं दिण्ण-थाणया धोवया निलुको आगच्छंतो दट्ठुं चोरु ति काऊण बट्ठो, सवभावे य १० कहिए मुक्को । एरिसं दट्ठूण 'खारो पडउ' ति वुच्चइ । अण्णत्थ पुण्णादे हल-वाहणज्जु-याणं मज्जे भणियमणेण—'खारो एत्थ पडउ' । तत्थ वि ताडिऊण सवभावे पिसुणिए मुक्को, सिक्खविओ य, एरिसे इमं वुच्चइ—'सगडाणि भे भरिजंतु' । अण्णत्थ दिट्ठं मडयं नीणिजंतं, भणियं च णेण—'अणेगाणि सगडाणि मय-माणुसाणं भरेह' । तत्थ वि तह चेव हंतूण मोत्तूण सिक्खविओ, एरिसं दट्ठूण इमं भण्णइ—'अच्चंत-विओगो १५ भे भवउ एयारिसेण' । पुणो पत्तो वारिज्जए लग्ग-वेलाए । भणियं च णेण—'अच्चंत-विओगो मे भवउ' । तत्थ वि तह चिय मुक्को सिक्खविओ य—'एयं सासयं ति भवउ' ति भण्णइ । अण्णत्थ दिट्ठो निवलि(गडि)ओ ठक्कू(क्क)रो । भणियं च णेण—'सासयमेयं भवउ' । तत्थ वि अंवाडिऊण सिक्खविओ, एरिसं दट्ठूण 'एताओ लहुं मुच्चसु' ति वुच्चइ । अन्नत्थ दुन्नि जुवाणए प(पि)त्तिं करंते दट्ठूण भणियमणेण—'एयाओ लहु २० विओज्जुहो' ति । एवं च अणेगाणि एवंविहाणि करंति । ठिओ जर-ठक्कुरस्स ओल-ग्गओ । अण्ण-दियहम्मि भणिओ से जायाए—'वाहरसु भत्तारं, जहा उण्हो वि केयारिसो अंबक्खलओ, सीयलीहूओ पुण असुंदरयरो भविस्सइ । तओ परिसा-मज्जे महया सहेण एवं चिय वाहरिओ, लज्जायमाणो पत्तो गेहं ठक्कुरो । अंवाडिऊण सिक्खविओ—'एरिसे कज्जे जहा-अवसरं सणियं कहिज्जइ' । अण्ण-दियहम्मि पलित्ते २५ गेहे पट्ठविओ ठक्कुरस्स वाहरणत्थं । जहा-अवसरं कण्ण-मूले सिट्ठं जहा—'पलित्तं गेहं' । गओ तत्थ दिट्ठं दट्ठुं । तत्थ वि अंवाडिऊण भणिओ—'धूमं गेहाओ नीहरंतं दट्ठूण तओ सयमेव तत्थ छारो धूली उदगाइयं च खिप्पइ' । अण्ण-दियहम्मि अप्पाणयं धूवंतस्स निग्गओ धूमो, तओ से उवरि पक्खित्तो सह नीरेणं ति ।

ता जो एयारिसो अन्नो वि, न सो घेत्तवो ति ।

॥ गामेल्लय-क्खाणयं 'समत्तं' ॥

कय-पावो वि मणूसो मरणे संपत्त-जिण-नमोक्कारो ।

खविऊण पावकम्मं होइ सुरो मिठपुरिसो व ॥ ६४

[कृतपापोऽपि मनुष्यो मरणे सम्प्राप्तजिन-नमस्कारः ।

क्षपयित्वा पापकर्म भवति सुरो मेण्ठपुरुषवत् ॥ ६४]

कथानकं प्रागुक्तम् ॥

अनिरूपविऊण सम्मं जो कायवेसु वट्टए पुरिसो ।

सो उदयणो व बज्झइ कारिमहत्थि-ट्टिय-नरोहिं ॥ ६५

[अनिरूप्य सम्यग् यः कर्तव्येषु वर्तते पुरुषः ।

स उदयन इव बध्यते कारि(कृत्रि)महस्तिस्थितनरैः ॥ ६५]

— [९०. अनिरूपितकर्तव्ये उदयन-कथा] —

जहा वासवदत्ताए गंधव-गहण-निमित्तं पज्जोएण अरण्णे हत्थिणो गेण्हितो किंचिल्लिग-
मय-करि-मज्झ-ट्टिय-पुरिसेहिं उदयणो गहिओ । जहा य वासवदत्ताए सह घडणा
जाय त्ति । सो तीए दिट्ठो वम्महो व, तेण वि रइ व सा दिट्ठा । अण्णोण-जाय-हरिसं
आवडियं ताण रइ-सोक्खं । जहा य जोगंधरायणेण पइण्णा कया—

“यदि तां चैव तां चैव तां चैवायतलोचनाम् ।

न हरामि नृपस्यार्थे नाहं योगन्धरायणः ॥”

जहा य वासवदत्तं हरंतेण पढियं—

“एष प्रयाति सार्थः काञ्चनमाला वसन्तकश्चैव ।

भद्रवती घोषवती वासवदत्ता उदयनश्च ॥”

एवं सद्यं सवित्थरं रिसि-चरिया(ए) उवएसमाला-विवरणे य भणियं ति ।

॥ उदयन-क्खाणयं समत्तं ॥

पर-तित्थिय-मज्झ-गओ साहू नाऊण अप्पणो निंदं ।

पर-लिंगं चिय गिण्हइ बोडिय-मज्झ-ट्टिय-मुणि व ॥ ६६

[परतीर्थिकमध्यगतः साधुर्ज्ञात्वाऽऽत्मनो निन्दाम् ।

परलिङ्गमेव गृह्णाति बोदिकमध्यस्थितमुनिवत् ॥ ६६]

— [९१. समयज्ञ-साधु-कथा] —

अत्थि सिरिलाडदेस-चूडामणिभूयं अणेग-दिब-च्छेरयाणुगयं सउलियावि-
हार-हिट्टिय-सण्हिय-पाडिहेर-मुणिसुवयतित्थयर-पडिमा-विभूसियं भरुयच्छं नाम
महानयरं ति ।

“पुव-भव-सउलियाए सिंघल-दुहियाए कारियं तत्थ ।

तुगं जिणाण भवणं नामेणं सुदंसणाए त्ति ॥”

तओ नंदणाहिहाणो साहु कारणांतरेण पट्टविओ गुरुणा दक्खिणावहं । एगागी वच्चंतो य पओसे पत्तो एलउरं । पविट्ठो दिगंबर-वसहीए । दिण्णो उवरओ, पविट्ठो तत्थ । बोलीणे य लोणे पसुत्ते साहुम्मि निच्छूढा गणिया, ठइयं दुवारं । उट्टविऊण य साहुं भणियमणाए — ‘रमसु ममं’ ति । अवि य —

“भुंजसु ममं जहिच्छं अलाहि एतेण वय-विसेसेण ।

न य कोइ विसं गिण्हइ अमयं मुत्तूण बालो वि ॥”

तओ अदाविय-वियारेण भणियं साहुणा — ‘सुंदरि! सुंदरं संलत्तं, वंचिओ म्हि एत्तिं कालं पच्चक्खोवलद्धाओ विसय-सुहाओ; ता जाव मंत-पुरस्सरं इमं वेसं उज्झामि, तओ करेमि समीहिंयं । वसीभूओ एसो त्ति भावंती पसुत्ता गणिया । तेण वि दीवय-सिहाए दड्डं सबमुवगरणं । जाओ दिगंबरो । पभाया रयणी । बाहरिया नागरया ‘एत्थ सेयवडो वेसं घेत्तण पसुत्तो नालिओ, तं पेच्छह’ भणंतेहिं उग्घाडिओ उवरगो खवणगेहिं; जाव दिट्ठो वेसाए खंध-लग्गो निउत्त-खमणगो । तओ मिलिया दिगंबरा खिसिया लोणेणं ति ।

“सुद्ध-सहावम्मि जण जो दोसं देइ पडइ तस्सेव ।

गुडिज्जइ नणु सो चिय जो धूलिं खिवइ दस्स ॥”

अओ भण्णइ — जहा तेण साहुणा पवयण-खिसा पर-वेसं काऊणावणीया, एवं कायवं ति ।

सुयदेवि-पसाएणं जइणो चरियं समासओ भणियं ।

निसुणंतो होइ नरो गीयत्थो सब-कज्जेसु ॥

[॥ जइ-क्खाणं समत्तं ॥]

इह लोगम्मि वि बंधं लहंति परदारिणो न संदेहो ।

जह पज्जोओ बद्धो इत्थी-लोभाउ अभएण ॥ ६७

[इह लोकेऽपि बन्धं लभन्ते पारदारिणो न सन्देहः ।

यथा प्रद्योतो बद्धः स्त्रीलोभादभयेन ॥ ६७]

[९२] जहा वेसिस्थियाहिं अवलोभिऊण अभएण पज्जोओ बद्धो, रायगिहं नेऊण पुणो उज्जेणी-सीहासणे निवेसिओ तहोवएसमालाए रिसि-चरिएसु सवित्थरं भणियं ति ।

निय-सात्त पयडिज्जसु सुंदरमियरं व संघ-गुरु-कज्जे ।

विण्हुकुमारो व्व मुणी न दोस-वत्तव्वयमुवेइ ॥ ६८

[निजशक्तिं प्रकटयेत् सुन्दरामितरां वा सङ्घ-गुरुकार्ये ।

विष्णुकुमार इव मुनिर्न दोषवक्तव्यतामुपैति ॥ ६८]

सुन्दरां निरवद्याम्, इतरां सावद्याम् । कथमिदम् ? —

— [१३. सङ्ग-गुरुकार्ये शक्तिप्रकटने विष्णुकुमार-कथा] —

अत्थि निरंतर-बहुविह-णाणाविह-नयर-गाम-सोहिल्लो ।
 सोहा-निजिय-पंकय-मयलंछण-जुवइ-वयणिल्लो ॥
 वय-निवह-निरंतर-संचरंत-ढेकंत-दरिय-वरवसभो ।
 वर-वसह-डिय-पामर-लीला-परितुलिय-हर-गमणो ॥
 गमणायास-वियंभिय-दीहर-मुह-सास-सुडिय-गोवि-यणो ।
 गोवियण-गीय-मणहर-संदाणिय-दिट्ठ-हरिण-उलो ॥
 हरि-नउल-परिकम-लडह-सुहड-पायडिय-पयड-माहप्पो ।
 माहप्प-निसण-महानरिंद-रेहंत-पय-कमलो ॥
 कमलायर-कमल-विसिद्ध(सद्ध)-माण-पडिल्लण-भमिर-भमर-उलो ।
 भमर-उल-पक्ख-मणहर-झंकारुप्पिच्छ-कीर-उलो ॥
 कीर-उल-निरंतर-संचरंत-लुप्पंत-सालि-कण-सोहो ।
 सालि-कण-सोह-निवडिय-रेहंत-सेस-महिबेढो ॥
 महिवेढ-वियड-पायड-सहंत-धवलहर-संकुल-ससोहो ।
 सोहा-निजिय-भवणो रेहइ कुलं-जणवओ दूरं ॥
 उसहस्स पयावडणो सुयस्स नामेण कुरुनरिंदस्स ।
 लोयम्मि सुप्पसिद्धो कुरु त्ति जय-पायडो देसो ॥

तत्थ य विणिज्जियासेस-विसयं महामुणि-माणसं पिव हत्थिणाउरं नयरं । जं च,
 सुरवइ-देहं पिव वित्थारिय-नित्त-निरंतरं, विबुहाहिडियं च; चंदवित्रं पिव मणहरं,
 २१ कलाहिरामं च । कुलवहू-जोवणं पिव सुरक्खियं, पत्थणिज्जं च । अवि य —

लडह-विलासिणि-सालत्त-चलण-निहित्त-जाय-वर-सोहा ।
 कंकेल्लि-पल्लवा इव रायपहा जम्मि रेहंति ॥
 णाणाविह-रयण-समुच्छलंत-किरणोह-रंजियावयवा ।
 दीसंति जत्थ रविणो किरणा तियसिंदु(द)धणु-सरिसा ॥
 २५ सो इंदनील-सामल-पासाए पेच्छिऊण साणंदं ।
 नच्चइ मयूर-विंदं वेलवियं जलय-संकाए ॥
 गजंकुर-वेलविया रवि-रह-तुरया खणं निसीयंति ।
 मरगय-पासाय-समुच्छलंत-उद्धडिय-करेसु ॥
 निम्महिय-सुरहि-परिमल-सुहफंसासाय-गरुय-माहप्पो ।
 ३० कामि व जत्थ सणियं पवियंभइ मारओ दूरं ॥
 अह नवर तत्थ दोसो निवडियासेस-दोस-निवहम्मि ।
 अवहत्थिय-मज्जाया रिउणो विलसंति सम-कालं ॥
 तत्थ वियंभिय-पडिवक्ख-मत्त-मायंग-कुंभ-णिहलणो ।
 पणइयण-पूरियासो राया पउम(मु)त्तरो नाम ॥

जो य, दिवसारंभो व अणुवत्तिय-मित्त-मंडलो भुवणभुव इंदफलानिवहो व समुवूढ-महि-वेढो, कमलायरो व जयलच्छि-समहिद्धिओ त्ति । अवि य -

निघावेंति गुण चिय सयलं महिमंडलं जए पयडा ।

एमेव य पडिवन्नं मियंक-किरणोहिं महिवेढं ॥

अह पाव-विलसियं दणुयनाह-हिययं व पुरिससीहस्स ।

जस-पव्वभारेहिं दढं नक्खेहिं व दूर-विणिमिन्नं ॥

तस्स य राइणो सयलंतेउर-प्पहाणा जालाभिहाणा पिययमा । जा य, उज्जाण-दी-हिया विव विसट्ठ-कंदोड-नयण-रेहिरा, कुरुवइ-सेणावइ व सण्हिय-कण्णाहरणा, हेमंतसिरी विव रो(रे)हंत-तिलया, सिसिर-लच्छी विव वियसिय-कुंद-दसण त्ति ।

अवि य - चंदस्स चंदिमा विव अहवा परिगलइ सा वि गोसम्मि ।

एसा उण नरवइणो न गलइ छाहि व तदियहं ॥

मयणारिणो व गोरी अहवा परिवसइ सा वि देहद्धे ।

एसा पुण निय-पइणो निवसइ सव्वम्मि देहम्मि ॥

एवं च राइणो तीए सह जम्मंतर-समत्थि(ज्जि)य-पुण्णाणुभाव-जणियं बहुजण-पसंस-णिज्जं तिवग्ग-सारं जीयलोग-सुहमणुहवंतस्स समइकंतो कोइ कालो । अणया उच्छं-
ग-गयं सीहं दट्ठण पडिबुद्धा जाल त्ति । अवि य -

खंध-ट्टिय-पंजर-कैसरोह-मुह-कुहर-भासुरं धवलं ।

तडि-वडिय-सरय-नीरावहं व पुलएइ मयनाहं ॥

साहियं पय(इ)णो । तेणावि मुणिय-सत्थाणुसारेणानि(नं)दिया पहाण-पुत्त-जम्मेण । अव(वि)माणिय-डोहला य संपुण्ण-समए पसूया देवकुमारोवमं दारयं । वद्धाविओ राया²⁰ पियंकरियाए चेडीए । दिण्णं से पारिओसियं । पइडियं दारयस्स नामं विण्हुकुमारो । वड्ढिओ देहोवचएणं, कला-कलावेण य । संपत्तो सयल-जण-सलाहणिज्जं जोवणं त्ति ।

अवि य - जयलच्छि-परिग्गहिओ पय-मग्ग-फुरंत-मीण-संसउलो ।

कमलायर-सारिच्छो रेहइ कुमरो ग्घविं(ट्टमिं)दु व ॥

जस्स य, कुडिला चिहुरा, ण सहावा; वित्थरियं वच्छत्थलं, न कडुअं भणियं;²⁵ तणुओ मज्झदेसो, न हीण-विलासो; मयरद्धय-धणु-कुडिलाओ भमुहाओ, न बुद्धीओ; अइदीहरा भुया-दंडा, न वेराणुबंधा; परिच्चाओ समज्जिय-विहवस्स, न चरियस्स; अच्चंत-परिचिआओ कलाओ, न मायाओ; पायडाणि बुहजण-पसंसणिजाणि गुण-विजाणि, न चारपुरिस-जंपियाइं; भंगुरा दइया-पणयकलह-कोवा, न महासेण-जोह त्ति ।

अवि य - जल-संसग्गि-वियंभिय-कमलाण व दुज्जणाण मुह-सोहं ।

विमला वि हु जस्स कहा मियंक जोण्ह व मइलेइ ॥

पायड-गुणाइं दूरं सहियय-जण-जणिय-हसिय-तोसाइं ।
 चरियाइं व जस्स सुभासियाइं घेप्पंति लोएहिं ॥
 निट्ठविय-सयल-दोसा पयासियासेस-पयड-परमत्था ।
 पसरंति जस्स दूरं कवाबंधा रवि-कर व ॥

कालंतरेण य पुणो वि पसूया चोदस-महासुमिणय-पिसुणियं जाला सुरकुमर-संकासं
 ८ दारयं । कयं महावद्भावणयं । पइड्डियं से नामं महापउमो त्ति ।
 सो देव-परिग्गहिओ वडुंतो तत्थ जुवणं पत्तो ।
 निय-कर-पडिवन्न-धरो उदयत्थो दियहनाहो व ॥
 भमिउ वायाए दढं सहव-पुरिसो व दूरमवगूढो ।
 १० पायड-गुणावलीए दयाए व सुकय-पुण्णो व ॥
 सुविसुद्धाए जराए धवरा(ला) चिहुर व जस्स कीरंति ।
 कव-कहाए पुरिसा अण्णाण-कलंक-कसिणा वि ॥

अण्णया अणेग-सीस-परिवारो समोसरिओ बाहिरुज्जाणे सुवयाहिणामो महामुणी ।
 जो य, भूसणं तव-सिरीए, निलओ विरागयाए, कण्णाहरणं नाणलच्छीए, कुलमंदिरं
 १५ खंतीए, निवासो दयाए, जलनिही गुण-रयण-वेभूईए, पुण्णखित्तं अपरिग्गहियाए त्ति ।
 अवि य - समुक्खाय-सल्लो महामोहम(स)ल्लो । गुणाणं सुपल्लो मुणीणं महल्लो ॥
 तओ सरिसयरो संपत्तो राया सह विण्हुकुमार-महापउमेहिं । पत्ता नागरया ।
 भगवया वि समाढत्ता धम्मकह त्ति ।

“धम्माउ चिय जम्हा अत्थाईया हवंति पुरिसत्था ।

२० ता सो चिय कायवो विसेसओ मोक्ख-कामेहिं ॥”

जेण देवाणुप्पिया ! असारो संसारो, दारुणा नरया; अइदुविसहाओ तेसु वियणाओ,
 विचित्ता कम्म-परिण[ई]ओ, समुच्छलंति रागाइणो, अणवट्टियं मणं, चंचला इंदिय-
 तुरंगमा, किंपागफलोपमा विसया, दारुणो पिय-विप्पओगो, दुरंतो वम्महो, नरय-
 सोवाण-भूयाओ इत्थीओ, असासयं जीवियं, समासणं मरणं, वंचणा-परा पाणिणो,
 २५ कसायानल-संतत्तं जगं, असुंदरो घर-वासो, न सुलहं मणुयत्तं, दुल्लहा धम्म-पडिवत्ती,
 बहुविग्घं दियहं, चंचला रिद्धी, सुविणोवमं पेसं, दुल्लहा आरियखेत्ताई-संपया,
 मिच्छत्त-मूढो जणो, दारुणमण्णाणं, निंदिओ पमाओ, परिहार्यंति भावा, थेणीहोंति
 आगयाइं, अप्प-विरियाओ ओसहीओ, काम-भोगाउरा लोगा, सब्बहा, किं बहुणा ? न
 मोक्ख-सोक्खाहिंतो अण्णं सुहमत्थि त्ति । अवि य -

३० “नारय-तिरिय-नरामर-गईसु नीसेस-दुक्ख-तवियाण ।

मोत्तूण सिद्धि-वसहिं जियाण सरणं न पेच्छामि ॥”

तओ हियय-ट्टिय-चित्त-परिणामेण विण्णत्तो गुरू पउमुत्तरराइणा - ‘भयवं ! जाव
 विण्हुकुमारं रज्जे अहिसिंचामि, ताव मे पाय-मूले सफलीकरेमि करि-कण्ण-चंचलं
 मणुयचणं पवज्जाणुट्ठाणेण । भगवया भणियं - ‘देवाणुप्पिया ! कायवमिणमो

भवसत्ताण, ता मा पडिवंधं कुणसु' । पुणो वि पणमिऊण गुरुं पविट्ठो नयरिं ।
वाहरिया मंतिणो, सह पहाण-परियणेण विष्णुकुमारो य- 'भो भो ! निसुयं चिय
तुम्हेहिं संसारासारत्तणं । वंचिओ हं एत्तियं कालं, जं सामणं नाणुट्ठियं, ता संपयं
विष्णुकुमारं रज्जे अहिसिंचिय गिण्हामि पवज्जं' । तओ विण्णत्तं कुमारेण- 'ताय !
अलमिमेहिं किंपागोवमेहिं भोगेहिं, तुह चरियमेवाणुचरिस्सामो' । तओ जाणिऊण से
निच्छयं वाहरिओ महापउमो- 'पुत्त ! पडिवज्जसु रज्जं, जेण पवयामो' । तेण भणियं-
'तायमेवाणुचरिस्सामो, अहिसिंचसु विष्णुकुमारं, जेण से भिच्चो हवामि' । राइणा
भणियं- 'वच्छ ! पुणरुत्तं भणिओ वि न पडिवज्जइ, जेण मए सह पवइस्सइ' । तओ
सवोवाहि-विसुद्धे वासरे महाविच्छड्डेणं कओ महापउमस्स रायाभिसेओ । पउमुत्तरेण
वि आघोसण-पुव्वयं दवोवियं महादाणं, पूइओ समण-संवो, कराविओ सब-जिणाय-
यणेसु अट्ठाहिया-महूसवो । पसत्थ-वासरे य अणुगम्ममाणो अपणेगेहिं नरिंदाइएहिं,
सह विष्णुकुमारेण महाविभूईए पवइओ पउमुत्तरो । वंदिआ । कया गुरुणा धम्मकहा-

“चत्तरि परमंगाणि दुल्लहाणि य जंतुणो ।

माणसत्तं सुई सद्धा संजमम्मि य वीरियं ॥”

तओ खओवसमेण थेवकालं चिय गहिया दुविहा सिक्खा । कालंतरेण य उप्पा-
डिऊणं केवलनाणं । महापउमस्स वि उप्पणमाउहसालाए चकरयणं ति । अवि य-

अह कय-पूर्यं चकं तियसिंद-दिसाए जोयणं गंतुं ।

तत्थेव ठियं राया संपत्तो तस्स मग्गेण ॥

उत्तुंग-रहारुढो संधिय-वाणो समुद्ध-मज्झम्मि ।

तिणिण दिणे उवउत्तो निय-नामकं सरं मुयइ ॥

सो वारस-जोयणंमवि ठियस्स तित्थाहिवस्स देवस्स ।

अत्थाणम्मि निवडिओ गुण-मुक्को मगह-तित्थम्मि ॥

तं पुलोइऊणं रुद्धो 'केणेस विसज्जिओ सरो एत्थ ?' ।

दड्डं महपउमनामं तक्खणमेत्तेण उवसंतो ॥

गंतूण तओ तियसो चूडामणि-दाण-पुव्वयं भणइ ।

नरनाह ! एसो हं पुव्वदिसा-पालओ तुज्झ ॥

आणा-फलं ति रज्जं तं से दाऊण अट्ठ वि दिणाणि ।

काऊण तस्स महिमं संपत्तो दक्खिण-दिसाओ ॥

तत्थ वि वरदाम-वई एवं चिय साहिओ सुरो रण्णा ।

पच्छिम-दिसाए पच्छा पभांस-सामी वि एमेव ॥

सिंधुनय-देवयं साहिऊण वेयड्ड-सेल-देवं च ।

तिमिसगुहाए य पुणो कयमालं साहए राया ॥

ताहे अद्धबलेणं सिंधूए दक्खिणं दिसाभागं ।

साहेइ सुसेणवई तिमिसगुहाए कवाडाणि ॥

उग्घाडिऊण सो चिय मणि-रयणेणं करेइ कुंडाई^१ ।
 आयाम-पुहत्तेहिं पंचेव धणूसयाइं तु ॥
 एगूणवण-संखाणि दोसु पासेसु तीए सो लिहइ ।
 उज्जोइय-मग्गेणं बल-सहिओ पविसए ताहे ॥
 उम्मग्ग-णिमग्गाओ नईओ सो संकमेण वोलेइ ।
 आवाय-चिलाएहि य जुज्झइ रण-जाय-हरिसेहिं ॥
 जुज्झम्मि उ ते विजिया कुलदेवे संभरित्तु मेहमुहे ।
 ते वरिसिउं पयत्ता निरंतरं ताण वयणेहिं ॥
 पाणिय-भयाउ लोगो ठविओ सबो वि चम्मरयणम्मि ।
 १० छत्तरयणेण ताहे चम्मं संछाइयं सव्वं ॥
 जो पुव्वण्हे साली वविओ चरमम्मि पच्छिमण्हम्मि ।
 तं चिय भुंजंति नरा दिणाणि-जा सत्त वच्चंति ॥
 नरवइ-किंकर-परिनिज्जिएहिं धणवयण-देव-निवहेहिं ।
 उवसामिया चिलाया नरवइ-आणं पडिच्छंति ॥
 १५ पुणरवि हिमवंतोवरि वावत्तरि-जोयण-ट्टिओ तियसो ।
 सिद्धो सरेण लिहियं निय-नामं उसभकूडे य ॥
 सिंधूए उत्तरिछं खु णिकखुडं उवेइ सेणाणी ।
 गंगं च महापउमो तदुत्तरं पुण वि सेणाणी ॥
 अह वेयड्डं पत्तो रण-रहसुब्भिन्न-बहल-पुलएहिं ।
 २० खयर-नरिदेहिं समं जुज्झइ सुर-खयर-नय-चलणो ॥
 पुणरुत्त-मत्त-मायंग-मेह-गज्जंत-मुहलिय-दियंतो ।
 निवडंत-वाण-वरिसो अंकूरिय-नहयलाभोगो ॥
 विलसिय-कराल-करवाल-विज्जुलो भड-मयूर-रव-मुहलो ।
 तियसिंद-गहिय-चावो जाओ रण-पाउसो ताण ॥
 २५ फुट्ठंति मुहड-सिरं-कंदलाइं रुहिरारुणाइं सयरहं ।
 घण-मंडलग-धारा-हयाइं रण-पाउसे पत्ते ॥
 करिनाहाणं करिणो तुरयाण तुरंगमा रहाण रहा ।
 समयं चिय संलग्गा मुहडा दप्पुद्धर-भडाण ॥

कहं पुण जुज्झं पसरियं? — कत्थइ कराल-करवाल-छणछण-संवड्डु-फिट्ठंत-सिहि-सिहा-
 १० वूरिय-गयणंगणं^३ । कत्थइ रण-रुहिर-मंस-गंधायड्डिय-निवडंत-खग-सहस्स-पक्खुकखेव-
 पवण-समासासिय-समुट्ठित-निवडिय-भडयणं । कत्थइ धणु-गुण-विमुक्क-वाण-सेणि-संछाइ-
 यासेस-नहि(ह)यलं । कत्थइ गुलगुलेंत-दंति-दंतग्ग-भिज्जंत-महासुहड-वच्छत्थलाभोय-
 संकुलं । कहिं पि पसरंत-धणु-जीहा-रव-गिरि-विवर-पडिसइ-भरिय-महियलं । कहिं पि
 धणुवाण-सत्ति-सवल-कुंतासि-मसुंठि-झस-तिसल-मुग्गर-चक्कासिधेणु-दारुणं । कहिं पि नर-
 १५ रुहिर-पाण-परितुड-किलकिलेंत-वेयाल-सय-भीसणं । कहिं पि मुहल-बंदियणुग्घुड-जय-

जयारवापूरिजमाण-दिसा-मंडलं । अवि य, कहं पुण विजाहराहिवेण चक्रवट्टि-बलं
सरेहिं छायं ? ति । अवि य -

छाएइ पर-बलं सो बाण-सहस्सेहिं लद्ध-पसरेहिं ।
निय बाणेहिं व मयणो सयलं महि-मंडलाभोगं ॥
दीसइ न गेण्हमाणो संधितो वा विकड्डमाणो वा ।
कामो व तह वि विंधइ असंख-संखेहिं बाणेहिं ॥
नासेइ नरिंद-बलं उदय-त्थो दीहरेहिं बाणेहिं ।
सूरो व दुरालोगो वित्थरियं तिमिर-निउरं वं ॥
इय संकुल-सेणावई-विचित्त-जुज्जेहिं जुज्जिउं ताहे ।
लग्गा दुन्नि वि पड्डणो विजाहर-भारह-नरिंदा ॥
आयण्णायद्धिय-धणु-विमुक्क-सर-नियर-भरिय-नह-मग्गा ।
दोन्नि वि साहस-तोसिय-सुरसुंदरि-मुक्क-वरमाला ॥
दोन्नि वि गुरुय-पयावा दोन्नि वि विलसंत-रुहिर-पडिहत्था ।
दोन्नि वि वंचिय-पहरा दुन्नि वि जय-लद्ध-माहप्पा ॥
दोण्णि वि वग्गिर-खग्गा दोन्नि वि कुल-जलहि-पुण्णिम-मियंका ।
जुज्जंति दो वि दूरं नहंगणुग्गुद्ध-जयसदा ॥
चकरयणम्मि गहिए फुरंति जालाउलम्मि पाएसु ।
पडिओ य खयरनाहो भरहाहिवराइणो ताहे ॥
खंडप्पवायगुहाए पच्छा गंतूण साहिओ देवो ।
नामेण नट्टमालो नरवइणा तीए नीहरिओ ॥
गंगा-कूलम्मि तओ नव निहिणो चक्किणो उवनमंति ।
गंगाए दाहिणिहं सेणाणी निक्खुडं जिणइ ॥
नेसप्प-पंडु-पिंगल-रयण-महापउम-कालं नामे य ।
तत्तो य महाकाले भाणवगमहानिही संखे ॥

[१] नेसप्पम्मि निवेसो गामागर-नगर-पट्टणाणं च ।

दोणमुह-मंडबाणं खंधाराणं गिहाणं च ॥

[२] गणियस्स उ उप्पत्ती माणुम्माणस्स जं पमाणं च ।

धणस्स य बीयाण य उप्पत्ती पंडुए भणिया ॥

[३] सवा आहरण-विही महिलानं जा य होइ पुरिसाणं ।

आसाण य हत्थीण य पिंगलगनिहिम्मि सा भणिया ॥

[४] रयणाण सव्वरयणे चोइस वि वराण चक्रवट्टिस्स ।

उप्पज्जंते एगिंदियाणि पंचेदियाइं च ॥

[५] वत्थाण य उप्पत्ती निप्पत्ती चेव सव्वभत्तीणं ।

रंगाण य गंधाण य सवा एसा महापउमे ॥

- [६] काले कालण्णाणं गम्भहराणं च तीसु वासेसु ।
सिप्प-सयं कम्माणि य तिण्णि पयाए हियकराणि ॥
- [७] लोहाण य उप्पत्ती होइ महाकाल आगराणं च ।
रुप्पस्स सुवण्णस्स य मणि-मोत्ति-सिला-पवालस्स ॥
- [८] सेसाण य उप्पत्ती आवरणाणं च पहरणाणं च ।
सवा इ दंडनीई माणवगे रायनीई य ॥
- [९] नट्टविहि-नाडगविही कवस्स चउव्विहस्स उप्पत्ती ।
संखे महानिहिम्मि य तुडि(रि)यंगाणं च सबेसिं ॥
चक्कट्ट-पइट्ठाणा अट्टस्सेहा य नव य विक्खंभो ।
वारस दीहा मंजूस-संठिया जाणहवीय-मुहे ॥
वेरुलिय-मणि-कवाडा कणगमया विविह-रयण-पडिपुण्णा ।
ससि-सूर-चक्क-लक्खण-अणुसय-वयणोवसत्तीए ॥
पलिओवम-ट्टिईया निहि-सरिसा नाम तेसु खलु देवा ।
तेसि ते आवासा सुकीलया हीवच्छाया ॥
एए ते णव णिहओ(हिणो) पभूय-धण-कणग-रयण-पडिपुण्णा ।
जे वसमणुवत्तेन्ति सबेसिं मणुयपालाणं ॥
नवजोयण-वित्थिण्णा नव निहिओ अट्टजोयणुस्सेहा ।
वारसजोयण-दीहा हिय-इच्छिय-रयण-संपुण्णा ॥
- चक्काइयाणि चोहस्स रयणाणि हवंति चक्किणो तस्स ।
नामेण सरुवेण य अहकमं कित्तइस्सामो ॥
- [१] अरय-सहस्साणुगयं पयन्नधारं-फुडंत-रवि-सरिसं ।
चक्कं रिउ-चकहरं दिव्वममोहं रयण-चित्त ॥
- [२] निदलिय-सव्वरोगं लोइय-गयणं मियंक-विंव व ।
उदंड-पुंडरीयं दिव्वमिणं दुइयरयणं से ॥
- [३] दरियारि-मत्तमायंग-कुंभ-निदलण-पच्चलं दिव्वं ।
जम-जीह-तिक्ख-धारं रयण-विचित्तं सहइ खग्गं ॥
- [४] निम्मुण्णय-समकरणं पर-वल-निदलण-पच्चलं दिव्वं ।
दंडरयणं विरायइ अहिट्टियं जक्ख-निवहेण ॥
- [५] चम्मरयणं अभेजं सज्जण-चित्तं व जणिय-जय-हरिसं ।
संठाइय-धरणियलं सुपसत्थं सहइ चक्किस्स ॥
- [६] चिंतामणि-संकासं मणिरयणं सीस-रोग-निदलणं ।
विप्फुरिय-किरण-निदलिय-बहल-तम-तिमिर-निउरवं ॥
- [७] निय-कंति-तुलिय-ससि-सूर-तेय-पायडिय-नहयलाभोगं ।
दिव्वं कागणिरयणं लंछिय-करि-तुरग-पाइकं ॥

- [८] रूवेण तुलिय-मयणो कोवेण जमो हरो वि सत्तेण ।
तेएण वि पलय-रवी सरो सेणावई रयणं ॥
- [९] निय-रूव-विहव-परितुलिय-मयण-वेसमण-जाय-माहप्पो ।
दिवाणुभाव-कलिओ सेट्ठी रयणं पि से नवमं ॥
- [१०] निय-सिप्पकला-कोउय-निजिय-कोकास-लद्ध-माहप्पो ।
रूवाइ-गुणावासो दसमो से चड्ढई रयणं ॥
- [११] अ(आ)रिसवेद-विहन्नू विजा-मंताइ-लद्ध-माहप्पो ।
दुरियाइसु संतिकरो पुरोहिओ गुण-गणावासो ॥
- [१२] दप्पुद्धर-सुहड-महानरिंद-मुसुमूरणेक-दुल्लिओ ।
तियसिंद-दंति-सरिसो दंती रण-लद्ध-जयसदो ॥
- [१३] मण-पवण-वेग-सरिसं तुरंगरयणं मणोहरं तस्स ।
निन्नासिय-रिउ-तिमिरं दिणयर-विंव व तेरसमं ॥
- [१४] सोहग्ग-रूव-जोवण-लाइण-कलाइ-गुण-गणावासं ।
मयरद्वय-कुलभवणं इत्थीरयणं पि चोदसमं ॥
पढमाणि सत्त एगिंदियाणि पंचिदियाणि सत्तेव ।
जक्ख-सहस्साणुगयं एक्केकं दिवरयणं से ॥
रक्खंति दो सहस्सा देहं देवाण तस्स एवं तु ।
सोलस देव-सहस्सा निच्चं वड्ढंति आणाए ॥
विणमि-सरिच्छाण नराहिवाण वत्तीसई सहस्साइं ।
निच्चं वड्ढंति वसे निवद्ध-मउडाण सराण ॥
तहुगुणा रमणीओ सुरसुंदरि-विब्भमाउ लडहाओ ।
संपत्त-जोवणाओ मयरद्वय-जयपडायाओ ॥
रवि-रह-हरि-दंति-तुरंगमेहिं सरिसाण सयसहस्साइं ।
रह-करि-तुरंगमाणं चउरासी हुंति पत्तेयं ॥
आगराणं पवराणं नगराणं च आसि बावत्तरिं सहस्साइं ।
छन्नउई कोडीओ पाइकाणं रणे अभीयाणं ॥
तह पवर-पट्टणाणं अडयालीसं सहस्साइं ।
छन्नउई कोडीओ सुग्गामाणं च गामाणं ॥
शोणमुह-सहस्साइं नवाणवई ईब्भ-जण-समिद्धाईं ।
चउवीसं साहस्सीओ मडंवाण गणियाओ ॥
[गणियाओ] लक्ख-संखा छप्पणं अंतरोदगाइं च ।
खेडग-सया य सोलस संवाह-सहस्स-चोदसगं ॥
वत्तीसइवद्धाणं अहेसि वर-तरुणि-नाडगाणं च ।
वत्तीसई सहस्सा सुरवइ-वर-नाडग-निभाणं ॥

इय पुव्व-भवोवज्जिय-विसिद्ध-पुन्नाणुभाव-संजणयं^१ ।

नरवइणो जइ लच्छि वच्चेउं^२ को किर समत्थो ? ॥

पउमुत्तरमुणी वि कालंतरेण कय-सामण्णो गओ निवाणं । विण्हुकुमारसाहुणो वि उग्ग-तपोविहाण-निरयस्स नाण-दंसण-चरणोहिं वट्टमाणस्स उप्पण्णाओ आगासगमण-
१ विउव्वियाओ नाणाविहाओ लद्धीउ त्ति । अवि य -

मेरु व तुंगदेहो वच्चइ गयणम्मि पक्खिनाहो व ।

मयणो व रूववंतो अकुलीणो होइ तियसो व ॥

गयणं पिव सव्वगओ पडाउ एक्काउ जणिय-पड-कोडी ।

घंडयाउ घड-सहस्से तेइल्लो पलय-सूरु व ॥

१० इय चित्त-तव-विचित्ता लद्धीओ होंति साहुवग्गस्स ।

इह लोगम्मि पसत्था परलोगे सग्ग-मोक्खा य ॥

अण्णया मासकप्पेण विहरमाणो संपत्तो वासारत्तासण्णम्मि हत्थिणाउरं ससीसो सुव्वयायरिओ । आवासिओ बाहिरुज्जाणे । संपत्ता से वंदण-वडियाए नरिंदाइणो । समाढत्ता धम्मकहा । निंदिया मिच्छत्ताइणो पयत्था, पसंसिया सम्मत्ताइणो । तओ के
११ वि मुणिय-जहड्डिय-तित्थयर-वयणा पव्वइया, अवरे सावगा जाया । अण्ण-दियहम्मि मिच्छत्ताहिनिवेसेण भणिओ आयरिओ नमुइनामेण मंतिणा - “भो भो ! एयारिसा तुम्हे अमुणिय-परमत्था जेण पच्चक्खोवलब्भमाणानंद-सरूवं विसय-सुहमुज्झिऊण अंगीकओ सव्व-पासंडि-दूसिओ विसिद्ध-जण-परिहरिओ जिणधम्मो । तहा नियय-सिंरि उज्झिऊण अंगीकया भिक्खा । अहवा लोंचिय-सीस-तुंडाण च्छाराभाकुंडलियाण
२० केत्तियमेयं ? ति । अवि य -

जत्थ न इ पुरिस-पूया न अग्गिहोओ न वेय(चेव) दिय-दानं ।

सो भो ! न होइ धम्मो अह धम्मो भणसु ता मूढा ॥”

‘अवो ! मुक्ख-सटो असमिक्खयाहिवाई य एस मंती, ता किमणेण सह जंपिएण ?’
भावेतो ठिओ तुण्हिको सूरि त्ति । अवि य -

२५ “विद्वानूजुरभिगम्यो विदुषि शठे चाप्रमादिना भाव्यम् ।

मूर्खो जडोऽनुकम्प्यो मूर्ख-शठः सर्वथा त्याज्यः ॥”

तओ लद्धावसरो पुणरुत्तं निंदंतो लज्जायमाणेण भणिओ सूरिणा - “भो ! जइ वाय-सामत्थमत्थि, ता करेसु पुव्व-पक्खं” । तओ पाएसु पडिऊण भणिओ चिल्लेणायरिओ त्ति ।

“विलसंत-दाण-परिमल-गंधायड्डिय-भमंति(त)-भमरेसु ।

२० केसरि-कम्मो विरायइ सुरदंति-समेसु दंतीसु ॥

चालिय-नीसेसाचल-जुगंत-पवणस्स देव-सामत्थं ।

रेहइ कुलसेल-विओइ(ड)णम्मि न य रुक्ख-गहणेसु ॥

निय-दिट्ठि-दिट्ठि(ट्ट)-सो(सा)सिय-समत्थ-सत्तेसु देवगुरुलस्स ।

दिट्ठीविसेसु छज्जइ चंचु-निवाओ न कीडेसु ॥

२५ परिमुणियासेस-समत्थ-सत्थ-संजाय-पायड-जसेसु ।

सुरगुरु-समेसु रेहइ तुह वयणं न उण मुक्खेसु ॥

ता आदिसंतु गुरुणो जेणाहमेव नासेमि वाद-गद्वं । गुरुणा भणिओ - 'एवं कुरु' ।
तओ चेछएण भणिओ मंती - "भो ! जं तए संलत्तं, आणंदरूवं विसय-सुहं तमसंवद्वं,
जेण केसिं पि जम्मंतर-सुकय-कम्माण विस-विराग-सरिसमिणं ति ।

"तिण-संथार-निसण्णो मुणिवरो भट्ट-राग-मय-मोहो ।

जं पावइ मुत्ति-सुहं कत्तो तं चक्कवट्ठी वि ? ॥"

5

जाणं पि कय-पावाणानंदरूवमिणं पडिहाइ, ताणं पि हु विज्जलया-विलसियं
पिव थेवकालियं ति । अवि य -

"सुरय-सुहं खल-मिती संझा-राओ सुरिंद-कोदंडं ।

कलिकाल-जीवियं जोव्वणं च मा मुणह दीहाइं ॥"

जं च भणियं, 'सव्व-पासंड-दूसिओ जिणधम्मो' तं पि न जुत्ति-संगयं ति । अवि य - १०

नाणा-पासंडि-वियप्पिएसु सव्वेसु चेव सत्थेसु ।

अच्चंत-विरुद्धेसु वि जीव-दया नवरि(र)मविरुद्धा ॥

तिन्नि सया तेसद्धा पासंडीणं परोप्पर-विरुद्धा ।

न य दूसंति अहिंसं सो धम्मो जत्थ सा सयला ॥

सा य इहइं चिय कीरइ जीवाजीवाइ-जाणणाहिंतो ।

अण्णे पुण जीव चिय न मुणिति दया कओ चेव ? ॥

पत्तो वि य आयरिओ विसिद्ध-सुर-मणुय-खयहराईहिं ।

लच्छी वि य बहु-दोसा पडिवन्ना धम्म-कजेण ॥

जीयं जलविंदु-समं संपत्तीओ तरंग-लोलाओ ।

सुमिणय-समं च पेम्मं धम्मि चिय आयरं कुणह ॥

भिक्षा पुण इह-परलोगे सुहावह ति कह वि ।

किलेस-विट्ठेण दव्व-जाएण होइ काणं पि ।

आहारो भिक्षा पुण जायइ एमेव पुण्णेहिं ॥

"अवधूतां च पूतां च मूर्खाद्यैः परिनिन्दिताम् ।

चरेन्माधुक्कीं वृत्तिं सर्वपापप्रणाशनीम् ॥"

25

जं च सिर-मुंडनं सीसम्मि भूइ-पक्खेवणं तं वंभयारीण सत्थ-विहियं विभूसणं ।
अन्नं च न ति-पुरिसा पूयारिहा, राग-दोस-मोहाणुगयत्ताओ, इयरपुरिस व ।

जो विगय-राग-दोसो सव्वणू तियसनाह-नय-चलणो ।

सव्वभूय-वत्थु-भणिरो सो पुज्जो तिहुयणस्सावि ॥

अवि य -

30

"कश्चिद् रागी भवति हसितोद्गीत-नृत्त-प्रपञ्चैः प्रद्वेष्ट्यन्यः प्रहरणगणव्यग्रपाणिः पुमान् यः ।

विभ्रन्मोही स्फटिकविमलामक्षमालां यतस्ते तल्लिङ्गानामभवनमतः सर्ववित्त्वं विरागः ॥"

अग्निहोतं पि पाणाइवायाइ-जुत्तत्तणओ न सुंदरं ति । अपि च -

"षट् शतानि युज्यन्ते पशूनां मध्येमे हनिः ।

अश्वमेधस्य वचनात् न्यूनानि पशुभिस्त्रिभिः ॥"

दिया वि रागादिदोम-रहिता पसंसिजंति । ताण दिन्नं महाफलं, रांगाइ-जुत्ताण
पुणासुंदर-फलं ति । अवि य -

दाणस्स नत्थि नासो आहम्मिय(ए) धम्मिए य दिण्णस्स ।

आहम्मिए अहम्मं धम्मं पुण धम्मिए होइ ॥”

इय एवमाइ-बहुविह-वियप्प-सय-संकुलम्मि वायम्मि ।

सो चेच्छएण विजिओ विउसाणं मज्झयारम्मि ॥

तओ छिदावलोयण-परस्स संपत्तो वासारत्तो । उम्माहिओ विरहि-यणो, वियंभिओ
सिसिर-मारुओ, वित्थरिओ घणय-रवो, पणच्चिओ बरहि-गणो, हरिसिओ कासय-जणो,
ठाण-ट्टिओ पहिय-जणो, पणट्ठो चंदुज्जोओ, न विहरिओ मुणि-गणो त्ति ।

इय एरिस-घण-समए मुणीण कोवेण मग्गिओ राया ।

रज्जं सचिवेण दढं जागट्ठा कइवय-दिणाणि ॥

रज्ज-ट्टियम्मि सचिवे पत्ता सवे वि आसमा तत्थ ।

वद्धावया सहरिसा मुत्तूणं नवर जिणमुणिणो ॥

संभरिय-पुव्व-वेरो हकारेऊण भणइ सो साहू ।

तुब्भे त्थ महापावा जे निंदह सव्व-पासंडे ॥

गुरुणा सो संलत्तो “न वयं पाव त्ति तह विहाणाओ ।

न य निंदामो वय(इ)णो राग-दोसाए विरहाओ ॥

नरनाह-कया रक्खा सवे वि(चि)य आसमा नियं धम्मं ।

साहिति तेण राया विप्पइ तज्जणिय-धम्मणेण ॥

तस्स महीए मुणिणो तकर-परचक्क-दुड्ड-पुरिसेहिं ।

जणियं न मुणिति भयं तं नरवइणो महापुण्णं ॥

राय-परिपालियाणि ह सव्वाणि तवोवणाणि सुपसिद्धं ।

पूयाणि सामयाणि य सव्वाणि वि देवहरयाणि ॥

कुसुमाहरण-विलेवण-ण्हवण-बलि-धूव-दीव-जुत्ताओ ।

निव्विग्घाओ निच्चं हवंति नरनाह-रक्खाए ॥

पालिति सव्वलोगं नाएणं राइणो विसेसेण ।

दिय-समण-बुड्ड-जुवई-अणाह-सरणागय-परदे ॥

इय देव ! समण-बंभण-लोगाइण्णाणि पालयंतस्स ।

धम्म-निरयस्स इह इड्डं फलमिणमो राइणो होइ ॥

रह-तुरि(र)य-चक्क-पाय(इ)क-मत्तमायंग-संगयं रज्जं ।

न(नि)ट्टविय-सत्तु-तिमिरं जायइ सह निम्मल-जसेण ॥

वर-वत्थ-पाण-भोयण-तंबोल-विलेवणाइ-परिभोगो ।

गिरि-सिहरम्मि वि जायइ समयं नीसेस-रयणेहिं ॥

गरुय-पओहर-झिज्झंत-मज्झ-वित्थिण्ण-गुरु-नियंवाओ ।

सरसारविंद-सरिसाणणाओ लडहाओ तरुणीओ ॥

उवभुंजइ य जहिच्छं पुत्ता वि य होंति धीर-थिर-चित्ता ।
 मित्ता य चित्त-सरिसा निदेस-परा य परम-सुहडा ॥
 वड्डइ तेओ किन्ती माहप्पं सयल-सत्थ-विण्णाणं ।
 परिविजिओ सोडीरं गुण-निवहो संपया बुद्धी ॥
 किं जंपिएण बहुणा ? जं जं हियएण वंछए किंचि ।
 तं सव्वं चिय सिज्झइ नरवड्डो धम्म-निरयस्स ॥
 इह लोए फलमिणमो परलोए सुरभवो य मोक्खो य ।
 पालेसु सव्वमिणमो सविसेसं साहुणो सव्वे ॥

अन्नं च-गह-भूय-जलण-तकर-पिसाय-वेयाल-डाइणि-कयाणि ।
 इति-परचक्क-विसहर-दुब्भिकख-भयाणि न हवन्ति ॥
 जायइ सिवमारुगं किं बहुणा ? सव्व-कज्ज-निप्फत्ती ।
 विहरन्ति जत्थ मुणिणो जणाण चिंतामणि-सरिच्छा ॥”

तओ से संजायामरिसस्स न परिणयं गुरुण वयणं ति । अवि य-
 अइसुंदरं पि भणियं कोवं वड्डेइ मूढ-पुरिसस्स ।
 अहिणो खीरं पि विसं दिन्नं परिणमइ किं चोजं ॥
 नासेइ दोस-जाणं(लं) गुरुवएसो गुणीण सूर व ।
 वड्डइ नूणं तं चिय खलाण ससि-किरण-नियरो व ॥
 सलिलं पिव गुरु-वयणं कण्णावडियं जणेइ मूढस्स ।
 सलं जोग्गस्स पुणो सोहं चिय तालपत्तं व ॥
 ‘जइ सत्तण्ह दिणाणं परओ पेच्छामि एत्थ भो ! समणं ।
 तं बंधु-समं पि अहं मारिस्सामो न संदेहो ॥’

तओ उज्जाण-गया भणिया सूरिणा साहुणो-‘भो भो ! किमेत्थ कायवं ?’ ।
 एकेण भणियं-‘विण्हुकुमारसाहु-वयणाओ उवसमिस्सइ नमुई, ता सो वाहिप्पउ । सो य
 अंगमंदिरे सेले तवं तप्पंतो चिट्ठइ, ता जो विज्जावलेण गंतुं समत्थो सो वच्चउ’ । एकेण
 मुणिणा भणियं-‘अहमागासेण वच्चामि, आगंतुं न सक्कुणोमि’ । गुरुणा भणियं-‘वि-
 ण्हुकुमारो चिय आणेइ’ । ‘एवं’ ति पडिवज्जिऊण उप्पइओ आगासं । खणमेत्तेण य
 पत्तो तमुद्देसं । ‘अवो ! किं पि गरुयं संघ-कज्जं, तेणेव वासारत्तम्मि आगओ’ । तओ
 पणमिऊण विण्हुसाहुं सिद्धमागमण-पओयणं । थेव-वेलाए य तं घेत्तूण साहुं पयड्डो
 आगास-जाणेणं मुणी पत्तो गयपुरे । वंदिया मुणिणो । तओ साहु-समेओ गओ विण्हु-
 साहु नमुइणो दंसणत्थं । तं मोत्तूण वंदिओ सवेहिं पि महानरिदाइएहिं । सुहासण-
 त्थस्स धम्मकहाइ-पुव्वयं विण्हुणा-‘वासारत्तं जाव चिट्ठंतु मुणिणो’ । तेण भणियं-
 ‘किमेत्थ पुणरुत्तोवण्णासेणं ? पंच दिवसाणि चिट्ठंतु’ । तेण भणियं-‘जइ एवं, ता
 पट्टणे चाओ, उज्जाणे चिय ठायंतु । तओ संजायामरिसेण भणियं नमुइणा-‘किमेत्थ
 पुणरुत्तो ? चिट्ठउ ताव नगरमुज्जाणं वा, मम रज्जे वि सव्व-पासंडाहमेहिं निम्मज्जाएहिं
 गय-लजेहिं वेयाइ-दूसएहिं न ठायवं । ता तुरियं मम रज्जं मुयह, जइ जीविण कज्जं’ ॥

तओ समुप्यण-कोवानलेण भणियं चिण्हुसाहुणा - 'तहा वि तिण्ह पयाणं ठाणं देसु' ।
तओ भणियमणेण - 'एवं ता जइ तिण्ह पयाणमुवरिं पेच्छिस्सामो तमवस्सं लुय-सीसं
करेस्सामो' । तओ समुप्यण-दारुण-कोवानलो वड्डिउं पयट्ठो त्ति । अवि य -

कत्थइ कयंत-सरिसो, संताविय-सयल-तिहुयणाभोगो ।

कत्थइ तरुणरवि-णिभो, निण्णासिय-तिमिर-निउरंवो ॥

कत्थइ चंद-सरिच्छो, निय-कर-पडिवन्न-महिहराभोगो ।

कत्थइ सुरिंद-सरिसो, विउरुविय-लोयण-सहस्सो ॥

कत्थ य पलय-हरि-समो, उम्भूलिय-गिरि-गणाभोगो ।

कत्थइ तिणयण-सरिसो, खणमेकं सीस-ठिय-चंदो ॥

कत्थ य मयण-सरिच्छो, निय-रूवावयव-तुलिय-जियलोगो ।

कत्थइ फुरंत-चक्रो संगामे भरहनाहो व ॥

किरीडी कुंडली माली दिवरुई महज्जुई ।

धणुवाणी वज्रपाणी यं दिव-खग्गी महावली ॥

इय नाणाविह-रूवो वड्ढंतो सो कमेण मेर(रु)-समो ।

जाओ जोयण-लक्खो सुवन्न-वररयण-सोहिछो ॥

उच्छलिया जलनिहिणो रंगंत-तरंग-मच्छ-पडहत्था ।

भय-वेविर-तरलच्छा दिसागइंदा विओ नद्धा(ट्टा) ॥

महु-मत्त-कामिणी विव पयंपिया दीव-काणण-समेया ।

वसुहा पडिपड-हुत्तं सरिया संपट्टिया सव्वा ॥

फुडिया गिरिणो सवे जोइस-चक्रं पि विहडियं दूरं ।

खुद्धा वणयरदेवा समयं चिय भवणवासीहिं ॥

तिहुयण-संखोभाओ कुवियं दट्ठुण मुणिवरं हरिणा ।

पट्टविया से पासं गायण-सुरसुंदरि-समूहा ॥

गायंति कण्ण-मूले 'कोवोवसमो जिणेहिं पणत्तो ।

मा कोवानल-दट्टा जीवा वच्चंतु नरयम्मि' ॥

'जं अज्जिअं चरित्तं' गाहा ।

"कोहो य माणो य अणिग्गहीया माया य लोभा य पवट्ठ(ड्डु)माण्णा ।

चत्तारि एते कसिणो कसाया सिंचंति मूलाइं पुण्णभवस्स ॥

उवसमेण हणे कोवं माणं मद्दवया जिणे ।

मायं चऽज्जव-भावेण लोभं संतुट्ठिए जिणे ॥

जो चंदणेण वाहं आलिंपइ वासिणा वि तच्छेइ ।

संथुणइ जो य निंदइ महरिसिणो तत्थ सम-भावा ॥"

"क्रोधः परितापकरः सर्वस्योद्वेगकारकः क्रोधः ।

वैरानुषङ्गजनकः क्रोधः क्रोधः सुगतिहन्ता ॥"

एवं चिय सेसाओ वि किन्नर-खयरिंद-देव-रमणीओ ।
 नचंति य गायंति य कोवोवसमेहिं वयणेहिं ॥
 संखोहिय-तेछोको पलउप्पाओ इमो त्ति कलिऊण ।
 सवायइ(य)णे स-सुरे लोया पूएंति सिव-हेउं ॥
 गुरुकोव-मुक्क-हुंकार-पवणमग्ग-ट्टिया महासेला ।
 भय-हिट्ठि-तियस-मुक्का खलोवयारि(र) व विहडंति ॥
 कय-पूया-सकारो जिण-पडिमाणं चउव्विहो संघो ।
 काओसग्गेण ठिओ संति-निमित्तेण सवत्थ ॥
 जलनिहि-पुव्वमिहाए पायं काऊण सो पुणो निमिओ ।
 अवरसमुदं तं मिय-मत्तं धरणीए छोदूण ॥
 इय देव-खयर-नरवर-महरिसि-गंधव्व-संघ-वयणेहिं ।
 सुरसुंदरि-मणहर-गेय-णड्ड-जिण-सिद्ध-मंतेहिं ॥
 उवसामिओ महप्पा पुणो वि घोरं तवं करेऊण ।
 तं ठाणं संपत्तो जत्थ गया खीण-कम्मंसा ॥
 चक्कहरो वि य रज्जं विवाग-कडुयं ति जाणिउं ताहे ।
 नरवइ-सहस्स-सहिओ सामण्णे विहरिओ(उं) सिद्धो ॥
 सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरितं ।
 संखेवेण महत्थं निसुणंतो लहइ सुहमउलं ॥
 ॥ विण्हुकुमार-क्खाणयं ॥

निच्छंति कह वि किरियं मुणिणो रोगाउरा वि थिर-चि(स)त्ता ।
 नाणाविह-वाहिछो सणंकुमारु व मुणि-सीहो ॥ ६९

[नेच्छन्ति कथमपि क्रियां मुनयो रोगातुरा अपि स्थिरसत्त्वाः ।
 नानाविधव्याधिमान् सनत्कुमारवत् मुनिसिंहः ॥ ६९]

कथमिदम् ? -

— [९४. निःस्पृहतायां सनत्कुमार-कथा] —

जह गयउरम्मि जाओ जहा हितो जह य माणसं पत्तो ।
 जह असियक्खो विजिओ खयर-वहूओ य जह पत्तो ॥
 जह य सुनंदा दिट्ठा सणंकुमारेति रोविरी रण्णे ।
 जह वज्जवेगखयरो पड्डविओ अंतय-घरम्मि ॥
 भाउ-मरणेण कुविया जहा य संज्ञावली वि दिट्ठम्मि ।
 मयण-सर-सल्लियंगी सणंकुमारेण उवूढा ॥
 जह य हिया जह पत्ता चंद-सुया जह य अणुपयं चंदो ।
 जह तीए सा दिण्णा पण्णत्ती जह य से जणओ ॥

असणीवेगो पत्तो जह जुञ्जमासि तेण सह घोरं ।
 सो वि य पुत्त-वहेणं पडुविओ नरवइ-सुएण ॥
 पिइ-भाइ-मरण-तविया जह संज्ञावली समोण्हविया ।
 चंदेण जहा पत्ता वेयड्डे माणसं पुण वि ॥
 आसासिऊण गुरुणो महिंदसीहेण जह भमंतेण ।
 दिट्ठो सणंकुमारो सर-तीरे खहयरी-सहिओ ॥
 वेयड्डे जह पत्ता पुणो वि मुणि-वयण-कंचुइ-कहिए ।
 पुव्वभवे परिणीयं चंदस्स सयं पि धूयाए ॥
 विजाहराहिवत्ते चंदं अहिसिंचिऊण निय-नयरे ।
 पत्तो सणंकुमारो महिंद-खयरिंद-व(व)हु-सहिओ ॥
 गुरुणो जह परितुट्ठा महिंदसीहो य पाविओ कित्तिं ।
 आणंदिय-सयल-जणं वद्धावणयं जहा आसि ॥

जहा य — सोलस-जक्ख-सहस्सा तहुगुणा राईणो तओ दुगुणा ।
 रमणीओ नव निहिणो चोदस रयणाणि भरहं च ॥
 सिद्धे इमंमि जाओ चक्कहरो तियसनाह-संकासो ।
 अणुहवइ महाभोगे जम्मंतर-जणिय-पुण्णेण ॥
 जह सुरनाहो जंपइ सणंकुमारस्स जारिसं रूवं ।
 तं कत्तो तियसाण वि ? का चिंता खयर-मणुएसु ? ॥
 सुरवइणो तं वयणं असहंता दुवे सुरा पत्ता ।
 दिट्ठो जहोवइट्ठो वंभण-रूवेहिं देवेहिं ॥
 अब्भंगिओ नरिंदो तेण वि आगमण-कारणं पुट्ठा ।
 तुह रूव-दंसणत्थं तं दिट्ठं सिट्ठमेएहिं ॥
 केरिसमहुणा रूवं ? ण्हायालंकारियस्स मे रूवं ।
 पेच्छेज्जह पडुविया दट्ठुं ण्हायं पुणो विलिया ॥
 नरवइणा ते भणिया हरिस-ट्ठाणम्मि दूमणा कीस ? ।
 कत्तो हरिस-ट्ठाणं ? सव्वं साहेति हरि-भणियं ॥
 जारिसयं ते रूवं पुवं ते पुलइयं तओ इण्हिं ।
 वट्ठइ अणंत-हीणं बहुविह-वाहीहिं जं भिन्नं ॥
 'जस्स कएणं पावं कीरइ जइ नाम भविय अणिच्चं ।
 असुइ-विरसावसाणं बहुविह-दुक्खाण कुलभवणं ॥
 ता रज्जाइ-समुब्भव-पावेण अलं' ति भाविउं धीरो ।
 नरवइ-सहस्स-सहिओ निक्खंतो जिणवर-मयम्मि ॥
 गहणासेवणरूवं किरियं नाऊण कुणइ रत्नम्मि ।
 घोरं महातवं सो अह उदिता सव्व-वाहीओ ॥

निष्पटिकम्म-सरीरो पीडिजंतो वि वाहि-वियणाहिं ।
 अहियासेइ महप्पा महामुणी मुणिय-परमत्थो ॥
 दडुं सणकुमारं वाही-वियणाउरं हरी भणइ ।
 कय-सवरवेज्ज-वेसो वाहीओ अहं पणासेमि ॥
 सो मुणिणा संलत्तो इह-पर-वाहीओ काओ अवणेसि ? ।
 तेण पलत्तमिह-भवा अवणेमो नेय परलोगा ॥
 आमोसहिलद्वीए सडमाणमंगुली फुसेऊण ।
 तरुणदिवायर-सरिसा मुणिणा से दाविया तत्थ ॥
 ताहे अप्पाणं संसिऊण नमिऊण साहुणो चलणे ।
 संपत्तो निय-ठाणं सक्को एसो वि ता वाही ॥
 अहियासिऊण सम्मं वास-सया सत्त पच्छिमे काले ।
 कय-भत्त-परिच्चाओ सणकुमारम्मि संपत्तो ॥
 जह कुरु-गयउर-पिइ-माइ-पभिइ सवं सवित्थरं भणियं ।
 तस्सेय नियय-चरिए तह सवं संकहेयवं ॥
 सुयदेवि-पसाएणं सणकुमारस्स साहियं चरियं ।
 संखेवेण^१ महत्थं निसुणेंतो लहउ कल्लाणं ॥

सणकुमार-कखाणयं^२ समत्तं ॥

गुण-दोस-विसेसणू असरिस-गुण-दंसणाओ बुज्झंति ।

जह य दियंबरसड्डो बुद्धो दड्डूण मुणि-चेड्डं ॥ ७०

[गुण-दोष-विशेषज्ञा असदृशगुणदर्शनाद् बुध्यन्ते ।

यथा च दिगम्बरश्राद्धो बुद्धो दृष्ट्वा मुनिचेष्टाम् ॥ ७०]

कथमिदम् ?—

— [९५. विशेषज्ञतायां दिगम्बरश्राद्ध-बोधकथा] —

अयलपुरे दिगंबर-भत्तो अरिकेसरी राया । तेण य काराविओ महापासाओ, पइ-
 ढ्ढावियाणि तित्थयर-बिंवाणि । काराविया दाणसाला, अणुदियहं भुंजावेइ परमाहारेण
 पंच-रिसि-सयाणि । अन्नया सत्तरत्तियाए सीइयाए भुंजाविया पंच दिणाणि मुणिणो ।
 थक्के य अंतरिक्खे तित्त-इंधणाओ णत्थि पागो । तओ हट्ठाओ आणाविया सत्तुगा ।
 कओ एगत्थ रासी । पक्खित्तं गुड-घयं । पुट्ठाणीय-दहिणा य कुसणिऊण पंतीए
 ठियाण दवाविया पिंडा राइणा खमणयाण । समाढत्ता भोत्तुं । चित्तियं राइणा—

“काले दिन्नस्स पहेणयस्स अग्घो न तीरण काउं ।

सो चेव अकाल-पणाभियस्स गेण्हंतया नत्थि ॥”

थेव-वेलाए य सत्तरत्तोववासी गोयर-चरियाए रीयंतो पत्तो धम्मरुई नाम सियवडो । धम्मलाभ-पुवयं च द्विओ से पुरओ । तओ भणिया राइणा पुरिसा — ‘देह एयस्स मुणिणो सत्तुगे’ । अलिगा संति काउं अगिण्हंतो नियत्तो मुणी । राइणा भणियं — ‘हो ! कीस न गेण्हसि ?’ । मुणिणा भणियं — ‘न गिण्हण-जोग्गा’ । राइणा भणियं — ‘किं सचेयणा एए ?’ । मुणिणा भणियं — ‘न सचेयणा, सचेयणाणुगय’ति । राइणा भणियं — ‘सवं(च्चं) सचेयणा पुरिस-णुगया, न पुण अण्ण-जीवेहिं’ । मुणिणा भणियं — ‘अण्णेहिं बेदिएहिं अणुगया’ । सख्यं भणियं राइणा — ‘भो ! कओ एत्थ किमिणो ?’ तओ दरिसिया मुणिणा । वलिण्ण दवावियं दहियं, तं पि रसय-संसत्त त्ति पडिलेहिऊण न गहियं । तओ सरोसं भणियं राइणा — ‘किमेत्थ किमिणो पडिया ?, जेण न गेण्हसि ?’ । मुणिणा भणियं — ‘पडिया । अपेच्छंतेण किमिणो भणियं राइणा — ‘अहो ! महरिसि-मच्छराओ असच्च-वाइणो सियवडिया’ । मुणिणा भणियं — ‘नरिंद ! मा एवं जंपसु, को गुणेसु मच्छरो ?, किं च अलियं ?’ति । तेण भणियं — ‘ता कत्थेत्थ जंतुणो ?’ । तओ कह कह वि निरुद्धं पुलयंतस्स दाविया रस्सया । सुत्तुत्तरकालं च गओ राया धम्मरुइणो समीवं । तओ भावसारं सोऊण साहु-धम्मं, पच्छा खवणय-समीवं । एगंते य पुच्छिओ कुमारनंदी — ‘भगवं ! खमणाण सियवडाण य एगो तित्थयरो सामीओ, तेण य खमणाण सियव-डाण य जीवदयाए धम्मो कहिओ । जेण जीवदया-पालणत्थं सेसाणि सच्चाईणि वयाणि धरिजंति, सा पुण जीवदया अविगला ण वत्थ-पत्ताइ-रहिएहिं साहिज्जइ, न य ताणि परिगहो; जेण भणियमागमे —

“जं पि य कत्थं व पायं वा कंबलं पायंपुंछणं ।

२० तं पि संजम-लज्जट्ठा धारिंति परिहरंति य ॥

न सो परिगहो वुत्तो नायपुत्तेण ताइणा ।

मुच्छा परिगहो वुत्तो ईई वुत्तं महेसिणा ॥”

जहा दुमुणियचरिए वाय-ट्ठाणं, तहा वत्तवं । अण्णं च किं तुम्हाण तित्थयरेण न साहिया जीवा, जह सियवडाणं ? । तओ सवित्थरं सियंवर-चिद्वियमागमाणुसारेण २५ सोऊण राया सियंवर-सावगो जाओ त्ति । पुणो वि विन्नत्तं राइणा — ‘भगवं ! कहं पुण इह-परलोग-फलमत्थिणा मंत-तंताइ-विहाणेण परमेसरो ज्ञाइयवो ?’ । तओ परमसावगो त्ति काऊण भणियं गुरुणा —

“प्रणम्य तत्त्वकर्तारं महावीरं सनातनम् । श्रुतदेवीं गुरुं चैव परं तत्त्वं ब्रवीम्यहम् ॥ १

२६ शान्ताय गुरुभक्ताय विनीताय मनस्विने । श्रद्धावते प्रदातव्यं जिन-भक्ताय दिने दिने ॥

अकारादि-हकारान्ता प्रसिद्धा सिद्धमातृका । युगादौ या स्वयं प्रोक्ता ऋषभेन महात्मना ॥

एकैकमक्षरं तस्यां तत्त्वरूपं समाश्रितम् । तत्रापि त्रीणि तत्त्वानि येषु तिष्ठति सर्ववित् ॥

३० अकारः प्रथमं तत्त्वं सर्वभूताभयप्रदम् । कण्ठदेशं समाश्रित्य वर्तते सर्वदेहिनाम् ॥ ५

सर्वात्मानं सर्वगतं सर्वव्यापि सनातनम् । सर्वसत्त्वाश्रितं दिव्यं चिन्तितं पापनाशनम् ॥

३३ सर्वेषामपि वर्णानां स्वराणां च धुरि स्थितम् । व्यञ्जनेषु च सर्वेषु ककारादिषु संस्थितम् ॥

३६ पृथिव्यादिषु भूतेषु देवेषु समयेषु च । लोकेषु च सर्वेषु सागरेषु सुरेषु च ॥ ८

सन्न-तन्नादियोगेषु सर्वविद्याधरेषु च । विद्यासु च सर्वासु पर्वतेषु वनेषु च ॥ ९
शब्दादिसर्वशास्त्रेषु व्यन्तरेषु नरेषु च । पन्नगेषु च सर्वेषु देवदेवेषु नित्यशः ॥ १०
व्योमवद् व्यापिरूपेण सर्वेष्वेतेषु संस्थितम् । नातः परतरं ब्रह्म विद्यते भुवि किञ्चन ॥

इदमाद्यं भवेद् यस्य कलातीतं कलाश्रितम् ।

नाम्ना परमदेवस्य ध्येयोऽसौ मोक्षकाङ्क्षिभिः ॥ १२

दीप्तपावकसंकाशं सर्वेषां शिरसि स्थितम् ।

विधिना मन्त्रिणा ध्यातं त्रिवर्गफलदं स्मृतम् ॥ १३

यस्य देवाभिधानस्य मध्ये ह्येतद् व्यवस्थितम् ।

पुण्यं पवित्रं म(मा)ङ्गल्यं पूज्योऽसौ तत्त्वदर्शिभिः ॥ १४

सर्वेषामपि भूतानां नित्यं यो हृदि संस्थितः । पर्यन्ते सर्ववर्णानां सकलो निष्कलस्तथा ॥ १५

हकारो हि महाप्राणः लोकशास्त्रेषु पूजितः । विधिना मन्त्रिणा ध्यातः सर्वकार्यप्रसाधकः ॥

यस्य देवाभिधानस्य पर्यन्ते एव वर्तते । मुमुक्षुभिः सदा ध्येयः स देवो मुनिपुङ्गवैः ॥ १७

सर्वेषामपि सत्त्वानां नासाग्रे परिसंस्थितम् । विन्दुकं सर्ववर्णानां शिरसि सुव्यवस्थितम् ॥

हकारोपरि यो विन्दुर्वर्तुलो जलविन्दुवत् । योगिभिश्चिन्तितस्तस्यैव मोक्षदः सर्वदेहिनाम् ॥

त्रीण्यक्षराणि विन्दुश्च यस्य देवस्य नाम वै । स सर्वज्ञः समाख्यातः अहंत इति पण्डितैः ॥ १८

एतदेव समाश्रित्य कला ह्यर्द्धचतुर्थिका । नाद-विन्दु-लयाश्चेति कीर्तिताः परवादिभिः ॥

मूर्तो ह्येष अमूर्तश्च कलातीतः कलान्वितः । सूक्ष्मश्च वादरश्चेति व्यक्तोऽव्यक्तश्च पठ्यते ॥

निर्गुणः सगुणश्चैव सर्वगो देशसंस्थितः । अक्षयः क्षययुक्तश्च अनित्यः शाश्वतस्तथा ॥ २३

सुयदेवि-पसाएणं मुणि-खवणय-सावयाण चरियाइं ।

कहियाणि जो निसामइ सुंदरमियरं च सो मुणइ ॥

अच्छउ ता परलोगो जीविय-रित्थावहो नमोकारो ।

इह लोगम्मि वि दिट्ठो दिट्ठंतो सावयसुएण ॥ ७१

[तिष्ठतु तावत् परलोको जीवित-रित्थावहो नमस्कारः ।

इह लोकेऽपि च दृष्टो दृष्टान्तः श्रावकसुतेन ॥ ७१]

परलोके सुरभव-मोक्षफल इति । उक्तं च—

“इह लोए अत्थ-कामा आरोगं अहिरुईय-निप्पत्ती ।

सिद्धी य सग्ग सुकुले पवा(च्चा)याईओ परलोए ॥”

—[९६. नमस्कार-प्रभावे श्रावकसुत-कथा]—

कथमिदम् ?—गयपुरे समहिगय-जीवाजीवाइ-पयत्थो संकाइ-मल-रहिय-सम्मत्ताइ-
महारयणालंकिओ जिण-साहु-पूया-रओ जिणभदो नाम सावगो । पुत्तो से जक्ख-
दिण्णो । सो य सावयकुलुभवो वि जम्मंतर-जणिय-पावकम्मोदएण हिंसओ अलियवाई

चोरो परदारी जूअयरो मत्तवालओ कुणिमाहारो पर-वसणकारी निद्धंघसो लुद्धो
निकरुणो थद्धो माणी अणप्पणो त्ति । अवि य -

देहो व दोस-निलओ उव्वियणिज्जो जयम्मि सप्पो व ।

रिद्धो व छिद्ध-घाई भय-जणओ भीम-रक्खो व ॥

एवं च लोगावगार-विसपायवो व पत्तो जोवणं । विगो(णा)सिओ जणय-विहवो ।
मरण-पज्जवसाणयाए जीवलोयस्स मरण-समए गरहणा-पुव्वयं भणिओ जणएण - 'अणु-
चिओ चेव चिंतामणी पावस्स, तहा वि सुय-सिणेहेण भणामो - आवयकाले नमो अर-
हंताणं नमो सिद्धाणमेवमाइओ पंचनमोक्कार-महामंतो सुमरियवो' । सावगो वि आगम-
विहिणा मोत्तूण देहं गओ देवलोगं । सुओ वि णासिय-घर-विहवो पच्छा घर-परिवा-
१० डीओ कुच्छिय-कम्माणि काउमाढत्तो । दिद्धो कावालिएण 'जोगो'त्ति भणिओ - 'भइ !
कीस निव्वावारो चिद्धसि ?' । तेण भणियं - 'किं करेमि ?' । कावालिएण भणियं - 'जइ
मज्झ आणं करेसि, तओ ते विहेमि जहिच्छियं दव्वं' । 'महापसाओ'त्ति भणंतो पयत्तो
मसाणाभि(हि)मुहं सह कावालिएण । पत्ता दुरहिगंध-भूमिं निवडिय-सव-सय-समाउलं
किलकिलंत-नाणाविह-भूयगण-समद्वासियं मासावलुद्ध-करकरायमाण-धट्ट-रिद्धाणुगयं
११ वियरंत-घोर-रक्खस-पिसाय-डाइणी-निरंतरं पिइयवणं । जं च; अवसाणं पिव जीवलो-
गस्स, खित्तं पिव पावरासिणो, कुलहरं पिव कयंतस्स, वीसाम-ट्ठाणं पिव मच्चुणो,
निवासो विव महापाव-पब्भारस्स त्ति । अवि य -

"मारेसु विससु छिंदसु मंसं रुहिरं च गेण्ह एताओ ।

सुव्वंति जत्थ सद्दा अइभीमा रक्ख-भूयाणं ॥"

२० तओ आणाविओ अक्खय-मडयं । तेण वि तद्विसोलंबियं आणीयं मडयं । एत्थं-
तरम्मि अत्थमिओ कमलिणीनाहो, वियंभिओ संझा-राओ, समुच्छलिओ बहलतमो,
मउलिओ कमल-संडो, वियसिओ कुमुयागरो, निलीणो पक्खि-गणो, पसरिओ धूय-
सद्दो, पयद्धो दूइया-यणो, आउलीहूओ कामिणी-गणो त्ति । अवि य -

"अत्थमिए दिणनाहे महुयर-विरुएहिं रोवए नलिणी ।

२१ अहवा मित्त-विओगो भण कस्स न दूसहो होइ ? ॥"

तओ विचित्त-वण्णेहिं लिहियं कावालिएण मंडलं, मुक्का सुपाए सिरा, भरियं
रुहिरस्स कवालं, पज्जालिया वसाए पईवया, अप्फालिओ डमरुओ, पक्खित्तं बलीए
सह रुहिरं, पडिच्छियं गयणाओ भूएहिं । एवं च निवत्तियासेस-तक्कालोचिय-कायवेण
निवेसियं मडयं मंडलए । निहित्तं से दाहिण-करे कराल-करवालं । भणिओ सो कावा-
२२ लिएण - 'वसाए मडयस्स चलणे मक्खेसुं' । तहा कए समाढत्तो मंतं परिचित्तेउं कावा-
लिओ । सप्फरयाए मंतस्स पयलियं मणाय मडयं । तओ संखुद्ध-चित्तेण सुम-
रिओ पंचनमोक्कारो सावय-सुएण । निवडियं मडयं । पुणो वि गाढतरं परा-
वत्तिओ मंतो । अद्धुट्टियं मडयं । पंचनमोक्कार परावत्तणाओ दुइय-वाराए वि पडियं
मडयं । तओ पुच्छिओ कावालिएण - 'भो ! मंतं न याणसि ?' । तेण भणियं - 'जइ
साइसि, तओ जाणामि' । तओ अत्थं परावत्तिए मंतं मुक्क-दुद्धासं गदिय-वग्गं उप्पइयं

गयणंगणे, भमिऊण थेवंतरं 'दुस्साहिया किच्चा साहगस्स पडइ' ति वावाइऊण इ(अ)सिणा कावालियं पडियं मडयं । जाओ कावालिओ दोन्नि सुवण्ण-कोडीओ । तओ संजाय-पच्चएण य निंदिओ सावय-सुएण अप्पा - 'अहो ! इह-परलोग-सुहावहो न मए पावेण कओ गुरुवएसो, तेण दारुणं वसणं संपत्तो भिह । नमोकार-सुमरणाओ य न वावाइओ, अत्थो य जाओ; तप्पभावाओ धम्माइणो वि भविस्संति । ता महानुभाग- ५
गय-मग्गमणुसरंताणं न विहलो आसा-वंधो हवइ ति । अपि च -

“मातङ्गानां मदन्धभ्रमदलिपटलश्यामगण्डस्थलानां

ये मार्गेणानुयाताः क्षणमपि हरिणाः क्षुच्छमृगलानदेहाः ।

तेऽवश्यं भूतलस्थैस्तरुणतरुलतापल्लवैर्यान्ति तृप्तिं

प्रायस्तुङ्गानुगानां न भवति विफलो वीप्सितार्थाभिलाषः ॥”

10

पच्चूसे पडिवन्न-सावगधम्मेण भणिओ दंडवासिओ - 'दाएसु रायाणं' । पुणरुत्तं भणिए कह कह वि दाइओ राया । साहिओ एस वुत्तंतो । पच्चइय-पुरिसोवलद्ध-पच्चएण य अणुन्नायं तं तस्सेव सुवण्णयं । सब्बहा जाओ परमसावगो । तओ तिवग्ग-सारं परत्थ-संपाडण-सणाहं जीयलोग-सुहमणुहविऊण पच्छिम-वयम्मि आगम-विहिणाऽण-सणं पंचनमोकार-परो पत्तो देवलोगम्मि । उवणओ कायवो । 15

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण सावयसुयस्स ।

पंचनमोकार-फलं सिद्धं निसुणेउ मोक्खत्थी ॥

सावयसुय-क्खाणं 'समत्तं ॥

कुलवधु-ढयरहरणं सोऊणं निच्चमेव वट्टेज्जा ।

20

संजम-जोगेसु दढं इच्छंतो सासयं सोक्खं ॥ ७२

[कुलवधू-पिशाचोदाहरणं श्रुत्वा नित्यमेव वर्तेत ।

संयमयोगेषु दढमिच्छन् शाश्वतं सौख्यम् ॥ ७२]

ढयरः पिशाचः । कुलवधू-पिशाचाभ्यामुदाहरणम्, शेषं स्पष्टम् । भावार्थस्तु कथानकाभ्यामवसेयः । 25

— [९७: संयम-प्रवृत्तौ कुलवधू-कथा] —

पंडवद्वये नयरे एगो इब्भ-जुवाणओ संपुण्ण-जोवणं नियय-जायं मोत्तूण गओ देसंतरं । समइकंताणि एकारस वासाणि । अण्णया सयल-लोग-उम्माहय-जणणे कुसुम-रय-रेणु-गब्भिणे वियंभिय-दाहिणानिले समुच्छलिय-कलयले मणहर-चच्चरि-सदाणंदिय-तरुण-यणे पयट्टे महु-समए सहियायण-परिवुडा गया बाहिरुज्जाणं वहु । दिट्ठाणि 11
सिणेह-सारं चक्कवाय-मिहुणयाणि दीहियाए रमंताणि, अण्णया सारस-मिहुणयाणि, तु(पु)लईओ हंसओ हंसियमणुणितो । तओ काम-कोवणयाए वसंतस्स, रम्मयाए काण-णस्स, रागुकडयाए परियणस्स, अणेग-भव-वभत्थयाए गाम धम्माणं, विगार-बहलयाए

जोवणस्स, चंचल्याए इंदियाणं, महावाही विव पयडिय-महादुक्खो वियंभिओ
सवंगिओ विसमसरो । चितियं च णाए-‘वोलीणो तेण निच्चुडएण दिन्नो अवही, न
संपत्तो, ता पवेसेमि जुवाणयं किंचि’ । भणिया एएण वइयरेण रहस्स-मंजूसियाहिहाणा
चेडी । तीए भणियं-

“एत्तिय-कालं परिरक्खिऊण मा सील-खंडणं कुणसु ।

को गोपयम्मि बुड्ढ जलहिं तरिऊण वालो वि ? ॥”

वहूए भणियं-‘हले! संपयं न सकुणामि अणंग-वाण-घायं, ता किमेत्थ बहुणा ?
पवेसेसु किं पि’ । तीए भणियं-‘जइ एवं ता मा झरसु, करेमि भे समीहियं’ । तओ
साहिओ एस वुत्तंतो सासूए । तीए वि भत्तुणो । तेण वि तीए सह कवड-कलहं काऊण
“भणिया वहू-‘वच्छे! न एसा तव सासू घर-पालणस्स’ जोग्गा, ता पडिय(व)यसु सव
तुमं’ । ‘एवं’ति पडिवन्ने निरुविया सवेसु गेह-कायवेसु । तओ रयणीए चरम-जामे
उट्ठिऊणं तंदुलाई-खंडण-पीसण-सोहण-रंधण-परिसेव(वेस)णाईणि, अण्णाणि य अणेगाणि
कायवाणि जहण्ण-मज्झिमुत्तमाणि करंतीए कुसुमाभरण-वत्थ-तंबोल-विलेवण-विसिद्धा-
हाराहि(इ)-रहियाए कमेण पत्तो रयणीए पढम-जामो । भुत्तं सीयल-लुक्खमणुचिय-
“भोयणं । अच्चंत-खिण्णा पसुत्ता एसा । एवमणुदिणं करंतीए पणडु-रूव-लावण्ण-तंबोल-
विलेवण-वम्महाए वोलीणो कोइ कालो । ‘अवसरो’त्ति काऊण भणिया दासचेडीए-‘किं
आणेमि पुरिसं ?’ । तीए भणियं-‘हले! मुद्धिया तुमं जा पुरिसं झायसि, मज्झं पुण
भोयणे वि संदेहो’ । कालंतरेण य आगओ भत्तारो । कयं वद्धावणयं । तुट्ठा वहू सह
गुरुयणेणं ति । एसो उवणओ-जहा तीए कायवासत्ताए अप्पा रक्खिओ, एवं साहुणा
“वि किरिया-नाणाणुट्ठाणेणं ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

वहुयाए निसुणंतो अप्पाणं रक्खए पुरिसो ॥

— [९८. नित्यप्रवृत्तौ पिशाच-कथा] —

दुइयं-अत्थि कंचणपुरे महेसरदत्तो वाणिओ । तेण य सविहाणो पाविओ कओ
“वि पिसाय-साहणो मंतो । कालंतरेण य सिद्धो पिसाओ । भणियं च णेण-‘खणं पि
नाहं अद्वावारो धरेयवो’ । ‘एवं’ ति पडिवन्ने दिन्ना वणिएण आणा-‘करेसु सत्तभूमि-
यालंक्रियं पासायं’ । ‘मणसा देवाणं कज्ज-सिद्धि’ ति कओ पासाओ । पुणो वि दिण्णो
आएसो-‘भरेसु सुवण्ण-हिरण्ण-धण-धन्नाईणं’ । तम्मि निवत्तिए आणाविया कोसल-
“विसयाओ करिणो, उत्तरावहाओ तुरंगमा ति । अवि य-

“जं जं जंपइ वणिओ तं तं सव्वं करेइ सो ढयरो ।

पच्छा हिमवंताओ खंभमाणाविओ तेण ॥

निक्खिविउं भूमीए उत्तर-चडणाईयं कुणसु ता एत्थ ।

जाव अवसरेण आणं परिचितिय देमि भो ! तुज्झ ॥”

तओ जाणिऊण से निच्छयं सिद्धो — 'कजेण संभरेसु, जेण मे समीहियं करेमि' ।
उवणओ कायवो । उक्तं च वाचकमुख्येन —

“पैशाचिकमाख्यानं श्रुत्वा गोपायनं च कुरुवध्वाः ।

संयमयोगैरात्मा निरन्तरं व्यापृतः कार्यः ॥” इति ।

पिसाच-कखाणयं समत्तं ॥

तव-नियम-संजमाइसु ठाणे ठाणम्मि जो विसीएज्जा ।

खंतय-खुड्डय-सरिसो मोत्तवो सो सुसाहूहिं ॥ ७३

[तपो-नियम-संयमादिषु स्थाने स्थाने यो विषीदेत ।

खंतक-क्षुल्लकसदृशो मोक्तव्यः स सुसाधुभिः ॥ ७३]

तपोऽनशनादिद्वादशभेदम् । नियमः इन्द्रिय-नियमो नोऽन्द्रियनियमश्च । संयमः
सप्तदशप्रकारः, आदिशब्दात् समित्यादिपरिग्रहः । एवं स्थाने स्थाने पदे पदे खंतकः
पिता तस्य क्षुल्लकः इत्यक्षरार्थः । भावार्थस्तु कथानकगम्यः । तच्चेदम् —

— [९९. विषण्ण-त्यागे क्षुल्लक-कथा] —

एगो कुलपुत्तगो तहारूवाणं थेराणं समीवे पंचमहव्वय-लक्खणं पुद्वावराविरुद्धं^{१५}
पच्चक्खाइ-पमाणावाइयं तिथ्ययर-पणीयं मुणिधम्मं निसामिऊण तक्कालाणुरूव-निवत्ति-या-
सेस-कायवो समुप्पन्न — संवेगो पुत्तय-सहिओ पव्वइओ । गहिया णेण दुविहा सिक्खा ।
सो चेह्लओ भणइ — ‘खंत ! न तरामि उवाहणा-रहिओ चक्क(चंक)मिउं’ । तओ
सिणेहेण अकायव्वं पि मुणंतो से देइ । अपि च —

“यत्र स्नेहो भयं तत्र स्नेहाद् दुःखस्य भाजनम् ।

स्नेहमूलानि दुःखानि तस्मिन्त्यक्ते परं सुखम् ॥”

“नर्याणल-संकासं दुक्खं गेण्हति नेह-पडिबद्धा ।

सिण्हति निरुवम-सुहं विणियत्ता नेह-पासाओ ॥”

अन्न-दियहम्मि ‘न सक्कुणोमि आयव्वं सोढुं’ तओ सीस-दुवारियमणुजाणइ । अन्नया
‘खंत ! न तरामि लोयं सहिउं’ तओ खुरेण मुंडावेइ । ‘खंत ! न संथारए निदाइ’ ति^{२५}
तओ पणनामय-सिज्जमणुजाणइ । ‘खंत ! न तरामि एकासणयं काउं’ तओ पढमालियं
देइ ति ।

इय जं जं चिय मग्गइ तं तं मोहेण मोहिओ देइ ।

मोह-मूढाण अहवा थेवमिणं सब-सत्ताणं ॥

एवं किमिच्छिहं पोसेज्जमाणो संपत्त-जोव्वणो भणिउमाढत्तो — ‘खंत ! न तरामि^{३०}
अविरइयाए विणा चिट्ठिउं’ ति । तओ पण्ड-नेहेण ‘अजोगो’ ति काऊण नीणिओ
साहु-मज्झाओ जणएण । विण्णाणाइ-विरहिओ असंपत्त-मणोरहो छणे य सार-भोयण-

गरुय-धणए विसइयाए अट्टज्झाणोवगओ मरिऊणोववणो महिसएसु । संपत्त-जोवणो गहिओ भम्महेण समारोविय-भरो वहिउमाढत्तो । खंतयसाहू वि तन्निवेएणं चिय पालिऊण निकलंकं सामणं जाओ वेमाणिय-सुरो । पउत्तावहिणा य दिट्ठो चेछय-जीवो संपत्त-महिस-परियाओ । पुव्व-सिणेहेण य काऊण पुरिस-वेसं गहिओ भम्महेहिंतो ५ महिसगो सुरेण । विउव्विओ गरुय-भारो । तओ तए विंघेऊण पुणरुत्तं भणइ - 'खंत ! न सक्कुणोमि अणोवाहणो, जाव अविरइयाए विण'त्ति । पुणरुत्तं च सुणेंतस्स ईहापोह-मग्गण-गवेसणं करितस्स जायं से जाईसरणं । सुमरिओ पुव्वभवो । तओ कया तियसेण धम्मकहा । कय-भत्त-परिच्चाओ नमोक्कार-परायणो गओ देवलोए महिसओ त्ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण चेछय-कहाणं ।

१० कहियं' जो सुणइ नरो सो विरमइ पावठाणाउ ॥ त्ति ।
चेछय-कहाणयं 'समत्तं ॥

नत्थि तवसो असज्झं तत्तो खंती तहा वि सुपसत्था ।

मोत्तूण महाग्वमए वंदइ सुरसुंदरी खुडुं ॥ ७४

१५ [नास्ति तपसोऽसाध्यं ततः क्षान्तिस्तथापि सुप्रशस्ता ।

मुक्त्वा महाक्षपकान् वन्दते सुरसुन्दरी क्षुल्लम् ॥ ७४]

क्षान्तियुक्तमिति शेषः । कथमिदम् ?-

— [१००. क्षान्तौ क्षुल्लक-कथा] —

एगम्मि गच्छे वासारत्तम्मि निग्गया भिक्खट्ठा खमग-खुडुगा । कह वि पसाएण २० वावाइया खमगेण मंडुक्किया । चेछएण भणियं - 'महरिसि ! मंडुकलिया तए वावाइया' । सेस-विवण्णाओ दंसिऊण भणियं खमएण - 'रे ! किं दुडुसेह ! एयाओ वि मए वावाइ-याओ ?' । ठिओ तुण्हिको खुडुओ । आवस्सयकाले नालोइया खवगेण । चेछएण भणियं - 'खमगरिसि ! मंडुकलियामालोएसु' । 'अहो ! अज्ज वि दुरायारो अणुबंधं न मुंचइ' चिंततो से ताडणत्थं रोसेण चलिओ गहिय-खेल-मल्लओ । अंतरे थंभए य २५ आवडिओ मओ समाणो जाओ जोइसदेवो । इओ य वसंतउरे नयरे अरिदमणस्स राइणो सुओ अहिणा डसिओ । पडहय-पुव्वयं च मेलिया मंतिणो । तओ एगेण वाइएण लिहावियाणि दोन्नि मंडलाणि गंधणयागंधणयाहिहाणाणि । सुमरिओ सप्पागरिसिणो मंतो । सप्फुरयाए मंतस्स आगया नगरवासिणो विसहरा । तओ गंधणा गंधणमंडले पविट्ठा, अगंधणा पुण अगंधणयम्मि । तओ पज्जालिया चिइया । भणिया अहिणो - ३० 'जेण राय-सुओ डको, तं मोत्तुं सेसा गच्छंतु' । ठिओ एको अगंधणो । मंतिणा भणियं - 'विसं वा डंकाउ पियसु, जलणं वा पविससु' विट्ठत्तणओ कहं वंतं पिवामि ?' त्ति पविट्ठो जलणे । राय-सुओ वि गओ जममंदिरं । तओ राया सप्पाण रुट्ठो सप्पा-हेडयं समावेइ । जो य अहिणो सीसमाणेइ, तस्स दीणारं देइ । एवं कालो वच्चइ ।

इओ य सो खमग-देवो तत्तो चुओ समाणो उप्पण्णो दिट्ठिविसाण कुले । ते य जाई सरमाणा दिट्ठीए 'दहेस्सामो न दिवसओ भमंति, नवरं राईए आहाराइं करंति । अण्णया मंतिणा दिट्ठाणि ताण पयाणि । तयाणुसारेण दिट्ठो विलो, जत्थ सो खमग-विसहरो चिट्ठइ । मुक्काओ तेण तत्थोसहीओ, ताण तेयमसहतो पुच्छेण नीहरिउ-माढत्तो । 'मा सम्मुहो नीहरंतो एयं दहिस्सामो' । सो य जत्तियं जत्तियं नीसरइ, तत्तियं तत्तियं छिंदइ । कोव-विवागं भावंतो पंचनमोक्कार-परो मरिऊण उववन्नो राइणो अग्गमहिसीए पुत्तत्ताए । सो य देवया-परिग्गहिओ । तीए सिद्धं राइणो - 'संपयं विरमसु विसहर-मारणाओ, पुत्तो य ते पहाणो हविस्सइ, नागदत्ताहिहाणं च कायवं' । विसिट्ठ-डोहलय-संपाडणेण वड्ढिओ गब्भो । उच्चिय-समए पसूया देवी । जाओ दारओ । कयं महावद्वावणयं । पइड्ढावियं से नामं नागदत्तो त्ति । वड्ढिओ देहो-
वचएणं कला-कलावेण य । अचंतोवसमाइ-गुणेहिं गुणेइ य जिणधम्मं । पुव्व-वभासेण खुड्डओ चिय पवइओ । अपि च -

“जन्म जन्म यदभ्यस्तं दानमध्ययनं तपः । तेनैवाभ्यासयोगेन तदेवाभ्यस्यते पुनः ॥”

सो य अणंतर-तिरियाणुभावेण अईव-छुहाल्ल सूरुग्गमाओ आरब्भ ताव भुंजइ जाव अत्थमण-समओ त्ति । अवि य -

वड्ढंति तस्स दंसण-नाण-चरित्ताणि स-वुभुक्खाए ।

तम्मि य गच्छे खमगा सहंति चत्तारि सुर-पणया ॥

पढमं चाउम्मासिय-खमगो, तओ परओ तेमासिओ, तत्तो वि परओ दोमासिओ, तओ वि परओ मासिओ, ततो वि परओ खुड्डओ त्ति । ते य सब्बे खमगे वोलिऊण वंदिओ खुड्डओ भाव-सारं देवयाए । नियत्तंती य गहिया चाउम्मासिय-खमएण अंचले -
'आ कडपूयणे ! वयं परम-त्तवस्सिणो मोत्तूणं एयं कूरगड्डुययं वंदसि !' । सा भणइ -
'भावखमगमहं वंदामि' । सा य तं खुड्डयं न भुंजइ । अन्न-दियहम्मि सूरुग्गमे चिय गहिय-दोसीणेण य निमंतिओ चाउम्मासिय-खमगो । रोसुप्पिच्छेण य निच्छूढं भाणे । 'मिच्छा मि दुक्कड'-पुव्वयं भणियं चेल्लएण - 'उदर-भरणासत्तेण नोवणीओ खेल-मल्लओ' । तं निच्छूढमुद्धरिऊण संवेग-सारं निमंतिओ तेमासिओ । एवं चउण्हं पि निच्छूढमुज्झिऊण लंब(घ)णयमुक्खिवंतो गहिओ खमगेण हत्थे । संवेग-सारं च चित्तियमणेण - 'अहो ! मे अधण्णया, जेण सव्वं पि दियहं पसुणो विव आहारंतस्स वच्चइ, अण्णं च जाओ म्हि सब्बेसिं कण्हाहि व उव्वेयकारी' एवमप्पाणयं निंदमाणस्स, कम्म-परिणइं भावेंतस्स, कसाय-विवागं चित्तेंतस्स, संसारासारत्तणं निरुवेंतस्स, पसत्थेसु अज्झवसाय-ट्ठाणेसु वट्ठमाणस्स, समुच्छलिय-जीव-वि(वी)रियस्स, समाढत्त-खवगसेट्ठिणो, सुक्कज्झाणानल-
निदड्डु-कम्मचउकयस्स उप्पण्णं केवलं नाणं ।

जिय-दोस-संग-सूरं थिरमकलंकं इमम्मि वरनाणं ।

उदयाचले व जायं ससिणो य अपुव्व-विंव व ॥

तओ गज्जिया वसुमई, अवयरिया तियसा, अवहरियं रय-रेणु-सकर-त्तणाइयं, वरिसियं गंधोदयं, विमुक्कं कुसुम-वरिसं, विउरुवियं सीहासणं । निसण्णो तत्थ भगवं

केवली । पत्थुया धम्मकहा, छिण्णा संसया, संबुद्धा पाणिणो । तओ देवयाए भणिया खवगा—‘मए पुव्वमेव भणियं जहा हं भावखमगं वंदामि’ । तओ संवेग-सारं खवगा चित्तिउं पयत्ता—‘अहो ! अम्हाण तुच्छया, जेण पत्तो वि परमगुरु-दाविय-चारित्त-निही महाविग्घकारि-कसाय-डमरेहिंतो न व(य) भुत्तो’ ति ।

“जं अज्जियं चरित्तं देसूणाए वि पुव्वकोडीए ।

तं पि कसाइयमित्तो नासेइ नरो मुहुत्तेणं ॥”

‘धण्णो य एसो खुड्डओ, जेण अम्हारिसेहिं जगडिज्जंतेणावि भाविय-जहड्डिय-तित्थयर-वयणेण बालेणावि साहियं नियय-कज्जं, विजिया रागादओ, खविओ कम्म-रासी, तिण्णो भवोदही, अम्हेहिं पुण चिरकाल-दिक्खिएहिं वि वड्डियाणि संसार-महा-तरुणो मूलाइं’ति । एवं ताण वि पसत्थ-ज्ञाण-दड्ड-कम्मिधणाण उप्पणं केवलं ति ।
अवि य—

“जं अण्णाणी कम्मं खवेइ वहंयाहिं’ वास-कोडीहिं ।

तं नाणी तिहिं गुत्तो खवेइ ऊसास-मित्तेणं ॥”

कया तेसिं पि देवेहिं केवलि-महिम ति ।

पालिय-केवलि-परिया खविऊण भवोवग्गाहि-चउकयं । समासातिऊण सेलेसिं पत्ता पंच वि नेव्वाणं ति ॥

अओ भण्णइ—तवाओ खंती पहायणं ति (हाणत्ति) ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

खमग-सहियस्स कहियं निसुणंतो होइ गय-कोवो ॥

खुड्डग-कहाणयं समत्तं ॥

जाव न दुक्खं पत्तो न ताव धम्मं करेइ सुहि-पुरिसो ।

गंधर्वनागदत्तो दिट्ठंतो एत्थ नाथवो ॥ ७५

[यावद् न दुःखं प्राप्तो न तावद् धर्मं कुरुते [सुखी] पुरुषः ।

गन्धर्वनागदत्तो दृष्टान्तोऽत्र ज्ञातव्यः ॥ ७५]

— [१०१. दुःखे धर्मकर्तृ-गन्धर्वनागदत्त-कथा] —

पंचविहायार-रयस्स स्सरिणो गच्छे दोन्नि साहुणो कय-संकेया गया सुरलोगं । ताणं एगो ठिइ-खएण चुओ संतो इहेव भरहवासे वसंतउरे नयरे इब्भ-घरिणीए नागदेवया-ऽऽराहणाओ उववण्णो गब्भत्ताए । दिट्ठो य णाए दिवसयरो मुहेणोयरं पविसंतो । सहरिस-विबुद्धाए य पिसुणिओ भत्तुणो । तेण वि आणंदिया पहाण-पुत्तजम्मेण । पडिस्सुयमिमीए । विसिट्ठ-डोहलावूरणेण य वड्डिओ गब्भो । उचिय-काले य पसूया एसा । जाओ देवकुमारोवमो दारओ । वद्धाविओ इब्भो पियंकरियाए । दिण्णं से पारिओसियं । कयं वद्धावणयं । समइकंते य मासे कयं नामं नागदत्तो । पंचधाई-लालिजमाणो हत्थाओ हत्थं धारिजमाणो, कीलाए सएहिं कीलिजमाणो, मणोरह-सएहिं

वियपिज्जमाणो, चाडुय-सएहिं उवयरिज्जमाणो, सब्हा अमय-णीसंदो विव सयल-लो-
गाण निवुइं जणेंतो जाओ अट्टवारिसिओ । पसत्थ-वासरे य समुवणीओ लेहायरियस्स ।
पुवभव-म्भासाओ थेव-कालेणं चिय गहियाओ वावत्तरिं कलाओ । कमेण य संपत्तो
जोवणं । जाओ विज्जाहर-रमणीणं पि पत्थणिज्जो । गंधवे य अच्चत्थं वसणं, तेण से
लोणेणं गंधव-नागदत्तो त्ति नामं कयं । अवि य -

सयलम्मि वि जियलोए एकं मोत्तूण नवरि सुर-मंतिं ।

विण्णाणाइ-गुणेहिं नत्थि सरिच्छो कुमारस्स ॥

वरियाओ य जणएण तण्णयरवासि-सत्थवाहाण सब्बगुणाणुगयाओ अपेणाओ
बालियाओ, विवाहियाओ महाविच्छेडेणं । एवं च जम्मंतर-सुकय-समज्जियं विउस-
यण-पसंसणिज्जं तिवग्ग-सुहमणुहवंतस्स सुहियण-मिच्चाइ-परिवुडस्स उज्जाणाइसुं विचित्त-
कीडाहिमहिरमंतस्स समइकंतो कोइ कालो त्ति । अवि य -

“जम्मंतर-सुकय-समज्जियाइं पावंति केइ सोक्खाइं ।

पावेण केइ दुक्खं ता धम्मं कुणह जिण-भणियं ॥”

देवस्स य(प)वोहिंतस्स वि न बुज्झइ । तओ चित्तिमणेण - ‘जावाऽऽवयं न पत्तो,
तावेसो न बुज्झइ’ । अवि य -

“सुखी न जानाति परस्य दुःखं न यौवनस्था गणयन्ति शीलम् ।

आपदगता निर्गतयौवनाश्च आर्ता नरा धर्मपरा भवन्ति ॥”

तओ अवत्त-वेसधारी घेत्तूण चत्तारि करंडए उज्जाणे अभिरमन्तस्स गंधवनागदत्तस्स
समीवे गंतुं पयत्तो । मित्तेहिं पुच्छिएण कहियं देवेण - ‘एते सप्पे’ । तेहिं पि
कहियं नागदत्तस्स - ‘एस सप्पे कीडावेइ’ । वाहरिऊण भणियो देवो - ‘तुमं मम
सप्पेहिं रमसु, अहं पि तुह सप्पेहिं’ । देवेण रमाविऊण से सप्पा मुक्का । खट्ठो वि
न धारिओ । तओ ‘विलक्खिएण भणियं नागदत्तेण - ‘अहमे[ए]हिं तुह विसहरेहिं
रमामो’ । तेण भणियं - ‘अच्चंतभीसणा मे सप्पा, न तरसि एतेहिं रमिउं’ । पुणरुत्तं च
भणंतस्स मेलिऊण भणिया से सयण-मेत्त-बंधुणो - ‘वारेह नागदत्तं’ । जाहे तेहिं वि
वारिओ न विरमइ, तओ लिहिऊण मंडलं चउदिसिं वहिऊण करंडए कोहाइ-सारि-
च्छयाए सप्पे पसंसिउमाढत्तो त्ति । अवि य -

गंधवनागदत्तो इत्थ सप्पेहिं खिल्लिउं^१ इहइ ।

सो जइ कहिं वि खज्जइ इत्थ हु दोसो न कायवो ॥

तरुण-दिवायर-नयणो विज्जुलया-चंचलग-जीहाओ(लो) ।

घोर-महाविस-दाढो उक्का इव पज्जलिय-रोसो ॥

डक्को जेण मणूसो कयाकइं वा ण जाणइ सुबहुं पि ।

अहिस्समाण-मच्चू^२ कह घेच्छसि तं महानागं ? ॥

मेरुगिरि-तुंग-सरिसो अट्ट-फणो जमल-जुयल-जीहालो ।

दाहिण-पासम्मि ठिओ माणेण वियट्टए नागो ॥

डक्को जेण मणूसो थड्डो न गणेइ देवराइं(यं) पि ।
 तं मेरुपव्वय-निभं कह पेच्छसि तं महानागं ? ॥
 सललिय-वेल्लहल्ल-गई सोत्थिय-लंछण-फणंकिय-पडागा ।
 मायामइया नागी नियडि-कवड-वंचणा-कुसला ॥
 तं च सि बालग्गाही अणोसहि-बलो अपरिहत्थो य ।
 सा य चिर-संचिय-विसा गहणम्मि वणे वसइ नागी ॥
 हुज्ज उ ते विनिवायं तीए दाढंतरं उवगयस्स ।
 अप्पोसहि-मंत-बलो न अप्पाणं चिकिच्छिहिसि ॥
 उच्छरमाणो सव्वं महालओ पुण्णमेह-निग्घोसो ।
 उत्तर-पासम्मि ठिओ लोहेण वियट्टए नागो ॥
 डक्को जेण मणूसो होइ महासागरो विव दुपूरो ।
 तं सव्व-विसेसमुदयं कह वेच्छसि तं महानागं ? ॥
 एते ते पावाही चत्तारि वि कोह-माण-मय-लोहा ।
 जेहि सया संतत्तं जरियमिव जयं कलकलेइ ॥
 एतेहिं जो उ खज्जइ चउहि वि आसीविसेहिं सप्पेहिं ।
 अवसस्स नरग-पडणं नत्थि हु आलंबणं किंचि ॥

एवं कहेऊण मुक्का तेण ते सप्पा । समकालं च खुड्डो चउहिं पि निवडिओ धर-
 णीए । पुव्व-उत्त-मिच्चाइएहिं उवउत्ता मंता गया, न जाओ विसेसो । पच्छा देवेण
 भणियं—‘हा ! केरिसं जायं ?’ वारिजंतो वि न ठिओ । पाय-पडिय-पच्चुट्टिएण य
 २० सयणेण भणिओ देवो—‘जीवावेसु एयं, करेसु पसायं, देसु माणुस-भिक्षवं’ । देवेण
 भणियं—‘एवं चिय अहं पि खइओ, जइ एरिसं चरित्तमणुचरइ, तो जीवइ; जइ न
 पालेइ त्ति तओ जीविओ मरिस्सइ’ त्ति । अवि य—

एएहिं अहं खइओ चउहि वि आसीविसेहिं सप्पेहिं ।
 विस-निग्घायण-हेउं चरामि विविहं तओ(वो)-कम्मं ॥
 २५ सेवामि सेल-काणण-सुसाण-सुण्णहर-रुक्ख-मूलाइं ।
 पावाहीणं तेसिं खणमवि न उवेमि वीसंभं ॥
 अच्चाहारो ण सहइ निद्वेणं विसया उदिजंति ।
 जाया (जो य) मायाहारो तं पि पगामं न इच्छामि ॥
 उस्सण्ण-कयाहारो अहवा विगई-विवज्जियाहारो ।
 ३१ जं किंचि कयाहारो अवइ(उ)ज्झिय थेवमाहारो ॥
 ‘थोवाहारो थोव-भणिओ जो होइ थोव-निहो य ।
 थोवोवहि-उवगरणो तस्स हु देवा वि पणमंति ॥’

तओ समय-विहीए लिहिऊण महामंडलं, ठविओ तत्थ नागदत्तो त्ति । तओ देवेण
 पउत्ता एसा विज्ज त्ति—

सिद्धे णमसिऊण संसारच्छेयजे(गे) महावेजे ।

वोच्छामि डंड(क)-किरियं सब-विस-निवारणिं विज्जं ॥

सवं पाणाइवायं पच्चक्खाइ अलियवयणं च ।

सवमदत्तादाणं अवंभ-परिग्गहं स्वाहा ॥

जीवियस्स कहिओ से सयणेण वुत्तंतो । असदहंतो पहाविओ घराभिमुहं ।
पाडिओ देवेण । सयणाणुरोहेण दुइय-वारं पि जीवाविओ संतो पयडो गेहाभिमुहं ।
पुणो वि पडिओ । तइय-वेलाए सुरो नेच्छइ, जणयाइएहिं निबंधेण भणिएण उट्ट-
विओ । कहिओ से सयणेण सबो वुत्तंतो - 'वच्चसु इमिणा सह, जीवंतो नरो कल्लाणं
पावइ' । पडिस्सुयमणेण । दट्ठूण जणणि-जणयं बंधु-मित्त-नगर-गामाइणो अचंत-सोग-
विहुरे पयडो(डो) । तेण सह ठिया उज्जाणे । कहिए य सवित्थरे पुव्व-भवे ईहाईणि ॥
करंतस्स जायं जाइस्सरणं, सुमरियं पुवाधीयं सुतं, जाओ पत्तेयवुट्ठो, दिण्णं देवयाए य
लिंगं । देवो वि पत्तो देवलोगम्मि । तओ विसुद्ध-नाण-चरणाणुट्ठणाओ गओ देवलोगं
दीह-सामन्न-परियाएण य सिद्धो त्ति । उवणओ कायवो त्ति ॥

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियमिणमो ।

भावेणं निसुणंतो जाइ नरो सासयं ठाणं ॥

॥ गंधव्वनागदत्त-क्खाणयं समत्तं ॥

साहेइ जौ हयासो गुज्झं जुवईण चल-सहावाण ।

कोक्कासेण समेओ लहइ दुहं कागजंधो व ॥ ७६

[साध(कथ)यति यो हताशो गुह्यं युवतीनां चलस्वभावानाम् ।

कोकासेन समेतो लभते दुःखं काकजङ्घवत् ॥ ७६]

कथमिदम् ? -

— [१०२. युवतीनां गुह्याकथने काकजङ्घ-कथा] —

सग्गनयरि-तुलियाए उज्जेणीए जियारी राया जिण-वयण-विहणू जिण-साधु-
पूया-रओ परमसावगो । तस्स य चत्तारि रयणभूया सावगा । एगो महानसिओ ॥
सो एरिसं पागं जणेइ; जइ कज्जं जिमिय-मित्तो परिणमइ, पहरेण, दोहिं, तेहिं, दिवसे-
णाहोरत्तेण, दोहि, तेहिं, अट्ठमासेण, मासेण, उट्ठणा, अयणेण, संवच्छरेण वा ।
विइओ य अब्भंगेइ, सो तेह्लकुडवं सरीरे छोटूण नीणेइ वा ण वा । तइओ
सेज्जापालओ, सो तारिसं सिज्जं रएइ; जइ कज्जं पढम-जामे विउज्झइ, दोसु, तिसु,
राई-विगमे वा, दोसु तिसु दिणाईएसु । चउत्थो सिरिघरिओ, सो जइ कज्जं, ॥
भंडागारं दाएइ वा न वा । एवं च तस्स राइणो तिवग्ग-सारं जिणधम्मणुट्ठान-सह-
लीकय-मणुयभवं जीवलोग-सुहमणुहवंतस्स समइकंतो कोइ कालो । न य एगेणावि-
सुएण संजुत्तो । निविण्ण-काम-भोगो पवइउकामो चिट्ठइ । इओ पाडलिपुत्ताओ आगं-

तूण रोहिया नगरी जियसतुणा । तहाविह^१-भवियवयाए य समुप्पण-सलो राया
परिचत्ताहारो नमोकार-परो मरिऊणोववण्णो देवलोए । नागरएहि य समप्पिया
जियसतुणो नगरी । सदाविया चत्तारि वि सावगा । तेहिं दावियाणि नियय-विण्णा-
णाणि । नवरमेगेण एगाओ जंघाओ तेळं न णीणियं । भणियं च—‘जो मए सरिसो
होऊ, सो नीहारिही तेळं’ । सो य तेळेण दढजंघो कालंतरेण य कागजंघो वि नामं
कयं । ते य ते धरिजंता वि न डिया, कालाणुरूव-कय-कायवा महाविभूईए पवइया ।

कोंकणय-विसए वेसमणपुर-संकासं सोप्पारयं नगरं । तत्थ य रहगार-दासीए
बंभणेण जाओ दारओ । कयं च से नामं कोकासो त्ति । सो य अचंत-मेहावी । रहगारो
य नियय-पुत्ते सिक्खवेइ । तेण य मोणवयं गहियं ‘मा ममं न सिक्खवेह’ त्ति । ते य
१० मेहाविणो न गेण्हति । कोकासेण पुण सविसेसं गहियं त्ति । अपि च—

“वाजि-वारण-लोहानां काष्ठ-पाषाण-वाससाम् ।

नारी-पुरुष-तोयानामन्तरं महदन्तरम् ॥”

मरण-पञ्चवसाणयाए जीवलोयस्स रहगारो मओ । जाओ कोकासो जोगो त्ति दिन्नो
से रहगार-घर-विच्छड्डो राइणा । कालंतरेण कोंकणे दुब्भिकखं जायं । तओ आगओ
१५ कोकासो उजेणीए । राइणो जाणावणत्थं जंतमय^२-कवाडेहिं हराविओ से कुट्टागाराओ
साली । जाणिऊण निवेइयं, राइणा वाहराविओ कोकासो । सबहुमाणं च कप्पिया से
वित्ती । समुप्पण्णो वीसासो । काराविओ जंतमओ गरुडो । तत्थ कोकास-महादेवीए
सहारुहिऊण राया उप्पइओ गयणेण आणावेइ सब-राइणो । समइकंतो कोइ कालो ।
संवत्ती-वेहए य पुच्छिया महादेवी सेसदेवीहिं—‘काए खीलियाए जंतं उप्पयइ, निय-
२० तइ वा ?’ । तीए य पुच्छिओ राया । तओ जाणंतेणावि इत्थियाण चल-सहावं अइरागेण
साहिओ परमत्थो । भणिया य एसा—‘न तए अण्णेसिं कहेयवं’ । तीए वि साहियं
सेस-देवीण । महादेवी-रोसेण वि गहिया नियत्तण-खीलिया सेसाहिं । राया वि तं
समारुढो, पत्तो कलिंग-विसयं । नियत्तण-समए य न दिट्ठा खीलिया । विहलंघलं वा
भणि(मि)ऊण निवडियं धरणीए जंतं । कोकासो ताण विवित्त-पएसे मोत्तूण गओ
२५ उवगरणस्स नगरे । दिट्ठो रहगारो राय-गेहे रह-चकं समारंतो, जाइओ उवगरणं । तेण
भणियमिमं राय-संतियं, नियगं देमि । जाव नियय-गेहाओ आणेइ, ताव य अद्ध-
समारियं चकं तं तेण समारियं । दिट्ठं रहकारेण, जाव भूमीए न पडइ, पडिफलियं
पि पच्छओहुत्तं गच्छइ । ‘अवो ! विण्णाणाइसएण इमिणा कोकासेण होयवं, जस्स य
घलेण कागजंघेण राइणो आणाविया’ । तओ रहकारेण सिट्ठं राइणो कोकासागमणं ।
३० तेण वि गहिऊण बद्धो त्ति । अपि च—

“कालिन्ध्या दलितेन्द्रनीलसकलश्यामाम्भसोऽन्तर्जले

मग्नस्याञ्जनपुञ्जमेचकनिभस्याहेः कुतोऽन्वेषणम् ? ।

ताराभाः फणचक्रवालमणयो न स्युर्यदि द्योतिनो

यैरेवोन्नतिमाप्नुवन्ति गुणिनस्तैरेव यान्त्यापदम् ॥”

पीडिजमाणेण य दाविओ राया सह देवीए । नियलिऊण निरुद्धं भोयणं । तओ अयस-भीरुएहिं नागरेहिं पवत्तियाओ कागपिंडीओ । कालंतरेण य भणिओ कोकासो-
'मम पुत्तय-सय-सहियस्स पासायं कुरु, जेणाहं तत्थ पुत्तेहिं समारूढो राइणो आण-
वेमि' । समाढत्तो काउं । निरुविए य पवेस-दिवसे पट्टविओ पच्छण्णो काकजंघस्स
सुयस्स लेहो जहा - 'तए अमुगदिवसे आगंतव्वं, अहं च कलिंग-राया[णं] मारिस्सामो,
तुमं च अम्हे घित्तूण जेण वच्चसि, तहा कायव्वं' । पत्तो एसो । कलिंग-राया वि सपुत्तो
पासाय-मज्झदेस'-खोडियाए खीलियाए समइकंतो गओ जम-गेहं ।

"अन्यथैव विचिन्त्यन्ते पुरुषेण मनोरथाः । देवप्रापितसंद्वावात् कार्याणां गतिरन्यथा ॥"

सो वि नियय-जणणि-जणए कोकासं च घेत्तूण पत्तो उज्जेणीए त्ति ।

अओ जुवईण न गुज्झं साहियव्वं ति । अपि च -

"नीयमानः सुपर्णेन नागपीडारकोऽब्रवीत् । यः स्त्रीणां गुह्यमाख्याति तदन्तं तस्य जीवितम् ॥"

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण काकजंघस्स ।

भणियमिणं जो निसुणइ जुवईण न साहए गुज्झं ॥

काकजंघ-कखाणयं समत्तं ॥

एताउ इमं लट्ठं इमाउ एयं ति जो विसेसण्णू ।

सो पावइ सामण्णं सुंदरिनंदेण एत्थुवमा ॥ ७७

[एतस्मादिदं शोभनमस्मादेतदिति यो विशेषज्ञः ।

स प्राप्नोति श्रामण्यं सुन्दरीनन्देनात्रोपमा ॥ ७७]

— [१०३. विशेषज्ञतायां सुन्दरीनन्द-कथा] —

दक्खिणावहालंकारभूयं नासिक-नयरं । नंदो इब्भ-सुओ । सुंदरी से जाया अचंत-
वल्लहा । तओ लोणेण सुंदरीणंदो त्ति नामं कयं । सो य तीय(ए) रूव-जोवण-सोहग्ग-
लायण-कला-कोसल्ल-मोहिय-चित्तो न सेस-रमणीसु अचंत-सुंदरा(री)सु वि अहिरमइ;
न य धम्माइएसु कजेसु पयइए । सुयमिमं पुव्व-पच्चइएण से भाउणा - 'मा विसयासत्तो
संसारं भमउ' त्ति चित्तंतो पत्तो साहू, सुहासणत्थो वंदिओ सुंदरीनंदेण । पत्थुया
धम्मकंहा, राउकडो त्ति न परिणया । भणइ य - 'कह धम्म-फलं उवणयं सुंदरी-
सरिसं कलत्तं खणं पि मुयामि ?' त्ति ।

"सबभाओ य सिणेहं सम-सुह-दुक्खं अणिग्गय-रहस्सं ।

धण्णा सुत्त-विउद्धा महिलं मेत्तं च(व) पेच्छंति ॥"

'अवो ! सुंदरयर-दंसणाओ एस बोहियवु' त्ति परिचिन्तिऊण भणियं मुणिणा -
'नेसु थेंवं भूमीओ इमं पत्तयं' । दक्खिण-पडिण य गहियमणेण । लग्गो सोऽणु-
मग्गेण । लोगो य भणिउं पयत्तो - 'अहो ! पव्वइओ सुंदरीनंदो' । वद्धा मुणिणा सउण-
गंठी । नियत्तामो नियत्तामो त्ति पुणरुत्तं वाहरमाणो नीओ उज्जाणे । भणिओ मुणिणा -

‘नेमि भवतं सुरसेलं’ । तेण भणियं – ‘न तरामि एत्तियं कालं विओगं सहिउं सुंदरीए’ ।
 मुणिणा भणियं – ‘झत्ति आणेमो’ । दक्खिण्णपडिण्ण य पडिवण्णं से वयणं ।
 विजा-सामत्थओ पयट्ठो साहू तं गहेऊण । दट्ठूण य वानरिं भणिओ सो मुणिणा –
 ‘किमेरिसी होइ सुंदरी?’ । तेण भणियं – ‘गुरु त्ति काऊण ते खमिज्जइ एयारिसं
 भणियं’ति । अवि य –

“कत्थ जय-पायड-जसा केसे(देवे)हिं वि सेविया महागंगा ! ।

सयल-जण-हीलणिजा कत्थ व भण नगर-निद्धमणी ! ॥”

थेवंतरं वचंतेहिं दिट्ठं विजाहर-मिहुणयं । अण्णे भणंति – ‘तेणं चिय विउरुवियं’ ।
 पुणो वि पुच्छिओ – ‘होइ एरिसी सुंदरी?’ । तेण भणियं – ‘अणुहरेइ मणायं एसा
 सुंदरीए’ । कमेण य पत्ता सासय-दिव-तिहुयणगुरु-पडिमा-सणाह-देवहराणुगयं जोयण-
 सयसहस्ससियं कंचणमेहलालंकियं मेरुं । तत्थ य सिद्धायतणे चउवीसं पि तित्थयराण
 पडिमाओ इमाए जयसहकुसुममालाए थोउमाढत्तो मुणि त्ति । अवि य –

नमिऊण जिणे सुयदेवयं च जयसह-कुसुममालाए ।

पूएमि जिणवरिंदे उस्सभाई-चीरजिण-चरिमे ॥ १

जय मयणानल-जलहर ! जय जय दुट्ठ-ट्ठकम्म-घण-पवण ! ।

जय भविय-कमल-दिणयर ! जय उस्सभजिणिंद ! जय-नाह ! ॥ १

जय विजिय-दुजय-वम्मह ! जय जण-णीसेस-तिहुयणाणंद ! ।

जय सिद्धिवहु-विसेसय ! जय अजियजिणिंद ! सुर-नमिय ! ॥ २

जय गुण-रयण-महोअहि ! जय जय कुल-जलहि-पुणिमाइंद ! ।

जय मोह-तिमिर-दिणयर ! जय संभव ! जणिय-जय-हरिस ! ॥ ३

जय मेरुसिहर-भूसण ! जय संसार-जलहि-वरपोय ! ।

जय तवलच्छि-सुसंगय ! अहिन्दण ! सुजय जय-णाह ! ॥ ४

जय कोव-महोरग-सिद्धमंत ! जय जय सुरिंद-नय-चलण ! ।

जय माण-महातरु-गंधवाह ! जय जय सुमइ-जिणइंद ! ॥ ५

जय रायलच्छि-पूइय ! जय जय दिवारविंद-कय-चलण ! ।

जय पउमप्पहसामिय ! जय जय भुवणम्मि सुपसिद्ध ! ॥ ६

जय कित्ति-महानय-दिवसेल ! जय समत्थ-गुण-निहस ! ।

जय नाणलच्छि-सेविय ! जय जयसु सुपास-जिणयंद ! ॥ ७

जय तिहुयणेकसामिय ! जय जय ससि-कुंद-हार-संकास ! ।

जय मोक्खमग्ग-देसय ! चंदप्पह ! जय जयसु जय-नाह ! ॥ ८

जय पत्त-दिवकेवल ! जय जय तेलोक्क-दिट्ठ-दि(द)ट्ठव ! ।

जय जय सिद्ध(द्धि)वहू-पिययम ! जय सुविहि-जिणिंद ! गय-राग ! ॥ ९

जय तिहुयण-सिरि-सेविय ! जय जय नीसेस-पाव-मल-रहिय ! ।

जय सयल-भुवण-भूसण ! जय सीतलनाह ! नय-चलण ! ॥ १०

जय भुवण-गेह-मंगलपईव ! जय जय मुणिंद-नय-चलण ! ।
जय तव-ताविय-कलिमल ! जय जयहि जिणिंद ! सेयंस ! ॥ ११
जय नाणलच्छि-लंछिय ! जय जय नीसेस-लक्खणुकिन्न ! ।
जय वसुहावासव-पणय-चलण ! जय जयहि वसुपुज्ज ! ॥ १२
जय खविय-कम्म-दढमल ! जय जय तेलोक्क-नहयल-मियंक ! ।
जय माया-कवड-कुडंगि-जलण ! जय जयसु जिण-विमल ! ॥ १३
जय दुट्ठराग-करि-हरि ! जय जय निय-कंति-दलिय-घणतिमिर ! ।
जय सह-विजिय-जलहर ! जय जयसु अणंत-जिण-इंद ! ॥ १४
जय पयडिय-पायड-साहुधम्म ! जय जय पसत्थ-वर-ज्झाण ! ।
जय पणमिय-पणय ! मुणिंद-पणय ! जय जयसु जिण-धम्म ! ॥ १५ १०
जय पणय-तियसकामिणि-धम्मेल्लुवेह्ल-कुसुम-कय-सोह ! ।
जय दुरिय-जलण-जलहर ! जय संति-जिणिंद ! सुर-नमिय ! ॥ १६
जय तुलिय-कप्पपायव-चिंतामणि-कामधेणु-माहप्प ! ।
जय समवसरण-भूसण ! जय कय-जय-हरिस ! जिण-कुंथु ! ॥ १७
जय रइ-अरइ-विमहण ! जय जय जर-मरण-रोग-रय-रहिय ! ।
जय राग-रोस-वज्जिय ! जय तिहुयण-पणय ! अरणाह ! ॥ १८ ११
जय विजिय-भुवण-डामर-महल्ल-जममल्ल-लद्ध-जयसद ! ।
जय तिहुयण-सरवर-रायहंस ! जय मल्लि-जिणइंद ! ॥ १९
जय वयण-किरण-वोहिय-भव-महाकुमुय-संड-निसिनाह ! ।
जय मुणि-गणहर-संथुय ! मुणिसुब्बय ! सुजय जय-नाह ! ॥ २० १२
जय पणय-पाय-पंकय ! जय जय पप्फुल्ल-पंकय-दलच्छ ! ।
जय विजिय-दुजय-घणघाइकम्म ! थु(मु)णिनमिय ! नय-चलण ! ॥ २१
जय जायवकुल-मंडण ! जय जय कंदोडु-वण्ण-संकास ! ।
जय भव-भय-निण्णासण ! जय जयसु [अ]रिट्ठवरनेमि ! ॥ २२
जय सुडिय-वियड-दढकम्म-पास ! जय जय पियंगु-संकास ! ।
जय वत्तीस-सुराहिव-कय-मज्जण ! जयसु जिण-पास ! ॥ २३ १३
जय जंबूणय-विब्भम ! जय जय तिसलाए वड्डियाणंद ! ।
जय जय विजिय-परीसह ! जय तिहुयण-नाह ! जिण-वीर ! ॥ २४
इय जिणवरिंद-जयसद-कुसुममालं धरेइ जो कंठे ।
विमलगुणं सो पावइ सासय-सोक्खं सया मोक्खं ॥ १४ ३०

दिट्ठाणि य तत्थ अचंत-मणहराणि वेमाणिय-तियस-मिहुणयाणि सुमिणम्मि वि
मणुयाण दुल्लहाणि । तओ भणिओ साहुणा - 'किमणुहरंति एयाओ सुर-कामिणीओ
सुंदरीए ?' । तेण भणियं - 'भयवं ! एयाण पुरओ सुंदरी मक्कड्डी(डी) न पुज्जइ' ति ।
अवि य -

सो सुंदरी-विरत्तो इच्छइ रमणीउ दिव-रूवाओ ।

गुणवंतयम्मि दिट्ठे कस्स मणो ठाइ इयरम्मि ? ॥

‘भयवं ! कहं पुण एताउ पाविजंति ?’ । साहुणा भणियं—‘मुणि-धम्ममेणं नेवाणं
पि पाविजइ, का गणणा एयासु ?’ त्ति । अवि य—

मुणि-धम्माओ विसिट्ठो फलमिह मोक्खो जिणेहिं पणत्तो ।

सुर-नर-सुहाइं अणुसंगियाइं इह किसि-पलालं व ॥

तओ पाविओ नासिकपुरं तक्कालाणुरूव-निवत्तियासेस-कायवो पवइओ सुंदरीनंदो ।
परिपालिय-जहट्टिय-सामण्णो गओ देवलोगम्मि । मुणियाणंतर-भव-वुत्तंतो निवत्तिय-
तियस-कायवो सुरसुंदरीहिं सह भोगे भुंजिउं पयत्तो त्ति । उवणओ कायवो ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

सुंदरिनंदस्स फुडं निसुणंतो लहउ निवाणं ॥

सुंदरीनंद-क्खाणयं ‘समत्तं ॥

दो नर-पसुणो वंचइ जुवई एक्केण चैव रुणेण ।

आगमणेणं पइणो गमणेण तहा अणाडस्स ॥ ७८

[द्वौ नर-पशू वञ्चयति युवतिरेकेन चैव रुदितेन ।

आगमनेन च पत्युर्गमनेन तथाऽनाट(जार)स्य ॥ ७८]

अनाटः परपुरुषः । शेषं स्पष्टम् । कथं चैतत् ?

— [१०४. स्त्री-चरित्र-कथा] —

कुसुमपुरं । धणवाहो सत्थवाह-पुत्तो । बंधुमई से भारिया । तीए य सह जीयलोग-
सुहमणुहवंतस्स समइकंतो कोइ कालो । अणया विवोहिय-रइनाहे संपत्ते वसंते
वारिजंतो वि वयंसाइएहिं पयट्ठो सत्थाह-सुओ देसंतरं संववहार-वडियाए । अण-
दियहम्मि उज्झिऊण माणं भणिओ बंधुमईए त्ति—

‘तइ वच्चंते पिययम ! वच्चइ सव्वं पि मज्झ तणु-सोक्खं ।

जइ नीय-सीसं दट्ठुं वच्चसि को तं निवारेइ ? ॥’

एवं भणिओ अमुणिऊण से वंक्क-भणियं पयट्ठो एसो । अण-दियहम्मि अत्थमिए
दिणनाहे, मउलिएसु पंके(कए)सु, विसट्ठेसु कुसुमायरेसु, पइ(य)ट्ठे दइया-यणे, दिण्णेसु
संज्ञा-पईवेसु, आणंदिएसु थी-कुलेसु, हरिसियासु पुंसलीसु, गया एसा नियय-मंदिरु-
जाणे । तओ रम्मयाए काणणाईण संजाय-वम्महाए देट्ठो पंथिय-जुवाणओ । ‘पुलइओ
साणुरागं । तओ चंदमुदिसिऊण भणियमणाए त्ति—

‘तणुय-तणु ! अथिर-दंसण ! नयणाणंदयर ! कहं व दिट्ठो सि ।

पंथिय ! घरणि वसु अहं न वससि ‘अब्भत्थिय ! नमो तं(ते) ॥’

मुणिय-भावत्थेण य भणियमणेणं ति -

“नयणाणंदो चंदो जो सुंदरि ! पणमिओ तए कह वि ।
सो होइ तुज्ज वरओ थिर-निवसंतो किमच्छेरं ? ॥”

मुणिय-मण-विज्जा(यप्पा)ए य नीओ नियय-मंदिरं । एवं च ताण ससंकं विसयसुह-
मणुहवंताण समइकंतो कोइ कालो । अण्ण-दियहम्मि दिट्ठो तरुण-जुवाणओ व(न)चंतो ।
चलसहावत्तणओ य इत्थियाणं पट्टविया तम्मि साणुरागा दिट्ठी दूइया । नच्चण-विरामे
आगओ तीए णुमग्गेणं । दिण्णमासणं, पक्खालिया चलणा, गहिया हत्थे, एत्थंतरम्मि
पत्तो पढम-जारो । इरिसं च भणियमणेण - ‘किमेयं ?’ । अभेण्ण-मुह-रागाए भणियं बंधु-
मईए - ‘धणवाहागमण-वद्दावणय-निमित्तं कडयं हत्थाओ गिण्हउमिच्छइ’ । अण्ण-दि-
यहम्मि कय-विलियं दट्ठूण सरोसं भणियमणेण - ‘आ पापे ! किमेयं ?’ । सहिए भणिअं - ॥

“मह पुरउ च्चिय डक्का पंकयमाया(मग्घा)इरीए भमरेण ।

अहरं पलोइऊणं बालय ! मा रूससु इमीए ॥”

इय एवंविह-असमंजसाणि दट्ठूण तीए सो विरओ निय-गेहं पट्टविओ । सावि गया
तेण सह, पंथे य रच्छोह-मित्ताओ य नियय-भत्तारं आगच्छंतं दट्ठूण भणिओ अणाडो
रोविरीए - ‘वच्चसु इण्हि’ । गओ एसो । दिट्ठा भत्तुणा वि कलुणं रुवंती, पुच्छिया ॥
तेण - ‘किमेयं ?’ । तीए भणियं - ‘तुहागमणं सुच्चा सम्मुहमुवागया, तीए तुह
दंसणेण आणंद-वाह-पूरो जाओ’ । तओ तीए दो वि [रोविं] तीए इक्केण रुणेणं
तोसिय ति । अओ एयासु विरमियवं ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण अ(इ)त्थि-पुरिसाण ।

चरियं जो सुणइ नरो सो विरमइ पाव-जुवईसु ॥

पर-कज्ज-करण-निरया महाणुभावा चयंति निय-कज्जं ।

असिवोवसमिं भेरिं पत्थंतो वासुदेवो व ॥ ७९

[परकार्यकरणनिरता महानुभावास्त्यजन्ति निजकार्यम् ।

अशिवोपशमां भेरीं प्रार्थयन् वासुदेववत् ॥ ७९]

— [१०५. परोपकारे कृष्णवासुदेव-कथा] —

सुरङ्गाए बारवई नयरि १ ति -

जा कण्ह-हलहराणं कजे तियसेहिं रयण-निम्मविया ।

महि-महिलाए चूडामणि व को वन्निउं तरइ ? ॥

तीए य दसारकुल-नहयल-मियंका बलदेव-वासुदेवराइणो । वासुदेवस्स य गोसी-
सचंदणमईओ देवयाहिट्ठियाओ चत्तारि भेरीओ; तं जहा - संगामभेरी, कोमुईभेरी, ॥

उच्चय(च्छव)मेरी, असिवोवसममेरी । का पुण एताण उप्पत्ती ? - सोहम्मे कप्पे
अणेग-देव-परिवुडेण भणियं सक्केणं ति । अवि य -

“अरहंत-चक्कि-हलहर-केसव-नरनाह-पुंगवा दोसं ।

न लयंति परस्सेए जुज्झंति न अहम-जुज्झेणं ॥”

५ तओ इममसदहंतेण भणियमेणेण देवेण । अवि य -

सुंदरमियरं रुद्धा कुणंति इयरं पि सुंदरं तुद्धा ।

कलिकाल-पिसुण-सरिसा अबो ! सग्गे वि सुरनाहा ॥

कलिकाल-पिसुण-सरिसो होसि तुमं मूढ ! न उण तियसिंदो ।

किं वा वि पलत्तेणं ? सच्चे गंतुं परिकखाहि ॥

१० आगओ सो परिकख-कजेणं । इओ य समोसरिओ अरिट्ठनेमी । अंतराले विउच्चियं
अच्चंत-दुहंसणं दुरहिगंधिं किमि-कुलाउलं सुणय-मडयं । पयड्डो स-बलो वंदणत्थं
कण्हो । तस्स गंधेण नियत्तो सबो वि लोगो । वासुदेव-पुच्छिएण य भणियमणेण -
‘मंडल-गंधेण न तीरणं गंतुं’ । भाविय-जहट्टिय-पोग्गल-परिणामो पयड्डो हरी तेणं
चिय मग्गेण । दट्ठण य मंडलं भणियमणेणं ति -

१५ सामे मंडल-वयणे दसणा रेहंति संगया धवला ।

मित्त व बलाप(य)-समा अहवा नव-पाउस-घणम्मि ॥

तओ चित्तिं देवेण - ‘न ताव दोस-ग्गाही’ । कमेण य पत्तो समोसरणं हरी ।
वंदिओ तित्थयरो सह गणहराईहिं । भगवया वि पत्थुया धम्मकहा, तयावसाणे य
गया देवाइणो नियय-ठाणेसु । एत्थंतरम्मि हरियं आसरयणं देवेण । कओ कलयलो
२० वंदुरावालएण । सन्नद्ध-वद्ध-कवया निग्गया कुमारा । गयणारूढेण य विजिया सुरेण ।
मुणिय-वुत्तंतो निग्गओ सह नरिंदेहिं वासुदेवो । भणिओ सुरो - ‘कीस तुरयरयणं
हरसि ?’ । देवेण भणियं - ‘जुज्झउं नियत्तेसु’ । हरिणा भणियं - ‘सुंदरं संलत्तं’ ।
नवरमवयरिऊण आरुहसु गइंद-तुरंगमाईसु । देवेण भणियमलमेतेन । हरिणा भणियं -
‘बाहु-मुट्ठि-दंड-खग्गाइएहिं जुज्झामो’ ति ।

२५ जं जं जंपइ कण्हो तं तं जुद्धं निसेधए देवो ।

पच्छा सुरेण भणियं जुज्झामो पो(वो)द-जुज्झेण ॥

विजिओ म्हि अहं तुमए न नीय-जुद्धेण इत्थ जुज्झामि ।

हरिणा भणिओ ताहे सब्भावं साहए तियसो ॥

“धण्णो सि तुमं केसव ! जं सग्ग-गएण तियसनाहेण ।

३० अणलिय-गुणेहिं थुवसि समत्थ(त्त)-देवाण मज्झम्मि ॥”

तुद्धेण भणिओ सुरेण - ‘वरं वरेसु’ । हरिणा भणियं - ‘किं तुह दंसणाओ वि अण्णो
वरो ?’ । देवेण भणियं - ‘तहा वि मम निव्वुइ-निमित्तं किंचि पत्थेसु’ । तओ नियय-
कजमगणिऊण भणिओ देवो - ‘लोगाणमसिवोवसमिं मेरिं देसु’ ति । अपि च -

“किं चन्द्रेण महोदधेरुपकृतं दूरेऽपि सन्तिष्ठता ?
 वृद्धौ (द्वे) येन विवर्धते व्रजति च क्षीणे क्षयं सागरः ।
 अ(आ !) ज्ञातं परकार्यनिश्चितधियां कोऽपि स्वभावः सतां
 स्वैरङ्गैरपि येन याति तनुतां दृष्ट्वा परं दुःखितम् ॥”

दाऊण भेरिं गओ देवो । ठविओ से आरक्खिओ । छण्हं मासाणं वाइच्छ(अ)इ, सव्व-वाहीओ उवसमंति, अण्णाओ य छम्मासे ण भवंति । अण्णया वाइया भेरी । आगओ जराभिभूओ गामंतराओ वाणियओ । दीणार-लक्ख-पयाणेण य गहिया ओ(चउ)रंगुलिया खंडरिया । लोहाणुगएण य कंथीकया भेरी । न सद्दो पुरिमा-वूरेइ, वित्थरियाओ वाहीओ । निरूविया भेरी, जाव कंथीकया । तओ वावाइऊण य आरक्खियमट्टमभत्तेणाराहियेण सुरेण दिण्णा अण्णा भेरी । अण्णो ठइओ आरक्खिओ ॥
 त्ति । उवणओ कायवो त्ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

कण्हस्स जो निसामइ सो पावइ परम-कल्लाणं ॥

कण्ह-क्खाणयं समत्तं ॥

रागानल-पज्जलिओ कज्जाकज्जं न पेच्छए पुरिसो ।

सागरचंदो व जए कमलामेलाए संबंधे ॥ ८०

[रागानलेन प्रज्वलितः कार्याकार्यं न प्रेक्षते पुरुषः ।

सागरचन्द्रवत् जगति कमलामेलायाः सम्बन्धे ॥ ८०]

—[१०६. रागे सागरचन्द्र-कमलामेला-सम्बन्धः]—

जहा बारवईए सागरचंदो राय-सुओ । अण्णो नहसेणो । कमलामेला य राय-
 सुया । सा नहसेणस्स दिण्णा । तेण य नारओ न बहु-मण्णिओ, सो तीए पुरओ
 निंदिओ । सागरचंदेण बहु-मण्णिओ, सो पसंसिओ । तस्स य पुरओ पसंसिया कमला-
 मेला । तीए पुरत्तो सबं चिय कमलामेलं मण्णइ त्ति । तओ केलीए संबेण ड्रियाणि
 लोयणाणि । ‘किं कमलामेला ! आगता तुमं ?’ ति । तेण भणियं—‘कमलामेलो हं’ ।
 सागरचंदेण भणियं—‘सच्च-पइण्णो हवेज्जसु’ ति । तओ पज्जुण्णार्इ-कुमारेहिं पण्णत्ती-
 सामत्थेण हरिऊण दारियं परिणाविओ सागरचंदो उज्जाणे । मुणिय-वुत्तंतेण सिद्धं
 नहसेणेण हरिणो । निग्गओ स-सिण्णो । लग्गमाओहणं कुमाराण केलीए, हरिणो सब्भा-
 वेण । मुणिय-वुत्तंतेण य खमाविओ नहसेणो विण्हुण त्ति । तहा सवित्थरं उवएसमा-
ला-विवरणे भणियं ति ।

सागरचंद-क्खाणयं समत्तं ॥

नीसेस-गुणाहारं नरनाहं निज-पइं पि मौत्तूण ।

गेण्हइ पंगुं सुकुमालिय व मयणाउरा नारी ॥ ८१

[निःशेषगुणाधारं नरनाथं निजपतिमपि मुक्त्वा ।

गृह्णाति पङ्कं सुकुमारिकेव मदनातुरा नारी ॥ ८१]

—[१०७. मदनातुरतायां सुकुमारिका-कथा]—

वसंतउरे नयरे जियसत्तू राया । सवंतेउर-पहाणा सुकुमालियाहिहाणा वल्लहा
देवी । तीए वि रूव-लावण-सोहगार्इ-अक्खित्तो न पेच्छए सेस-रमणीओ । मंतीहिं
मण्णमाणो वि न निरूवेइ रज्ज-कज्जाणि । 'वसण' त्ति जाणिऊण चलिया सेस-राइणो ।
मुणिय-वुत्तंतेण य भणिओ मंति-मंडलेण — 'देव ! चलियाणि पर-वलाणि, ता संजु(ज)त्ति
करावेसु' । पुणरुत्तं भणिओ वि जाहे न करेइ वयणं, तओ पाइऊण महरं तीए सह
पसुत्तो पक्खित्तो अडवीए । ठविओ से सुओ रजे । लद्ध-चैयणेण य मुणियमणेणं ति ।
अवि य —

“वसणम्मि अणुव्विरगा विहवम्मि अगव्विया भये धीरा ।

होति अभिण्ण-सहावा समम्मि विसमम्मि य समत्था ॥”

भावेतो पट्टिओ तीए सह वसिमाभिमुहं । थेव-वेलाए न तरए गंतुं सुकुमालिया ।
तेण भणियमेत्थ रुक्ख-छाहीए चिट्ठसु, जाव पाणियमाणेसि । जलाभावाओ य मुत्तूण
था(वा)हारेरिसं भरिओ रुहिरस्स पुडओ, पक्खित्ता ओसही । 'कलुसमुदयं, अच्छीणि
ठविऊण पियसु' । जहाएण्डं पाइऊण पयड्डो । पुणो वि थेव-वेलाए — 'न तरामि लुहाए
गंतुं' । तओ ऊरु-मंसाणि छेत्तूण दवग्गीए पइऊण दिण्णाणि । संरोहणि-मूलिया-
संरोहिय-सरीरो पयड्डो तीए सह । पत्ताणि एगम्मि नगरे । विक्किणिऊणाहरणाणि
समाढत्तं वणिजं(जं) । एवं चिट्ठंताण समइकंतो कोइ कालो । अण्ण-दियहम्मि भणिय-
मणाए — 'न सकुणोमि एगागी चिट्ठिउं, विइज्जइं(यं) देसु' । वीहीसो उवगओ, निरवाउ
त्ति काउं दिण्णो पंगुलओ । तेण य हसिय-गीय-सवियार-जंपिएहिं आवज्जियं चित्तं,
निवेसिओ दइय-सहो, अचंताणुराग-रत्ता एय-पंगुम्मि । राइणो छिदाणि मग्गइ ।
अण्णया वसंतूसवे गया उज्जाणं । महु-मज्ज-पराग(य)त्तो पवाहिओ राया गंगा-जले ।
उच्छलिओ एगत्थ नगरे । सुमिणमिव मन्नंतो पसुत्तो असोगतरु-च्छायाए । तहाविह-
मवियवयाए य मओ तत्थ अपुत्तो राया । अहिवासियाणि पंच दिवाणि । कओ सो
विय राया । अहिसित्तो सामंतेहिं । अपि च —

“भग्नशस्य करण्डपिण्डिततनोर्मानेन्द्रियस्य क्षुधा

कृत्वाऽऽखुर्विवरं स्वयं निपतितो नक्तं मुखे भोगिनः ।

तृप्तस्तपिशितेन सत्वरमसौ तेनैव यातः पथा

स्वस्थास्तिष्ठत दैवमेव हि नृणां वृद्धौ क्षये चाकुलम् ॥”

सुकुमारिया वि पूरण-मणोरहांए दवं तेण सह खाइऊण पच्छा तं चैव घेतुं घरे घरे
गायंती भमइ । पुच्छिया य भणइ — 'एरिसो गुरुहिं दिण्णो भंत्तारो'त्ति । एवं च पाव-

फलमणुहवन्ती गामागराइसु भमन्ती पत्ता नरिंद-पुरं । जम(व)णियंतरिया य राइणो
पुरओ गाइउं पयत्ता । सुणिच्छेण य पुच्छिया राइणा - 'किमेस पंगू ?' । तीए भणियं -
'गुरुहिं दिन्नो भत्तारो, तमणुपालेमि पय(इ)व्वया होंती' । तओ भणियं राइण ति -

“बाहुभ्यां शोणितं पीतमूरुमांसं च भक्षितम् ।
गङ्गायां वाहितो भर्ता साधु साधु पतिव्रते ! ॥”

तओ समाइट्ठाणि निविसयाणि ।

उवणओ कायवो । फासंदियए वि उवणओ कायवो ति ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

सुकुमालियाए पुरिसो निमुणंतो जाव(उ) वेरगं ॥

शेषेन्द्रियाण्यधिकृत्याह -

सोइंदिय-घाणेंदिय-जिब्भंदिय-परवसा खयं जंति ।

जह भद्दा रायसुओ सोदासो जह य नरनाहो ॥ ८२

[श्रोत्रेन्द्रिय-घ्राणेन्द्रिय-जिह्वेन्द्रिय-परवशाः क्षयं यान्ति ।

यथा भद्रा राजसुतः सोदासो यथा च नरनाथः ॥ ८२]

भावार्थस्तु त्रिभ्यः कथानकेभ्योऽवसेयः । तानि चामूनि -

— [१०८. श्रोत्रेन्द्रिये भद्रा-कथा] —

वसंतउरे नयरे सत्थवाह-महिला भद्दा नाम पउत्थवइया । पुप्फसालो य गंधविओ
अच्चंत-विरूवो, गेएण पुणो किन्नरो । तेण य निय-विण्णाणेणावज्जिओ नगर-लोगो ।
भद्दा-दासीओ य कारणंतर-पड्डियाओ तस्स सहायण्णण-खित्त-चित्ताओ चिरकालस्स
पत्ताओ । अंवाडियाहिं भणियमेयाहिं - 'सामिणि ! मा कुप्पसु कालाइकमे कारणेण,
जमजमम्हेहिं सुयं तं पसूणं पि लोहं जणेइ, किं पुण सयण्ण-विण्णाणं ?' । संजाय-
कोउयाए भणियं भद्दाए - 'जइ एवं ता दंसेह एयं' । अण्ण-दियहम्मि नगरदेवयाए
महूसवे पयट्ठा भद्दा सह चेडीहिं । पूइया देवया । गंधविओ य गाइऊण पसुत्तो अंगणे
दरिसिओ चेडीहिं । तओ तं पुलइऊण निदूयं भद्दाए । एत्थंतरम्मि विबुद्धो एसो ।
कहियं पासवत्तिय-नरेहिं सत्थवाह-महिलाए तं निंदियं । संजाय-मच्छरेण य विरइया
सत्थवाह-कहा । किं च लेहाइसु लिहियं ति -

“जाणामि तुज्झ विरहे दिप्पंत-हुयासणं पवज्जामि ।

मा हियय-पंजरत्था तुमं पि डज्झिहिसि वीहेमि ॥

वायाए किं व(च) भण्णउ ? कित्तियमेत्तं व(च) लिक्खए लेहे ? ।

तुह विरहे जं दुक्खं तस्स तुमं चेव गहियत्था ॥

मम विरहानल-तवियं देहमिमं सुयणु ! संगम-जलेण ।

उण्हविऊण समत्था मुत्तूण तुमं कओ अण्णा ? ॥”

अण्ण-दियहम्मि भणाविया भदा - 'सारवेसु घरं, ठवेसु मंगलकलसे, बंधसु वंदण-माला' । राईए य सत्तमभूमिय-पासाओवरि पसुत्ताए पढिया सद्धा वि भत्तुणो कहा । जाव इमा गाहा -

कय-मंगलोवयारो एसो दारेण पवेसए नाहो ।

सहसा अब्भुट्ठेती पढिया पत्ता य जम-गेहं ॥

उक्तं च - "काम-शोक-भयोन्माद-वैर-स्वप्नाद्युपप्लुताः ।

अभूतानपि पश्यन्ति पुरतोऽवस्थितानिव ॥"

"तीरात् तीरमुपैति रौति करुणं चिन्तां समालम्बते

किञ्चिद् ध्यायति निश्चलेन मनसा योगीव युक्तेक्षणः ।

स्वां छायामवलोक्य कूजति पुनः कान्तेति 'मुग्धः खगो

धन्यास्ते भुवि ये निवृत्त-मदना धिगू दुःखिताः कामिनः ॥"

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

भदाए निसुणिंतो वेरगं पावइ मणूसो ॥

— [१०९. घ्राणेन्द्रिये राजकुमार-कथा] —

वसंतउरे नयरे गंध-प्पिओ कुमारो । सो य घड-णावाए रमतो सवकि जणणीए पउत्त-विस-संजोइय-गंध-जिघणाओ मओ त्ति ।

— [११०. जिह्वेन्द्रिये सोदास-कथा] —

सोमणसे नगरे सोदासो राया । भोयण-वेलाए अवहरियमामिसं बिरालेण । अवसरेण न पत्तं मंसं सूवयारेण । तओ डिंभं वावाइऊण सुसंभियं दिण्णं । 'अहो ! न एयारिसं मए कया वि भुत्त-पुव्वं' । विइय-वासरे परिविड्ढं सामण्णमामिसं । तओ भणियं राइणा - 'जारिसं कळे परिविड्ढं, तारिसमणुदिणं दायव्वं' । दिण्णाभएण पिसुणिए सबभावे अणुदिणं माणुस-मंसं भुंजिउं पयत्तो । मुणिय-वुत्तंतेण य वारिओ मंति-मंडलेण, अट्ठायंतो य पक्खित्तो अडवीए । ठइओ से पुत्तो रज्जे । सो य तत्थ अणुदिणं माणुसाणि वावायंतो चिट्ठइ । अण्णया तेण पएसेण सत्थेण सह मुणिणो वच्चंता ठिया तत्थ काउस्सग्गेण । आगओ एसो । तव-सत्तीए य न उग्गह-ब्भंतरे पविसइ । कया धम्मकहा । वेरग-मग्गावडिओ नियत्तो एयाउ दुव्वसियाउ त्ति । उवणओ कायव्वो ।

सोदास-क्खाणयं समत्तं ॥

चर्किखदिय-क्खाणयं [१११] पुव्वुत्तं जहा माहुरवाणिण धारिणी दिट्ठा, जहा अ विहियं ति ।

एवं पञ्चापीन्द्रियाणि अनिरुद्धानि दुःखाय भवन्ति; अतस्तानि शासनीयानि ।

उत्पत्तियाइ-चउविह-बुद्धि-समेया हवन्ति सुय-जोग्गा ।

भरहाभयाइणो विव (इह) दिट्ठंता आगम-पसिद्धा ॥ ८३

[औत्पत्तिक्यादिचतुर्विधबुद्धिसमेता भवन्ति श्रुतयोग्याः ।

भरताभयादय इव (ह) दृष्टान्ता आगम-प्रसिद्धाः ॥ ८३]

“पुव्वमदिट्ठमसुयमवेइय-तक्खण-विबु(सु)द्ध-गहियत्था ।

अवाहि(ह)य-फल-जोगा बुद्धी उत्पत्तिया नाम ॥

भरह-सिल-पणिय-रुक्खे खुड्डग-पड-सरड-काय-उच्चारे ।

गय-वयण-गोल-खंभे खुड्डग-मग्गित्थि-पय(इ)-पुत्ते ॥

[भरह-सिल-मिँढ-कुक्कुड-वालुअ-हत्थी अगड-वणसंडे ।

पायस-अइआ-पत्ते खाडहिला पंच पिअरो अ ॥]

महुसित्थ-मुदियंके य नाणए भिक्खु-चेडग-निहाणे ।

सिक्खायं(इ) अत्थसत्थे इच्छाय(इ) महं सयसहस्से ॥”

— [११२-१४०. औत्पत्तिकीबुद्धौ रोहकादि-कथाः] —

उज्जेणीए आसण्णे नडगामो । तत्थेगस्स नडस्स भज्जा मया । तस्स सुओ रोहय-
नामो खुड्डओ । पिउणा अण्णा परिणीया । सा रोहयस्स न सुडु वड्डइ । तेण भणिया — 15
‘जइ ताएण कज्जं, ता मम (संमं) वड्डसु’ । तीए भणियं — ‘किं तुमं रुढो काहिस्सि’ ति ? ।

अपि च — “यस्मिन् रुढे भयं नास्ति तुष्टे नैव धनागमः ।

निग्रहानुग्रहौ न स्तः स रुष्टः किं करिष्यति ? ॥”

तेण राईए पिया भणियो — ‘एस पुरिसो’ ति । एवं सुणिऊण सो चित्तेइ — ‘अवो !
पर-पुरिसासत्ता एसा’ । न तीए सह आलवेइ ति । तओ तीए रोहय’-विलसियं नाऊण 20
भणियो — ‘पुत्तय ! सुडु वड्डीहामि’ ति । तओ तेण भणियो पिया पुणो वि — ‘पुरिसो
पुरिसो’ ति । ‘कत्थ सो ?’ पुच्छिण्ण नियय-छाया दाविया । ‘अहो ! जारिसो इमो
पुरिसो, सो वि एयारिसो’ ति वेलिओ साणुरागो महिलाए जाओ ॥ अण्णया पिउणा
सह उज्जेणीयं गओ रोहयखुड्डओ । गहिय-धण्णा य पत्ता सिप्पानई-तीरे । तओ तत्थ
पुत्तं मोत्तूण गओ से जणओ नयरिं पम्हुट्ट-पुडयस्स । रोहएण वि तिय-चउक्काइ-सणा- 25
हा लिहिया पुलिणे नगरी । तेण पएसेण राया आगच्छंतो भणियो रोहएण — ‘भो !
अमुणिय-परमत्थं अपिसुणिओ तुरयारूढो य रायकुले पविससि ?’ । संजाय-विम्हएण य
पुच्छिओ राइणा । तेण वि जहा-विभागं दाविया नयरी । ‘को सि तुमं ?’ । तेण भणियो
(यं) भरह-सुओ ‘रोहय-नामो । बाहिरियाए वसामो ॥ राइणो य एगूणाणि पंच
मंतिसयाणि । एगं बुद्धिमंतं ताण सामियं गवेसेइ । तओ रोहय-बुद्धि-जाणणत्थं भणिया 30
तग्गाम-वासिणो नडा — ‘जा एसा महल्लिया मे सिला, तीए मंडवं करेह’ । तओ
विसण्णा सवे वि । ‘रोहओ य जणएण विणा विस-संकाए न भुंजइ । तओ रोवंतो गओ
समवाए जणय-समीवं । जणएण भणियं — ‘वच्छ ! पणट्ठा अम्हाण भोयणासा, जेण

राइणा सिलाए मंडवो कराविओ' । तेण भणियं—'एहि ताव भुंजामो, पच्छा करिस्सामो' । पुणरुत्तं च तेण भणिया गया सगेहेसु । अण्ण-दियहम्मि खणाविऊण दीह-खड्डं निवेसिया तत्थ सिला, तस्स तले ठियं सव्वं । निवेइयं राइणो । 'केण कयं ?' पुच्छिए सिद्धं—'रोहएण' ॥ तओ मँढओ पड्डविओ, भणाविया य—'एस पक्खेण एत्तिउ च्चिय 'पच्चप्पिणियवो, न दुब्बलयर्रो, न बल(लि)ओ' । रोहओ पुच्छिओ । तेण 'वरुएण सह वंधाविओ । बलं जायं पि तदंसणाओ अवेइ ॥ पुणो कुकुडो पेसिओ 'एस एकागी जुज्झावेह' । अद्दाओ पुरओ कओ, तत्थ चुणंतं पडिबिंबं दट्ठूण जुज्झिउं पयत्तो ॥ पुणरवि तिलाणमणेगाणि खारि-सहस्साणि पेसियाणि; 'तिल-माणेण य तेल्लं दायवं' । तओ आयरिस-माणेण गहिया ॥ पुणो भणाविया—'वालुया-वरत्तं पड्डवेह' । तेहिं भणियं—'सण्हा थूरा वा जारिसी कायवा, तारिसं पमाणं दंसेहि' ॥ पुणरवि जुण्णो पेसिओ करी । अण्ण-दियहं च जीयंतस्स 'पउत्ती दायवा, न मयस्स । तओ तम्मि मए विन्नत्तं राइणो—'देव ! अज्ज सो हत्थी न उट्ठेइ, न चरइ, न पियइ, न ऊससइ, न नीससइ' । राइणा भणियं—'किं मओ ?' । तेहिं भणियं—'देवो भणइ' ॥ पुणो वि भणाविया—'नियय-कूवं पड्डवेह' । तेहिं भणियं—'नागरिय-कूवियं पड्डवेसु, जेण से मग्गाणुलग्गो आगच्छइ ॥ पुणरवि भणाविया—'वणसंडं उत्तरदिसाउ दाहिणेण करेह' । तओ आवासिओ उत्तरदिसाए गामो ॥ पुणरवि भणाविया—'अग्गिणा विणा पायसं रंधेह' । अइवडखर-पलाले खीर-तंदुलेहिं सह थाली निक्खित्ता । उण्हाए य सिद्धो पायसो ति ॥ तओ सो च्चिय भणाविओ रोहओ जहा—'तए आगंतवं, नवरं न कसिण-पक्खे, न सुक्के; न दिवसओ, न राईए; न च्छायाए, न आयवेणं; न पंथेणं, न उप्पहेणं; न ण्हाएणं, न मइलेणं; न जाणारूढेणं, न पाय-चारेणं; न छत्तेणं, न आगासेणं' । तओ अंगोहलिं काऊण चक्क-मज्झभूमीए एडकयारूढो चालणी-निमि-उत्तिमंगो संज्झा-समयम्मि अमावासाए आगओ ति । साहियं राइणो—'जहा-ऽऽइद्धो आगओ रोहओ' । तत्थ सबहुमाणं पूइऊण ठविओ समासण्णे ॥ पढमजाम-वि-उट्ठेण पुच्छिओ नरवइणा—'सुत्तो ?, जग्गसि ?' । तेण भणियं—'जग्गामि' । 'किं चित्तेसि ?' । तेण भणियं—'अस्सत्थ-पत्ताणं किं दंडो महल्लो, उदाहु सिह ?' ति । राइणा भणियं—'साहेसु' । तेण भणियं—'दो वि समाणि' ॥ विइय-पहरे वि पुच्छिएण कहियं जहा—'छगलिया-लिंडियाओ वाउणा कट्ठिणाउ हवंति' ॥ तइय-पहरे विबुद्धेण पुच्छिओ—'किं चित्तेसि ?' । तेण भणियं—'खाडहिलाए जेत्तियं पुच्छं, एवइयं सरीरं; जेत्तियं पंडरं, तेत्तियं कालं' ति ॥ चउत्थ-जामे बोहिंतो वि जाहे वायं न देइ, तओ 'कंवियाए विद्धो पुच्छिओ—'जग्गसि, सुवसि वा ?' । तेण भणियं—'जग्गामि' । 'किं चित्तेसि ?' । तेण भणियं—'पंचहिं पियरेहिं तं जाओ—राइणा, वेसमणेण, चंडालेणं, रयएणं, विंछिएणं । 'कहं वियाणसि ?' । तेण भणियं—'नाएण पुहइं पालेसि जेण, तेण राय-पुत्तो । अपरिमिय-दव्व-दाणाओ वेसमण-सुओ । रोसेण चंडालो । सव्वस्स रय-हरणेणं रयगो । 'कंवियाए विंधणेणं विंछिय-जाओ' ति । निबंधेणं

जणणीए पुच्छियाए सव्वं सिद्धं । राया तुद्धो । सव्व-मंतीण सामी कओ, देसो य से दिण्णो ॥ 'तस्स सव्व-त्थामेसु उत्पत्तिया बुद्धि' त्ति । भरह-सिले त्ति गयं ।

[२]

पणिय त्ति । जहा एकेण वालुंकीओ पणामियाओ । धुत्तेण भणिओ - 'जइ सवाओ भक्खेमि, किं देसि ? । तेण भणियं - 'जो नयर-दारेण मोयगो न निग्गच्छइ' । तेण दसणेहिं डकियाओ । सो भणइ - 'न खद्धाओ' । ओयारियाओ हट्टे । लोगो भणइ - 'किमेयाहिं खद्धाहिं ?' । सो मोदगं मग्गिओ विसण्णो । जूयारेहिं बुद्धी दिण्णा - 'मोदगं पओली-दुवारे काऊण भणसु - 'निग्गच्छ भो मोयगा !' स ण निग्गच्छइ । जूआराणमुत्पत्तिया बुद्धी ।

[३]

रुक्खे त्ति । जहा मक्कडा फलाणि न देंति रुक्खेहिंतो । लेद्धहि पहया नट्ठा (देंति) । लेद्धप्पहंताण उत्पत्तिया बुद्धी ।

[४]

खुड्डगे । अभओ उदाहरणं । जहा तेण कूवाओ छाणेण विट्ठियं गहियं त्ति ।

[५]

पडे त्ति । जहा दोण्णि जुवाणया प्हाएन्ति । एगस्स दढो पडो । अण्णस्स जुण्णो । जुन्नइत्तो दढं घेत्तूण पलाणो । मग्गिओ न देइ । ववहारो जाओ । नियय-सुत्तेहिं वणाविया । तओ महिलाणं सुत्त-परिक्खाए नाऊण समप्पिया । कारणियाण उत्पत्तिया बुद्धी ।

[६]

सरडे त्ति । जहा एगस्स वणिणो विलासन्नं पुरीसं वोसिरंतस्स सरडो दुइयसरडेण सह जुज्झंतो अवाणं पुच्छेण आहणित्ता विलं पविट्ठो । 'अवो ! मम सरडो अवाणेणं पोडुं पविट्ठो' । अधिईए दुब्बलो जाओ । वेज्जस्स कहियं जहावत्तं । तओ मइ(य)-सरडं लक्खारस-समेयं छोदूण भंडए, दिन्नं से विरेयणं, दावियो सरडो । सत्थी-हूओ वाणिओ । जीविय-दाय^१ त्ति पूजिओ विज्जो बहुदवेणं त्ति । वेज्जस्स उत्पत्तिया बुद्धी ।

[७]

विइओ य सरडो । भिक्खुणा खुड्डओ पुच्छिओ - 'एस किं सीसं चालेइ ?' । सो भणइ - 'किं भिक्खु तुमं भिक्खुणी वा ?' । खुड्डगस्स उत्पत्तिया बुद्धी ।

[८]

कागे त्ति । रत्तंबरेण चेळओ पुच्छिओ - 'किं तुम्हे सव्वणु-पुत्ता ?' । चेल्लएण भणियं - 'बाढं' । तो कित्तिया एत्थ काया वसंति ?' । चिल्लएण भणियं - 'सद्धिं काय-सहस्साइं जाय वेण्णायडे परिवसंति । जइ ऊणा पवसियया अब्भहिया पाहुणा आया ॥'

खुडुगस्स उप्पत्तिया ।

[९]

विइओ । निहिम्मि दिट्ठे महिलं परिकखइ 'रहस्सारिहा न व ?' ति । 'न तए कस्स वि कहेयवं - 'मम अवाणेण पंड(डु)र-वण्णो कायो पविट्ठो' । तीए वयंसियाए सिट्ठं । परंपरेण राइणा सुयं । हकारिओ वणिओ । सबभावे सिट्ठे दिण्णो से निही । वणियस्स उप्पत्तिया ।

[१०]

तइओ । विट्ठं विक्खिरंतं दट्ठूण पुच्छिओ भ(भा)गवेण खुडुओ - 'किमेसो निरुवेइ ?' । खुडुएण भणियं - 'विण्हुं निहालेइ सब-गयत्तणओ ।
" 'जले विष्णुः स्थले विष्णुराकाशे विष्णु-माकिनि ।
विष्णुमालाकुले लोके नास्ति किञ्चिदवैष्णवम् ॥ "

खुडुयस्स उप्पत्तिया ।

[११]

उच्चारे ति । जहा एगो दिओ भज्जाए सह वच्चइ गामंतरम्मि । धुत्तम्मि अणुरत्ताए निच्छूढो भत्तारो । कारि(र)णियाण पुरओ ववहारो लग्गो । दिएण भणियं - 'ममेसा भज्जा, नवरमेयस्साणुरत्ता' । 'किं भे संवलं ?' । दिएण भणियं - 'तिल-मोयगा' । तिण्हं पि दिण्णं विरेयणं । तओ विट्ठ-निरुवणेण निच्छूढो धुत्तो । कारणियाण उप्पत्तिया ।

[१२]

गय ति । जहा वसंतउरे राया भणइ - 'जो हत्थि तोलेइ, तस्स लक्खं देमि' । एगेण नावाए हत्थि काऊणं नावा अत्थाह-जले वूढा, रेहा य कया । तओ कट्ठिऊणं नावं कट्ठ-लोहाईणि भरिऊण वूढा पुणो वि । तोलिएहिं य कट्ठाईहिं नायं परिमाणं । तस्स उप्पत्तिया बुद्धी ।

[१३]

घयणो ति । जहा एगो गायण-भंडो राइणो रहस्सिओ । तस्स पुरओ राया देविं वण्णेइ जहा निसण्ण(राम)या । भंडो भणइ - 'मा एवं भणसु, नवरं जाए वेलाए सा वाय-मोक्खं करेइ, ताए वेलाए पुप्फ-गंधे वा देइ' । एयं जाणिऊण दिंती न गहियं पुप्फं, तओ वाउ-गंधे समुच्छलिए हसियं राइणा, विलिया देवी, रुढा भंडस्स, आणत्तो निव्विसओ । तओ दीहर-वंसमुवाहणाणि भरेऊण पयट्ठो देवि-दंसणत्थं । तीए (तेण) भणियं - 'अणेगा[णि] देसंतराणि गंतवाणि, इमिणा निमित्तेण तेणोवाहणाओ गहियाउ' ति । 'मा देसंतरेसु एसो साहेस्सइ' ति लज्जंतीए धरिओ भंडो । घयणस्स उप्पत्तिया ।

[१४]

गोलय ति । जहा जउमय-गोलओ नासाए पविट्ठो । तत्थ(त्त)-सलागाए कट्ठिओ । कट्ठयंतस्स उप्पत्तिया ।

[१५]

खंभि त्ति । राइणा मंति-परिक्खणत्थं पायओ लंविओ - 'तडाग-मज्झ-द्वियं खंभं जो तड-द्विओ बंधेइ; तं मंतिं करेइ ।' तओ एगेण तडि खिल्लगं बंधिऊण परिवेढेण बद्धो । मं[ती] संवुत्तो । एयस्स उप्पत्तिया ।

[१६]

खुड्डुए त्ति । जहा परिवट्ठि(वाइ)याए पडहओ दवाविओ - 'जो जं करेइ, तमहं करेमि' । खुड्डुओ पडहयं वारिऊण राय-सभं गओ । तीए भणियं - 'कतो गिलामि ?' । खुड्डुएण साहणं दरिसियं । काइयाए पउमं दरिसियं, सा न तरइ । खुड्डुयस्स उप्पत्तिया ।

[१७]

मग्गिगत्थि त्ति । जहा मूलदेव-कंडरीएहिं पंथे वच्चंतेहिं दिट्ठो एगो जुवाणओ । तरुणमहिलाए सह वच्चंतो । तओ महिलाए अज्झोववण्णं कंडरियं नाऊण गया दो वि अग्गओ । कंडरियं वण-कुंजे ठवेऊण ठिओ मग्गम्मि मूलदेवो । भणिओ य णेण से भत्तारो - 'एयं महिलं पट्टवेसु मम महिला-पसवणत्थं' । गया सा, दिट्ठो सो कंडरीओ त्ति । अवि य -

सो तीए दिट्ठो भइउ व तेण वि सिरीव सा दिट्ठा ।

अण्णोण्ण-नेह-सारं जायं सुरयं दुवेण्हं पि ॥

'खडबइल्ल-दारओ जाओ' भणंतीए मूलदेवाउ गहियमुत्तरिज्जं । मूलदेवस्स उप्पत्तिया, विसेसं पुण महिलाए त्ति ।

[१८]

पह त्ति । जहा दोण्ह भाउगाणं एगा भज्जा । दो वि से सर(रि)स त्ति लोग-वाओ । राइणा मंती पुच्छिओ - 'किमेवमेयं ?' । मंतिणा भणियं - 'अत्थि विसेसो' । तओ भणाविया पुव-पच्छिम-गामेसु गंतूण तम्मि दिवसे आगच्छंतु ते पइणो । तओ वल्लहो पच्छिमदिसाए पेसिओ, इयरो पुवाए; जेण से जंतस्स आगच्छंतस्स य सम्मुहो सूरु । अहवा दो वि गाम-गया जरयाभिभूया पसिट्ठा । तओ पच्छिमदिस-द्वियस्स गया । मंतिस्स उप्पत्तिया ।

[१९]

पुत्त त्ति । जहा एगो वणिओ दोहिं भज्जाहिं समं रज्जंतरं गओ । तत्थेव मओ । एगाए भज्जाए लहुओ दारओ जणणीए विसेसं न याणइ । पुत्त-जणणीए दवं हवइ । 'मम एसो दारओ' विइयाइ भणइ ममं ति । तओ मंतिणा दोन्नि दव-रासीओ काऊण दारयं वेत्तूण 'छिंदेह' त्ति भणिया । ठिया तुण्हिका सवक्की । जणणीए भणियमलं मम दवेणं, मा दारयं छिंदह । तओ दिण्णं तीए दवं दारओ य । मंतिस्स उप्पत्तिया ।

[२०]

महुसित्थे त्ति । कुविंद-भारियाए धुत्तेण सह गुविले निहुवण-ठियाए महुयंडयं ददं । भत्तारो य किणितो वारिओ । गयाणि तत्थ न पेच्छइ । तओ तह चिय ठइऊण

दावियं भत्तुणो महं । तओ नायमणेण - 'नूणमसई एसा, कहमन्नहा एवंविहं सुरय-
डाणयं दावइ ?' ति । कुविंदस्स उप्पत्तिया ।

[२१]

मुद्दिय ति । जहा पुरोहिओ लोगाण नासे गिण्हइ, अप्पेइ य । तओ दमगेण
१ किलेसेण विढत्तो समप्पिओ साहस्सिओ नउलो । कालंतरेण य मग्गिओ न देइ । दमगो
वाउलीहूओ । तओ अमच्चं पंथेण वच्चंतं भणइ - 'अप्पेसु मे भो ! पुरोहिया नउलयं' ।
समुप्पण्ण-करुणेण भणिओ रायाऽमच्चेण - 'एयस्स नउलं पुरोहिओ पुव्व-गहियं न
समप्पेइ' । तओ संवच्छरायण-मास-दिवस-परियणाइ-पुव्वं पुच्छिओ सविसेसं पउत्ति-
दमगो । राइणा वि जूय-छलेण घेतूण पुरोहिया मुद्दियं पट्ठाविओ मणूसो पुरोहिय-
१० भरिया-समीवे - 'पुरोहिओ भणइ एएणाभिण्णाणेण अमुग-कालाइसु जो गहिओ
नउलगो तं समप्पेसु' । तत्तो य धितूण आगओ पुरिसो । दरिसिओ दमगस्स,
परियाणिऊण गहिओ । पुरोहियस्स वित्ती छिन्ना । जहा राइणो उप्पत्तिया ।

[२२]

अंके ति । जहा एगेण नउलगो दीणाराण भरिओ समप्पियं(ओ) । तओ मग्गिएण
११ कूडाण भरिऊण समप्पिओ । ववहारो जाओ । कारणिएहिं पुच्छिओ - 'केत्तिया
मायंति ?' । तओ नउलय-परिमाणममुणंतेण भणियं गेण्हंतए[ण] जहा - 'सहस्सं
पक्खित्ता' । ण माया । इयरेण - 'अट्ठ सयाणि' तेहिं पडिपुण्णो । तओ दवाविओ
सुंदरं दवं ति । कारणियाणमुप्पत्तिया ।

[२३]

२० नाणय-त्ति । जहा एवं चिय सबं, नवरं कालो बहवो समप्पिओ नउलयस्स ।
एते य नवा दीणारा । तओ नाऊण दवाविओ अण्णे सुंदरे । कारणियाणं उप्पत्तिया ।

[२४]

भिक्षु ति । जहा एवं चिय रत्तवडस्स य नउलगो अप्पिओ । न देइ । तेण
जूआरा ओलगिया । तेहिं भणियं - 'जाए चाराए वयं तेण सह जंपामो, ताए वेलाए
२१ मग्गेजसु' । तओ जूआरा रत्तंवर-वेसं काऊण गया । भणियं च गेहिं - 'जाव चेइयाइ
वंदिऊणागच्छामो पुव्वदेसाओ, ताव एयं सुवण्णयं ठवेसु; अण्णे य गहिय-सुवण्णा
भिक्षुणो आगमिस्संति, ताण वि ठवियवं' । एयम्मि अवसरे मग्गिओ तेण नउलओ ।
तओ तीए लोलि(ल)याए मग्गिओ अप्पिओ नउलओ ति । जूआराणमुप्पत्तिया ।

[२५]

३० चेडग-निहाणे ति । दोहिं मेत्तेहिं निही दिट्ठो 'कल्लं सुंदर-दिणे वलिदाणाइ-पुव्वयं
गिण्हिस्सामो' ति भणिऊण गया निय-गेहेसु । तओ एकेण घेतूण दवं इंगाला तत्थ
छूढा । विइय-दिवसे वि सो इंगालापूरिओ दिट्ठो । धुत्तेण भणियं - 'अओ मंद-पुण्णा
वयं, जेण दीणारा इंगाला जाया' । अहो ! वंचिओ ति इमिणा धुत्तेण विगारं अदावेंतेण
भणियं दुइएणं पि -

“न हि भवति यन्न भाव्यं भवति च भाव्यं विनाऽपि यत्नेन ।

करतल-गतमपि नश्यति यस्य तु भवितव्यता नास्ति ॥”

तओ गंतूण गेहं कओ तस्स सरिसो जक्खो । पूइऊण देइ तदुवरि मक्कडाण भत्तं,
ते य तमारुहिऊण खायंति । अण्ण-दियहम्मि निमंतिया से पुत्ता, थे(गो)विया य ।
गवेसंतस्स य सिद्धं जहा—‘ते सुया मक्कडा जाया’ । आगओ से गेहं, जक्खमवणेऊण
निवेसिओ से द्वाणम्मि । तओ किलकिलेंता आरूढा तदुवरिया मक्कडा । तेण भणिये—
‘जहा दीणारा इंगाला जाया, तहा पुत्ता वि ते मक्कडा’ । तओ दिण्णं निहिस्स अद्धं ।
उप्पत्तिया एयस्स वि ति ।

[२६]

सिक्ख ति । जहा एगो उवज्झाओ ईसर-दारए ‘अज्झावेइ । तेण बहु दवं लद्धं ।
‘गच्छंतं मारिस्सामो’ न दवं से नीणिउं देंति । अण्णया जाणावियं सयणाण । अह
च्छाणि पडिय-च्छलेण दवं नईए पडुविस्सामो, तं तुब्भे धित्तवं’ । तेण य अट्ठमि-
चउदसि-पमुहासु तिहीसु ‘एस अम्हाण आयारु’ ति भणंतेण माणाय(नीणियं) सवं
दवं । ते पच्छा अप्पणा पण्णा(ला)णा ति । एयस्स उप्पत्तिया ।

[२७]

अत्थसत्थे ति । जहा दुण्ह महिलाण एगो दारओ । नवरं देवीए भणियाओ—
‘मम सुओ भे ववहारं छिंदिस्सइ, ताव एगट्ठा खाइह’ । न पुत्त-मायाए पडिवन्नं, सा
निद्धाडिया । देवीए उप्पत्तिया ।

[२८]

इच्छाइ ति । जहा मय-वइयाए पइ-मेत्तो भणिओ । सवभावे कहिए मंतिणा
एगत्थ तुच्छं कयं दवं पच्छा अप्पणो अन्नत्थ बहुयं । सो पुच्छिओ—‘कयरं
इच्छसि ?’ । तेण बहुगमिच्छियं । मंतिणा भणियं—‘ता देसु एयं एयाए’ ति ।
मंतिस्स उप्पत्तिया ।

[२९]

सयसहस्स ति । जहा एगो धुत्तो भणइ—‘जो मं अपुवं सुणावेइ, तस्साहं
सयसहस्स-मोहं खोरयं देमि’ । सिद्धपुत्तेण भणियं—

“तुज्झ पिया मम पिउणो घारेइ अण्णूणं सयसहस्सं ।

जइ सुय-पुवं दिज्जउ अह न सुयं खोरयं देसु ॥”

सिद्धपुत्तस्स उप्पत्तिया ।

इय एवमाई बहवो दिद्धंता आगमाणुसारेण साहेज्ज जहाऽवसरं भविमाण बोहणट्ठाए ।

भरहाइ-चरियं भणियं ।

अण्णासत्ता महिला घर-सारं पुत्तयं च भत्तारं ।

नासेइ कट्ठ-जाया वज्ज व निरंकुसा पावा ॥ ८४

[अन्यासत्ता महिला गृहसारं पुत्रकं च भर्तारम् ।

नाशयति काष्ठ-जाया वज्रेव निरङ्कुशा पापा ॥ ८४]

कथमिदम् ? -

— [१४१. दुष्टस्त्रियां वज्जा-कथा] —

वसंतउरे नयरे कट्ठो सेट्ठी । वज्जा से भारिया । आवन्न-सत्ता पसया दारयं । जाओ अट्ठवारसिओ । तओ 'महिला पुत्तो सुही होउ' ति भावंतो णेगंतियमरुयं सप्पच्छो एए मोत्तूण गओ देसंतरं दव-निमित्तं सेट्ठी । आलवणाईहिं नट्टिया मरुगस्स ति ।

१० "जत्थ तरुणो महल्लो तरुणी-मज्झमि तत्थ किं सीलं ? ।

'पुट्ठो चिय विडालो रसोरुओ मंडलो अहमो ॥'

तस्स य तिण्णि रयणाणि कुकुडो केणइल्लो मयणसंलागा य । सा य तं मरुयं पविसंतं से(स)वइ । मुणिया हियएण वारिया सुएण स ति -

१५ "गुण-दोसे णावेक्खइ जो रत्तो होइ जम्मि वत्थुम्मि ।

जो अण्णियाए दइओ अहवा सो अम्ह वप्पो ति ॥'

२० पुणरुत्तं च कलहंती वावाइया मयणसंलाया । सुयं च जालंतरिएण मरुएण भिक्खा-गय-मुणि-जुवलं परोप्परं सणियमुल्लवंतं - 'जो एयस्स कुकुडयस्स सीसं खाइस्सइ, सो ज्झत्ति राया भविस्सइ' । तओ वंभणेण भणिया वज्जा - 'कुकुडस्स मंसं पया(सा)हेसु' । तीए भणियं - 'पुत्त-सरिच्छो एसो, अण्णं ते मंसं देमि' । तेण भणियं - 'किमेत्थ बहुणा ?, इमस्स मंसं देसु' ति । तओ मारिऊण पसाहियं से मंसं । जाव भट्ठो आगच्छइ ण्हाइऊण, ताव लेहसालाए पत्तो [पुत्तो] छुहालुओ 'दाएउ भत्तं' मग्गंतो । तओ खाविऊण कुकुडय-सीसं पट्टविओ । आगओ मरुओ । परिचिट्ठं सीस-रहियं मंसं । 'कत्थ सीसं ?' ति पुच्छियाए तीए भणियं - 'पुत्तस्स दिण्णं' । तेण भणियं - 'हा ! दुट्ठु कयं, सीस-कएण मए मारिओ, तं च तए पुत्तस्स दिण्णं; ता जइ तं चिय पुत्तं मारिऊण देसि, तओ ते हं पुरिसो' । तीए भणियं - 'मा एवं भणसु, परिचत्तो एस मग्गो चिलातेहिं पि' । तेण भणियं - 'किमेत्थ बहु पलत्तेण ?; जइ मए कज्जं, ता ज्झत्ति पुत्तं मारिऊण देसु' । 'एवं' ति पडिवण्णे थणधाई दारयं घेतूण मुणि[य]-वुत्तंता पलाणा, क्रमेण यं पत्ता देसंतरं । अपुत्त-नरिंद-मरणं पंचदिवाहि-वासणेण सो चिय दारओ राया जाओ ति ।

२५ "येन यथा भवितव्यं न तद् भवति अन्यथा ।

नीयते तेन मार्गेण स्वयं वा तत्र गच्छति ॥'

कालंतरेण पत्तो कट्ठसेट्ठी । पण्डु-सोहं मसाण-सरिसं मंदिरं निएऊण पुच्छिया वज्जा जाहे पञ्चुत्तरं न देइ, तओ पुच्छिओ कीरो । तेण भणियं - 'ताय ! पंजराओ

मुचसु' । तहा कए सिद्धं सव्वं । अब्बो ! जाण कए एत्थियाण किलेसो किज्जइ, ताण एयारिसं चेद्धियं ति । तओ तहारूवाणं थेराणं अंते पवइओ । विहरंतो य तहाविह-
भवियव्वयाए पत्तो तत्थ, जत्थ सो सुओ राया जाओ । भिक्खं भंमंतो य पविट्ठो
पुंवावासिय-वज्जाए घरं । नाऊण य दिन्नं मंडएहिं सह सुवण्णयं । नीहरंतो य साहुम्मि
कओ कलयलो - 'एस चोरु' ति । दिद्धं सुवण्णयं । नीओ नरिंद-समीवे । पच्चभि-
ण्णाओ थणधाईए, रोईऊण साहिया पउत्ती राइणो । तेण वि पणमिओ भाव-सारं ।
वज्जा वि आणत्ता निव्विसया । कओ तत्थ वासारत्तो । कओ राया सावगो,
सेस-लोगो य । गच्छंतस्स य वासारत्तय-समत्तीए भंणाविया परिभट्ठिया धिज्जाईएहिं
जहा - 'मम पोहं काऊण मा वच्चसु' । तीए एवं लवंतीए वि 'पवयणस्स उण्णइ
भवउ' ति मण्णमाणेण भणियमाणेण ति - 'जइ मए कयं, काल-कमेण जोणीए १०
नीहरउ; जइ अत्तेण तो ज्झत्ति' । तओ पुट्ठं फोट्ठं । जाया पवयणस्स उण्णइ ति ।

॥ वज्जा-कहाणयं समत्तं ॥

विणय-रहिओ न ठाणं पावइ जह निंबओ पुणो लहइ ।

विणयाहितो पुरिसो दिट्ठंतो निंबओ चेव ॥ ८५

15

[विनयरहितो न स्थानं लभते यथा निम्बकः पुनर्लभते ।

विनयवान् पुरुषो दृष्टान्तो निम्बकश्चैव ॥ ८५]

कथमिदम् ? -

— [१४२. विनये निम्बक-कथा] —

धणयपुरि-संकासाए उज्जेणीए जिणवयण-भाविय-मई अंवरिसी वंभणो, मालुगा २०
से भारिया । निंबओ सिं पुत्तो । मालुगा पंचनमोक्कार-परा पंचत्तीभूय ति ।

अपि च - "सर्वे क्षयान्ता निचयाः पतनान्ताः समुच्छ्रयाः ।

संयोगा विप्रयोगान्ता मरणान्तं हि जीवितम् ॥"

तओ अंवरिसी निंबएण सह पवइओ । सो य निंबओ पावोदयाओ काइय-भूमीए
कंटके निक्खिण्वइ, सज्झाय-पढण-समए छिक्कइ, वक्खाण-वेलाए विकहं करेइ, सब्बा २५
सव्वं सामायांरिं वितहं करेइ ति ।

'जं भणसि तं न काहं जत्तो वारेसि तत्थ वच्चामि' ।

किं ते अलिजराओ उदयं चित्तुं नयं(इं) नेमि ? ॥"

तओ भणिओ सूरी साहूहिं - 'निंबओ वा चिट्ठउ, वयं वा चिट्ठामो' । तओ नीणिओ
निंबओ । तेण य सह नीसरिओ जणओ वि । अण्ण-विहारे गया, तत्थ वि अविणी- ३०
यत्तणओ निकालिया । एवं किल उज्जेणीए पंचसु वि वसही-सएसु कत्थ वि ट्ठाणं
न लद्धं ।

अवि य — “कलहकरो डमरकरो असमाहिकरो अणेवुइकरो य ।

एसो य अप्पसत्थो परिहरियव्वो पयत्तेण ॥”

तओ उज्जाण-गयं पियरं रोयंतं दट्ठण भणियं निंबण — ‘ताय ! किमेयं ?’ ।
तेण भणिओ — ‘तुज्झ चिट्ठियणं आवया-मंदिरमहं पि संवुत्तो म्हि’ । तओ समुप्प-
न्न-पच्छायावेण भणियं निंबण — ‘ताय ! एकवारा(रं) पवेसं करेसु, जेणावणेमि ते
दुक्खं’ । तओ पुणरुत्तं भणिओ गओ से जणओ आयरिय-समीवे । तं च चेच्छय-सहियं
दट्ठण संखुद्धा सवे मुणिणो । अवरिसिणा भणिओ गुरु — ‘संपयं सामायारीए चिट्ठि-
(वट्ठि)स्सइ’ । तहा वि णेच्छंति साहुणो निंबयं । आयरिएहिं भणियं — ‘तहा वि
इकदिवसं पाहुणया संपत्ता(संता) चिट्ठंतु’ । एवं च कए जह-डियं सामायारं(रिं)
पउंजंतेण आराहिया गुरुणा सह सवे मुणिणो; जाव सवसंधो त्ति । उवणओ कायवो ।

अमुणिय-जिणिंद-वयणा संजम-कलिया वि नेय(व) उवइट्ठं ।

पडिवज्जंते सम्मं जह सीसा पूसमित्त(भूइ)स्स ॥ ८६

[अमुनि(ज्ञा)तजिनेन्द्रवचनाः संयमकलिता अपि नैवोपदिष्टम् ।

प्रतिपद्यन्ते सम्यग् यथा शिष्याः पुष्यमित्रस्य(भूतेः) ॥ ८६]

— [१४३. अज्ञाने पुष्यभूति-शिष्य-कथा] —

अत्थि भरहद्ववासे सुरनगर-विब्भमं सिववद्वणं नगरं जयलच्छि-संकेय-ट्ठाणं । सु(तु)-
डिंबगो राया । बहुसीस-परिवारो पूसभूई आयरिओ । तेण य राया सावगो कओ ।
अण्णया सुहुमं ज्ञाणं पविसिउकामेण सूरिणा वाहरिओ सण्णो बहुस्सुओ पूसमित्ता-
भिहाणो साहु । समाढत्तं एगत्थ निगुंजे ज्ञाणं । ते वंदमाणे सीसे दूराओ अवणेइ
‘मा विग्घं भविस्सइ’ । तं च ज्ञाणं महापाण-सरिसं, ऊसासा वि न सम्मं उवलक्खि-
जंति । तओ तहाविहं आयरियं दट्ठण भणियं सेस-मुणीहिं — ‘भो ! काल-गयं पि आय-
रियं न कहेसि !’ । तेण भणियं — ‘मा विग्घं करेह ज्ञाणस्स’ । तओ जाहे ऊसास-
नीसासा वि नोवलक्खिजंति । तओ गंतूण कहियं राइणो जहा — ‘काल-गयं पि आयरियं
वेयाल-साहणत्थं न एस लिंगी अम्हाण कहेइ’ । तओ आगंतूण निरुस्सासो दिट्ठो सरी
राइणा । पूसमित्तेण वारिजंता वि समाढत्ता ‘संजत्ती । ‘नूणं’ विणासिज्जइ’ त्ति मण्णमा-
णेण छित्तो पायंगुट्ठए । विबुद्धेण य भणियं गुरुणा — ‘अजं कीस ज्ञाण-वाघाओ
कओ ?’ । तेण भणियं — ‘किं न पेच्छसि एते अगीयत्थे नियय-सीसे ?’ । तओ ते
खरंटिऊण भणियं गुरुण त्ति ।

अपि च — “अज्ञानं खलु कष्टं क्रोधादिभ्योऽपि सर्वपापेभ्यः ।

अर्थं हितमहितं वा न वेत्ति येनावृतो लोकः ॥”

उवणओ कायवो ।

पूसभूइ-सीस-कहाणयं समत्तं ॥

दोसानल-पज्जलिओ इह परलोए य पावए दुक्खं ।

गंगा-नावियनंदो व धम्मरुइणो सगासाओ ॥ ८७

[दो(द्वे)षानलप्रज्वलित इह परलोके च प्राप्नोति दुःखम् ।

गङ्गा-नाविकनन्दवद् धर्मरुचेः सकाशात् ॥ ८७]

कथमिदम् ?—

— [१४४. द्वेषे नाविकनन्द-कथा] —

नावियनंदो गंगं उत्तारेइ । तत्थ य लोणेण सह नावारूढो धम्मरुई नाम साहू उत्ता-
रिओ । लोगो य मोल्लं दाऊण गओ, मुणिणो तं नत्थि । तेण सो तत्थ वालुगा-मज्जे
निरुद्धो । समइकंता भिक्खा-वेला । समुप्पण्ण-रोसेण य दिट्ठीविस-लद्धीए च्छारीकओ
नंदो । अट्ठज्झाण-दोसेण य सहाए घर-कोइलगो जाओ । धम्मरुई वि विहरमाणो १०
गहिय-पाण-भोयणो तं चिय सहमल्लीणो । दट्ठूण य मुणिं संजाय-रोसो तदुवरि कयवरं
पाडिउमाढत्तो । पुणरुत्तं निट्ठाडिओ वि जाहे न ट्ठाइ, तओ दट्ठो पुणो वि दिट्ठीए ।
तओ मयंग-तीरे उप्पण्णो हंसत्ताए । साहू वि सीयकाले भमंतो पत्तो तमुद्देसं । पयडी-
हूय-कोवो य भरिऊणमुदयस्स पक्खाओ मुणि-उवरिं वरिसिउं पयत्तो । जाहे न ठाइ,
तओ दट्ठो पुणो वि दिट्ठीए । जाओ अंजणपव्वए केसरी । साहू वि तहाविहं-भवियव- १५
याए सत्थेण सह तेण समीवेण गंतुं पयत्तो । दट्ठूण तं, मोत्तूण सत्थं पहाविओ मुणि-
णोऽभिमुहं । तत्थ वि मारिओ संतो वाणारसीए दिय-सुओ जाओ । जाओ अट्ठवारि-
सिओ । दट्ठूण य तं रिसिं अण्ण-डिंभेहिं सह धूलि-लेड्डमाइएहिं उवसगं काउमाढत्तो ।
नियत्तेसु वि डिंभेसु जाहे न सो चिट्ठइ, तओ च्छारीकओ समाणो उप्पण्णो तत्थेव
राया । सुमरिया पुव्व-भवा । तओ समुप्पण्ण-भएण मुणिणो जाणणत्थं अवलंबिया २०
एसा पण्हा—

“गंगाए नाविओ नंदो, सभाए घरकोइलो । हंसो मयंग-तीराए, सीहो अंजणपव्वए ॥

वाणारसीए बडुओ, राया तत्थेव आगओ ।”

जो एयं पण्हं पूरेइ; तस्स राया अट्ठरज्जं देइ । तओ सवे वि पूरिउमारद्धा; न
तयाणुरूवमुत्तरं जाइ । जाव विहरमाणो पत्तो नयरीए मुणी । आर[ह]ट्ठिएण भणियं— २५
‘भयवं ! पण्हं पूरेसु’ । तेण भणियं—‘पढसु’ । ‘गंगाए नाविओ नंदो’ त्ति, इच्चाइ-
भणिएण पूरिया मुणिणा—

“एतेसिं घायओ जो उ सो ते ओरे (अज्ज, एत्थेव) समागओ ॥”

गओ आरहट्ठिओ । पडिहारेण निवेइयं राइणो । पविट्ठो । पूरिए य पण्हाए मुच्छिओ
राया; समासासिओ चंदणरसाइएहिं । दिट्ठो हम्ममाणो आरहट्ठिओ तेहिं पुरिसेहिं । ते ३०
वारिऊण भणियं राइणा—‘भो ! कंहं तए पण्हत्थो नाओ ?’ तेण भणियं—‘देव ! एस
संमाणत्थो(त्तो) पव्वइएण पण्हत्थं घडंतेणाणीओ’ । राइणा भणियं—‘कत्थ सो मुणी ?’ ।

तेण भणियं—‘उज्जाणे चिड्डइ’ । तओ पट्टविया मंतिणो—‘अभय-पसाए कए आगच्छा-
मो भे वंदणत्थं’ । आगओ राया । कया धम्मकहा । जाओ सावगो । कया खामणा ।
आलोइय-निंदिय-पडिकंत-कय-जहारिह-पायच्छित्तो य सिद्धो मुणि त्ति । उवणओ
कायवो ।

नंद-क्खाणयं ‘समत्तं ॥

तव-सोसिया वि मुणिणो कोव-परा मारिऊण जंतु-गणे ।

सावेण महानरए वच्चंती(ते) करड-कुरुडु(ड) व ॥ ८८

[तपःशोषिता अपि मुनयः कोपपरा मारयित्वा जन्तुगणान् ।

शापेन महानरके व्रजन्ति करट-कुरुटाविव ॥ ८८]

कथमिदम् ?—

— [१४५. कोपे करट-कुरुट-कथा] —

वेसमणनयरि-कप्पाए कुणालाए महानयरीए नाणाविह-तव-विसेस-सोसिय-तणुणो
यासकप्पेण विहरमाणा संपत्ता सद्विवरोवज्झा(ण्णा)या दोन्नि करड-कुरुडाहिहाणा तव-
15 स्सिणो । नयर-निद्धमणासण्ण-वसहीए आवासिया । ‘मा मुणीणमुवद्वो हवउ’ त्ति
देवया निओगेण न नयरि-मज्झे वरिसइ । नागरया य निंदिउं पयत्ता । पुणरुत्तं च
हीलिज्जमाणेहिं समुप्पण्ण-कोवानलेहिं भणियमेएहिं—

‘वरिससु देव ! कुणालाए’ करडेण इमम्मि भणिए,

कुरुडेण भणियं—‘दिवसाणि दस पंच य’ ।

20 पुणो वि भणियं करडेण—‘मुट्ठि-मित्ताहिं धाराहिं’

कुरुडेण भणियं—‘जहा राई तहा दिवसं(वा)’ ॥

भणिऊण गया साकेयं । नगरी वि सजणवया पन्नरसहिं अहोरत्तेहिं पक्खित्ता
समुदंमि । ते वि तइयवरिसे* रुद्धज्झाणोवगया मरिऊण उववण्णा सत्तमपुढवीए
कालनयरे(रए) वावीससागरोवमाउणो नेरइया जाया । कुणाला-विणासकालाओ य
25 तेरसमे वरिसे महावीरस्स केवलं समुप्पण्णं । उवणओ कायवो ।

करड-कुरुड-क्खाणयं ‘समत्तं ॥

सम्ममणालोएंतो मच्छियमल्लो व वच्चइ विणासं ।

आलोएं(यं)तो सम्मं फलहीमल्लोवमो होइ ॥ ८९

[सम्यगणालोचयन् मिच्छि(मात्स्य)कमल्लवद् व्रजति विनाशम् ।

आलोचयन् सम्यग् फलहीमल्लोपमो भवति ॥ ८९]

कथमिदम् ? —

— [१४६. आलोचनानालोचने मल्लद्वय-कथा] —

कुबेरपुर-संकासाए उज्जेणीए जियसत्तू राया । सवत्थ रज्ज-विकखाओ समत्थ-मल्ल-
चूडामणी अट्टणो ने(ना)म मल्लो । इओ य सोपारए नयरे सीहगिरी राया । सो य
मल्ल-महूसवं कुणइ वरिस-वरिसं । सो(जो) य जिणइ, तस्स पडागाए सह बहु रित्थं
देइ । सो य अट्टणो तत्थ गंतूण दवेण सह जइ(य)पडागं गेण्ह[इ] । अण्णया चित्तिं
राइणा — 'ओहावणा मम एसा, जमण्ण — रज्जाओ पडागं गेण्हइ । तओ दिट्ठो मच्छिओ
वसं पियंतो । 'जोगो' ति काऊण गाहिओ निजुद्धं । पोसिओ बलकारि-दवेहिं । पत्ते य
महूसवे तरुणो ति विणिज्जिओ अट्टणो, मच्छिय-मल्लेण गहिया पडागा सह दव-साहु-
कारेण । विमण-दुम्मणो गओ अट्टणो उज्जेणि-हुत्तं । चित्तिं च गेण — अण्णं जुवाणय-
मण्णिस्सामि । वच्चतेण सुरट्ठाविसए दूरुल्लकुतिया-गाम गामो, तत्थ ट्टिएण दिट्ठो
एगो हि(हालि)ओ एगेण हत्थेण हलं वाहंतो, दुइएण फलि(ल)हीओ उप्पाडंतो,
कूर-छवयं तीमिण-घडएण भुंजमाणो, आवट्टिय-पुरीसं च वोसिरंतो । 'उचिओ एसो
मल्लत्तणस्स' भावेंतेण भणिओ अट्टणेण — 'का ते जीविया ?' । तेण भणियं — 'करि-
सणेण' । तेण भणियमहमट्टणो भवंतमीसरं करेमि, जइ मे वयणं करेसि' । 'एवं' ति १५
य पडिवण्णे महिलाए कप्पास-मोल्लं दाऊण नीओ सो उज्जेणीए । वमण-विरेयण-
पुवयं आरोवियं बलं । जाओ महाबल-परक्कमो । सिक्खविओ वि(नि)जुद्धं । पयट्ठो
सोवारि(पार)याभिमुहं । कमेण य अहावंतो बलं पत्तो महूसवे । निग्गओ राया ।
संपत्तो गेण-मल्ल-सहिओ मच्छियमल्लो । मंगलतूरेसु, आवूरिएसु संखेसु, जयजयावियं
मागहेहिं, पणच्चिउमारट्ठा मच्छिय-फलिह(लहि)मल्लि ति । अवि य — २०

वग्गंति दो वि नच्चंति दो वि पहरंति दो वि जय-लुद्धा ।

निवडंति दो वि उट्ठंति दो वि अहिणो व धरणीए ॥

प(पा)यतल-मुट्ठि-कोप्पर-जाणु-पहारेहिं जुज्झिउं दिवसं ।

संचुण्णिय-सवंगा संपत्ता दो वि निय-ठाणे ॥

तओ पुच्छिओ अट्टणेण फलहीमल्लो — 'पुत्तय ! किं ते वाहइ ?' । तेण वि 'गुरु' ति २१
काऊण निरासंकेण साहियं जह-ट्टियं । तेण वि अब्भंग-सेव(च)ण-मलणाइएहिं पउणीकओ ।
मच्छियमल्लो वि राइणा पुट्ठो — 'किं ते वाहइ ?' । तओ गारव-लज्जाइ-विनडिय-मणेण
भणियमणेण माणेण — 'अलं मइण-व्भंगणोवक्कमेण, न मे तेण य वराएण थेवा वि
पीडा कीरइ' ति । पच्चूसे तह चिय लगा दोणि । मच्छियमल्लो अचिय-सरीरो जाहे
न तरइ जुज्झिउं, तओ वइसाह-ट्ठाणं काऊण ठविओ । तेण भणिओ अट्टणेण फलहि २०
ति । तओ सणालं तोडियं सीसं । गहिया पडागा । पुरिं संपत्ता, संपत्त-तिवग्ग-सुहं
ति । अओ भण्णइ — अट्टणेण पुच्छिएण जह-ट्टियं फलिह(लहि)मल्लेण सिद्धं, तहा गुरुणो
आलोएयव्वं; न जहा मच्छियमल्लेण कयं तहा कायव्वं ।

फलिह(लहि)मल्ल-क्खाणयं 'समत्तं' ।

जुवईए राग-रक्तो राय-विरुद्धं करावए पुरिसो ।
मिच्छं पि आवयाए पक्खिवइ जहा य धणमित्तो ॥ ९०

[युवतौ रागरक्तो राजविरुद्धं कारयति पुरुषः ।
मित्रमप्यापदि प्रक्षिपति यथा च धनमित्रः ॥ ९०]

कथमिदम् ? -

— [१४७. रागे धनमित्र-कथा] —

दंतपुरे दंतच(व)को राया । सच्चवई से महादेवी । आवण्ण-सत्ताए य दंतमय-पासाय-
कीडणम्मि डोहले जाए राइणा निय-देस-पडहत्थि-दंता आणाविया नरिंदारिंहितो ।
अण्णो गेण्हंतो दंडिअइ । समाढत्ता दंत-वलहिया । इओ य तत्थेव धणमित्तो वणिय-सुओ ।
१० दोन्नि से भारिया । धणसिरी पढमा । पउमसिरी विइया अचंत-वल्लहा य । अण्णया सिं
भंडणे पयड्डे भणियं धणसिरीए - 'हला ! किं ते ममाहिंतो अब्भहियं ? , जेण गवमुव-
हसि ; न य ते सच्चवईए विव दंत-वलहिया कीरइ' । तीए भणियं - 'अवस्सं कारवेस्सामो' ।
पविट्ठा कोव-वरे । पुच्छिओ परियणो वणिणा - 'कत्थ पिययमा ?' । दाविया परिय-
णेण । तेण भणियं - 'पिए ! किं केण ते अवरद्धं ? , किं वा न संपण्णं ? ; जेण कुविया
१५ सिं' । पुणरुत्तं च वाहरियाए साहिओ निययाभिप्पाओ - 'जइ दंत-वलहियं न करेसि',
तओ अवस्सं पाणे परिचयामि' । चिंता-भर-निब्भरस्स संपत्तो नियय-चित्त-विब्भमो
सब्भाव-निही दढमित्ताहिहाणो वाल-सुही । भणियं च णेण - 'कीस विसण्णो ?' । तओ
सब्भावे पिसुणिए भणियं दढमित्तेण - 'वयंस ! पियाए विणा तुमं न हवसि, तए मरंते
अहं न जीवामि । जइ ममेत्थ पत्त-कालं - अडवीए पुलिंदेहिंतो मुल्लेण घेत्तूण अचंत-गुत्ते
२० आणेमि दंते' । तओ पुलिंदय-जुग्ग-दवाणि घेत्तूण गओ एसो । गहिय-दंतो य पत्तो
नगर-वाहिं, तण-पूलय-विट्ठिए य पइसारिउमारद्धो । तओ वसभेण गहिए पूलए
'खड' ति पडिओ दंतो । 'विरुद्धकारि' ति गहिओ नरेंद-पुरिसेहिं । समप्पिओ
नरिंदस्स । तेण वि य वज्झो समाइट्ठो । तओ सोऊण पाय-वडिओ धणमित्तो विण्णवि-
उमाढत्तो - 'देव ! न एयस्स महाणुभावस्स दोसो, मए एयं राय-विरुद्धं काराविओ;
२५ ता मोत्तूण एयं ममं वावाएसु' । दढमित्तो पुच्छिओ - 'किं व सच्चमिणमो ?' । तेण
भणियं - 'देव ! नाहमेयं वियाणामि, नवरं मम पाण-संरक्खणत्थं निय-जीवियमुज्झइ' ।
तओ कह कह वि मुणिय-वुत्तंतेण राइणा सकारिऊण मुक्का ।
उवणओ कायवो ।

धणमित्त-क्खाणयं समत्तं ॥

इच्छंतस्स वि पूया न होइ जह धम्मघोससाहुस्स ।

पुण्ण-रहियस्स जायइ धम्मजसस्सेव पुण्णेहिं ॥ ९१

[इच्छतोऽपि पूजा न भवति यथा धर्मघोषसाधोः ।

पुण्यरहितस्य जायते धर्मयशस इव पुण्यैः ॥ ९१]

कथमिदम् ?—

— [१४८. निःस्पृहपूजायां धर्मघोष-धर्मयशः-कथा] —

तिवग्ग-साहणुज्जय-जण-समाउलाए बारवइ-संकासाए कोसंवीए महानयरीए राय-लच्छिमंदिरं अजियसेणो राया । धारिणी महादेवी । तीए चिय सुयरयण-महोअहिणो धम्मवस्स आयरिया । ताणं च दो पहाणसीसा धम्मघोसो धम्मजसो य । अज्जचं-दणाणुकारिणी विणयवई पवत्तिणी । विगय-भया से सीसणिया । तीए भत्तं पच्चखायं । संघेण य महापूया-सकारेण य निज्जविया । ते य धम्मघोस-धम्मजसा 'चत्तारि वि-चित्ताइं विगइ-निज्जहियाणि चत्तारि' इमिणाऽऽगम-विहाणेण सरीर-परिकम्मं क्कउमा-ढत्ता ।

इओ य उज्जेणीए नयरीए अणेग-नरनाह-पणय-पाय-पंकओ रायसिरि-संकेयट्ठाणं चंडपज्जोओ महानरिंदो । तस्स य दोन्नि पहाण-पुत्ता भाउणो पालगो, गोपालगो य । गोपालगो निव्विण-काम-भोगो पवइओ । पालगो राया संवुत्तो । तस्स दोण्णि वि पहाण-पुत्ता भाउणो अवंतिवट्ठणो, 'रि(र)ट्ठवट्ठणो य । अवंतिवट्ठणं रायाणं 'रि(र)ट्ठवट्ठणं च जुवरायं काऊण पवइओ पालगो त्ति । अण्णया वसंतूस्सवे नंदणवणोवमे बाहिरुज्जाणे वीसत्थं रमंतीए जुवराय-भारियाए धारिणीए सरीर-सोहं निएऊण चित्तिय-मवंतिवट्ठणनरिंदेणं । अवि य—

“किं मज्झ जीविएणं ? रज्जेण वि जइ इमाइ सह भोगे ।

सुरसुंदरि-सरिसाए जहिच्छियं भो ! न भुंजामो ॥

सो चिय जयम्मि धण्णो सो चिय सोहग्ग-गविओ सं-मओ ।

जो एयाए पावइ मुह-कमलं चंचरीउ व ॥”

तओ संजाय-वम्महेण पट्ठविया दूई । साहिओ नरिंद-हिप्पाओ । तीए भणियमलमे-याए संकहाए, परिहरिओ एस मग्गो खुड्ड(इ)-सत्तेहिं पि ।

“अपि चण्डानिलोद्धूत-तरङ्गस्य महोदधेः ।

शक्येत प्रसरो रोद्धुं नानुरक्तस्य चेतसः ॥”

पुणरुत्तं च पत्थिजंतीए अवियप्पं भणियमणाए—‘हला ! दूइए ! किं भाउणो वि न लज्जए राया ?’ । एयं सोऊण वावाइओ रट्ठवट्ठणो । पुणो वि भणाविया—‘संपयं इच्छसु, अवणीयं ते सल्लं’ । ‘अवो ! मम लुट्ठेण वावाइओ गुण-रयण-महोअही अज्ज-उत्तो इमिणा नरिंदाहमेण, तो जाव सील-भंगं न करेइ, ताव अवंतिसेणं पुत्तं मोच्-’

णमिहेव अन्नत्थ वच्चाओ' चित्तिऊण गहियाभरणा पयड्ढा सत्थेण सह, कोसंबीए कमेण य संपत्ता । तत्थ दिट्ठाओ साहुणीओ । वंदिऊण य पुणरुत्तं पुच्छियाए साहिओ परमत्थो । संजाय-संवेगाइसया य निक्खंता एसा । अपत्था(च्छा)सिणो विव वाही वड्ढिउमाढत्तं पोड्डं । पुच्छिया ए(य) पवत्तिणीए—'वच्छे ! किमेयं ?' । तीए भणिय-
 ५ मावण्ण-सत्ता पवइया, न पुवं सिट्ठं, मा पवज्जा न होहिति' ति । मयहरियाए भणियं—
 'न सुंदरं कयं' । पच्छण्णाए वड्ढिओ गब्भो । कमेण य सव्व-लक्खण-जुत्तं पसूया दारयं ।
 'मा साहु-साहुणीणमुवघाय-किलेसाइणो हवंतु' चित्तंतीए रि(र)ट्ठवट्ठण-नामंक्रियाए
 रयणमुद्धियाए सह मुक्को नरिंद-भवणंगणे । मोत्तूण अवकंता साहुणी । दारओ वि
 उवरि[म]-तलारूढेण मणि-प्पभा-समुज्जोय-गयणंगणो दिट्ठो राइणा; वेत्तूण य दिण्णो
 १० धारिणीए—'एस ते अपुत्ताए पुत्तो' ति । 'पच्छण्ण-गब्भा देवी पसूय' ति कयं
 महावट्ठावणयं ।

अपि च—'रणे वने शत्रु-जलाग्निमध्ये महार्णवे पर्वत-मस्तके वा ।

सुप्तं प्रमत्तं विषम-स्थितं वा रक्षन्ति पुण्यानि पुराकृतानि ॥”

साहुणीहिं पुच्छिया—'कत्थ एगाणिणी गया ?' । तीए भणियं—'वावण्णं डिंभरूवं
 १५ जायं, तस्स परिट्ठवणत्थं' । सो य पंचघाई-परिवुडो वड्ढिउं पवत्तो । कयं च से नामं
 मणिप्पभो । साहुणी य महादेवीए सह मित्तिं काऊण दारयमभिनंदावेइ । कमेण
 संपत्त-जोवणस्स मओ ज(डजि)यसेन(ण)नरिंदो । 'असाधारण-गुणावास' ति काऊण
 अणिच्छंतो वि अहिसित्तो महासामंतेहिं रायाहिसेएणं ।

अपि च—'नोदन्वानर्थितामेति न वाऽम्भोभिर्न पूर्यते ।

२१ आत्मा तु पात्रतां नेयः पात्रमायान्ति सम्पदः ॥”

पयाणुरागाइ-गुण-गणावज्जियं परिणयं रज्जं । एवं च जम्मंतर-समुवज्जिय-पुण्णाणु-
 भाव-जणियं तिवग्ग-सारं जीवलोय-सुहमणुहवंतस्स समइकंतो कोइ कालो ।

'अवो ! जीए कएण भाया वावाइओ, सा वि देवी न जाया' समुप्पण्ण-पच्छायावो
 तेणं चिय सुयस्स अवंतिसेणकुमारस्स रज्जं दाऊण तकालाणुरूव-कय-कायवो महाविभूईए
 २५ पवइओ अवंतिवट्ठणनरिंदो । अवंतिसेणराइणा वि सिट्ठा सव्वे वि पुवराइणो, नवरं
 मणिप्पभराइणा पत्त-कालो वि न पट्ठाविओ करो । तस्स मग्गणत्थं पेसिओ दूओ ।
 पडिहार-निवेइओ य पविट्ठो एसो । कय-जहारिह-कायवो भणिउं पयत्तो ति—

“आइसइ महाराओ अवंतिसेणो मणिप्पभनरिंदं ।

कालाणुरूव-कप्पं दाऊणं रज्जमणुहवसु ॥”

३० तओ अपुव-डवमाण—'सइं सोऊण समुप्पण्ण-दारुण-कोवानल-पम्हुट्ठ-कायवेण भणियं
 राइणा—'अरे रे ! एयस्स असमिक्खिय-जंपिरस्स झत्ति जिब्भं छिंदह' । तओ 'जं
 महाराओ आणवेइ' गहिय-सत्था समुट्ठिया पुरिसा । एत्थंतरम्मि मुणिय-मणो-वियप्पेण
 पढियं दूएणं ति—

“राजन् ! वाक्यं परस्वेदं वयं वाग्मात्रोपहारिणः ।
त्वं चान्ये च महीपाताः सर्वे दूत-मुखा यतः ॥
निपतत्स्वपि शस्त्रेषु संवृत्ते च महाहवे ।
दूतानां प्रेषणं युक्तमवध्यत्वं च नीतिषु ॥”

तओ मुणिय-नीईसत्थेण पुणो वि भणियं पहुण त्ति -

“दूय 'त्ति जं न वज्झो एवं भणिऊण वच्चसि हयास ! ।
इहरा एवं भणिरो जीवंतो जाइ किं पुरिसो ? ॥”

दूएण वि गंतूण निवेइओ एस वुत्तंतो अवंतिसेणराइणो । सो वि महावल-समुदएणं
पयड्डो कोसंबी-हुत्तं । कमेण य समासणीहूओ तीए । मुणिय-वुत्तंतेण य कया मणि-
प्पहराइणा वि जुज्झ-सामग्गी । ताण य धम्मघोस-धम्मजसमुणीण कय-पडिकम्माण ॥
पढमसाहुणा चित्तिं - ‘जहा समण-संघाओ चिगयभयाए सक्कारो इह-ट्टियाए पाविओ,
तहाऽहमवि पाविस्सामो । इहइ चिय अणसणे ठामि’ । तहा कयं । धम्मजसो पुण -
‘कम्म-क्खए समाढत्ते किं पूया-सक्कारेण कायवं ? । तत्थ वच्चामि, जत्थ न कोइ जानइ’
भावेंतो कोसंबीए उज्जेणीए य अंतरे वच्छगा-तीर-पवयस्स कंदरम्मि ठिओ अणसणेणं
त्ति । अवि य -

“नो इहलोगट्टाए तवमहिट्टिज्जा, नो परलोगट्टियाए तवमहिट्टिज्जा, नो कित्ति-वण्ण-सद्व-
सिलोग-ट्टियाए तवमहिट्टिज्जा; नण्णत्थ निज्जरट्टियाए तवमहिट्टिज्जा, नण्णत्थ अरि(आर)हंतिएहिं
हेऊहिं तवमहिट्टिज्ज त्ति ॥”

एवं अवंतिसेणेण य आगंतूण रोहिया कोसंबी । तओ सण्णजंति महासुहडा,
आउलीहोंति निओइणो, कप्पिजंति करिणो, पक्खरिजंति तुरंगमा, सज्जिजन्ति संदणा, २०
सम्माणिजंति सुहडा, सच्चविजंति पहरण-गणा, अणुणिजंति पिययमाओ, विलहिजंति
जहारिह-करि-तुरंगमाइणो, ‘किमेत्थ भविस्सइ ?’ त्ति समाउलीहोंति णागरया ।

इय सवे चिय लोगा निय-निय-कायव-वावडा जाया ।

न य कोइ धम्मघोसं अभिनंदइ भारहीए वि ॥

अपि च - “अन्यथैव विचिन्त्यन्ते पुरुषेण मनोरथाः ।

दैवप्रापितसद्भावात् कार्याणां गतिरन्यथा ॥”

अन्न-दियहम्मि पट्टविओ अवंतिसेणेण मागहो मणिप्पभस्स । भणियं च णेण -

“जइ सच्चं चिय सीहो नयरि-गुहाए झत्ति नीहरउ(सु) ।

अह गोमाऊ सच्चं मा नयरि-दरीए नीहरसु ॥”

राइणा भणियं त्ति - “सच्चं निवसइ सीहो कोसंबि-गुहाए तेण जइ कज्जं ।

निय-जीविण नवरं मा सुत्तं तं विबोहेसु ॥”

अह बंदिणा पलत्तं ‘पुणरुत्तं बोहिओ सि पुण एसो ।

संबोहिओ नराहिवं ! नीहर नयरीए जुज्झामो’ ॥

‘एवं’ ति पडिवन्ने गंतूणं मागहेण निय-पहुणो ।

सिद्धमिणं सो ताहे सन्नद्धो निय-वल-समेओ ॥

तओ मणिप्पभराया वि स-खंधावारो नयरीए नीहरिउं पयत्तो त्ति । अवि य-

प्हाओ कय-वल(लि)कम्मो सियवत्थाहरण-कुसुम-सोहिल्लो ।

धवल-गइंदारूढो सको ‘इव नीइ नरनाहो ॥

रह-तुरि(र)य-पक्कपाइक्क-मत्तकरिनाह-परिगओ एसो ।

रण-रहस-पुलइयंगो भरहनरिंदो व नीहरइ ॥

एत्थंतरम्मि चित्तिं से जणणीए साहुणीए — ‘जाव निरवराह-जण-संखओ न होइ, ताव संबोहिऊण एयं निवारोमि भंडणं’ । तओ गंतूण भणिओ राया अज्जाए — ‘वच्छ ! वेगलावेसु जणं, साहेमि दुन्नि वयणाणि’ । तहा कए भणियमणाए — ‘कीस नियय-सहोयरेण सह जुज्झसि ?’ । तेण भणियं — ‘भगवई ! कीस अलियं वाहरसि ?’ । तीए भणियं — ‘वच्छ ! न मरण-समए वि साहुणीओ अलियं जंपंति’ । तेण भणियं — ‘ता कहं मे सहोयरो ?’ । तओ जह-द्वियं सवित्थरं कहेऊण निय-वुत्तंतं पच्छा भणिओ — ‘जइ न पत्तियसि, तो एयं जणैणिं दाणिं पुच्छसु, रद्धवद्धण-नामंकिर्य-मुदं च कैंडुवि(द्धि)ऊण पेच्छसु’ । एवं कए पण्ड-संकेण वि भणियं तेण — ‘तहा वि संपयं नियत्तंतो लज्जामि’ । तीए भणियं — ‘वच्छ ! अलं जुज्झ-ज्झवसाएणं, भायरं पि ते उवसामेमि’ । गया तत्थ । पडिहारेण विन्नत्तो राया — ‘देव ! पवइया दडुमिच्छइ’ । पविट्ठा एसा, निसन्ना आसणे । ‘अहो ! अम्हाण सामिणीए सारिच्छा का वि एसा अज्जा, ‘निस्संसयं धारिणि’ त्ति जाणिऊण पाय-वडिओ परियणो रोविउं पयत्तो । पच्छा सवित्थरं नियय-वुत्तंतं कहेऊण पुणो वि साहियं जहा — ‘एस ते सहोयरो, ता अलं जुज्जेण’ । तओ कया दोण्हं पि भाउयाणं अज्जाए परमपीइ त्ति ।

“तं किं पि अणण्ण-समं सोक्खं खलु आसि ताण तवेलेलं ।

जं कहिऊण न तीरइ वास-सहस्सेहिं वि बहूहिं ॥”

अपि च — “पादा हिमांशोर्ललितं वधूनां गन्धः स्रजां भ्रातृसमागमश्च ।

एकैकमप्येषु मुदं विधत्ते कः संहतानां पुनरस्ति मलः ? ॥”

एवं च कोसंबीए कंचि कालं हिययाणुकूलं सुहमणुहविऊण पुणो पयट्ठा सह मयहरिया साहुणीहिं जणणीहिं उज्जेणि-हुत्तं । कमेण य पूइज्जमाणा जणवएण, पडिच्छंता पाहुड-सयाणि, घोसावेता अमारिं, पूइंता जिण-मुणिणो, अणुकंपमाणा दीणाणाह-सरणागए पत्ता वच्छगा-तीरम्मि पवए । तत्थ तद्देसयारिणो मुणि-सावया-इणो आगच्छंते ददूण गयाओ ताओ वि । वंदिओ भाव-सारं, भणिया य एताहिं रायाणो — ‘वयं ताव उत्तिमद्व-द्वियस्स मुणिणो वंदणत्थं चिट्ठिस्सामो’ । तेहिं भणियं — ‘वयं पि से पूयं करेमो’ । तओऽणुदियहं समण-संघेण नरिंदेहि य पूइज्जमाणो वंदिज्जमाणो मोत्तूण कडेवरं गओ देवलोगम्मि । ते वि संपत्ता उज्जेणीए सह साहुणीहिं ति ।

अओ भण्णइ — ‘अणिच्छंतस्स वि धम्मजसस्स पूया जाया, इयरस्स इच्छंतस्स वि न जाया; अओ जहा धम्मजसेण कयं तहा कायवं ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण साहियं चरियं ।

दोण्ह वि मुणीण पुवं निमुणंतो लहइ निवाणं ॥

धम्मचोस-धम्मजस-क्खाणयं समत्तं ॥

5

सुद्ध-सहावम्मि जणे जो दोसं देइ पडइ तस्सेव ।

रुदस्स व गुंडिज्जइ जो धूलिं खिवइ चंदस्स ॥ ९२

[शुद्धस्वभावे जने यो दोषं ददाति पतति तस्यैव ।

रुद्रस्येव गुण्ड्यते यो धूलिं क्षिपति चन्द्रस्य ॥ ९२]

कथमिदम् ? —

10

— [१४९. दोष-दाने रुद्र-कथा] —

चंपाए कोसियज्जो उवज्झाओ । दोन्नि से सीसा अचंत-गुण-दोसागरा अंगरिसी रुदओ य । पट्टविया य दारुगाणं । कीडा-सत्तस्स य पम्हुट्टो गुरूवसो रुदस्स । नवरमत्थमण-समए अंगरिसिं समारोविय-कट्ट-भारयं दट्टूण उवज्झाय-भीओ पयट्टो अडवि-हुत्तं । दिट्ठा जोइजसा^१ नाम वच्छवाली ‘पंचयाहिहाणस्स सुयस्स भत्तं^{१५} दाऊण गहिय-कट्ट-भारा आगच्छंती । तं मारिऊण गहिओ कट्ट-भारओ, उवणीओ उवज्झायस्स । तओ करे धरिऊण भणियं रुद्रेण — ‘एतेण तुज्झ सुसीसेण वच्छवालं मारिऊण णीओ तीए संतओ कट्ट-भारओ । तओ नीणिओ अंगरिसी । नियय-कम्मं सोएंतो पसत्थ-ज्झवसाय-ट्ठाणेसु वट्टमाणो केवली जाओ । देवा अवयरिया । भणियं च णेहिं — रुद्रेण सा मारिया । तओ लोणेण निदिज्जमाणो सो वि जाय-संवेगो सुमरिय-पुव-^{२०} भवंतरो केवली जाओ । उवज्झाओ सह भट्टिणीए पव्वइओ । चत्तारि वि सिद्धत्ति । उवणओ कायव्वो ।

रुद्र-क्खाणयं समत्तं ॥

जो न वि वट्टइ रागे न य दोसे दोण्ह मज्झयारम्मि ।

सो भण्णइ मज्झत्थो सुवयसाहु व कय-पुण्णो ॥ ९३

25

[यो नापि वर्तते रागे न च द्वेषे द्वयोर्मध्ये ।

स भण्यते मध्यस्थः सुव्रतसाधुवत् कृतपुण्यः ॥ ९३]

द्वयोर्मध्ये राग-द्वेषयोर्मध्ये वर्तते स मध्यस्थो राग-द्वेषाभ्यां न स्पृश्यत इति अक्षरार्थः । भावार्थः कथानक-गम्यस्तत्त्वेदम् —

— [१५०. माध्यस्थ्ये सुव्रतसाधु-कथा] —

सुदंसणपुरे सुलसनामो गाहावई । सुजसा से मज्जा । ताण य जिण-वयण-भावि-
य-मईणं^१ तिवग्ग-सारं मणुय-सुहमणुहवंताण जाओ दारओ । कयं वद्धावणयं, पइडियं
च से नामं सुवइ(य) ति । गब्भ-कालाउ आरब्भ सुहंसुहेण वड्डमाणो संपत्तो जोवणं ।
५ जाओ विज्जाहरीणं पि पत्थणिज्जो । तहाविह-थेराण समीवे साहु-धम्मं सोऊण निव्विण्ण-
भव-पवंचो कह कह वि गुरुयणाणुण्णाओ पूइय-जिण-साहु-संधो महाविभूईए पवइओ
एसो । गहिया दुविहा वि सिक्खा । कालेण य एकल्लविहार-पडिमं पडिवज्जिऊण विह-
रिउमाढत्तो । तओ उवओग-पुव्वयं देव-परिसा-गएणं भणियं पुरंदरेण — ‘अहो ! सुव्वय-
साहु न राग-दोसेहिं चालिजइ’ ति । इममसदहंता पत्ता दोणिण तियसा परिकखणत्थं ।
१० एकेण भणियं — ‘अहो ! महाणुभावो एस गुणी कुमार-वंभयारी’ । दुइएण भणियं —
‘अदड्डवो एसो, जेण कुल-वंस-विवच्छेओ कओ’ ति ।

अपि च — “अपुत्रस्य गतिर्नास्ति०” इति श्लोकः ।

पुणो वि दाविया जणणि-जणया विसयासत्ता विलवंता मारिज्जमाणा य । पुणो
समाढत्ता अणुकूलोवसग्गा, विउरुविया सवे उउणो । समोयरियाओ सुरसुंदरीयाओ । समा-
१५ ढत्तं नाणाविह-रस-हाव-भाव-करणं गंहाराइ-जुयं पिक्खणयं । तहा वि न राग-दोसेहिं
अभिभूओ ति । तओ उप्पण्णं केवलं, जाव संपत्तो नेवाणं ति ।

सुव्वय-क्खणयं सैमत्तं ॥

आलोयणाइ-पुवं आराहेताण जायए सिद्धी ।

पंडव-रुक्ख-लयाणं धिई-मईणं वै नरलोए ॥ ९४

२० [आलोचनादिपूर्वमाराधयतां जायते सिद्धिः ।

पाण्डव-वृक्ष-लतयोर्धृति-मत्योरिव नैरलोके ॥ ९४]

कथमिदम् ? —

— [१५१. आराधक-सिद्धौ धृति-मति-कथा] —

पंड-महुराए निव्विण्ण-काम-भोगा जोग-पुत्त-निक्खित्त-रज्ज-भारा तक्कालाणुरूव-नि-
२० वत्तियासेस-कायवा महाविच्छङ्खेण निक्खंता जुहिट्टिलरायाइणो^२ पंच वि पंडवा महाविज्जा
(पहाविया) अरिड्डनेमिणो तित्थयरस्स सगासं । कमेण य पत्ता हत्थकप्पं । भिक्खं
भमंतेहिं दिट्ठा स-विमाणा गयण-मग्गेण वोळिंता तियसा । ‘किमेयं ?’ ति । देवेहिं
भणियं — ‘तेलोक-दिवायरोऽरिड्डनेमित्थयरो नेवाणं पत्तो । तस्स पूया-निमित्तं अव-
यरिया वत्तीसं पि सपरियरा तियसाहिवइणो । ‘अहो ! अलमम्हाणं जीविएणं, तेलोक-
२५ दिवायरम्मि अत्थमिए’ भावेंता परिड्डविऊण भिक्खं समारूढा सत्तुंजयं सेलं । ठिया
पायवोवगमणेणं । तओ भावेंताण संसारासारत्तणं, निंदमाणाण अणेग-भव-निवत्ति-

१ क. ज. °ई य । २ क. ज. महाराय° । ३ क. ज. सं° । ४ क. ज. धी । ५ क. ज. नवर ।
६ क. ज. पं° । ७ क. ज. रायणो ।

य-पावकम्मं, पवड्डमाण-संवेग-समुच्छलिय-जीववि(वी)रियाण, समारोविय-खवगसेढीण,
सुकज्झाणानल-निदङ्कु-घणघाइ-कम्मिधणाणं समुप्पन्नं वितिमिरं दिव्वमणंतं लोगालोग-पगा-
सगं केवलनाणं । चलियासणा संता पत्ता तियसा । कया केवलि-महिमा । पुणो वि
खविऊण भवोवग्गाहि-कम्म-चउकयं एगसमएण संपत्ता परमपदं ति । एताण वंसुब्भ-
वस्स राइणो दोण्णि धूयाओ धिइ-मईनामाओ । ताओ पवहणारूढा समुद्-मज्जेण
उज्जेतय-वंदणत्थं पयड्डाओ । वाणमंतरुप्पाएण(य) पवहणं दंडाहय-कुलाल-चकं व समुद्-
मज्जे भमिउं पयत्तं । तओ मरण-भय-भीया लोगा खंद-रूद-चंद-सुगं(रिं)द-नागिंदाइणो
विण्णविउं पयत्ता । धिइ-मईओ वि 'एस मरण-कालो' ति आलोयण-गरहण-निंद-
ण-पुव्वयं भावओ परिचत्त-सयल-सावज्ज-जोगाण पडिवण्ण-सामण्णाण पच्चक्खाय-च-
उविहाहाराण समुच्छलिय-सुहपरिणामाण समारोविय-सुकज्झाणाण समुप्पणं केवलं १०
नाणं । भिण्णे पवहणे खविऊण भवोवग्गाहि-कम्म-चउकयं पत्ताओ नेवाणं । एगत्थ
तीरे सरीराणि उच्छलियाणि । ताणं लवणसमुदाहिवाइणा स-परियण-सुरेण महिमा
कया । देवुज्जोओ य जाओ । तप्पभिई तं पभासाहिहाणं तित्थं जायं ति ।

अओ भण्णइ — जहा ताहिं आराहियं, तहा आराहेयवं ।

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण पंडु-तणुयाण ।

सिडं विसिड-चरियं निसुणेतो लहउ निवाणं ॥

15

अविहीए सामणं कयं पि अप्पफलं समक्खायं ।

गोवालि-सिस्सिणीए पउमसिरीए व लोगम्मि ॥ ९५

[अविधिना श्रामण्यं कृतमप्यल्पफलं समाख्यातम् ।

गोपालि-शिष्यिण्या पद्मश्रियेव लोके ॥ ९५]

20

गोपाल्याः शिष्यिणी गोपालि-शिष्यिणी तस्याः । कथमिदम् ? —

— [१५२. अविधि-श्रामण्ये पद्मश्री-कथा] —

रायगिहे समोसरिओ तेलोक-दिवायरो वड्डमाणसामी । सेणिएण पुच्छिओ —
'भयवं ! का एसा देवया ?, जा नडुविहिं दाऊण गया' । भगवया भणियं — 'वाणार-
सीए नयरीए भइसेणनाम जुण्णसेढी । नंदसिरी से भारिया । ताण य कसिणभुयंगिं २५
व उव्वियणिज्जा, कागि व अणिड-सहा, कवियच्छु-वेळि व अणिड-फासा, विड-रासि व
दुरहिगंधा, तालउड-विसलय व असुंदर-रसा पउमसिरी नाम धूय ति । अवि य —

जम्मंतर-कय-पावा रूवाइ-गुणेहिं वज्जिया एसा ।

दिड्डा जणेइ दुक्खं कयंत-मुत्ति व सवेसिं ॥

मयणानल-संतत्ता जं जं पत्थेइ मंगुलनरं पि ।

नरयपुढवि व तेण वि मणसा वि न ज्ञायए कह वि ॥

35

अण्णया समोसरिओ पाससामी तित्थयरो कोट्टए चेइए । कयं समोसरणमागया देव-नरिदाइणो । पत्थुया धम्मकहा । तओ भगवओ पायमूले धम्मं सोऊण पवइया पउमसिरी । समप्पिया गोवालिनामाए मयहरियाए । तओ पुवं जहुत्तेण संजमाणुट्ठाणेण विहरिऊण, पच्छा उसण्णीहूया । सा (चो)इज्जमाणा य ठिया पुढो-वसहीए । तओ एयाओ ठाणाओ अणालोइय-पडिकंता मरिऊणोववण्णा चुल्लहिमवंते पउमद्देहं सिरी देव-गणिया । [ती]ए नट्ठं दाइयं । अण्णे आयरिया भणंति—हत्थिणी-रूवं काऊण महया सदेण वायं मोत्तुमाढत्ता परिसाए बोहणत्थं ति ।

पउमसिरी-क्खाणयं 'समत्तं' ॥

19 जो मरणम्मि वि पत्ते वयं न सिढिलेइ नियय-सत्ताओ ।

सो जिणदेव-सरिच्छो वच्चइ अयरामरं ठाणं ॥ ९६

[यो मरणेऽपि प्राप्ते व्रतं न शिथिलयति निजसत्त्वात् ।

स जिनेदेव-सदृशो ब्रजत्यजरामरं स्थानम् ॥ ९६]

कथमिदम् ?—

15 — [१५३. व्रतदाढ्यं जिनेदेव-कथा] —

बारवईए वेसमण-संकासो अरहमित्तो सेट्ठी । अणुधरी से भारिया । ताण य जिणधम्माणुट्ठाण-परायणाण जाओ पुत्तो । कयं च से नामं जिणदेवो । वड्ढिओ देहोवचएणं, सम्मदंसणोवसम-णाणाइ-गुणेहि य । संपत्तो जोवणं । जाओ विज्जाहरीणं पि पत्थणिज्जो । अण्णया समुप्पण्णो दारुणो वाही । समु[व]ट्ठिया धन्नंतरि-सरिसा वेज्जा ।

20 संमाढत्ता चउप्पगारा चिकिच्छ ति ।

अपि च—“भिषग्-भेषज-रोगार्त-प्रतिचारकसम्पदः ।

चिकित्साऽङ्गानि चत्वारि विपरीतानि(न्य)सिद्धये ॥”

न जाओ विसेसो । तओ भणिओ वेज्जेहिं—‘किमेत्थ बहुणा ? जइ परं मंस-रसेण भुंजइ, मंसं च खायइ; तओ पउणीहोइ, १ णण्णह ति । तेण भणियं—‘किमेत्थ बहुणा ?

25 अलं मे जीविण्ण; जं वय-भंगेण हवइ’ ति ।

“वरं प्रवेष्टुं ज्वलितं हुताशनं न चापि भग्नं चिर-संचितं व्रतम् ।

वरं हि मृत्युः सुविशुद्धकर्मणो न चापि शीलस्खलितस्य जीवितम् ॥”

वेज्जेहिं भणियं—‘कुमार ! को मांस-भक्षणे दोषः ? । अपि च—

“न मांसभक्षणे दोषो न मद्ये न च मैथुने ।

30 प्रवृत्तिरेषा भूतानां निवृत्तिस्तु महाफला ॥”

कुमारेण भणियं—‘कहं पंचेंदिय-वहुप्पण्णेण, सवागम-गरहिण्ण, असुइ-देहुब्भवेण, मंसेण [ण] दोसो ? ।

मज्जं पि सारीर-माणसाणेग-दोस-कारणं' ति । अपि च —

“वैरूप्यं व्याधिपिण्डः स्वजनपरिभवः कार्यकालातिपातः,
विद्वेषो ज्ञाननाशः स्मृति-मति-हरणं विप्रयोगश्च सद्भिः ।

पारुष्यं नीचसेवा कुलवलतुलना धर्म-कामार्थ-हानिः,
कष्टं भोः ! षोडशैते^१ निरुपचयकरा मद्यपानस्य दोषाः ॥”

मेहुणं महापुरिस-गरहियं संसार-निबंधणं सुणयाईणं पि साहारणं ति ।

अपि च — “श्वादीनामपि सामान्यं मैथुनं यो निषेक्ते ।

स पापो नरकं याति बहुदुःखसमाकुलम् ॥”

तओ अकय-वेज्ज-वयणस्स ‘मरामि’ त्ति संजाय-निच्छि(च्छ)यस्स भावओ पडिवण-
पवज्जस्स, हियय-निहित्त-पंचनमोकारस्स वेयणीय-खओवसम-सत्थीहूय-सरीरो कह कह १०
वि गुरुयणाणुण्णाओ^२ कय-जिण-साहु-संघ-महापूयाइसओ महाविच्छड्डेणं पवइओ एसो ।
गहिया दुविहा सिक्खा । कालंतरेण समुप्पण्ण-दिव्वाणो पत्तो निव्वाणं ति ।

जिणदेव-क्खाणयं समत्तं ॥

जाई-कुल-परिहीणा गहियं पि वयं पुणो वि मुंचंति ।

जह संगमओ दासो अणुमइया जह य दासि^३ त्ति ॥ ९७

[जाति-कुल-परिहीणा गृहीतमपि व्रतं पुनरपि मुञ्चन्ति ।

यथा सङ्गमको दासोऽनुमतिका यथा च दासीति ॥ ९७]

कथमिदम् ? —

— [१५४. व्रत-त्यागे जाति-कुलहीन-

सङ्गमानुमतिका-कथा] —

उज्जेणीए नयरीए देविला-सुओ राया, अणुरत्तलोयणा से भारिया । तीए य
पइणो चिहुरे समारिंतीए पलियं दइण भणिओ राया — ‘दूओ आगओ’ । स-मच्छरं
‘कहमनिवेइओ इहं पविट्ठो ?’ त्ति पुलएंतो भणिओ देवीए — ‘देव ! धम्म-दूओ
आगओ’ ।

“उज्जसु विसए, परिहरसु दुण्णए, ठवसु निय-मइं धम्मे ।

ठाऊण कण्ण-मूले इट्ठं सिट्ठं च(व) पलिएणं ॥”

तओ^४ उप्पाडिऊण दावियं ससि-संकासं खोम-जुवलय-वेट्ठियं सोवण्णय-थाले कय-
पूया-सक्कारं नयरे भामियं । ‘अहो ! खलु अणु(ण)दिट्ठ-पलिएहिं पुव-पुरिसेहिं पडिवणो
वणवासो, अहं पुण ताव विसयासत्तो ठिओ, जाव जराए अभिभूओ म्हि ।

“पलिय-च्छलेण दूओ कण्णासण्णम्मि संठिओ भणइ ।

आगच्छइ एस जरा जं कायवं तयं कुणसु ॥”

तओ पउमरहं पुत्तं रज्जे अहिसिंचिऊण पयट्ठो असियगिरिम्म ताव[स]-तवोवणे पत्तो ।
 तत्थ पवइओ सह देवीए । तयणुराणेण य पवइयाणि संगमओ अणुमइया दोन्नि दास-
 रूवाणि । कालांतरेण य समुप्पण-विसयाहिलासाणि उप्पव[इ]याणि । देवी य पुबुप्प-
 ण्ण-गम्भेणावूरिज्जमाणी अयस-भीरू लज्जायमाणेण कह वि सारविया राइणा । कमेण य
 ५ पसूया दारियं; सइया-दोसेण गया जम-मंदिरं । दारिया वि 'संगुत्ता सेस-तावसीहिं । कयं
 च से नाममद्धसंकासा । कमेण य वड्ढंती पत्ता जोवणं । आपूरिया लायणाइ-गुणेहिं ।
 अडवीए य आगयं जणयं संवाहेइ । तओ से सरूव-जोवण-कर-फासाखित्त-चित्तेण
 चित्तिं जणएण—'अज्जं कल्लं वा गेण्हामि' ति । अण्ण-दियहम्मि अणवेक्खिऊण
 इह-परलोग-भयं पहाविओ संजाय-मयणो तीए गहणत्थं, अंतरा व(प)डिओ खड्डाए ।
 १० दूमियं सरीरं, भग्गा दंता, विणासियं वाम-लोयणं, खुड्डिया कण्णा, चुण्णिया नासिया ।
 अवि य—“वम्मह-ढयराणुगओ न मुयइ निय-धूयं^१ पि पसवो व्व ।
 इह य परत्थ य लोए पावइ तिब्बाणि वसणाणि ॥”

तओ समुप्पण-वेरग्गो परिमुणिय-जिणधम्मो साहुणीणं दाऊण धूयं 'सव्व-कामे-
 हित्तो विरत्तेण होयव्व' भावेंतो पवइओ एसो, दारिया य ।

संगमयाणुमइया-कहाणयं समत्तं ॥

संपत्त-महावसणो धम्मं सेविज्ज तेयलि-सुय व्व ।

अपमायं मा मुंचसु दिट्ठंतो मगहगणियाए ॥ ९८

[सम्प्राप्तमहाव्यसनो धर्मं सेवेतं तेय(त)लिसुतवत् ।

अप्रमादं मा मुञ्चेत् दृष्टान्तो मगधगणिकायाः ॥ ९८]

२० कथमिदम् ?—

— [१५५. व्यसने धर्म-सेवने तेतलि-सुत-कथा] —

विज्जाहर[पुर-]संकासं जण-निरंतरं सुविभत्त-तिय-चउक्क-चच्चरं छुहा-पंक-धवलहराण-
 गयं तेयलिपुरं नाम नयरं । तत्थ य रिऊ-वण-दावानलो कामिणी-कुसुमसंड-मयलंछणो
 कणगरहो राया । सुरसुंदरि-विब्भमा कमलावई से भारिया । तेयलिसुओ से मंती ।
 २५ मूसियारसेट्ठि-धूया अच्चंत-रूववई पोड्डिला से भारिया । सो य राय(या) विसय-
 तण्हाओ जाए पुत्ते वावाइए(एइ) । अण्ण-दियहम्मि भणिओ मंती कमलावईए—
 'रक्खसु एकं दारयं, जेण अम्हाण आवया-काले तरणं हवइ' ।

तेनोक्तम्—“यदभावि न तद् भावि भावि चेन्न तदन्यथा ।

इति चिन्ता-विषमोऽयमगदः किं नि(न) पीयते ? ॥”

३० देवीए भणियं—‘परमत्थओ एवमेव, तहा वि लोग-ठिई एसा’ । तहाविह-भविय-
 वयाए समकालं पोड्डिलि(ल)या दारियं, कमलावई दारयं पसूया । तओ दिन्नो दारओ
 पोड्डिलया(लाए), इयरीए दारिया । राइणा पुच्छियं—‘किं जायं देवीए ?’ । परियणेण

सिद्धं—‘बालिया’ । तओ [कमेण] कयं से नामं कणगज्जओ । मरण-पञ्चसाणयाए य समत्थ(त्त-)सत्ताणं अण्ण-दियहम्मि पंचत्तीहओ राया । चिंताउराण य नरिंदाण देवीए परमत्थं कहेऊण अहिसित्तो कणगज्जओ । अण्णया पोड्डिला मंतिणो अणिट्ठा जाया । साहुणीओ वसीकरणाणि पुच्छंतीए ताहिं साहु-धम्मे पडिबोहिया तेयलिसुयं भणेइ—‘तए मुक्का करेमि पव्वजं’ । तेण भणियं—‘पडिबोहेसु’ । ‘एवं’ ति पडिवज्जिऊण कय-निकलंक-सामण्णा उप्पन्ना सुरलोयम्मि देवत्ताए । कणगज्जओ वि जाओ महानरिंदो । भणिओ जणणीए—‘वच्छ ! ते एस जीविय-दायओ मन्ती, एयस्स सम्मं वट्ठिज्जसु’ । तओ नियत्तो सब्बेसु रज्ज-निबंधणेसु कायवेसु त्ति । एवं तिवग्ग-सारं ‘बुहयण-पसंसणिज्जं जीवलोय-सुहमणुहवंताण समइकंतो कोइ कालो । पोड्डिलादेवस्स बोहिंतस्स वि न मंती संबुज्जइ । तओ चितियं सुरेण—‘जाव आवयं न पत्तो, ताव न बुज्जइ’ त्ति । १०

उक्तं च—“सुखी न जानाति परस्य दुःखं, न यौवनस्था गणयन्ति शीलम् ।

आपद्गता निर्गतयौवनाश्च आर्ता नरा धर्मपरा भवन्ति ॥”

अण्ण-दियहंमि विपरिणामिओ राया, जत्तो जत्तो पाएसु पडइ, तत्तो तत्तो उप्पराहुत्तो ठाइ । गँओ गेहं । तत्थ ‘थुडंक्रिय-मुह-परिणयं दट्ठूण निक्खंतो । कालकूलं(डं) खड्दं, अमयं जायं । कंकासिणा ख(कं)धराए पहारो दिण्णो, न विवण्णो । ‘ओलंबिओ अप्पा १५ रुक्ख-साहुलीए, रज्जु खुडिया । जलणम्मि पविट्ठो, हिमं जायं । गिरिणो पडिओ, नँ दूमि[ओ] । अत्थाह-जले पविट्ठो, थाहं संबुत्तं ति । अवि य—

गच्छंतु संपर्याओ पावे कम्मम्मि विप्फुरंतम्मि ।

मरणं पि मे न जायइ परिचिंतिय पंढिओ पंथे ॥

तत्थ वि मत्तगइंदो पुट्ठीए^{११} एइ मग्गओ खंडा ।

पासेसु सिंह-वग्घा^{१२} सरा य निवडंति मज्झम्मि ॥

धरिणी गयणं नीरं दिसाओ सबं पि झत्ति पुं(प)ज्जलियं ।

हा पोड्डलि ! मे साहसुं गय-सरणो कत्थ वच्चाभि ? ॥

“पोड्डिलयरूवे सुरेण संबोहिओ” इमं भणइ ।

‘ता भे ! सुणियं इण्हि करेमि समणत्तणं जेण ॥

अण्णिंसमाणस्स तओ नैरवइणो साहिओ सबुत्तंतो ।^{१३}

मंती रण्णा ताहे पवेसिओ^{१४} विभूईए ॥

दाऊण महादाणं^{१५} सिविया-रूढो महाविभूईए ।

पूइजंतो रण्णा पव्वइओ सूरि-पासम्मि ॥

१ ज. क. बहु° । २ प. अदियहंमि । ३ प. राउ । ४ प. थुडं° । ५ ज. °णायं । ६ प. उलंबिउ-
७ प. तद्वसिः । ८ प. संबुत्तं, ज. सुवु° । ९ प. °उ । १० ज. पठि° । ११ प. ज. पइ । १२ प. ज.
क. खुडा । १३ प. वधो । १४ क. प. साहुस । १५ प. पाडि° । १६ प. °उं । १७ प. सम° ।
१८ प. तउ नव° । १९ क. ज. प. सअरंतत्थो । २० प. °ए दा° । २१ प. सिविय° ।

जह तेयलि-णाए गणहरेहिं सुत्तम्मि साहियमिमस्स ।

निक्खमणं तह सम्मं सवित्थरं होइ नायवं ॥

सुयदेवि-पसाएणं सुयाणुसारेण तेयलिसुयस्स ।

संखेवेणं चरियं सिद्धं निसुणेह मोक्खस्स ॥

तेयलिसुय-क्खाणयं समत्तं ॥

— [१५६. अप्रमादे मगधसुन्दरी-कथा] —

पुरंदरपुर-संकासं रायगिहं पुराण पवरं^१ । सयल-नरनाह-मउड-किरणावली-मिलंत-
नह-मयूहो तिहुयणसिरि-संकेयट्ठाणं जैरासंधो महानरिंदो । तत्थ य समत्थ(त्त)-वेसाण
चूडामणीभूयाओ^२ रुवाइ-गुण-तुलिय-रइ-गोरि-रूवाओ^३ दोणिण विलासिणीओ^४ मगह-
"सुंदरी मगहसिरी य । मगहसिरी चिंतइ—'जइ एसा न होजा, ता को मम आणं
खंडेजा^५?, राया य वसवत्ती होजा, निम्मल-जसो पाविजा^६ । तओ से छिइ-^७ण्णेसण-
परायणा चिइइ । अण्ण-दियहम्मि मगहसुंदरीए नच्चण-दिवसे विसधूव-धूवियाणि सण्ह-
सोवण्ण-सूँ(स)लाय-पोइयाणि नच्चणभूमीए पइण्णाणि कणियार-कुसुमाणि । तओ मगहसुंद-
रीए मयहरियाए भमरेहिं परिहरिजंताणि दट्ठूण चितियं—'नूणं सदोसाणि एयाणि,
"तेण महुयरा चूय-गहणम्मि वचं(चं)ति^८ । तओ गीतिया-पढण-छलेणं^९ वारिया सां
तीए ति—

"पत्तए वसंतमासए आमोद-पमोद-पवत्तयम्मि ।

मोत्तूणं कणियारए भमरा सेवन्ति चूय-कुसुमाणि ॥"

तओ चितियं मगहसुंदरीए—'किं पुण अकंडे एसा गीइया गाइया^{१०}?, ता नूण
"कारणेणं होयवं^{११} । तओ भमर-परिहरियाए नायं जहा 'सविसाणि कणियाराणि' । तओ
अप्पमत्ता नच्चिया, न य छलिया । एवं मुणिणा वि अप्पमाओ कायवो ।

मगहसुंदरी-कहाणयं समत्तं ॥

— [महावीर-गणधर-संस्तवः] —

उसभाइ-जिणिंदाणं सवेसिं गणहरे य थेरे य ।

पढमाणुओग-भणिया अह भणिमो वीरनाहस्स ॥ १

नमिऊण महावीरं सह सुयदेवीए गणहरे थुणिमो ।

देसाओ(ऊ)-जणय-जणणी-कम-नाम-त्थएण सुय-विहिणा ॥ २

१ प. तेयलियं । २ प. क. ज. सिद्धं । ३ क. ज. सं । ४ क. प. पुवरं, ज. गुवरं । ५ प. जरं
क. ज. सिंधो । ६ प. उ । ७ प. सणसण । ८ प. मूला । ९ ज. प. भूयं । १० ज. प. गीतीपं ।
११ प. छलिण । १२ ज. पभू, प. य । १३ प. णे हो । १४ क. ज. सं ।

- [१] पुहई-वसुभूई-सुओ गणहारी जयइ इंदभूइ ति ।
बाणउई-वासाऊ गोवरगामुब्भवो पढमो ॥ ३
- [२] पुहवी-वसुभूई-सुओ गणहारी जयइ अग्गिभूइ ति ।
चउहत्तरिवासाऊ गोवरगामुब्भवो वीओ ॥ ४
- [३] पुहई-वसुभूई-सुओ गणहारी जयइ वाउभूइ ति ।
इह सत्तरिवासाऊ गोवरगामुब्भवो तइओ ॥ ५
- [४] कोल्लाग-सन्निवेसे उप्पण्णो जयइ गणहर-चउत्थो ।
धारिणि-धणमित्त-सुओ असीइ-वरिसाउओ बुत्तो ॥ ६
- [५] भदिल-धम्मिल-तणओ गणहारी जयइ पंचम-सुहम्मो ।
कोल्लाग-सन्निवेसे उप्पण्णो वरिस-सय-जीओ ॥ ७
- [६] धणदेव-विजयदेवाइ नंदणो जयइ मंडिओ छट्ठो ।
तेसीईवरिसाऊ मोरियदेसुब्भवो भयवं ॥ ८
- [७] मोरीए विजयदेवाए नंदणो पंचनऊय-वरिसाऊ ।
मोरियनिवेस-जाओ मोरियपुत्तो ति सत्तमओ ॥ ९
- [८] देवै-जयंतीण सुओ अकंपिओ नाम अट्ठमो जयइ ।
अट्ठत्तरिवरिसाऊ मिहिलाए समुब्भवो भगवं ॥ १०
- [९] नंदा-वसूण तणओ गणहारी जयइ अयलग(भा)य ति ।
वावत्तरिवरिसाऊ कोसलदेसुब्भवो नवमो ॥ ११
- [१०] तुंगिणिदेसुप्पण्णो मेयज्जो जयइ गणहरो दसमो ।
चारुणदेवीए सुओ दत्तस्स विसट्ठिवरिसाऊ ॥ १२
- [११] अइभदाए बलस्स य पुत्तो चालीसवरिसओ जाओ ।
रायगिहे उप्पण्णो एकारसमो पभासु ति ॥ १३
- इय दिय-वंसुप्पण्णा समत्थ(त्त)-सत्थत्थ-पारगा सवे ।
चरम-सरीरा मोक्खं विमल-गुण-गणहरा दिंतु ॥ १४

— [महावीर-तीर्थ-श्रुतस्थविरानुकीर्तनम्
(स्थविरावली)] —

नमिऊण महावीरं सह सुयदेवीए तस्स तित्थम्मि ।
वंदामो सुय-थेरे आगमविहिणा-उण्णुपुवीए ॥ १

जंघुं पभवं सेज्जंभवं च तत्तो नमामि जसभइ ।
संभूय-थूलभदे महागिरि-बलिस्सए नमिमो ॥ २

अह अज्जनागहत्थि रेवय-सीहे^१ य खंदिलायरियं ।

१ प. °ईसा° । २ प. °रिब्ब° । ३ क. वरिसाउओ, प. °वरिसीउ उ° । ४ प. मंदणे । ५ प. जंती° ।
६ प. इद्ध° । ७ प. वन्न° । ८ प. °गुणहरा विंतुं, ज. दिज्जं । ९ प. °रं सु° । १० प. क. ज. उ पु° ।
११ प. ह ।

अभिमंतं नागज्जुणस्सरिं पणमामि विणएण ॥ ३
 ततो य भूयदिन्नं लोहच्चंता उ दूसगणिस्ररिं ।
 अह देववायगं पि य चउवीसइमं सया नमिमो ॥ ४
 इय एवमाई बहवे वोलीणे तह य वड्डमाणे य ।
 आगामिणो य थेरे दुप्पसहं जाव पणमामि ॥ ५
 इय सुयरयण-महोयंहि-थेराणुकित्तणं दुह-विणासं ।
 विमलगुणं पढमाणो लहइ नरो सासयं ठाणं ॥ ६

— [ग्रन्थकार-गुरुपरम्परा-प्रशस्तिः] —

एसा थेरावलिया जा पुव-मुणीहिं वीरजिण-भणिया ।
 सेसावलियं इण्हि अहयं भणामि तं मुणह ॥ १
 अह देववायगाओ^१ समइकंतेसु णेगसूरीसु ।
 मिच्छत्त-तिमिर-सूरो चडसरो आसि खमासमणो ॥ २
 तस्स जय-पायड-जसो पंचविहायार-सुट्ठिओ सीसो ।
 जिण-पवयण-गयण-ससी तत्तायरिउ त्ति सुपसिद्धो ॥ ३
 तस्स वि पहाण-सीसो नामेणं जक्खमयहरो^२ आसि ।
 खट्ठउयम्मि निविट्ठं जिणभवणं जेण सुपसिद्धं ॥ ४
 तस्स तव-तेय-रासी दुसमा-नरनाह-सीसं^३ कय-सूलो ।
 भवारविंद-भाणू कणहमुणी आसि से सीसो ॥ ५
 अवयरण-जम्म-निकखमण-नाण-निवाण-जिणवर-धराओ^४ ।
 संघ-सहिण जेणं नमियाओ^५ भारहे बहुहा ॥ ६
 इगमासिय-दोमासिय-तेमासिय-चउमासियाणि खमणाणि ।
 काय-किलेसेण विणा कयाणि जिणकप्पिएणं व ॥ ७
 सुर-मणुय-तिरिय-गह-भूय-रोग-उवसग्ग-मारि-रिउ-जणियं ।
 चोराहि-य(म)त्त-पत्थिव-दुस्सुमिणासउण-विहियं च ॥ ८
 भत्तीय(इ) नाम-गहणेण जस्स पुरिसाणं^६ झत्ति खयं नेइ ।
 तरणि-कर-नियर-भिण्णं तम-तिसिरं कत्थ संवाओ ? ॥ ९
 दिवाइ-बहुविहेहि य मसाणभूमीसु सव्वराईए ।
 उवसग्गेहि महप्पा न चालिओ जो सुमेरु व ॥ १०
 जेण भरहम्मि वासे अन्नाण-तमंधयार-पड्डियाण ।
 जिणवयण-पईवेणं पायडिओ सिद्धपुर-मग्गो ॥ ११
 पवाविया बहुविहा नरिंद-दिय-सिद्धिणो महासत्ता ।
 अण्णे अभय-सरिच्छा ठाणे ठाणे कया सद्धा(द्धा) ॥ १२

१ प. क. ज. ए। २ प. क. ज. वं। ३ क. प. दिण्णि। ४ प. उ। ५ ज. प. ०यणे। ६ क. प. ०सुरो। ७ प. द्ध। ८ क. प. ०ह कयसुं। ९ क. ज. प. उ। १० प. ०मानां। ११ प. ०सा झत्ति खवे। १२ प. चलिं। १३ क. प. मसं।

काराविद्याणि जिणमंदिराणि नेगाणि जेण गच्छाण ।
 देसेसु बहुविहेसुं चउविह-सिरिसंघ-जंत्ताणि ॥ १३
 नयने(रे)सु सयं(य सं)बुच्छो भुत्तुं वा जाव गुज्जरत्ताए ।
 नागउराइसु जिणमंदिराणि जायाणि षेगाणि ॥ १४
 आमोसहि-खेलोसहि-विप्पोसहि-जल्लमाई-चित्ताई ।
 वाहीओ^१ नासेतो परमोसहि^२-विग्गमो एसो ॥ १५
 इय तस्स महासुणिणो गुणार्णं [अं]तो न तीरेण गंतुं ।
 को वा सुणउ पमाणं गयणाभोगम्मि दव्वाण ? ॥ १६
 तस्स सुर-मणुय-संथुय-चलण-ट्टिय-पंसुरेण असमेण ।
 सीसावयवेण कयं जयसिंहायरियनामेण ॥ १७
 धम्मोवएसमाला-विवरणमहियागमाणुसारेण ।
 सुयदेवि-पसाएणं विमल-गुणं कुसुम-दामं व ॥ १८
 अण्णाण-राग-दोसाइएहिं जं किंचि विरइयमजुत्तं ।
 तं सुयदेवी-गुणिणो खलि(मि)ऊण करिंतु सुसिलिट्ठं ॥ १९
 आगम-विहिणा भणियं सवमिणं नत्थि कप्पणा-नूणं^३ ।
 ता जिण-वयण-सयण्हा आगम-भत्तीए गेण्हंतु ॥ २०
 जो सुयदेवि-सण्णेज्झ-विरइयं चिंतिऊण वाएइ ।
 परिसाए सो जाणइ तीए संबंध-मोक्खाई ॥ २१
^४बंधाइ परिहरंतो मोक्खत्थम्मि हुज्जओ स-सत्तीए ।
 पुरिसत्थेहिं न मुंचइ सेसेहिं वि कण-पलालं व ॥ २२
 जम्हा जिण-गणहर-चक्रवट्टि-बलदेव-वासुदेवाण ।
 केवलि-मणोहि-पत्तेयबुद्ध-जिणकप्पियार्हणं ॥ २३
 चरियं एत्थ कहिज्जइ तमणिट्ठ-विघाइ चित्तिय-सुहं च ।
 चिंतामणि व इहइं परलोए मोक्ख-सुह-जणणं^५ ॥ २४
 तम्हा दुरिय-विघाइं इह परलोगे य जं च कल्लाणं ।
 इच्छंतो सुण इमं वाएसु य स(भ)व-सत्ताणं^६ ॥ २५
 वाएंतो निसुणेंतो भणियाणुट्ठाणगम्मि वट्ठंतो ।
 सिज्झइ तइयम्मि भवे अहवा सत्त-ट्ठमाईसु ॥ २६
 जाव इ(य) दीव-समुदा कुलगिरिणो चंद-सूर^७ दिवि देवा ।
 ता पसरउ अक्खलियं मणोहरं नेमि-चरियं व ॥ २७

१ प. जोण । २ क. प. जा° । ३ प. वि° । ४ प. क. ज. °उ । ५ प. क. ज. °हिहि ।
 ६ क. णतो, प. णणो । ७ क. सा । ८ प. °प्पनू° । ९ प. °साण° । १० प. एसो । ११ क. प. जाणं ।
 १२ प. गंधा° सत्त्वाणं । १३ क. प. ज. °सरि° ।

[विवरण-रचना-समय-राज्य-स्थलादि]

संवच्छराण 'नवहि सएहिं पण्णरस-वास-अहिएहिं ।
 भद्दवय-सुद्धपंचमि-बुहवारे साइ'-रिक्खम्मि ॥ २८
 सिरिभोजदेव-रजे पवडुमाणम्मि जण-मणाणंदे ।
 नागउर-जिणायतणे समाणियं विवरणं एयं ॥ २९
 विवरण-करणा कुसलं^१ जं किंचि समजियं मए तेण ।
 भवा लहतु 'मोक्खं कय(इ)णा सह सासयं सोक्खं ॥ ३०
 इय जय-पयड-कण्हमुणि-सीस-जयसिंहसूरिणा रइयं ।
धम्मोवएसमाला-विवरणमिह विमल-गुण-कलियं ॥ ३१

[क. ज. जयसिंहाचार्यकृतेः सद्धर्मोपदेशमालायाः ।

सङ्ख्याऽनुष्टुप्श्लोकैः सप्तोत्तरशतेन सङ्कलिता ॥ ३२

सङ्कलनया चागतम् ५७७८]

धर्मोपदेशमालापुस्तकं समाप्तम् ॥ *

१ क. प. नाहिं व । २ क. रक्खं । ३ क. प. लं तु । ४ प. सोक्खं ३० ।

* प. वातं ॥ ग्रंथाग्रं ज. क. प. करकृतमपराधं क्षंतुमर्हति संतः ॥ शुभं भवतु ॥

ज. १४३ पत्रे-संवत् १६७७ वर्षे वैशाखमासे शुक्लपक्षे सप्तमी बुधवासरे पुष्यनक्षत्रे कोठारी गोपीदास विभावितं देवचंदपुन्यार्थं ॥ छ ॥ शुभं भूयात् लेखक-पाठकस्य ॥ छ ॥ श्रीः ॥

परिशिष्टम् [१]

धर्मोपदेशमाला-विवरणान्तर्गतोदाहृतपद्यानां सूची ।

अहदंसणाउ पीहं	४०	इंदिय-लक्ष्मी नेवत्तणा य	३७	कुल-जलनिहिणो बुद्धिं	५९
अहनेह-गन्धिभाहं	४४	इय देव ! समण-वंभण-	१७२	कुवियस्स आउरस्स य	१३०
अहसुंदरं पि भणियं	१७३	इह खलु भो ! पव्वइएणं		कुसुमाहरण-विलेवण-	१७२
अकुसेण जहा नागो	५०	(गद्य)	६२	कृमिकुलचित्तं कालाविल्लं	१०
अच्छउ ता दिवळोगो	४५	इह लोए अथ-कामा	१७९	केसरि-सुलं च सध्वो	७९
अच्छि-निमीलियमेत्तं	४४	इह लोए फलमिणमो	१७३	कोऽर्थान् प्राप्य न गर्वितः ?	१०३
अच्छित्तेणं इमीए	४७	उपकारिणि विश्रब्धे	१२५	कोहो य माणो य भणि-	१७४
अजसं पि जसं	११५	उपदेशो हि मूर्खानाम्	७४	क्रोधः परितापकरः	१७४
अज्ञानं खलु कष्टम्	२१०	उवमुंजइ य जहिच्छं	१७३	खज्जउ जं वा तं वा	४४
अण्णाणोवहएणं	५१	उवरोहयाए कज्जं कीरइ	१३५	खोड्डाहएहिं पंचहिं	६६
अत एव मुखं निपीयते	५१	उवरोहयाए कीरइ	११३	गंगाए नाविओ नंदो	२०९
अथमिए दिणनाहे	१८०	उवसमेण हणे कोवं	१७४	गणयन्ति न रूपाढ्यं	५०
अथो कामो मोक्खो	३७	एगम्मि महारुक्खे	८४	गणिमं धरिमं मेयं	१५७
अज्ज-पानैहरेद् बालाम्	४७	एत्तिय-कालं परिरक्खिऊण	१८२	गरुअ-पओहर-	१७२
अन्यथैव विचिन्त्यन्ते	१९१, २१७	एयाहं ताहं चिर-चित्तियाहं	११५	गह-भूय-जलण-तक्कर-	१७३
अपात्रे रमते नारी	१०२	एष प्रयाति सार्थः	१६०	गिणहइ दोसे वि गुणे	६५
अपि चण्डानिलोद्धूत-	२१६	कथं संबोध्यते स्थाणुः ?	४३	गुण-दोसे णावेक्खइ	२०८
अपुत्रस्य गतिर्नास्ति	१३५, २२०	कथं संबोध्यते स्थाणुः ?	५२	वंसा वंसा सेला	४४
अप्पा चेव दमियव्वो	५३	कथं संबोध्यते स्थाणुः ?	१७४	चक्षुग्मन्तस्स एवेह	४४
अग्निभतरया खुहिया	८४	कर-संछादय-गुज्जे ?	५२	चत्तारि परमंगाणि	१६५
अभिचन्द्रश्च नवमः	७	कलहकरो डमरकरो	२०९	चालिय-नीसेसाचल-	१७०
अमरतरु न्व तरुणं	३७	कश्चिद् रागी भवति	१७१	चोल्लग-पासग-धण्णे	३७
अरहंत-चक्कि-हलहर-	१९६	काऊण नमोकारं	१४	जइ फुल्ला कणियारया	६१
अर्थनाशं मनस्तापम्	७१	कां पाति न्यायतो राजा ?	४३	जत्तियमित्तो संगो	१२१
अर्थानामर्जने दुःखम्	५८	काम ! जानामि ते मूलम्	६५	जत्थ तरुणो महल्लो	२०८
अवणइ-सुत्तिर-घण-तय-	१४	काम-शोक-भयोन्माद-	२००	जत्थ राया सयं चोरो	८४
अवधूतां च पूतां च	१७१	कालिन्धा दलितेन्द्रनील-	१९०	जन्म जन्म यदभ्यस्तं	१८५
अवरोप्परं विरुद्धे	४३	काले दिक्खस्स पहेणयस्स	१७७	जं अज्जिअं चरित्तं	१७४, १८६
अवश्यं यौवनस्थेन	६३, ११२	काले प्रसुप्तस्य जनार्दनस्य	३३	जं अण्णाणी कम्मं खवेइ	१८६
अविराहिय-सामञ्जस्स	८२	किं चन्द्रेण महोदधेरुपकृतम् ?	१९७	जमहं दिया य राओ	८३
अह तस्स रुव-विजिओ	४७	किं जंपिण बहुणा ?	१७३	जं पि य वस्थं व पायं वा	१७८
आदावत्यभ्युदया	६४	किं ताए नाण-लच्छीए ?	१४६	जम्मंतर-कय-पावा	२२१
आवासो मात्रसानां	५१	किं ताए सिरीए पवराए ?	५८	जम्मंतर-सुकय-समजियाहं	१८७
आसन्नमेव नृपतिर्भजते	३४	कुग्रामवासः कुतरेन्द्रसेवा	४३	जले विण्णुः स्थले विण्णुः	२०४
आहार-भय-परिगह-	९०	कुमारेण कंचणगिरी	८७	जह चोल्लयाइएहिं	३७
आहारैतो भयवं	८७				
अहं धिय सुरय-सुहं	१३५				

	पृष्ठे		पृष्ठे		पृष्ठे
जह जह कीरह कम्मं	३५	देवलोकोपमं सौख्यम्	६५	परिसुणियासेस-समस्थ-	१७०
जहा लाभो तहा लोभो	१५६	देसे कालेऽवसरे पत्ते	९७	पादा हिमांशोर्ललितं वधूनाम्	२१८
जाणामि तुज्झ विरहे	१९९	द्वीपादन्यस्मादपि	९३	पालितं सन्वलोगं	१७२
जायह सिवमारुगं	१७३	धन्नाणं खु नराणं	१०४	पिसुणो गुरु-पडणीओ	४४
जाव बुच्छं सुहं वःथुं	८४	धन्नो अन्निय-पुत्तो	४२	पुण्णाग-णागचंपय-	१४
जिणधम्माणुट्ठाणाओ	४५	धम्माउ च्चिय जम्हा	१६४	पैशाचिकमाख्यानम्	६५
जिणवर-भाणाए पुणो	९९	घरणेदो कं धारेइ ?	४३	प्रकाशितं यथैकेन	३७
जीयं जल-बिंदु-समं	१७१	धर्माज्जन्म कुले शरीरपटुता	१४९	प्रमाणानि प्रमाणस्थैः	६३
जेट्ठासाढेसु मासेसु	८४	न चाञ्जुतमूलं कस्य ?	५४	प्रियादर्शनमेवास्तु	८३
जेण जीवन्ति सत्ताणि	८४	न मांसभक्षणे दोषः	२२२	प्रेक्षावतां प्रवृत्त्यर्थम्	१
जेण भिक्खं बलिं देमि	८३	नयणाहं नून जाह-सराहं	१२७,	बहुवयणेण दुवयणं	१५०
जेण रोहन्ति मीयाणि	८३	नयणाणंदो चंदो	१५३	बहु सुणेइ कण्णेहिं	१३३
जो चंदणेण बाहं	१७४	नरनाह-कयारक्खा	१९४	बहुसुयं चित्तकरं	८३
जो लोगाण विरुद्धं	३५	न(ण)रयाणल-संकासं	१७२	बाहुभ्यां शोणितं पीतम्	१९९
जो विगय-राग-दोसो	१७१	नरवइ-वसयाण नराण	१६,१८३	भग्नाशस्य करण्डपिण्डततनोः	१९८
णीया लोयमभूया	११६	न राग-कलिओ कज्जं	९९	भवणवइ-वाणमंतर-	४५
तह वच्छंते पिययम !	१९४	नवि अत्थि माणुसाणं	४१	भिवग्ग मेवज-रोगार्तः	२२२
तं किं पि अणण(ज्ज)-समं	५४,	नवि दढं बाहिति ममं	१५६	भुज्जउ जं वा तं वा	१०५
९१,९३,११९,१२४,१५७,२१८		न सो परिगहो वुत्तो	१५७	भुंजसु ममं जहिच्छं	१६१
तज्ज्ञानमेव न भवति	३२	नाणा-पासंडि-वियपिप्पसु	१७८	भृत्यो मया नियुक्तः	४३
तण-सरिसं पि ण सिज्झइ	५६	नाणा-विमाण-कलिया	१७१	भ्रातृसमं पुत्रसमं	५०
तं गत्थि णूण कज्जं	३८	नारय-तिरिय-नरामर	४४	मत्तकरिं आरुढा	४९
तणुअतणु ! अथिरदंसण !	१९४	नासेइ दोस-जालं	९९,११७,	मम विरहानल-तवियं	१९९
तपस्सिनि क्षमाशीले	१२३	निच्चं चिय विवयाओ	१२७,१६४	मयणानल-संतत्ता	२२१
तरियन्वा य पइन्निया	६२	निदलिय-मत्त-मायंग	१७३	मह पुरउ च्चिय डक्का	१९५
तस्स महीए सुणिणो	१७२	निपतस्वपि शस्त्रेषु	११७	महानुभाव-सम्पर्कः	६९
तस्स मुह-रुव-तुलिओ	४८	निय-कज्ज-सिद्धि-हेउं	३९	माणोस्स-खेत्त-जाई	३७
ताओ जयमि धन्ना	१६	निय-दिट्ठि-दिट्ठ-सासिय-	२१७	मातङ्गानां मदान्धभ्रमवलिपटल-	
ता जह इच्छसि दट्ठुं	४२	निवसइ जत्थ अहव्वो	३९	५१,१८१	
तिण-संथार-निसण्णो	१७१	निव-सम्मओ बहुमओ	१७०	मा वहउ को वि गव्वं	१५०
तिन्नि सया तेसट्ठा	१७१	नीयमानः सुण्णेन	११२	मुणिधम्माओ विसिट्ठो	१९४
तिहिं णाणेहिं समग्गा	१५	नेह लोके सुखं किंचित्	१५७	मुणि-बूढो सील-भरो	५३
तीरात् तीरमुपैति	२००	नो इहलोगट्ठाए तवमहिट्ठिज्जा	१९१	मुह-महुरं परिणइ(य)-मंगुलं	
तुज्झ विओयानल-	४२	(गद्य)	३३	१२२,१३९	
ते धन्ना ताण नमो	३३	नोदन्वानर्थितामेति	२१७	मोत्तूण साहु-धम्मं	९९
त्थजन्ति भर्तुनुपकारकर्तुन्	५१	पक्खंदे जलियं जोइं	२१६	यच्चाशिषोऽप्यविषय-	१२
त्थन्मतामृतवाह्यानां	३७	पच्चूसे संमिलिया	१७	यत्र खेहो भयं तत्र	१८३
त्थद्वाक्यतोऽपि केषांचित्	५४	पत्तए वसंतमासए	२२६	यदभावि न तद् भावि	२२४
थोवाहारो थोव-भणिओ	१८७	पंथ-बयरी-समाणा	८७	यदि तां चैव तां चैव	१६०
दट्ठूण सिरिं तह भावइं	१२१	परलोय-तिरविकखा	७१	यद्यपि निषेज्यमाणाः	६४
दाणस्स नत्थि नासो	१७२		४४	यस्मिन् रुष्टे भयं नास्ति	२०१
दीहर-कालं सीलं	६६			येन यथा भवितव्यम्	२९६
दुःखभावा यतश्चैत्राः	५०				

पृष्ठे	पृष्ठे	पृष्ठे	पृष्ठे
यौवनमुदग्रकाले ११२	वरिस देव ! कुणालाप २१०	सर्वे क्षयान्ता निचयाः २०९	
यं दृष्ट्वा वर्धते क्रोधः १२७	वसणस्मि न उन्विग्गा (अणु- १६, १९८	सलिलं पिव गुरुवयणं १७३	
यं दृष्ट्वा वर्धते स्नेहः १२७	विविग्गा) ३६	सल्लं कामा विसं कामा ६०	
रङ्ग-सोवखं कित्ति जीवियं ५०	वसहि-कह-णिसेज्जिदिय- ३६	सच्चे वि एगदूसेण १४	
रज्जावेंति न रज्जंति १४८	वाजि-वारण-लोहानां १९०	सामलदेहो जाओ ४७	
रणे वने शत्रुजलाग्निमध्ये २१६	वाणारसीए बहुओ २१०	सा य इहइं चिय कीरइ १७१	
रह-तुरय-चक्र- १७२	वायाए किं च भण्णउ ? १९९	सारय-ससंक-धवला १०५	
राई-सरिसवमित्ताणि ८६	विद्योतयति वा लोकं ३७	सारस्सयमाइच्चा १३	
रागमेकपद एव हि गत्वा ५१	विद्वान् ऋजुरभिगम्यः १७०	साहीणं मंसं उज्झिऊण ५२	
राजन् ! वाक्यं परस्येदम् २१७	विज्ञान-गुण-विहीणा ७५	सुखी न जानाति परस्य दुःखम् १८७, २२५	
राय-परिपालियाणि ह १७२	विलसंत-दाण-परिमल- १७०	सुदु गाइयं सुदु वाइयं ६६	
रिट्ठेण रायहंसी ३९	विहिणो वसेण कम्मं ५०	सुदु वि जियासु सुदु वि पियासु १४८	
रूव-रस-गंध-फासा ४४	वैरूप्यं व्याधिपिण्डः २२३		
रूसउ वा परो मा वा १२२	वोञ्जंति नाम भारा ५३	सुण्हायं ते पुच्छइ ४७	
रेणुं व पड-विलगं १२१	श्वाऽऽदीनामपि सामान्यम् २२३	सुत्ती सेवा वत्थं ४३	
लंघण-पवण-समत्थो ८४	श्वासः किं ? त्वरितागमात् ४६	सुद्ध-सहावमि जणे १६१	
लालनाइ बहवो दोषाः ७४	षट् शतानि नियुज्यन्ते ३१, १७१	सुरय-सुहं खल-मित्ती १७१	
वग्घस्स मए भीएण ८३	सग-सरिच्छा वि पुरी ३३	सुललिय-पय-संचारा ६१	
वचनेन हरन्ति बल्लुना ५१	संकंत-दिव्व-पेमा ८२	सुहगा होंतु नईओ ४७	
वड्डइ तेओ कित्ती १७३	सट्ठिं काय-सहस्साइं २०३	सेयं सुजायं सुविभत्त-सिंगं १२०	
वड्ढिय-नयणाणंदो १०५	सवभाओ य सिणेहं १९१	सो चिय जयमि जाओ ३	
” १५७	समणाणं सउणाणं ६८	संवच्छर-वारसएण ४५	
वम्मह-ढयराणुगओ २२४	समुद्रविजयोऽक्षोभ्यः ७	स्त्रीमुद्रां झषकेतनस्य ८३	
वरं प्रवेष्टुं ज्वलितं हुताशनम् ६२, २२२	सयल-जण-मत्थयत्थो १०३	हसियं तुह हरइ मणं ३५	
वर-वत्थ-पाण-भोयण- १७२	सर्धस्य हि मनो लोके ११२	हिंसाऽलिय-परदव्वा- ४४ (२)	

परिशिष्टम् [२]

धर्मोपदेशमाला-विवरण-निर्दिष्टानां विशिष्टनाम्नां वर्णक्रमेण सूची ।

विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे
अहमहा	२२७	अभिचन्द्र	७	॥ आरिय देस	६४
अकंपिअ	२२७	अंबरिसी	२०९	* आवस्सय-विवरण	१३०
अक्खपाय	३७	अयल (सस्थवाह)	१०१-१०५	आसग्गीव	१२६
अक्षोभ्य	७	,, (बलदेव)	१२६	आसाढ (आषाढ) सूरि	८२
अगंधण	१७, १८४	॥ अयलपुर	१७७	इंदकेउ	१२१
अग्गिभूह	२२७	अयलग(भा)य	२२७	इंददत्त	७४, ७६
अग्गियअ	१३४	अर णाह	१९३	—सुय	७३
॥ अंग देस	५५, ११२, ११६, १२२	अरहंत	११३	इंदनाग	१५६-१५८
॥ ,, मंदिर सेल	१७३	अरहमि	२२२	॥ इंदपुर	७४
अंग रिसि	२१९	अरिकेसरी	१७७	इंदभूह	१४०, २२७
अंगारमहअ } ,, मर्दक }	१३८	अरिकेसी	१११	इंद-महूसव	१२६
अचल	७	अरिट्ठनेमि	१९, ५४, ८१, १९३, १९६, २२०	इलाहपुत्त	२४-२६
॥ अच्चुअ कप्प	८१, ८८	अरिदमण	१८३	इलादेवी	२४
अजिय जिणिंद	१९२	अईन्	१७९	॥ इलावद्धण	२३
अजियसेण (१)	६३	॥ अवंती	१००	उगसेण	११, १२
,, (२)	२१५, २१६	अवन्तिवद्धण	२१५, २१६	॥ उज्जेणी (गिया)	७६, ७७, १००, १०५, १०९, १४५, १४८, १६१, १८९, १९१, २०१, २०९, २१३, २१७, २२३
अज रक्खिय	१०७	अवन्तिसेण	२१५-२१७	॥ उज्जि (जें) त पव्वय	१३, १४, १९, २२१
अज्जा	११७	अवढंभंस	४३	* उत्तरज्झयण (अ. २३)	१४२
अज्जुण	३	॥ अवर विदेह	२	॥ उत्तर महुरा	४१, ५९
॥ अज्जण पव्वय	२११	अश्वमेध	३१	— माहुर	४१
अट्ठण मल्ल	२१३	असणीवेग	१७६	॥ उत्तरावह	१८२
अणंगसेणा (गणिया)	१११	असियक्ख	१७६	उदयण	१०९, १६०
अणंत जिण	१९३	असिवोवसमी (मेरी)	१९५, १९६	उदिअ	१४७
अणंतवीरिय	१३५	असोग (य) वणिया	४८	उप्पत्तिया बुद्धि	२०१-२०८
अणुधरी	२२२	अहिणंदण	१९२	* उवप्पसमाला	७९, १००, १०९, १३८
अणुमह्या	२२३	आइच्चजस	२९	* — वक्खाण	८१
अंधगवन्धि	२१	॥ आइच्च-मंडल	८८	* — विवरण	८९, ११६, १२६, १२८, १३०, १३२, १३६, १४४, १४५, १५८, १६०, १६१, १९७
अन्निया	४१, ४२	॥ आइयर-मंडल	८८	उसभ (ह) जिणिंद	११, २९, १६२, १९२, २२६
— पुत्त	४१-४३	* आगम	१७८, २०७	— नाह (सामी)	५, ८७, १४१
अवभंगिअ	१८९	आगासगमण (लद्धी)	१७०		
अभयकुमार	५५, ७१, ७४, ७८, ९२, ९३, १४०, १४४, १४५, १५७, १६१, २०१, २०३, २२८	आमोसही	१७७, २२९		
		* आयप्पवाय (पुव्व)	१५४		
		* आयारकप्प	६७		

॥ एतादृक् चिह्नमत्र देश-नगर-ग्राम-गिरि-गुहा-ऽटवी-सरः-सरिदुद्यान-चैत्य-भवन-दिस्थलज्ञापनाय ।
* ईदृक्चिह्नेनात्र ग्रन्थ-निर्देशो ज्ञापितः ।

धर्मोपदेशमाला-विवरणनिर्दिष्टानां विशिष्टनाम्नां सूची ।

२३५

विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे
उसभसामि-पडिमा	१५२	५ कालिंजर	८१	५ गयपुर	७९, ८०, ८७, १७३,
५ उसभकूड	१६६	कावालिअ	१८०, १८१		१७५, १७७, १७९
उसभदत्त	१२९	कित्तिमई	६३	गायण	१७३
ऋषभ	१७८	५ कुणाला	२१३	गारुडय	३५
५ पुलउर	१६१	५ कुत्तियावण	४९	५ गुज्जरत्ता	२२९
कच्चायणी	३	कुंती	७	गुणचंद	७६
५ कंचणपुर	११८, १८२	कुंधु जिण	१९३	५ गुणसिल (उज्जाण)	९४, १५७
कट्ट (काष्ठ श्रेष्ठी)	२०८	५ कुबेरपुर	२१४	गोट्टामाहिल	१०८
कडपूयणा	१८५	कुमारनंदी	१३१, १७८	गोपालग	२१
कणगजझअ	२२५	५ कुरु	१६२, १७७	५ गोब्वर गाम	२२७
कणगरह	२२४	— राजा	"	गोभह	९७, ९८
कणभक्ख	३७	कुरुड (कुरुट)	२१२	गोयम (गौतम)	९४, १२८,
कंडरीअ (रिय)	२०५	५ कुसुमपुर	१३३, १९४		१४०-१४२, १५८
५ कणकुज्ज	१३५	कूरगड्डय	१८५	गोवाली (गोपाली)	२२१
कणपाल	६६	केसव	८८, ९०, १९६, १९७	गोविंद	७, ८, १९
कणह (कृष्ण)	७, १९, ५४, ८१,	* केसि-गोयम-चरिय	१४२	गोसीस चंदण	८१
	१९४, १९७	केसी गणहर	१४०-१४२	घयपूसमित्त	१०८, १५०
* कणह-जणय (वसुदेव)-हिंडी	८८	कोक्का (का) स	१८९-१९१	चंडपज्जोअ	१०९, २१६
	८८	५ कोकणय	५३, १९०	चंडरुह (द)	१४५
कणह मुणि	२२८, २३०	५ कोट्टग (अ) (उज्जाण, चेइअ)	१४०, २२२	चंड (द) वडेंसय	७६, ७७
कत्तवीरिय	१३५			चंद	१७५
* कप्प	६७	५ कोल्लाग	२२७	चंदगुत्त	१२९, १३८
कमलामेला	१९७	५ कोसंबी	१०९, २१६, २१७	चंदणा (ना)	८६, ८९, २१५
कमलावई	२२४	५ कोसल देस	१८२, २२७	चंदप्पह	१९२
५ कंपिलपुर	१२०, १२४	कोसिय	२१९	५ चंपा ३४, ५५, ८९, ११६, ११८,	
कंवलरयण	८१	५ खट्टय	२२८		११९, १३१, १३४, १५३, २१९
* कम्मप्पवाय पुव्व	१५४	५ खंडप्पवाय गुहा	१६७	चाणक्क (चाणक्य)	१२९, १३८,
कयपुत्त (पण) य (कृतपुण्य)	८६, ९०-९४, ९६	खंदय (स्कन्दक)	१४५		१३९
	८६, ९०-९४, ९६	खंदिलायरिय	२२७	चित्त (चित्र) मुणि	१२३, १२४,
करकंडु	११६, ११८	खम (व) अ (ग)	१८३		१५८
करड (करट)	२१२	खमणग (य)	१६१, १७७-१७९	चित्तगर-सुय	१०९
५ कलिंग	११६, ११८,	५ खिहपइट्टिय	२, १२०, १२२	— सुया	१३७
	१२०, १९०, १९१	खुड्डग	१८३	चित्तसभा	१३७
कविल	३७	गंगदत्त	१२६	चिलाय (इ)	१२८
काग (क) जंघ	१८९-१९१	५ गंगा	८१, १६७, १९८	चि (चे) ल्लणा	९८, १४४
कागपिंडी	१९१	गणहर	२२६, २२७	चीणंसुअ	७
५ कामरूव	७१	* गणि-पिडग	१५४	चुलणी	१२४
— राया	"	गंधणय	१८४	५ चुल्लहिमवंत	२३
कारणिय	२०४	गंधव्व	१६०	५ चेइय	११७, २०६
काल (लि) अ (क, ग, य) आयरिअ	३०-३२, १४८-१५०	" (गान्धर्व) नागदत्त	१८६-१८९	५ — थूम	८५
	३०-३२, १४८-१५०	गंधविअ	१९९, २००	चेडय (चेटक)	११६, ११७, १३६
कालवट्ट	९	५ गंधार	११६, १२१	जक्ख मयहर	२२८
				जक्खदिण	१७९

विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे
जणय-तणया	३	जिणि(णं)द(जिनेन्द्र)	१४२, १९३	॥ दंतपुर	११७, २१४
जंतमय कवाड (कवोय)	१९०			दंतच(व)क	११७, २१४
—गरुड	१९०	*—आगम	१४	दंत-वलहिया	२१५
जम	१३४	—मार्ग	२६, २८	दमग मुणि	१४५
जमदग्नि	१३४, १३५	—मुनि	४	दमदंत	७६, ७९, ८०
जमालि	१३०	जियसत्तु	३, २२, ३०-३२, ४६, ५५, ६१, ७४, ८४, १०१, १३४, १३७, १५४, १९०, १९८, २१४	* दस-कप्प-ववहार	६७
॥ जंबुदीव	२, २१, २३, ३२, ४६, ५५	जियारि	१३३, १८९	* दसकालिअ (वेयालिअ)	१५४
जंबू	१२८, १२९, १५१, २२७	जु(जो)हिठिल	८०, २२०	॥ दसणपुर	११०
जयंती	२२७	जोइजसा	२१९	दसणभद (दशार्णभद्र)	११०
जयसंधि	६६	जोगंधरायण	१६०	॥ दसपुर	१०७, १०८
जयसिंहायिरिय(सूरि)	२२९, २३०	ढङ्गर	१०७	दसारचक्र (कुल)	७, १०-१५, १९, १९५
जयसेन=अजियसेण		णउल	३	दहिवाहण	८९, ११६, ११८
जरासंध	७९, २२६	णंदिसेण(नन्दिपेण)	११३-११५, १२७, १२८	दाणसाला	१७७
जलकंत मणि	९२	ण(न)मोक्कार	९८	॥ दाहिण महुरा	४१, ५९
जलणप्पह	१४६	णिणहव	१०८	॥ दिगं(यं)वर-वसही	१६१
जसभद	६६, १५४, २२७	णेमि (नेमि)	६-१२, १७, ५४	,, सङ्ग (श्राद्ध)	१७७
जसभदा	६२	तत्तायिरिअ	२२८	* दिट्ठिवाअ	१०७
जायव	७, १८, ५४, १९३	॥ तमाला (भडवी)	३	॥ दिव्वमहाथूभ	३२
जाला	१६३, १६४	तारादेवी	१३५	दीणार	४०, १२९, १८४
जिण (जिन)	१, १३, १४, १७, १८, ५७, १४१, १७४, १७५, १९२	तिथ्यर	३७, १७८, १८३	दु(दो)जोहण	८०
* —जयसद-कुसुममाला	१९२, १९३	—पडिमा	३२	दुप्पसह	२२८
—धम्म	३७, ५६, ९८, १५२, १८९	—बिंब	१७७	दुब्बलिय पूसमित्त	१०८
॥ —धरा	२२८	॥ —मंदिर	७१	* दुमुणिचरिअ (द्विमुनिचरित)	१०८, १२८, १३२, १५१, १७८
—पडिमा	७१, १७५	तिनयण	४७	दुमु(स्मु)ह	११९-१२२
* —पवयण	१४२	॥ तिमिसा (गुहा)	१६५	॥ दुस्सकुत्तिया गाम	२१४
—पूया	७९, १७९, १८९	तिविक्रम	८५	दूसगणि सूरि	२२८
—भक्त	१७८	तिविट्ठु (ट्ट)	१२६	देव (१)	२२७
॥ —भवण	१४८, २२८	॥ तुंगिणि देस	२२७	देव (२) वायग	२२८
॥ —मंदिर	५७, २२९	॥ तुरुमिणी	३०	देवई	७, १८, १२७
* —मय (मत)	१७६	॥ तेयलिपुर	२२४	॥ देवउल	८५, ११२
* —वयण	१८९, २२८	तेयलिसुअ	२२४, २२६	देवदत्त	६९
जिणकप्पिअ	२२९	॥ थूभ	८५, ८८	देवदत्ता (गणिआ)	१००-१०५
जिणद(य)त्त	३३, ३९, ५५, ५६, ७१, ७२	थूलभद	२२७	देवसम्म	६९
जिणदेव (जिनदेव)	२२२	* थेरावलिया	२२८	धण (१)	८०
जिणभद	१७९	॥ दक्खिणावह	१६१, १९१	,, (२ धन) सत्थवाह	२-५, ३४-३९, १५४, १५६
॥ जिणायत्त(य)ण	५९, ७२, १००, १६५	दढप्पहारी (दढप्रहारी)	२१-२३	धणदेव	२२७
		दढमित्त	२१५	धणपाल	८९
		दत्त	३०, ३१	धणमित्त (१ धनमित्र)	२१४
		दहुर देव	१३२	,, (२)	२२७

विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे
धणवद्धण	७३	नमि (२) पत्तेयबुद्ध	११९-१२२,	५ पंचाल	११९, १२०
धणवाह	१९४, १९५		१४१	पञ्चुन्न (ण)	८८, १९७
धणसिरी	२१५	नमुद्द मंती	१२३-१७०	पञ्चोभ (य)	१०९, १६१
धन्न	९७	नमोक्कार (पंच)	१५३, १७९,	* पटविद्या	१२८
धन्नंतरी	८१, १३४, २२२		१९०	पडिमा	१२२, १५२
धम्मकित्ति	२	नहसेण	१९७	* पडमाणुओग	२२६
धम्मजस (धर्मयशः)	२१५-२१८	नाइ (गि) ल	१३१, १३२	५ पंडमहुरा	२२०
धम्म जिण	१९३	नाइ (य) णी	१३३	पंडव (पंडु-तणुअ)	७९, ८०, २२०
धम्मघोस (१ धर्मघोष) आयरिअ	३६, ९९	५ नागउर	२२९, २३०	५ पंड (डु) वद्धण	१८१
,, (२)	२१६, २१७	— जिणायतण	"	पंडुरंग	११
धम्मरुह	१७८, २११	नागजुण सूरि	२२८	* पणत्ती	१७५, १९७
धम्मलाभ	१७८	नागदत्त	१८५-१८८	पणहोत्तर	४२, ९०
धम्मवसु	२१६	नागदेवया	१८६	पत्तेयबुद्ध	१२२, १५८, १८९
धम्मिल	२२७	नागपीडारक	१९१	पभव (प्रभव)	१२८, १२९,
* धम्मोवपुसमाला-विवरण	२२९,	नागहत्थी	२२७		१५०-१५४, २२७
	२३०	नाडय-विहि	१६८	पभास (१) गणहर	२२७
धरण	७	* नाय-ज्झयण	६७	५ पभास (२) तिस्थ	१६५, २२१
५ धरणिट्ठिय	१२२	नायपुत्त	१७८	५ पयाग तिस्थ	४६
५ धारा-जलजंत	९९	नारअ	१९७	पयावइ	१२६
धारिणी (१)	३२, ४०, ४६, ६१, ८९	५ नासिक पुर	१९१, १९४	* परमेसर-झाण	१७८
,, (२)	१२४, १२९	निन्नामा	८८	परसुराम (राम)	१३४, १३६
,, (३)	२००, २१५-२१८	निंबअ (निम्बक)	२०९	पवत्तिणी	११७, ११८
,, (४)	२२७	निम्बुइ	७४, ७५	पहासा	१३१
धिई	२२०	निहि	१६७	पाडल	८३
नउलग	५८	* नीइ (नीति) सत्थ	३९, २१७	५ पाडलिपुत्त	१०७, १२९,
नगरदेवया	१९९	नेउरपंडिया (नूपुरपण्डिता)	४६,		१३८, १३९, १४६, १८९
नरगइ	११९-१२१		५२	पायय	४३
नरग खवणय	७०	* नेमि-चरिय	२२९	पालय (क, ग)	५४, २१५
नट्माल	१६७	५ पउमइह	२२२	पास जिण (सामी)	१४०, १९३,
नट्टविहि	१६८, २२०	पउमप्पह जिण	१९२		२२२
नट्टिया	६५, ६६	पउमरह	१३४, २२४	पिक्खणय	२२०
५ नडगाम	२०१	पउमसिरी (पन्नश्री १)	१३६, २१५	पिंगल	६
नंद (१)	१२९, १९१	,, (२)	२२१, २२२	पिंडोलक	१२९
,, (२) नाविक	२११-२१२	पउमावई	११६-११९	पियंकरिया	३२, १६३, १८६
नंदण	१६१	पउमुत्तर	१६२-१६५, १७०	पियदंसणा	७६, ७७
नंदसिरी	२२०	पंचनमोक्कार महामंत	५७, ७२, ८१,	पिसाइय	४३
नंदो	२२४		८२, ८६, ११०, १८०-१८५,	पिसाय	१८२
नंदिसेण	११३-११५, १२७, १२८	२०९, २२३		पुं (पों) डरीअ	६२, ६३, ६५
५ नंदीसर	१३१	पंचय	२१८	५ पुंडरीगिणी	८८
नमि (१) जिण	१९३	पंचयण संख	९	५ पुप्फकरंड (उज्जाण)	१२५
		५ पंचसेल दीव	१३१	पुप्फकेउ	४२

विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे
पुष्कचूल	४२	भरह (१)	२७, २९, १०९,	महासाल	१४०
पुष्कचूला (पुष्पचूला)	४१-४६		१२९, १५१, १७६	महिंदसीह	१७६
५ पुष्कभट्ट नयर	४२	भरह (२) नट	२०१, २०३, २०७	महुमहण	९, ४७
पुष्कवई	४२, ४३, ७४	५ भरहद्ध (भरतार्थ)	१०, ४१,	५ महुरा (मथुरा)	४०, ४१,
पुष्कसाल (गंधविभ)	१९९		६२, ७४, ७९, २१०		५८, ७४, १०८, १४६
५ पुरिमताल	१२४	५ भ (भा) रह वास	२१,	महेसरदत्त	१८२
५ पुरिसपुर	१२१		२३, ३०, ३२, ३४, ४६, ५४, ८८,	५ मा (म) गह तिथि	४३, १६५
पुरिसोत्तम	११४		१८६, २२८	५ माणस (सरोवर)	१७५, १७६
पुहई (वी)	२२७	भरहाहिव (भरहनाह)	१६७, १७४	मारी	४०
पूरण	७	५ भरुयच्छ	१४६, १४७, १६०	मालुगा	२०९
पूसभूइ	२१०	भागव	२०४	माहुर (माथुर)	४०, ४१, ५८,
पूसमिन्न (पुष्यमित्र)	१०८, २१०	* भारह-कहा	३		६०, २००
पेच्छणय	४०, ८३	भिल्ल	२२	५ मिगाकोट्ट	१३४
पैशाचिक आख्यान	१८३	भुज्ज	३८, १३९	मिगावई	१०९
पोट्टसाल	१३१	भूयदिन्न	२२८	५ मिहिला	१२१, १३४, २२७
पोट्टिला	२२४, २२५	भोअगवंस	१२	मुणिचंद	७६
फगुरक्खिअ	१०८	भोजदेव	२३०	मुणिसुव्वय जिण	१९३
फलही मल्ल	२१४	मइ	२२१	” तिथयर-पडिमा	१६०
बत्तीसइबद्ध-नाडय-विहि		मइसुंदर मंती	१११	मुह-पोत्ती	१०९
	११०, १६९	मगह-गणिया (मगध-गणिका)	२२४	मूलदेव	१००-१०६, २०५
बंधुमई	१९४	मगहसिरी (गणिया)	२२६	मूसियार	२२४
बंध (१)	११४	मगहसुंदरी (गणिया)	२२६	मेयज्ज (१ मेतार्थ)	७६-८०
” (२)	१२४	मच्छिय मल्ल	२१३	” (२)	२२७
बंधदत्त	१२४, १५६, १५८	मज्झोत्तर	४३	मेरु	१७४, १९२
बल	२२७	मणग	१५३, १५४	मेहनाअ	१३६
बलदेव ७, १३, १८, १९, ८१, १९५		मणिप्पभ (ह)	२१६, २१७	५ मोरिय देस	२२७
बलिस्सअ (ह)	२२७	मंडिय (१)	१०६	मोरियपुत्त	२२७
५ बारवई ६, १८, १९, ५४, ८१,		” (२)	२२४	मोरी	२२७
१९५, १९७, २१६, २२२		मद्री	७	रक्खिय	१४८
बालचंद	७६	५ मयंग	२१२	रंग	६५
बावत्तरि कला	१८६	मयणपडागा (गणिया)	६९	रट्टवद्धण	२१५, २१७
बाहुबली	८७	मयहरिया	११७	रत्तपड	२०६
बिंदुसार	१३०, १३८, १३९	मरहट्टय भासा	४	रत्तंबर	२०३
५ बि (वे) झा (ण्णा) यड		मरुदेवी	२९	रहणेमि (रथनेमि)	१६-२१
	२५, १०३-१०५, २०३	५ मरुभूमि	११	रहस्समंजूसिया	१८२
ब्रह्म	१७८, १७९	मरुय (ग)	२०८	राइ (य) मई (राजीमती)	५, ६,
५ भंडीरवण-चेइय	३२	मल्लि जिण	१९३		११-२१
भइगुत्त	१०७	महागिरि	२२७	राम=परसुराम	
भइसेण	२२१	महानसिअ	१८९	* रामायण	२, ९०
भइ	३०, ८९, ९०, १९९, २००	महापउम	१६४, १६५	५ रायगिह	७८, ७९, ८९, ९७,
भइल	२२७	महापाण झाण	२१०		१००, ११५, १२४, १२५, १२७,
		५ महाविदेह	८०		१२९, १३२, १४५, १५१-१६१,
		महावीर	१००, ११०, १४४,		२२१, २२६, २२७
			१५२, १७८, २२७		

विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे
रायकल्लिभ	१२६, १२७	वसंतसेणा (गणिया)	९०-९३	५ वेसाली	११६, १३६
राह-वेह	७५	वसु	२२७	सउण-गंडी	१९१
* रिसि-चरिभ	१६०, १६१	वसुदेव	७	५ सउलि(णि)या-विहार	१६०
रुह (रुद्र)	२१९	वसुपुज्ज	१९३	सकय	४३
रेणुगा	१३५	वसुभूह	२२७	संकर	११४
५ रेवय (१) उज्जाण	७, १८, ५४	वसुमई	८९	संकुल	१६७
„ (२)	२२७	वाउभूह	२२७	संख (साङ्ख्य)	२
रोप्पिणी	१०	वाचकमुख्य	१८३	संगम (१)	९७, १०१
रोहगुत्त	१३०, १३१	५ वाणारसी	२११, २२१	„ भ (२)	२२३
रोहय	२०१, २०२	वारुणदेवी	२२७	संगमायरिय (३)	१३२
रोहिणी	७, १८, १२७	वासवदत्ता	१६०	* सच्चप्पवाय पुव्व	१५४
५ लंका पुरी	३	वासुदेव	७, १३, १८, १९, ५४, ८१, १९५, १९६	सच्चभामा	१०
लंख(खि)य	२४, २५	वासुपुज्ज	१३४	सच्चवई	२१४
५ लच्छि-निहेलण (सरोवर)	७	विगयभया	२१६	५ सज्ज (सद्ध) गिरि	५३
लच्छी	१३३	विगारधवल	६९, ७१	संझायली	१७५, १७६
ललियंग	८८	विजयदेवा	२२७	५ सणकुमार (१)	१२३, १२४
५ लवणसमुद्	२२१	विजया	१४६	„ (२)	१७५-१७७
५ लाड देस	१४६, १६०	५ विंझ (१)	८१	* — चरिभ	१७९, १८२
लेहसाला	२०८	„ (२)	१०८	५ सत्तुंजय (शत्तुंजय) शैल	२२०
लेहायरिय	७४, १८६	विणमि	१४१	सद्ध	१०३-१०५
५ लोहगल	८८	विणयवई	२१६	संति जिण	१९३
लोह(हि)च्च	२२८	विणहु	२०४	सप्पागरिसण मंत	१८४
वहूर	१०७, १४८	विणहु(विष्णु)कुमार	१६१-१६५, १७०-१७५	संव	५४, १९७
वंकचूल(लि)	६७-७२	विमल जिण	१९३	संभव जिण	१९२
५ वच्छगा	२१७, २१८	वियद्धिया	३५	संभूय	२२७
वज्जवेग	१७५	विसाहनंदी	१२४, १२५	समु(मो)इविजय (समुद्र-विजय)	७, १०, १८
वज्जा	२०८, २०९	विसाहभूह	१२४	सयंपभा	८८
वड(डे)सर खमासमण	२२८	विस्सकम्म	२४	सयसहस्सपाग तेळ	११५
वत्थमित्त	१०८, १५०	विस्सनंदी	६९, १२४	सयाणिभ	८९, १०९
वद्धमाण सामी	९४, १०९, १४०, १४५, १५७, २२१	विस्सभूह	१२४	संरोह(हि)णि मूली	८१, १९८
वंदिकाचार्य	७	वीर जिण (नाह)	९४, १४०, १५१, १५८, १९२, १९३, २२६	५ सव्वट्टसिद्ध	८८
वयर	१२८	वीरंगभ	११६	सव्वणु-पुत्त	२०३
वयरजंघ	८८	वु(विय)त्त	२२७	ससरक्ख	३६, ३९
वयरनाभ	८८	५ वेभारगिरि	७८	५ सहस्सार	७२, ८१
५ वरदाम तिथि	१६५	* वेय (वेद)	६, १७३	५ साकेय(त)	६२, ६५, ७६, १०९
* ववहार	६७	५ वेयहु	१६५, १७६	सागर	७
५ वसंतपु(डै)र	३, ४, २१, २६, ३४, ४६, ५२, ६७, ७२, ८४, १११, १२६, १३३, १३४, १३७, १५४, १५६, १८३, १८६, १९८	वेयरणी	८०-८२	सागरचंद	७६, ७७, १४९, १५०, १९७
		वेसमण	२२२	सामि-लेह	४२
		वेसानर	१३४	सारस्सय	१३
				५ सालिगाम	९७

विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे	विशिष्टनाम	पृष्ठे
सालिभद्र (शालिभद्र)	८६	सुदंसण (१)	४७	सुहम्म	२२७
५ सावर्धी	६३, १११, १४०	५ ,, (२) पुर	२२०	* सूयगड	६७
सिंघल-दुहिया	१६०	सुदंसणा (१)	७६	सेजापालभ	१८९
सि(से)जंभव	२१, १५१-१५४, २२७	,, (२)	१६०	सेडुवभ	१३२
सि(से)जंस (श्रेयांस)	८६-८८	सुधम्म	१४५, १५१	सेणिअ (य)	७८, ७९, ९२,
सिद्धभ	५३	सुनंदा	१७५	९४, ९८, ११६, १२७, १३२, १४०,	
सिद्धत्थ (सत्थवाह)	१५७	सुंदरी	१९१	१४४, १५७, २२१	
सिद्धत	८२	सुंदरीनंद	१९१, १९४	सेयणय	९२
सिद्धपुत्त३३, ३९, १२९, १३४, २०७		सुपास जिण	१९२	सेयवड	१६१
सिद्धमारुका	१७८	सुबंधु	१३८, १३९	सेयंस=सिजंस	
सिद्धसेन दिवाकर	३७	सुबुद्धि	८७	सेयंस (२) जिण	१९३
५ सिद्धायय(त)ण	१९२	सुभद्दा (सुभद्दा)	५५-५७, १२६	सोदास	२००
५ सिंधु नय	१६५	सुभूम	१२३, १२४, १३४-१३६	५ सोप्पा(पा)रअ	१९०, २१३
५ सिप्पा नई	२०१	सुमइ जिण	१९२	सोमणस	२०७
सियंवर	१७८	सुमंगल	७३	सोमदेव (१)	८४
सियवड	"	सुयदेवी (देवया)-श्रुतदेवी		,, (२)	१०७
सियवडिय	"	(देवता) १, २३, २५, २६,		सोमप्पभ	८७
सिरिकंता	६६	८८, ९६, १००, १०६, १०८,		सोमप्पभा	८४
सिरिघरिअ	१८९	१११, १२२, १३६, १३८,		सोमसिरी	८४
५ सिरिपुर	६९	१४२, १४५, १४८, १५०, १५६,		५ सोहंम	८८
सिरिमाली	७४	१६१, १७५, १७७, १७८-		स्तिमित	७
सिरी देवी	२२२	१८४, १८६, १८९, १९१, १९२,		५ हत्थकप्प	२२०
५ सिववद्धण	२१०	१९४, १९५, १९७, १९९, २००,		५ हत्थिणाउ(पु)र	१२३, १२६,
सिव(वा)देवी	७, १८, १९	२१८, २२१, २२६, २२७, २२९		१३५, १३६, १६२, १७०	
सीतल जिण	१९२	५ सुरट्टा(ट्ट) ६, ५८, १९५, २१३		५ हत्थिसीसय	७९
सीमंधर	१०८, १४८	सुरप्पिय	१०९	हरि	३, १९६
सीह	२२४	५ सुरसेल	१९२	हरिर्नंदी	११३
सीहगिरि (१)	१४८	सुरेंददत्त	७४, ७५	हरिर्वंस	१०
,, (२)	२१३	सुलस	२२०	हलधर	८
सुकुमारि(लि)या	१९८, १९९	सुलसा	११२-११६	हारप्पभा(हा)	३४-३९
सुगय(त)	२, ३७	सुविहि जिण	१९२	हासा	१३१
सुजसा	२२०	सुव्वय (सुव्वत) साधु	२१९	५ हिमवंत	१६६, १८२
सुजिह्वा	११६	सुव्वय (२)	७१, १६४, १७०	हिमवान्	७
		सुसेण	७३		

G.M. College of Education
Raipur, Bantala
Jammu.

Acc. No. 2840
Dated 2.2.2016

